

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
Рада молодих вчених
Наукове товариство студентів та аспірантів
Рада молодих вчених при Волинській ОДА

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ НАУК»

Збірник матеріалів
VI Міжнародної науково-практичної конференції
молодих учених, студентів та аспірантів

11 листопада 2022 року

Луцьк
2022

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Рада молодих вчених
Наукове товариство студентів та аспірантів
Рада молодих вчених при Волинській ОДА

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ НАУК»

*Збірник матеріалів
VI Міжнародної науково-практичної конференції
молодих учених, студентів та аспірантів*

11 листопада 2022 року

Луцьк
2022

УДК 33

Т33

Т 33 Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : збірник матеріалів VI Міжнар. наук.практ. конф. (11 листопада 2022 р.) / відп. ред. Голуб Г.С., Зінченко М. О. Луцьк, 2022. 500 с.

У збірнику подано тези доповідей та виступів учасників IV Міжнародної науковопрактичної конференції, присвяченої удосконаленню та розвитку теоретичних, методичних та прикладних аспектів природничих та гуманітарних наук.

Матеріали представлені в авторській редакції. Організаційний комітет не несе відповідальності за достовірність фактів, власних імен та іншої інформації поданої в публікаціях. Відповідальність за зміст та оригінальність матеріалів конференції несе автор та його науковий керівник.

УДК 33

© Голуб Г.С., Зінченко М. О. (упорядкування), 2022

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА

Большук А.В., Карлін М.І. Efficient use of budget funds under the conditions of marital state.....	17
Вавдіюк Н. Ю. Особливості діяльності фандрайзингової платформи United24 в умовах воєнного стану.....	19
Веремчук Д. О., Шматковська Т. О. Технологія блокчейн: перспективи застосування у процесі ведення бухгалтерського обліку	21
Дмитрук І. Я. Характеристика співробітництва України з міжнародним валютним фондом	23
Звірко А.О., Ткачук Н.В. Удосконалення показників фінансового стану підприємств у сучасних умовах	25
Комар-Стаховська К. П., Теслюк С. А. Інфляція та її наслідки у період війни для України.....	27
Крижанівський С., Теслюк С. А. Розвиток страхового ринку України в умовах війни.....	29
Маніла А. Б., Теслюк С. А. Валютне регулювання в умовах війни	31
Мартинюк М. А. Особливості функціонування міжнародної системи платежів Apple pay	33
Остапчук Я. В. Характеристика експорту зернової продукції з України в умовах війни.....	35
Петровський А.В. Повний ланцюг вартості як інструмент покращення ефективності та прибутковості підприємств.....	37
Півнюк Х. М. Економічні відносини Великої Британії та України в контексті повномасштабної війни.....	39
Теслюк С.А. Особливості українських фандрейзингових кампаній в умовах війни.....	41
Ткачук Н.В., Ткачук Т.А. Особливості тендерних закупівель для територіальних громад в умовах дії воєнного стану.....	42
Феоктістова Н. О. Технологія блокчейн як інноваційний тренд у ланцюгах постачання	44
Франчук В. О. Імпорт зброї в Україну	46

СЕКЦІЯ 2. ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Бєліков О. В. Особливості формування інноваційної компетентності майбутнього педагога	49
Воляннюк А. С. Умови формування позитивної мотивації учнів початкової школи у воєнний час ...	51
Глух Ю. В., Десятник К. В. Теоретико-методичні засади правового виховання учнів початкової школи.....	53
Гудько І. В., Юнчик В. Л. Використання сервісу GENIALLY для створення інтерактивного контенту	56
Ємчик О. Г. Педагогічні умови проведення дослідів з дітьми дошкільного віку.....	58
Зусько Д. В., Юнчик В. Л. Використання інтерактивних плакатів для сучасного представлення навчального матеріалу	60
Кіпень І. В., Дурманенко О. Л. Медіаосвіта сучасного покоління (групи раннього віку).....	62
Кіпень І. В. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою в різновіковій групі.....	64
Лошик Л. С. Реалізація програми формування природничо-екологічної компетентності дітей середнього дошкільного віку в дослідницькій діяльності	66
Невірець О. С., Оласюк О. І. Інтегроване навчання на уроках математики	68
Оласюк О. І., Невірець О. С. Естетичне виховання школярів на уроках математики.....	70
Остапчук А. С., Юнчик В. Л. Використання середовища SCRATCH у процесі формування фахової компетентності майбутніх вчителів	72
Петрик М. О. Кейс-метод як новий тренд в освіті.....	74
Поплавська А. І., Юнчик В. Л. Особливості використання дидактичних ігор в процесі навчання інформатики в школі	76
Пушкін Ю. О., Юнчик В. Л. Використання програмного засобу GEOGEBRA на уроках математики.....	78
Рубльова Н. О. Формування цифрової компетентності педагогів у середовищі неперервної освіти.	80
Свіязов А. А., Юнчик В. Л. Особливості використання GOOGLE-сервісів у роботі вчителя інформатики	82
Смолюк С. В. Адаптація дітей дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти в психолого-педагогічній літературі	84
Федіна Ю. М., Мельник І. М. Формування у дітей старшого дошкільного віку інтересу до природного довкілля .	86

Шевчук О. П.	
Особливості формування ігрової компетентності учнів початкової школи	88
Яструб О. О.	
Громадянська компетентність у системі ключових компетентностей молодших школярів	90

СЕКЦІЯ 3. ПРАВНИЧІ НАУКИ

Герасимчук А. Ю., Музичук К. С.	
Виконання рішень ЄСПЛ після виключення Росії з Ради Європи	93
Герасимчук А. Ю., Старчук О. В.	
Звільнення працівників у період карантинних обмежень: досвід іноземних держав	95
Горжий М. С.	
Призупинення дії трудового договору: аналіз судової практики	98
Горжий М. С., Щирба М. Ю.	
Особливості надання медичної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України в умовах воєнного стану	100
Кавкін В.В., Андросюк І.О.	
Нотаріальна діяльність в умовах цифровізації.....	102
Каламарчук А. О., Старчук О. В.	
Щодо заборони примусової праці за законодавством України та Європейського Союзу	104
Кандзюба І. М., Крисюк Ю. П.	
Правосвідомість як об'єкт вивчення в сучасній філософії права	106
Клочко А. С.	
Правові засади діяльності митних органів України щодо протидії контрабанді: історія та сучасність	108
Клочко А. С., Старчук О. В.	
До питання правового регулювання шлюбного договору в міжнародному сімейному праві	110
Колесниченко Н. О., Старчук О. В.	
Стамбульська Конвенція як перший в Європі зобов'язуючий інструмент з питань примусового шлюбу	112
Копець І.О., Погорецький Ю. В.	
До питання медіації в нотаріаті	114
Костюк Л. В.	
Шлюбний договір як регулятор немайнових відносин: порівняльна характеристика європейського та національного законодавства	116
Костюк Л. В., Шевчук Л. М.	
Зарубіжний досвід протидії митним правопорушенням: деякі аспекти	118
Якимчук Д. В., Старчук О. В.	
Трудовий договір з нефіксованим робочим часом	121
Якимчук Д. В., Щирба М. Ю.	
Право жінки на аборт: заборонити чи дозволити	123

Яценюк Ю. В., Кандзюба І. М. Актуальні проблеми мови діловодства в Україні	125
--	-----

СЕКЦІЯ 4. МАТЕМАТИКА. КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Курносів В.О., Юнчик В.Л. Застосування програм Blender та Substance 3D Painter для моделювання комп'ютера.....	128
Макарусь О.О., Ковальчук І.Р. Застосування похідної до розв'язування рівнянь	130
Мороз К.І., Ковальчук І.Р. Застосування ІКТ в процесі вивчення теми «обернені тригонометричні функції» .	132
Падалко К.А., Швай О.Л. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій для організації навчальної діяльності учнів з математики.....	134
Приймак А.О., Ханін О.Г. Комбінаторна задача, що виникає у сфері логістики	136
Савчук Д.М., Федонюк А.А. Автоматизоване розроблення веб-сайтів за допомогою сервісів Google Workspace..	138
Самох П.І., Юнчик В.Л. Програмна реалізація гри в середовищі Microsoft Micro: BIT	140
Стельмащук Р.Ю., Юнчик В.Л. Програмна реалізація ігрової платформи для учнів початкової школи в умовах НУШ	143
Тимчук С.Р., Федунік-Яремчук О.В. Застосування комплексних чисел для знаходження скінченних сум	145

СЕКЦІЯ 5. ФІЗИКА

Trokhimchuck P. P., Skorubskiy D. I. To question of polarization in modern optoelectronics.....	148
Trokhimchuck P. P., Shevchuk I. P. Some problems of similarity in theoretical and mathematical physics.....	150
Івановський Ю.В., Шухман А.Г., Скіпальський М.І. Спектральна обробка сигналів у музичній акустиці	152
Наход В.В., Івановський Ю.В., Замуруєва О.В. Моделювання процесів формування гетероструктур.....	154
Приходько А.О., Шигорін П.П. Автоматизований алгоритм створення ком'ютерних симуляцій.....	156
Садура О. В., Кевшин А. Г. Особливості інтерактивної моделі навчання на уроках фізики	158
Скіпальський М.І., Івановський Ю.В., Замуруєва О.В. Перспективні мікроструктури для оптоелектронної техніки	160

СЕКЦІЯ 6. ХІМІЯ, ХІМІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЕКОЛОГІЯ ТА ФАРМАЦІЯ

Березнюк О. П., Іващенко І. А., Гулай Л. Д. Вирощування легованих Nd та Er кристалів $\text{AgGaGe}_5\text{Se}_{12}$	162
Березнюк О. П., Піскач Л. В., Іващенко І. А. Спосіб вирощування кристалів Ag_2GeS_3 легованих Pr та Er	163
Гаць О. А., Музиченко О. С. Аналіз синантропної флори Ківерцівського національного природного парку «Цуманська пуща»	164
Джам О. А., Павлович В. В. Екологічний стан поверхневих вод р. Турія	166
Караїм О. А., Караїм В. П. Екологічний контроль в аспекті формування системи екологічного менеджменту на промисловому підприємстві	168
Кньовець А. М., Онищук О.О. Вплив компонентів косметичних кремів для обличчя на організм людини	170
Смітюх О.В., Марчук О.В., Чернюшок О.І. Структура та синтез $\text{Ag}_3\text{SbS}_3 : \text{Pr}$	172

СЕКЦІЯ 7. БІОЛОГІЯ ТА ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Вавдійчик В.А. Розвиток пізнавального інтересу учнів старшої школи при вивченні екології	175
Веремій Т. Ю., Сухомлін К. Б. Висвітлення краєзнавчого принципу при вивченні комах у шкільному курсі «Біологія 7 клас»	177
Голуб В.О. Освітня компонента «Біологічні основи бактеріальних і вірусних інфекцій» у підготовці магістрів у галузі біології (Лабораторної діагностики)	179
Голуб С.М. Організація лісового господарства в ДП «Ратнівське лісомисливське господарство». 181	
Горбач М.С., Голуб С.М. Шляхи вдосконалення рекреаційної мережі ківерцівського НПП «Цуманська пуща»	183
Гриценя Т.В., Андрєєва В.В. Визначення потенційної продуктивності деревостанів сосни звичайної Луцького лісництва ДП «Волинський військовий лісгосп» в умовах свіжої судіброви.	185
Зінченко М.О. Молекулярно-генетичні дослідження в таксономії та систематиці родини <i>Simuliidae</i> 187	
Косинська М.С., Білецька М. Г. Журавлеподібні (Gruiformes) у ландшафтах Шацького національного природного парку	189
Назаревич Д.М., Голуб В.О. Вивчення адаптивних можливостей вічнозелених рослин при вирощуванні їх в умовах Волинської області	191

Науміч І.М., Андрєєва В.В. Ведення мисливського господарства у Шацькому національному природному парку	193
Остапчук С.І., Андрєєва В.В. Підвищення ефективності охорони лісів від пожеж та незаконних рубок в ДП «Маневицьке лісове господарство».....	195
Павлюк К.С., Онищук А.В. Аналіз ландшафтів лісопаркової зони Центрального парку культури і відпочинку імені Лесі Українки	197
Пасічнюк Я.В., Зінченко М.О. Методичні особливості викладання ботаніки в шкільному курсі біології з використанням інтерактивних технологій навчання.....	199
Пендзюх С.В., Войтюк В. П. Таксаційно-селекційна оцінка клонів сосни звичайної у лісорозсаднику другої категорії ДП «Ківерцівське лісове господарство».....	201
Рибак Ю. Морфофізіологічні основи реакції дерев сосни звичайної на ураження фітохворобами.	203
Секида С.Є., Андрєєва В.В. Оцінка ступеня використання типологічного потенціалу стиглих насаджень сосни звичайної в умовах свіжого субору Соф'янівського лісництва ДП «Маневицьке ЛГ».....	205
Федіна Ю. М., Сухомлін К. Б. Формування пізнавального інтересу з біології в учнів 5-6 класів засобами дидактичної гри.	208
Фіщук О. С. Морфологія квітки <i>Ipheion uniflorum Raf.</i>) <i>Traub (Amaryllidaceae J.ST.-HIL.)</i>	210
Цісар О.О., Коцун Л.О. Флористичні особливості ботанічного заказника загальнодержавного значення «Вишнева гора» (Рівненська область).....	212
Цьопух Ю., Журавльов О. Вплив війни на показники концентрації уваги дітей шкільного віку.....	214
Шепелюк М.О. Особливості формування дендрорізноманіття вуличних насаджень міста Луцька.	216

СЕКЦІЯ 8. ІСТОРІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ ТА ДЕРЖАВНА БЕЗПЕКА

Байцим О. О. , Хлібовська Г. М. Дозвілля в повсякденні британського суспільства за вікторіанської доби (на прикладі Лондона) реклама як інструмент залучення аудиторії на сторінку проєкту соціальної комерції.....	219
Баран К. М. , Герасимчук О. Б. Реклама як інструмент залучення аудиторії на сторінку проєкту соціальної комерції.....	221

Бохотниця С. М. , Ткачук А. П.	
Махатма Ганді – ідеолог руху за незалежність Індії	223
Бохотниця С. М. , Понедельник Л. А.	
Передумови революції гідності	225
Верба Т. В.	
Волинський краєзнавчий музей як регіональний осередок дослідження та збереження археологічної спадщини.....	227
Глуцук А. М. , Петрович В. В.	
Довідково-інформаційні документи та їх роль в управлінській діяльності організацій	230
Грицюк В. В. Ткачук А. П.	
Східна Африка як об'єкт територіальних претензій у колоніальній політиці Німеччини ХІХ століття	232
Гроголь В. Р. , Петрович В. В.	
Нормативно-правове та методичне регулювання документаційного забезпечення управління	234
Громик А. С., Кінд-Войтюк Н. В.	
Вільгельм фон Габсбург: український вектор життя і діяльності.....	236
Гулюк І. Ю.	
«Своим ім'ям і інших послов колегів своїх»: протестація 1598 р. як вияв політичної культури Волинської шляхти	238
Гусак Д. Г.	
Російсько-Українська війна: ознаки підготовки вторгнення.....	240
Давидюк А. Ю., Петрович В. В.	
Наука про документ: становлення та трансформація.....	242
Джурик А.П. , Кінд-Войтюк Н. В.	
Катерина Зарицька - жінка в ОУН-УПА.....	244
Джурик А. П.	
Приватне життя короля Карла Великого	246
Дмитрів О. І.	
Монастир Святого Юра на Вірлі	248
Дмитрук К. А. , Качковська Л. Р.	
Основні проблеми та перспективи розвитку стандартів у сфері управління документами в Україні.....	250
Дударчук Л. В.	
Газета «Волинь» як джерело до вивчення діяльності рівненського краєзнавчого музею в період нацистської окупації (1941–1944 рр.).....	252
Дячук Р. С.	
Церква Івана Богослова: історія та сучасність	254
Жалай Л. С., Петрович В. В.	
Специфіка цифрових документів у мобільному застосунку «Дія»: нормативно-правовий аспект.....	256
Жалай Л. С., Чибирак С. В.	
Узагальнення понять щодо дистанційних форм трудових відносин в Україні	258
Жужа Л. О.	
Вплив волонтерського руху на розвиток громадянського суспільства України.....	260

Іщук О. В.	
Інформаційно-комунікаційні технології в діяльності органів державної влади України	263
Кільяченкова О. М. , Петрович В. В.	
Поняття «документ»: генезис та сфери застосування	265
Кінд-Войтюк Н. В.	
Військова діяльність Олени Степанів	267
Куденчук Д. А. , Ткачук А. П.	
Війна судного дня: результати та історичний досвід	270
Кирильченко А.О. , Кузь В.В.	
Особливості туризму в Україні у ХХІ ст.	272
Костючик М. В. , Трофімук-Кирилова Т. М.	
Інформаційно-комунікаційні технології в діяльності закладів вищої освіти	274
Кузь В. В. , Ткачук А. П.	
Вектори політичної орієнтації Туреччини в Другій світовій війні	276
Кузь В. В. , Кирильченко А. О., Кінд-Войтюк Н. В.	
Єврейські могили та поховання у Петро - Павлівському костелі міста Луцька	278
Кулачинська С. В. , Ткачук А. П.	
Лозанська конференція та її роль в облаштуванні повоєнного світу	280
Кухарук М. М.	
Культурний вплив Візантії на процес хрещення Київської Русі-України	282
Лащук В. Ю. , Ткачук А. П.	
Рух тайпінів: витоки, характер, основні результати	284
Левочко Р. І.	
Церковна політика російського імперського уряду у ХVІІІ ст. – на початку ХХ ст.	286
Літвінов В. О. , Панишко Г. Т.	
Франсіско Франко Баамонде – новатор Іспанії ХХ століття	288
Лупинко Н. Ю. , Петрович В. В.	
Організація діяльності служби документаційного забезпечення управління військових комісаріатів.....	290
Макарук Д. В.	
Культурна спадщина на тимчасово окупованих територіях України: загрози, втрати, перспективи збереження.....	292
Марчук А. С., Карліна О. М.	
Становище греко-католицької церкви в королівстві Галичини і Лодомерії в роки правління Йосифа ІІ	294
Михалюк І. А.	
«Чорний вир» – козацький скит на святій горі Афон.....	296
Михайлюк О. В. , Петрович В. В.	
Інформаційна безпека в операційних системах та програмному забезпеченні Windows.....	298
Найденко Т. О.	
Використання наративного аналізу у дослідженні радянського повсякдення	300
Огребчук П. М. , Ткачук А. П.	
Близькосхідний конфлікт і спроби його врегулювання	302

Остапчук М. І.	
Історія в навчально-виховному процесі Віталіївського єпархіального жіночого училища у Кременці.....	304
Павлович В.	
Санітарний стан Парижа в кінці XII – на початку XIV ст.	306
Петрик М. О. , Ткачук А. П.	
Опіумні війни в Китаї в першій половині XIX ст. та їх наслідки для країни	308
Петрушко Н. С.	
Безпекова ситуація на території Володимирського повіту у 1920-1921 рр.: більшовицький фактор.....	310
Прохоренко С. С. , Пахолок В. М.	
Культурна дипломатія в умовах війни	313
Савчук В. П. , Петрович В. В.	
Гіпертекст: структура та сфери застосування	315
Северенчук М. А.	
Віртуальна організація: поняття та структура.....	317
Смаглюк Р. , Пахолок В.	
Проблеми розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану	319
Стецюк В. Р., Качковська Л.Р.	
Роль українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства у підготовці фахівців-документознавців.....	321
Стодольна Ю. І. , Ткачук А. П.	
Індіра Ганді – перша жінка прем'єр-міністр Індії	324
Сущук І. , Пахолок В.	
Особливості функціонування засобів масової комунікації як соціального інституту ..	326
Сьох Х. С. , Ткачук А. П.	
Освітня реформа в Туреччині та вплив на неї ідей Ататюрка.....	328
Томчук А. П. , Гаврилюк С. В.	
Діяльність музеїв країн Європи в умовах пандемії COVID-19	330
Трофімук-Кирилова Т.М.	
Екскурсійна діяльність українських музеїв в умовах пандемії COVID-19 (2020–2021 рр.).....	332
Хромова В.В.	
Особливості дослідження кримінально-слідчих справ священників 1930-х рр. в історичній науці.....	334
Шуклін К.В. ,Каліщук О.М.	
Радянізація західної України на прикладі Локачинського району: повоєнна відбудова культурно-освітньої галузі	337
Юриста М. О. ,Ткачук А. П.	
Історична роль Мустафи Кемаля	339
Юхимчук М.О.	
Еволюція освітньої складової у роботі Волинського краєзнавчого музею 2020–2022 рр.	341
Ярощук К. С. ,Ткачук А. П.	
Передумови політики «Великого стрибка» в Китаї.....	342

Яцюк Д.О., Трофімук-Кирилова Т.М.

Нормативно-методична база організації роботи з документами в закладах загальної середньої освіти (на прикладі КЗЗСО «Луцький ліцей № 18 Луцької міської ради») .. 344

Яцюк Д.О., Качковська Л.Р.

Проекти законів України у сфері діловодства: порівняльний аспект та перспективи реалізації..... 346

Яцюк Д. О. , Чибирак С. В.

Реалізація статті 10¹ закону України «про доступ до публічної інформації» вебпорталом «дія. відкриті дані» 348

СЕКЦІЯ 9. ЛІНГВІСТИКА, ПЕРЕКЛАД, МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Благовірна У. М., Гордієнко Ю. А.

Викладання англійської через призму української національної ідеї 351

Lytvyn S. V., Sikaliuk A. I.

Translation transformations in excursion texts 353

Перванчук Т. Б.

Прийоми та стратегії відтворення англомовних фільмонімів українською мовою. 355

СЕКЦІЯ 10. СЛОВ'ЯНСЬКА ФІЛОЛОГІЯ. ЖУРНАЛІСТИКА І СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Бляшук Анна, Рожило М. А.

Електронні видання: проблеми і перспективи 357

Дідула Богдана, Рожило М. А.

Фейк як інструмент інформаційної війни проти України..... 359

Заболотна Поліна, Рожило М. А.

Роль часопису «Наше життя» в соціалізації людей із порушенням слуху в Україні.. 361

Касянчук Дарина, Яблонський М. Р.

Екологічна журналістика: поняття, функції, роль 363

Костюк Анна, Рожило М. А.

Особливості форматів та жанрів сучасної тревел-журналістики..... 365

Кутенець Аліна, Рожило М. А.

Вплив гендерних стереотипів на сприйняття рекламного повідомлення 367

Сенатор Єлизавета, Теребус О. Л.

Проблема становлення та розвитку жіночої преси в Україні..... 369

Стрижеус Діана, Яблонський М. Р.

Основні аспекти військової журналістики в Україні з 2014 по 2022 роки 371

Тимченюк Аліна, Теребус О. Л.

Використання технологій при підготовці подкасту 373

Чуйко Анастасія, Теребус О. Л.

Образ жінки у ЗМІ після початку війни в Україні..... 375

Юфан Ольга, Жванія Л. В.

Місце фоторепортажу в сучасній фотожурналістиці 377

СЕКЦІЯ 11. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

Батюк В., Верема М.

Формування мотивації до занять фізичною культурою спортом у школярів..... 380

Ема В., Усачов В.

Оздоровче плавання у закладі дошкільної освіти..... 382

Корніюк В., Романюк С.

Підвищення рівня фізичної підготовки молодших школярів засобами рухливих та спортивних ігор 384

Косинський Е. О., Сітовський А. М.

Використання елемента «присядка» як різновид пліометричного тренування 386

Рудь В., Генсіровська Т.

Степ-аеробіка на уроках фізичної культури в умовах дистанційного навчання..... 388

Семенова І. В., Белікова Н. О.

Сучасні підходи до підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ЗВО в контексті запровадження НУШ 390

Сітовський Андрій

Фізична працездатність школярів визначається рівнем їх біологічної зрілості..... 393

Худякова Ю., Савчук В.

Особливості організації виховання дітей молодшого шкільного віку 395

СЕКЦІЯ 12. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

Василенко В.С., Шостак В.М.

Культурна політика Європейського Союзу: головні принципи і стратегії управління..... 397

Голощук О. О.

Розвиток музично-інформаційних технологій 399

Грицина К.В., Москвич О.Д.

Соціальні медіа як транслятор патріотичних культурних цінностей в умовах війни... 401

Гуменюк Ю. В., Москвич О. Д.

Світлина в контексті трансформацій візуальної культури 403

Дейнека І.В., Дмитренко А.А.

Промислова інфраструктура Кривого Рогу як об'єкт промислового туризму 405

Карпюк А. В.

Організація діяльності бібліотек України в умовах воєнного часу 407

Кульбака О.Є.

Біля витоків музейної справи Опішного: створення першого в Україні приватного музею гончарства 409

Лук'яненко О. В.

Творчий світ художниці Тетяни Домненко 411

Маринич Р.С., Дмитренко А.А.	
Проблеми і перспективи розвитку культурного туризму в Україні	413
Москвич О.Д.	
Єгиптологія в українській гуманітарній науці: культурологічний аспект.....	415
Павлік К.В., Чибирак С.В.	
Культурно-освітні заходи Колодяжненського літературно-меморіального музею .	417
Павлусь А.М., Дмитренко А.А.	
Православні храми Луцького району, що мають статус пам'ятки архітектури національного значення в туристичних маршрутах	419
Пастернак І. В.	
Інновації в екскурсійному обслуговуванні людей з інклюзією.....	421
Петрук І.О.	
Трансгуманізм та техно-теологія – нові коди у свідомості людини ХХІ століття...	423
Самчук Б.В., Дмитренко А.А.	
Гастрономічний туризм Волині в системі культурного туризму.....	425
Слищенко Я. В., Москвич О. Д.	
«Лебединий Шлях» як перший концептуальний альбом за творами Т.Шевченка в українській рок-музиці.....	428
Соломко Г. І.	
Ритуал в структурі соціальної хореографії Анни Халпрін	429
Таранович М. А.	
Статус документаційного забезпечення управління у системі функцій державного управління	432
Тарасовська Т. К.	
Мистецьке відображення російсько-української війни.....	434
Франчук М.А., Шостак В.М.	
Хореографічна культура України в контексті соціокультурного розвитку людства .	436
Хоміч О. М., Москвич О. Д.	
Соціальна фотографія як невід'ємний складник сучасної медіакультури	437
Чибирак С. В.	
Екскурсійно-туристичний маршрут Волиню: від ідеї до втілення	439
Шимчук А.М., Пригода Т.М.	
Психологічний аспект концепції бога у сприйнятті людини	441

СЕКЦІЯ 13. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Заяць Д. Ф.	
Роль NFTs у міжнародному бізнесі	444
Кицюк І. В.	
Європейський Зелений Курс: можливості для українського бізнесу	446
Кухарик В. В.	
Вплив пандемії COVID-19 на міжнародний етикет привітання	448
Пащук А. С., Кицюк І. В.	
Бренд-менеджмент у міжнародному бізнесі	450

СЕКЦІЯ 14. МЕДИЦИНА, ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

Андрійчук Я. І. Мотиваційна складова навчання за спеціальністю 222 Медицина	452
Вавдіюк Г. М. Фізична терапія після опіків.....	453
Горщар Ю. В., Усова О. В. Реабілітаційні втручання при контрактурах верхньої кінцівки	455
Пастушенко І. Ю., Усова О. В. Реабілітаційні втручання при дорсалгії у людей похилого віку	457
Покотило О. О., Степанюк Я. В. Особливості цитоархітектоніки нюхових цибулин людини.....	459
Сахарук Л. Ю. Рівень рухової активності пацієнтів з депресивними розладами у резидуальний період захворювання	460
Сітовський А. М. Асоціація обізнаності та прихильності до регулярного прийому ліків та зниження АТ при гіпертензії як факторів вторинної профілактики інфаркту	462
Титюк Т. В., Костелова О. В. Передумови та наслідки академічної недоброочесності.....	464
Трохимчук О. Ю. Основні періоди відновлення після перенесеного інсульту	465

СЕКЦІЯ 15. ГЕОГРАФІЯ, ТУРИЗМ, ЗЕМЛЕУСТРІЙ

Гарасимяк Л. М., Слащук А. М. Географія вакцинації від COVID-19 в Україні на початку 2022 року.	468
Голуб Г. С. Історико-географічний аналіз системи адміністративно-територіального устрою у Волинській області (період 1939-1991 роки).....	470
Голуб Г. С. Перспективи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України та Республіки Польща.....	472
Горбач В. В., Мельнійчук М. М. Вплив господарської діяльності на геоекологічний стан басейну річки Турія.	473
Мазур І. Р., Мельнійчук М. М. Роль ерозії та дефляції у створенні сучасного рельєфу.	476
Маковецька Л. О., Гарасимяк Л. М. Особливості територіального поширення музеїв Волинської області.	478
Мельнійчук М. М., Уль А. В. Математичні моделі класифікації об'єктів.	480
Остапенко П. Мілевська Я. Центри культурних послуг, як інструмент згуртованості громад.	482
Погребський Т. Г. Охорона природного середовища Вараської територіальної громади.	485

Погребський Т. Г.	
Суспільно-географічні особливості децентралізації в Рівненській області.....	486
Ступницька М. М., Чижевська Л. Т.	
Розвиток індустрії туризму міста Луцьк.....	487
Токарчук І. В., Мельнійчук М. М.	
Чинники впливу на водний режим річкових басейнів.	489

СЕКЦІЯ 16. ПСИХОЛОГІЯ: КЛІНІЧНІ, ПЕДАГОГІЧНІ ТА ВІКОВІ ВИМІРИ

Коструба Н. С.	
Взаємозв'язок медіарелігійності особистості та сімейного стану	492
Поліщук З.Б., Коструба Н.С.	
Особливості психологічного благополуччя у студентському віці: теоретичний огляд досліджень.....	494
Радчук Н., Крижановська З. Ю.	
Чинники загрози психічному здоров'ю студентської молоді	496
Самчук С.	
Копінг-стратегії у структурі психологічного благополуччя добровольців територіальної оборони	498

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА

EFFICIENT USE OF BUDGET FUNDS UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Большук А.В. – аспірант 2 курсу
факультету економіки та управління
ВНУ імені Лесі Українки

Карлін М.І. – д.е.н., професор, доцент
кафедри фінансів ВНУ імені Лесі Українки

In the conditions of a large-scale invasion, Ukraine suffered significant economic losses. Against the background of the destroyed critical infrastructure, the economy and the financial system of Ukraine was transformed and acquired new market shades.

It should be noted that the banking system was almost undamaged during the war, and the situation on the financial market remained stable. A significant number of migrants can use their cards abroad without any problems and even send money to their relatives in Ukraine.

The first weeks of the enemy offensive are accompanied by a complete vacuum in the financial and public procurement system. The 2022 budget froze in anticipation of a new direction. Many purchases were canceled due to the redirection of funds to weapons and military equipment. As never before, the question of the efficiency of using state funds, which will only last for ten months in the conditions of a tense military conflict, has arisen. Before the state, as never before, the question of the economy of funds to ensure the livelihood of citizens about all corruption ambitions arose.

"But corruption is only part of the problem of the procurement sphere: although inefficient and irresponsible growth of funds is not always visible, the lost that they cause to the government and to us, its citizens, is colossal." - Deputy Minister of Economy Nadia Bigun writes in her article. [1]

Undoubtedly, corruption risks are always present and it is quite difficult to detect inefficient use of public funds. However, it should be noted that the Prozzoro electronic system is not perfect in terms of the efficiency of the use of funds, although it is intended for this purpose. It is more focused on the corruption of the anti-national component, which is carried out at the legal level, which is still in minutes.

It should be noted that the tender process is divided into several stages:

- preparation of tender documentation
- announcement of procurement
- determination of the winner
- signing the contract

And the final stage when conducting any purchases is determining the expediency and effectiveness of this process, as well as taking into account the life cycle of the purchased goods or services. It is very unfortunate that in the situation of notification, everything comes down to only the stage of the tender procedure.

Very often, other stages of this cycle are neglected. For example, the question of the appropriateness of purchases (whether it is worth buying a specific service or goods, equipment or raw materials right now).

The question of choosing the best solution also remains relevant. For example, you can buy an economical car or a mid-range electric car for university employees, instead of an expensive SUV with a large engine capacity.

Similar provisions are presented not only in car purchases. Unfortunately, in many decisions, announcements about the tender are spent without evaluating the feasibility of the purchase, as well as the effectiveness of the chosen approach.

On a national scale, this leads to inefficient consumption and increased production of hundreds of millions of budget funds.

Let's consider another example. Since 2017, the Law "On the Introduction of New Investment Opportunities, Ensuring the Rights and Legal Interests of Business Entities for Large-scale Energy Modernization" has been in effect in Ukraine [2].

The law is aimed at attracting energy service companies to carry out energy modernization of buildings and structures. However, as practice shows, all economical costs on energy carriers are spent on maintenance by these energy service companies.

Any customer would be happy to engage a contractor to carry out energy modernization and economy of funds in the future, but whether such a conscientious company will be found and will see the matter through to the end, i.e. complete the execution of the contract, remains a big question.

Therefore, in order to increase the efficiency of public procurement, a detailed analysis of the feasibility of providing a procurement procedure is proposed. At the same time, independent experts should be engaged to conduct consultations and audit the effectiveness of the use of budget funds, as contractors without the use of electronic bidding procedures, who should work together with the customer's tender department on a specific purchase. Especially when it comes to significant amounts of taxpayers' money, an increase in efficiency, even by 50%, is finally necessary. [3]

Only a rational and systematic approach allows access to well-considered decisions regarding the effective use of funding in a broad sense and in specific directions. In the conditions of war, this is absolutely necessary.

References:

1. Not only corruption. What remains in the shadow of tenders and how to deal with it. – URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/15/691534/> (access date 09/15/2022).
2. How to speed up procurement during the war. - URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/6/691136/> (date of application 09/06/2022)
3. Notice of the Ministry of Economy of Ukraine. - URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=133d568c-02e1-4e4f-9020-84da064c91d3&title=MinekonomikiGotuSproschenniaZakupivelCherezProzorro-NadiiaBigun&isSpecial=true>

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФАНДРАЙЗИНГОВОЇ ПЛАТФОРМИ UNITED24 В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вавдіюк Н. Ю. – студентка 3 курсу факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник: **Тоцька О. Л.** – д. е. н., професор кафедри фінансів ВНУ імені Лесі Українки

UNITED24 – ініціатива Президента України. Завдання фандрайзингової платформи – стати головним вікном для збору пожертв на підтримку України. Кошти надходять на рахунки Національного банку України та спрямовуються профільними міністерствами на найголовніші потреби за трьома напрямками:

- оборона та розмінування,
- медична допомога,
- відбудова України [1].

На офіційному сайті платформи щотижня оновлюється звітність про призначення та використання коштів. Так, станом на 26.10.2022 р. з початку функціонування платформи (5 травня 2022 р.) було зібрано 210 723 663 дол. США, з них на поточному балансі – 38 825 493 дол. США.

Розглянемо детальніше основні напрями фінансування платформою. Так, у табл. 1 відображено дані щодо витрат коштів із спеціального рахунку НБУ на оборону та розмінування (дані за період 05.05.2022 р. – 20.10.2022 р.).

Таблиця 1

Витрати коштів платформою UNITED24 на оборону та розмінування

Стаття витрат	Кількість	Вартість, тис. грн	Вартість, тис. дол. еквів.
Шоломи	44496	719 879, 5	24 607, 1
Бронежилети	48189	613 527, 2	20 971, 8
Обмундирування	74833	78 122, 4	2 670, 4
Білизна	68327	11 443, 9	390, 8
Головні убори	15005	3 589, 6	122, 7
Взуття	306034	954 496, 1	26 188, 1
Куртки	75000	91 412, 4	2 499, 8
Речове майно (спальні мішки, сумки тощо)	39375	69 420, 1	2 373, 0
Машини для розмінування	1	18 167, 7	621, 1
Прилади нічного бачення та тепловізори	20	772, 3	26, 4
Гвинтокрили	1	23 400, 4	641, 1
Навчання операторів дронів	100	2 277, 6	62, 4
Квадрокоптери	986	1 905 508, 9	53 677, 6
Всього:		4 492 007, 8	134 852, 3

Джерело: Побудовано автором на основі [2].

З табл. 1 бачимо, що найбільш затратними статтями стали квадрокоптери, взуття, шоломи та бронезилети; найменш затратними – прилади нічного бачення та тепловізори, навчання операторів дронів і головні убори.

Інформація щодо забезпечення потреб охорони здоров'я (дані за період 05.05.2022 р. – 20.10.2022 р.) відображена в табл. 2.

Таблиця 2

Витрати коштів платформою UNITED24 на медичну допомогу

Стаття витрат	Кількість	Вартість, тис. грн	Вартість, тис. дол. еквів.
Апарати ШВЛ транспортні	35	26 530, 0	906, 9
Анестезіологічний апарат (наркозно-дихальний апарат)	83	116 095, 0	3 175, 5
Операційний стіл (для загальної потреби)	81	70 658, 0	1 932, 7
Спеціалізований санітарний транспорт (неброньований, тип С)	90	224 791,6	6 148, 6
Апарати ШВЛ дитячі	19	24 245, 0	663, 2
Рентгенівська установка з С-аркою	22	74 214, 2	2 536, 8
Апарат вакуумної терапії ран	172	13 261, 2	362, 7
Апарат зовнішньої фіксації	7802	25 030, 6	684, 6
Всього:		574 825, 6	16 410, 9

Джерело: Побудовано автором на основі [3].

З табл. 2 видно, що найбільші статті витрат на медичну допомогу – спеціалізований санітарний транспорт та анестезіологічні апарати. У той же час, найменш затратні категорії – апарати вакуумної терапії ран, ШВЛ дитячі та зовнішньої фіксації.

Загалом, порівнявши дані з двох таблиць, бачимо, що витрати коштів платформою UNITED24 на оборону та розмінування переважають витрати на медичну допомогу.

Третій напрям фінансування фандрайзингової платформи – Фонд відновлення зруйнованого майна та інфраструктури. Всього за період з 5 травня 2022 р. у цій категорії було зібрано 11 801 787 дол. США.

Отже, фандрайзингова платформа UNITED24 – ефективний інструмент фінансування потреб держави в умовах воєнного стану. Завдяки прозорості розподілу коштів платформа захищає від посередників, затримок і шахрайства. Усі, хто бажає, з будь-якого куточка світу можуть приєднатися до ініціативи та зробити благодійну пожертву на благо нашої Батьківщини. Кожна пожертвована гривня – це інвестиція у швидку відбудову економіки України та нашу майбутню перемогу.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт платформи UNITED24. URL: <https://u24.gov.ua/uk> (дата звернення: 26.10.2022).
2. Дані щодо витрат коштів зі спеціального рахунку НБУ для збору коштів на підтримку Збройних Сил України. URL: https://files.u24.gov.ua/reports/2022-10-21/20221021_Report_ZSU.pdf (дата звернення: 26.10.2022).

3. Дані щодо витрат коштів зі спеціального рахунку НБУ для збору коштів для забезпечення потреб охорони здоров'я. URL: https://files.u24.gov.ua/reports/2022-10-21/20221021_Report_МОН.pdf (дата звернення: 26.10.2022).

ТЕХНОЛОГІЯ БЛОКЧЕЙН: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Веремчук Д. О. – студентка 1 курсу факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки

Шматковська Т. О. – к. е. н., доцент кафедри обліку і оподаткування ВНУ імені Лесі Українки

Діджиталізація національної економіки помітно змінює діяльність суб'єктів підприємництва та трансформує їх комунікацію з партнерами та споживачами. У свою чергу такі зміни призводять до суттєвого перетворення бухгалтерського обліку, який передбачає збір, обробку та аналіз інформації про функціонування економічних суб'єктів. Широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та цифровізація низки соціально-економічних процесів змінюють не тільки діяльність підприємств, але й обумовлюють модернізацію методів обробки інформації. Застосування таких інноваційних технологій дає можливість у найкоротші терміни збирати та опрацьовувати великі обсяги інформації, що значно автоматизує процес ведення бухгалтерського обліку. Саме таким вимогам і відповідає, в тому числі, технологія блокчейн.

В загальному розумінні, технологія блокчейн – це система, яка заснована на розподілених книгах обліку. Тобто, являє цифровий реєстр активів, транзакцій, контрактів та будь-яких даних, якими можна ділитися у численних вузлах блокчейн-мережі, де кожен із учасників має власну копію, при цьому всі зміни відображаються в усіх копіях майже одночасно. Кожна транзакція записується як «блок» даних, а кожен новий блок містить зашифровану копію попереднього блоку, включеного в нього. Після цього, блоки з'єднуються за допомогою спеціальних криптографічних підписів для створення ланцюжка подій або транзакцій з міткою часу, що є розподілені і захищені від фальсифікацій [1].

Саме тому, головною відмінністю технології блокчейн від звичайних реєстрів є одночасне збереження даних в декількох місцях, які є розподіленими серед певної кількості вузлів без прив'язки до конкретної локації, а будь-який учасник блокчейн-мережі може мати доступ до актуальної версії реєстру.

Внаслідок цього, створюється невідомою облікова книга інформації, в якій практично неможливо змінити, сфальсифікувати або знищити записи, щоб приховати певну діяльність, що є важливим для бухгалтерського обліку.

Необхідність блокчейну у практиці ведення бухгалтерського обліку полягає в тому, що система на постійній основі перевіряє інформацію в блоках. У разі здійснення будь-якої операції система повідомляє про це, одночасно при цьому здійснює запис у новому блоці. Така система відстежує всі фінансові операції в

реальному часі та повідомляє про всі зміни, не допускаючи при цьому помилок чи шахрайства. На відміну від інших баз даних змінити або видалити записи не можливо, є лише можливість додати нові. Така база є децентралізованою, тобто не належить жодному учаснику, для неї властивою є анонімність (усі функції розподіляються між учасниками) [2].

Тому, технологію блокчейн багато науковців вважають ідеальною для ведення бухгалтерського обліку, адже з її допомогою можна відстежити всі господарські операції, бути обізнаним про всі зміни, не допускати помилок та викривлень чи інших маніпуляцій з інформацією.

Безперечно, технологія блокчейн вносить певні корективи в елементи методу бухгалтерського обліку, але усі принципи ведення бухгалтерського обліку залишаються незмінними. Насамперед, йдеться про документування, оскільки, потреби в паперових копіях, а також багатьох видах документів, які підтверджують реальність проведеної операції, більше не буде. Формування балансу і фінансової звітності стане абсолютно автоматизованим процесом у режимі реального часу без потреби очікування закінчення звітного періоду. Значно прискориться процес роботи з документами, а їх зберігання буде більш безпечним та надійним. Зросте також і швидкість проведення інвентаризації, підвищиться достовірність даних для її здійснення [3]. З'явиться можливість інтеграції різних рівнів бухгалтерського обліку з метою створення єдиної бази даних, синхронізації бухгалтерських записів.

Слід зауважити, що обмежений вплив технологія блокчейн матиме на оцінку майнового стану та результати діяльності підприємства, а також калькулювання собівартості, оскільки тут задіяне власне судження бухгалтера, яке майже неможливо автоматизувати.

Проте, попри значні переваги технології блокчейн, існують і певні недоліки, на які слід звернути увагу при прийнятті рішення про її застосування в обліку. Перш за все, використання технології блокчейн передбачає необхідність перенесення усіх господарських операцій у віртуальне середовище, що не завжди можливо. Необхідні додаткові витрати на впровадження і розвиток технології блокчейн та оновлення і переобладнання техніки. Іншою, не менш важливою проблемою є нерозуміння та несприйняття технології, вирішення якої потребує часу і додаткових витрат.

Зрештою, відкритість та доступність інформації передбачена блокчейн-технологією може негативно вплинути на діяльність підприємства внаслідок розповсюдження конфіденційних даних.

Таким чином, застосування технології блокчейн в бухгалтерському обліку дозволить значно пришвидшити процес ведення обліку, одержувати достовірні та завжди актуальні дані про господарську діяльність, а також зменшити кількість помилок та шахрайства. Проте, технологія блокчейн, як і будь-яка нова технологія, викликає сумніви щодо безпеки та надійності. Отож і потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Ярошук О., Белова І. Технологія блокчейн в бухгалтерському обліку та аудиті. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. Тернопіль, 2020. № 3-4. С. 28-44.

2. Бабінська С. Використання технології блокчейн у процесі ведення бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку*: матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф., м Чернігів, 27 листоп. 2021 р. С. 145-146.
3. Шестерняк М., Босий В. Перспективи застосування технології «блокчейн» в бухгалтерському обліку та аудиті. *Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія*: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м Тернопіль, 28 трав. 2021 р. С. 32-35.

ХАРАКТЕРИСТИКА СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ ВАЛЮТНИМ ФОНДОМ

Дмитрук І. Я. – студентка 6 курсу
факультету економіки та управління
ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник: **Тоцька О. Л.** – д. е. н.,
професор кафедри фінансів
ВНУ імені Лесі Українки

Посилення процесів інтеграції, лібералізації та глобалізації світогосподарських зв'язків об'єктивно породжує необхідність кожної країни співпрацювати із міжнародними фінансовими організаціями задля свого збалансованого розвитку. Однією з таких найвпливовіших установ у сучасному світі є Міжнародний валютний фонд (далі – МВФ).

МВФ є спеціалізованою кредитно-фінансовою установою Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН). Фонд було створено 27 груд. 1945 р. після підписання 29-ма державами угоди, розробленої на Конференції ООН з валютно-фінансових питань 22 липня 1944 р. [1].

Діяльність МВФ полягає у регулюванні валютно-кредитних відносин країн-членів і надання їм допомоги при дефіциті платіжного балансу шляхом надання коротко- та середньострокових кредитів в іноземній валюті.

Формування ресурсів МВФ відбувається шляхом внесення державою коштів до статутного капіталу Фонду відповідно до її квоти та за рахунок позичених коштів. Розмір квот для кожної країни-члена встановлюється на підставі її ваги у світовій економіці. Найбільша сума квот припадає на США, Японію, Німеччину, Велику Британію та Францію. Частка 25 найбільш розвинутих країн становить близько 63 % [1].

Основними завданнями МВФ є:

- сприяння міжнародній співпраці в грошовій політиці;
- розширення світової торгівлі;
- кредитування;
- стабілізація грошових обмінних курсів [1].

Україна стала членом МВФ відповідно до Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку,

Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» від 3 черв. 1992 р. [2]. Вступ України до МВФ відкрив нові великі можливості залучення коштів для побудови конкурентоспроможної економіки нашої держави та сприяв розвитку ринкових відносин, адже, співробітництво з МВФ стало позитивним сигналом для інших зовнішніх інвесторів.

За 30 років співробітництва МВФ надав Україні близько 37 млрд дол. фінансової підтримки у рамках 13 програм співробітництва та впровадження низки структурних реформ у різних сферах [3].

Розглянемо детальніше історію кредитування. У 1994 р. Україна вперше отримала позику у розмірі 0,8 млрд. дол. для підтримки платіжного балансу; протягом 1995–1998 рр. фонд виділив 1,9 млрд дол., що були спрямовані на підтримку курсу національної валюти; до 2002 р. діяла програма «Механізм розширеного фінансування», в рамках якої Україні було надано кредит у розмірі 1,6 млрд дол. Упродовж 2003–2007 рр. співробітництво між Україною та фондом здійснювалось на безкредитній основі, а протягом наступних років (2008–2013) наша країна отримала від МВФ загалом кредит на суму 14 млрд дол. У 2014 р. МВФ виділив 4,4 млрд дол., у 2015 р. – 6,7 млрд дол, а в 2016 і 2017 р. по 1 млрд. дол. Вже у 2018 р. уряд України звернувся до фонду з проханням започаткувати нову програму, результатом якої було виділено перший транш у розмірі 1,4 млрд дол. У 2020 р. через Covid -19 МВФ вирішив виділяти кошти лише на короткострокові програми, Україна тримала позику у розмірі 2,1 млрд дол.

Варто зазначити, що МВФ надає значну фінансову підтримку для України у період війни. Вже у березні 2022 р. Рада виконавчих директорів Фонду проголосувала за надання нашій країні коштів у рамках інструменту швидкого фінансування у розмірі 1,4 млрд дол. США (1 млрд СПЗ) [3]. Фінансова допомога була вагомим внеском у пом'якшення економічних наслідків вторгнення росії. Також у жовтні 2022 р. виконавча рада МВФ підтримала виділення Україні близько 1,3 млрд дол. додаткового екстреного фінансування у рамках Rapid Financing Instrument [4].

Зауважимо, що співробітництво України з МВФ є не лише підтримкою фінансової системи та реформи, а й насамперед свідчить про високий рівень довіри до держави у світі. Оскільки найвпливовіші внутрішні та міжнародні інвестори орієнтуються на експертну думку МВФ та їх оцінку стану економіки. Фінансова допомога Фонду в березні 2022 р. мала значний вплив на мобілізацію коштів від інших партнерів [3].

Отже, основні напрями співпраці України з МВФ базуються на проведенні глибоких структурних реформ, слугують для покращення внутрішньої та зовнішньої стабільності, послаблення девальвації гривні, фінансування дефіциту платіжного та торговельного балансів. Однак варто зазначити, що умови отримання кредитів від МВФ сприяють зниженню рівня життя суспільства та збільшенню державного боргу, що може призвести в майбутньому до загрози дефолту.

Список використаних джерел

1. Міжнародні економічні організації.	URL:
https://sites.google.com/site/economorganizations/ekonomichni-organizacii-globalnogo-masstabu/mvf-miznarodnij-valutnij-fond	

2. Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/spivrobitnictvo-ukrayini-z-mizhnarodnimi-finansovimi-instituciayami>
3. Укрінформ. МВФ за 30 років надав Україні \$37 мільярдів фінансової підтримки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3564251-mvf-za-30-rokiv-nadav-ukraini-37-milardiv-finansovoi-pidtrimki.html>
4. Економічна правда. МВФ виділив Україні 1,3 мільярда доларів екстреного фінансування. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/7/692375/>

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Звірко А.О. – студентка 4-го курсу факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук Н.В. – к.е.н., ст. викладач кафедри фінансів Волинського національного університету імені Лесі Українки

В умовах військових дій на території України стійкість майже усіх підприємств зазначала негативного впливу. Передусім причиною цього явища стало погіршення показників фінансового стану цих суб'єктів господарювання. Таким чином, на сьогодні важливою необхідністю у грамотному управлінні підприємством є розробка заходів щодо вдосконалення фінансового стану господарюючих суб'єктів в умовах війни в Україні.

Фінансовий стан – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика діяльності підприємства в певному періоді, що відображає ступінь забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, раціональності їх розміщення, забезпеченості власними оборотними коштами для своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями та здійснення ефективної господарської діяльності в майбутньому [1].

Так як у фінансовому стані зазначені вартісні вимірники результатів фінансово-господарської діяльності підприємства, то ці два поняття є взаємозалежні. Тому для вдосконалення фінансового стану господарюючих об'єктів насамперед потрібно провести аналіз основних складових їх фінансової звітності, зокрема балансу (форма №1), звіту про фінансові результати (форма № 2), звіту про рух грошових коштів (форма № 3), звіту про власний капітал (форма № 4), оперативних даних та даних статистичної звітності.

На основі отриманих результатів управлінці підприємства розраховують значну кількість аналітичних показників, одними з найважливіших яких є показники:

- платоспроможності і ліквідності – характеризують фінансові можливості підприємств щодо погашення заборгованості, покриття підприємством позичкових коштів);

- прибутковості – дають можливість порівняти отриманий прибуток з вкладеним капіталом, тобто міру ефективності авансованого у виробництво і реалізацію капіталу;
- ділової активності – характеризують кругообіг засобів підприємства;
- фінансової стійкості – характеризують співвідношення власних і залучених коштів [2].

Аналізуючи основні показники фінансового стану підприємства, можна виділити основні макроекономічні та мікроекономічні факторами, які негативно впливають на фінансовий стан українських підприємств у сучасних умовах (рис. 1.)

Рис. 1. Макроекономічні та мікроекономічні факторами, які негативно впливають на фінансовий стан українських підприємств у сучасних умовах
Джерело: побудовано авторами

Варто зазначити, що підприємство не може самостійно вплинути на запобігання макроекономічних проблем, однак воно може розробити систему заходів для мінімізації негативного впливу цих факторів на його діяльність. До них можна віднести: пошук нових постачальників; вихід підприємства на нові ринки (в умовах воєнного стану для українських виробників розширили можливості щодо експорту продукції); розвиток тісних зв'язків із громадкістю (волонтерська діяльність); залучення іноземних інвестицій.

Для того, щоб покращити фінансовий стан підприємств враховуючи мікроекономічні фактори можна впровадити наступні внутрішньогосподарські заходи:

- зменшення дебіторської заборгованості за допомогою юридичних (позов до суду), економічних (штраф, пеня), психологічних (нагадування по телефону, по пошті), фізичних (арешт майна позичальника) методів;
- збільшення виручку від реалізації продукції одночасно із зменшенням витрат, які відносяться на собівартість продукції;

- вивчення ринків збуту через різноманітні соціальні мережі та месенджери;
- активне та ефективне ведення сторінки підприємств у соціальних мережах, що у свою чергу, призведе до збільшення чисельності потенційних клієнтів, а також купівля реклами у блогерів-мільйонників;
- розробка заходів щодо модернізації;
- розробка заходів щодо підвищення людського потенціалу в компанії (навчання із підвищення кваліфікації працівників, вдосконалення системи стимулювання праці тощо).

Отже, показники фінансового стану відіграють важливу роль у діяльності будь-якого підприємства. Для того, щоб покращити їхнє значення, управлінцям необхідно провести ряд заходів, які покращать фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Смачило В. В., Будникова Ю. В. Оцінка фінансової стійкості підприємств. *Економічний простір*. 2008. № 20. С. 35-40.
2. Такаченко А.А., Подзігун Я. В., Кулик Ю. М. Удосконалення аналізу фінансового стану на українських підприємствах: проблеми та шляхи їх вирішення. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2020. № 57. С.45-53. URL: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/206258> (дата звернення: 30.10.2022).

ІНФЛЯЦІЯ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ У ПЕРІОД ВІЙНИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Комар-Стаховська К. П. – студентка 2 курсу факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки

Теслюк С. А. – к. е. н., доцент кафедри фінансів ВНУ імені Лесі Українки

Як економічне явище, інфляція існує давно та може мати як негативний, так і позитивний вплив на соціально-економічні процеси. Сама по собі інфляція не є негативною, а лише тоді, коли її темпи досить високі. Економіка України зазнала неабиякого потрясіння у результаті повномасштабного вторгнення росії. Насамперед, швидке зростання рівня інфляції. Інфляційний тиск почав посилюватися ще до повномасштабних військових дій, у період пандемії та постковідного відновлення країни на тлі високих зовнішніх цін на енергетичні та інші сировинні товари, а також через негативні очікування напередодні вторгнення.

Метою дослідження є аналіз рівня інфляції п ід час повномасштабного вторгнення росії та наслідки швидких темпів збільшення рівня інфляції для економіки України.

В Україні інфляція спричинена двома факторами - внутрішнім і зовнішнім. Підвищення цін на продукти в країні, товарний дефіцит є внутрішніми факторами, що спричиняють інфляцію. Унаслідок війни різко зменшилася пропозиція товарів і послуг через порушення ланцюгів постачання, знищення активів підприємств, зростання витрат бізнесу, а також нерівномірний попит населення, що призвело до

пришвидшеного зростання цін. До зовнішніх факторів належить падіння валютного курсу національних грошей та загальносвітові інфляційні процеси. Ще до повномасштабного вторгнення економіка України зіткнулася з проблемами щодо логістики та росту цін на сировину, продукцію, транспортування. Наразі Україна закуповує енергоресурси - газ, нафтопродукти - і високі світові ціни на них відображаються на цінах в країні, тому інфляція частково є імпортованою [2]. Вищезгадані інфляційні фактори є другорядними, не настільки масштабними та впливовими. Головним інфляційним фактором стало повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого.

Ціни на продовольство, які й так зростали через постковідне відновлення країни, отримали новий поштовх. У березні продукти харчування подорожчали на 12,4% в порівнянні з лютим і на 33,6% проти 2021 року [4]. Суттєво зросли й інфляційні очікування бізнесу та домогосподарств. На практиці це відобразилося в погіршенні строкової структури депозитів у банківській системі та збільшенні витрат на окремі товари довгострокового користування, переважно імпортовані [1]. Стримувач розбалансування інфляційних і курсових очікувань громадян і бізнесу фіксований курс гривні, один із чинників, що обмежували посилення фундаментального інфляційного тиску та забезпечували помірне зростання адміністративно регульованих цін. У свою чергу уряд проводив та продовжує проводити активну політику в напрямку контролю за цінами на соціально важливі товари та послуги. Впроваджують дану політику за допомогою значного падінням попиту, ефектами від фіксації обмінного курсу гривні та мораторію на підвищення цін на комунальні послуги.

Згідно даних Державної служби статистики України у вересні 2022 року споживча інфляція в річному вимірі пришвидшилася до 24,6% . У місячному вимірі ціни зросли на 1,9%. Темпи зростання цін очікувано пришвидшувалися, але залишалися нижчими за базовий прогноз НБУ, завдяки швидшому насиченню ринку нафтопродуктами та стабілізації цін на пальне. Динаміка інфляції залишається контрольованою, а фактичне пришвидшення інфляції є повільнішим ніж у прогнозі НБУ [3].

Зменшення рівня інфляції з боку пропозиції можливе у разі налагодження логістики та зниження ризиків для бізнесу. Додатково зниженню інфляції сприятимуть вщухання світової інфляції, а також жорсткі монетарні умови, зумовлені політикою НБУ. З боку попиту зменшення рівня інфляції відбудеться за допомогою скорочення реальних доходів населення та високого рівня безробіття. Незважаючи на значне падіння потенційного ВВП та очікуване відновлення економічної активності, розрив ВВП залишатиметься від'ємним та стримуватиме фундаментальний інфляційний тиск. Швидкій дезінфляції заважатиме передусім висока вартість енергоносіїв і потреба в приведенні енергетичних тарифів для населення до ринкових рівнів з огляду на потребу мінімізації дисбалансів у державних фінансах. Прогнозується, що споживча інфляція знизиться лише до 9.4% до кінця 2024 року, а повернення її до цілі відбудеться лише в 2025 році [1].

У найближчі місяці й надалі є висока ймовірність подальших терористичних атак росії на об'єкти інфраструктури та виробничі потужності в містах України, що підриватиме логістику, підвищуватиме ризики бізнесу та розхитуватиме очікування. Зберігатимуться також високі світові ціни на енергоносії, насамперед на газ.

Незважаючи на жорсткі монетарні умови внаслідок процентної політики НБУ, валютних інтервенцій і валютних обмежень, інфляція все ж зростатиме і наприкінці року дещо перевищить 30%.

Отже, у воєнний період темпи інфляції дуже швидкі, що негативно впливає на економіку країни. Очікування також є не оптимістичними, прогнозують зростання рівня інфляції наприкінці року до 30%, а зниження наприкінці 2024 року і повернення до цілі лише в 2025 році. Зниженню рівня інфляції можуть сприяти такі чинники як зменшення цін на енергоресурси, зменшення загальносвітових інфляційних процесів, усунення товарного дефіциту в країні.

Список використаних джерел

1. Інфляційний звіт. Липень 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q3.pdf?v=4 (дата звернення: 17.10.2022).
2. Темпи інфляції поступово уповільнюються, цінова динаміка покращується – мінекономіки. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=5c143568-fbdf-4a99-bc0c-7b8a78d53e23&title=TempiInfliatsiiPostupovoUповilniuitsia-TsinovaDinamikaPokraschutsiaMinekonomiki> (дата звернення: 18.10.2022).
3. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції у вересні 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-veresni-2022-roku> (дата звернення: 16.10.2022).
4. Глобальна інфляція: причини, наслідки і шляхи подолання. URL: <https://adastra.org.ua/blog/globalna-inflyaciya-prichini-naslidki-i-shlyahi-podolannya> (дата звернення: 15.10.2022).

РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Крижанівський С. – студент 6 курсу
факультету економіки та управління
ВНУ імені Лесі Українки

Теслюк С.А. – к.е.н., доцент кафедри фінансів
ВНУ імені Лесі Українки

У забезпеченні сталого розвитку економіки країни особлива роль належить фінансовому ринку. Однією з складових фінансового ринку є страховий ринок, який є одним із ланок загальноекономічного механізму реалізації сталого розвитку.

Страховий ринок – це сукупність фінансово-економічних відносин, завдяки яким перерозподіляється частина національного доходу та сукупного суспільного продукту шляхом особливого методу утворення страхового фонду грошових ресурсів.

За галузевою ознакою страховий ринок поділяють на: 1) ринок страхування життя (ринок life страхування); 2) ринок загальних видів страхування (ринок non-life страхування).

Незважаючи на складну ситуацію в країні, пов'язану з повномасштабним вторгненням росії, ринок страхування продовжує працювати. Більшість страховиків пристосувались до умов воєнного стану шляхом евакуації працівників у відносно

безпечніші регіони, організації віддаленого режиму роботи співробітників, збереження технічних засобів та баз даних та продовжили свою діяльність.

Станом на 1 вересня 2022 року на ринку працює 140 страховиків, 13 з яких – компанії зі страхування життя. З початку війни з ринку пішло 5 страховиків-учасників сегменту non-life. Трьом страховикам ліцензії були анульовані як захід впливу, один страховик добровільно залишив ринок та один страховик, хоча й був включений до реєстру, не отримав жодної ліцензії на здійснення страхової діяльності. Склад учасників ринку, що працює в сегменті страхування життя, не змінився.

Водночас страхові компанії зіткнулися з серйозними викликами. Щодо основних показників діяльності, то загальні підписані премії у першому півріччі 2022 року порівняно з аналогічним періодом минулого року скоротилися на 28% і становили 17,6 млрд грн. Зокрема, відбулося скорочення в сегментах: non-life – на 29%; страхування життя – на 15%.

Обсяги виплачених страхових виплат та відшкодувань знизилися в сегменті non-life (на 32%). Рівень виплат становив 34% та не змінився [1].

Ринок страхування нон-лайф.

Відповідно до даних опитування страховиків Національним банком України, 42% страховиків мають проблеми з повним та своєчасним поданням звітності. 10% учасників страхового ринку зазначили про проблеми з виконанням нормативів. Із них сім найбільших за обсягами діяльності мали проблеми з дотриманням нормативів і до війни, у 2021 році [2].

Фінансова спроможність страховиків у воєнний час прямо залежить від якості та структури їх активів і запасу капіталу у довоєнний період.

Від військових дій зазначили тих чи інших негативних змін усі страхові компанії. Суттєво знизилися обсяги продажів, особливо через роздрібні канали, є багато запитів від клієнтів на відтермінування чергових платежів та розірвання договорів страхування. Скорочується кількість центрів обслуговування клієнтів у зв'язку з такими причинами як їх тимчасове переміщення, окупація територій та їх фізичне знищення. Великою проблемою є врегулювання страхових випадків у регіонах, де ведуться бойові дії, адже неможливо здійснити виклик поліції на місце ДТП, належно оформити документи для подання страховику з метою отримання страхової виплати, провести огляд транспортних засобів представником страховика.

Драйвером підтримки страхового бізнесу стала «Зелена картка». За період війни цей вид страхування зріс на 76%. Якщо станом на 1 липня 2021 року у структурі страхового портфеля цей вид страхування становив 0,9 млрд грн, то на 1 липня 2022 року – 1,5 млрд грн.

Загалом у першому півріччі 2022 року в Україні 44% (7,6 млрд грн) страхових премій становило автострахування («автоцивілка», «Зелена картка», КАСКО). Цікаво, що за зменшення обсягів наданих послуг частка цих видів страхування в портфелі навіть збільшилася. У першому півріччі 2021 року вона становила 36% (8,9 млрд грн).

Загалом у першому півріччі ризикові страховики показали високу прибутковість. Значну роль у цьому відіграло помітне скорочення витрат (крім операційних).

На ринку страхування життя сьогодні працюють 13 страховиків зі страхування життя. Усі вони провадять діяльність, обслуговують клієнтів та здійснюють страхові

виплати. Та відбулося значне зниження надходжень страхових платежів, фіксуються обмеження в діяльності компаній, пов'язані зі складнощами організації зв'язку та роботи персоналу, ускладненим доступом до офісів та оригіналів документів. Усе це ускладнює здійснення страхових виплат, особливо внаслідок смерті осіб, застрахованих на окупованих територіях [2].

Ринок страхування продовжує працювати, незважаючи на війну, а НБУ докладає усіх зусиль, щоб ця тенденція зберігалася й надалі. Це відбувається шляхом здійснення постійного діалогу з учасниками ринку та оперативного реагування на його потреби.

Список використаних джерел

1. Національний банк підбив підсумки роботи страхового ринку у першому півріччі 2022 року URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-pidbiv-pidsumki-roboti-strahovogo-rinku-u-pershomu--pivrichchi-2022-roku> (дата звернення: 28.10.2021).
2. Під час дії воєнного стану ринок страхування продовжує працювати – результати опитування URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuye-pratsyuvati--rezultati-opituvannya> (дата звернення: 28.10.2021).

ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Маніла А. Б. – студентка 2 курсу факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки

Теслюк С. А. – к. е. н., доцент кафедри фінансів ВНУ імені Лесі Українки

Введення воєнного стану на території України значною мірою вплинуло на економічну сферу. Особливих змін зазнав валютний ринок та механізм його регулювання, внаслідок чого в державі стрімко поширилися негативні явища, серед яких можемо виділити падіння курсу національної валюти, низький рівень інвестицій та надмірне внутрішнє та зовнішнє навантаження. Для вирішення цих проблем необхідним є використання адекватних заходів регулювання валютного ринку, який включає безліч різних аспектів, а саме економічних, організаційних і правових.

Метою дослідження є аналіз ситуації, яка склалася навколо валютного регулювання, заходів НБУ щодо стабілізації валютного ринку в умовах фінансової кризи.

До 2021 року Національний банк України був зразком типового сучасного центрального банку, який балансував між потребою підтримувати економіку в умовах пандемії Covid та запобігати інфляційному тиску, спричиненому глобальною ковід-інфекцією. Проте нарощування та подальше російське вторгнення в Україну різко змінили монетарну політику і змусили НБУ швидко змінити свою діяльність, щоб запобігти фінансовому краху.

У відповідь на вторгнення НБУ швидко зафіксував обмінний курс і запровадив контроль над капіталом. Ці рішення допомогли пом'якшити перший шок і запобігти фінансовій паніці. Щоб ще більше захистити фінансовий сектор та економіку, центральний банк посилив обмеження протягом наступних тижнів. Ці політики

узгоджуються з досвідом України у 2014-2015 роках, а також з досвідом країн під час Другої світової війни.

Війна створює величезний тиск на валютний курс. Через блокаду портів Україна має обмежені можливості для експорту. З іншого боку, Україна змушена імпортувати ряд товарів першої необхідності, щоб зберегти економіку та армію. У результаті дефіцит поточного рахунку розмиває валютні резерви і, таким чином, підриває фіксований обмінний курс.

21 липня 2022 року Національний банк України вніс нові зміни до постанови «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18 і зробив довгоочікуваний крок щодо підвищення офіційного фіксованого курсу гривні до долара США на 25 % – до 36,5686 грн за 1 дол. [1].

Початок війни в Україні змусив НБУ запровадити обмеження на операції з іноземною валютою та відновити жорсткий контроль за капіталом в Україні. Обмеження передбачали введення фіксованого курсу гривні до долара США. Фіксований обмінний курс в основному використовувався для купівлі іноземної валюти, необхідної для критичного імпорту та певних військових поставок. Цей фіксований обмінний курс існував понад п'ять місяців, але зміни в економічній ситуації вимагали нових кроків для оновлення української економіки та відновлення експорту, а також інших операцій, необхідних для забезпечення економічної стійкості та виживання.

Цей новий офіційний фіксований обмінний курс, запроваджений 21 липня, значною мірою відображає існуючий валютний ринок. Очікується, що таке коригування обмінного курсу поступово покращить конкурентоспроможність українських експортерів, мінімізує спекулятивну поведінку учасників ринку та збереже стійкість української економіки під час російського військового вторгнення в Україну, яке щодня завдає величезної шкоди та фінансових втрат.

Окрім оновленого фіксованого курсу валют, НБУ вніс до постанови, зокрема, такі зміни [1]:

- встановив місячний ліміт платіжних операцій за кордон з платіжними картками України в розмірі 100 тис. грн (в еквіваленті) з усіх банківських рахунків клієнтів, відкритих у національній валюті. При цьому платежі з рахунків, відкритих в іноземній валюті, можуть проводитися без обмежень;

- зменшив місячний ліміт на міжнародні перекази P2P за гривневими картками українських банків резидентами зі 100 тис. грн (в еквіваленті в іноземній валюті) до 30 тис. грн (в еквіваленті в іноземній валюті);

- дозволив фізичній особі купувати та вносити іноземну валюту на банківський рахунок фізичної особи в тому самому банку не менше трьох календарних місяців без права дострокового розірвання в межах місячного ліміту 50 тис. гривень (в еквіваленті іноземної валюти) в одному банку;

- оновлено існуючий ліміт на зняття готівки з банківських рахунків у гривнях за кордоном з місячного до тижневого. За тиждень можна зняти 12 500 грн (в еквіваленті іноземної валюти). Фактично загальна сума щомісячного зняття залишається незмінною – 50 тис. грн.

Отже, можемо сказати, що економічні перспективи України в майбутньому значною мірою визначатимуться тривалістю та масштабами війни. Величезної шкоди завдано виробничим можливостям економіки, і для відновлення країни та

економіки після війни знадобиться значне зовнішнє фінансування. Навіть за підтримки МВФ і міжнародного співтовариства шлях повернення НБУ після війни до функціонування незалежного центрального банку з відкритим валютним ринком і гнучким обмінним курсом, безсумнівно, буде важливим компромісом підтримки економіки та запобігання краху валюти й спіралі інфляції.

Список використаних джерел

1. Постанова Правління НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18 від 24.02.2022.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ ПЛАТЕЖІВ APPLE PAY

Мартинюк М. А. – студентка 1 курсу факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник: **Тоцька О. Л.** – д. е. н., професор кафедри фінансів ВНУ імені Лесі Українки

Суспільство робить все можливе, аби якомога комфортніше було жити людям. Щоб полегшити працю, для виконання завдань різноманітної складності вчені винаходять усілякі прилади, пристрої, системи. Техніка стрімголов увійшла в нашу повсякденність. У ХХІ ст. великих обертів набуває розвиток міжнародних систем платежів, а саме безконтактних розрахунків, щоб забезпечувати здійснення розрахунків за товари та послуги в Інтернеті.

З 2014 р. особливої уваги отримала мобільна платіжна система Apple Pay, яка працює у більш ніж 50-ти країнах світу, серед яких:

- США;
- Канада;
- Японія;
- Франція;
- Тайвань;
- Бразилія;
- Мексика;
- Ізраїль;
- інші країни [3].

Українцям надали доступ до користування системою тільки з 2018 р. Вона діє лише для власників «яблучних» пристроїв: iPhone, iPad, Apple Watch і Mac.

Більша частина людей оплачує свої покупки завдяки платіжним карткам, а деякі вважають, що краще проводити такі операції виключно готівкою.

Для підтримки роботи електронних платежів світ створює високоякісні системи, які забезпечують комфортні умови виконання розрахунків. Одним із прикладів таких систем є Apple Pay – це електронний гаманець, за допомогою якого

створюються мобільні платежі. Для того, щоб він працював, необхідно завантажити на свій гаджет додаток «Wallet» [1]. Сервіс Apple Pay дозволяє оплачувати покупки в POS-терміналах (Point Of Sale – точка продажу) без використання пластикових карток, а завдяки смартфону або розумному годиннику Apple Watch. Щоправда сервіс працює тільки на терміналах, де є функція безконтактної оплати – NFC (Near Field Communication – зв'язок на невеликих відстанях) [2]. Але через це не повинно виникати проблем, адже така технологія доволі поширена в Україні.

Переваги платіжної системи Apple Pay полягають в тому, що при оплаті дані про картку не передаються продавцеві, натомість він отримує динамічний код безпеки й унікальний код пристрою[4]. Навіть якщо ваш смартфон попаде в руки злодія, то він не зможе здійснити оплату, адже для підтвердження транзакцій система використовує біометричний захист Touch ID або Face ID. Також iPhone або iPad не зберігає дані картки, тому при виході з iCloud вся інформація з пристрою буде вилучена.

Платіжна система Apple Pay підтримує більшість найрозповсюдженіших кредитних і дебетових карток, що випускаються провідними банками. Отже, загальна кількість користувачів з усього світу є великою. Це дає змогу проводити міжнародні транзакції, адже споживачі знаходяться у різних куточках світу. В Україні робота Apple Pay підтримує такі популярні банки як: ПриватБанк; Монобанк; Альфа-Банк; ПУМБ; Ощадбанк; Укргазбанк; інші банки [3].

Завдяки міжнародній платіжній системі Apple Pay економіка держав отримує кошти за покупки, які здійснили навіть за межами їхньої території. Система забезпечує рух коштів між країнами світу.

Винахідники щодня розробляють нову та нову продукцію задля нашого комфортного існування. Оплата послуг і товарів є важливою як для нас, так і для економіки нашої держави.

Можна зробити висновок, що існує багато переваг стосовно використання сервісу Apple Pay. Проводити розрахунки стало набагато простіше: можна знаходитися в будь-якому місці планети й оплачувати товари та послуги за допомогою Apple Pay, адже він працює не тільки на POS-терміналах, а й у мережі Інтернет.

У сучасному світі електронні гроші витісняють паперові, тому дуже зручно, безпечно й швидко можна здійснювати оплати завдяки смартфону та розумним годинникам. Ми спостерігаємо стрімкий розвиток платіжної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Налаштування Apple Pay. Як під'єднати на сайт оплату через Епл Пей? URL:<https://icoola.ua/blog/applepay-iphone/> (дата звернення: 28.10.2022).
  2. Apple Pay в Україні: які можливості отримали користувачі iPhone. URL: <https://hromadske.ua/posts/apple-pay-v-ukraini> (дата звернення: 28.10.2022).
  3. Країни й регіони, які підтримують Apple Pay. URL:<https://support.apple.com/uk-ua/HT207957> (дата звернення: 28.10.2022).
- Що таке Apple Pay і як ним користуватися в Україні? URL: <https://techno.nv.ua/ukr/it-industry/shcho-take-apple-pay-i-jak-tsim-koristuvatisja-2470517.html> (дата звернення: 28.10.2022).

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКСПОРТУ ЗЕРНОВОЇ ПРОДУКЦІЇ З УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Остапчук Я. В. – студентка 1 курсу
факультету економіки та управління
ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник: **Тоцька О. Л.** – д. е. н.,
професор кафедри фінансів
ВНУ імені Лесі Українки

Експорт – це вивіз із митної території країни за кордон товарів і послуг без зобов'язання їхнього зворотного повернення [1].

Україна є одним із основних світових експортерів зерна, а також рослинних олій. Основними продуктами експорту сільського господарства є кукурудза та пшениця. У 2021 р. Україна була другим за величиною постачальником зерна для Європейського Союзу (ЄС) і великим постачальником продовольства для країн з низьким і середнім рівнем доходу в Азії та Африці. Чим довше триватиме російсько-український конфлікт, тим більша небезпека щодо постачання продовольства з України до країн ЄС та світу.

Метою дослідження є висвітлити основні проблеми експорту зерна, які виникли внаслідок російської агресії.

Розкриваючи можливий вплив війни в Україні на продовольчу безпеку та навколишнє середовище, бачимо, що значна частина посівних площ окупована, частина з них фактично пошкоджена внаслідок бойових дій і забруднена продуктами вибуху, що робить ці землі непридатними для вирощування продовольчих культур. Також відомо, що російські окупаційні війська свідомо знищують сільськогосподарську техніку українців, посилюючи очікувану продовольчу кризу. Важливо наголосити, що навіть після звільнення окупованої території проведення посівної неможливе до повного розмінування.

Зона ризикованого землеробства в Україні, в якій неможливо провести посівну або недоступна, становить 202 600 км², що становить приблизно 34 % від загальної території України. Цю територію визначили на основі комплексного картографічного зведення бойових дій та дислокації російсько-окупаційних військ від місцевих користувачів і з урахуванням буферної зони прифронтової території.

Крім цих розрахунків, ми повинні враховувати, що Україна перебуває в умовах воєнного стану і буде пересилати вітчизняну продукцію споживачам всередині країни, тому вважаємо, що падіння експорту продовольчих товарів буде більш значним, ніж відсоток важкодоступних орних земель.

З наближенням сезону збору врожаю 2022 р. військово-морський потенціал України та транспортні шляхи поступово знищувалися або знаходилися під російською військовою блокадою. Лише два невеликих порти в дельті Дунаю – Ізмаїл і Рені – залишаються функціонуючими. Примітно, що ці два порти не використовувалися для експорту зерна до російського вторгнення. Натомість вони зазвичай використовувалися для перевалки руди, вугілля, металу та хімікатів. З початком війни Ізмаїлу та Рені довелося взяти на себе важливу частку експорту зерна з Одеського порту та обробляти близько 45 % загального експорту зерна з

України в травні. Решта 55 % експортувалася залізницею або автомобільним транспортом. Через обмежену пропускну здатність порту в Україні залишаються заблокованими понад 20 млн тонн зерна, які мали потрапити на світовий ринок.

Цілеспрямовані дії росії щодо скорочення аграрного потенціалу України – це насамперед удар по Європі, яка експортує понад 32 % всієї української сільськогосподарської продукції. І це може бути найбільш руйнівним для бідних країн і населення, яке не зможе дозволити собі нові ціни на продовольство.

22 липня ООН, російська федерація, Туреччина та Україна погодили Чорноморську зернову ініціативу. Угода дозволила відновити експорт з України зерна, інших продуктів харчування та добрив, включаючи аміак, через безпечний морський гуманітарний коридор із трьох ключових українських портів: Чорноморська, Одеси та Південного, до решти світу. Для реалізації угоди в Стамбулі було створено Спільний координаційний центр (JCC), до складу якого увійшли високопоставлені представники російської федерації, Туреччини, України та ООН. Відповідно до процедур, виданих JCC, судна, які бажають взяти участь в Ініціативі, проходять інспекцію біля Стамбула, щоб переконатися, що на них немає вантажу, а потім прямують через морський гуманітарний коридор до українських портів для завантаження. Коридор встановлюється JCC і контролюється 24/7 для забезпечення безпечного проходу суден. Судна на зворотному шляху також будуть перевірятися в інспекційній зоні біля Стамбула.

Вантажі, які контролює Ініціатива, почали відправлятися з 1 серпня. До кінця місяця Україну покинули понад 100 суден із понад мільйоном тонн зерна та іншого продовольства. Станом на середину вересня JCC повідомила, що близько трьох мільйонів тонн покинули Україну, що свідчить про позитивний прогрес. Сподіваємося, що з часом експортуватиметься до п'яти мільйонів тонн щомісяця.

Згідно з даними ООН, 51 % вантажу станом на середину вересня становила кукурудза, 25 % – пшениця, 11 % – соняшникова продукція, 6 % – ріпак, 5 % – ячмінь, 1 % – соєві боби, і 1 % – інші харчові продукти.

За даними Мінінфраструктури України, у рамках «зернової ініціативи» з моменту виходу першого судна з українським продовольством і до сьогодні вже експортовано 2,37 млн т агропродукції: в країни Азії – 54 судна з 1,04 млн т; в Європу – 32 судна з 0,85 млн т; в Африку – 16 суден з 0,47 млн т агропродукції [2].

Підсумовуючи вище зазначене, хотілося б акцентувати увагу, що в поточному році впав експорт зерна, яке виробляє Україна до країн ЄС, що становить значні загрози для стабільності нашої економіки, може загрожувати втратою продукції та зростанням цін через поглиблення інфляції. Важливо підтримати Україну та її незахищені верстви населення.

Список використаних джерел

1. Експорт. Вікіпедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82>
2. Вузький коридор. Скільки Україна заробила на морському експорті зернових й у чому путін знову збрехав. Бліцінтерв'ю із заступником міністра агрополітики. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/zernoviy-koridor-mozhe-davati-ukraini-1-mlrd-shchomisyachno-zastupnik-ministra-agropolitiki-13092022-8309>

ПОВНИЙ ЛАНЦЮГ ВАРТОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОКРАЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.

Петровський А.В.,

аспірант I року навчання спеціальності
«051 Економіка галузевих ринків»

Волинський національний університет
імені Лесі Українки. м. Луцьк

В умовах зниження рівня економічного зростання промисловості, періоду пандемії, а особливо, воєнного стану стандартні інструменти зменшення витрат та, в свою чергу, зниження собівартості виготовлення продукції промисловими підприємствами в цілому та, підприємствами машинобудівної галузі зокрема, стають все менш ефективними.

В зв'язку з постійно зростаючим рівнем конкуренції, підвищенням цін на сировину та енергоресурси, лояльністю споживачів, виробничі компанії повинні постійно відслідковувати ланцюг створення вартості, щоб зберегти конкурентоздатність на ринку [2].

Ланцюг вартості може допомогти компаніям знайти неефективні ділянки бізнес-процесів та запровадити стратегії та заходи щодо оптимізації процедур для досягнення максимальної ефективності і прибутковості.

Тому, все більшої актуальності набувають інноваційні підходи до зменшення витрат. Особливо це стосується транснаціональних корпорацій, де спостерігається високий рівень взаємозалежності між операційними підрозділами, розташованими в різних країнах світу. Одним з таких підходів є вдосконалення повного ланцюга вартості (Full Value Chain), який дозволяє прослідкувати весь шлях створення вартості від сировини до готової продукції, виявити прогалини та потенційні можливості для покращення.

Згідно концепції ланцюга вартості Майкла Портера, «Неможливо зрозуміти конкурентні переваги, дивлячись на Компанію в цілому. Вони випливають з багатьох окремих видів діяльності, які виконує підприємство у розробці, виробництві, маркетингу, постачанні та підтримці свого продукту». Іншими словами, необхідно максимально збільшити «цінність» кожної окремої ділянки процесів Компанії»[1].

Майкл Портер виділяє «первинні» (основні) та «допоміжні» категорії видів діяльності в ланцюгу вартості.

До «основних» він відносить: **вхідну логістику** (переміщення матеріалів, деталей та/або готової матеріальної бази від постачальників до виробничих підприємств, складів або роздрібних магазинів), **операції** (саме процес, який перетворює вкладені ресурси у продукт (у вигляді товарів та/або послуг)), **вихідну логістику** (процес, пов'язаний із зберіганням та переміщенням готового продукту до кінцевого споживача), **продажі** (продаж продуктів та процесів, які мають цінність для покупців, клієнтів, партнерів та суспільства в цілому), **сервіс** (всі заходи, необхідні для ефективної роботи товару для покупця після його продажу та доставки).

До «допоміжних» Майкл Портер відносить: **інфраструктуру** (складається з таких видів діяльності, як бухгалтерський облік, корпоративне право, фінанси, контроль, зв'язки з громадськістю, забезпечення якості та загальний (стратегічний) менеджмент), **технологічний розвиток** (стосується обладнання, апаратного забезпечення, програмного забезпечення, процедур та технічних знань, використаних при перетворенні підприємством вхідних даних у вихідні), **управління персоналом** (складається з усіх видів діяльності, пов'язаних з наймом, навчанням, розвитком, компенсацією та звільненням персоналу), **постачання** (придбання товарів, послуг або робіт із зовнішнього джерела) [1, ст.11-15].

Основною роллю «допоміжних» процесів є зробити «основні» процеси більш ефективними. Підвищення ефективності одного з допоміжних процесів повинне позитивно впливати як мінімум на один з основних процесів.

Сутність ланцюга вартості базуються на процесному погляді на організацію та на ідеї бачення виробничої (чи сервісної) організації як системи, яка складається з підсистем, кожна з яких має свої «входи», «трансформаційні процеси», та «виходи». Вони, в свою чергу, задіюють та використовують ресурси – гроші, працю, матеріали, обладнання, будівлі, землю, адміністрування та менеджмент.

Належним рівнем побудови ланцюга вартості є рівень бізнес-підрозділу (операційного підрозділу), а не рівень дивізіону чи корпоративний рівень [1].

Повні ланцюги вартості широко використовуються транснаціональними корпораціями, які розвивають глобальні ланцюги вартості, інвестуючи за кордон, розміщуючи виробничі потужності у різних країнах світу, зокрема в тих, де вартість робочої сили є нижчою. Це робиться для максимальної підтримки решти видів діяльності материнської компанії.

Транснаціональні корпорації намагаються налаштувати ланцюги вартості так, щоб їх підрозділи, залучені до створення кінцевого продукту, використовували оптимальну кількість ресурсів для зменшення собівартості продукції, забезпечуючи необхідний рівень якості, і тим самим покращуючи прибутковість. Допоміжні процеси покращуються шляхом створення корпоративних центрів, що обслуговують підрозділи Компанії в декількох країнах. Також велика увага приділяється постачанню компонентів та напівфабрикатів для забезпечення найоптимальніших ланцюгів поставок.

Список використаних джерел

1. Porter, Michael E. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York.: Simon and Schuster.
2. Value Chain: Definition, Model, Analysis, and Example, By Carla Tardi Updated September 25, 2022, URL: <https://www.investopedia.com/terms/v/valuechain.asp>

ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Півнюк Х. М. – студентка 1 курсу факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник: **Тоцька О. Л.** – д. е. н., професор кафедри фінансів ВНУ імені Лесі Українки

З початком повномасштабного вторгнення, Україна зіткнулася з багатьма незанимаючими досі проблемами в царині економіки. Одним із найважливіших світових партнерів України стала Велика Британія, яка засвідчила свою безперечну підтримку не лише словами, а й, зокрема, організацією механізмів фінансової допомоги нашої держави.

Британці від початку Революції Гідності послідовно засуджували російське втручання в Україні та анексію Криму і від самого початку бойових дій на Донбасі заявляли про пряму участь у них російських сил. У 2014 р. британці доклали великих зусиль, аби переконати Євросоюз, членом якого тоді ще залишалися, прийняти перші рішення стосовно антиросійських санкцій. Велика Британія також стала однією з небагатьох країн, котрі допомагали Україні у військовому будівництві останні вісім років. Не дивно, що й після початку широкомасштабного російського вторгнення Сполучене Королівство незмінно надає неабияк необхідну для нашої держави допомогу [1].

Після виходу Великої Британії з ЄС у Сполученого Королівства з'явилося прагнення бути активнішим гравцем на міжнародній арені [2].

Цьогоріч Сполучене Королівство надало Україні 2,3 млрд фунтів допомоги і має намір надати таку ж суму наступного року. Крім того, з лютого британська сторона надала Україні більш як 220 млн фунтів гуманітарної допомоги та прийняла у себе в країні понад 100 тис. українських біженців. 1,3 млрд фунтів було виділено урядом Великої Британії для України як гарантії за позиками від Світового банку та від ЄБРР, а також надано 74 млн фунтів у якості прямого гранту для уряду України [3]. Крім того, у Великій Британії буде введено заборону на імпорту російського зрідженого природного газу від 1 січ. 2023 р. [4]. Усі ці безпрецедентні рішення показують справжню й велику підтримку нашої державі в цей тяжкий час.

Проте й на цьому сприяння нашої економіці не завершилися. Ще до повномасштабної війни торгові відносини України та Британії були тривалими та успішними. У 2021 р. товарообіг між Україною та Великою Британією зріс майже на 57 % і склав 2,2 млрд дол. Причому, особливо активізувався експорт (+62 %), який досяг обсягу в понад 1 млрд дол.

У травні 2022 р. Україна та Велика Британія юридично закріпили скасування ввізних мит і тарифних квот у двосторонній торгівлі, підписавши відповідну угоду. Вона діятиме 12 міс., але може бути продовжена за домовленістю між сторонами на новий термін. Тим не менше, ця угода додатково сприятиме пом'якшенню поступової стабілізації нашої економіки.

Завдяки скасуванню ввізних мит і тарифних квот український бізнес в перспективі матиме змогу збільшити експорт товарів з високою доданою вартістю. Йдеться, в першу чергу, про борошно, зерно, молочну продукцію, м'ясо птиці та напівфабрикати, томатну пасту, мед, кукурудзу, пшеницю, соки, гриби, цукор тощо. Саме ці товари Україна традиційно експортує до Великої Британії. Це рішення не лише сприятиме розвитку українського виробництва, але й збільшить надходження валютної виручки, зміцнить економіку України [5].

Також було оголошено про укладення нової угоди між двома державами про цифрову торгівлю з метою допомоги Україні відновити свою економіку та захистити можливість здобувати засоби до існування шляхом усунення бар'єрів для цифрової торгівлі, забезпечуючи при цьому наявність робочих місць в Україні після вторгнення.

Метою угоди є підтримка українського бізнесу шляхом зменшення бюрократичної тяганини та застосування новітніх технологій, а саме електронних транзакцій, електронних підписів та електронних контрактів.

Нова угода про цифрову торгівлю ще більше зміцнить наші торгові відносини, надаючи додаткову та вкрай необхідну економічну підтримку підприємствам в Україні [6].

Україна та Велика Британія мають значні перспективи у лібералізації двосторонньої торгівлі, збільшенні товарообігу та розвитку інвестиційної складової співробітництва між країнами. До того ж, у 2022 р. можна очікувати значного прогресу щодо зростання товарообігу навіть попри війну. Для оновлення та перебудови економіки на нових засадах із застосуванням сучасних технологій Україна потребує британських інвестицій [7].

Отже, зміни в українсько-британських економічних відносинах, спричинені новою фазою війни, розгортають нові сторінки у співпраці двох держав. Поглиблення співпраці забезпечить для України додаткові можливості та потужності для відновлення економіки та стабілізації й максимально можливого пом'якшення суспільно-економічного становища у державі. У той час як Британія матиме змогу отримати нового близького економічного партнера, що в перспективі збільшить обсяги товарообігу між країнами та допоможе відкрити інвесторам велике поле для вкладу капіталів.

Список використаних джерел

1. Війна з росією: найперспективніший союзник України. *Дзеркало тижня*. 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/> (дата звернення 31.10.2022).
2. Як і чому Британія стає одним із найближчих союзників України. *BBC News Україна*. 2022. URL: <https://www.bbc.com/> (дата звернення 25.10.2022).
3. Британія цього року надала Україні £2,3 мільярда допомоги. *Укрінформ*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/> (дата звернення 26.10.2022).
4. Велика Британія припинить споживати російський газ: названо дату. *TCH*. 2022. URL: <https://tsn.ua/> (дата звернення 31.10.2022).
5. Україна та Велика Британія підписала угоду про скасування ввізних мит і тарифних квот. *Landlord*. 2022. URL: <https://landlord.ua/> (дата звернення 31.10.2022).
6. UK and Ukraine launch talks on digital trade deal to support Ukrainian businesses. *GOV.UK*. 2022. URL: <https://www.gov.uk/> (дата звернення 27.10.2022).

7. Україна та Великобританія нарощуватимуть інвестиційну складову співпраці. *Міністерство економіки України, офіційний веб-сайт.* 2022. URL: <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення 31.10.2022).

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ФАНДРЕЙЗИНГОВИХ КАМПАНІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Теслюк С.А. – к. е. н., доцент кафедри фінансів
ВНУ імені Лесі Українки

Часто під терміном «фандрейзинг» розуміють саме пошук грошей, хоча фандрейзингом вважається залучення всіх можливих ресурсів (матеріальних, людських, інформаційних), необхідних для втілення проєкту або підтримки команди. Фандрейзинг є процесом, який дозволяє багатьом благодійним організаціям діяти для досягнення спільної мети, спрямованої на розв'язання якоїсь проблеми чи, у більш глобальному контексті, покращення нашого життя.

В умовах російсько-української війни можливості залучення додаткових коштів відіграють важливу роль у забезпеченні нашої армії.

Благодійний фонд «Повернись живим» зібрав 3,2 млрд.грн за перші 50 днів війни. За пів року фонд виріс у 580 разів та планує відкриття представництва у США. Волонтер і телеведучий Сергій Притула разом із громадським діячем Сергієм Стерненком за добу 10 жовтня зібрали 352 млн грн на дрони-камікадзе RAM II. Інфлюенсер Ігор Лаченков та monobank – 150 млн грн за дві доби на систему «Ловець шахедів».

Monobank та його співвласник Олег Гороховський дали фандрейзингу найзручніший спосіб акумулювати кошти: від початку війни у monobank було створено понад 100 000 «банок», які зібрали більше 5 млрд грн.[2]

Можна виділити такі особливості українського фандрейзингу в умовах війни:

- 1) Довіра. Один з інструментів, що допомагає UNITED24 побудувати довірливі стосунки з донаторами – амбасадори, також важливо постійно публікувати фото звіти.
- 2) Емоційний маркетинг та емоційні інструменти. У фандрейзингу працює закон Парето: 20% благодійників збирають 80% коштів. Для великих благодійників важливо пропонувати щось цікаве.

Проблемо фондів є утримання уваги, адже збір актуальний максимум три дні. Для того, щоб продовжувати акумулювати кошти потрібні такі креативні інструменти як розіграші чи аукціони. Одна з причин успішного збору «Ловець шахедів» – розіграш 1000 браслетів з металу останньої довоєнної партії «Азовсталь», 100 з яких з особистим підписом Залужного Валерія.

Як бачимо, загалом величезну роль відіграють саме цифрові інструменти фандрейзингу. Церед найсуттєвіших переваг цифрового фандрейзингу – швидкість.

До цифрових інструментів фандрейзингу можна віднести:

- криптовалюти
- PayPal

- банківські та платіжні картки
- платіжні термінали
- соціальні мережі.

З початком війни криптоактиви стали потужним інструментом для залучення додаткового фінансування на підтримку Збройних Сил України. Власники криптовалют зі всього світу організували ініціативи зі збору коштів нашій армії та гуманітарної допомоги. Загалом за першу добу війни Мінцифри вдалося зібрати 59,2 Bitcoin (близько 2,33 млн дол), 1 725 Ethereum (близько 4,83 млн дол) та 675 тис USDT, що в кінцевому підсумку становило понад 7 млн дол [1].

Відносно новим інструментом залучення коштів можуть стати також *NFT* – документи, що підтверджують право на власність цифровим зображенням. Продаж *NFT* цілком можна пробувати використовувати як альтернативне джерело фандрейзингу, хоч це і пов’язано з деякими складнощами через не надто значне поширення продажів *NFT*. Також такі документи можна дарувати благодійникам за їхні донейти.

Отже, український воєнний фандрейзинг є дієвим та ефективним та відіграє важливу роль у російсько-українському протистоянні. Використовується багато цифрових інструментів, які показали свою ефективність. На нашу думку, варто також звернути більшу увагу на *NFT* – документи як альтернативне джерело фандрейзингу.

Список використаних джерел

1. За першу добу Мінцифри збрало понад 7 мільйонів доларів у криптовалюті на допомогу армії. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/27/682899/index.amp> (дата звернення: 01.11.2022)
2. Фандрейзинг по-українськи. Притула, Гооховський, Лачен збирають сотні мільйонів за добу. Які інструменти допомагають їм перетворити лють на гроші. URL: <https://linkin.bio/forbes-ukraine-official> (дата звернення: 01.1.2022)

ОСОБЛИВОСТІ ТЕНДЕРНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ДЛЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Ткачук Н.В. – к.е.н., ст.викладач кафедри фінансів ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук Т.А. – економіст КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Розвиток територіальних громад України є питанням важливим і актуальним в будь який час, а особливої необхідності вимагає фінансування не лише їх розвитку та забезпечення існування, а й прискорення фінансування для відбудови зруйнованих громад. Важливо, в даному випадку, об’єднати державні та місцеві органи влади з міжнародними фінансовими установами та інвесторами для отримання єдиного позитивного результату в максимально короткі терміни. Оскільки питання фінансування відбудови є капіталомістким, тому важливо

розглянути, проаналізувати, спростити і удосконалити механізм тендерних закупівель для територіальних громад в умовах дії воєнного стану та після його завершення.

В нелегкий для країни та населення воєнний час, фахівці електронного майданчика *Zakupki.Prom* залишаються на зв'язку із замовниками та постачальниками системи *Prozorro*. Під час роботи у нових реаліях вони зібрали актуальну інформацію для державних замовників.

Разом з тим, держава намагається всіляко сприяти фінансовому забезпеченню територіальних громад і враховуючи діючий в Україні воєнний стан була опублікована в Урядовому Кур'єрі Постанова КМУ №1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України “Про публічні закупівлі”, на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування». [1].

З 19.10.2022р. на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування, замовники, що зобов'язані здійснювати публічні закупівлі товарів, робіт і послуг відповідно до Закону, проводять закупівлі відповідно до Закону з урахуванням цих особливостей.

Уряд зняв низку обмежень, які впливали на успішність проведення торгів. Серед іншого, тендер в *Prozorro* може бути проведений з пропозицією лише від одного учасника (а не мінімум двох, як раніше), що має підвищити кількість успішних закупівель в електронній системі, залишаючи при цьому можливість для відкритої конкуренції на торгах.

Постановою забороняється закуповувати в юридичних осіб: які є резидентами росії та Білорусі, що мають кінцевих бенефіціарів в росії та Білорусі, здійснюють продаж товарів, робіт і послуг походженням з росії та Білорусі.

Було знято обмеження щодо підняття ціни за одиницю закупівлі у 10% в разі коливання цін на ринку. Це дозволить не розривати договори в разі суттєвої зміни ціни на ринку та не проводити нові торги.

Постанова також дозволяє максимально використовувати переваги *Prozorro Market*. Так, знімаються обмеження щодо максимальної суми закупівлі в каталогах. Тож закупівельники зможуть майже в необмеженій кількості купувати типові товари (пальне, електроенергію, продукти харчування, ліки та медвироби тощо) за принципом електронного магазину або використовуючи запит цінкових пропозицій. Такий крок значно зменшить адміністративне навантаження на закупівельників.

Запроваджуються нові пороги для обов'язкового здійснення закупівель у *Prozorro*. Для закупівель товарів і послуг відкриті торги з особливостями необхідно буде проводити, якщо вартість закупівель дорівнює або перевищує 100 тис. грн; для послуг з поточного ремонту — 200 тис. грн; робіт — 1,5 млн грн.[2].

Можливими інструментами закупівель визначено наступні: відкриті торги з особливостями, електронний каталог (ЗЦП), рамкові закупівлі, закупівля без застосування ЕСЗ (винятки).

Використання відкритих процедур для більшого числа закупівель дозволить підвищити прозорість тендерів та конкуренцію на торгах, а отже допоможе більш ефективно витратити бюджетні кошти під час воєнного стану.

Умови договору про закупівлю не повинні відрізнятися від змісту тендерної пропозиції за результатами електронного аукціону переможця процедури закупівлі, крім випадків: визначення грошового еквівалента зобов'язання в іноземній валюті; перерахунку ціни за результатами електронного аукціону в бік зменшення ціни тендерної пропозиції учасника без зменшення обсягів закупівлі; перерахунку ціни та обсягів товарів за результатами електронного аукціону в бік зменшення за умови необхідності приведення обсягів товарів до кратності упаковки.

Істотні умови договору про закупівлю не можуть змінюватися після його підписання до виконання зобов'язань сторонами в повному обсязі, крім випадків передбачених Особливостями (зокрема знято обмеження по % та строках зміни ціни за одиницю).

Спрощена процедура звітування. Якщо вартість договору, укладеного без застосування ЕСЗ, перевищує 50 тис. грн замовники оприлюднюють в електронній системі закупівель звіт не пізніше ніж через 10 робочих днів з дня укладення такого договору. Замовники можуть не публікувати інформацію про своє місцезнаходження та/або місцезнаходження постачальників (виконавців робіт та надавачів послуг), та/або місце поставки товарів, виконання робіт чи надання послуг, якщо поширення такої інформації несе ризики для безпеки замовника та/або постачальників (виконавців робіт та надавачів послуг). Про закупівлі до 50 тис. грн – не треба звітувати.

Відбудова і розвиток територіальних громад залежить значною мірою від законодавчо-нормативного регулювання, тому такі зміни позитивно відзначаться на їх розвитку.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Децентралізація. Експертний аналіз фінансових показників територіальних громад за I півріччя 2022 року. Електронний ресурс <https://decentralization.gov.ua/news/15319>
2. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України “Про публічні закупівлі”, на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування. Постанова КМУ № 1178 від 12.10.2022р.

ТЕХНОЛОГІЯ БЛОКЧЕЙН ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ТРЕНД У ЛАНЦЮГАХ ПОСТАЧАННЯ

Феоктістова Н. О. – студентка 6 курсу факультету менеджменту та маркетингу НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»

Розвиток цифрових технологій в управлінні ланцюгами постачання обумовлюють раціональні зміни у логістичній діяльності всього підприємства та трансформують бізнес-процеси в Інтернет-мережах і цифровій економіці вцілому. Саме тому провідні компанії світу впроваджують у практику власної діяльності так звану цифрову бізнес-модель. Так, наприклад, такі відомі компанії як Toyota,

Google, Amazon, Uber, PepsiCo, DHL, Intel, Maersk функціонують у цифрових реаліях задля створення цінності для потенційних клієнтів та глобальних партнерів.

Технологія блокчейн найважливіший і результативний метод взаємообміну інформацією між учасниками всього логістичного ланцюга постачання. Дана технологія здатна полегшити логістичний процес доставки товарів та послуг. Завдяки ланцюгам блоків із яких складається ця децентралізована система, компанії мають змогу покращити ланцюги постачання забезпечуючи при цьому швидку та ефективну доставку за допомогою відстеження процесів, перевірки їх відповідності нормативним вимогам.

Усі дані про життєвий цикл товару в ланцюгу постачання зберігаються в послідовних блоках, що дозволяє підвищити прозорість та простоту необхідної інформації. При цьому варто зазначити про конфіденційний захист даної технології за допомогою криптографічних алгоритмів (процесів шифрування), які захищають дані від коригування та несанкціонованого доступу до них.

Головна мета технології блокчейн – забезпечити процес запису та розповсюдження цифрової інформації, яку не можна підробити чи видалити сторонніми особами.

Основними перевагами використання технології блокчейн є покращення швидкості обробки інформації, усунення непотрібних посередників, зниження собівартості продукції, надійний захист даних [1, с. 55].

Серед недоліків варто виділити необхідність значного сховища для великої бази даних, інформацію неможливо змінити, а також високу вартість технології [2, с. 56].

Доцільно зазначити, що інновації в логістичному ланцюгу постачання на основі технології блокчейн матимуть потенціал для створення та забезпечення цінності за рахунок підвищення прозорості ланцюга постачання, мінімізації ризиків, підвищення загальної ефективності управління ланцюгом постачання.

Як свідчить практика світових компаній, найбільшим ринком блокчейну є безпосередньо Сполучені Штати Америки, хоча при цьому найбільші темпи зростання витрат на такі технології демонструють країни Європи [3].

Блокчейн-ринок зростатиме в середньому на 68,4% щорічно і становитиме 67,4 млрд. дол. до 2026 року [4].

Фактори, що зумовлюють прогнозне зростання світового ринку технології блокчейн полягають у венчурному інвестуванні в блокчейн-проекти, зростанні попиту на аналіз даних у режимі реального часу, об'єднанні цифрових технологій (блокчейну, Інтернет-речей та штучного інтелекту), широкому використанні в галузі інформаційної безпеки.

Основними бар'єрами, що перешкоджають розвитку ринку блокчейну є невизначене середовище регулювання ринку (відсутність нормативно-правових і законодавчих актів, проблеми з патентними документами) та значні витрати на впровадження блокчейн-технологій.

Відома американська багатонаціональна корпорація роздрібної торгівлі «Walmart» використовує блокчейн для відстеження власних продуктів харчування (блоки з інформацією про обробку продукту, час його збереження, дата продажу тощо). Компанії-лідери «Unilever», «Nestle», «Tyson» і «Dole» також використовують дану технологію для подібних цілей, оскільки у галузі харчової промисловості важливо мати надійні записи для відстеження кожного продукту.

Найбільша у світі компанія «BNP Billiton», яка займається гірничодобувною промисловістю та алмазний гігант «De Beers» використовують технологію блокчейн для відстеження продукту протягом усього логістичного ланцюга (від моменту видобутку до моменту продажу кінцевим споживачам). Даний процес гарантує, що компанії уникають непорозумінь, завдяки повній та достовірній інформації про продукт, а також гарантують споживачам справжню якість [5].

Шведська автомобілебудівна компанія «Volvo Cars» упровадила технологію блокчейн у власну діяльність задля швидкого відстеження кобальту, що використовується в акумуляторах електрокарів, підвищення якості відстеження походження слюди, що виступає ізоляційним матеріалом в акумуляторній батареї електрокарах, зменшення викидів вуглецю [6].

Таким чином, потенційний вплив цифрового ланцюга постачання у діяльність компанії є вагомим і як результат – підвищення гнучкості ланцюгів постачання та можливість йти в ногу з часом у сучасному інформаційному світі. Упровадження блокчейн-технології у практику діяльності підприємств дає можливість достовірно відстежити прозорий процес доставки товару від виробника до кінцевого споживача, зробити його ефективним за рахунок скорочення часу, мінімізації витрат та ризиків. Саме така Інтернет-платформа з прозорою та надійною інформацією – перспективний інноваційний бізнес-тренд для провідних логістичних компаній світу.

Список використаних джерел

1. Бурковська А. В., Сизоненко Ю. С. Напрями вдосконалення логістичної діяльності підприємств. *Modern Economics*. 2022. № 30. С. 52-56.
2. Жадько К. С., Носова Т. І., Горященко Ю. Г. Проблеми впровадження передових світових технологій в умовах цифрового бізнесу. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 1. С. 51-60.
3. Research and Markets. *The Words Largest Market Reseach Store*. URL: <https://www.researchandmarkets.com/about-us> (the date of application: 14.10.2022).
4. Світовий ринок технології блокчейн. URL: <https://www.tadviser.ru/> (дата звернення: 14.10.2022).
5. Як Blockchain змінить ланцюг поставок та логістику. URL: <https://lblogist.com.ua/news/yak-blockchain-zminit-lancyug-postavok-ta-logistiku> (дата звернення: 14.10.2022).
6. Офіційний сайт Volvo Cars. URL: <https://www.volvocars.com/uk-ua> (дата звернення: 14.10.2022).

ІМПОРТ ЗБРОЇ В УКРАЇНУ

Франчук В. О. - студентка 1 курсу факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник: **Тоцька О. Л.** – д. е. н., професор кафедри фінансів ВНУ імені Лесі Українки

У зв'язку зі зростанням напруженості наприкінці 2021 р. та в 2022 р., зважаючи на вторгнення росії в Україну, багато держав оголосили про поставки зброї Україні.

Зброя для України нині є одним із ключових елементів у протистоянні росії у розв'язаній нею війні. Міжнародні партнери з кожним днем нарощують обсяги озброєнь, які передають Збройним силам України (ЗСУ). Наразі наявні зобов'язання або поставки з більше, ніж 25 країн Європейського Союзу.

Метою дослідження є висвітлити основних постачальних зброї для України, визначити види отриманої зброї та виділити найголовніші країни-постачальники.

Серед держав, які постачали в Україну озброєння та військову техніку: Австралія, Бельгія, Канада, Хорватія, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Північна Македонія, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Швеція, Туреччина, Великобританія та США. Сюди не входять країни, які надають нелетальну допомогу чи паливо, наприклад Ірландія та Японія.

Військова допомога Україні включає як звичайне озброєння, так і більш сучасну техніку та озброєння. Серед озброєнь:

- артилерія;
- зенітна, протитанкова зброя;
- бронетехніка;
- розвідувально-штурмові безпілотними;
- гелікоптери;
- стрілецька зброя;
- боєприпаси;
- бронезилети.

Найбільше зброї Україні з початку повномасштабного вторгнення росії поставили США, Великобританія та Польща [1].

Лідер рейтингу – США.

Під час російського вторгнення США виділили щонайменше 54 млрд дол. допомоги Україні, включаючи понад 20 млрд дол. військової підтримки, схваленої Конгресом у травні, а також низку пакетів допомоги, схвалених у березні.

1 червня 2022 р. Міністерство оборони оголосило про санкціонування одинадцятого виведення обладнання зі складів Міністерства оборони України з серпня 2021 року, оскільки президент США Джо Байден заявив, що США «продовжуватимуть надавати Україні зброю та обладнання для самооборони».

Пакет DoD включає:

- ракетно-артилерійські системи високої мобільності та боєприпаси;
- п'ять протиартилерійських РЛС;
- два радары повітряного спостереження;
- 1 000 Javelin і 50 командних пускових установок;
- 6 000 одиниць протитанкової зброї;
- 15 000 артилерійських снарядів калібру 155 мм;
- чотири вертольоти Мі-17;
- 15 тактичних автомобілів;
- запасні частини й обладнання.

Уряд США зобов'язався надати найбільше зброї, озброєнь та іншого обладнання. Згідно з відстеженням Кільського інституту світової економіки, з 24 лютого по 10 травня було виділено майже \$26 млрд військової допомоги.

Країна, яка посіла друге місце – Великобританія. Вона пообіцяла набагато допомоги на суму \$2,5 млрд [2].

Британський уряд, за його даними, поставив Україні цілу низку систем озброєння. Серед них – різноманітна переносна керована зброя, яку, на кшталт «Джавелінів» і «Стінгерів», піхотинці можуть застосовувати після короткого інструктажу проти наземних і повітряних цілей. Але є в цьому переліку й важчі ракетні системи, які можна застосовувати з землі або транспорту.

Окрім того, за словами міністра збройних сил Великобританії Джеймса Хіппі, Лондон надасть Україні «сотні» ракет «Брімстон-1», які можуть вражати танки, позиції артилерії, а також легкоброньовані катери. Окрім того, Київ отримає 120 броньованих патрульних машин «Мастіфф» із сильним антиминомним бронюванням та малі транспортні дрони для забезпечення позицій на лінії фронту боєприпасами та харчами.

Українські військові використовують ракетні комплекси Javelin [1].

Зобов'язання обох країн щодо надання військової допомоги становлять приблизно 0,1 % ВВП кожної з цих країн.

Дивлячись на цей показник, менші сусіди України зробили більший внесок у її військові зусилля. Наприклад, Польща надала військової допомоги на суму, що склала 0,3 % ВВП).

Підсумовуючи, хотілося б наголосити, що найбільший імпорт зброї в Україну надходить від двох країн великої сімки (США, Великобританія), а також від країни-сусіда (Польщі).

Список використаних джерел:

1. Країни-постачальники. URL: <https://www.dw.com/uk/khto-ta-yaki-systemy-ozbroien-postachaie-ukraini/a-62253763>
2. Види зброї. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/postachannya-zbroji-ukrajini-yaki-krajini-nadali-naybilshe-851148.html>

СЕКЦІЯ 2. ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Бєліков О. В. – аспірант 1 року навчання
факультету фізичної культури, спорту та
здоров'я ВНУ імені Лесі Українки

Вступ. Модернізація освіти в Україні сьогодні, як ніколи, актуалізує проблему розвитку інноваційної компетентності майбутнього педагога. Нові виклики суспільства вимагають від закладів освіти постійного розвитку: тому упровадження інновацій в роботу освітнього закладу є вимогою суспільства[1].

Інноваційна компетентність фахівця вважається одним із провідних способів активізації суб'єктів діяльності всіх галузей[7]. Інновації сьогодні є основою розвитку закладів освіти, а їхнє впровадження в систему роботи освітніх закладів вимагає від педагога більш високого рівня інноваційної компетентності. Зокрема, це стосується знань, умінь, навичок, інтересів та цінностей у сфері педагогічної інноватики. Нині особливої уваги заслуговують дослідження, присвячені вивченню сучасного стану, перспектив та проблем впровадження інновацій у вітчизняну освіту, готовність педагогічної спільноти сприйняти ці інновації й реалізувати їх у своїй професійній діяльності[4].

Мета роботи: аналіз інформаційних джерел щодо особливостей формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів як важливого чинника готовності до професійної діяльності у закладі освіти.

Методи дослідження: аналіз наукової та методичної літератури, моніторинг інформаційних ресурсів мережі Інтернет.

Результати дослідження. Нині сучасна освіта перебуває на гребені інноваційних змін. Інноваційна компетентність фахівця, як вважають О. Євдокімова та Н. Алексеєнко [3], є тією обов'язковою компетенцією, без наявності якої унеможлиблюється ефективне виконання професійної діяльності особистістю, оскільки потребує від неї готовності до змін у зв'язку з постійними нововведеннями та модернізаціями, що відбуваються у суспільстві.

Зміст інноваційної компетентності вчителя І. Дичківська [2] розкриває через інтегрування мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечують ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі. Л. Петриченко [6] розширює це визначення, вважаючи, що всі компоненти інноваційної компетентності мають забезпечувати здійснення педагогом усіх етапів інноваційної діяльності.

Інноваційну компетентність педагога розглядаємо як систему мотивів, знань, умінь, навичок та особистісних якостей, що забезпечують вибір індивідуального стилю професійної діяльності, бачення нових шляхів розв'язання педагогічних

проблем, відкриття нових можливостей та продукування педагогічних інновацій. Серед компонентів інноваційної компетентності педагога слід виокремити:

- належне володіння методикою викладання предмета;
- поінформованість щодо інноваційних педагогічних технологій;
- особисту позицію у необхідності застосування інноваційних технологій.

Аналіз досліджень з педагогічної інноватики дозволив І. Коновальчуку [5] виділити найбільш загальні ознаки інноваційної компетентності педагога: особистісна спрямованість на освоєння нового, готовність до змін в способах діяльності, стилі мислення; суб'єктність цілепокладання, цілездійснення і самореалізації; чіткість професійної позиції, усвідомлення соціальної значимості інновацій, включення у соціальну творчість; відповідність складу компетентності структурі інноваційної діяльності; ефективність способів реалізації системи знань, умінь, навичок на всіх етапах інноваційного процесу, здатність до творчого підходу у вирішенні професійних задач; цілісність сукупності компетенцій, що входять до інноваційної компетентності як системного утворення; високий рівень професіоналізму, який базується на осмисленні й вдосконаленні власного професійного досвіду. В цілому інноваційна компетентність педагога проявляється в його авторській педагогічній системі.

Висновок. Існує розмаїття поглядів і різних підходів науковців щодо розуміння сутності інноваційної компетентності в цілому та педагога зокрема. Проте, незважаючи на певні відмінності, зазначимо й те спільне, що їх об'єднує – спрямованість знань, умінь, навичок, мотивів діяльності педагога на здійснення саме інноваційної діяльності у закладі освіти. Інноваційна діяльність педагога ґрунтується на основі наукового осмислення практичного педагогічного досвіду, організації цілеспрямованої педагогічної діяльності, зорієнтованої на зміну та розвиток освітнього процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики.

Список використаних джерел

1. Белікова Н. О. З досвіду використання інтерактивних методів навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2014. Випуск 37. С. 348–353.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
3. Євдокімова О. О., Алексеєнко Н. В. Інноваційна компетентність як професійно важлива риса сучасного фахівця. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2445>
4. Єрмоленко А. Б., Кулішов В. С., Шевчук С. С. Розвиток інноваційної компетентності сучасного педагога професійної школи. *Імідж сучасного педагога*. 2020. 5(194). С. 52–57. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-5\(194\)-52-57](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-5(194)-52-57).
5. Коновальчук І. Сутність і структура інноваційної компетентності педагога загальноосвітнього навчального закладу. *Вісник Прикарпатського національного університету. Серія: Педагогіка*. 2011. Вип. XL. С. 85–88.
6. Петриченко Л. О. Концептуальні підходи до формування готовності майбутнього вчителя до інноваційної діяльності. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2008. № 8. С. 131–142.
7. Темченко О. В. Інноваційна компетентність керівника закладу освіти як складова його інноваційної культури. URL: <http://surl.li/dmniv>.

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Воляннюк А. С. – аспірантка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки; викладачка кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету

Формування позитивної мотивації у навчальній діяльності, а також умов, необхідних для цього, є важливим аспектом психолого-педагогічних досліджень. В умовах війни навчання учнів початкової школи часто відбувається в дистанційному форматі, що потребує переосмислення підходів, осучаснення змісту навчання та вивчення характеристик мотиваційної сфери учня.

Головне завдання педагога початкової школи – навчити дітей вчитися, саме тому мотивація на цьому етапі є основою успішності всього майбутнього навчання – від вмотивованості учня залежать його базові знання, подальша освіта у середній і старшій школі, в закладах вищої освіти та професійній діяльності. Молодший шкільний вік – саме той період, в якому «закладаються основи мотивації навчання, від якої залежить рівень пізнавальних здібностей людини в майбутньому; навчальна мотивація – це процес, який запускає, спрямовує й підтримує зусилля, спрямовані на здійснення навчальної діяльності» [1, с.244].

Саме в молодшому шкільному віці утворюється структура навчальної мотивації, визначаються провідні та додаткові мотиви. Зазначимо, що станом на 2022 рік переважна кількість учнів початкової школи навчались саме в дистанційному форматі: через карантинні обмеження, пов'язані з пандемією COVID-19, та через війну в Україні після нападу Російської Федерації. Зокрема, діти з тимчасово окупованих територій не завжди мають доступ до освіти через постійні проблеми з інтернетом та відсутністю мобільного зв'язку. Це зумовлює ризики учнів початкової школи опинитись в так званому «мотиваційному вакуумі», з наслідками якого потрібно боротись педагогам.

Пріоритетами для вчителя початкової школи сьогодні є не лише власне формування компетентностей, а й стимулювання пізнавальної активності дитини, творчості, мотивації до розвитку та самовдосконалення з урахуванням тих умов, в яких інколи вимушені знаходитись учні.

Також мотивація грає важливу роль у становленні майбутньої особистості дитини, оскільки без наявності внутрішніх та/або зовнішніх мотивів неможлива будь-яка діяльність.

Основними видами мотивів у початковій школі є соціальні та пізнавальні. До пізнавальних мотивів відносять власне інтерес до змісту, до процесу навчальної діяльності, орієнтація на отримання нових знань, умінь та навичок, а до соціальних – бажання в майбутньому бути успішним в очах суспільства, отримати визнання, ствердження своєї значимості [4, с.18].

Також ефективним чинником створення позитивної мотивації в учнів початкової школи є створення ситуації успіху. Основними шляхами для досягнення цього є

формування навчальної мотивації «через засвоєння учнями суспільного змісту вчення; через саму діяльність вчення школяра, яка має чимось зацікавити його» [4].

Дослідники О. Пометун та Л. Пироженко зазначають, що джерелом мотивацій в пасивній моделі навчання є зовнішні впливи (оцінки, думка батьків та вчителя), в активній – поєднання внутрішніх та зовнішніх стимулів, а в інтерактивній – інтереси учня, глибокі внутрішні мотиви [2, с.12-13].

Однак, важливим є не лише поява інтересу до навчання, а й його постійна підтримка. Ризиками в цьому випадку є підміна інтересу в результаті зовнішнього стимулу, негативна мотивація, що може мати деструктивний вплив [3, с.6]. Наприклад, використання неправильних прийомів мотивації може відволікти учнів від навчального процесу, а не привернути увагу. Негативні стимули (зробити завдання, щоб не отримати незадовільну оцінку або щоб батьки не покарали) так само не є способами формування внутрішньої мотивації.

Мета мотивації на уроці – «сфокусувати увагу учнів на проблемі й викликати інтерес до обговорюваної теми; мотивація є своєрідно психологічною паузою, яка дає можливість учням насамперед усвідомити, що вони зараз почнуть вивчати інший (після переднього уроку) предмет, що перед ними інший учитель і зовсім інші завдання» [2, с.62]. Матеріал уроку буде засвоєно лише в тому випадку, коли певна тема дійсно усвідомлена дитиною, має емоційне або ціннісне відображення, стає підґрунтям вивчення наступних, більш складних, тем. Саме тому учень початкової школи має бути особисто зацікавлений в освітньому процесі, а не ставитись до шкільної освіти лише як до обов'язку. Для вирішення цих завдань можуть бути застосовані проблемні питання, створення ситуацій, ефектний вислів, коротка історія від педагога та ін. Також з даною метою доцільно використовувати інтерактивні технології: «мозковий штурм, мікрофон, криголам та ін» [2, с.62].

Підсумовуючи вище зазначене, ми дійшли висновку, що формуванню позитивної мотивації учнів початкової школи у воєнний час сприяють такі умови:

- Адаптація змісту навчання та організаційних умов проведення уроків до особливостей учнів кожного конкретного класу;
- Врахування психологічного стану дітей, постійна підтримка учнів;
- Осучаснення методів та прийомів навчання, використання інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій;
- Постійне заохочення пізнавальної активності, допитливості, зацікавленості учнів;
- Створення ситуацій успіху, підвищення рівня впевненості дітей у власних силах;
- Виховання відповідальності, працелюбності, цілеспрямованості;
- Системність мотиваційних впливів на особистість дитини;
- Високий рівень мотивації самого педагога, без якого неможливе формування мотивації у дітей.

Отже, процес навчання у початковій школі є важливим етапом у формуванні позитивної мотивації. Війна на території України та продовження дистанційного навчання несе в собі ризики створення мотиваційного вакууму серед дітей молодшого шкільного віку, що може мати жахливі наслідки для усієї системи освіти. На нашу думку, уникнути цього допоможе цілеспрямований мотиваційний

вплив та створення сприятливих умов, зокрема в організації уроків, в осучасненні змісту, методів та прийомів мотиваційного впливу, в їх системності. Важливою умовою також є вмотивований педагог, що сприяє формуванню позитивної мотивації учнів початкової школи.

Список використаних джерел:

1. Воляннюк А. Мотивація як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 2020. Том 1. № 27. с.241–248.
2. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. К.: Вид-во АСК, 2003. 192 с.
3. Тулупова Т. Шкільна мотивація як компонент психологічної комфортності. *Психолог.* 2006. № 15. с.5–8.
4. Усе про мотивацію / уклад. А. Г. Дербеньова. Х.: Вид. група «Основа», 2012. 207 с.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Глух Ю. В. – магістрантка 2 курсу
Навчально-наукового інституту неперервної
освіти ВНУ імені Лесі Українки
Десятник К. В. – канд. пед. наук, доцент
кафедри теорії і методики початкової освіти
ВНУ імені Лесі Українки

В умовах євроінтеграції України формування соціально зрілої, вільної особистості, яка володіє правовими знаннями, поважає право і законність, є стратегічним напрямом державної політики. Становлення правової держави не можливе без належної правової освіти підростаючого покоління.

Актуальність проблеми дослідження зумовлена й умовами воєнного стану необхідністю захисту прав та інтересів дітей і визначається вимогами міжнародних і державних документів, де актуалізується питання правового захисту і виховання учнів: Конвенції ООН про права дитини, Конституції України, Сімейного кодексу, Закону України «Про охорону дитинства», «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року», Національної програми правової освіти населення та ін.

Важливість питання здійснення правового виховання здобувачів початкової освіти відображено в Концепції Нової української школи, Державному стандарті початкової освіти. У цих документах визначено ключовими громадянські та соціальні компетентності, які пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя; усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають повноцінну участь у громадському та суспільному житті, зокрема школи та класу, повагу до прав людини та верховенства права, цінування культурного розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як

громадянина України; виявлення поваги до інших та толерантності, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних із різними проявами дискримінації.

Завдання правового виховання містить громадянська та історична освітня галузь, метою якої є формування активної громадянської позиції на засадах демократії, поваги до прав і свобод людини, толерантного ставлення до оточуючих, набуття досвіду життя в соціумі з урахуванням демократичних принципів. Результати навчання з цієї галузі передбачають розвинуте почуття власної гідності, здатність здобувачів початкової освіти діяти з урахуванням власних прав і свобод, поважати права і гідність інших осіб, протидіяти проявам дискримінації та нерівного ставлення до особистості. На жаль під час війни порушуються права дітей, зокрема право на життя, захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства, право на відпочинок та дозвілля, освіту і родину, право бути з сім'єю і громадою, право на здоров'я, розвиток особистості, турботу і захист та ін.

Аналіз наукової літератури свідчить про значний інтерес учених до проблеми правового виховання. Сутність правового виховання і правої культури школярів висвітлюється у дослідженнях В. Грицько, Г. Задорожної, М. Кащук, І. Козубовської, О. Колосової, Л. Остапенко, В. Оржеховської, Л. Твердохліб, М. Фіцули, О. Янковича та ін.

У психологічному словнику поняття «правове виховання» тлумачиться як цілеспрямований постійний вплив на дитину з метою формування в неї правової культури й активної правомірної поведінки. Основна мета правового виховання – дати дитині необхідні в житті юридичні знання, навчити її шанувати закони і дотримуватися їх. Кожна людина, знаючи свої права та обов'язки, може грамотно себе захистити від незаконних дій. У довідковій літературі термін «правове виховання» потрактоване як «діяльність із формування у молодого покоління поваги до закону, культури, демократизму, активного і свідомого дотримання ним норм моральності і моралі, громадянської відповідальності і активності, розвиток правової грамотності і культури, морально-правових якостей» [1, с. 233].

Відповідно до Конвенції про права дитини правове виховання ґрунтується на таких основних категоріях: право на життєзабезпечення – право на життя і забезпечення основних потреб (відповідний життєвий рівень, житло, харчування, медичний огляд); право на розвиток, що дозволяє дітям найповніше розкрити свій потенціал (отримання освіти, відпочинок і дозвілля, культурний розвиток, вільний доступ до інформації, свобода думки, совісті і релігії); право на участь – права, які дозволяють дітям брати активну участь у житті родини, закладу освіти чи суспільства (право мати власну думку щодо справ, які стосуються особистого життя, право відвідувати організації за інтересами тощо); право на захист – права, важливі для захисту дітей і підлітків від усіх форм зневаги, експлуатації та примусової праці (турбота про дітей-переселенців, захист від збройного чи сексуального нападу, тортур та дитячої непосильної праці).

Таким чином, правове виховання молодших школярів передбачає ознайомлення з конкретними і зрозумілими їм правами, які виокремлюємо в чотири основні групи: 1) права на гідне існування, виживання: право на життя і здоров'я, житло, їжу, ім'я, родину, турботу батьків, громадянство; 2) права на розвиток, освіту, відпочинок і дозвілля; 3) права на захист від приниження, насильства та експлуатації, а також особливі права дітей-інвалідів і сиріт; 4) права на свободу слова, думки і діяльності.

Варто наголосити на тому, що правове виховання дітей має триєдину мету: *формування уявлень про права і закони*, підвищення їхньої правової грамотності, розуміння необхідності дотримання норм цих законів, що сприятиме розвитку почуття власної гідності, поваги до себе, своїх батьків, до інших людей, «правового» спілкування з іншими дітьми, спроможності захистити себе з правової позиції; *формування правової свідомості* як сукупності правових уявлень, поглядів, переконань, почуттів, які визначають ставлення особистості до вимог законів і регулюють поведінку в конкретній правовій ситуації; *формування правомірної поведінки*, негативного ставлення до фактів правопорушень і злочинів, що дозволить дитині аналізувати власні вчинки і поведінку інших дітей і дорослих в контексті дотримання ними загальноприйнятих норм, правил і законодавчих вимог [3].

За таких умов процес правового виховання школярів необхідно здійснювати поетапно: інформаційно-збагачувальний етап передбачає ознайомлення дітей із міжнародними документами із захисту прав людини; уточнення і розширення уявлень про власні права та обов'язки, емоційно-особистісний сприяє формуванню уявлень про морально-правові цінності і норми, усвідомленню прав і свобод як важливої обов'язкової умови спільної життєдіяльності людей у суспільному довіллі, поведінково-корегульовальний забезпечує усвідомлення дітьми прав і свобод як регулятора людських взаємин у суспільному довіллі, формування соціально-правових умінь і навичок дотримання і виконання суспільно-прийнятих правил [2].

Відтак, одним із пріоритетних завдань правового виховання, яке повинні вирішувати педагоги, є захисту прав та інтересів дітей, формування в учнів початкової школи уявлень про свої права та обов'язки, правила і закони, морально-правові якості та законслухняну поведінку, вміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних із різними проявами дискримінації з урахуванням власних прав і свобод, поважати права і гідність інших осіб. При цьому вибір форм і методів правового виховання молодших школярів має здійснюватись з урахуванням закономірностей розвитку дітей цього періоду, взаємозв'язку між правовим, моральним, громадянським вихованням з опорою на емоційну сферу та практичну діяльність.

Список використаних джерел

1. Дошкільна освіта: словник-довідник / упоряд. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя : Тов. «ЛІПС» ЛТД, 2010. 324 с.
2. Задорожна Г. Педагогічні умови правового виховання дітей 6-7-років у взаємодії сім'ї і закладу освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Одеса, 2018. 22 с.
3. Задорожна Г. Правове виховання особистості дитини : поняття, сутність, особливості. *Педагогічний часопис Волині*. 2017. № 4 (7). С. 12–17.

ВИКОРИСТАННЯ СЕРВІСУ GENIALLY ДЛЯ СТВОРЕННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО КОНТЕНТУ

Гудько І. В – студент 2 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки

Юнчик В. Л. – старший викладач кафедри загальної математики та методики навчання інформатики ВНУ імені Лесі Українки

З метою проведення цікавих та сучасних уроків учителям доводиться освоювати нові методи представлення матеріалу. Інтерактивні технології, зокрема інтерактивні плакати стають доцільними у використанні. Існує велика кількість онлайн-сервісів для створення інтерактивного контенту, однак програмний засіб Genially є доволі зручним і цікавим у використанні. Genially – це сучасний багатофункціональний сервіс, що надає можливість створювати презентації, діаграми, інтерактивні зображення, карти, звіти, інфографіку, вікторини, різноманітний дизайн, відео та віртуальні посібники [1]. Сервіс містить дві версії: хмарну онлайн-версію та офлайн-версію, яка підтримується Windows, Mac і Linux. Програма найбільше відома тим що дозволяє створювати організаційні діаграми, блок-схеми, діаграми UML, інтелектуальні карти та інші візуальні матеріали.

Програмний засіб ідеально підходить для електронного та змішаного навчання. Працювати в ньому можна просто і швидко оскільки пропонуються різноманітні шаблони для створення ресурсів та великий вибір інтерактивності. Інтерактивність дозволяє додавати коментарі до об'єктів, відкривати вікна, що спливають, робити гіперпосилання на слайди та на зовнішні ресурси. Зберігається весь контент, що додається в хмарному сховищі, тому можна залишити незакінчену роботу над проектом і продовжити її на іншому комп'ютері. Також платформа підтримує спільну роботу, що забезпечує можливість одночасно працювати над одним проектом кільком учасникам, разом перетворюючи контент на основі спільних ідей [2].

Genially корисний для вчителів, тому що для будь-якого предмета можна створити віртуальні виставки-музеї і використати їх для предметних тижнів.

Перевагами роботи з сервісом є те, що:

- не потрібно бути програмістом чи дизайнером, щоб створювати якісні цифрові проекти які є одночасно цікавими, красивими і унікальними ;

- сервіс дає можливість інтегрувати різні типи контенту сторонніх виробників, таких як соціальні медіа, відео та аудіо;

- працює з хмарою тому легко можна отримати доступ та змінити свої розробки з будь-якого пристрою[3].

- для роботи не потрібно витратити багато часу на освоєння інструментів сервісу;

- можливість інтегрувати візуальні засоби з інших ресурсів. Наприклад, можна завантажувати медіафайли із Dropbox, GoogleMaps, YouTube, Twitter та інших;

- формат всіх матеріалів, створених у Genially, інтерактивний: є можливість бачити видиму інформацію, а також побачити прихований текст. Це дуже необхідно та важливо для організації дистанційної освіти: самостійної роботи учнів, доступної

подачі інформації та завдань, роботи над помилками, розміщення допоміжних інструкцій тощо;

-у сервісі є гарна можливість персоналізувати шаблони матеріалів, тобто можна підібрати до обраного шаблону потрібну палітру кольорів, зображення, відео і т.д. Крім того, до кожного розділу є відеоінструкції, де покроково продемонстровано особливості роботи з сервісом;

-є безкоштовна та платна версії цього сервісу, проте навіть безкоштовної версії достатньо для вирішення найвибагливіших освітніх завдань;

-розроблені за допомогою цього сервісу наочні матеріали викликають інтерес до предмета;

Однак, є і недоліки роботи із Genially:

-немає українського інтерфейсу (мова сервісу англійська, іспанська та французька);

-у безкоштовній версії матеріал завантажити не можна, однак його можна опублікувати в мережі Інтернет і користуватись посиланням.

Окрім презентацій,інтерактивних зображень,інфографік в сервісі можна створювати:

-відеопрезентації: ідеально підходить для створення контенту, який відтворюється самостійно або заціклюється з анімованими ефектами;

-матеріали для тренінгів/занять;

-вікторини, квести, ігри для мотивації, оцінювання та закріплення інформації[4].

Отже, використання сервісу Genially слугує для створення інтерактивного контенту для використання на уроках в закладах загальної середньої освіти. Суть інтерактивності полягає у створенні міток, яким задається певне призначення, а саме: підказка з коротким описом елемента, відкриття нового вікна з інформацією, перехід на іншу сторінку, посилання на вебсторінку, збільшення зображення на весь екран та додавання звукових ефектів. Використання подібних плакатів на уроках спричиняє інтерес учнів до матеріалу, яких захований і поступово відкривається.

Список використаних джерел

1. Сервіс Genially, створення інтерактивного контенту. URL: <https://view.genial.ly/6037f746658af60d10226d04/interactive-content-servis-genially>

2. Про сервіс Genially. URL: <https://sites.google.com/view/mastergenial/%D0%BE-%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%B5-genially>

3. Сучасні педагогічні технології. URL: <https://educationpakhomova.blogspot.com/2021/11/genially.html>

4. Кухар О. С. Інтерактивний плакат як засіб візуалізації навчального процесу URL: <https://www.slideshare.net/OlenaSergiivna/ss-71652925/>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДІВ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ємчик О. Г. – к. п. н., доцент кафедри загально педагогіки та дошкільної освіти ВНУ імені Лесі Українки

Дослідницька діяльність – одна з найефективніших форм організації освіти дітей дошкільного віку, оскільки за суттю своєю відповідає усім компонентам формування дитячої компетентності згідно Базового компонента дошкільної освіти. За умови правильної послідовності підготовки та проведення, спеціально розроблених і підготовлених умов рівень засвоєння дітьми необхідних знань, умінь і навичок, пізнавальної мотивації та сформованості досвіду взаємодії з оточуючим середовищем значно зростає. Адже дослід – це саме активний спосіб пізнання, що найкраще забезпечує усі три складові компетентності: емоційно-ціннісне ставлення, сформованість знань, здатність та навички до активного творчого впровадження набутого досвіду, тобто до регуляції досягнень, поведінки, діяльності.

Крім того, дослідницьку компетентність дитини дошкільного віку виділено як окрему в складі напряму Державного стандарту дошкільної освіти «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі». Складовими її є [1, с. 10-11]:

- мотивованість на дослідження об'єктів і явищ, пізнання нового;
- виявлення стійкого інтересу до дослідницького пошуку як у спеціально створених проблемних ситуаціях, так і у вільній діяльності;
- сформованість уявлень у предметно-практичній і дослідницькій діяльності;
- розуміння елементарних правил безпеки під час проведення простих фізичних експериментів;
- здатність спрямовувати сенсорні процеси відчуття, сприйняття, увагу на пізнання об'єктів довкілля;
- здатність робити висновки та узагальнення, самостійно виправляти помилки, оцінювати результати власної роботи, наполегливо досягати кінцевої мети у розв'язанні пошуково-дослідницьких завдань.

Вченими (А. Іванова, А. Савенков, Г. Беленька, Н. Лисенко та ін.) встановлено, що експериментування як метод – близький до ідеального, оскільки знання почерпнуті дітьми не з книг, а здобуті самостійно завжди є усвідомленішими, стійкішими й міцнішими [4, с. 103].

Першоосною формування дослідницької компетентності вчені вважають створення інтерактивного розвивального середовища «як ігрового поля для активної діяльності дитини-дошкільника» [3, с. 13].

Крім того розробники Державного стандарту визначають основні складові-етапи формування дослідницької компетентності дитини:

- 1) підготовлене сенсорно-пізнавальне середовище;
- 2) пізнавальна діяльність дитини в середовищі;
- 3) різні форми активності дитини;
- 4) отримання дитиною і збагачення пізнавального досвіду;
- 5) як результат – сформованість дослідницької компетентності [3, с. 14].

Крім того, дитина у процесі такого пізнання дитина повинна бути самостійна, незалежна, задоволена самим процесом пізнання.

У педагогіці дослідницьку активність визначають як мобілізацію інтелектуальних, морально-вольових і фізичних сил дитини на досягнення конкретних цілей навчання і виховання [5].

Надзвичайно актуальним є висновок І. Карук, що розвиток дослідницької активності в дітей дошкільного віку відбувається поступово, відповідно до логіки пізнання предметів навколишнього світу і логіки самовизначення особистості в докільлі. Найважливішим завданням педагогів є визначення шляхів, дидактичних умов, педагогічної системи стимулювання дослідницької активності дитини дошкільного віку. Розвиток пізнавальних процесів у дошкільному дитинстві є підґрунтям для подальшого шкільного навчання [2, с. 143].

Отже, обов'язковими педагогічними умовами, котрі забезпечують ефективність дослідницької діяльності дітей дошкільного віку щодо сформованості дитячих компетентностей можемо визначити такі:

- створення спеціального предметно ігрового розвивального середовища з інтерактивним наголосом;
- поєднання різних видів дитячої активності з пріоритетом пошуково-творчої роботи дітей (діяльність організована з усіма дітьми, з підгрупами дітей, індивідуальна робота);
- перевага самостійних видів діяльності дитини над спеціально організованими, активна участь дітей, а не пасивне споглядання;
- використання різних способів дитячої взаємодії один з одним (колективна, групова, парна);
- використання всіх засобів дослідницького пошуку в організації діяльності дитини з перевагою наочних методів навчання (слово, малюнок, схема, модель, практичні дії);
- систематичність здійснення експериментування та дослідницької діяльності в освітньому процесі ЗДО.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Карук І.В. Гра-експериментування як засіб розвитку дослідницької активності дошкільників. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Випуск 20. Т. 2. С. 142-145.
3. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) 2021 рік. Міністерство освіти і науки України. Лист №1/9-148 від 16.03.2021. 58 арк.
4. Позняк С. Методика діагностування рівнів сформованості дослідницьких умінь у дітей старшого дошкільного віку. *Гуманітарний вісник*. 2015. № 36. С. 101–111.
5. Щербаківа К.Й., Григоренко Г.І. У сім'ї росте дитина. Київ : Видавництво «Неопалима купина», 2006. 240 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ПЛАКАТІВДЛЯ СУЧАСНОГОПРЕДСТАВЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Зусько Д. В. – студент 2 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки

Юнчик В. Л. – старший викладач кафедри загальної математики та методики навчання інформатики ВНУ імені Лесі Українки

Одним з пріоритетних напрямків розвитку сучасної освіти є створення оптимальних умов для формування та розвитку ключових та предметних компетентностей кожного учня, що значною мірою задається рівнем і характером розвитку навчального середовища.

Сучасні інтерактивні засоби, мультимедійні технології, освітні електронні ресурси вже міцно увійшли в наше життя. Щодня з'являються все нові і нові способи їх використання. Розглядаючи сферу освіти, можна стверджувати, що вказані засоби знайшли своє місце та застосування, дозволивши використовувати в процесі навчання більш наочні, змістовні і ефективні матеріали [1].

Одним з цікавих інтерактивних мультимедійних технологій є інтерактивний плакат. Наразі доволі складно оцінити це поняття з точки зору науки, адже можна знайти безліч інтерпретацій щодо його визначення.

Інтерактивний електронний плакат– це спосіб візуалізації інформації на основі одного зображення, до якого «мітками» (інтерактивними точками) прикріплюються посилання на вебресурси, інтернет-документи, мультимедійні об'єкти (відео, аудіо, презентації, слайд-шоу, ігри, опитування тощо), тобто, по суті, це сторінка доступу, з якої можна перенаправляти учнів на десятки інших сторінок, зібравши всі матеріали з конкретного питання чи теми в одному місці. Основна перевага мультимедійного плаката в тому, що учень може ознайомитися з інформацією, представленою на ньому, в будь-якому зручному порядку. Наприклад, він може відкривати лише ті матеріали, що викликають у нього труднощі чи вимагають уточнення. Крім того, учням подобається досліджувати та знаходити інтерактивні зони, відкривати віртуальні віконця з текстом чи картинками. У цифрових освітніх ресурсах такого типу інформація представляється не відразу, а розгортається залежно від дій користувача, який керує нею за допомогою відповідних кнопок [2].

Плакат за своєю суттю є засобом надання інформації, а отже, основна його функція – демонстрація матеріалу. Інтерактивний плакат являє собою електронний навчальний плакат, що має інтерактивну навігацію, яка дозволяє показати необхідну інформацію: графіку, текст, звук, відео тощо. За такої умови інтерактивність забезпечується завдяки використанню різних інтерактивних елементів – посилань, кнопок переходу, областей текстового або цифрового введення та ін. Такі плакати містять набагато більше навчального і візуального матеріалу, ніж звичайні мультимедійні плакати. У робочій області інтерактивного плаката можуть розмішуватися будь-які об'єкти мультимедіа (статичні чи динамічні ілюстрації, текст, відео, 3D-об'єкти та ін.), що надає такому плакату привабливості й

зацікавленості відповідною темою[2]. На рисунку 1. показано приклади інтерактивних плакатів створених в програмі App.genial.ly.

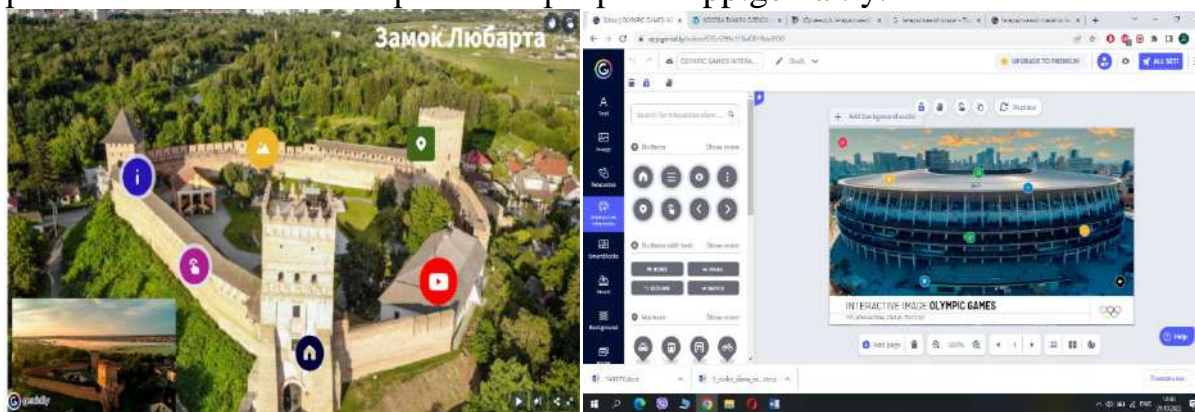

Рис. 1. Приклади інтерактивних плакатів в програмі **App.genial.ly**

Освітні особливості інтерактивних плакатів:

- ✓ висока інтерактивність – забезпечення діалогу між учителем і учнем;
- ✓ простота у використанні – інтерактивний плакат не вимагає інсталяцій, має простий і зрозумілий інтерфейс;
- ✓ багатий візуальний матеріал – яскраві анімації явищ і процесів, фотографії та ілюстрації, що дає перевагу над іншими продуктами і засобами навчання;
- ✓ забезпечення групового та індивідуального підходів у реалізації освітньої діяльності – дозволяє організувати роботу як з усім класом (використання на інтерактивній дошці, демонстраційному екрані), так і з кожним окремим учнем (робота за персональним комп'ютером);
- ✓ навчальний матеріал програм представлений у вигляді логічно завершених окремих фрагментів, що дозволяє вчителю конструювати уроки відповідно до своїх завдань[3].

Для створення плаката потрібні певні навички роботи з програмним забезпеченням, дотримання правил його побудови. Грамотно створений інтерактивний плакат може стати одним з ефективних засобів навчання будь-якого предмета.

Отже, електронний інтерактивний плакат допомагає вчителю зробити урок сучасним, інтерактивним і цікавим. Забезпечується максимальна взаємодія учня з вмістом даного освітнього ресурсу на всіх етапах засвоєння інформації. Його використання допомагає в цікавій та доступній формі ознайомитися з новим матеріалом, засвоювати ключові поняття, загальні закономірності.

Список використаних джерел

1. Безуглий Д. С., Юрченко А. О., Удовиченко О. М. Огляд засобів комп'ютерної візуалізації для підтримки навчального матеріалу. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. VI (63). Issue: 153. Pp. 11–14.
2. Створення інтерактивних плакатів URL: <https://moodle.vnu.edu.ua/mod/page/view.php?id=87919>
3. Кухар О. С. Інтерактивний плакат як засіб візуалізації навчального процесу URL: <https://www.slideshare.net/OlenaSergiiivna/ss-71652925/>

МЕДІАОСВІТА СУЧАСНОГО ПОКОЛІННЯ (ГРУПИ РАНЬОГО ВІКУ)

Кіпень І. В. – студентка 3 курсу факультету педагогічної освіти та соціальної роботи ВНУ імені Лесі Українки

Дурманенко О. Л. – к. п. н, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти ВНУ імені Лесі Українки

Сьогодні в епоху інформаційних технологій з'являється можливість та водночас необхідність використання нових технологій, зокрема медіаосвіта. Тому виникає потреба в дослідженні даного напрямку освіти.

Медіаосвітою називають частину освітнього процесу, направлену на створення в суспільстві медіакультури, підготовку дитини до результативної взаємодії з сучасним мас медіа. Перед педагогами постає завдання застосування медіа в організації навчального та виховного процесу, запровадження медіаосвіти в роботі з дітьми дошкільного віку[5].

Варто зазначити проте, що медіаосвіта в дошкільному віці як напрям дошкільної педагогіки є недостатньо дослідженою. Медична школа Вашингтонського університету провела дослідження в ході якого виявилось, що близько у 25% дітей гаджети з'являються у віці 3-4 років.

Вплив гаджетів на здоров'я дитини [1]:

Таблиця 1

Переваги використання гаджетів	Недоліки використання гаджетів
<p>1. Діти навчаються, слухаючи музику або переглядаючи програми, візуальне уявлення дозволяє стимулювати їхні почуття.</p> <p>2. Електронні пристрої можуть допомогти покращити творчі та навички аудіювання.</p>	<p>1. Електромагнітне випромінювання сучасних пристроїв чинить негативний вплив на незрілу нервову систему дитини</p> <p>2. Гальмується розвиток дрібної моторики, адже дитина повинна отримувати користь від гри з мозаїкою та конструктором</p> <p>3. При надмірному захопленні ними у дитини спостерігаються проблеми з координацією рухів, це може проявлятися під час ігор з м'ячем</p> <p>4. Пильне вглядання в невеликі предмети та об'єкти на екранах телефонів розвиває короткозорість</p> <p>5. Негативний вплив на хребет. Дитина за комп'ютером знаходиться в одній позі, а голова неприродно нахилена</p>

Численні дослідження говорять про негативний вплив електронних пристроїв на організм дитини. Яскраві картинки викликають у дитини сильні емоції, слух та зір перенапружуються, тоді як дотикові та тактильні відчуття зазнають дефіциту. Гальмується розвиток дитячої фантазії та уяви, тому що дитині надаються вже готові форми. Перші три роки життя дитини є надзвичайно важливими для розвитку зв'язного мовлення, однак раннє знайомство з гаджетами сприяє розвитку мовлення

та погіршує комунікативні проблеми. Психологи рекомендують дітям до 2 років не давати в руки гаджети , а діти 3-4 років можуть ними користуватись не більше 30-40 хв. Діти ,що проводять час з гаджетами з раннього віку мають труднощі утримування в пам'яті попередньої фрази.

Дослідження Фонд Кайзера стверджують , що медіа є частиною життя навіть шестимісячних дітей та щодня близько 68% дітей віком до 2 років користуються екранними медіа (з них 58% дивляться телевізор, 42% - відео, 5 %- використовують комп'ютер і 3% грають у відеоігри), і вони витрачають у середньому дві години п'ять хвилин перед екраном. Більшість дуже маленьких дітей використовують медіа з кимось іншим, як правило, з батьками. Серед опитаних батьків 7 із 10 (72%) вважають, що використання комп'ютера та перегляд телевізора є навчальними [3]. Педагоги ефективно застосовують навчальні матеріали у різних вікових групах , зокрема і раннього віку для оптимізації розумових процесів дітей. З метою поліпшення емоційного настрою дітей використовують відео фізкультхвилинок та музичних руханок, слухання колискових перед денним сном дітей, "показ розумних мультфільмів"перегляд вправ для очей, аудіоказки [4].

Загалом діти раннього та дошкільного віку проявляють таку поведінку під час медіаосвіти :

1. Не розуміють простих сюжетів ;
2. Люблять спостерігати за рухом героїв, світлом, персонажами та звуком на електронних пристроях ,але вони не до кінця розуміють,що відбуваються ;
3. Можуть бути налякані від гучних або страшних звуків та зображень на екрані;
4. Не розуміють різниці між тим ,що вони бачать на екрані , і тим що відчують в реальному житті , поки мають півтори року[2].

Тому, даний напрям діяльності має свої переваги та суттєві недоліки , застосовуючи його в освітньому процесі треба враховувати особливості, тривалість та методику його проведення, щоб мінімізувати негативний ефект на ще несформований організм дитини.

Список використаних джерел

1. Bharti Adhikari. The advantages and disadvantages of letting your child use too much of electronic gadgets. URL: <https://www.parentcircle.com/advantages-disadvantages-of-electronic-gadgets-for-students/article>
2. How children see TV, social media videos, games and movies. URL: <https://raisingchildren.net.au/school-age/play-media-technology/media/how-children-see-tv>
3. Thorn, William J. Preschool children and the media. URL: <https://www.thefreelibrary.com/Preschool+children+and+the+media.-a0181463943>
4. Довідка про результати тематичного вивчення «Особливості діяльності педагогічних працівників в інноваційному освітньому просторі». URL: <http://leleka.rv.ua/dovidka-pro-rezul-taty-tematychnogo-vyvchennya-osoblyvosti-diyal-nosti-pedagogichnyh-pracivnykiv-v-innovaciynomu-osvitn-omu-prostori.html>
5. Литовченко Н.О. Медіаосвіта як напрям освітнього процесу в дошкільному закладі. URL: <https://vseosvita.ua/library/mediaosvita-ak-napram-osvitnogo-procesu-v-doskilnomu-zakladi-283202.html>

ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПРИРОДОЮ В РІЗНОВІКОВІЙ ГРУПІ

Кіпень І.В. – студентка 3 курсу факультету педагогічної освіти та соціальної роботи ВНУ імені Лесі Українки

Ємчик О. Г. – к. п. н, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти ВНУ імені Лесі Українки

Одним з фундаментальних завдань, які сьогодні стоять на шляху дошкільної освіти є формування у дітей дбайливого ставлення до довкілля, основ природокористування, збагачення їх системи знань. Відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти у дітей повинна бути сформована природничо-екологічна компетентність, що в свою чергу передбачає здатність до доцільної поведінки в різних ситуаціях життя, емоційно-ціннісне ставлення до природи, знання її законів [2].

Під час організації занять в різновіковій групі, обов'язково потрібно враховувати індивідуальні особливості дітей в процесі складання програмового змісту педагогічної роботи для кожної вікової підгрупи. Це можна пояснити тим, що діти навіть одного віку мають різні уміння, навички, знання, що в свою чергу підпорядковується їх психологічному розвитку (табл.1).

Таблиця 1

Показники компетентності дітей за освітньою лінією «Дитина в природному довкіллі» програми «Дитина» [3].

Молодша група	Середня група	Старша група
Має знання про доступні розумінню об'єкти і явища, представників рослинного і тваринного світу, розуміє елементарні залежності в природі	Помічає красу та естетичну своєрідність природи, володіє системою знань про характерні сезонні явища та зміни в поведінці тварин та зовнішньому вигляді рослин, знає правила поведінки в природі	Має узагальнені знання про природу нашої планети, ознайомена з істотними ознаками представників тваринного та рослинного світу. Розпізнає тварин за зовнішнім виглядом. Описує погодні умови відповідно до кожного сезону, помічає характерні особливості природних явищ. Володіє навичками природо-доцільної поведінки

Основним методом в ознайомленні дітей з природою залишається спостереження. Під час його організації в різновіковій групі потрібно виховувати дбайливе ставлення та розвивати інтерес дітей до тварин, рослин та явищ природи. В процесі спостережень молодші діти - формують перші уявлення про деякі явища та об'єкти природи, а старші-мають здатність до аналітичної та синтетичної діяльності, узагальнюють та класифікують об'єкти за яскравими та істотними ознаками. З дітьми середніх підгруп проводять екскурсії, широко використовують

трудо́ві доручення ,до виконання яких систематично залучаються всі діти ,застосовують ведення щоденника спостереження(він може мати різноманітний вміст(гербарій,малюнки). З дітьми старшого віку вихователь широко застосовує спостереження, поси́льну працю в куточку природи та на ділянці, досліди для поглиблення та накопичення знань дітей про довкілля, отриманих на заняттях [1].

Результати виховної роботи демонструють, що більш ефективними в ознайомленні дітей дошкільного віку з природою є нетрадиційні форми природничої роботи,доступні для дітей різних вікових підгруп. Серед яких варто виділити:

1. «Заняття доброти» – проводяться індивідуально з невеликою групою дітей,спрямовані на розвиток інтересу та позитивного емоційного відношення до природи,бажання турбуватися та берегти її,виховувати співпереживання;

2. «Заняття мислення» – допомагають краще закріпити залежності між об'єктами та явищами живої природи ,основу яких складають відповіді на різноманітні запитання «як?», «чому?», «для чого?» (наприклад , «Чому трава зелена?», «Чому небо блакитне?», «Чому світить сонце ?» і т.д.);

3. Екологічні ігри – дозволяють простежити роль кожного компонента довкілля та екосистеми загалом («Екосистема водойм», «Поле чудес» і т.д.);

4. Ігри-подорожі – уявна подорож на дно океану, в джунглі, на Північний полюс [4].

Отже, в процесі ознайомлення дітей з природою у різновікових групах, педагог повинен досконало орієнтуватися у вимогах освітньо-розвивальних програм, вміти правильно, відповідно до них розподілити обсяг педагогічної роботи та навантажень в освітньому процесі дітей дошкільного віку, що в свою чергу сприятиме його ефективності. Від правильності підбору методик та форм роботи залежить якість проведеної педагогічної та кінцевий результат освітньої роботи (обсяг знань, умінь та навичок дитини) .

Список використаних джерел

1. Familiarization of preschoolers with nature using verbal methods. Forms and methods of familiarizing preschoolers with inanimate nature .URL:<https://minikar.ru/en/prayers/oznakomlenie-doshkolnikov-s-prirodoi-s-ispolzovaniem-slovesnyh/>

Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук ; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. К., 2021.

Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л.Богініч, В.М. Вертутіна та ін.; наук. ред. Г.В. Беленька; Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. К.: Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.

2. Michelle Garrett. How to Cultivate Nature-Inspired Literacy in Children.URL: https://runwildmychild-com.cdn.ampproject.org/v/s/runwildmychild.com/nature-inspired-literacy/?amp=1&_gsa=1&_js_v=a9&usqp=mq331AQKKAQArABIIACA%3D%3D#amp_tf=%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%3A%20%251%24s&aoh=16672176994782&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&ampshare=https%3A%2F%2Frunwildmychild.com%2Fnature-inspired-literacy%2F

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Лошик Любов Сергіївна – студентка 3 курсу факультету педагогічної освіти та соціальної роботи ВНУ імені Лесі Українки

Бартків Оксана Степанівна – к. п. н., доцент кафедри зальної педагогіки та дошкільної освіти ВНУ імені Лесі Українки

Проблема формування природничо-екологічної компетентності в дітей дошкільного віку стає все більш актуальною, що зумовлено взаємозв'язком людини і природи, їхньою взаємозалежністю. Про це наголошується і в Базовому компоненті дошкільної освіти [1], у якому подано визначення природничо-екологічної компетентності (як здатності дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтуються на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знання їх законів та формується в просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності) та програмних результатів до дошкільників. Саме в дошкільному віці діти отримують елементарні уявлення про природу, знайомляться з її законами та ін.

Питання формування природничо-екологічної компетентності аналізуються в дослідженнях Н. Глухової, Н. Горопахи, О. Гринюк, Н. Лисенко, Т. Поніманської, О. Савчук та ін. Глибшого аналізу потребують практичні аспекти формування природничо-екологічної компетентності в дітей дошкільного віку.

Природничо-екологічна компетентність виявляється в систематичному прийнятті рішень з огляду на екологічні наслідки діяльності людини. Основою цієї компетентності є екологічні знання, досвід практичної діяльності в довкіллі.

На думку О. Гринюк, набуті екологічні знання є власним надбанням особистості, формуються під впливом екологічної інформації, яку діти отримують на заняттях в закладах дошкільної освіти (далі ЗДО) [2, с. 7]. Як зазначає О. Савчук, заняття природничо-екологічного спрямування – це спеціально організований та регламентований дорослим процес формування природничо-екологічної компетентності, навичок природо відповідної поведінки, природо доцільного користування ресурсами, природоохоронної діяльності на основі знань про природу. Проводитися вони можуть як на території ЗДО чи поза ним [3].

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури нами природничо-екологічна компетентність дітей дошкільного віку визначена як здатність дитини 3-6 років до оволодіння законами поведінки в природі, природо-доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, емоційно-ціннісного ставлення до природи та відповідальності за природу [2, с. 408].

З метою ефективного формування природничо-екологічної компетентності дітей середнього дошкільного віку в дослідницькій діяльності нами була розроблена програма «Природу досліджуємо – природничо-екологічну компетентність формуємо» [2, с. 407-411]. Провідна ідея програми полягає в оптимальному використанні можливостей дослідницької діяльності в середньому дошкільному віці для повноцінного розвитку дитини та формування в неї природничо-екологічної

компетентності. Розроблена програма орієнтує вихователів на формування в дошкільників особистісного дослідницького досвіду в природному середовищі.

Програма формування природничо-екологічної компетентності дошкільників побудована з урахуванням освітніх напрямів Базового компоненту дошкільної освіти [4] і передбачала реалізацію різних форм дослідницької діяльності, а саме: пошукові заняття, ігри, дослідни, спостереження, прогулянки, екскурсії, подорожі.

Наприклад, цільова прогулянка на тему «В осінньому лісі» мала на меті дослідження дошкільниками різновидів дерев, визначення лісових мешканців, розпізнання різнобарв'я кольорів листочків на деревах та характеристика дарів осені [2, с. 410]. У процесі екскурсії прагнули розвивати в дітей здатності спостерігати, аналізувати, описувати побачене, класифікувати, узагальнювати. Корисною стала і бесіда на тему: «Ми і природа», в ході якої діти досліджували та визначали позитивний та негативний вплив діяльності людей на оточуюче середовище [2, с. 410].

Пізнавальним і мотивуючим до дослідницької діяльності був пішохідний перехід на тему «стежками галявини», у процесі якого дошкільники досліджували породи дерев, різновиди листя на них, тварин, яких зустрічали; оволодівали вміннями спостерігати, аналізувати, порівнювати, описувати та класифікувати.

Отже, формування природничо-екологічної компетентності засобами дослідницької діяльності процес складний, але захоплюючий, оскільки потребує багато зусиль як зі сторони вихователя, так і дитини.

За допомогою таких форм роботи, як цільові прогулянки, екскурсії, спостереження, бесіди та пішохідні переходи у дітей формуються пошуково-дослідницькі вміння спостерігати, аналізувати, описувати та класифікувати. Розроблена нами програма «Природу досліджуємо – природничо-екологічну компетентність формуємо» зорієнтовує вихователів на розвиток у дитини особистісного дослідницького досвіду в природному середовищі, а вихованцям допомагає оволодіти необхідними екологічними знаннями та вмінням їх застосовувати у дослідницькій діяльності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти, 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Бартків О.С. Лошик Л.С. Програма формування природничо-екологічної компетентності дітей середнього дошкільного віку в дослідницькій діяльності. Proceedings of x international scientific and practical conference vancouver, canada 25-27 may 2022. С. 407-411.
3. Гринюк О. С. Формування екологічної складової наукової картини світу учнів та екологічної компетентності. 7 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/713569/1/%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%9E.%D0%A1.%20>
4. Савчук О. В. Цільова прогулянка в екологічному вихованні дітей дошкільного віку. 2020. URL: <https://vseosvita.ua/library/cilova-progulanka-v-ekologicnomu-vihovanni-ditej-doshkilnogo-viku-337024.html>.

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Невірець О. С. – студентка 3 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ ім. Лесі Українки

Оласюк О. І. – студентка 3 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ ім. Лесі Українки

Науковий керівник: Бартків О. С. – к. п. н., доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, кандидат педагогічних наук ВНУ імені Лесі Українки

Пріоритетним завданням сучасної освіти є формування нової генерації молоді з інноваційним мисленням, активною життєвою позицією, здатністю до самовизначення й самоосвіти. Відповідно до цього актуалізується завдання оновлення системи математичної підготовки школярів через конструювання нетрадиційного змісту, форм і методів навчання й виховання, що забезпечують розвиток у кожній особистості пізнавальних здібностей і особистісних якостей. Ефективність вивчення математики підсилюється впровадженням інтегрованого навчання, що забезпечить формування у школярів цілісного системного світобачення. Актуальність інтеграції, особливо змісту математичної освітньої галузі, посилюється також предметною перевантаженістю, однорідністю учнів, необхідністю формування загального світогляду у взаємозв'язку його елементів.

На важливості математичної підготовки учнів акцентується увага в Законі України «Про освіту», Концепції нової української школи, Програмі «Нова українська школа» у поступі до цінностей та ін.

Питання математичної освіти школярів аналізують у своїх дослідженнях О. Беяніна, Л. Гапоненко, Л.Ляшенко, М. Зуєва, В. Маслов, С. Ракова та ін. Уже інтеграцію математичної освіти вивчають І. Бех, І. Большакова, Н. Рудницька, Н. Тарнавська та ін. Глибшого вивчення потребують питання інтеграції змісту в ході вивчення математичної освітньої галузі в базовій школі.

Термін «інтеграція» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови трактується, як «об'єднання в ціле будь – яких окремих частин; об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи; процес упорядкування, узгодження та об'єднання структур і функцій у цілому організмі»[1, с.500]. Саме інтеграція сприяє сформуванню цілісної системи наукових знань, яким притаманний високий ступінь усвідомлення, мобільності та міцності. Всі галузі сучасної науки тісно зв'язані між собою, тому й шкільні навчальні предмети не можуть бути ізольованими один від одного[1].

В. Поберецька, аналізуючи погляди вчених, визначає такі види інтеграції:

– повна інтеграція – як інтегрування змісту різних навчальних дисциплін (М. Вашуленко, Н. Бібік, Л. Кочина, О. Савченко та ін.);

– тематична інтеграція – як інтегрування змісту різних дисциплін для опрацювання значущих наскрізних тем (Н. Присяжнюк, М. Фіцула та ін.);

– інтеграція видів освітньої діяльності школярів – як інтегрування відмінних між собою видів діяльності, які підпорядковуються одній темі (Н. Присяжнюк, О. Савченко та ін.) [3].

Якщо аналізувати математичну освіту, то мета інтегрованих уроків з математики полягає у формуванні в учнів цілісного світогляду про навколишній світ, активізації їх пізнавальної діяльності; підвищенні якості засвоєння сприйнятого матеріалу; створенні творчої атмосфери в колективі учнів; виявленні здібностей учнів та їх особливостей; формуванні навичок самостійної роботи школярів з додатковою літературою, таблицями міжпредметних зв'язків, опорними схемами; підвищення інтересу учнів до матеріалу, що вивчається; ефективній реалізації розвивально-виховної функції [4].

Структура інтегрованого уроку з математичної і мовної освітніх галузей визначається своєю нетрадиційністю:

– чіткість, компактність (за блоками, які відповідають двом-трьом різним навчальним предметам, матеріал яких інтегрується), оригінальність мотиваційних та рефлексивних аспектів;

– логічний взаємозв'язок навчального матеріалу математики і літератури;

– підпорядкованість викладу навчального матеріалу двох освітніх галузей єдиній меті уроку (із змісту предметів добираються тільки ті відомості, які необхідні для її реалізації);

– інформативна ємність уроку;

– вибір певного місця проведення та його оформлення;

– урізноманітнення засобів навчання (із використанням відео, аудіо записів, мультимедійних презентацій тощо), які водночас використовуються дозовано;

– висока активність учнів і чітке визначення їхнього навантаження;

– підвищений емоційний вплив на учнів [4 с. 50].

Наприклад, вивчаючи тему «Властивості функцій» у 10 класі, доцільно використати фольклорний опис властивостей функцій. Наприклад, приказка «Чим далі в ліс, тим більше дров» якнайкраще ілюструє властивість зростання функції, «Багато диму – мало тепла» - її спадання, «Не було ще ночі, якої не змінив світанок» – періодичність, «вище голови не стрибнеш» – обмеженість, «Ні риба, ні м'ясо» – функцію, що не є ані парною, ані непарною, «І глибока криниця має дно» – функцію, що має границю. Справа в тому, що у фольклорі найчастіше можна зустрітися із описом залежностей між величинами, що пояснюється, перш за все тим, що такі залежності є найпоширенішими у повсякденному житті [2].

Отже, інтегроване навчання сприяє систематизації математичних знань, оскільки на таких уроках відбувається синтез знань з різних освітніх галузей, внаслідок чого утворюється нова якість, нерозривне ціле, що досягнуте широким й поглибленим взаємопроникненням цих знань. Доцільність запровадження інтегрованого викладання пояснюється сучасним стилем наукового мислення, для якого характерним є розгляд не окремих ізольованих фактів, а фактів у взаємозв'язках а це, в свою чергу, оптимізує процес вивчення математики.

Список використаних джерел

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с. (1-ше видання).

2. Істер О. С. Математика (алгебра і початки аналізу та геометрія, рівень стандарту)». Київ: Генеза, 2018. 384 с.
3. Поберецька В. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів у педагогічних коледжах до інтегрованого навчання учнів : дис. докт. філософ.: 011. Освітні, педагогічні науки. Київ, 2021. 270с.
4. Рудницька Н., Тарнавська Н. Дидактична суть інтеграції та способи її реалізації в процесі навчання математики в закладі дошкільної освіти та початковій школі. *Молодь і ринок* №7 (162), 2018. С-47-52.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Оласюк О. І. – студентка 3 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ ім. Лесі Українки

Невірець О. С. - студентка 3 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ ім. Лесі Українки

Науковий керівник: Бартків О. С. – к. п. н., доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти ВНУ ім. Лесі Українки

На сучасному етапі розвитку української державності, докорінного реформування вітчизняної освітньої системи актуальності набуває проблема відродження культурного й духовно-творчого потенціалу українського народу. Значну роль у цьому процесі відіграє естетичне виховання молоді, оскільки воно сприяє засвоєнню, збереженню та збагаченню національних культурних традицій і загальнолюдських цінностей.

Розпочинати естетичне виховання особистості необхідно в шкільному віці, оскільки саме цей період є базовим для формування в людині сприймання прекрасного в навколишньому світі та мистецтві, виховання в особистості естетичних смаків, потреб і розвитку її естетичних почуттів, уявлень, художньо-творчих здібностей.

Естетичне виховання – це цілеспрямований, систематичний процес впливу на особистість учня з метою розвитку у нього здатностей бачити красу навколишнього світу, мистецтва і створювати її. Знайомство з красою в житті і мистецтві не лише виховує розум і почуття учнів, але і сприяє розвитку уяви і фантазії. У процесі здійснення естетичного виховання необхідно вирішити такі завдання: систематично розвивати естетичне сприйняття, естетичні почуття і уявлення учнів, їх художньо-творчі здібності, формувати основи естетичного смаку. Естетичне виховання школярів здійснюється шляхом ознайомлення дітей з естетикою побуту, з прекрасним у праці, в природі тощо. Учити дитину відчувати і розуміти красу життя - велика й важка задача, яка вимагає тривалої роботи дорослих [1].

Естетичний компонент притаманний математичній галузі. Математика, на відміну від більшості інших дисциплін, предметом свого навчання має кількісні відносини і просторові форми, властиві певним речам. Перевагою кількісної мови математики є стислість і точність. У цьому її величезний пріоритет, у цьому її краса, бо саме в математичній мові втілюється одна з основних ознак краси в науці: зведення складності до простоти.

Значну роль в реалізації виховного потенціалу мають математичні завдання, які цікаві за змістом, багаті ідеями, мають декілька способів рішення. Підбираючи їх спеціальним чином, можна здійснювати і етичне, і економічне, і екологічне і інші напрями виховання. Різноманітні форми контролю навчальних досягнень здобувачів освіти на уроці математики дозволяють вирішувати низку виховних завдань: формувати естетичні смаки, почуття прекрасного; відповідальність, самостійність, критичність, силу волі, комунікабельність, працьовитість [3].

Виховання творчої самостійності можна здійснювати за допомогою різних творчих домашніх робіт. Наприклад: 1) Друзі склали про Петра задачу: наш друг Петро їсть несмачну макаронину довжиною 20 км. Першого дня він з'їв п'яту частину всієї макаронини, другого дня - четверту частину всієї макаронини. Скільки кілометрів несмачної макаронини з'їв Петро за два дні? 2) Сашко сів робити домашню роботу і сидів за столом 2 години. 20 хвилин він думав, 10 хвилин шукав у пеналі гумку, щоб витерти у підручнику картинку, яку перед тим малював 40 хвилин. Весь інший час він розв'язував приклади з математики. Скільки прикладів розв'язав Сашко, якщо на кожний приклад у нього йшло 10 хвилин? [3].

Значний виховний ефект на уроках математики мають математичні казки, тут можна спостерігати політ фантазії у дітей. Таку роботу доцільно проводити з учнями, починаючи з 5 класу, пропонуючи при вивченні деяких тем скласти і художньо оформити свою математичну казку. Казки готують до вивчення курсу геометрії, яка вимагає розвиненої уяви, уміння обдумати запропоновану ситуацію, виявити і використувувати необхідну інформацію для ухвалення рішення. Казка дозволяє доповнити урок гумором, фантазією, загадками, творчістю [2].

Також зручним для вивчення є конструктор ЛЕГО. Розглянемо приклад пояснення теми дроби. Наприклад, потрібно побудувати вежу з необхідної кількості деталей. Щоб пояснити, що таке $\frac{1}{3}$ - з трьох деталей, $\frac{1}{4}$ - з чотирьох тощо. Або ж пояснити, що кожен гудзик на деталі ЛЕГО позначає одну частину і так далі.

Учням дуже подобається «будувати» математичні конструкції. Наприклад: 1 поверх - 4 цеглинки, 2 поверх на 1 цеглинку менше. 3 поверх на 1 менше, ніж другий тощо.

Уроки математики з використанням ЛЕГО сприяють не лише розвитку логічного мислення, аналізу, розпізнаванню закономірностей та встановленню аналогій, а й формують уміння приймати правильні тактичні рішення, моделювати реальних ситуацій за допомогою математичного апарату; виховують бажання естетично оформити той чи інший конструкт ЛЕГО тощо.

Отже, уроки математики значні можливості для естетичного виховання учнів. Підбравши правильні приклади в дітей можна виховати почуття прекрасного, бережливе ставлення та любов до світу, дружелюбність, творчу уяву, турботу до оточуючих та ін.

Список використаних джерел

1. Бобрикова Т. П. Естетичне виховання школярів на уроках математики. 2016. URL: <https://urok.osvita.ua/materials/upbring/50682/>.
2. Буряк В. С. Естетичне виховання школярів. *На урок*. 2019. URL: <https://naurok.com.ua/estetichne-vihovannya-shkolyariv-95328.html>.
3. Поплавська О. С. Творчі завдання з математики. *Всесвіт*. 2020. URL: <https://vseosvita.ua/library/tvorci-zavdanna-z-matematiki-201033.html>.

ВИКОРИСТАННЯ СЕРЕДОВИЩА SCRATCH У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Остапчук А. С. – студент 2 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки

Юнчик В. Л. – старший викладач кафедри загальної математики та методики навчання інформатики ВНУ імені Лесі Українки

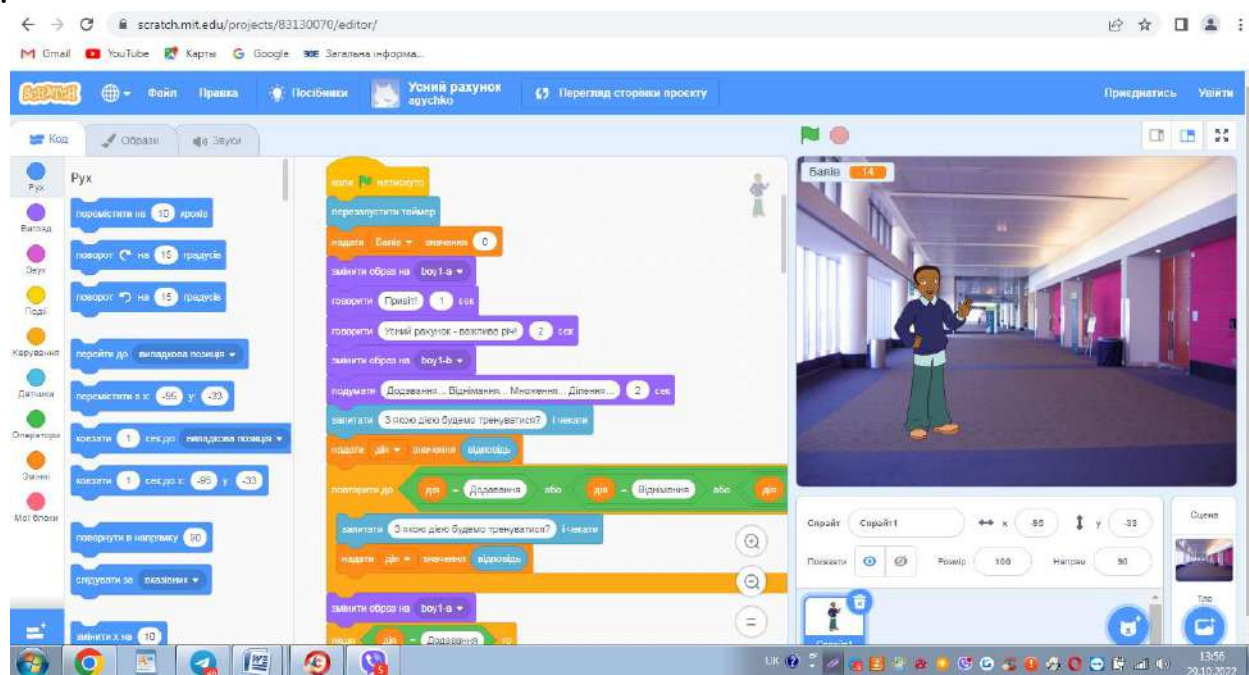
Зараз існує багато мов програмування для вивчення в школі, але для вивчення на початковому рівні доцільно використовувати візуальне середовище програмування Scratch. Онлайн-середовище Scratch, процедурний інструментарій якого може використовуватися учнями під час вивчення інформатики у школі. Scratch є об'єктно-орієнтованим середовищем візуального програмування, яке надає можливість створювати комп'ютерні анімації, мультимедійні презентації, інтерактивні матеріали у вигляді історій та ігор, моделей тощо. Scratch можна завантажити на власний комп'ютер та створювати проекти онлайн. Програмування в зазначеному середовищі відбувається наступним чином: користувачі «збирають» програму (скрипт) із блоків, можливі й окремі блоки вбудовуються один в одного, виключаючи можливість синтаксичних помилок [2]. У середовищі Scratch акторами є спрайт і сцена. Предмет, який пов'язаний із певним зображенням і набором змінних і сценаріїв для його визначення поведінки називається спрайтом. За замовчуванням таким виконавцем виступає так званий «рудий кіт», який може рухатися, говорити, змінювати зовнішній вигляд та взаємодіяти з іншими виконавцями на сцені. Спрайт можна змінювати, імпортувавши його образ із вбудованої бібліотеки, в якій передбачені такі категорії: тварини, фантастика, літери, люди, речі, транспорт. Також вміст бібліотеки можна доповнювати іншими файлами. Образ спрайта можна створювати, використовуючи вбудований графічний редактор або інші програми[3].

Використання технології Scratch 2.0 відкриває широкі можливості для сучасного педагога. Спільнота Scratchактивно розвивається і постійно збагачується новими проектами. І навіть не зважаючи на значний потенціал розвитку, проекти Scratch можуть стати потужним дидактичним засобом у руках сучасного вчителя.

В наш час вчителі все частіше зустрічаються з проблемою слабкого усного рахунку у своїх учнів. Доба мобільних телефонів із вбудованими калькуляторами кидає справжній виклик сучасному вчителю математики, тому питання усних підрахунків не можна залишати без уваги. Допомогти у розв'язанні цієї проблеми зможе наступний проєкт, розроблений за допомогою програми Scratch 2.0 [1].

Метою проєкту є тренування здібностей учнів до усного рахунку у досить цікавій та динамічній формі. На початку вправи учневі пропонується обрати одну з чотирьох арифметичних дій, з якої він бажає провести тренування. Наступне завдання – розв'язати як можна більше прикладів за відведений проміжок часу.

Код програми являє собою синтез чотирьох окремих кодів, кожний з яких забезпечує функціонування блоку відповідної арифметичної операції і може бути виокремлений в самостійну програму. Редагуючи дані в кожному блоці, можна змінювати тривалість виконання вправи (у даному випадку встановлено 30 секунд) та межі числової множини, з якої обираються числа для виконання арифметичних дій.

По завершенні виконання вправи програма повідомляє кількість набраних балів, що дорівнює кількості правильно розв'язаних прикладів, а це, своєю чергою, дає можливість організувати справжнє «змагання» серед учнів як на уроці, так і в позаурочний час.

Отже, середовище програмування Scratch вивчається учнями закладів загальної середньої освіти починаючи з початкової школи на уроках інформатики, відповідно, і вчителі інформатики мають бути готові до його викладання, тому вивчення середовища програмування Scratch доцільно викладати студентам спеціальності Середня освіта (Інформатика) в рамках навчальної дисципліни або навчальної теми, або самостійної роботи студентів навчальної дисципліни «Програмування». Використання середовища Scratch у навчальній діяльності студентів дає можливості: активізації процесу їхньої підготовки до навчальних занять; готовності до викладання змісту предмета «Інформатика»; створення інтерактивних анімованих матеріалів, наповнення портфоліо власними навчально-методичними матеріалами; колективне опрацювання проєктів та обмін результатами через Scratch спільноту.

Учні ж, виконуючи завдання в Scratch розвивають алгоритмічне мислення, логіку та творчість.

Список використаних джерел

1. Балабас А., Наумук І. Використання програмного середовища Scratch як пропедевтика до програмування. Інформаційні технології в освіті та науці. 2017. № 1 (9). С. 10–13. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/2782/>.
2. Голіков Д.В., Голіков А.Д. Scratch для молодих програмістів «Текст» / Голіков Д.В., Голіков А.Д. СПб: Видавництво BHV, 2017. 192 с.
3. Корецька В., Шлянчак С. Використання середовища Scratch у процесі підготовки майбутніх учителів. URL: https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Koretska_Shlianachak.pdf

КЕЙС-МЕТОД ЯК НОВИЙ ТРЕНД В ОСВІТІ

Петрик Мирослава Олександрівна – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Кінд-Войтюк Наталія Василівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології та історії України, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Постановка проблеми. Сучасні реалії нашого життя ставлять перед вчителями ряд нових викликів, нових завдань, виконання нових функцій. Зокрема, в умовах нових вимог до освітнього процесу, державного стандарту та концепції НУШ функція вчителя полягає не у сухому викладі теоретичних знань, а в умінні організувати компетентістне навчання, яке передбачає застосування знань учнями в реальному житті. Для цього вчителю необхідно вміти застосовувати ряд технологій, методів для їх реалізації.

Мета: дослідити та проаналізувати кейс-метод, який є однією з новітніх технологій навчання.

Результати дослідження. Кейс-метод - техніка навчання, що використовує опис реальних економічних, соціальних і бізнес-ситуацій. Ті, що навчаються, повинні досліджувати ситуацію, розібратися в суті проблем, запропонувати можливі рішення, щоб змотивувати дискусію, спонукати слухачів до обговорення та прийняття рішень [4].

Робота з кейс-технологією складається із декілька етапів.

I етап - «Сторітелінг» - це мистецтво розповіді та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивної сфери слухача. II етап – проводиться за методою «метаплану». Метод «метаплану» є

незамінним для розв'язання складних завдань у практиці, адже по суті своїй є методом безпосередньої колективної творчості, що забезпечує поштовх до диверсифікації діяльності робочої групи. Суть подальшої роботи буде зводитися до роботи у групах по вирішенню зазначеного питання і презентування (під час обговорення проблеми) своєрідного кластера під назвою «метаплан» за найпростішим способом, об'єднанням учасників у групи [5]. Здобувачі освіти працюють над питаннями:

- Як є? (нові проблеми різних видів складності)
- Як повинно бути? (вказуємо варіанти розв'язання проблеми, які можуть запропонувати учні)
- Чому не так (причини)? (поради для учнів)
- Висновки, пропозиції. (рекомендації для вчителів)

Кожна група презентує пророблену роботу на плакаті.

III етап кейс-методу, завершальний – «Шерінг». Для того, щоб діагностувати освітню та практичну значущість даного заняття необхідно проводити різні прийоми зворотного зв'язку. Чудовими способами для цього є дебрифінг, деролінг, шерінг, фідбек [6, с. 192]. Шерінг – це внутрішній відгук учасника на те, що відбувалося з ним під час навчання [1, с. 57].

Як бачимо, кейс-навчання є комплексним методом, який вимагає серйозної підготовки з боку викладача і здбувачів освіти. Проводити кейси найбільш результативно на етапі завершення вивчення теми як підсумкове завдання, що розкриває на практиці результат роботи учнів протягом попередніх підготовчих занять [2, с. 155]. Кейс-метод поєднує теорію з практикою та сприяє розвитку таких навичок, як: комунікація, активне слухання, критичне мислення та прийняття рішень, оскільки студенти застосовують знання змісту курсу, розмірковують над тим, що вони знають, і своїм підходом до аналізу.

Висновки. Таким чином, шляхом виконання цих технологій можна досягти формування ключових і предметних компетентностей, розвитку інтелектуальних та практичних навичок у здобувачів освіти по розв'язанню згаданої проблеми, які будуть затребувані при подальшому навчанні та у професійній діяльності, а також будуть використані у повсякденному житті.

Список використаних джерел

1. Інноваційні технології навчання в діяльності інженера-педагога: навчальний посібник для інженера-педагога: О. Е. Коваленко. Ч. 1 Харків, 2013. 195 с.
2. Козак Л. В. Кейс-метод у підготовці майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності. Освітологічний дискурс. 2015. С. 153–162.
3. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / упор. О. Сидоренко, В. Чуба. Київ : Центр інновацій та розвитку, 2001. 256 с.
4. Ягоднікова В. В. Кейс-метод як форма інтерактивного навчання майбутніх фахівців. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2008/Pedagogica/25496.doc.htm (Дата звернення: 24.10.2022).
5. Angelo T., Boehrer J. Case learning: How does it work? Why is it effective? Santa Barbara: University of California, 2002. URL : <http://www.soc.ucsb.edu/projects/casemethod/teaching.html> (Дата звернення: 24.10.2022).
6. Barnes L. B., Christensen C. R. , Hansen A. J. Teaching and the case method: Text, cases, and readings. Cambridge: Harvard Business School Press. 1994. 288 p.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ В ШКОЛІ

Поплавська А. І. – студентка 4 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

Юнчик В. Л. – старший викладач кафедри загальної математики та методики навчання інформатики ВНУ імені Лесі Українки

Актуальними завданнями сучасного вчителя є пошук оптимальних шляхів зацікавлення учнів процесом навчання, підвищення їх розумової активності та спонукування до творчості. В процесі навчання інформатики з метою вирішення поставлених завдань рекомендується впровадження активних форм і методів навчання, серед яких провідне місце займають навчальні ігри або дидактичні ігри.

В процесі використання дидактичних ігор на уроках інформатики спостерігається висока трудова активність учнів. З використанням гри, як елементу уроку, в учнів прослідковується бадьорість та бажання вчитися. До того ж дидактичні ігри допомагають засвоїти нові знання та застосовувати на практиці вже засвоєні раніше. Застосування елементів ігор в навчальному процесі має багато переваг, зокрема в такий спосіб учні вчать аналізувати, порівнювати і зіставляти, узагальнювати, конкретизувати, розвивати мислення.

Цінність застосування ігор в тому, що в процесі гри учні самостійно набувають нових знань, активно допомагають один одному, в результаті чого посилюється мотивація до навчання. Захопившись грою, учні не помітно долучаються до навчальної діяльності, зокрема найпасивніші учасники.

Дидактична гра – це вид навчальних занять, що організовані у вигляді навчальних ігор, які реалізують низку принципів ігрового, активного навчання та відрізняються наявністю правил, фіксованою структурою ігрової діяльності та системи оцінювання, є одним із методів активного навчання. Головна мета дидактичної гри: спрямувати пізнавальну діяльність учнів так, щоб вона сприяла розвиненню пам'яті, міркування та самостійному вмінню здобувати знання, виховувати інтелектуальні можливості особистості[1].

Дидактичні ігри класифікують за навчальним змістом, ігровими діями і правилами, організацією учнів, роллю вчителя тощо.

Під час проведення дидактичної гри необхідно дотримуватися наступних вимог:

- а) відповідність ігор навчальній програмі;
- б) Помірна складність ігрових завдань;
- в) відповідність ігор віковим особливостями учнів;
- г) різноманітність ігор;
- д) залучення до ігрової діяльності всіх учнів класу [3].

Класифікують моделі гри, що можна використовувати на різних етапах уроку: ігри для вивчення нового матеріалу; ігри для закріплення вивчених знань; ігри для перевірки знань; узагальнюючі гри; релаксаційні ігри - паузи.

Метод дидактичних ігор під час навчального процесу, має бути доцільно використаний. Ефективність кожної гри залежить від вмілої організації, яку можна

зробити лише за умови неодноразового використання певної технології. Проте не варто забувати, що повторення однієї й тієї ж технології призведе до одноманітності, а різноманітність моделей гри може вказувати на низький рівень організації. Тому виходом з ситуації може слугувати завчасне обмірковування основних дій на уроках майбутньої теми. Систематичне використання ігор підвищує ефективність навчання.

Ігри можна розділити на індивідуальні, парні, групові, колективні. Під час організації необхідно врахувати як правильно поділити учнів. Ефективною робота буде в групі, що не перевищує 5-6 учасників. Великі групи потребують кращої організації, щоб всі учні мали змогу показати себе, під час виконання завдань. Учні працюючи в групах або парах, навчаються допомагати один одному, прислухатись до думки інших та відстоювати свою.

Включаючи в урок різні ігрові моменти, процес навчання стає цікавим, пізнавальним та створює бадьорий робочий настрій, полегшує подолання труднощів під час засвоєння нового матеріалу. Багато вправ будуються на матеріалах різного рівня складності, це дає можливість здійснювати індивідуальний підхід, забезпечувати участь в одній грі учнів з різним рівнем знань.

В процесі навчання інформатики можливості застосування дидактичних ігор збільшуються через наявність комп'ютерів та можливість використання їх в навчальному процесі.

Застосування елементів гри на уроках інформатики найчастіше відбувається за допомогою веб-ресурсів чи сервісів, зокрема Alice (<https://www.alice.org/>), Scratch (<https://scratch.mit.edu/>), Студія Коду (<https://studio.code.org/>), CodeSchool (<http://codeschool.uzhnu.edu.ua/>) – онлайн середовища для вивчення основ алгоритмізації та програмування у ігрових формах; Kahoot! (<https://kahoot.com/>) – безкоштовний онлайн-сервіс для створення інтерактивних навчальних ігор; MinecraftEdu (<https://www.minecraft.net/>) – це онлайн-симулятор, в якому гравці можуть створювати з блоків ігрові світи, а також взаємодіяти з іншими гравцями, активно застосовується у навчальному процесі; WorldofClasscraft (WoC) (<https://www.classcraft.com/>) – безкоштовна ігрова платформа, що відноситься до сфери проектування навчання. Керує грою вчитель, він роздає бали за різні досягнення (виконання завдань, відповіді на питання). Передбачається система ігрових заохочень і покарань; Дикий Інтернет Ліс (<http://www.wildwebwoods.org/>) – гра-подорож для найменших користувачів мережі Інтернет, яка передбачає виконання різних завдань та квестів, у процесі яких відбувається засвоєння правил безпечного користування мережею та застосування цих знань на практиці [2]; RibbonHero (<http://www.ribbonhero.com>) – це безкоштовна надбудова до офісного пакету Microsoft Office для навчання користувачів застосуванню інструментів, доступних у новому стрічковому інтерфейсі; LearningApps.org (<https://learningapps.org>) є програмою Web 2.0 для супроводу навчання за допомогою інтерактивних модулів. Вправи створені в LearningApps можна використовувати як основне завдання на урок, або як доповнення.

Будь-яку дидактичну гру, яка застосовується в освітньому процесі, необхідно проаналізувати [4]:

- 1) На якому етапі уроку краще застосовувати гру;
- 2) Мета гри;
- 3) Доповнення класичних методів навчання грою;

4) Відповідність матеріалу, що міститься у грі, вимогам змісту матеріалу, раніше набутих знанням, вмінням та навичкам;

5) Прослідковування зворотного зв'язку від учня до комп'ютера і можливість адаптації отриманих знань;

6) Врахування психофізіологічних особливостей учня;

7) Відповідають методів управління у грі індивідуалізації навчання.

Всі дані етапи мають буди детально продумані. Варто враховувати і час, який учні проведуть за комп'ютерами.

Отже, застосування ігрових технологій на уроці інформатики є надзвичайно продуктивним. Дидактичні ігри можуть використовуватися як на етапах повторення й закріплення, так і під час вивчення нового матеріалу. Вони дають змогу розв'язувати освітні, виховні й розвивальні завдання уроку, забезпечувати активізацію пізнавальної діяльності учнів і є основою для розвитку їхніх пізнавальних інтересів

Список використаних джерел

1. Беседін Б.Б., Максименко І.О. Педагогічні умови використання дидактичної гри на уроках математики. *Фізико-математична освіта*. 2020. Випуск 3(25). Частина 2. С. 7–9
2. Мар'єнко М.В., Борисюк І.Ю. Гейміфікація освітнього процесу під час вивчення дисциплін природничо-математичного циклу учнями ЗЗСО. *Фізико-математична освіта*. 2020. Випуск 4(26). С. 72–78.
3. Салань Н.В. Застосування ігрових технологій на уроках математики та інформатики у початковій школі. *Фізико-математична освіта*. 2016. Випуск 4(10). С. 108–111.
4. Чурок С., Шамоня В. Використання комп'ютерних ігор в навчанні інформатики учнів основної школи. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2022. 10(1), 60–70.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАСОБУ GEOGEBRA НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Пушкін Ю. О. – студентка 2 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки

Юнчик В. Л. – старший викладач кафедри загальної математики та методики навчання інформатики ВНУ імені Лесі Українки

Одним із головних завдань шкільної освіти сьогодні є підготовка учнів до швидкого сприйняття та опрацювання великої кількості інформації, озброєння їх сучасними засобами й технологіями, формування в них інформаційної культури, життєвих навичок. В умовах сучасної вітчизняної системи освіти зростає роль інформаційно-комунікаційних технологій. Одним із перспективних напрямків інформатизації шкільної математичної освіти є використання в навчальному процесі навчальних програмних засобів, зокрема систем динамічної математики та програм для роботи з графіками функцій та геометричними фігурами. Важливим завданням

шкільної освіти є подання логічно структурованого матеріалу з елементами графічного представлення для швидкого сприйняття й опрацювання учнями необхідної інформації. Важливе значення для сприйняття та засвоєння учнями нового матеріалу має візуалізація навчальної інформації, комп'ютерне моделювання об'єктів, що вивчаються, організація «математичного експерименту» для аналізу та дослідження математичних закономірностей або властивостей об'єктів.

Одним із перспективних напрямків інформатизації шкільної математичної освіти є використання в навчальному процесі навчальних програмних засобів, зокрема систем динамічної математики програм для роботи з функціями та їх графіками, які мають охоплювати всі основні шкільні дисципліни (фізика, хімія, географія, математика, біологія тощо).

Серед існуючих математичних пакетів важливе місце займає безкоштовна програма GeoGebra. Програма була написана Маркусом Хоенвартером на Java і працює на великій кількості операційних систем. GeoGebra – це педагогічний програмний продукт, який поєднує в собі динамічну геометрію, алгебру, математичний аналіз й статистику. За допомогою GeoGebra можна швидко створювати якісні графічні зображення математичних об'єктів (графіки функцій, графіки рівнянь, геометричні фігури, формули тощо), а потім зберігати їх у файлах графічного формату (png; svg) або експортувати їх у буфер обміну. Після цього отримані малюнки можна використовувати для створення друкованих дидактичних матеріалів, мультимедійних презентацій навчального призначення.

Доступ до системи GeoGebra можливий з мобільного пристрою, з використанням версії *geogebra mobile* (<http://www.geogebra.org/mobile/>). З метою вдосконалення сервісу для зберігання, перегляду, використання та обміну електронними відкритими дидактичними матеріалами, виготовленими за допомогою GeoGebra, було створено платформу *GeoGebraTube* (<http://www.geogebraTube.org>). Користувачі мають можливість завантажувати власні матеріали або створювати їх в режимі online.

GeoGebra має інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, що складається з графічного вікна та вікна алгебри, та не потребує значних зусиль для освоєння. З одного боку, в графічному вікні користувач може за допомогою миші створити будь-які геометричні побудови за допомогою точок, векторів, прямих, дуг тощо, алгебраїчне зображення яких буде відображено у вікні алгебри. З іншого боку, координати та рівняння об'єктів можна вводити за допомогою клавіатури у вікні алгебри, тобто між алгеброю та геометрією існує прямий зв'язок. Таким чином, можна легко малювати графіки функцій, працювати з повзунками для вибору необхідних параметрів.

Використання системи GeoGebra дозволяє візуалізувати об'єкт дослідження, продемонструвати його властивості та уникнути рутинних дій, пов'язаних зі створенням допоміжних зображень; оформлення навчального матеріалу ілюстраціями (статичними та динамічними зображеннями, графіками, діаграмами, таблицями), у тому числі з різними педагогічними цілями (формувати інтерес учнів до теми запропонованого уроку, наочний супровід або пояснення виконуваних виразів, демонстрація прикладів застосування набутих знань у житті). На відміну від інших програм для динамічного маніпулювання математичними об'єктами, ідея GeoGebra полягає в інтерактивному поєднанні геометричного, алгебраїчного та числового моделювання змісту задачі, що дозволяє організувати цілеспрямоване спостереження за зміною та взаємозв'язком значення даної проблеми, дає можливість перевірити

висунуті гіпотези за допомогою цього спостереження та експериментально.

Вчителі-практики, які використовують у навчальному процесі GeoGebra, відзначають, що формування базових математичних понять, їх властивостей та способів навчальної діяльності за допомогою динамічних моделей значно покращено завдяки запропонованій візуалізації практичних життєвих ситуацій, наочному представленню раціональних послідовностей дій, властивих певним способам вирішення завдань.

Отже, можна зробити висновок, що GeoGebra є сучасним та інноваційним інструментом навчання та викладання математики, використання якого сприяє підвищенню якості освітнього процесу.

Важливо зазначити, що використання системи комп'ютерної математики дає змогу учням сформувати алгоритмічний стиль мислення, наочно демонструючи формальний, алгоритмічний характер щодо розв'язування математичних задач, опановувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології і отримати потужний інструмент для розв'язування задач. Процес розв'язування таких задач стимулює учнів до розумової активності та сприяє розвитку дослідницької діяльності.

Список використаних джерел

1. Жалдак, М. І. Система підготовки вчителя до використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. 2011. 11. С. 3–15.
2. Ракута В. М. GeoGebra для початківців : навчальний посібник. Чернігів: ЧОППО ім. К. Д. Ушинського, 2011. 49 с.
3. Юнчик В. (2015). Модель змішаного навчання математики з використанням системи GeoGebra. *Гуманітарний відділ ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені ГригоріяСковороди»-Додаток, 1, 559-568.*

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ У СЕРЕДОВИЩІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Рубльова Наталія Олександрівна – заступник директора з навчально-педагогічної та освітньо-проектної діяльності ВППО, аспірант 1 року навчання кафедри теорії і методики початкової освіти ВНУ ім. Лесі Українки, науковий керівник – Пріма Р. М., завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти ВНУ ім. Лесі Українки, доктор педагогічних наук, професор

На розвиток професійної, педагогічної майстерності педагогів, безпосередньо впливає саме процес неперервної освіти, освіти впродовж життя. Але необхідною умовою успішності даного процесу є симетричний, збалансований розвиток усіх компетентностей.

Зважаючи на те, що в Україні впроваджується нова освітня реформа, відбувається стрімкий перехід від традиційного, очного навчання, до онлайн, дистанційного, бачимо як підкреслюється важливість формування цифрових умінь та навичок, технологічних якостей сучасного педагога спрямованого на активне застосування цифрових технологій в освітньому процесі.

А оскільки цифрова компетентність не є базовою, а інтегрується у різних дисциплінах при здобутті вищої професійної освіти, то і її формування та розвиток лягає повністю у площину самоосвіти, післядипломної освіти, освіти впродовж життя. Як стверджує В. Олійник; «формування даної компетентності відбувається не по одному, визначеному вектору, а скоріше різнонаправлено, у міру виникнення навчальних потреб, педагогічних проблем, професійних ситуації, цей процес закономірний, спрямований на адаптацію та якісне покращення цифрових навичок педагогів» [1].

Аналіз наукового досвіду з окресленого питання показав, що в сучасній науці існують різні підходи до формування цифрової компетентності (ЦК) педагога, які концентруються на двох позиціях:

1) здобуття достатнього рівня ЦК у процесі отримання базової освіти та фахової професійної підготовки;

2) формування високого рівня ЦК педагогів у процесі здійснення професійної педагогічної діяльності [2].

Зазначені підходи не можуть існувати окремо один від одного, максимально ефективним є лише їх вдале поєднання, що і є показником необхідності формування високого рівня ЦК педагогів. Забезпечення умов реалізації симбіозу таких підходів можливо лише у середовищі неперервної освіти, яка включає в себе максимальну сукупність засобів і форм загальної освіти та професійної підготовки. Адже процес формування професійних компетентностей педагога у системі неперервної освіти складається з двох основних етапів: базова освіта, що передуює діяльності у професійній сфері та післядипломна освіта - подальше навчання та підвищення кваліфікації, що тісно поєднано з професійною педагогічною діяльністю.

Зазначимо, що саме заклади післядипломної педагогічної освіти, мають можливість задовільнити потреби педагогів щодо отримання необхідних знань, умінь та навичок, пов'язаних з формуванням цифрової компетентності. Адже мають значні напрацювання інноваційних підходів до професійного розвитку педагогів із використанням сучасних цифрових технологій, широке та сучасне науково-методичне забезпечення процесу підвищення кваліфікації, якісний викладацький склад, використовують різноманітні форми освітнього процесу: семінари, методичні практикуми, майстер класи, круглі столи, тренінги, вернісажі, форуми, конференції тощо, окрім традиційних курсів підвищення кваліфікації. Щоб у повній мірі задовільнити потреби педагогів щодо формування ЦК, інститутам післядипломної педагогічної освіти необхідно відмовлятися від уніфікації освітнього процесу, запроваджувати оригінальні авторські методики, варіативний підхід до підбору цифрових технологій навчання, технологічних засобів навчання, урізноманітнювати інформаційну та медійну педагогічні практики.

Такі зміни необхідно здійснювати за умов активного застосування сучасних способів діяльнісної педагогіки та усіх можливостей цифровізації освіти. До прикладу, з доповідей учасників всеукраїнського науково-практичного семінару,

можна виділити п'ять необхідних для цього умов. По-перше, потрібно надати змогу слухачам обирати шляхи та способи підвищення кваліфікації за рахунок розширення спектру освітніх послуг, оновлюючи при цьому до 50% змісту програм щорічно. По-друге, урізноманітнити пропонувані освітні програми, що допоможе педагогам здійснювати ефективне проектування індивідуальних освітніх траєкторій. По-третє, необхідно здійснювати підвищення кваліфікації з використанням досвіду інноваційних шкіл і кращих педагогів-практиків. По-четверте, необхідно посилити практичну спрямованість занять, яку довести до 70%, з обов'язковим впровадженням отриманих знань в професійну діяльність. По-п'яте, необхідно активно розвивати мережу інноваційних майданчиків, включати їх у програми підвищення кваліфікації як обов'язкову складову програми курсової підготовки [3].

Цілісна система таких науково обґрунтованих дій створена та застосована у середовищі неперервної освіти, призведе до виконання усіх означених кроків на кожному з етапів освітнього процесу: визначення, проектування, реалізації, оцінювання і коригування. Таким чином, післядипломна педагогічна освіта сьогодні повинна бути орієнтованою на неперервну, системну, різносторонню підготовку вчителя, спрямована на швидку адаптацію до викликів та змін в освітній галузі, що зумовлені насамперед прийняттям Концепції «Нової української школи», яка презентує формулу школи майбутнього, а отже, і вчителя майбутнього.

Список використаних джерел

1. Олійник В. В. Післядипломна педагогічна освіта в Україні у контексті світового розвитку. *Післядипломна освіта в Україні*. 2002. №2. С. 25-28.
2. Карташова Л. А., Пліш І. В. Розвиток цифрової компетентності педагога в інформаційно-освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Том 68. С. 113–115.
3. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи: зб. тез доповідей учасників всеукр. наук.-практ. семінару / за заг.ред. О. Е Коневщинської, О. В. Овчарук. Київ.: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: Київ, 2018. 61 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ GOOGLE-СЕРВІСІВ У РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ

Свіззов А. А. – студент 4 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

Юнчик В. Л. – старший викладач кафедри загальної математики та методики навчання інформатики ВНУ імені Лесі Українки

Використання в освітньому процесі Google-сервісів, інтерактивних модулів та соціальних сервісів сприяє засвоєнню логічного та критичного мислення, об'єктивності під час оцінювання та індивідуалізації навчання. Використання

Google сервісів спрощують процес створення навчальних матеріалів та публікації їх у мережі. В результаті чого, кожен може не тільки отримати доступ до методичного забезпечення, а й взяти участь у формуванні власного матеріалу [1].

Використання Google-сервісів дозволяє унаочнити навчальний матеріал з інформатики, сприяє кращому розумінню матеріалу учнями через її візуалізацію, допомагає повною мірою реалізувати задум вчителя в умовах очного та дистанційного навчання.

Хмарні технології – це такі технології обробки цифрових даних, за допомогою яких комп'ютерні ресурси надаються інтернет-користувачеві як онлайн сервіси. За допомогою браузера всі додатки видають результати роботи, хоча при цьому дані знаходяться на віддаленому інтернет-сервісі і тимчасово кешуються на клієнтській стороні. Хмарні технології є повноцінним освітнім інструментом, що забезпечують створення власних онлайн-просторів. Урок організований з використанням хмарних технологій значно відрізняється від традиційного [2].

Хмарні технології пропонують альтернативу звичайним формам організації навчального процесу, створюючи можливості для інтерактивних занять, персонального навчання та колективного викладання. Впровадження хмарних технологій суттєво знизить затрати на купівлю необхідного програмного забезпечення, а також підвищить якість та ефективність освітнього процесу, а також підготує учнів до життя у сучасному інформаційному суспільстві.

Найголовнішою перевагою інформаційно-комунікаційних технологій у освіті є те, що вони сприяють підвищенню мотивації до навчання в учнів. Цифрові матеріали та комп'ютерна анімація роблять заняття більш привабливими та цікавими для учнів. Усі учасники навчального процесу мають доступ до інформації в будь-який зручний для них час.

В процесі навчання інформатики з'являється ряд ситуацій, де доцільно використовувати певні онлайн застосунки. Цілий набір Google-сервісів надає можливість ефективно організувати та спростити роботу вчителя: впорядковувати листи за допомогою фільтрів, надсилати з іншої адреси, імпортувати контакти (Пошта Gmail); створювати папки, завантажувати матеріали, створювати документи з можливістю спільної роботи, надавати різні рівні доступу (GoogleDrive); створювати текстові документи (GoogleDocs), де можна додавати інтерактивні фрагменти, посилання на зовнішні ресурси, публікувати в блозі, на сайті або соціальній мережі [2]. Роботу в GoogleDocs можна організувати як і індивідуально, так і колективно, наприклад ділитись з колегами та за необхідності спільно редагувати документ; створювати та редагувати сайти з можливістю додавати посилання на ресурси GoogleDrive та оформлення свого дизайну (GoogleSites); проводити онлайн зустрічі (GoogleMeet); планувати свій час, або ж розклад занять, встановлювати нагадування, задавати час зустрічі, створювати власні календарі та через електронну пошту надсилати запрошення на різні події іншим користувачам (Google Календар); створювати, експортувати та редагувати електронні таблиці, зокрема з можливістю надавати колективний доступ іншим учням для організації групової роботи (GoogleSheets); організовувати онлайн-тестування для учнів з певної теми з можливістю налаштувати автоматичну обробку результатів тесту та встановити оцінювання (GoogleForms); редагувати та створювати презентації в Інтернеті під час співпраці з іншими користувачами в режимі реального часу (GoogleSlides), зокрема

демонструвати презентації під час відео конференцій в GoogleMeet [4].

Теперішній час вимагає від системи освіти створювати нові відповідні умови для розвитку інтелектуальних особистостей, здатних до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових навичок та вмінь в організації навчального процесу власного та колективного, зокрема через ефективне керування інформаційними потоками та ресурсами, вміти визначати навчальні цілі та способи їх здобутку, вибудовувати свою навчальну траєкторію, оцінювати власні результати навчання.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій є важливим завданням у сучасній системі освіти. Дані технології дозволяють здійснити крок до мобільності та гнучкості освітнього процесу. Особливу увагу привертають Google-сервіси, використання яких допомагає вчителям і учням плідно працювати та обговорювати навчальний матеріал, попри місце перебування учасників освітнього процесу та їх пристрої. Усі сервіси доступні та зрозумілі в налаштуванні [3].

Отже, впровадження хмарних технологій, зокрема Google-сервісів у навчальний процес дає можливість забезпечити учнів відповідним навчальним контентом, здійснювати постійний контроль за їх навчальними досягненнями, керувати самостійною роботою та об'єктивно оцінювати виконані завдання.

Список використаних джерел

1. Овчаренко Л. М. Застосування додатків Google в освітньому процесі при викладанні предметів енергетичного профілю. *Упровадження сучасних педагогічних технологій в умовах цифровізації економіки та суспільства*. 2022. С. 100–110.
2. Сабліна М.А. Можливості використання хмарних технологій в освітній та соціальній сферах. URL:http://elibrary.kubg.edu.ua/4116/1/M_Sablina_OD_7_IS.pdf
3. Шаховська А. Використання сервісів Google у професійному навчанні. *Технологічна та професійна освіта: Всеукраїнський збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих науковців*. 2016. С. 88–93.
4. Шиненко М.А., Сороко Н.В. Використання хмарних технологій для професійного розвитку вчителів. URL:http://ite.kspu.edu/webfm_send/308

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Смолюк С. – к. пед. н., доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти ВНУ імені Лесі Українки

Прихід дитини дошкільного віку до закладу дошкільної освіти – складний період у житті дошкільника, своєрідний іспит для його психіки та здоров'я. Зміна соціальних відносин створює для дитини значні труднощі: чимало дітей стають неспокійними, замкнутими, часто плачуть. Тривожний стан, емоційне напруження пов'язані, перш за все, з відсутністю близьких для дитини людей, зі зміною оточення, звичних умов і ритму життя. Особливо це відчутно у зв'язку із

підвищенням вікового порогу початку відвідування дошкільної установи (з 1,5 до 3-х років), з одного боку, і підвищення освітнього навантаження в дошкільній установі – з іншого. Чимало основних рис характеру і особистісних якостей формуються в цей період. Від того, як вони будуть закладені, багато в чому залежить увесь подальший розвиток особистості[5, с.249].

Питання адаптації до закладу дошкільної освіти потребує пильної уваги щодо забезпечення кожній дитині оптимального розвивального середовища з боку вихователів та педагогів, створення позитивного психологічного мікроклімату в групі, коли кожна дитина доглянута, їй приділено достатньо уваги, вона перебуває в хорошому радісному настрої.

Різним аспектам проблеми адаптації приділяється особлива увага в педагогічній, науково-методичній та популярній, літературі. Значний внесок у вивчення проблем адаптації особистості зроблений вітчизняними (Ф. Березін, І. Булах, С. Вітенберг, О. Мороз, А. Петровський та ін.) і зарубіжними психологами (А. Маслоу, К. Роджерс, А. Фрейд, З. Фрейд, Т. Шибутані та ін.).

З погляду філософії поняття адаптації трактується як «приспособлення – відповідність (а також процес, який зумовлює таку відповідність) між живою системою (або її частиною) і зовнішніми щодо неї умовами» [4, с.14].

Біологічне визначення процесу адаптації вказує на пристосування організму (популяцій, видів) до умов середовища, «...відображає спільну з усіма живими організмами її біологічну організацію, а також те особливе, специфічно біологічне в людині, що впливає з її соціальної сутності» [4, с.14].

Психологічна адаптація, як правило, являє собою процес наближення внутрішньої злагоди особистості до психолого-педагогічним і соціальним вимогам зовнішнього середовища, змісту й умов суспільного життя людей в інтересах виконання відповідних соціальних рольових функцій. Це значуща гармонізація зовнішніх і внутрішніх умов життя та діяльності особистості та навколишнього середовища, активне освоєння людиною соціального та природного середовища у всьому різноманітті їх проявів[2].

Вивчення наукових джерел показує, що поняття адаптації вживається у кількох значеннях:

- сукупності реакцій пристосування людського суспільства до природного та соціального середовища;
- здатність істоти пристосовуватися до різноманітних умов зовнішнього середовища, що відбувається на певних рівнях: фізіологічному, соціальному, психологічному;
- реакції окремої людини на зміни в навколишній дійсності та в значенні входження індивідів у різні соціальні ролі і в цілому відображає основні закономірності, які забезпечують життєдіяльність та розвиток різних систем за взаємодії внутрішніх і зовнішніх умов їхнього існування.

Енциклопедія освіти трактує соціальну адаптацію як процес і результат пристосування людини до умов соціального середовища і водночас часткове пристосування самого середовища до людини з метою гармонійного співіснування (від лат. adaptation – пристосування) [3, С. 836].

Процес взаємодії особистості дитини із середовищем, за якого дитина повинна враховувати особливості середовища й активно впливати на нього, щоб забезпечити

задоволення своїх основних потреб і реалізацію значущих зв'язків. Процес взаємодії особистості й середовища полягає в пошуку й використанні адекватних засобів і способів задоволення основних її потреб, до яких належать потреба в безпеці, фізіологічні потреби (у їжі, сні, відпочинку тощо), потреба в прийнятті та любові, у визнанні та повазі, у самовираженні, самоствердженні й у розвитку. Тим самим закладаються можливості для успішної соціальної адаптації й соціалізації дитини.

У науковій літературі досліджено різні групи факторів, що впливають на адаптацію: зовнішні та внутрішні; біологічні та соціальні; фактори, які залежать і не залежать від педагогів, закладу дошкільної освіти тощо. Слід зазначити, що значно ширше вивчено й охарактеризовано у психолого-педагогічній літературі фактори, що ускладнюють адаптацію дітей дошкільного віку і призводять до дезадаптації особистості.

Таким чином, теоретичний аналіз психологічно-педагогічної літератури з проблеми адаптації дозволяє зробити висновок, що цей процес охоплює всі рівні функціонування особистості: соматичний, нейрофізіологічний, психологічний, соціально-психологічний. Проте психологічний рівень в структурі адаптації є провідним, що зумовлює характер та особливості перебігу адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Андреева Т. Проблема адаптації дітей дошкільного віку до умов ДНЗ: аналітичний підхід. Київ: Вид-во Національного пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова, 2009. 194 с. (Філософія, педагогіка, психологія: зб. наук. пр.; вип. 3).
2. Довідник педагога-психолога / за ред. О. П. Вірчин. Х., 2012. 401 с.
3. Енциклопедія освіти / Національна академія педагогічних наук України; [гол. ред. В.Г. Кремень; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва]: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
4. Захарова Н.М. Адаптація дітей дошкільного віку до сучасного соціального простору: Монографія. Донецьк: вид-во «Ноулідж», 2010. 218 с.
5. Каньоса Н. Адаптація дітей раннього віку до умов закладів дошкільної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2018. Випуск 24 (1–2018). Частина 2. С. 248–253.

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІНТЕРЕСУ ДО ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ

Федіна Ю. М. – студентка 2 курсу магістратури факультету педагогічної освіти та соціальної роботи ВНУ імені Лесі Українки
Мельник І. М. – доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, кандидат педагогічних наук ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Природа – наша домівка. Треба навчити дітей жити в цій домівці так, щоб завжди було місце для всіх: пташечкам в небі і звіряткам в лісі і черв'яку в землі, травинці і квіточкам, високим деревам і маленьким стебельцям

і, звісно, людині. У цій домівці мають панувати лад і порозуміння, любов і мирнота. Малюкам необхідно вважати на красу в оточуючому середовищі і розпізнавати в цій красі душевну благородність і шляхетність і на цій основі утверджувати красу в собі. Необхідно виховувати у дітей бажання берегти і примножувати все, чим багата Батьківщина [2].

Знайомство маленьких дітей з природою є важливою основою для розвитку рідної мови та самосвідомості. Інклюзія дітей у природне середовище – це наближеність змісту розвитку та освіти дитини до природного, програмного та соціального окультурення.

Мета дослідження – формування у дітей старшого дошкільного віку інтересу до природного довкілля.

Результати дослідження. Навколишнє середовище – це все, що оточує дитину, середовище, в якому все живе пов'язане через обмін матеріалами, енергією, знаннями, і зовнішнім виглядом. Робота педагогів – допомагати дитині пізнати довкілля, зробити перші кроки до його пізнання, навчитися бачити, любити та берегти довкілля.

В. О. Сухомлинський писав: «Дитина за своєю природою – допитливий дослідник, відкривач світу, тож нехай перед нею відкривається чудовий світ в живих фарбах, яскравих і тремтливих звуках, в казці, грі, творчості, красі» [4]. Діти мають мати виразне уявлення про значущість навколишнього природного середовища, його величезне значення для життя людей, а також знати, що людина впливає на навколишнє середовище, що від її діяльності залежить її екологічний стан. Діти повинні знати, як залежить стан здоров'я та самопочуття людей від рівня якості багатьох природних факторів: повітря, води, землі тощо.

Відповідно до вимог і рекомендацій, затверджених Міністерством освіти і науки України, більшого об'єму та якісно нового рівня набирає екологічне виховання дітей дошкільного віку. У Концепції екологічної освіти в Україні серед задач дошкільної освіти визначено формування засад екологічної поінформованості, морально-ціннісних ставлень індивіда, що є необхідною умовою розуміння сутності природного довкілля та переглянути своє ставлення в контексті гуманістично-ціннісних орієнтацій щодо нього. Закон «Про дошкільну освіту», для сприяння розвитку дітей, визначає мету виховання – розвиток гідного, соціально активного, багатогранного та гармонійного індивідуума [3].

Ґрунтом для організації освітньої програми для дітей дошкільного віку є Базовий компонент дошкільної освіти [1]. Цей документ оптимально описує важливі, але достатні знання та навички дітей дошкільного віку в різних сферах життя. Виховний процес має бути спрямований на створення в індивіда таких психологічних якостей, як необхідність у спілкуванні з природою, зацікавленість до пізнання її законів, мотивація до поведінки та дій щодо охорони природи.

У контексті екологічного виховання педагог виконує такі завдання:

- виховання людського ставлення до природного довкілля;
- вироблення системи екологічних знань та уявлень про природне довкілля;
- створення вмінь бачити і перейматися красою та привабливістю кожною частинкою навколишнього середовища, захоплюватися ним;
- приймання участі у необхідному екологічно-спрямованому заході.

Біля 5-ти років у вихованців формується вищий вид наочно-образного мислення. Вони мають змогу отримувати загальні знання. Малюків вчать розрізняти характерні особливості будови рослин і тварин і установити їх залежність від умов життя. До вступу до школи, у дітей, необхідно виховати такі якості як: спостережливість, допитливість, любов і бережне відношення до природи, вміння знаходити в ній прекрасне, інтерес до трудової праці.

Добираючи інформацію та ресурси для ознайомлення з природним довкіллям, слід враховувати принципи доступності та науковості. Наукове осягнення світу виникає тоді, коли подаються вірні уявлення та прилучаються чуттєві навички дошкільнят, аналізуються контакти і спорідненості між предметами і фактами.

За допомогою ряду прийомів педагог повинен домогтися, щоб вихованці, виконуючи ті чи інші функції, розуміли ціль й оцінювали наслідки. Посилена увага до виховання екологічних знань у дітей вимагає розшуку різних видів наближення до природи.

Висновки. Отже, кожен учасник суспільства повинен займати завзяту роль «заступника і товариша» природи, ціннісне відношення до природного довкілля і буття. Необхідно показати вихованцям, що людина займає більш сильне положення по співвідношенню до природи. Тому всі старання повинні бути спрямовані на процвітанню і щастя всіх живих істот на землі. Потрібно виховувати дітей так, щоб вони вміли бачити схвальний підсумок своїх дійств, щоб любовання природою та її охорона стали для них важливою необхідністю, а почуття відповідальності – основною потребою.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Дошкільне виховання. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf> (Дата звернення 30.06.2022).
2. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі. Практикум. К.: Вища школа, 1999. 192 с.
3. Закон України «Про дошкільну освіту» Редакція від 02.04.2022, підстава 2628-III.
4. Сухомлинський В. О. Про деякі питання морального виховання: вибр. Твори: В 5-ти т. К.: Рад. школа, 1980. Т.4. 526. с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Шевчук О. П. – аспірант 1 року навчання факультету фізичної культури, спорту та здоров'я ВНУ імені Лесі Українки

Вступ. У сучасному світі гостро стоїть проблема творчого розвитку особистості. Кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал суспільства загалом і кожної людини зокрема. Посилюється увага до розвитку творчих здібностей особистості,

надання їй можливості виявити їх. Тому актуальним питанням на сьогодні є формування та розвиток ігрової компетентності учнів початкової школи.

Одним із основних завдань закладу загальної середньої освіти є виховання здобувача освіти як соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різних життєвих ситуаціях. Звичайно, досягти цієї мети шляхом використання тільки традиційних форм і методів організації навчальної діяльності неможливо. Вирішенню цієї проблеми в значній мірі сприяє впровадження в навчально-виховний процес активних методів навчання, одним з яких є ігрова діяльність [1, 26].

Ігри є одним із найбільш поширених засобів фізичного розвитку учнів молодшого шкільного віку. Вони відіграють важливе значення для різнобічного фізичного розвитку, так як у них входять основні природні рухи людини (ходьба, біг, стрибки, метання, ловля та ін.). Ігри відрізняються великою емоційністю, оскільки вони мають широкі можливості для прояву особистих фізичних якостей та ініціативи, піднімають настрій, сприяють позитивній навчальній мотивації. Вимоги і виконання правил гри формують у дітей необхідні компетенції [2, 7].

Мета роботи: здійснити теоретичний аналіз літератури з питання розвитку ігрової компетентності молодших школярів на уроках фізичної культури.

Методи дослідження: аналіз наукової та методичної літератури, моніторинг інформаційних ресурсів мережі Інтернет.

Результати дослідження. Організм дітей значно відрізняється від організму людей більш старшого віку. Для нервової системи у дітей молодшого шкільного віку характерна висока збудливість і слабкість гальмівних процесів, що призводить до широкої іррадіації збудження по нервовій системі і недостатньої координації рухів. Однак тривале підтримання процесу збудження ще неможливо, і діти швидко втомлюються. При організації занять з молодшими школярами потрібно уникати довгих настанов і вказівок, тривалих і монотонних завдань. Особливо важливо строго дозувати навантаження, так як діти цього віку відрізняються недостатньо розвиненим відчуттям втоми.

Велике значення для поліпшення зорової функції має емоційний характер занять з дітьми, використання різних ігор. Гострота зору поступово підвищується у дітей і до 7-8 років вона досягає нормальної величини дорослої людини. У процесі гри гострота зору у дітей підвищується на 30%. До 10 років вона досягає дорослого рівня.

Слухова сенсорна система, аналізуючи тривалість звукових сигналів, темпу і ритму рухів, бере участь у розвитку почуття часу, а завдяки наявності двох вух (бінауральний слух) – включається у формування просторових уявлень дитини.

Безперечно, використання рухливих і спортивних ігор у фізичному вихованні дитини, а також широке застосування ігрового методу спирається на педагогічне керівництво ігровою діяльністю. Гра розглядається як спосіб досягнення мети навчально-виховного процесу шляхом застосування системи педагогічних прийомів, адекватних завданням конкретної гри, та спрямованих на задоволення актуальних дитячих потреб і реалізацію особистісного потенціалу учнів [5, 10].

Дослідження Н. Михайленко і Н. Пантіної виявили, що вибір дитиною тієї чи іншої гри служить індикатором рівня її розвитку. Причому свідомий вибір,

групування і класифікація ігор дозволяють дитині реалізувати ігровий задум, що є свідченням сформованості прагнення і потреб займатися ігровою діяльністю [3,59].

З теорії і методики фізичного виховання школярів (Е. Вільчковський, Т.Круцевич, Б.Шиян) загальновідомо, що ігровий метод є незамінним вирішенням комплексу взаємопов'язаних завдань виховання особистості школяра, розвитку його різноманітних рухових здібностей і вдосконалення вмінь і навичок [6,232].

Науковець в галузі фізичного виховання В. Папуча до певної групи ігрових методів відносить імітаційні ігрові методи (інсценування, ділові, рольові, ситуативно-рольові ігри). Про доцільність їхнього використання в педагогіці свідчать праці Г. Товканець. Практика фізичного виховання дітей, підлітків, молоді показує, що застосування гри є вимогою сьогодення [4,130].

Дійсно, поняття ігрового методу в галузі фізичної культури віддзеркалює відповідні особливості гри, інакше кажучи те, що відрізняє її в методичному відношенні (особливості організації діяльності учнів, керівництво грою, інші педагогічно суттєві ознаки) від існуючих методів навчання.

Висновок. Отже, ефективність розвитку ігрової компетентності школярів залежить від методики, організаторських здібностей керівника, його вміння дохідливо і цікаво пояснити гру, вміло керувати її процесом, бути об'єктивним та уважним в оцінці ігрових дій дітей під час формування ігрової компетентності.

Список використаних джерел

1. Аксьонова, О. П. Нова фізична культура: система методів навчання. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2011. №3. С. 25–31.
2. Застосування ігрового та змагального методів на уроці фізичної культури. С. 7–12. URL: <https://cutt.ly/TNpOLnb>
3. Ігрові форми психологічної корекції: Використання ігрових вправ у розвитку уваги школярів. І.А. Грабська, О.І. Киричук. *Фізичне виховання в школі*. 2000. № 12. С. 59–64.
4. Папуча, В.М. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя фізичного виховання у процесі фахової підготовки. Запоріжжя, 2010. 130 с.
5. Формування пізнавальних та соціальних компетентностей особистості засобами ігрової діяльності в новому освітньому середовищі. С. 6–14 с. URL: <https://cutt.ly/xNpIJgA>
6. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль: Богдан, 2001. Ч. 1. 232 с.

ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У СИСТЕМІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Яструб Оксана – канд. пед. наук, старший викладач кафедри теорії і методики початкової освіти, ВНУ імені Лесі Українки

Зміни, що відбуваються в сучасній освіті спонукають учителів до розуміння надважливості цінностей громадянської освіти. В основі організації освітнього процесу в початковій школі мають бути відповідальність, рівність, права людини/дитини, демократія, повага до різноманіття, повага до людської гідності, як

основні цінності особистості. Про це наголошується в Концепції Нової української школи [3] та Державному стандарті початкової освіти [1]. У цих документах акцентується що громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають: спроможність діяти як відповідальний громадянин та брати повноцінну участь у громадському та суспільному житті, зокрема школи та класу, спираючись на розуміння соціальних, економічних і політичних понять та сталого розвитку, критичне оцінювання основних подій національної, європейської та світової історії, а також повагу до прав людини та верховенства права, цінування культурного розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України; дбайливе ставлення до особистого, соціального і фізичного добробуту та здоров'я тощо.

Основою формування ключових компетентностей загалом та громадянської зокрема є досвід здобувачів освіти, їх потреби, які мотивують до навчання, знання та вміння, які формуються в різному освітньому середовищі (школі, родині), різноманітних соціальних ситуаціях та обумовлюють формування ставлення до них.

Питання громадянської компетентності є в полі зору низки науковців. Так, Т. Ремех вивчає сутність і структуру громадянської компетентності учня Нової української школи [4, с. 36]. Т. Магдич громадянську компетентність вивчає в лінгводидактичному аспекті, що дає змогу, на думку авторки, в перспективі розробляти та впроваджувати компетентісно орієнтовану методику навчання української мови [2, с. 77]. У свою чергу, Т. Шевчук підкреслює важливість формування в особистості громадянських цінностей, необхідних для активної участі в житті демократичного суспільства [5, с. 85].

Сензитивним у формуванні громадянської компетентності є молодший шкільний вік, оскільки саме в цьому віці закладаються основи спілкування з іншими; відбувається ототожнення себе як представника певної держави, а, відповідно, формуються норми поведінки в суспільстві. Тому важливим є розуміння учнями початкової школи сутності громадянської компетентності, громадянськостях якостей; усвідомлення їх важливості для кожного громадянина країни.

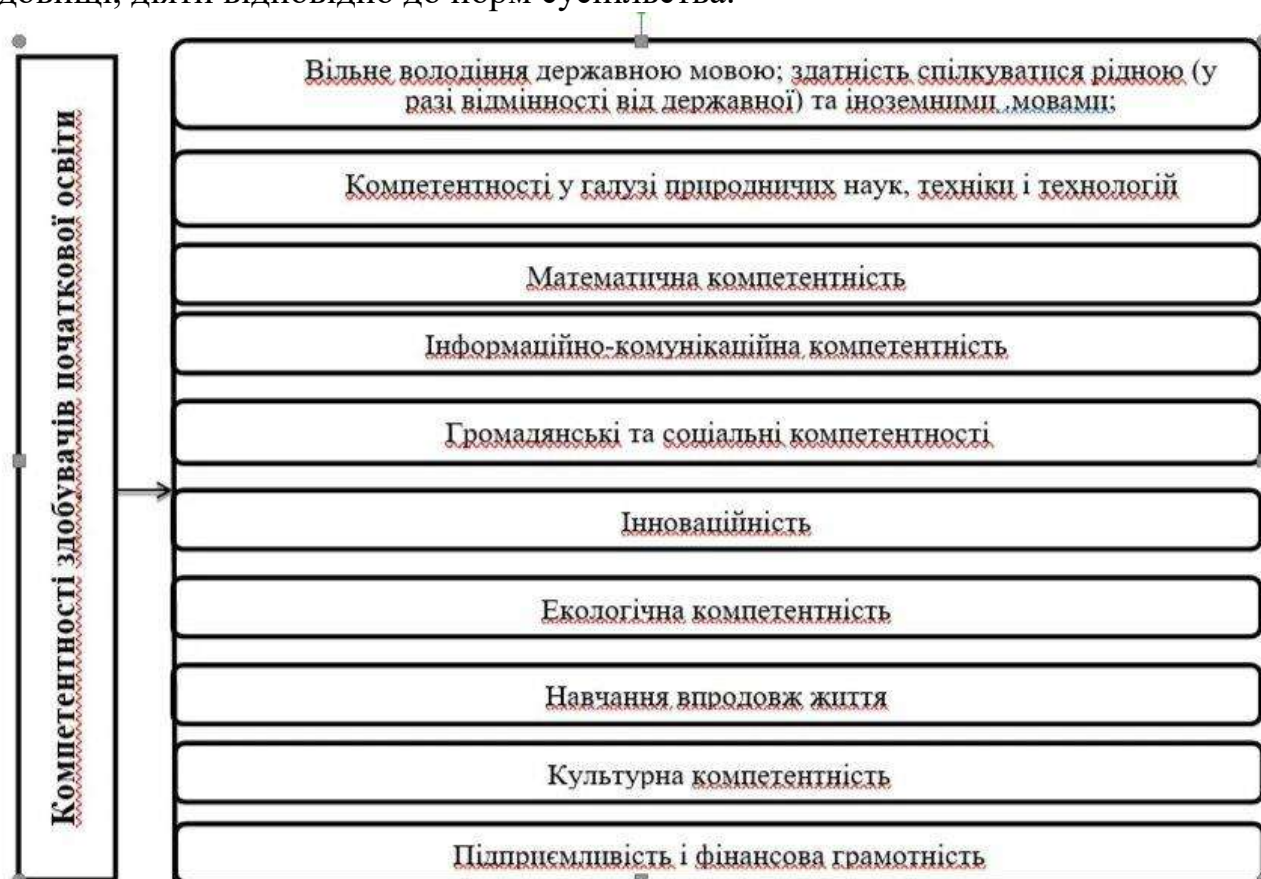
Концепція Нової української школи визначає компетентність як динамічну комбінацію знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [3, с. 10]. Поряд з цим, Концепцією аналізується сутність ключових компетентностей як таких, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і, які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя [3, с. 10].

У молодших школярів формуються такі компетентності [1; 3] (рис.1).

Отже, як засвідчує аналіз рисунку 1, громадянська компетентність є однією з одинадцяти компетентностей здобувача початкової освіти і визначається як інтегральна якість особистості, що передбачає її усвідомлене, відповідальне і ефективне користування громадянськими правами і свободами, виконання обов'язків громадянина та дотримання цінностей демократичного суспільства, прояв активної громадянської позиції, патріотизму, шанобливого ставлення до інших. Наголошуємо, що саме в освітньому процесі початкової школи потрібно

формувати в молодших школярів здатності бути громадянами своєї країни, ідентифікувати себе як особистість, співіснувати з іншими людьми в суспільному середовищі, діяти відповідно до норм суспільства.

Рис.1.1 Компетентності здобувачів початкової освіти

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 . *Урядовий кур'єр*, 2018. № 38. 43 с.
2. Магдич Т., Аналіз сутності поняття «громадянська компетентність» у системі психолого-педагогічних і лінгводидактичних категорій. *Інноваційна педагогіка*, Випуск 28, 2020. С. 77–82.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. К.: 2016. URL : [https:// mon.gov.ua/ storage/app/ media/ zagalna %20](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20).
4. Ремех Т. Сутність і структура громадянської компетентності учня Нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 34–40.
5. Шевчук Т.Є. Громадянська компетентність як елемент формування особистості майбутніх фахівців. *Young Scientist*. 2018. № 4.1 (56.1). С. 85–88.

СЕКЦІЯ 3. ПРАВНИЧІ НАУКИ

ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ ПІСЛЯ ВИКЛЮЧЕННЯ РОСІЇ З РАДИ ЄВРОПИ

Герасимчук А.Ю. - студентка 6 курсу юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Музичук К.С. - д.ю.н, доцент, професор кафедри кримінального права і процесу ВНУ імені Лесі Українки

Відповідно до статті 46 Європейської конвенції з прав людини (далі - Конвенція), рішення Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ, Суд) є обов'язковими для відповідних держав. Комітет міністрів здійснює нагляд за виконанням рішень на основі інформації, наданої відповідними національними органами, неурядовими організаціями та іншими зацікавленими сторонами.

22 березня 2022 року Європейський суд з прав людини ухвалив Постанову про наслідки припинення членства Російської Федерації в Раді Європи у світлі статті 58 Європейської конвенції з прав людини. 16 вересня 2022 року Російська Федерація перестала бути учасником Європейської Конвенції з прав людини. Одночасно з цим, оскільки Російська Федерація перестала бути Високою Договірною Стороною Конвенції від 16 вересня 2022 року посада судді в Суді щодо Російської Федерації також припинила своє існування [1, с.1-2].

Після виключення з Ради Європи 16 березня 2022 року Російської Федерації, вона все ще залишається зв'язаною Європейською конвенцією з прав людини щодо будь-яких дій чи бездіяльності до 16 вересня 2022 року. Комітет міністрів продовжуватиме нагляд за виконанням рішень і дружні втручання, і Російська Федерація зобов'язана їх реалізувати. Російська Федерація не скористалася можливістю взяти участь у зустрічі з метою надання та отримання інформації щодо судових рішень, у яких вона є державою-відповідачем або державою-заявником.

Державна дума від імені Росії оголосила про відмову виконання усіх рішень ЄСПЛ, які вступають в силу після 15 березня 2022 року. Цікаво, що оголошена дата – це не дата виключення Росії з РЄ за невідповідність Статуту Ради Європи (16 березня 2022 р.), а саме 15 березня 2022 р., коли Росія ніби оголосила про свій вихід з Ради Європи. Вважаю, що такими діями Росія намагалась продемонструвати світу, що вона самостійно прийняла рішення про вихід з Ради Європи [2].

Відмова Росії у виконанні рішень ЄСПЛ стосується не лише неможливості отримання компенсації заявникам за порушення прав людини, але й перегляду судового рішення, винесеного російськими судами, що призвело до порушення. А це означає, що, наприклад, буде неможливо переглянути обвинувальний вирок за рішенням ЄСПЛ, що часто є єдиною можливістю для незаконно засудженої людини. Рішення, які були ухвалені ЄСПЛ до 15 березня, будуть виплачуватися тільки на

рахунки, відкриті у російських банках, що фактично означає, що отримати компенсацію на банківські рахунки «недружніх» країн буде неможливо [3].

Через шість місяців після виключення з Ради Європи 16 вересня 2022 року Російська Федерація припиняє бути учасником Європейської конвенції з прав людини. Європейський суд з прав людини залишається компетентним розглядати заяви проти Росії щодо дій чи бездіяльності до 16 вересня 2022 року. Зараз у Суді перебуває на розгляді 17 450 заяв проти Росії. Згідно з Європейською конвенцією з прав людини, Росія має обов'язкове юридичне зобов'язання виконувати вирoki та рішення Суду. Комітет міністрів Ради Європи продовжуватиме нагляд за виконанням відповідних рішень та мирових угод. 2129 судових рішень і рішень ще не були повністю виконані Росією і залишаються на розгляді в Комітеті міністрів [4]. Наразі на різних стадіях розгляду у ЄСПЛ перебуває п'ять міждержавних справ "Україна проти Росії". Зокрема, йдеться про так звану "Кримську справу", у якій вже очікується рішення по суті, та спільна заява України та Нідерландів щодо порушення прав людини на окупованих територіях Донбасу, включно зі справою про збиття малайзійського літака рейсу МН-17. Крім того, це - заява, у якій Росія називається причетною до цілеспрямованих убивств політичних опонентів, і справа про захоплення українських моряків та суден у Керченській протоці у 2018 році. Останню, п'яту скаргу проти Росії українська сторона направила до ЄСПЛ наприкінці червня цього року. У ній Київ обвинувачує російську владу у порушеннях Конвенції, спричинених незаконним вторгненням на суверенну територію України. Як повідомило міністерство юстиції України, ця скарга стосується кричущих порушень прав людини на першому етапі війни і охоплює події від початку російського вторгнення вранці 24 лютого до фактичного виведення сухопутних військ РФ з околиць Києва та інших міст на півночі 7 квітня 2022 року [5].

Для того, аби створити реально діючий механізм захисту порушених прав та свобод Росією, необхідно виходити не лише із досвіду минулих років, але й розробляти нові алгоритми дій. Можна прослідкувати, що починаючи з 2014 року, Росія всіляко ухилялась від виконання рішень ЄСПЛ, що проявляється у змінах до законодавства РФ. Наприклад, Конституційний суд Росії набув повноважень щодо перегляду остаточних рішень ЄСПЛ, а вже станом на вересень 2022 року РФ не приховано заявляє про ігнорування будь-яких рішень Європейського суду з прав людини.

В історії діяльності Ради Європи був один випадок коли державу виключали із організації. Це було у період режиму полковників - військової диктатури у Греції. Знаючи, що Грецію буде виключено з РЄ, "полковники" прийняли рішення вийти з організації самостійно. Проте усі зобов'язання Греції довелось виконати. Річ у тому, що будь-яка влада не вічна. Зрештою і в Росії, на думку науковців, час та економіка покажуть, що потрібно жити інакше. Для реальних змін, новій владі доведеться виконати усі зобов'язання та рішення ЄСПЛ, в тому числі і в частині виплати фінансових компенсацій. Не потрібно також забувати, що існує дуже важлива деталь: для того, щоб виносити рішення проти держави, за правилами ЄСПЛ, у суді має суддя від держави-відповідача. Водночас, у Суді не може бути судді від тієї держави, яка не є членом РЄ. Тобто існує суперечність, яку можливо було б виправити шляхом призначення Судом Михайла Лобова (обіймав посаду судді в ЄСПЛ від Росії з початку 2022 року) тимчасовим суддею для держави, яку було виключено з Ради Європи [6].

Враховуючи усе вищенаведене, можна зробити висновок, що із виключенням Росії із Ради Європи зникне уже існуючий та усталений баланс сил, а отже, настане час нетипових змін. Можна лише передбачити, що ЄСПЛ та РЄ, в цілому, будуть змушені сконцентруватись на вирішенні спорів між Україною та Росією, а також на підтриманні демократичного порядку. Необхідно буде створити новий та ефективний механізм, що дозволить притягнути до відповідальності винних та захистити тих, хто постраждав від злочинних дій РФ.

Список використаних джерел

1. Country and thematic factsheets on the implementation of ECHR judgments [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://echr.coe.int/Documents/CP_Russia_ENG.pdf.
2. Implementing ECHR judgments: Latest decisions from Committee of Ministers [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.coe.int/en/web/portal/-/implementing-echr-judgments-latest-decisions-from-committee-of-ministe-1>.
3. Росія передумала виконувати рішення ЄСПЛ, ухвалені після 15 березня. Чому це чергове нехтування РФ принципами міжнародного права пояснює адвокат УГСПЛ [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://helsinki.org.ua/articles/rosiia-peredumala-vykonuvaty-rishennia-yespl-ukhvaleni-pislia-15-bereznia-chomu-tse-cherhove-nekhtuvannia-rf-pryntsyramy-mizhnarodnoho-prava-poiasniue-advokat-uhspl/>.
4. Russia ceases to be party to the European Convention on Human Rights [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.coe.int/en/web/portal/-/russia-ceases-to-be-party-to-the-european-convention-on-human-rights>.
5. Власенко В. ЄСПЛ без Росії. Що буде зі скаргами України проти РФ? [Електронний ресурс] / Вікторія Власенко. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dw.com/uk/rosia-bilse-ne-v-espl-so-bude-zi-skargami-ukraini-proti-rf/a-63133117>.
6. Росія перестала бути учасницею Конвенції з прав людини [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosia-konventsia-prav-liudyny/32037522.html>.

ЗВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ У ПЕРІОД КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ: ДОСВІД ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

Герасимчук А.Ю. - студентка 6 курсу юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Старчук О.В. - к.ю.н, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ВНУ імені Лесі Українки

За період дії карантину в Україні до трудового законодавства вносилось чимало змін. Однак, жодні з них не встановлювали будь-яких додаткових підстав для звільнення працівників. Тобто, незалежно від введення карантину трудові відносини

можуть бути припинені лише з підстав, прямо визначених Кодексом законів про працю [1].

Проаналізуємо іноземний досвід, на прикладі Норвегії та Великої Британії, щодо особливостей звільнення працівників у період карантинних обмежень.

Королівство Норвегія. Глобальна пандемія COVID-19, вперше широко поширилася в Норвегії та в норвезькому суспільстві на початку березня 2020 року. У результаті цього, уряд Норвегії, як і уряди інших країн, ініціював ряд обмежувальних заходів, таких як карантин, закриття шкіл і дитячих садків, щоб запобігти поширенню хвороби. Роботодавці в багатьох секторах спостерігали, як їхня діяльність частково згасає або повністю припиняється. Щоб пом'якшити цей вплив на бізнес та його працівників, уряд Норвегії в той же час запровадив певні контрзаходи, такі як кредити та гарантії. Скільки триватиме пандемія і, як наслідок, як довго це впливатиме на нормальне функціонування суспільства, невідомо.

Щоб відповісти на існуючі проблеми і надати юридичну допомогу при виникненні нових у ситуації, яку справедливо назвати надзвичайною, коли відповіді можуть бути непевними, норвезькі юристи спільно видали відносно вичерпний посібник із питань, пов'язаних із працевлаштуванням, який постійно оновлюється та доповнюється [2].

Особливістю регулювання порядку звільнення під час дії карантинних обмежень у Норвегії є запровадження тимчасового звільнення, при якому на певний час припиняється обов'язок роботодавця щодо виплати заробітної плати разом з обов'язком працівника працювати. Таким чином, це ефективний захід для роботодавця щодо обмеження витрат на зарплату. Держава бере на себе зобов'язання виплачувати заробітну плату після попередження про тимчасове звільнення та закінчення фінансованого періоду роботодавцем. Існують процедурні правила тимчасового звільнення, і вони суттєво змінені через COVID-19. Роботодавець повинен письмово попередити працівників, після чого звільнення відбувається через 14 днів після письмового повідомлення. У разі непередбачуваних подій застосовується дводенний термін повідомлення. Видається можливим, що COVID-19 є форс-мажорною обставиною, хоча це потрібно оцінювати в кожному конкретному випадку. Після закінчення строку попередження застосовується 2-денний строк, який фінансується роботодавцем. Період фінансування роботодавцем суттєво скорочено. Проте, такі тимчасові звільнення дійсно мають бути тимчасовими, тобто, якщо дефіцит є постійним, підприємство має скоротити персонал за допомогою звичайних процедур скорочення [3].

Карантинні заходи не обмежують застосування звільнень. При стандартному звільненні роботодавець зобов'язаний враховувати індивідуальне становище працівників. Крім того, хворі працівники мають додатковий захист від звільнення, що передбачено змінами до Розділу 15-8 Закону про робоче середовище. При неправомірному застосування будь-якого із видів звільнення, для захисту своїх прав, працівник може звернутись до суду [2; 3].

Велика Британія. Звільнення працівника, який не може бути присутнім на роботі через COVID-19, має бути лише крайнім заходом. Звільнення може бути справедливим, лише якщо: воно відбувається з поважних причин або якщо ці причини виправдовують звільнення за конкретних обставин. Суд розглядає всі відповідні факти щодо звільнення. Це включає також і вказівки та розпорядження

щодо організації трудової діяльності під час COVID-19. У більшості випадків працівники повинні пропрацювати на свого роботодавця 2 роки, перш ніж мати право подати заяву про несправедливе звільнення. Однак, якщо працівник обґрунтовано вважає, що вихід на роботу створить серйозну та неминучу небезпеку для його здоров'я або здоров'я особи, з якою він проживає, звільнення на підставі неявки цієї особи на роботу може автоматично вважатися несправедливим. Це автоматично скасовує обов'язковість умови про 2 роки роботи у роботодавця [4].

Роботодавці, які звільняють працівника через те, що він перебуває або був на самоізоляції, можуть нести відповідальність за несправедливе або незаконне звільнення. Це залежатиме від усіх обставин справи. Проте працівник може бути звільнений з поважних причин, не пов'язаних із самоізоляцією. Можуть бути й інші фактори, що сприятимуть тому, що звільнення вважається справедливим. Наприклад, якщо працівники перебувають на самоізоляції після зараження або контакту з COVID-19 внаслідок порушення правової заборони або якщо самоізоляція настає після тривалої відсутності на роботі, коли працівник має довготривалі проблеми зі здоров'ям, які заважають йому працювати [4].

Враховуючи усе вищезазначене, можна зробити висновок, що єдиного підходу при вирішенні питань щодо звільнення працівників у період карантину немає. Кожна країна врегульовує порядок припинення трудових відносин відповідно до свого національного законодавства. Для того, аби в Україні створити максимально правильний алгоритм дій при звільненні працівників під час дії карантинних обмежень, необхідно звертатись до досвіду іноземних держав, використовуючи та застосовуючи ті підходи, які позитивно вплинули на регулювання відповідних правовідносин.

Список використаних джерел

1. Guidance for employers and workers on work absences due to coronavirus (COVID-19). [Електронний ресурс] // Department for Business, Energy & Industrial Strategy. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.gov.uk/guidance/if-you-need-to-self-isolate-or-cannot-attend-work-due-to-coronavirus>.
2. Svein Steinfeld Jervell. Oppsigelse og avskjed [Електронний ресурс] / Svein Steinfeld Jervell // Dalan. – 2021. – Режим доступу: <https://www.arbeidslivsjuss.no/oppsigelse-og-avskjed/>.
3. Working Environment Act. Section 14-9. Permanent and temporary appointment [Електронний ресурс] // The Norwegian Labour Inspection Authority – Режим доступу до ресурсу: <https://www.arbeidstilsynet.no/en/laws-and-regulations/laws/the-working-environment-act/15/section14-9/>.
4. Матвійчук Н. Як правильно провести звільнення працівників під час дії карантину [Електронний ресурс]. GOLAW. – 2021. – Режим доступу: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/yak-pravilno-provesti-zvilnennya-praczivnikov-pid-chas-diyi-karantinu/>.

ПРИЗУПИНЕННЯ ДІЇ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Горжий М. С. – студент 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну та введення воєнного стану 24 лютого 2022 року призвели до виникнення кардинально нових умов життя суспільства. Закономірно, це також зумовило необхідність удосконалення та внесення змін до правового регулювання трудових відносин, зокрема – у сфері трудових відносин.

15 березня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон України № 2136-ІХ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (далі – Закон № 2136-ІХ) [1], який, серед іншого, надав можливість призупинити дію трудового договору.

У статті 13 зазначеного Закону (в редакції Закону № 2352-ІХ від 01 липня 2022 року) визначається поняття призупинення дії трудового договору, умови, підстави та порядок його застосування, а також можливість оскарження відповідного рішення роботодавця.

Головною умовою призупинення дії трудового договору є неможливість виконання умов трудового договору обома його сторонами: як працівником, так і роботодавцем. Такі обставини можливі, наприклад, у разі знищення чи пошкодження майна роботодавця унаслідок бойових дій або ж коли працівник вимушений переїхати до безпечного регіону та не має можливості виконувати роботу дистанційно.

Приписи частини другої статті 13 Закону № 2136-ІХ визначають чіткі вимоги до наказу (розпорядження), яким здійснюється призупинення дії трудового договору. Зокрема, необхідно зазначити інформацію про: (1) причини призупинення, у тому числі про неможливість обох сторін [трудоного договору] виконувати свої обов'язки, та (2) спосіб обміну інформацією (наприклад, засобами електронного зв'язку).

У Єдиному державному реєстрі судових рішень (ЄДРСР) з'являється дедалі більше рішень у справах щодо оскарження працівниками наказів (розпоряджень) про призупинення трудових договорів. При цьому переважну більшість рішень суди ухвалюють на користь позивачів. Ці факти свідчать, що нині у роботодавців існують проблеми із правильним застосуванням відповідних норм трудового законодавства.

Заводський районний суд м. Миколаєва, розглядаючи справу № 487/1949/22 [2] та ухвалюючи відповідне рішення, установив, що роботодавець призупинив трудові відносини із працівником «з огляду на військову агресію проти України». Проте підприємство фактично продовжувало функціонувати, а відповідач не надав належних і допустимих доказів, які би підтверджували неможливість виконання роботодавцем виробничих завдань і функцій. Тому позов був задоволений.

Аналогічні підстави установив також Луцький міськрайонний суд Волинської області у справі № 161/7449/22 [3], визнавши наказ про призупинення дії трудового

договору необґрунтованим і немотивованим: роботодавець, видаючи відповідний наказ, не вказав причини, з яких сторони трудового договору не могли виконувати свої обов'язки.

Варто зауважити, що в обох випадках суди наголосили на двох обставинах. *По-перше*, застосовуючи норми статті 13 Закону № 2136-ІХ, роботодавець повинен перебувати у таких умовах, за яких він не може надати роботу працівникові, а працівник не може виконувати роботу. *По-друге*, лише наявність спеціальної норми, що надає можливість призупинити дію трудового договору, не є достатньою: повинні настати наслідки за обставинами, що їх передбачає така норма права.

Важливим аспектом, який необхідно брати до уваги у разі призупинення трудового договору, зважаючи на рішення суду у справі № 149/1089/22 [4], є повна неможливість роботодавця надати роботу згідно із трудовим договором. У цій справі позивачка обіймала одну із керівних посад у санаторії, а також працювала (за внутрішнім сумісництвом) лікаркою невропатологічного відділення. Роботодавець обґрунтував призупинення дії трудового договору із позивачкою «відсутністю умов для організації та виконання виробничого процесу санаторно-курортного лікування».

Однак, як з'ясував суд, незважаючи на те, що кількість пацієнтів санаторію дійсно значно зменшилася у зв'язку з воєнними діями, позивачка мала й інші посадові обов'язки, що пов'язані з її посадою заступниці директора. Отже, у відповідача була можливість надати роботу. Тому суд визнав оскаржуваний наказ свавільним, дискримінаційним, незаконним і таким, що підлягає скасуванню.

Отже, аналіз судової практики із розгляду позовних заяв про оскарження наказів (розпоряджень) про призупинення дії трудового договору у порядку статті 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» дозволяє виснувати, що застосування роботодавцями новели трудового законодавства є проблемним. Такі накази (розпорядження) часто скасовуються у судовому порядку з огляду на їхню необґрунтованість і відсутність у них указівок на конкретні обставини, що унеможливають виконання умов трудового договору обома його сторонами.

Тому роботодавцям необхідно враховувати судову практику, оскільки неправильне застосування норм Закону № 2136-ІХ спричиняє негативні соціально-економічні наслідки як для роботодавця (через сплату середнього заробітку за час вимушеного прогулу), так і для працівника, який позбавлений доходу протягом тривалого часу.

Список використаних джерел

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2136-ІХ. Голос України. 2022. 23 берез. (№ 64). С. 1–2.
2. Рішення Заводського районного суду м. Миколаєва від 09.08.2022, справа № 487/1949/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105638973> (дата звернення: 07.10.2022).
3. Рішення Луцького міськрайонного суду Волинської області від 06.09.2022, справа № 161/7449/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106271575> (дата звернення: 07.10.2022).

4. Рішення Хмельницького міськрайонного суду Вінницької області від 17.08.2022, справа № 149/1089/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105927106> (дата звернення 07.10.2022).

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Горжий М. С. – здобувач II (магістерського) рівня освіти 2 року навчання юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Щирба М. Ю. – д.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права ВНУ імені Лесі Українки

Конституція України (статті 17, 65) встановлює, що захист суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу та обов'язком громадян. Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях (частина п'ята статті 17 Конституції України).

Наведені положення Конституції України є підставою для висновку, що особи, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, мають спеціальний статус та особливі умови соціального захисту [3, с. 8]. Це, перш за все, пов'язано з певними обмеженнями у реалізації військовослужбовцями прав і свобод у порівнянні з іншими громадянами, а також – зі специфікою військової служби [3, с. 164].

Головним нормативно-правовим актом, що визначає засади державної політики щодо соціального захисту військовослужбовців, їхні права та свободи у цій сфері, є Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [1] (далі – Закон). Водночас у зв'язку із повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, та активними бойовими діями на всій території України перед державою постали нові завдання та виклики, зокрема, щодо оновлення законодавства у сфері прав та обов'язків військовослужбовців. Наразі право на медичну допомогу має невідкладне значення для осіб, які захищають незалежність і територіальну цілісність України.

По-перше, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з внесенням змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» Верховна Рада розширила перелік осіб, які мають право на психологічну допомогу [2; 5, с. 183]. Відтепер особи, які брали участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України у зв'язку з військовою агресією проти України, а також особи, які звільняються або звільнені з військової служби (із числа ветеранів війни та осіб, які мають особливі заслуги

перед Батьківщиною) також вправі звернутися за отриманням психологічної допомоги, що гарантована Законом.

По-друге, розширено зміст права на медичну допомогу, передбачене статтею 11 Закону. Військовослужбовці, які брали безпосередню участь у відсічі збройної агресії російської федерації та забезпеченні національної безпеки, територіальної цілісності України у період дії воєнного стану, перебуваючи безпосередньо в районах здійснення таких заходів, мають право на отримання медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації у медичних закладах, які знаходяться за межами України.

Тобто умовами для отримання медичної допомоги та психологічної реабілітації у закордонних закладах є:

1) безпосередня участь у відсічі збройної агресії проти України та перебування у районах здійснення відповідних заходів під час дії воєнного стану (з 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року);

2) наявність висновку військово-лікарської комісії. При цьому слід зазначити, що відшкодування вартості проїзду та оплати відповідних послуг здійснюється не лише за рахунок державного бюджету, а й за рахунок приймаючої сторони: іншої держави, безпосередньо медичного закладу.

Описані законодавчі новели є своєчасними, важливими та необхідними для забезпечення соціального захисту військовослужбовців. Від рівня психічного та фізичного здоров'я кожного окремого військовослужбовця залежить якість виконання ним своїх обов'язків, а отже – і боєздатність Збройних Сил у цілому [6, с. 167].

Отже, особливості надання медичної допомоги військовослужбовцям під час воєнного стану полягають, *по-перше*, у розширенні категорій осіб, які мають право на психологічну допомогу, а *по-друге* – у наданні можливості отримання медичної допомоги, медико-психологічної реабілітації у медичних закладах, які розташовані за межами України, зокрема за рахунок інших держав, власне медичних закладів, фінансових донорів.

Список використаних джерел

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 15. Ст. 190.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з внесенням змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Закон України від 24.03.2022 № 2153-ІХ. Голос України. 2022. 01 квіт. (№ 73). С. 2.
3. Рішення Конституційного Суду України від 20.12.2016 № 7-рп/2016. Вісник Конституційного Суду України. Київ, 2017. № 1. С. 5–10.
4. Гринько Р. В., Мота А. Ф., Петреченко С. А. Соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану. Право і суспільство. 2022. № 3. С. 161–166.
5. Медвідь Л. П. Законодавчі новели щодо прав і обов'язків військовослужбовців у зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. Одеса. 2022. Вип. 3. С. 181–184.
6. Синиця А. М. Адміністративно-правове регулювання у сфері забезпечення прав і свобод військовослужбовців : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2012. 220 с.

НОТАРІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Кавкін В.В., Андросюк І.О. – студенти 4 курсу юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Старчук О.В. – к.ю.н. доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, ВНУ імені Лесі Українки

Україна, як і весь світ загалом, прагне до діджитал-трансформації, а тому потребує свого вдосконалення шляхом реформування, в тому числі і в нотаріальній діяльності. Тому, саме цифровізація нотаріальної діяльності – давно назріла потреба, оскільки способи організації нотаріальної діяльності, що наразі не відповідають вимогам сучасності, використання неперевіреної, а часом неактуальної інформації ставлять під сумнів законність документів, які оформляються нотаріусом, тим самим не забезпечують захист прав і законних інтересів осіб, які звертаються за вчиненням нотаріальних дій.

О. Оніщук зазначає, що нинішня масштабна реформа, яка передбачає перехід до Е-нотаріату, – це насамперед про безпеку, доступність і якість нотаріальних дій для громадян. Гарантувати доступність і високу якість нотаріальних та реєстраційних дій для всіх верств населення, особливо соціально незахищених, – один із основних пріоритетів Мін'юсту [3].

Цифровізація нотаріальної діяльності є давно нагальною необхідністю, позаяк існуючі методи організації нотаріальної діяльності не відповідають вимогам сьогодення, а використання неперевіреної, іноді і застарілої інформації ставить під сумнів легітимність документів, що складаються нотаріусами, і, таким чином, не захищаються законні права та інтереси осіб, які звертаються за нотаріальним посвідченням.

Необхідність «діджиталізації» відображена не тільки у науковій доктрині, а й у національному законодавстві. Зокрема, в Указі Президента України «Про заходи щодо протидії рейдерству» від 22.07.2019 р. № 542/2019 зазначається про потребу розробки єдиного електронного реєстру нотаріальних дій.

Так, К. О. Нестеренко, О. В. Булгакова вважають, що створення електронної нотаріальної інформаційної системи «Е-Notar», у яку ввійдуть нотаріальні реєстри та реєстри, що використовуються та можуть наповнюватись іншими користувачами, окрім нотаріусів, є нагальним [3, с. 113–114].

Слід зазначити, що електронна нотаріальна мережа запроваджена, зокрема, у Франції, Литві, Латвії, Естонії.

Про рух в напрямі цифровізації та початок цього процесу говорить Меморандум про взаєморозуміння з питань створення електронної системи нотаріату від 23.12.2020 р., який уклали між собою Міністерство юстиції України, Нотаріальна палата України, ДП «Національні інформаційні системи» та Проєкт ЄС «Право-Justice» [5]. В цьому акті сторони домовились об'єднати зусилля для розробки та впровадження Електронної системи нотаріату в Україні на засадах поєднання державного та професійного регулювання, законності, збереження нотаріальної

таємниці, використання кращих інформаційно-комунікаційних технологій, забезпечення високого рівня кібербезпеки.

Пізніше, Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Деякі питання реалізації експериментального проєкту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату» від 29.12.2021 р. № 1444 (далі – постанова КМУ № 1444).

У цій постанові викладено три етапи за якими до 31.12.2023 р. впроваджуватиметься такий експериментальний проєкт: 1) створення оновлених електронних реєстрів (Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей, Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів), створення і впровадження електронного робочого місця нотаріуса, Електронного реєстру нотаріальних дій; 2) модернізацію Єдиного реєстру нотаріусів, створення та впровадження Електронного нотаріального архіву, модернізацію електронного робочого місця нотаріуса, Електронного реєстру нотаріальних дій; 3) створення та впровадження електронного кабінету клієнта, введення в промислово експлуатацію Системи е-нотаріату [4].

Необхідно звернути увагу на те, що система е-нотаріату включає: електронне робоче місце нотаріуса; електронний кабінет клієнта; Електронний нотаріальний архів; Електронний реєстр нотаріальних дій; Єдиний реєстр довіреностей; Єдиний реєстр нотаріусів; Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів; Спадковий реєстр [1].

У цій системі Міністерство юстиції України візьме на себе роль держателя е-нотаріату, а держпідприємство, яке належить до сфери управління Міністерства юстиції України здійснюватиме функцію технічного адміністратора.

Хоча, чинні норми Закону України «Про нотаріат» не готові до повноцінного впровадження та функціонування електронного нотаріату. Зокрема, про це наголошує Рада Нотаріальної палати України, яка зверталась до Міністерства юстиції України з клопотанням відтермінувати реалізацію Постанови № 1444.

Сучасна складна політична та економічна ситуація суттєво вплинула на подальший розвиток цифровізації нотаріальної діяльності.

Отже, Україна повинна наздогнати стрімкий розвиток світової правової системи та постійно удосконалюватись. І одним із шляхів реформування є цифровізація нотаріальної діяльності, що стане великим кроком вперед у формуванні сучасної правової системи України. Електронний нотаріат дозволить нотаріусам оптимізувати та полегшити надання своїх послуг, а також забезпечить доступність та цілісність громадянам, що звернулись для вчинення нотаріальних дій.

Список використаних джерел

1. Деякі питання реалізації експериментального проєкту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату: постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1444. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1444-2021-%D0%BF#Text>
2. Нестеренко К. О., Булгакова О. В. Особливості реформування нотаріату в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 2 (71). С. 110–117.
3. Оніщук О. Реформа нотаріату передбачає запровадження електронної системи / URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/olga-onishchuk-reforma-notariatu-peredbachaye-zaprovadzhennya-elektronnoyi-sistemi> (дата звернення: 10.11.2020).

4. Що таке електронний нотаріат та як це буде працювати. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/228508-scho-take-elektronniy-notariat-ta-yak-tse-budepratsyuvati>
5. НПУ звернулася до Мін'юсту з приводу реалізації урядової постанови № 1444. *Нотаріальна палата України*. URL: <https://npu.ua/news/1444/>

ЩОДО ЗАБОРОНИ ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Каламарчук А. О. – здобувач вищої освіти II рівня 2 року навчання юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Старчук О. В. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ВНУ імені Лесі Українки

Заборона – найдавніший регулятор людської поведінки. Це необхідний юридичний засіб забезпечення організованості суспільних відносин, охорони прав та законних інтересів громадян та суспільства, створення бар'єру для небажаної соціально шкідливої поведінки.

Принцип заборони примусової праці, що є реалізацією міжгалузевого принципу свободи праці як один із принципів трудового права України та Європейського Союзу означає можливість кожного вільно розпоряджатися своїми здібностями до праці, вибирати рід діяльності та професію поза будь-якими формами примусу, а також відмова держав від використання примусової праці у всіх її формах. До складу цього принципу входять такі імперативи: право вільно розпоряджатися своїми здібностями до праці; свобода волевиявлення під час виборів роду діяльності; свобода волевиявлення при виборі професії; обов'язок держави сприяти здійсненню права на працю.

Заборона примусової праці закріплена у міжнародно-правових актах, Конституції України, Кодексі законів про працю України, а також в інших нормативно-правових актах, які забезпечують реалізацію права на працю без примусу. Трудове законодавство регулює відносини працівників та роботодавців, створюючи позитивні умови праці, захист інтересів роботодавців та працівників. Свобода праці – це право громадянина вільно вибирати рід діяльності, де він міг би застосувати свої сили, знання, досвід. Це право закріплено у ст. 43 Конституції України, відповідно до якої кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працюю, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується... Використання примусової праці забороняється [1].

В Європейському Союзі положення щодо заборони примусової праці зафіксовані у Хартії основних прав Європейського Союзу від 7 грудня 2000 року. Вищезазначений принцип знаходить своє відображення у ст. 5 Хартії, яка називається «заборона рабства та примусової праці» і формулюється так: «від жодної людини не можна вимагати виконання примусової або змушеної праці» [2].

Отже, заборона примусової праці – один із основоположних принципів трудового права України та ЄС, що реалізується безпосередньо в процесі регулювання трудових правовідносин, що характеризує будь-яку роботу чи службу, яку не можуть вимагати від фізичної особи під загрозою будь-якого покарання.

Тому з метою приведення національного законодавства у відповідність до Конвенції МОП № 29 «Про примусову чи обов'язкову працю» [3] необхідно внести зміни до статті 2 Кодексу законів про працю України, виклавши її у наступній редакції: «Примусова чи обов'язкова праця означає будь-яку роботу чи службу, що її вимагають від якої-небудь особи під загрозою якогось покарання і для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг».

Таким чином, закріплена в Конституції Україна свобода праці означає право вільно розпоряджатися своїми здібностями до праці, обирати рід діяльності та професію, а також заборону примусової праці. Людина може взагалі не займатися трудовою діяльністю, не може бути й мови про залучення до адміністративного/конституційного обов'язку працювати. Держава сприяє стійкості трудових договорів, законодавчо закріплюючи принципи свободи і добровільності волевиявлень під час укладання трудового договору та різні юридичні гарантії при прийомі, переводі та звільненні. Свобода праці проявляється у потенційній можливості працевлаштування громадянина та вибору їм сфери застосування своїх трудових здібностей. Держава лише забезпечує сприяння у працевлаштуванні, а також вживає заходів щодо захисту від безробіття.

Важливу роль у боротьбі з примусовою працею відіграють законодавчі, судові та правоохоронні органи, які мають різний досвід щодо вирішення проблем, пов'язаних із примусовою працею, так само як і різними можливостями у боротьбі з ними. Тому важливе їх тісне співробітництво один з одним з метою підвищення ефективності боротьби з примусовою працею.

Усвідомлюючи, що застосування примусової праці є найбільш тяжким правопорушенням у сфері праці, що часто тягне за собою серйозні порушення не тільки трудових прав людини, а й разом з ними її прав на свободу, гідне життя, вільний вибір місця проживання та перебування, недоторканність, збереження здоров'я, а іноді й життя, відповідальність за застосування примусової праці має бути встановлена у національному законодавстві спеціальними нормами. Необхідно встановити адміністративне покарання за «легкі» форми використання примусової праці чи її елементів, які пов'язані із заподіянням фізичної шкоди працівникові, тобто за порушення лише трудових прав. Використання примусової праці у більш важких формах, пов'язаних із застосуванням фізичного насильства, обмеження волі, вилученням документів, має кваліфікуватись як кримінальне правопорушення.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Хартія основних прав Європейського Союзу від 7 грудня 2000 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_524.
3. Про примусову чи обов'язкову працю: Конвенція МОП від 28 червня 1930 р. № 29 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_136

ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Кандзюба І. М. – студентка 4 курсу юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Крисюк Ю. П. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії держави і права ВНУ імені Лесі Українки

Особливе місце проблеми правосвідомості в історії культури і філософії права пояснюється тим, що правосвідомість є безпосереднім джерелом правопорядку, тобто правових норм, поведінки та відповідних інститутів. Тому вона в першу чергу виступає предметом філософського осмислення права.

Поняття «правосвідомість» є багатозначним. В юридичній і філософській літературі існує низка визначень щодо сутності та змісту правосвідомості. На думку Олександра Спіркіна, правосвідомість – це уявлення і поняття, що виражають ставлення людей до чинного права, знання міри в поведінці людей з точки зору прав і обов'язків; це правові теорії, правова ідеологія. У рамках такого підходу правосвідомість є ідейним виразом об'єктивних суспільних відносин, які у свою чергу відображають пануючі в суспільстві економічні та соціальні відносини. Право впливає на формування правосвідомості, а правосвідомість реалізується в праві та правосудді [1]. Хоча переважна більшість науковців відносить правову ідеологію до структурних елементів правосвідомості в цілому, слід зазначити, що такою у повній мірі вона є лише у груповій чи суспільній правовій свідомості. Щодо індивідуальної правосвідомості, то тут не все так однозначно. Загалом ідеологія розуміється як поняття, яким традиційно визначають сукупність ідей, міфів, переказів, політичних лозунгів, програмних документів партій, філософських концепцій. Ідеологія виходить із вже певним чином пізнаної або ж сконструйованої реальності, орієнтована на людські практичні інтереси та має на меті маніпулювання й управління людьми шляхом впливу на їх свідомість [2]. Щодо правової ідеології, то вона являє собою систематизовані теоретичні уявлення про право, які знаходять свій вираз у юридичних поняттях та категоріях. Якщо виходити з позиції держави, то особливе значення у правовій ідеології має юридичне її закріплення в законодавстві. Законодавче закріплення дозволяє державі легітимізувати свою діяльність з примушування суспільства до підпорядкування своїй ідеології і її сприйняття суспільством. Отже правова ідеологія може виступати засобом формування правової свідомості у людей, на яких вона спрямована (об'єктів впливу), будучи вже сформованою на основі правової свідомості суб'єктів впливу, оскільки будь-яка правова ідеологія завжди спирається на якусь ідею, теорію, світоглядну концепцію. І від того, як вони будуть відображені у правовій ідеології та закріплені у праві, буде залежати подальший розвиток не тільки правосвідомості та правової культури суспільства, а й цілої держави.

Правосвідомість – це складна психолого-правова конструкція, яка відображає ставлення особи до права й правових настанов на різних етапах правоутворення й правореалізації [3]. Вона формується в процесі правової соціалізації. Відомий

американський психолог Лоуренс Кольберг визначає такі етапи морального розвитку людини, безпосередньо пов'язані з формуванням правосвідомості особистості:

– передконвенціональний етап (чи доморальний) – на цьому етапі дитина вчиться виконувати вимоги дорослих, адаптується до сімейних реалій, а також «вчиться» системі обміну за схемою: виконання вимог в обмін на блага;

– конвенціональний етап (чи моральний) – на цьому етапі формується моральна та правова свідомість індивіда у вигляді шкали цінностей про позитивне та негативне;

– етап формування морально-правової автономії особистості – на цьому етапі людина здатна самостійно оцінювати події та вчинки як правові або неправові, моральні або аморальні, а також регулювати свою поведінку самостійно на основі власних знань і громадянської позиції [1].

На думку О. Дробницького і В. Желтової, існують такі форми буття правосвідомості: інституційна форма, яка представлена у вигляді документів та формі живого процесу мислення юристів-професіоналів, та неінституційна форма буття правосвідомості, тобто форма правового мислення, волі та почуттів, що існує у вигляді живого процесу чи акту свідомості. Особливу роль у механізмі реалізації регулятивної функції правосвідомості відіграє самосвідомість суб'єкта як учасника правовідносин. Самосвідомість індивіда характеризує спрямованість на виділення, окреслення та пізнання змісту правових явищ. Стійкі, повторювані, необхідні відносини між правовими змістами можуть бути названі аксіомами правосвідомості [1].

Сьогодні у суспільстві спостерігається зміна стереотипів, реформування законодавства, що впливає на зміну правосвідомості. Перед державою стоїть завдання, яке полягає у корегуванні правової системи, тобто щоб цінності, які містяться у нормах права відповідали моральним вимогам, правовим ідеалам та використовувались людьми. Головну увагу слід зосередити на формуванні в кожній людині позитивно-правових знань та психологічних механізмів поваги до права у структурі правосвідомості, визначення теоретичної моделі та концепції формування правової культури особи. В Україні має постійно зростати мотивація активного формування правової свідомості та правової культури всіх суб'єктів суспільних відносин [4]. Загальний зміст категорії «правосвідомість» має визначатися через нормативність, що конститується в надрах самого природно-суспільного людського буття і є онтологічною основою легітимації чи критики суб'єктивних правових смислів та позитивованих норм.

Список використаних джерел

1. Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, профю О. Г. Данільяна. Харків: Право, 2009. 208 с.
2. Всемирная энциклопедия: Философия / главн. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. М.: АСТ, Минск.: Харвест, Современный литератор, 2001. 1312 с.
3. Крисюк Ю. П. Формування правосвідомості громадянського суспільства як мета удосконалення правової системи України // Актуальні питання реформування правової системи України: зб. наук. ст. за матеріалами VII Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 4–5

червня 2010 р. / уклад. Вознюк Н. І., Климчук Т. Д., Крисюк Ю. П., та ін. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. С. 47–52.

4. Третяк С. Правове забезпечення правової культури населення як умова створення основ громадянського суспільства. //Право України. 2005, № 4. С. 26–28.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Ключко А. С. – здобувач освіти 1 курсу
другого (магістерського) рівня освіти
юридичного факультету
ВНУ імені Лесі Українки

На сьогоднішній день однією з основних загроз для України залишається контрабанда, яка справляє суттєвий негативний вплив на державу та її економіку. Адже від контрабандних операцій основних збитків зазнають вітчизняні виробники, що спричиняє зменшення попиту на їх продукцію, а також може призводити до скорочення вітчизняного підприємництва. Крім зазначеного основною небезпекою для держави є контрабанда зброї, боєприпасів, ядерних речовин чи матеріалів, особливо в даний час, насамперед на тимчасово окупованих територіях України.

Відповідно до ст. 544 МК України призначенням митних органів є створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України [1]. Здійснюючи митну справу, митні органи виконують завдання щодо запобігання та протидії контрабанді на всій митній території України.

За період незалежності України в державі була прийнята низка нормативно-правових актів, які регламентували діяльність митних органів у сфері протидії контрабанді. Серед них варто назвати, наприклад, Постанову КМ України «Про затвердження Програми протидії контрабанді та реалізації на внутрішньому ринку незаконно ввезених товарів на 2000-2001 роки» від 26.10.2000 № 1608. У названій Програмі були визначені такі завдання: 1) визначення заходів, необхідних для створення дієвого механізму боротьби з контрабандою, та умов, які унеможливають реалізацію на внутрішньому ринку незаконно ввезених товарів, у тому числі шляхом активізації дій державних органів для припинення контрабанди; 2) об'єднання заходів організаційного, оперативного-розшукового, правового та інформаційного характеру з метою створення системи надійного захисту від контрабандного переміщення товарів через митний кордон та запобігання їх реалізації на внутрішньому ринку; 3) активізація роботи, пов'язаної з виявленням та викриттям злочинних угруповань, окремих осіб, які займаються контрабандною діяльністю або сприяють її провадженню [2].

Указом Президента України від 04.03.2008 № 195/2008 було затверджено Програму боротьби з контрабандою та порушенням митних правил на 2008-2009 роки, у якій визначалися шляхи і способи розв'язання проблеми поширення контрабанди та порушення митних правил, у тому числі такі як: 1) належне

облаштування пунктів пропуску через державний кордон України (забезпечення пунктів пропуску через державний кордон України відповідним обладнанням, зокрема встановлення систем спостереження, електронних ваг та спеціальних рентгенівсько-телевізійних установок для сканування транспортних засобів і вантажів, а також іншого високотехнологічного устаткування; створення мережі вантажних митних комплексів на митному кордоні та найбільших залізничних вузлових станціях); 2) посилення взаємодії з правоохоронними та контролюючими органами суміжних з Україною держав щодо обміну інформацією про боротьбу з переміщенням товарів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю; 3) організація широкого висвітлення в засобах масової інформації дій органів державної влади, пов'язаних з боротьбою з контрабандою та порушенням митних правил та деякі інші [3].

Значно пізніше розпорядженням КМ України від 23.08.2017 № 570-р була схвалена Стратегія у сфері протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових виробів на період до 2021 року, метою якої визначено покращення здоров'я та добробуту населення шляхом зменшення обсягів незаконного виробництва та обігу тютюнових виробів в Україні, їх незаконного переміщення через митний кордон України [4]. А в Указі Президента України «Про заходи щодо протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів» від 09.07.2019 № 505/2019 закріплювалася низка заходів, спрямованих на забезпечення реалізації права на підприємницьку діяльність, посилення ефективності протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів, що ввозяться на митну територію України, а також підвищення рівня довіри бізнесу до державних органів [5].

Нині основними актами вітчизняного законодавства, які регламентують діяльність митних органів України щодо протидії контрабанді є МК України, зокрема його розділ XVII «Запобігання та протидія контрабанді», який містить главу 66 «Заходи щодо запобігання та протидії контрабанді», котра, своєю чергою, складається із двох статей: ст. 456 «Контрольовані поставки наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» та ст. 457 «Переміщення товарів під негласним контролем» [1]. Крім цього, в Україні передбачена кримінальна відповідальність за контрабанду: ст. 201 «Контрабанда» і ст. 305 «Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів» [6].

Отже, національна нормативно-правова база потребує подальшої роботи в плані правового регулювання діяльності митних органів України щодо протидії контрабанді за визначення системи заходів боротьби з нею з урахуванням існуючих в державі реалій.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 29.10.2022).
2. Про затвердження Програми протидії контрабанді та реалізації на внутрішньому ринку незаконно ввезених товарів на 2000-2001 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2000 № 1608. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1608-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.10.2022).
3. Про Програму боротьби з контрабандою та порушенням митних правил на 2008-2009 роки : Указ Президента України від 04.03.2008 № 195/2008. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2008#Text> (дата звернення: 29.10.2022).
4. Стратегія у сфері протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових виробів на період до 2021 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.08.2017 № 570-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/570-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 29.10.2022).
  5. Про заходи щодо протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів : Указ Президента України від 09.07.2019 № 505/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505/2019#Text> (дата звернення: 29.10.2022).
  6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.10.2022).

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В МІЖНАРОДНОМУ СІМЕЙНОМУ ПРАВІ

Клочко А. С. – здобувач освіти другого (магістерського) рівня 1 року навчання юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Старчук О. В. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ВНУ імені Лесі Українки

Згідно даних останніх соціологічних досліджень, в Україні шлюбний договір укладають не більше 2% наречених, які вступають у шлюб. Приблизно стільки ж укладають його протягом подружнього життя. Цікаво, що найчастіше шлюбні договори укладають ті особи, в яких одним із подружжя є іноземець.

На відміну від України, у Європі та США шлюбні контракти укладають щонайменше 70% пар, які вступають у шлюб. У низці європейських держав, що належать до романо-германської правової системи, метою укладення шлюбного договору є скасування або зміна встановленого законом режиму майна подружжя. Включення до шлюбного договору інших умов, наприклад умови про надання утримання (аліментів) подружжю в період шлюбу або в разі розлучення, як правило, не допускається.

М. Сорока вказує на те, що у країнах Європи та США традиція укладати шлюбні договори при вступі в шлюб є досить усталеною. Близько половини подружніх пар, які одружуються, врегульовують свої майнові (а в деяких країнах – і немайнові) відносини шлюбним договором [1].

Станом на сьогодні право дружини та чоловіка на укладення договорів між собою передбачено ст. 64 Сімейного кодексу України (далі – СК України). Так, дружина та чоловік мають право на укладення між собою усіх договорів, які не заборонені законом, як щодо майна, що є їхньою особистою приватною власністю, так і щодо майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Основними видами договорів, які укладаються між подружжям саме для

врегулювання майнових відносин дружини та чоловіка, є шлюбний договір та договір про поділ майна подружжя. Питанням укладення шлюбного договору присвячена глава 10 (ст. 92-103) СК України [2].

Однак, зауважує М. Сорока, що незважаючи на це, ще й до сьогодні чимало українців ставляться до його укладення з пересторогою, побоюючись, що це зруйнує довіру між подружжям, а то й знищить почуття. Такі побоювання не мають юридичного підґрунтя та жодним чином не узгоджуються з положеннями сімейного законодавства [1].

Загальне визначення понять «режим майна подружжя» і «шлюбний договір» можна знайти в проєкті регламенту Європейського союзу «Про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання та приведення у виконання рішень у справах про режим майна подружжя». Конвенція 1978 р. (Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів) (ст. 4) та Проєкт (ст. 17) під час визначення об'єктивної колізійної прив'язки, використовуваної за відсутності угоди подружжя (осіб, які вступають у шлюб) щодо вибору застосовного права до режиму їхнього майна за шлюбним договором, надають перевагу територіальному критерію (зокрема, праву країни, в якій подружжя здобуває своє перше звичне місце проживання після вступу в шлюб).

Однак, на відміну від Проєкту, Конвенція 1978 р. (ч. 2 ст. 4) містить низку винятків із загального колізійного правила на користь застосування права країни спільного громадянства подружжя, що призводить до надмірного ускладнення механізму дії Конвенції, зауважує О. О. Нагорна, утруднює її сприйняття та застосування загалом. Вбачається, що ця обставина є однією з причин малої кількості ратифікацій Конвенції [3].

При укладення шлюбного договору з іноземним елементом потрібно вирішити питання виробу права, яке буде застосовуватись до договірних відносин подружжя. Згідно ст. 59 Закону України «Про міжнародне приватне право» сторони шлюбного договору можуть обрати право, що застосовується до шлюбного договору, відповідно до ч. 1 ст. 61 цього Закону, а саме право особистого закону одного з подружжя або право держави, у якій один з них має звичайне місце перебування, або, стосовно до нерухомого майна, право держави, у якій це майно знаходиться [4].

На сьогодні в міжнародному сімейному праві, вказує О. О. Нагорна, спостерігається тенденція поширення принципу автономії волі (*lex voluntatis*) на шлюбно-сімейні відносини, що виражається, зокрема, у можливості вибору подружжям права, яке може бути застосоване для визначення їхніх прав та обов'язків за шлюбним договором. Принцип автономії волі, завдяки своїй варіантності, здатний забезпечити адекватніше правове регулювання, оскільки дає змогу враховувати конкретні фактичні обставини. Безумовною перевагою вибору застосовного права до шлюбного договору самим подружжям є фіксація їхніх майнових правовідносин у часі та просторі, а отже, неможливість їхньої довільної зміни в разі зміни місця проживання або набуття іншого громадянства [3].

Безумовно, шлюбний договір призначений для зміцнення інституту сім'ї, він дає змогу більш повно враховувати інтереси кожного з подружжя, запобігати спорам і конфліктам під час поділу майна в разі розірвання шлюбу. Особливо необхідне укладення шлюбного договору в змішаних шлюбах (з іноземним елементом) для належного правового захисту майнових прав подружжя.

Список використаних джерел

1. Сорока М. Шлюбний договір в Україні: працюючий механізм чи інструмент тиску. 2020. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/shlyubniy-dogovir-v-ukrayini-pracyuyuchiy-mehanizm-chi-instrument-tisku.html> (дата звернення: 30.10.2022).
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
3. Нагорна О. О. Укладення шлюбного договору в Україні: порівняльний аналіз європейського та національного законодавства. 2019. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2019/63.pdf (дата звернення: 30.10.2022).
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.

СТАМБУЛЬСЬКА КОНВЕНЦІЯ ЯК ПЕРШИЙ В ЄВРОПІ ЗОБОВ'ЯЗУЮЧИЙ ІНСТРУМЕНТ З ПИТАНЬ ПРИМУСОВОГО ШЛЮБУ

Колесниченко Н. О. – здобувач вищої освіти
II рівня 1 року навчання юридичного
факультету ВНУ імені Лесі Українки
Старчук О. В. – к.ю.н., доцент, доцент
кафедри цивільно-правових дисциплін ВНУ
імені Лесі Українки

20 червня 2022 року Верховною Радою України ратифіковано Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульську конвенцію) (надалі – Конвенція).

Враховуючи наслідки повномасштабного російського вторгнення, зокрема примусові депортації, і той факт, що Конвенція діє і в умовах війни, на особливу увагу заслуговують норми конвенції стосовно примусового шлюбу. Усе вищевказане зумовлює актуальність цього дослідження.

Предтечею Конвенції у питанні визначення примусових шлюбів стала Резолюція 1468 (2005) Парламентської асамблеї Ради Європи. Відповідно до п. 4 вказаної Резолюції «Асамблея визначає примусовий шлюб як союз двох осіб, з яких щонайменше одна не давала повної й вільної згоди на шлюб» [1].

Стамбульська ж конвенція 2011 року, зауважує Марія Барконс Каммахо, доктор права із Автономного університету Барселони, є першим зобов'язуючим інструментом з цього питання в Європі та найширшим міжнародним договором щодо різних форм насильства щодо жінок. Конвенція є основним документом, що стосується проблеми примусових шлюбів в Європі [2].

Варто звернути увагу на те, що за п. «f» статті 3 Конвенції поняття «жінки» охоплює дівчат до 18 років.

Згідно із ст. 2 «Конвенція застосовується до всіх форм насильства стосовно жінок... Сторони заохочуються застосовувати цю Конвенцію до всіх жертв домашнього насильства. Під час виконання положень цієї Конвенції Сторони

звертають особливу увагу на жінок – жертв насильства за гендерною ознакою. Ця Конвенція застосовується в мирний час і в ситуаціях збройного конфлікту» [3, с. 4].

Питанням примусового шлюбу присвячено дві окремі статті та одна частина.

Так, згідно із ст. 37 Конвенції «Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умисну поведінку, яка полягає в примушуванні дорослого або дитини до вступу в шлюб, було криміналізовано.

Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умисну поведінку, яка полягає в заманюванні дорослого або дитини на територію Сторони або держави іншої, ніж та, у якій він чи вона проживає, для примушування... до вступу в шлюб, було криміналізовано» [3, с. 20].

Відповідно до ст. 32 Конвенції «Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб шлюби, укладені під примусом, могли бути оскаржені, анульовані або розірвані без покладення неналежного фінансового або адміністративного тягаря на жертву» [3, с. 19].

Згідно ч. 4 ст. 59 Конвенції «Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб жертви примусового шлюбу, які вивезені до іншої країни для цілей шлюбу та які, як наслідок, втратили свій статус перебування в країні, де вони постійно проживають, могли це право відновити» [3, с. 33].

Хуана Марія Хіль Руїс, професор філософії права Гранадського університету, вказує на важливість Конвенції, в тому, що вона є «найбільш далекосяжним міжнародним договором, спрямованим на боротьбу з цим серйозним порушенням прав людини, який встановлює нульову толерантність до насильства щодо жінок. Конвенція визнає його порушенням прав людини та формою дискримінації, покладаючи на держави відповідальність, якщо вони не реагують адекватно та ефективно чи то через недотримання, чи то через нехтування своїми інституційними зобов'язаннями» [4, с. 14].

Визначення та тлумачення примусових шлюбів у кримінальних нормах відрізняються між європейськими державами, але містять декілька спільних елементів, таких як поняття сили, насильства чи примусу (Бельгія, Кіпр, Данія, ФРН, Мальта, Португалія, Словенія, Іспанія, Швеція та Сполучене Королівство).

В інших державах Європи (наприклад, Польща, Угорщина, Ірландія, країни Балтії) за примусовий шлюб настає кримінальна відповідальність лише тоді, коли є інший злочин, такий як зґвалтування, замах на зґвалтування, фізичне насильство, психологічне чи сексуальне насильство, тілесні ушкодження, жорстоке поводження, напад, незаконне затримання, порушення свободи та недоторканості, психологічний примус, сексуальний примус, викрадення людей, злочини проти людей, сексуальної недоторканості або злочини проти честі [2].

В Україні примушування до шлюбу було криміналізовано Законом № 2227-VIII від 06.12.2017, який ввів до Кримінального кодексу України окрему статтю 151-2, якою передбачено покарання за примушування особи до вступу в шлюб/співжиття або до продовження примусово укладеного шлюбу/співжиття, або спонукання з цією метою особи до переміщення на територію іншої держави.

Висновки. Стамбульська конвенція 2011 року є першим зобов'язуючим інструментом та основним документом з питання примусових шлюбів в Європі

(чому присвячено 2 окремі статті). Її особливістю є те, що поняття «жінка» охоплює дівчат до 18 років, і застосовується в період збройного конфлікту.

Сторони Конвенції беруть на себе зобов'язання криміналізувати примушування до вступу в шлюб або в заманюванні для цього на іншу територію. Крім того, Сторони беруть на себе зобов'язання щодо створення можливості анулювання або розірвання шлюбу та відновлення порушених прав.

Деякі держави криміналізували примусовий шлюб, а деякі замінюють окрему статтю сукупністю норм. В Україні примушування до шлюбу було криміналізовано із ЗУ № 2227-VIII (набрав чинності 2019 року).

Список використаних джерел

1. Resolution 1468 (2005) Forced marriages and child marriages / Parliamentary Assembly. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17380>
2. Maria Barcons Campmajó. Forced Marriages In Europe: A Form Of Gender-based Violence And Violation Of Human Rights. The Age of Human Rights Journal. 2020. №14. URL: <https://revistaselectronicas.ujaen.es/index.php/TAHRJ/article/view/5474/4773>
3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (офіційний переклад) : Council of Europe [Електронний ресурс] / – URL: <https://rm.coe.int/1680462546>
4. Juana María Gil Ruiz. La violencia institucional de género. Editorial. Anales de la Cátedra Francisco Suárez. 2014. № 48. URL: <http://revistaseug.ugr.es/index.php/acfs/article/view/2777>

ДО ПИТАННЯ МЕДІАЦІЇ В НОТАРІАТІ

Копець І.О., Погорецький Ю.В. - студенти 4 курсу юридичного факультету

ВНУ імені Лесі Українки

Старчук О.В. - к. ю. н, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ВНУ імені Лесі Українки

Актуальність теми дослідження. Україна на сьогодні перебуває на етапі подальшого реформування всіх сфер суспільного життя, зокрема, і шляхом реалізації новітніх правових підходів. При цьому, сучасний етап державотворення та правотворення повинен відповідати потребам становлення України як правової держави, а українського суспільства – як громадянського. Одним із таких новітніх правових підходів є широке запровадження інституту медіації як способу альтернативного вирішення спорів. Саме ця обставина зумовлює актуальність дослідження питання можливості проведення медіації нотаріусами.

Окрім цього, Закон України «Про нотаріат» доповнено новою статтею 16-1 «Медіація в нотаріаті», якою передбачено можливість здійснювати підготовку нотаріусів у сфері медіації Нотаріальною палатою України.

Виклад результатів досліджень. У правовій доктрині доволі давно почали висловлювати позицію щодо необхідності надання функцій медіатора нотаріусу.

Зокрема, Ж. А. Огороднік вказує, що обов'язки нотаріуса, передбачені Законом України «Про нотаріат» є подібними до функцій медіатора. Зміст цих обов'язків полягає у тому, що нотаріус, по суті, є нейтральним посередником між сторонами, на якого покладено функцію турботи про те, щоб права та законні інтереси жодної із сторін не були порушені [1, с. 129].

Водночас, безумовним є те, що діяльність нотаріуса як медіатора, звісно, є доцільною не у всіх конфліктних ситуаціях. Найбільш ефективною така діяльність нотаріуса може бути в майнових, комерційних, корпоративних, сімейних, спадкових спорах тощо [1, с. 129].

У той же час, М. О. Німак наголошує, що діяльність медіатора та нотаріуса не є тотожною. Зокрема, медіація спрямована на врегулювання конфлікту між сторонами шляхом досягнення ними згоди і прийняття спільного рішення, яке влаштує обидві сторони, натомість, мета нотаріальної діяльності – надання юридичної сили певним фактам та подіям шляхом вчинення нотаріальних дій. Щоправда, щоб вчинити таку нотаріальну дію, сторони все ж повинні спочатку дійти згоди щодо такої дії, а сприяє їм у цьому дуже часто саме нотаріус [2, с. 67].

Ми погоджуємося із Н. В. Ільєвою, Д. А. Мадей, які зауважують, що наділення нотаріусів повноваженнями медіатора забезпечить низку переваг. Насамперед, не має необхідності створювати новий інститут медіаторів, оскільки споріднені функції вже частково виконують нотаріуси. Для прикладу, нотаріус може запропонувати сторонам варіанти поділу майна або допомогти у формулюванні положень договору і т.д. Більше того, саме нотаріус зможе довести процедуру медіації до логічного завершення: засвідчивши підпис на заяві, посвідчивши договір та вчинити інші нотаріальні дії [3, с. 40].

У контексті доцільності виконання нотаріусами функцій медіатора не зайвим також є дослідження зарубіжного досвіду щодо цього питання.

Позитивний досвід впровадження нотаріальної медіації спостерігаємо у Франції. Основними сферами діяльності нотаріуса-медіатора є приватна та судова медіація. Впровадження такої моделі медіації обґрунтовано тим, що нотаріус володіє професійною етикою, природною схильністю до медіації, а його авторитет визнається громадськістю. Водночас, законодавець визнає, що професійних навичок нотаріуса для здійснення медіації у французькій практиці недостатньо, тому існує потреба в здобутті спеціальної освіти [4, с. 116].

Подібна до французької, модель нотаріальної медіації функціонує і в Бельгії. Корисним досвідом цієї країни є те, що нотаріальна медіація регулюється тут спеціальним актом – Кодекс етики нотаріальної медіації. З положень цього акту випливає, що основна функція нотаріуса-медіатора полягає у створенні умов, які допоможуть сторонам спору провести переговори з метою самостійного пошуку узгодженого рішення [4, с. 116].

Доволі давно нотаріальну медіацію запроваджено також в Грузії. З 2013 року нотаріус як медіатор допомагає сторонам спору на початковій та завершальній стадії переговорів. Результати такої медіації оформлюються нотаріально посвідченим документом – нотаріальний акт – документ, який фіксує права та обов'язки сторін, про які вони домовилися під час переговорів. Основними сферами нотаріальної медіації є цивільні спори (сімейні, спадкові, майнові тощо) [4, с. 116-117].

Висновки. Таким чином, запровадження можливості здійснювати медіацію нотаріусами є доволі продуманим кроком законодавця, оскільки це сприятиме тому, що нотаріус допоможе сторонам, які звертаються до нього, досягти узгодженої позиції та посвідчити відповідні документи, які є результатом такої узгодженої згоди. Окрім цього, це допоможе зменшити кількість судових спорів, тобто потенційно, за умови активного впровадження медіації в нотаріаті, зможемо спостерігати поступове розвантаження судової системи.

У необхідності впровадження медіації в нотаріаті України переконуємося і на прикладі зарубіжного досвіду. При цьому, різноманітні зарубіжні підходи до суміщення медіації та нотаріату можуть бути використані для подальшого удосконалення діяльності нотаріуса як медіатора.

Список використаних джерел

1. Огороднік Ж. А. Можливість та необхідність надання функцій медіатора нотаріусу. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. Вип. 2 (38). 2018. С. 128-131 (дата звернення: 21.10.2022)
2. Німак М. О. Перспективи проведення медіації нотаріусом в умовах сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5. 2020. С. 66-68. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-5/14> (дата звернення: 21.10.2022)
3. Льєва Н. А., Мадей Д. А. Перспективи надання нотаріусами функцій медіації в Україні. *Правова держава*. № 46. 2022. С. 35-42. URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2022.46.257805> (дата звернення: 21.10.2022)
4. Мироненко М. О. Зарубіжний досвід упровадження медіації в нотаріальну діяльність. *Наукові записки*. Сер. Право. Вип. 12. 2022. С. 114-119. URL: [10.36550/2522-9230-2022-12-114-119](https://doi.org/10.36550/2522-9230-2022-12-114-119) (дата звернення: 21.10.2022)

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР ЯК РЕГУЛЯТОР НЕМАЙНОВИХ ВІДНОСИН: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Костюк Л. В. – здобувач освіти
другого (магістерського) рівня освіти
1 року навчання юридичного факультету
ВНУ імені Лесі Українки

Відповідно до п. 3 Ст. 93 Сімейного кодексу України (далі – СК України) встановлено заборону на регулювання особистих немайнових відносин між подружжям, а також особистих відносин між ними та дітьми. Законодавець вважає, що протилежне буде суперечити базовим засадам конституційних принципів, зокрема ст. 21, яка передбачає невідчужуваність та непорушність прав і свобод людини. Відповідно, регулювання особистих немайнових правовідносин одного з подружжя шлюбним договором неодмінно призвело б до їхнього звуження, а отже порушення таких прав і свобод. Крім того, ст. 51 Конституції захищає права особи, яка перебуває в шлюбі, передбачаючи, що кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї.

Регулювання особистих немайнових правовідносин подружжя у шлюбному договорі, на думку законодавця, могло б стати наслідком того, що один із подружжя має більше прав, а інший – обов'язків. Крім того, захистити одного із подружжя за допомогою законодавчих норм, практично, неможливо. Наприклад, у випадку хвороби чи інших непередбачуваних обставин, що ускладнюють виконання покладених побутових обов'язків, один із подружжя все одно був би вимушений дотримуватися прописаних правил. Щоб уникнути подібних ситуацій, законодавець не регулює сферу особистих немайнових правовідносин.

Норми національного сімейного законодавства, які визначають зміст шлюбного договору, істотно відрізняються від законодавства переважної більшості зарубіжних країн, які надають широкі можливості включення в шлюбні договори умов особистого немайнового характеру між подружжям [1, с. 159]. Натомість, вітчизняні противники заперечують регулювання особистих немайнових правовідносин подружжя шлюбним договором, вказуючи на неможливість притягнення їх до юридичної відповідальності у випадку невиконання його умов. Наприклад, яке покарання застосувати та, головне, за допомогою якого механізму його реалізувати у випадку відмови одного з членів подружжя мити посуд ввечері, що прописано у шлюбному договорі ?

Цікаво, що зарубіжні юристи вже давно визначають шлюбний договір як надзвичайно специфічний правочин, а тому, розуміючи, що деякі пункти шлюбного договору, які мають особистий характер, не завжди можуть бути виконані примусово, не надають цьому вирішального значення [1, с. 159]. Прописуючи свої права та обов'язки, майбутнє подружжя моделює своє майбутнє життя, а тому правила, закріплені в договорі, необхідно розглядати як стимул до їх виконання, а не імперативні норми, невиконання яких породжують юридичні наслідки.

Панівне місце особистих немайнових прав подружжя у шлюбних договорах відіграє у багатьох країнах світу, зокрема в США. Спільною і важливою ознакою законодавства усіх штатів є єдиний акт шлюбного договору, який прийняли близько 26 штатів. Це єдиний акт, який служить основою для визначення питань щодо того, як та коли шлюбний договір має бути виконано [2, с. 57]. У шлюбному договорі подружжя може прописувати широке коло питань, наприклад, порядок виховання дітей (вибір їхньої релігії, особливості спілкування з дідом/бабою, тіткою/дядьком, тощо), умови спілкування з іншими родичами (можливість чи неможливість їхнього проживання у житлі подружжя (включно з строком та вибором кімнати)); порядок трудової активності подружжя (період часу, який вони бажають проводити на роботі, порядок прийняття рішення про зміну роботи). Цей перелік не є вичерпним.

Повертаючись до вищесказаного, можна стверджувати, що подібні умови суттєво обмежують особисті немайнові права подружжя. Однак, вартою уваги є думка Л. Липець, яка порівнює шлюбний та трудовий договори в українському праві, вказуючи на те, що «щодо однієї особи можна встановити будь-які обмеження та заборони трудовим договором, і з точки зору законодавця, це буде цілком законно, але ті ж самі, або навіть менш значущі обмеження, встановлені шлюбним договором, вважатимуться порушенням прав і свобод людини і категорично забороняються законодавцем. То де ж логіка?» [3, с. 31]. Вважаємо такий аргумент цілком доречним, спираючись на приклад умов трудових контрактів, поширених серед спортсменів та представників шоу-бізнесу, в яких прописані суттєві

обмеження, які можна розуміти як порушення особистих немайнових прав (наприклад, заборона з'являтися в публічних місцях після 23 години вечора, обов'язок схуднути до відповідної ваги, заборона вживання спиртних напоїв, тощо).

У країнах Західної Європи та Канади шлюбний договір є, також, доволі актуальним, оскільки законодавство дає можливість регулювати не тільки майнові правовідносини подружжя, а й відносини, які стосуються правил його поведінки, умов виховання дітей тощо [2, с. 170]. Загалом вони характеризуються широким колом питань, які можна узгодити. Незмінним залишається те, що прописані права та обов'язки не повинні суперечити нормам моралі та ставити подружжя в гірше становище, ніж це передбачено чинним законодавством.

Отже, в Україні не існує законодавчої можливості регулювання особистих немайнових правовідносин подружжя шлюбним договором. Однак, зважаючи на поширеність та частоту укладення шлюбних договорів у зарубіжних країнах з приписами, що регулюють сферу особистого життя людини, існує виправдана необхідність подальшого вивчення питання задля запозичення зарубіжного досвіду та реформування національного сімейного законодавства щодо договірної регулювання правовідносин подружжя шлюбним договором.

Список використаних джерел

1. Єніна Л. В. Закріплення особистих немайнових прав подружжя у шлюбному договорі. *Право.ua*. 2018. № 1. С. 157-160.
2. Пряміцин В. Ю., Балінська В. О., Ковалик К. І. Особливості укладення шлюбного договору в Україні та США: переваги й недоліки. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Дніпро, 2020. № 1. С. 55-58.
3. Липець Л. В. Шлюбний договір в Україні і в світі: порівняльні аспекти шлюбного і трудового договорів, а також шлюбних договорів в Україні і в США. *Юридична наука*. Київ, 2015. № 8. С. 27-41.
4. Казарян К. А. Інститут шлюбного договору в англосаксонській та континентальній правових сім'ях. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право*. Харків, 2013. № 1062. Вип. 14. С. 268-271.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ МИТНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ

Костюк Л. В. – здобувач освіти
другого (магістерського) рівня освіти
1 року навчання юридичного факультету
ВНУ імені Лесі Українки

Шевчук Л. М. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін ВНУ ім. Лесі
Українки

Сучасні світові тенденції організації контролю за митними правопорушеннями характеризуються високим рівнем моніторингу у поєднанні зі спрощенням самої процедури митного регулювання. Такі зміни пов'язані насамперед з інтенсивним

впровадженням технологічних досягнень, що дають змогу систематизувати інформацію та швидко її обробляти. Серед прогресивних юридичних новацій можна виділити структуру «Електронна митниця» (e-Customs), що діє на просторах ЄС та принцип «єдиного вікна», який застосовується в багатьох країнах світу.

На початку 2000-х років створилися передумови для покращення якісних показників діяльності митних служб ЄС. Це було продиктовано вимогами часу, зокрема, лібералізацією торгівлі та зростанням її темпів, а також поглибленням співробітництва між країнами-членами. Все це вимагало впровадження змін до норм права ЄС та митного права кожної країни. В результаті базові принципи права залишилися незмінними, хоча їхня зовнішня форма вираження суттєво видозмінилася. Так, у 2003 році була запущена програма «Електронна митниця». Вона передбачала відмову від паперових документів і використання натомість електронних носіїв інформації.

У 2008 р. Європарламент прийняв Рішення № 70/2008/ЄС. Відповідно до нього були забезпечені умови задля переходу на електронне управління митними процедурами та створення електронної мережі серед країн-членів ЄС з приводу обміну інформацією між митними органами.

Отже, поняття «електронна митниця» втілює комплекс комп'ютерних інформаційних технологій, що охоплюють електронну обробку, подання документів для митного оформлення та митного декларування, електронний калькулятор митних платежів та можливість їх сплати в онлайн форматі тощо [1, с. 215-216].

Серед переваг електронного декларування можна виділити насамперед зменшення навантаження на посадових осіб, відповідальних за проходження митного контролю, скорочення фізичного контакту між суб'єктами ЗЕД та митниками, що мінімізує корупційні ризики, удосконалення економічного захисту держав-членів, а також зменшення кількості митних правопорушень через фактичну неможливість їхнього вчинення тощо. На практиці це проявляється в тому, що суб'єкти митних відносин звільняються від проходження процедур митного контролю в інших країнах-членах ЄС, якщо вони вже пройшли цю процедуру на одному з пунктів (про що складається необхідний документ, наприклад, транзитна декларація, куди вносяться всі необхідні дані).

Прикладом повної комп'ютеризації процесу проходження митного контролю можуть також слугувати США. Ключовою засадою виявлення та попередження митних правопорушень є автоматизована система зберігання та обробки митних документів. Це дає змогу перевірити і фізичних осіб-пасажирів (наприклад, наявність заборгованості, попередня «історія перетину кордону»), і вантажовідправників, імпортерів та експортерів. Саме тому американську систему митного контролю вважають однією з найпрогресивніших.

Ще один позитивний приклад спрощення процедурних питань та підвищення рівня ефективності протидії митним правопорушенням стосується моделі «єдиного вікна». У рамках концепції «єдиного вікна» суб'єкти господарювання надають інформацію про товари тільки в один орган, навіть якщо інформація повинна бути представлена в декілька компетентних органів. Означене нововведення тісно пов'язане з системою інформаційного обміну між митними та іншими компетентними органами країн-членів ЄС [2, с. 246].

Так, одне із перших визначень «єдиного вікна» міститься в Рекомендації № 33 UN/CEFACT 2005 р., згідно з якою відповідна концепція означає об'єкт, який дозволяє сторонам, залученим у торгівлю і транспорт, подавати стандартизовану інформацію та документи в єдиному вхідному пункті для виконання всіх вимог, пов'язаних з імпортом, експортом і транзитом [3, с. 128].

Варто виділити також шведську та сінгапурську моделі «єдиного вікна» як приклади ефективного функціонування органів виконавчої влади у сфері митного контролю. Так, у Швеції всі юридично значущі дії, пов'язані з проходженням митного контролю, фіксуються та реєструються в митному органі, який спрямовує отримані документи на перевірку й проходження всіх інших необхідних процедур, передбачених національним законодавством. Крім того, існує можливість відправки митної декларації за допомогою sms-повідомлення. Далі отримана інформація буде спрямована до служби ветеринарного, фітосанітарного контролю, банківську, податкову та інші необхідні служби.

У Сінгапурі, де електронне декларування реалізоване на 100 %, теж діє модель «єдиного вікна». Так, всі учасники зовнішньоекономічної діяльності проходять через уповноважений державний орган і в подальшому інформація спрямовується у митні органи, податкову та банківську системи держави [4, с. 78].

Отже, протиправна діяльність у сфері митних відносин є загрозою для економічної безпеки кожної країни, закони якої порушуються. Аналіз зарубіжних механізмів регулювання митних відносин свідчить про те, що комп'ютеризація та уніфікація всіх процедур, пов'язаних з проходженням митного контролю, є дієвим методом протидії митним правопорушенням. Вважаємо, що вдосконалення технологічних систем та подальше спрощення процедур митного контролю є важливим етапом розвитку митного регулювання будь-якої сучасної демократичної та правової країни світу.

Список використаних джерел

1. Сидорович О. Ю., Герчаківський С. Д. Інформаційне забезпечення митної справи України в контексті цифрової стратегії розвитку суспільства. *Світ фінансів*. 2021. № 1(66). С. 210–225.
2. Філіпенко Т. В. Формування митної політики і митного права ЄС. *Міжгалузеві зв'язки цивільного, господарського та трудового права* : матеріали Всеукр. наук-практ. конф., м. Кривий Ріг, 28 вер. 2017. Кривий Ріг, 2017. С. 245–248.
3. Брачук А. О. Реалізація принципу сприяння торгівлі у митному законодавстві : дис... канд. юр. наук : 12.00.07. Одеса, 2019. 192 с.
4. Мозолюк Т. М. Тенденції протидію митним правопорушенням у світовій практиці. *Економіка та митно-правові відносини*. 2017. Вип. 11-12. С. 74–81.

ПРАВО ЖІНКИ НА АБОРТ: ЗАБОРОНИТИ ЧИ ДОЗВОЛИТИ

Якимчук Д. В. – здобувач освіти II (магістерського) рівня освіти 2 року навчання юридичного факультету

ВНУ імені Лесі Українки

Щирба М. Ю. – д.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права ВНУ імені Лесі Українки

Сьогодні не існує єдиної позиції щодо теми абортів. Це питання впродовж останніх десятиліть не втрачає актуальності, та набуває все більш дискусійного характеру в контексті морального, правового і релігійного статусу переривання вагітності.

Аборт - переривання вагітності впродовж перших її 22 тижнів. Буває мимовільним (викидень) і медичним (хірургічне чи медикаментозне втручання). Медичний аборт виконують у разі небажання чи неможливості жінки народжувати, а також за рядом медичних показань, що загрожують життю вагітної або плоду.

Сучасні країни світу можна поділити на декілька груп, в залежності від законодавчого регулювання права жінки на аборт. До першої групи належать країни, у яких повна заборона абортів, окрім випадків які загрожують життю, а сам аборт розглядається як злочин проти життя. До таких країн належать Ватикан, Іран, Сирія, Чилі, Домініканська Республіка, Єгипет та ін. До другої групи належать країни, в яких аборти дозволені в окремих випадках, а саме лише у разі настання вагітності в результаті зґвалтування або в разі загрози життю і здоров'ю жінки і тільки за медичними показаннями. Це зокрема ОАЕ, Болівія, Бразилія, Монако, Пакистан, Перу, Польща. До третьої групи належать ті країни, де аборти дозволені не лише за медичними показаннями, а й за соціально-економічними показниками. Такими країнами є Ізраїль, Індія, Фінляндія, Японія, Люксембург. Четверту групу представляють держави, у яких аборт дозволений за бажанням жінки, а саме Канада, Куба, Нідерланди, Бельгія, Болгарія, Німеччина, Норвегія, колишні країни СНД та Балтії, а також Україна.

Кожна з країн, враховуючи правові, моральні та релігійні принципи обирає дозволяти чи забороняти жінкам вчинення абортів. Ліберальні групи країн, керуються правом визнавати за жінкою право вагітності або ж її переривання, законодавці встановлюють строк на здійснення абортів, а саме строк до 12-го тижня вагітності. Та все ж громадяни країн, у яких аборти заборонені, змушені користуватися таким явищем як «абортивний туризм», а саме подорож до країн де аборти не заборонені. Ще одним негативним явищем заборони є, «кримінальні аборти» та «абортивне підпілля», тобто здійснення абортів у заборонений спосіб через людей, які не мають медичної освіти та навичок, що є причиною великої смертності серед жінок, що скористалися даною послугою.

22 жовтня 2020 року Конституційний трибунал Республіки Польща визнав неконституційним положення законодавства про можливість штучного переривання вагітності у випадках, коли у плода виявлено дефект розвитку або невиліковну

хворобу, що становить загрозу для життя дитини після народження [2]. Дане рішення викликало неабияке обурення громадян Польщі. Жінки вийшли на масові протести з гаслом «Моє тіло – моє діло!». Варто звернути увагу, що Конституція Польщі захищає права не лише з моменту народження, а й з моменту зачаття. Не менш важливим фактором такого рішення є те, що Польща є однією з тих держав Європи, де релігійні, християнські принципи та постулати відіграють вагомий роль, в тому числі, і у державно-правовому секторі. Зазначене рішення уряду суперечить практиці Європейського суду з прав людини. Так, у ряді рішень ЄСПЛ (справа *A, B and C v. Ireland*; *Tysiac v. Poland*) визначив, що право на переривання вагітності належить до репродуктивних прав жінки і що заборона абортів, коли це вимагається з причин здоров'я та/або благополуччя жінки, належить до сфери права на повагу до її приватного життя [3]. Окрім права на аборт жінка має право й на інші репродуктивні права, як-то: штучне запліднення, внутрішньоутробні медичні тести, сурогатне материнство. Прямого посилання на право на аборт у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод не передбачено, однак у положеннях ст. 8 кожному гарантується право на повагу до приватного сімейного життя. Саме це норма широко тлумачиться у рішеннях ЄСПЛ, і ст. 8 Конвенції включає право на вирішення питання народження чи не народження дітей [1].

В Україні, як і у Польщі, підстави для заборони абортів також було обґрунтовано на законодавчому рівні ще на початку 2000-них. Так, у 2005 р. в Українському католицькому університеті відбулася прес-конференція, на якій було представлено звернення до Президента України від учасників Всеукраїнської конференції «Аборт: заперечення права на життя». В даному відкритому зверненні його учасники визначили підстави для заборони абортів в Україні на законодавчому рівні, розглядаючи їх з різних точок зору [4].

Виходячи із аналізу зазначених вище фактів, можемо стверджувати, що ЄСПЛ визнає право кожної з держав на автономне регулювання питання абортів та наголошує, що держави не повинні порушувати Конвенцію, дозволяючи чи забороняючи аборти. За жінкою повинне зберігатися право народжувати дітей або ж за її відмовитися від реалізації права стати матір'ю. Державам варто звернути увагу не лише на позитивні сторони вагітності, але й негативні. Статистика доводить, що жінки які все ж погоджуються на аборт мають для цього власні підстави, серед негативних, в тому числі, інцест, зґвалтування, загроза здоров'ю та життю матері. Вагітність може спричинити не лише загрозу життю та здоров'ю жінки, а й соціально-економічні проблеми, психологічні, фінансові та моральні.

Разом з тим, питання про право дитини на народження і про момент, з якого воно охороняється законом в українському правовому полі залишається невирішеним, що ускладнює і без того непросту ситуацію, оскільки обмежує право на життя ненародженої дитини і тим самим, вступає у конфлікт з правом матері на приватне життя і свободу розпоряджатися власним тілом.

Право на аборт, як одне з новітніх прав залишається неоднозначним для реалізації в контексті дозволу vs заборони як з правової позиції законодавця кожної окремої держави сучасного світу, який глобалізується, так і з точки зору моральних, релігійних, етичних переконань, які є рушійними в тій чи іншій державі.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнар. док. від 04.11.1950 / Рада Європи. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Рішення Конституційного Суду Польщі від 22.01.2020 Sygn. akt K 1/20 «Планування сім'ї, захист людського плоду та умови допустимості переривання вагітності» (Planowanie rodziny, ochrona płodu ludzkiego i warunki dopuszczalności przerywania ciąży) URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/wyrok-trybunalu-konstytucyjnego-sygn-akt-k-1-20-19075113>
3. Репродуктивні права. URL: <https://www.echr.com.ua/publication/reproduktivni-prava/>
4. Всеукраїнська конференція «Аборт. Заперечення права на життя». URL: <http://ucu.edu.ua/research/conferences-andeminars/2005/abortionconference-5/>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З НЕФІКСОВАНИМ РОБОЧИМ ЧАСОМ

Якимчук Д. В. – здобувач вищої освіти II рівня 2 року навчання юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Старчук О.В. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ВНУ імені Лесі Українки

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом» [1] КЗпП доповнено ст. 21-1, відповідно до якої трудовий договір з нефіксованим робочим часом – це особливий вид трудового договору, умовами якого не встановлено конкретний час виконання роботи, обов'язок працівника виконувати яку виникає виключно у разі надання роботодавцем передбаченої цим трудовим договором роботи без гарантування того, що така робота буде надаватися постійно, але з дотриманням умов оплати праці, передбачених цією статтею [2].

Трудовий договір з нефіксованим робочим часом, - це особливий вид трудового договору, при якому не встановлюється конкретний час виконання роботи. Згідно з законодавством, роботодавець не гарантує працівникові регулярну роботу, а обов'язок працівника виконувати роботу виникає лише у разі коли роботодавець надає працівнику роботу, що передбачена трудовим договором. Роботодавець повинен укладати договір з працівником у письмовій формі, проте цей обов'язок не діє у період воєнного часу [3], отже форму трудового договору сторони визначають на власний розсуд за домовленістю між собою.

Що стосується примірної форми трудового договору з нефіксованим робочим часом затверджується, то вона затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері трудових відносин.

Хоча у КЗпП не передбачено умов такого договору, однак вказано на те, що він повинен містити, інформацію про: спосіб та мінімальний строк повідомлення працівника про початок виконання роботи, який повинен бути достатнім для

своєчасного початку виконання працівником своїх обов'язків; спосіб та максимальний строк повідомлення від працівника про готовність приступити до роботи або про відмову від її виконання; інтервали, під час яких від працівника можуть вимагати працювати (базові години та дні).

Серед головних умов, які характеризують трудовий договір з нефіксованим робочим часом, є основні години та дні, в які роботодавець може вимагати від працівника виконання його обов'язків. Також, роботодавець має проінформувати завчасно працівника про наявність роботи, а працівник у свою чергу повідомляти про згоду або ж відмову. Сторони у трудовому договорі повинні зазначити спосіб, а також строк для повідомлення працівника про початок виконання його обов'язків, інтервали протягом яких працівник може залучатися до виконання роботи, а також спосіб та строк повідомлення працівника, якщо роботодавець вимагає від працівника виконання роботи поза основних днів та годин.

Згідно ч. 7 ст. 21-1 КЗпП кількість базових годин, за які від працівника можуть вимагати виконувати роботу, не можуть перевищувати 40 годин на тиждень, а кількість базових днів на тиждень – 6. Тобто, для працівника на умовах нефіксованого робочого часу, по суті, забезпечуються такі ж вимоги щодо тривалості робочого часу і часу відпочинку, як і для працівника за звичайним трудовим договором.

Виконання працівником роботи за трудовим договором здійснюється у декілька етапів: *перший етап*, це роботодавець повідомляє працівника про наявність роботи до виконання, її тривалість та строки виконання в межах основних днів та годин з дотриманням способу та строку передбачених у трудовому договорі; *другий етап*, це працівник повідомляє роботодавця про готовність до виконання роботи або відмову, з дотриманням строків та способу.

Що стосується умов оплати праці, виконаної працівником на умовах нефіксованого робочого часу, то заробітна плата виплачується такому працівникові за фактично відпрацьований час, а не у фіксованому розмірі, як за звичайним трудовим договором.

Працівник може погодитись на виконання роботи поза межами основних днів та годин. Законодавець визначив також мінімальну тривалість робочого часу, а саме 32 години протягом календарного місяця.

Серед обмежень, що пов'язані з трудовим договором з нефіксованим робочим часом є те, що роботодавець не повинен перебільшувати кількість таких договорів, тобто одну десяту частину від загальної кількості трудових договорів. Ці обмеження не передбачені для працівника, тобто немає обмежень щодо роботодавців з якими співпрацює працівник на умовах цього договору. Роботодавець не може забороняти та обмежувати працівника, який працює за договором з нефіксованим робочим часом, укладати інші трудові договори.

Отже, трудовий договір з нефіксованим робочим часом надає низку переваг для працівників, прирівнюючи до працівників, які оформлені за звичайними трудовими договорами, адже вони нарівні користуються трудовими та соціальними гарантіями, а також отримують щомісячну заробітну плату навіть якщо роботодавець не забезпечив їх роботою. Водночас, таким працівникам варто враховувати, що з переходом на роботу згідно трудового договору з нефіксованим робочим часом зміняться умови оподаткування отримуваних ними доходів, вони будуть

оподатковуватися так, як і для працівників за звичайними трудовими договорами, що може стримувати від переходу на роботу за таким договором. Щодо роботодавців, трудовий договір з нефіксованим робочим часом дозволяє уникнути та зняти ризики нарахування штрафів на неоформлених трудових відносин з такими працівниками, а також убезпечує від необґрунтованої відмови працівника виконувати роботу, адже за це його може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом: Закон України від 18 липня 2022 р. № 2421-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2421-20#n7>
2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. із змінами та доп. *Відом. Верхов. Ради УРСР*. 1971. додаток до № 50. Ст. 375.
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2136-ІХ. *Голос України*. 2022. 23 берез. (№ 64). С. 1–2.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОВИ ДІЛОВОДСТВА В УКРАЇНІ

Яценюк Ю. В. – студентка 4 курсу юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Кандзюба І. М. – студентка 4 курсу юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Старчук О.В. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ВНУ імені Лесі Українки

Мовне питання в Україні завжди набувало гостроти разом з питанням утвердження її суверенітету. Події 2014 року спонукали український політикум і суспільство переглянути ставлення до української мови як символу Української держави та українського народу, а також до статусу інших мов в Україні, результатом чого ухвалення у 2019 році Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної», яким врегульовано застосування державної мови в судочинстві, нормативно-правових актах, діловодстві та документообігу, актуальним є дослідження функціонування української мови в юридичній сфері України.

Відповідно до статті 10 Конституції України державною мовою нотаріального діловодства є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Також в Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України [1].

Якщо особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальних дій, не знає мови, якою ведеться діловодство, тексти оформлюваних документів та роз'яснення, які надає нотаріус при вчиненні нотаріального провадження, мають перекладатися цій особі нотаріусом або перекладачем [2].

У загальних положеннях Правил ведення нотаріального діловодства, відповідно до наказу Міністерства юстиції України № 2241/5 від 22.06.2021 зазначено, що діловодство ведеться українською, а не державною мовою [3].

Ця невідповідність вже неодноразово була предметом судових розглядів, пов'язаних із тим, що положення Правил не відповідає нормативно-правовому акту вищої юридичної сили [4].

Незважаючи на те, що зазначеною нормою права не регламентується мова діловодства приватних нотаріусів, убачається, що вона, як загальна, розповсюджується і на приватних нотаріусів, і на нотаріусів, які працюють у державному нотаріаті.

Судова практика стверджує, що норма Правил не обмежує право громадян подавати нотаріусу для посвідчення документи, викладені іноземною мовою, оскільки Правила встановлюють вимоги лише до нотаріального діловодства, а не до порядку та мови звернення громадян до нотаріуса. Хоча такий підхід не можна вважати виваженим, оскільки він передбачає умову досконалого володіння нотаріусом іноземною мовою. Ні в Законі (ч. 2 ст. 3), ні Порядку видачі свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю немає такої вимоги, а обов'язковою умовою допуску особи до зайняття посади нотаріуса передбачена вимога володіти державною мовою [2; 5].

Також із аналізу нормативно-правових актів, що регулюють організацію та діяльність нотаріусів, випливає, що чинне законодавство не містить заборони щодо права особи на звернення до нотаріуса мовою, відмінною від державної.

У нотаріальному процесі діє загальний принцип цивільного законодавства, в межах якого його учасники, в тому числі й іноземні особи, особи без громадянства мають рівний правовий статус поряд з громадянами України. Відповідно до цих положень, нотаріус однаково повинен забезпечувати захист прав як українській, так й іноземній стороні при вчиненні нотаріальних дій.

О. В. Коротюк, зауважує, що порушення законодавства про мови не можна розцінювати тільки в контексті невідповідностей дій нотаріуса встановленим правилам ведення діловодства. Так, нерозуміння особою мови, якою викладено документ, ставить під сумнів вираження її волевиявлення і перевірку дієздатності, сприйняття і розуміння нею всіх умов правочину тощо [6].

Також, вагомою проблемою є те, що у чинному законодавстві відсутні норми, які містили б положення про процедуру залучення перекладача для сприяння нотаріусу під час здійснення ним діяльності. Згідно ч. 2 ст. 15 Закону України «Про нотаріат» [2] перекладач залучається лише для перекладу текстів оформлюваних документів у разі, якщо особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, не знає мови, якою ведеться діловодство.

Висновок. Отже, принцип державної мови нотаріального діловодства виступає одним з головних засад здійснення нотаріального процесу. На сьогодні національне законодавство визначає лише первинні поняття мовної політики, але не дає чіткого поняття правової природи державної мови та межі її застосування. Тому, потрібно

розробити чітку послідовність законодавчих дій для встановлення ефективного правового регулювання мовних відносин в Україні, в тому числі при вчиненні нотаріальних дій.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відом. Верх. Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. із змінами та доп. станом на 19.08.2022 р. *Відом. Верх. Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.
3. Правила ведення нотаріального діловодства: затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 р. № 3253/5. *Оф. вісник України*. 2010. № 98. Ст. 164.
4. Ухвала Київського Апеляційного адміністративного суду від 14.02.2012 р. Справа № 2а-4195/11/2670 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://metodrada.com.ua/page12/news513/>.
5. Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю: наказ Міністерства юстиції України № 1043/5 від 11.07.2012 р. *Оф. вісник України*. 2012. № 54. Ст. 2193.
6. Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х. : Право, 2012. С. 130.

СЕКЦІЯ 4. МАТЕМАТИКА. КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМ BLENDER ТА SUBSTANCE 3D PAINTER ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ КОМП'ЮТЕРА

Курносів В.О. – студент 4-го курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

Юнчик В.Л. – старший викладач кафедри загальної математики та мето-дики навчання інформатики ВНУ імені Лесі Українки

В умовах сучасного інформаційного суспільства динамічно розвиваються технології доповненої реальності та 3D моделей складних форм, засоби рендеру і багато інших інноваційних напрямів. Сфери застосування 3D графіки значно розширилися. Зокрема, використання тривимірних моделей в навчальному процесі є важливою складовою розробки за допомогою хмарних сервісів керування навчальним процесом (Moodle, Learner Nation, iSpring, Canvas, NEO LMS) дієвих і доступних електронних матеріалів для навчання інформатики [3].

Комп'ютерна техніка стала невід'ємною частиною життя як дорослих, так і дітей. Вибудовування правильної взаємодії учня початкової школи з комп'ютером допоможе йому не лише опанувати більшу кількість знань, але й відчувати себе впевненіше в сучасному суспільстві. Цим і зумовлено актуальність обраної теми.

Метою роботи є створення додатку, в якому за допомогою короткої віртуальної екскурсії учні зможуть ознайомитися з будовою персонального комп'ютера та функціями його складових.

Для досягнення мета необхідно вирішити наступні завдання:

- ознайомлення з можливостями програм blender і substance 3d painter;
- аналіз наявних додатків-аналогів для вивчення будови комп'ютера;
- розробка власного додатку для учнів початкової школи.

Для створення тривимірних моделей використовують різне програмне забезпечення, проте одним із найдоступніших є відкритий 3D редактор Blender 3D, програмний пакет для створення тривимірної комп'ютерної графіки, що включає засоби моделювання, анімації, рендерінгу, та обробки відео. Пакет є вільнопоширеним програмним забезпеченням та поширюється під ліцензією GNU GPL.

З використанням Blender є можливості моделювання, рендеринг, освітлення, текстурування і пост-продакшн різних тривимірних сцен. Високий рівень інтерфейсу програми дозволяє працювати з значною кількістю інструментів. Blender підтримує більшість форматів і стандартів таких програм як 3D Studio, Autodesk FBX, Collada, Wavefront і Stl.

Особливостями даного програмного продукту є невеликий розмір, висока швидкість рендерінгу, можливість працювати на різних операційних системах – FreeBSD, GNU/Linux, Mac OS X, SGI Irix 6.5, Sun Solaris 2.8 (sparc), Microsoft

Windows, SkyOS, MorphOS та Pocket PC. Пакет має такі функції, як симуляція динаміки твердих тіл (Rigid Body), рідин (Liquid simulation) та м'яких тіл (Soft body), редагування матеріалів і геометрії за принципом вузлів (Nodes), велику кількість легко доступних розширень, написаних мовою Python [2].

Для фарбування моделі було використано програму Substance 3D Painter. Adobe Substance 3D Painter – програмне забезпечення призначене спеціально для текстурування 3D моделей та запікання текстурних карт [1]. Особливостями є малювання текстур з використанням розумних кистей, створення розумних матеріалів та масок, мультиплатформенність. Substance Painter є індустріальним стандартом і використовується для текстурування моделей в комп'ютерних іграх відомими компаніями, як Ubisoft, Remedy, Respawn Entertainment та іншими. Крім того, широко використовується в фільмах, дизайні, архітектурній візуалізації. Має зручний та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс користувача.

В процесі виконання роботи створена узагальнена 3D модель комп'ютера з усіма його елементами і периферією. Для цього використано програму Blender, в ній же виконано правка геометрії для правильного текстурування і подальшого запікання збільшеної в кілька разів моделі. Бокова кришка системного блоку знята для кращого огляду елементів комп'ютера. Модель доповнено оглядовими платформами і переходами, по яких учні зможуть рухатись, як в звичайній грі. Біля кожного елемента комп'ютера розміщено віконце з необхідною інформацією. Модель експортовано в програму Substance 3D Painter для текстурування, після чого експортовано назад в Blender для подальшого запікання. Після цього модель буде готова для використання в середовищі по типу Unity, де на її основі створено додаток, який і буде використовуватись в навчальній програмі. На рисунку 1 показано дану 3D модель.

Рис. 1. 3D модель комп'ютера

Отже, запропоноване програмне забезпечення Blender та Substance 3D Painter є потужним інструментарієм, який дозволяє змоделювати та представити 3D модель комп'ютера для учнів з метою подальшого його вивчення.

Список використаних джерел

1. Adobe Substance 3D Painter URL: <https://www.adobe.com/products/substance3d-painter.html>
2. Blender офіційна сторінка. URL: <https://www.blender.org>

3. Мосіюк О.О. Особливості вивчення 3D моделювання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів інформатики. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2018. Випуск 2 (43). С. 182-186.

ЗАСТОСУВАННЯ ПОХІДНОЇ ДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ РІВНЯНЬ

Макарусь О.О. – студентка 4 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

Ковальчук І.Р. – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичного аналізу та статистики

Розділ «Похідна та її застосування» займає вагомe місце у шкільному курсі математики. Похідна часто застосовується для розв'язування рівнянь. Розв'язати рівняння означає знайти його корені, які задовольняють умові заданого рівняння або показати, що вони відсутні.

Нехай, маємо рівняння $f(x) = a$, де $f(x)$ – зростаюча або спадна функція. Отже це рівняння має не більше одного кореня, якщо a належить множині значень цієї функції f . Похідна застосовується для того, щоб визначити чи є монотонність строгою.

Постановка проблеми: застосування похідної та диференціалу функції до розв'язування рівнянь.

Мета: дослідити можливість використання похідної та диференціалу функції для розв'язування рівнянь.

Приклад 1. Розв'язати рівняння

$$3x^2 + \sqrt{x-1} + 2\sqrt{x+2} = 17$$

Розв'язання:

$$3x^2 + \sqrt{x-1} + 2\sqrt{x+2} = 17$$

Функція є зростаючою, на своїй області визначення, як сума відповідно трьох зростаючих функцій.

Оскільки ми маємо рівняння $f(x) = C$, де $C - const$, функція $f(x)$ – монотонна і неперервна на своїй області визначення $M \subset D(f)$. Отже це рівняння має не більше одного кореня.

$$f(x) = 3x^2 + \sqrt{x-1} + 2\sqrt{x+2}$$

$$D(f): x - 1 \geq 0$$

$$x + 2 \geq 0$$

$$x \in [1; +\infty)$$

З'ясуємо чи є функція $f(x)$ монотонною.

$$f'(x) = 6x + \frac{1}{\sqrt{x-2}} \times 1 + 2 \times \frac{1}{2\sqrt{x+2}} \times 1 = 6x + \frac{1}{\sqrt{x-2}} + \frac{1}{\sqrt{x+2}} > 0,$$

$$\forall x > 1$$

Функція зростає $\forall x \in [1; +\infty)$

$$x = 2$$

Перевірка:

$$3 \times 2^2 + \sqrt{2-1} + 2\sqrt{2+2} = 17$$

$$12 + 1 + 4 = 17$$

$$17 = 17$$

Відповідь: $x = 2$

Приклад 2. Яким умовам повинні задовольняти параметри p та q , щоб рівняння $2x^3 + px + q = 0$ мало три різних дійсних корені?

Розв'язання:

$$f(x) = 2x^3 + px + q$$

Щоб функція $f(x) = 2x^3 + px + q$ мало три різні корені, потрібно щоб похідна цієї функції дорівнювала 0

$$f'(x) = (2x^3 + px + q)' = 6x^2 + p$$

$$6x^2 + p = 0$$

$$x = \pm \sqrt{-\frac{p}{6}}, p < 0$$

Отже щоб $f(x)$, мала один від'ємний корінь, потрібно щоб виконувалась умова $q > 0$.

Відповідь: щоб рівняння $2x^3 + px + q = 0$ мало три різних дійсних корені, потрібно щоб $p < 0, q > 0$.

Приклад 3. Розв'язати рівняння

$$7x^7 + 5x^5 + 3x^3 + 2x - 2 = 0$$

Розв'язання:

$$7x^7 + 5x^5 + 3x^3 + 2x - 2 = 0$$

Розглянемо функцію $f(x) = 7x^7 + 5x^5 + 3x^3 + 2x - 2$

По всій області визначення функція $f(x)$ є диференційованою. Знайдемо похідну функції $f(x)$

$$f'(x) = (7x^7 + 5x^5 + 3x^3 + 2x - 2)' = 49x^6 + 25x^4 + 10x^2 + 2$$

Очевидно $f'(x) > 0, \forall x \in R$. Рівняння має один тривіальний корінь $x = 1$

Відповідь: $x = 1$.

Висновок: застосування похідної та диференціалу функції є ефективним для розв'язування багатьох рівнянь. Використовуючи похідну під час розв'язування деяких рівнянь, припустимо, що ми змогли підібрати два корені заданого рівняння виду $f(x) = a$. Щоб довести, що рівняння не має інших коренів, достатньо впевнитися, що функція $f(x) = a$ має тільки два проміжки зростання або спадання (на кожному з них рівняння може мати тільки один корінь).

Список використаних джерел

1. Давидов М.О. Сборник задач по математическому анализу. Москва: Просвещение, 1973. 256 с.
2. Давидов М.О. Курс математичного аналізу. Частина 1. Київ: Вища школа, 1976. 368 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ОБЕРНЕНІ ТРИГОНОМЕТРИЧНІ ФУНКЦІЇ»

Мороз К.І. – студентка IV курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ ім. Лесі Українки;

Ковальчук І.Р. – к. ф.-м. н., доцент кафедри математичного аналізу та статистики ВНУ ім. Лесі Українки

Актуальність дослідження. В сучасному освітньому просторі відбувається дуже стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, та їх застосування при вивченні предметних дисциплін. Система освіти в Україні перебуває у стані постійного вдосконалення. Особливе місце посідає вміння педагога використовувати ІКТ у процесі навчання, вдосконалювати свої професійні вміння у використанні віртуальних середовищ. Грамотне застосування сучасних ІКТ у закладі освіти сприяє підвищенню мотивації навчання учнів, та дозволяє вчителю робити процес навчання інтенсивнішим.

Мета дослідження - розробити методичні вказівки про застосування ІКТ в процесі вивчення теми «Обернені тригонометричні функції» з курсу алгебри і початків аналізу у 10-му класі.[1].

Згідно програми ця тема відноситься до розділу «Тригонометричні рівняння та нерівності».

Завдання дослідження - проаналізувати вплив впровадження прикладних програм на якість навчального процесу з алгебри і початків аналізу (профільний рівень) у 10-му класі. ІКТ дозволяють, як виконувати різні математичні операції, так і уможливають візуалізацію розв'язання алгебраїчних задач. Наприклад: MatLab, MathCad, Gran, Maxima, MathPaper та ін.[2]. Станом на сьогодні розроблено багато онлайн програм, які допомагають при здійсненні обчислень, при створенні моделей, при побудові графіків та при виконанні інших операцій.

На основі аналізу кількох освітніх комп'ютерних програм, зроблений акцент на систему динамічної математики GeoGebra. Широкі функціональні можливості, доступність у використанні надають можливість ефективно її використовувати при вивченні алгебри.

Притримуємось думки ряду авторів, що з посиленням ролі математики, та запровадженням дистанційного навчання виникла потреба пошуків нових підходів до організації навчальної діяльності учнів.

Тема «Обернені тригонометричні функції» вважається доволі важкою при вивченні шкільного курсу, так і при підготовці до ЗНО. Задачі з цієї теми регулярно пропонують на математичних турнірах та олімпіадах.

В ході вивчення теми формуються поняття про обернені функції та досліджуються їх властивості.

Наприклад. Розглянемо два приклади ілюстрації тригонометричних функцій: 1. графік оберненої тригонометричної функції за допомогою програми *GeoGebra*; 2. графік тригонометричної функції за допомогою програми *Gran*.

1.

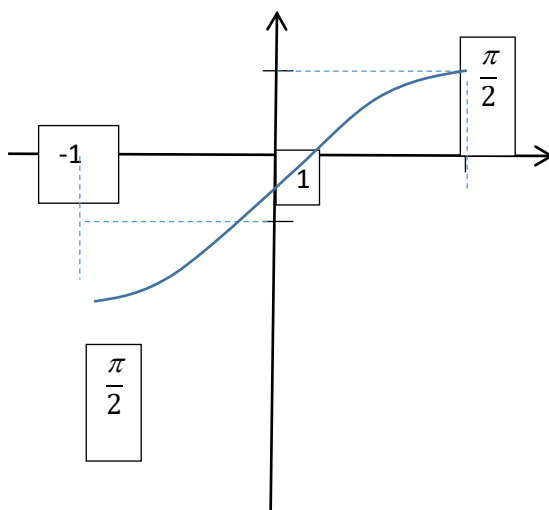

Рис 1. Ілюстрація використання *GeoGebra* при вивченні теми «Обернені тригонометричні функції» з курсу алгебри і початків аналізу у 10-му класі.

З означення цієї функції випливає, що $\arcsin x$, $-1 \leq x \leq 1$, є кут y з проміжку $[-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}]$, такий що $\sin y = x$, тобто

$$y = \arcsin x \leftrightarrow \begin{cases} \sin y = x, \\ y \in [-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}]. \end{cases}$$

1. $\sin x - \cos x = 1$,

Для зручності перепишемо дане рівняння наступним чином:

$$\sin x = 1 + \cos x,$$

так як ми знаємо, що $\sin x = \pm \sqrt{1 - \cos^2 x}$, то звідси випливає:

$$\pm \sqrt{1 - \cos^2 x} = 1 + \cos x.$$

Виконавши відповідні дії одержуємо сукупність:

$$\begin{cases} \cos x = 0, \\ \cos x + 1 = 0. \end{cases}$$

Звідси розв'язками є:

$$x = \frac{\pi}{2} + \pi l, l \in Z; x = \pi + 2\pi n, n \in Z; x = \frac{3\pi}{2} + \pi k, k \in Z.$$

На цьому етапі варто робити перевірку, так, як можуть з'явитися сторонні корені під час піднесення до квадрату. Тому доцільним буде виконати графічну перевірку за допомогою *Gran*.

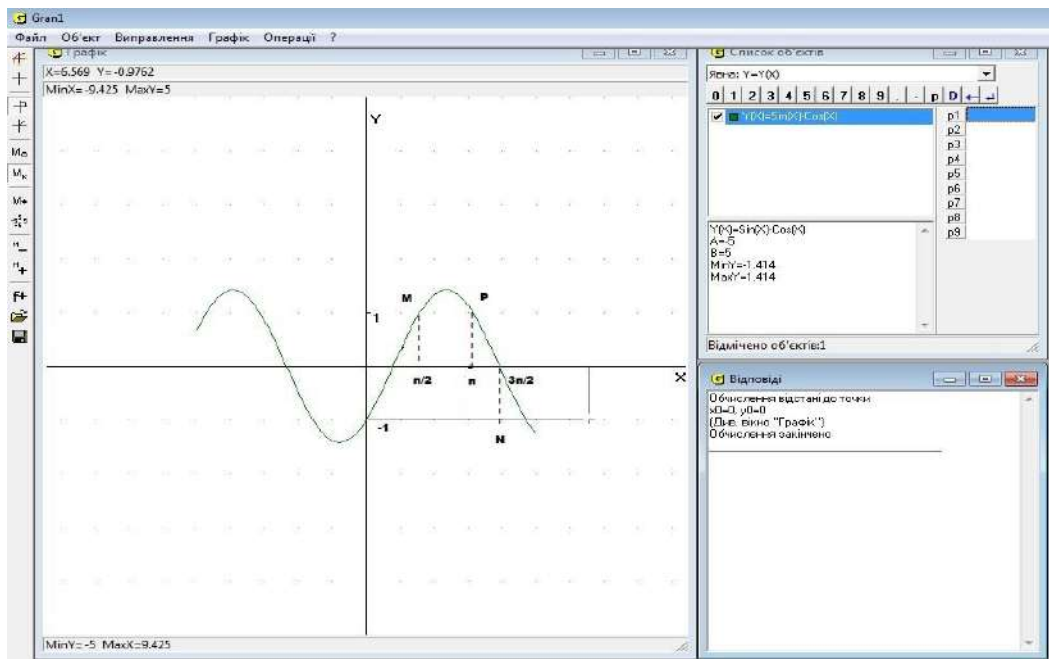

Рис 2. Ілюстрація використання Geogebra при обчисленнях тригонометричних рівнянь.

Розглянувши ілюстрацію, ми чітко можемо побачити розв'язки рівняння.

Висновок. В роботі була доведена дієвість використання інформаційно-комунікаційних технологій для зацікавлення та оптимізації подання теми «Обернені тригонометричні функції» з курсу алгебри і початків аналізу у 10-му класі, на прикладі динамічної математики GeoGebra; проілюстрована ефективність використання ІКТ при розв'язуванні рівнянь та нерівностей.

Список використаних джерел

1. Алгебра: підручник для 10 класу з поглибленим вивченням математики закладів загальної середньої освіти / А.Г. Мерзляк, В.Б. Полонський, М.С. Якір. – Х.: Гімназія, 2021. – 378с.
2. Півторак А.А. Використання ІКТ при вивченні математики. Педагогічний дизайн / Півторак А.А.: навчально-методичний посібник. – Вінниця: ММК, 2015. – 74 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З МАТЕМАТИКИ

Падалко К.А. – студентка 4 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

Швай О.Л. – доцент кафедри математичного аналізу та статистики, кандидат педагогічних наук

На наш погляд, враховуючи інтереси учнів, вчителів необхідно максимально акцентувати свою діяльність у навчанні математики на активне залучення

спеціалізованих програм прикладної математики, в основі яких лежать математичні методи дослідження процесів[1]. Ряд дослідників вважають, що використання віртуальних середовищ, з їх якісною візуальною і часто динамічною підтримкою, швидкими чисельними розрахунками, дає можливість збільшити кількість розв'язаних задач учнем, зменшує прояв «нелюбові» до математики, при цьому появляється вільний час у всіх суб'єктів навального процесу, для здійснення якісного аналізу математичних ідей, поглядів, залежностей, методів, шляхів тощо [2, 3].

Вивчення досвіду роботи закладів загальної середньої освіти міста Луцька і Волинської області свідчить, що в результаті неналежного рівня сформованості математичних знань, професійні знання в майбутньому будуть носити формальний характер. При вивченні математики за традиційною методикою створює суперечність між прикладним характером математичних знань та вмій та неналежною сформованістю у учнів навичок застосування цих методів для розв'язування практичних завдань і низьким загальним рівнем знань з математики.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що ефективність викладання математики зростає при належному підборі педагогічних та методичних умов використання інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, GeoGebra.

Мета дослідження: проаналізувати алгоритми знаходження розв'язку прикладних задач, застосовуючи для цього новітні інформаційно-комунікаційні технології та провести дослідження щодо ефективності використання різних систем комп'ютерної математики у реалізації засобів знаходження розв'язку задачі лінійного програмування.

Використання засобів комп'ютерної математики дозволяють виконувати різні математичні операції та перетворення алгебраїчних виразів заданих в чисельній та символній (змінні, функції, поліноми, матриці тощо) формах. Наприклад: MathCad, MatLab, Gran (1-3), Maxima, MathPaper тощо. В даний час існує велика кількість он-лайн програм, які допомагають при здійсненні обчислень, побудові графіків, моделей та інших математичних об'єктів. Для прикладу можна назвати обчислювальний онлайн засіб WolframAlfa. Деякі математичні пакети зустрічаються як в он-лайн, так і в інсталюваній версії (GeoGebra).

Одним із засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання математики, рекомендованих навчальною програмою з математики для учнів 10-11 класів загальноосвітніх закладів (для класів математичного спрямування), є система динамічної математики GeoGebra. Функціональні можливості програми GeoGebra надають можливість ефективно її використовувати при вивченні переважної більшості теоретичного та практичного матеріалів курсу математики. Розв'язування таких завдань розкриває перед учнем чималу кількість евристичних засобів загального характеру, цінних для математичного розвитку особистості, які використовуються в дослідженні та в процесі вивчення наступних тем математики.

Ефективність організації роботи учнів на заняттях з математики із використанням інформаційно-комунікаційних технологій підтверджують одержані результати експериментального дослідження. Якість знань, умінь, навичок з математики учнів перебуває в основному на високому і достатньому рівнях, у половини них – спостерігається розвиток професійно-значущих якостей особистості: самостійності, ініціативності, активності.

Аналіз результатів дослідження показує, що рівень навчальної успішності учнів курсу та мотивації зріс. Набула розвитку самостійність, активність та ініціативність. Це свідчить про те, що методика використання інформаційно-комунікаційних технологій в роботі учнів під час впровадження експериментального дослідження виявилась ефективною.

Отже, використання системи динамічної математики GeoGebra у навчальному процесі дозволяє прискорити, полегшити, зробити наочними обчислення та побудови. Це дає можливість варіювати змінними, для усвідомлення змістового зв'язку між ними.

Застосування програми дає можливість не лише впорядкувати евристичний пошук, але й звільнити час для здійснення додаткових самостійних досліджень. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі підкреслює практичну значимість математики та потребу у її вивченні.

Список використаних джерел

1. Падалко А.М., Падалко Н.Й., Падалко К.А. Використання автоматизованої системи GRAN-2D в освітньому процесі. Науковий журнал "Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво". Луцьк. 2021. Вип. № 45. С. 32-38. <https://doi.org/10.36910/6775-2524-0560-2021-45-05>.

2. Application of Information and Communication Technologies during Linear Programming Learning / Padalko A., Padalko N., Padalko H., Yakovlev S. CEUR Workshop Proceedings, vol. 2824, 2021, pp. 192-201 (Scopus).

3. Падалко Н.Й. Нові технології вивчення математичного програмування в школі / Н. Й. Падалко, К. В. Нікітюк // Тези доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції «Математика. Інформаційні технології. Освіта» (3-5 червня 2018 р.). – Луцьк-Світязь. – 2018. – С.163-166.

КОМБІНАТОРНА ЗАДАЧА, ЩО ВИНИКАЄ У СФЕРІ ЛОГІСТИКИ

Приймак А.О. – студентка 4 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

Ханін О.Г. – к. ф. - м. н., доцент кафедри математичного аналізу та статистики

В процесі реалізації виробничих задач торговельної компанії, на стикові складської та транспортної логістики, виникає наступна комбінаторна задача. Нехай необхідно сформулювати для подальшого перевезення вантаж, який загалом складається з n позицій, узятих з товарів m видів, якщо товару i -го виду має бути принаймні r_i , де $i=1, \dots, m$; $r = \sum_{i=1}^m r_i \leq n$.

Для подальшої оптимізації логістичного ланцюжка виникає питання: скількома способами можна здійснити такий вибір?

Виходячи з умов задачі, при формуванні вантажу немає значення порядок, у якому обираються потрібні товари, тобто ми маємо справу з комбінаціями. Натомість, товари у замовленні можуть повторюватися. Таким чином, отримані комбінації можуть містити повторення елементів, і наша задача може бути сформульована наступним чином.

Теорема: Нехай деяка множина містить m різних елементів. Тоді кількість таких комбінацій з повтореннями з цих елементів, що загальне число елементів у комбінації дорівнює n , а елементів i -го виду ($i=1, \dots, m$) повинно бути не менше r_i , де $r = \sum_{i=1}^m r_i \leq n$, дорівнює C_{m+n-r}^{n-r} .

Доведення: Класичні підручники з дискретної математики (наприклад, [1], [2]) не розглядають комбінації з повтореннями, а тим більше з додатковими обмеженнями. Для розв'язання такої задачі, притримуючись загальної ідеї, викладеної в [3, 54-58], поступимо наступним чином.

Нехай спочатку обираються всі необхідні товари одного виду, потім другого, третього і т.д. Закодуємо вантаж наступним чином: кожен одиницю товару будь-якого з m видів позначимо одиницею, а відділяти види один від одного будемо нулями. Тоді такий вантаж буде закодований послідовністю з 1 та 0, причому 0 служить лише для відділення груп товарів різних видів. Якщо у вантажі якийсь вид товару відсутній, то нулі будуть стояти поруч. В такому випадку кількість нулів, очевидно дорівнює $m-1$, а кількість одиниць – розміру вантажу n . Зрозуміло, що кожен вантаж може бути однозначно закодований таким способом, і навпаки, кожна така комбінація однозначно визначає скільки товарів якого виду буде міститися у вантажі. Кількість таких комбінацій, очевидно, дорівнює кількості перестановок з повтореннями з n одиниць та $m-1$ нулів, тобто

$$P(n, m-1) = \frac{(n+m-1)!}{n!(m-1)!} = C_{m+n-1}^n. \quad (1)$$

Необхідно, однак, забезпечити присутність не менше r_i одиниць в i -й групі (i -го виду товару). Оскільки загальна кількість товарів (одиниць), присутність яких обов'язково необхідно забезпечити, складає принаймні r , то для решти товарів у вантажі залишається не більше $n-r$ місць. Сформуємо вантаж, який складається з $n-r$ позицій. Кількість варіантів, якими можна сформувати вантаж з $n-r$ товарів m видів без додаткових умов на присутність певної кількості товарів різних видів, представляє собою кількість всіх можливих наборів, що складаються $n-r$ одиниць і $m-1$ нулів, тобто, згідно (1), становить

$$P(n-r, m-1) = \frac{(n+m-r-1)!}{(n-r)!(m-1)!} = C_{m+n-r-1}^{n-r}. \quad (2)$$

З кожної такої комбінації потрібна нам комбінація, яка містить не менше r_i одиниць в i -й групі, однозначно отримується додавання в кожен i -у групу ($i=1, \dots, m$) r_i одиниць. Таким чином, формула (2) дає нам остаточну кількість необхідних варіантів.

Висновки. В роботі побудована та досліджена математична модель, яка узагальнює результат, отриманий в [3], на випадок, коли необхідно забезпечити певне представництво у вантажі товарів деяких видів, що розширює коло прикладних задач, в яких цей результат може бути застосований.

Список використаних джерел

1. Андерсон Джеймс А. Дискретная математика и комбинаторика / Джеймс А. Андерсон. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. – 960 с.
2. Бондаренко М.Ф. та ін. Комп'ютерна дискретна математика: Підручник / М.Ф. Бондаренко, Н.В. Білоус, А.Г. Руткас. – Харків: «Компанія СМІТ», 2004. – 480 с.
3. Виленкин Н.Я. и др. Комбинаторика / Н.Я. Виленкин, А.Н. Виленкин, П.А. Виленкин. – М.: ФИМА, МЦНМО, 2006. – 400 с.

АВТОМАТИЗОВАНЕ РОЗРОБЛЕННЯ ВЕБ-САЙТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СЕРВІСІВ GOOGLE WORKSPACE

Савчук Д.М. – студентка 3 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки

Федонюк А.А. – канд. фіз.-мат. наук, доцент кафедри загальної математики та методики навчання інформатики ВНУ імені Лесі Українки

В даний час асортимент конструкторів для створення сайтів просто вражає своїм функціоналом та вибором. Для новачків в галузі створенні сайтів – це найкращий варіант, адже за допомогою онлайн конструкторів будь-хто може за доволі короткий проміжок часу створити хороший сайт.

Конструктор сайтів, як правило, онлайн-середовище, за допомогою якого користувач може із вже готового набору компонентів та модулів самостійно створити власний веб-сайт і відразу ж розмістити його в мережі. Дані платформи містять різноманітні шаблонні компоненти, хостинги, движки та багато інших функцій. Основною перевагою конструкторів є те, що для створення сайту взагалі не потрібно володіти фаховими навичками і HTML-знаннями з розробки або веб-дизайну.

Створення веб-сайту доволі складний процес, який не містить другорядних компонентів. Тут вагоме все, починаючи від основного призначення сайту і закінчуючи останнім графічним елементом на сторінці.

Створення сайту складається з таких етапів [1]:

1. Визначення тематики та основної проблеми проекту. Чітка мета та розуміння кінцевого результату допоможе побудувати ряд структури проекту та сформувати етапи розробки сайту, які необхідні для досягнення мети.

2. Розробка технічного завдання. Технічне завдання – це офіційний документ та основа для подальшої роботи. Цей документ вміщує всі деталі сайту: структуру

сайту (кількість сторінок, категорій, розділів, блоків), вимоги щодо дизайну, функціонального, візуального та текстового наповнення, та технічні можливості.

3. Створення макетів дизайну. Дизайн сайту надзвичайно важливий крок створення web-розробки, що відповідає за візуальне оформлення. В першу чергу дизайнер забезпечує зручність інтерфейсу. Тому всі компоненти на сторінці мають розташовуватися таким чином, щоб користувач легко міг знайти і використати їх.

4. Наповнення контентом. На цьому етапі необхідно заповнити сторінку необхідним матеріалом. Він передбачає перетворення контенту в необхідний формат з подальшим розміщенням на сторінках сайту. Матеріали готуються заздалегідь. Це текстові та графічні матеріали, посилання тощо. Важливо щоб контент відповідав усім стандартам для просування ресурсу в пошукових системах.

5. Тестування. Тестування відбувається по завершенні розробки та передбачає проведення різних перевірок на наявність помилок, неправильного функціонування та загальної працездатності ресурсу. Виявлені помилки корегуються до тих пір, поки не будуть повністю вирішені. Після розміщення сайту в мережі необхідно провести заключне тестування, щоб перевірити його працездатність.

В процесі обрання необхідного інструментарію для створення сайтів було розглянуто сервіси Google. Google Workspace-це сукупність безпечних та перевірених інструментів, які пропонують роботу з електронною поштою, введення календарів, спілкування в текстовому і відео чаті, створення документів і веб-сайтів, зберігання важливих даних в хмарі і синхронізацію вашого аккаунту на різних пристроях. Google Sites є чудовою платформою для створення веб-сайтів і керування ними. Він безкоштовний і простий у використанні, а також має широкий спектр функцій, які можуть допомогти в процесі створення веб-сайту. За допомогою Google Sites можна створювати такі сайти: Сайт-Портфоліо, сайт проєкту, сайт компанії, сайт для певної події, корпоративний, рекламний, освітній сайти, тощо.

З використанням Google Sites пропонується користувачу створити веб-сайт на основі порожнього проєкту або ж використати шаблон. Основні компоненти для створення веб сайту в цьому середовищі: назви різних частин сайту; додавання сторінок; налаштування навігації; вставки медіа та посилань; текстове поле; роздільник.

Блоки контенту (секції), всередині яких розміщені зображення та текстові блоки. Є можливість вибрати такий блок і налаштувати його зовнішній вигляд: змінити розташування елементів, видалити непотрібні або додати необхідні частини. В Google Sites є можливість додавати контент з YouTube, Календар, Карту, Google Документи, Презентації, Таблиці, Форми та Діаграми.

Правильність наповнення сайту слугує його високій відвідуваності та просуванню. Для ефективного наповнення необхідно скласти контент-план – план та внутрішні правила публікацій для певного медіа-ресурсу. У випадку із сайтами це теми статей, які необхідно виписувати. Для креативного оформлення сайтів доцільно розумітися в основах веб дизайну, тобто конструюванні веб-ресурсів та поєднанні компонентів художніх, технологічних, комерційних та інформаційних сфер. Дизайн веб-сайту має відповідати вимогам користувачів. Базовими основами web-дизайну є простота, оригінальність, інформативність [2]. Проте, навіть мінімалістичний інтерфейс можна розбавити яскравою родзинкою і тоді він буде зрозумілим, корисним і незабутнім без складнощів і нагромаджень кольорів. Для

оформлення сайту, сервісом Google Sites пропонується на вибір декілька тем. Для оформлення веб-сторінки доцільно використовувати наступні функції: додавання логотипу, налаштування пошуку, редагування бічної панелі, макет сторінки, тощо.

Перевагами використання даного сервісу є безкоштовність, широкий набір сервісів Google Workspace, можливість спільного користування, простота і функціональність інтерфейсу, готові макети для вмісту, автозберігання. До недоліків можна віднести обмежену кількість тем, обмежені можливості редагування, неможливість редагування коду сторінки, відсутність системи коментарів та інтеграцій із соціальними мережами.

Отже, використання автоматизованого методу створення сайтів має багато переваг та недоліки. Однак, цей метод доволі поширений в даний час, використання якого може бути доцільним в багатьох ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Трофименко О.Г., Козін О.Б. та ін. Веб-технології та веб-дизайн: навч. посібник. Одеса: Фенікс, 2019. 284 с.

2. Яцюк С.М., Юнчик В.Л. Web-дизайн. Безпека Web-ресурсів та додатків: навчальний посібник. Луцьк: ПП Іванюк, 2021. 316 с.

ПРОГРАМНА РЕАЛІЗАЦІЯ ГРИ В СЕРЕДОВИЩІ MICROSOFT MICRO: BIT

Самох П.І. – студент 3 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки

Юнчик В.Л. – старший викладач кафедри загальної математики та методики навчання інформатики ВНУ імені Лесі Українки

Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій змінив усі сфери життя, в тому числі й навчання. Велику частку в програмі курсу інформатики почали відігравати алгоритмізація і програмування. Основними напрямками цих розділів є розвивальний і програмістський. Розвивальний базується на розвитку алгоритмічного мислення учнів, програмістський же передбачає повноцінне створення програм. Вивчення програмування має кілька переваг над іншими предметами – зацікавленість учнів і можливість вираження творчості. Для ефективного навчання потрібно дотримуватись кількох принципів:

- Навчання від простого до складного.
- Наближення до молодіжних пріоритетів.
- Підтримання темпів постійного розвитку.
- Дотримання вимог ІТ-ринку.

Програмний засіб для навчання має бути простий, зрозумілий і доступний, також він має готувати учнів до складніших платформ. Тому для ефективнішого розуміння часто використовують середовища з виконавцями та блоковим програмуванням.

Світові лідери пропонують використовувати Scratch, Google Blockly, App Inventor або Microsoft MakeCode for micro:bit. Саме такі засоби розвивають технічну грамотність, логічне і критичне мислення.

Micro:bit – це кишеньковий комп’ютер, розроблений корпорацією BBC, спільно з великими технологічними компаніями і освітніми організаціями [1]. Основною метою цієї плати є: надання дітям цікавого способу вивчення програмування і стимулювання технічної творчості. Мікробіт складається з апаратного (пристрій) та програмного (код для створення програм) забезпечення. Комп’ютер можна запрограмувати за допомогою JavaScript, Python або блокового коду. Сама плата по розмірах нагадує кредитку картку – всього лиш 43*52 мм.

Зараз Microbit використовується в школах, таких країн як США, Канада, Франція, Великобританія, Китай, Австралія, Бельгія, Індія, Сінгапур, Нова Зеландія та інші.

Кожен вебсайт побудований на основі 3 технологій: HTML, CSS та Javascript. HTML займається впорядкуванням різних складових частин сайту, CSS - способом відображення цих частин, а **Javascript виконує** складні завдання, такі як реагування на дії користувача.

Природна схильність до візуалізації часто створює умови, при яких програмувати за допомогою тексту просто не цікаво, тому візуальне програмування більш ефективне. Візуальне програмування було створено, щоб задовольнити потребу в більш зручному для людини варіанті кодування. Вона була структурована, щоб зробити кодування більш доступним на трьох різних рівнях: синтаксис, семантика і моделювання. Найчастіше графічними об’єктами в такому коді виступають блоки. Блокове кодування – це діяльність початкового рівня, яка дозволяє учням розвивати обчислювальне мислення. Перетягуючи «блоки», новачки знайомляться з програмуванням через простіший підхід: візуально замість тексту [**Error! Reference source not found.**]. Програмісти можуть використовувати «блоки» інструкцій для кодування, щоб змусити персонажа рухатися, танцювати і навіть говорити.

Середовище кодування на основі блоків MakeCode – це потужний вебдодаток та інтуїтивно зрозумілий спосіб змусити Micro:bit реагувати на всі види введення. В цьому середовищі можна вводити фундаментальні поняття, такі як ітерації, умовні оператори і змінні [**Error! Reference source not found.**]. MakeCode також можна використовувати офлайн, встановивши програму в операційній системі Windows або Mac OS. Середовище MakeCode містить емулятор мікробіт, що дозволяє тестувати програму без фізичного пристрою. Крім візуального програмування, середовище MakeCode дозволяє програмувати на текстових мовах JavaScript та Python.

З використанням вищезазначених інструменті було створено гру “Ping Pong” в середовищі Microsoft micro:bit за допомогою блокового програмування. Гра – таймкіллер на набирання балів. М’яч повинен відбиватися від дошки і трьох сторін екрана. Після того як м’яч потрапить в нижній край екрана, гра закінчується і виводиться кількість відбиттів від дошки.

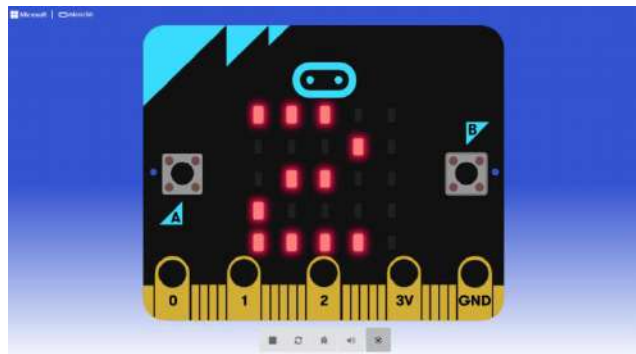
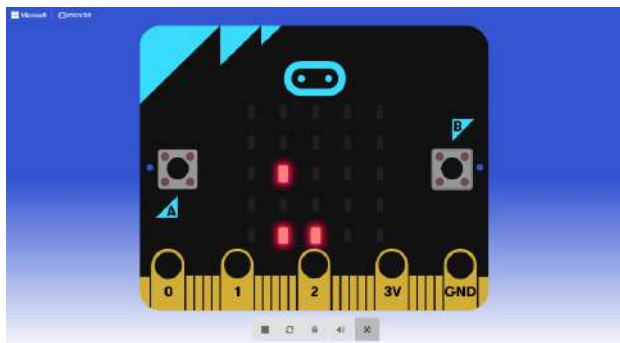

Рис.1. Вигляд гри «Ping Pong». Ігровий процес   Рис.2. Показ результату

Інший випадок створення гри «Flappy Bird» в середовищі Microsoft micro: bit за допомогою JavaScript. Гра – таймкіллер на набирання балів. Пташка повинна пролітати через перешкоди, при зіткненні гра закінчується, а на екран виводиться кількість перетнутих перешкод.

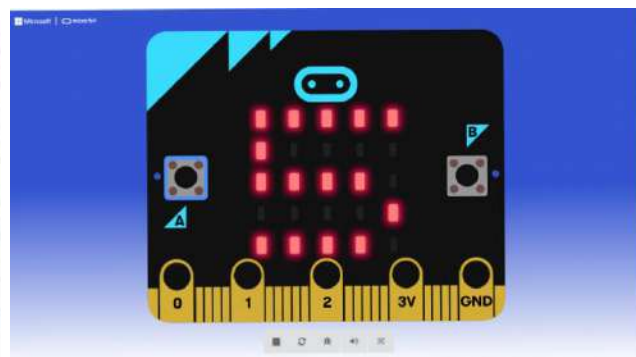
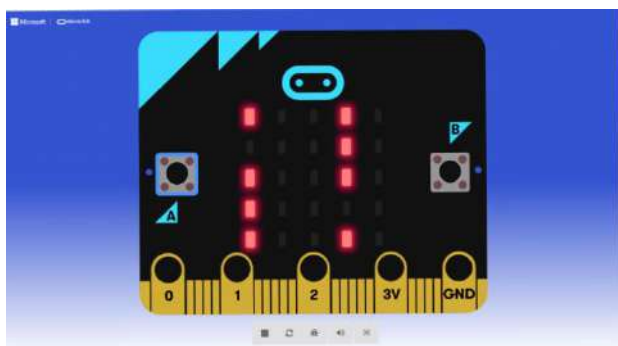

Рис.3. Вигляд гри “Flappy Bird”. Ігровий процес   Рис.4. Показ результату

Отже середовище Microsoft Makecode найкращим чином підходить для навчання алгоритмізації і програмування для початківців. Цей засіб має блокове кодування, що набагато зменшує поріг входження. Функціонал програми дозволяє реалізовувати різні ігри і програми. Makecode застосовується для кодування мікросхеми microbit, яка виводить навчання на новий рівень. Ця платформа є інтернет-сайтом, що звільняє від потреби встановлення на пристрій і це дає неабияку мобільність і мультиплатформність зручність для навчальних закладів. Також сайт має багато уроків і навчального матеріалу. Візуальне програмування цікавіше і краще запам’ятовується учнями, що доводять різні опитування. Також підвищує рівень творчості і самовираження.

Список використаних джерел

1. Austin J., Baker H., Ball T. The BBC micro:bit: from the U.K. to the world. 2020. 1-8.
2. What is Block Coding?. CodeWizardsHQ. URL: <https://www.codewizardshq.com/what-is-block-coding/#h-advantages-of-block-based-programming>
3. Introduction. Microsoft MakeCode. URL: <https://makecode.microbit.org/courses/csintro/making/introduction>

ПРОГРАМНА РЕАЛІЗАЦІЯ ІГРОВОЇ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ НУШ

Стельмашук Р.Ю. – студент 3 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки

Юнчик В.Л. – старший викладач кафедри загальної математики та методики навчання інформатики ВНУ імені Лесі Українки

В сучасних реаліях великою популярністю користується інтерактивний метод навчання, який своєю чергою тісно пов'язаний з інформаційно-комунікаційними технологіями. Нинішні шкільні класи все активніше оснащуються новим мультимедійним обладнанням, яке при правильному використанні може зробити уроки різноманітнішими, зацікавити учнів в тій чи іншій сфері, певною мірою мотивувати, спростити роботу вчителя та запровадити сучасні методи навчання, які дуже важливі при навчанні учнів початкових класів в умовах НУШ.

В початковій освіті є потреба в змінах, в той час, як використання навчання на основі ігор, може бути легко реалізовано шляхом розширення наявних методів навчання.

Розглянемо сервіси, що дозволяють створювати ігри з пріоритетом на навчання [1]. Class Tools (<https://classtools.net/>) – сервіс, який дозволяє трансформувати вже підготовлений матеріал у різні завдання: флешкарти, ігри на відповідність, кросворди. Philologus (<https://www.philologus.co.uk/>) – цей сервіс використовує більш пізні телевізійні ігрові шоу, як зразок створених вправ для вчителів та учнів. Він дозволяє створювати інтерактивні версії популярних ігор, придатних для використання під час уроків: «Анаграми», «Бінго ігрові карти», «Блокбастери», «Угода без угоди», «Зворотний відлік цифри», «Кат», «Мільйонер», «Випадкові імена». Purpose Games (<https://www.purposegames.com/>) – ігри створені на цьому сервісі в порівнянні з двома попередніми є не настільки розважальними. Також можна зауважити, що режим гри «Вікторина» є досить розповсюдженим на цьому сервісі, та є ігри українською. Jeopardy Labs (<https://jeopardylabs.com/>) – сервіс дозволяє створити власну онлайн-гру. Для роботи з цим сервісом реєстрація не потрібна, а кожна гра має свою унікальну URL-адресу. Також цей сервіс не вимагає завантаження програмного забезпечення, на відміну від його аналогів. Educaplay (<https://www.educaplay.com/>) – сервіс з досить приємним інтерфейсом, на якому можна створити багато інтерактивних освітніх ігор, які можна інтегрувати на свій сайт. Також є можливість ділитися своїми оцінками в Google Classroom або Microsoft Team, що дає вчителю змогу одразу оцінити виконану роботу, що є дуже актуальним при дистанційному навчанні. Перелік інтерактивних ігор, що можна створити на цьому сервісі: Загадки, Кросворди, Пазл пошуку слів, Заповніть текст, Діалоги, Диктанти, Перемішане слово, Перемішане речення, Відповідність, Вікторини.

Існує ряд онлайн сервісів, де навчання не є обов'язковою частиною, проте можуть використовуватись в освітніх цілях. Sploder (<https://www.sploder.com/>) – сервіс, що дозволяє учням створювати власні гри без проблем. Учні повинні

написати інструкції для гри. Також вони можуть грати в ігри один одного, залишати коментарі. Breshna (<https://breshna.io/>) - сервіс, що дозволяє створити ігри різного жанру без досвіду кодування. Review Game Zone (<https://reviewgamezone.com/>) – цей сервіс дозволяє вчителям і не тільки вводити академічні питання та перетворювати їх на ігри, які учні можуть використовувати для огляду. Сервіс є безплатним та дає змогу вчителям контролювати використання учнями деяких типів ігор. Room Escape Maker (<https://roomescapemaker.com/>) – дуже цікавий сервіс розроблений на основі “жанру” Escape The Room, де гравці повинні вибратися з кімнати, використовуючи об’єкти певним чином, або у певному порядку. Переважна кількість цих ігор також має текстовий компонент. Цей сервіс дозволяє власноруч створити ігри у цьому “жанрі”. SuperTeacherTools (<https://www.superteachertools.us/>) – цей сервіс дозволяє учням та вчителям створювати ігри без проблем, реєстрація не є обов’язковою [2]. Blender Play (<http://www.blendedplay.com/>) – безплатний сервіс, що надає декілька типів ігор: Облога замку, Альпініст, Торгівля у космосі, Щаслива ферма, Тире Нептуна, Захоплення суші, Флот вікінгів. До цих ігор вчителі можуть додавати свої запитання, а потім демонструвати їх на проекторі для гри у класі.

Отже, для реалізації освітньої ігрової платформи потрібно виконати наступні завдання:

- Обрати типи ігор, що будуть розміщені на цій платформі.
- Створити приємний дизайн, щоб учням було зручно користуватись додатком.
- Розробити інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, адже користувачі не повинні витрачати час, щоб зрозуміти як працює додаток.
- Провести тестування ігрової платформи учнями початкових класів.

Розроблена ігрова платформа подана у вигляді програми з двома іграми різних типів. Платформа оснащена головним меню, меню вибору гри та безпосередньо самими іграми.

Після натиснення кнопки “Грати”, користувач переходить до меню, у якому обираю гру. Доступні дві гри, а це “Звуки тварин” та “Знайди пару”.

Гра “Звуки тварин” проста та досить цікава, яка знайомить користувачів з різними тваринами. Від простого дотику до кнопки із зображенням тварини, тварина ніби оживає та видає свої природні звуки. Її можна використовувати у зовсім різних напрямленнях. Починаючи уроками з предмета “Я досліджую світ” і закінчуючи грою імітації звуків тварин.

Гра “Знайди пару” - це гра у якій потрібно, щоб користувач знайшов відповідне зображення до того, що відкрив спочатку. Тобто людина перевертає дві картки одночасно, з метою знайти пару, використовуючи для цього свою пам’ять. Ця гра покращує концентрацію та пам’ять, надає можливість пояснити, чому ці картки йдуть у парі, що є важливим для когнітивних навичок та здібностей. Також ця гра дає простір критичному мисленню та допомагає учням виховувати свою увагу до дітей.

Для розробки ігрової платформи обрано ігровий двигун Unity використовуючи мову програмування C#. Не зважаючи на те, що Unity працює як з C# та із JavaScript, було обрано саме C# через велику кількість посібників та можливої перспективи у майбутньому.

Основними методами, що використані для реалізації ігрової платформи є:

- PlayGame – метод, що завантажує наступну сцену за індексом, оскільки назва сцени може змінюватись в процесі розробки;
- ClickSound – метод, що відтворює звук під час натиснення на кнопку;
- Shuffle – генерує випадкову картку для показу зображення;
- PickAPuzzle – встановлює зображення на обрані картки;
- CheckIfGameIsFinished – перевіряє чи закінчилась гра;
- CheckThePuzzlesMatch – перевіряє чи зображення на 2 картках є однаковими.

Отже, розроблена платформа на ігровому двигуні Unity 3D, з використанням мови програмування C#. Створенні ігри різних типів з інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом доцільно використовувати в початковій школі для розвитку творчих здібностей учнів.

Список використаних джерел

1. Ferlazzo L. «SuperTeacherTools» looks like A great site for creating online learning games. *Larry Ferlazzo's Websites of the Day...* URL: <https://larryferlazzo.edublogs.org/2015/07/05/superteachertools-looks-like-a-great-site-for-creating-online-learning-games/>.

2. Ferlazzo L. The best websites for creating online learning games. *Larry Ferlazzo's Websites of the Day...* URL: <https://larryferlazzo.edublogs.org/2008/04/21/the-best-websites-for-creating-online-learning-games/>.

ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЛЕКСНИХ ЧИСЕЛ ДЛЯ ЗНАХОДЖЕННЯ СКІНЧЕННИХ СУМ

Тимчук С.Р. – студентка 3 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки;

Федуник-Яремчук О.В. – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичного аналізу та статистики ВНУ імені Лесі Українки

Задачі на знаходження скінченних сум часто зустрічаються в математичному аналізі, дискретній математиці, теорії ймовірностей, тощо. Окрім того, нерідко на олімпіадах пропонуються такі задачі, для розв'язання яких потрібно вміти згортати якусь скінченну суму. Для учнів це може бути складно, адже при цьому потрібно застосовувати один із методів знаходження скінченних сум.

Розглянемо спочатку деякі властивості скінченних сум.

1. Добуток деякого дійсного числа c і скінченної суми рівний сумі, кожен член якої помножено на це число, і навпаки.

2. Якщо кожен член суми $\sum_{k=1}^n a_k$ можна представити у вигляді $a_k = b_k + c_k$, то

$$\sum_{k=1}^n a_k = \sum_{k=1}^n b_k + \sum_{k=1}^n c_k$$

3. Нехай K – це скінченна множина цілих чисел і $p(k)$ – задана на цій множині перестановка. Тоді:

$$\sum_{k \in K} a_k = \sum_{p(k) \in K} a_{p(k)}.$$

Ця властивість стверджує, що члени скінченної суми можна переставляти в будь-якому порядку при умові, що $p(k)$ є перестановкою всіх елементів множини K .

Як правило, при знаходженні скінченних сум виконання тотожних перетворень та безпосереднє обчислення є досить складним. Одним із цікавих методів знаходження скінченних сум є використання комплексних чисел.

Комплексним числом називається число виду $z = x + iy$, де x, y – дійсні числа, а i – так звана уявна одиниця, тобто таке число, що $i^2 = -1$. При цьому число x називають дійсною частиною комплексного числа та позначають $Re z$, а y – явною частиною комплексного числа і позначають $Im z$. Комплексне число $z = x$ називається дійсним, якщо $y = 0$. Множину комплексних чисел позначають C .

Кожному комплексному числу $z = x + iy$ можна поставити у відповідність вектор на площині з початком у точці $(0; 0)$ і кінцем в точці $(x; y)$. Довжину цього вектора можна позначити через r , а кут, який він утворює з додатнім напрямом осі Ox через α . При цьому мають місце наступні співвідношення:

$$r = \sqrt{x^2 + y^2}, \quad x = r \cos \alpha, \quad y = r \sin \alpha.$$

Запис комплексного числа у вигляді $z = r(\cos \alpha + i \sin \alpha)$ називають тригонометричною формою комплексного числа.

Піднесення комплексних чисел до цілих степенів здійснюється за формулою Муавра:

$$z^n = [r(\cos \alpha + i \sin \alpha)]^n = r^n (\cos n\alpha + i \sin n\alpha).$$

Розглянемо приклад, в якому для обчислення скінченної суми використаємо тригонометричну форму комплексного числа і формулу Муавра.

Приклад. Обчислити суму

$$S_n = \sum_{k=1}^n (\sqrt{2})^k \sin \frac{\pi k}{4}.$$

Розв'язання.

Розглянемо комплексне число

$$z = 1 + i = \sqrt{2} \left(\frac{1}{\sqrt{2}} + \frac{1}{\sqrt{2}} i \right) = \sqrt{2} \left(\cos \frac{\pi}{4} + i \sin \frac{\pi}{4} \right).$$

Тоді

$$z^k = (\sqrt{2})^k \left(\cos \frac{k\pi}{4} + i \sin \frac{k\pi}{4} \right).$$

Маємо, що

$$\begin{aligned} S_n &= (\sqrt{2})^1 \sin \frac{\pi}{4} + (\sqrt{2})^2 \sin \frac{2\pi}{4} + (\sqrt{2})^3 \sin \frac{3\pi}{4} + \dots + (\sqrt{2})^n \sin \frac{\pi n}{4} = \\ &= Im (z + z^2 + \dots + z^n) = Im \frac{z(z^n - 1)}{z - 1} = Im \frac{(1 + i)((1 + i)^n - 1)}{1 + i - 1} = \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
&= \operatorname{Im} \frac{i(1+i)((1+i)^n - 1)}{i^2} = \operatorname{Im} ((1-i)(1+i)^n - 1) = \\
&= \operatorname{Im} \sqrt{2} \left(\cos \frac{\pi}{4} - i \sin \frac{\pi}{4} \right) \left((\sqrt{2})^n \left(\cos \frac{\pi n}{4} + i \sin \frac{\pi n}{4} \right) - 1 \right) = \\
&= \operatorname{Im} \left[(\sqrt{2})^{n+1} \left(\cos \frac{\pi}{4} - i \sin \frac{\pi}{4} \right) \left(\cos \frac{\pi n}{4} + i \sin \frac{\pi n}{4} \right) - \sqrt{2} \left(\cos \frac{\pi}{4} - i \sin \frac{\pi}{4} \right) \right] = \\
&= 1 + \operatorname{Im} \left[(\sqrt{2})^{n+1} \left(\cos \left(-\frac{\pi}{4} \right) + i \sin \left(-\frac{\pi}{4} \right) \right) \left(\cos \frac{\pi n}{4} + i \sin \frac{\pi n}{4} \right) \right] = \\
&= 1 + (\sqrt{2})^{n+1} \left(\sin \left(-\frac{\pi}{4} \right) \cos \frac{\pi n}{4} + \cos \left(-\frac{\pi}{4} \right) \sin \frac{\pi n}{4} \right) = \\
&= 1 + (\sqrt{2})^{n+1} \sin \left(\frac{\pi n}{4} - \frac{\pi}{4} \right) = 1 + (\sqrt{2})^{n+1} \sin \frac{\pi(n-1)}{4}.
\end{aligned}$$

Відповідь:

$$S_n = 1 + (\sqrt{2})^{n+1} \sin \frac{\pi(n-1)}{4}.$$

Висновки. Комплексні числа широко використовуються не лише в математиці, а й у багатьох прикладних науках. Окрім того, сучасні науковці знаходять комплексним числам нові досить цікаві застосування. У дослідженні показано, як із використанням комплексних чисел можна знаходити скінченні суми.

Список використаних джерел

1. Мартиненко О.В. Про різні методи знаходження скінченних сум / О.В. Мартиненко, Я.О. Чкана // Фізико-математична освіта: науковий журнал. – 2017. – Випуск 4(14). – С. 59-67.
2. Комплексний аналіз. Приклади і задачі: навчальний посібник / В.Г. Самойленко, В.А. Бородін, Г.В. Верьовкіна, А.В. Ловеїкін, І.Б. Романенко / За редакцією В.Г. Самойленка. – К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – 224 с.

СЕКЦІЯ 5. ФІЗИКА

TO QUESTION OF POLARIZATION IN MODERN OPTOELECTRONICS

Trokhimchuck P. P. – Ph. D., Assoc. Prof.,
Educational-Research Physical-Technological
Institute

Skorubskiy D. I. – student, Educational-Research
Physical-Technological Institute

Problems of polarization and its role in the formation main linear, nonlinear and relaxed optical phenomena is one of central problems in these chapters of modern physics [1 – 4]. Strongly speaking we have two aspects of this problem: optical (radiated) [5] and materials [6]. First is determined by properties of source of radiation, second – the electromagnetic “structure” of irradiated matter.

From the point of view of classical physics, light is transverse electromagnetic waves. Polarized light is light with a preference for one of the transverse directions or for a particular direction of rotation.

The main discoveries and achievements in this area from a historical point of view are represented in [1 – 6]:

Polarization (waves), the ability of waves to oscillate in more than one direction, in particular polarization of light, responsible for example for the glare-reducing effect of polarized sunglasses.

Next concepts polarization are existed.

Polarization (antenna), the state of polarization (in the above sense) of electromagnetic waves transmitted by or received by a radio antenna.

Dielectric polarization, charge separation in insulating materials: Ppolarization density, volume dielectric polarization; dipolar polarization, orientation of permanent dipoles; ionic polarization, displacement of ions in a crystal; Maxwell–Wagner–Sillars polarization, slow long-distance charge separation in dielectric spectroscopy on inhomogeneous soft matter.

Polarization (electrochemistry), a change in the equilibrium potential of an electrochemical reaction.

Concentration polarization, the shift of the electrochemical potential difference across an electrochemical cell from its equilibrium value.

Spin polarization, the degree by which the spin of elementary particles is aligned to a given direction.

Polarizability, an electrical property of atoms or molecules and a separate magnetic property of subatomic particles.

Polarization function, a feature of some molecular modelling methods

Photon polarization, the mathematical link between wave polarization and spin polarization

Vacuum polarization, a process in which a background electromagnetic field produces virtual electron-positron pairs.

The polarization of light is influence on the formation the distribution of scattering (absorption) of light in matter [1 – 4]. We have two possible ways of the influence polarization on the formation corresponding processes and phenomena.

First is macroscopic. Examples of this concept may be Makin concept of surface polariton-plasmon or other “interference” models, including methods of Sharkovsky and Feygenbaum dynamics [2]. These methods allow to explain some properties of creation the suierface laser-induced interference patterns on irradiated matter, including, dielectrics, metals, semiconductors and polymers. Roughly speaking these models are explained the electromagnetic field distribution on surface of irradiated matter. But it can’t explain the nature of surface phase transformations, which are caused the formation of frozen surface interference patterns. In this case we can use integral photon efficiency as diffractive effectiveness and other [2].

Second is microscopic. Example of this concept may be cascade model of step-by-step excitation the corresponding chemical bonds (state) in regime of saturation the excitation [3, 4]. In this case we have few possible mechanisms of light absorption: from fractured (large self-absorption coefficients) to multiphotonic (small light absorption coefficient). First regime has larger differential photon efficiency as second, therefore, it may be realized for more low intensity of irradiation as second [3, 4].

For processes of creation new phases are more intensive as processes of formation interference fields we can’t see classic interference picture. n this case, uniform surface structures are observed with distributed nano- or micro-hills of the hedgehog type [3]. Their sizes are determined by the growth of new, as a rule, lower-symmetry phases compared to the original one.

The uniformity of the nonlinear laser-induced polarization of a medium has a great influence on the formation of nonlinear optical processes and phenomena. Thus, for classical nonlinear optical phenomena (generation of harmonics, parametric generation of light, etc.) it must be homogeneous [1], while for Cherenkov radiation it must be heterogeneous [3, 4].

References

1. Shen I. R. Principles of Nonlinear Optics. – New York: Academic Press, 2003. – 543 p.
2. Makin V. S. Peculiarities of the formation the ordered micro and nanostructures in condensed matter after laser excitation of surface polaritons modes. D. Sc. Thesis. – Saint-Petersburg: State university of information technologies, mechanics and optics, 2013. – 384 p. (In Russian)
3. Trokhimchuck P. P. Relaxed Optics: Modelling and Discussions 2. – Saarbrukken, Chisinau: Lambert Academic Press, 2022. – 210 p.
4. Trokhimchuck P. P. Relaxed Optics: Modelling and Discussions 2. – New Dehly: AkiNik Publications, 2022. – 206 p.
5. Shurkliff W. A. Polarized Light. Production and Use. – Boston: Harvard University Press, 1962. – 207 p.
6. Landau L. D., Lifshitz E. M. The Classical Theory of Fields. Course of Theoretical Physics Volume 2. 3-d ed. – New York: Pergamon Press, 1971. – 387 p.

SOME PROBLEMS OF SIMILARITY IN THEORETICAL AND MATHEMATICAL PHYSICS

Trokhimchuck P. P. – Ph. D., Assoc. Prof.,
Educational-Research Physical-Technological
Institute

Shevchuk I. P. – student, Educational-Research
Physical-Technological Institute

Problems of similarity and physical constants in modern theoretical and mathematical physics are discussed [1 - 8]. The basic ideas about Descartes' method [4] and four Newtonian rules of inference in physics [5] as the basis of modern physics are presented. The place of similarity in these methods is shown. A brief historical overview of the creation of basic physical and mathematical constants is presented. Various methods of searching for physical constants in the main sections of modern physics (theoretical and experimental) are analyzed. The main fundamental constants are analyzed in more detail: Newton's gravitational constant, speed of light, electron charge, Planck's constant, Boltzmann's constant. The similarity of roles and constants in the formation of physical laws and theories is analyzed. Systems of universal units by J. Stoney and M. Planck are presented [2, 3]. The role of the Planck system in modern cosmology is studied. A brief comparative analysis of different theories is made. The method of similarity and physical constants in the creation of the theory of information-physical structures is discussed [3, 8]. The role of similarity in the creation of different physical, mathematical and other theories for different fields of knowledge is shown. Among them: hydrodynamics, magnetic hydrodynamics, astrophysics, electromagnetic theory of optical laser breakdown of matter. It is shown that different numbers (Reynolds, Nusselt, Rayleigh, Prandtl, Taylor and others) are mathematical forms of formulating similarity conditions for the relevant sections of theoretical and applied physics [8]. The principle of similarity was used to create the theory of Thomson-Benard phenomena for electron gas in semiconductors. The theory of this classical hydrodynamic phenomenon was created by Rayleigh and developed by S. Chandrasekar [7]. The perspective directions of using these methods for the development of modern theoretical, mathematical and computer physics, as well as the search for new synthetic sciences are also discussed.

Problems and the role of similarity and physical-mathematical constants in modern theoretical, mathematical and computer physics in the past, present and future are discussed [1 - 9]. In modern physics, this problem is little studied. Therefore, we present a brief systematic analysis of this problem.

The problem of similarity in modern physics was initiated by R. Descartes [4] [(his method) and I. Newton [5]] (four rules of reasoning in physics).

Problems of mathematical and physical constants were started by similarity constants, including the number π , and developed to Feigenbaum [8] and Klitzing constants [9]. The first physical constants - the gravitational constant, the speed of light, the charge of the electron, Planck's constant and Boltzmann's constant [1 - 3].

J. Stoney and M. Planck created systems of Stoney and Planck units [2, 3]. Planck's constants were used in the creation of modern cosmology: Plankeon as a gravitational vacuum [2, 3].

Problems of introducing new constants are represented by the Klitzing constant (Hall quantum phenomenon) [3] and Feigenbaum numbers [3].

The phenomenon of interference was extended from hydrodynamics (Newtonian explanations of the propagation of waves when one or more stones are thrown into water) were extended by T. Young to optical phenomena [6].

We have demonstrated the classical application of similarity to formulate the correct similarity criteria on the example of stationary flows of Newtonian incompressible fluid [7, 8].

Using the principle of similarity, we obtained a formula for determining the maximum radii of laser-induced nanovoides [9].

In the classic Rayleigh hydrodynamics formula, we replaced the speed of sound with the speed of light. The main mechanism for generating this shock process is multiphoton light absorption (interference maxima of the short-wavelength range of laser-induced Cherenkov radiation). This process has a short-wave electromagnetic nature.

Feigenbaum numbers have been obtained in computer mathematics, but they are used to solve many nonlinear dynamics problems: from demographics to nuclear and laser technologies [3, 8].

The idea of similarity from a systemic point of view was introduced in the methods of R. Descartes and I. Newton [3 - 5]. Based on this, the laws of the system plan were formulated in modern science.

Newton formulated four rules of conclusion physics [5]. These rules may be expand on all knowledge and science

Somewhat later, this method, thanks to H. Wolf and L. Euler, was associated with measurements [3]. From the modern point of view, this ideology is the basis of polymetric analysis, which can be considered the optimal formalization of Newtonian method [3].

References

1. Barrow J. *New theories of everything: the quest for ultimate explanation.* – Oxford: University Press, 2007. – 272 p.
2. Barrow J.D., Tipler F. *The Anthropic Cosmological Principle.* – Oxford: Oxford University Press, 1986. – 676 p.
3. Trokhimchuck P. P. *Theories of Everything: Past, Present, Future.* – Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2021. – 260 p.
4. Фишер К. Декарт. – СПб: МИФРИЛ, 1994. – 527 с.
5. Ньютон И. *Математические начала натуральной философии.* – М.: Наука, 1989. – 690 с.
6. *Whittaker E. T. A History of the Theories of Aether & Electricity: Two Volumes Bound As One.* – New York: Dover Publications, 1989. – 753 p.
7. Chandrasekar S. *Hydrodynamic and Hydromagnetic Stability.* – Oxford: University Press, 1961. – 652 p.
8. Шевчук І. П. Проблеми подібності та фізичних констант в сучасній теоретичній фізиці. Курсова робота. – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2021. – 25 с.
9. Trokhimchuck P. P. *Relaxed Optics: Modelling and Discussions 2.* – Saarbrücken, Chisinau: Lambert Academic Press, 2022. – 210 p.

СПЕКТРАЛЬНА ОБРОБКА СИГНАЛІВ У МУЗИЧНІЙ АКУСТИЦІ

Івановський Ю.В. – студент 5-ого курсу Навчально-наукового фізико-технологічного інституту

Шухман А.Г. – студент 6-ого курсу Навчально-наукового фізико-технологічного інституту

Скіпалький М.І. – аспірант 3-ого року навчання Навчально-наукового фізико-технологічного інституту

Великий інтерес до музичної акустики, особливості її завдань та застосовуваних методів, а також характеристики і параметричного дискретного перетворення Фур'є – вирішення наукового завдання щодо розробки нових та вдосконалення існуючих методів та алгоритмів комп'ютерної спектральної обробки сигналів у музичній акустиці. На основі параметричного дискретного перетворення Фур'є є важливим, актуальним.

Для спектральної обробки сигналів у музичній акустиці використовуються класичні методи спектральної обробки, практичне застосування яких, як відомо, супроводжується проявом низки небажаних ефектів, які з їхньої основи – дискретного перетворення Фур'є. У всіх трьох зазначених вище галузях наукових досліджень цьому питанню приділялося і приділяється значна увага. Однак слід визнати, що до теперішнього часу ефективність розроблених методів боротьби з впливом небажаних ефектів на результати спектрального аналізу сигналів у музичній акустиці є явно недостатньою, і питання боротьби з ними, зокрема з ефектом частоколу, є важливими та актуальними.

Комп'ютерна спектральна обробка сигналів (Digital Spectral Signal Processing) є одним із головних напрямів комп'ютерної (цифрової) обробки сигналів – (ЦГЗ) (Digital Signal Processing – DSP) і відіграє найважливішу роль в інформаційних (комп'ютерних) технологіях (IT), у тому числі в комп'ютерній музичній технології (Music Technology – MT), наукові аспекти яких опрацьовуються в музичній акустиці.

Музична акустика в даний час активно розвивається, наукові колективи в Україні та за кордоном ведуть інтенсивні дослідження [1], виходить значна кількість статей та книг з питань створення, передачі, обробки, відтворення та сприйняття музичних звуків, у тому числі з питань комп'ютерної обробки оцифрованих музичних звуків – сигналів у музичній акустиці [2]. При цьому основні завдання обробки сигналів у музичній акустиці – визначення висоти тону і тембру, що дозволяють судити про мелодію, гармонію, голос і інструмент, що звучить, пов'язані зі спектральною обробкою сигналів.

Проведений аналіз методів та алгоритмів, що використовуються при спектральній обробці сигналів у музичній акустиці, показав широке використання класичних методів, що базуються на дискретному перетворенні Фур'є (Discrete Fourier Transform – DFT) та алгоритмах швидкого його обчислення – алгоритмах

швидкого перетворення Фур'є (Fast Fourier Transform – FFT). Що пояснюється цілою низкою причин, головна з яких – математичний апарат дискретного перетворення Фур'є структур сигналів у музичній акустиці, оскільки дозволяє отримати наочну фізичну інтерпретацію та тлумачення отриманих результатів.

Однак практика застосування класичних методів спектральної обробки крім істотних переваг виявила і ряд їх принципових недоліків, що впливають з особливостей дискретного перетворення Фур'є і проявляються у вигляді відомих небажаних ефектів накладання, частотоколу, витоку та гребінцевого ефекту. При обробці сигналів у музичній акустиці це, перш за все, ефект частотоколу, що ускладнює обробку сигналів через розбіжність частот музичних звуків та їх частотат, одержуваними в результаті дискретного перетворення Фур'є.

Для вирішення завдань проблематики класичних методів спектральної обробки сигналів було запропоновано безліч повних, ортогональних, параметричних експоненційних базисних систем та розроблене на їх основі узагальнення дискретного перетворення Фур'є у вигляді параметричного дискретного перетворення Фур'є [3]. Дане перетворення істотно розширило функціональні можливості класичних методів спектральної обробки, зберігши при цьому можливість наочної фізичної інтерпретації та тлумачення результатів.

Дискретне перетворення Фур'є, внаслідок простоти обчислення (особливо при використанні алгоритмів швидкого перетворення) знайшло широке використання при розв'язанні диференційних рівнянь динамічної рівноваги лінійних систем.

Перетворення Фур'є та споріднені з ним (перетворення Лапласа, Z – перетворення) є найпоширенішими в сучасній інженерній практиці як засіб найбільш раціонального і простого розв'язання лінійних диференційних рівнянь. Але при аналізі, стисненні, передачі сигналів перетворення Фур'є, яке має комплексне ядро не завжди є зручним і оптимальним. У ряді випадків, при обробленні саме сигналів, доцільніше використовувати інші ортогональні перетворення, серед яких великої популярності набули перетворення із дійсним ядром.

Це, в першу чергу, перетворення Уолша, яке набуло широкого розповсюдження в техніці зв'язку та косинусне перетворення, яке широко використовується в пристроях обробки біоінформації.

Список використаних джерел

1. О.І. Рибін, В.Ю. Корольов Реставрація образів методом умовної деконволюції в області просторових частот *Вісник Технічного університету Поділля*. 2000. 145 - 147.
2. Богданова Н.В., Фурсенко В.В., Пономаренко В.А., Гайдаєнко В.Г. Проблеми створення акустичного розрахунку *East European Scientific Journal*. 2018. №10(38). 2, 73-79.
3. Радіотехніка: Енциклопедичний навчальний довідник: Навч. посібник / За ред. Ю.Л. Мазора, Є.А. Мачуського, В.І. Правди.— К.: Вища школа, 2019.— 938с.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ГЕТЕРОСТРУКТУР

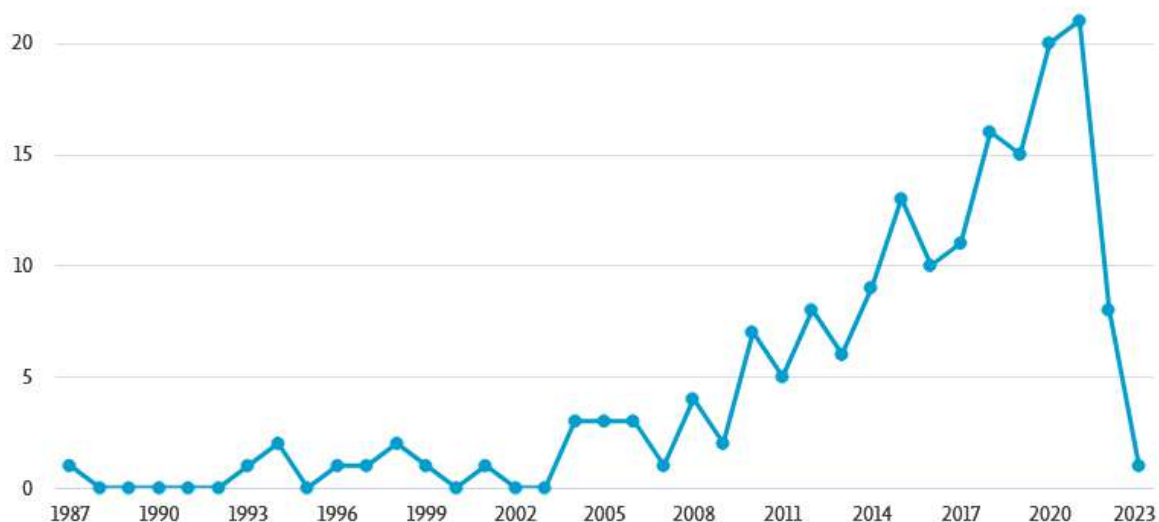
Наход В.В. – аспірант 3 курсу навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі України

Івановський Ю.В. – магістрант 1 курсу навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі України

Замуруєва О.В. – канд. ф.-м. н., доцент кафедри теоретичної та комп'ютерної фізики імені А.В.Свідзинського ВНУ імені Лесі України

Підбір окремих двовимірних матеріалів у гетероструктури Ван-дер-Ваальса дозволяє створювати шаруваті тривимірні матеріали з бажаними електронними та оптичними властивостями. Основною проблемою у виготовленні цих структур є формування чистих інтерфейсів між окремими двовимірними матеріалами, що впливає на ефективність пристроїв.

Вивченням проблем моделювання гетероструктур займається значна кількість науковців усього світу. Станом на жовтень 2022 р. у наукометричній БД Scopus відображено 176 наукових праць пов'язаних з моделюванням формування гетероструктур. За період 2007-2022 рр. спостерігається стрімке зростання кількості публікацій (рис. 1), що лише підтверджує зростаючу зацікавленість науковців до даної тематики.

Рис. 1. Кількість публікацій за роками у дослідженнях з моделювання формувань гетероструктур.

У найцитованіших (найпопулярніших) публікаціях розглядаються найактуальніші і найважливіші результати досліджень з моделювання формувань гетероструктур. Зокрема у найбільш цитованій роботі [1] використане індуковане лазером фазове моделювання, розробку поліморфів, щоб створити омичний гетерофазний гомоперехід між напівпровідниковим гексагональним (2H) і металевим моноклінним (1T') дителлуридом молібдену (MoTe_2), який є стабільним

до 300°C і збільшує рухливість носіїв транзистора MoTe_2 приблизно в 50 разів, зберігаючи при цьому високе співвідношення струмів увімкнення/вимкнення. Результати скануючої просвічуючої електронної мікроскопії *in situ* в поєднанні з теоретичними розрахунками показують, що вакансія Te запускає локальний фазовий перехід у MoTe_2 , досягаючи справжнього 2D приладу з омичним контактом. У роботі [2] представлено техніку швидкого пакетного виготовлення гетероструктур Ван-дер-Ваальса, продемонстровану контрольованим виробництвом моно-, дво- та тришарових графенових стеків, інкапсульованих у гексагональний нітрид бору, з виходом, близьким до 100 %. Представлений метод легко піддається виготовленню гетероструктур Ван-дер-Ваальса як у навколишньому середовищі, так і в контрольованій атмосфері, тоді як здатність збирати шари з попередніми візерунками прокладає шлях для складних тривимірних архітектур. Автори [3] розглядають однобаковий синтетичний підхід з використанням єдиного гетерогенного твердого джерела для безперервного виготовлення бічних гетероструктур з кількома контактами, що складаються з моношарів дихалькогенідів перехідних металів. Новий підхід пропонує більшу гнучкість і контроль, ніж інші методи. Це можна поширити на інші сімейства двовимірних матеріалів і створити основу для розробки складних і атомарно тонких площинних надграток, пристроїв та інтегральних схем. Ефективну стратегію суттєвого інгібування дифузії іонів у площині в двовимірних галюїдних перовскітах шляхом включення жорстких π -спряжених органічних лігандів запропоновано авторами [4]. Показано високостабільні та регульовані бічні епітаксialні гетероструктури, мультигетероструктури та надгратки. Майже атомно чіткі межі розділу та епітаксialне зростання виявляються за допомогою просвічуючої електронної мікроскопії високої роздільної здатності з корекцією аберацій низької дози. У [5] представлено теоретичний аналіз поведінки дислокацій та релаксації напружень у семіполярній III-нітридній гетероепітаксії, як приклад, для шарів $\text{Al}_x\text{Ga}_{1-x}\text{N}$ і $\text{In}_y\text{Ga}_{1-y}\text{N}$, вирощених на напівполярних площинах типу $hh2$ - h - m - або $h0$ h - m підкладок GaN .

Список використаних джерел

1. Cho S., Kim S., Kim J.H., et al. Phase patterning for ohmic homojunction contact in MoTe_2 . *Science*. 2015. Vol. 349. № 6248. P. 625–628.
2. Pizzocchero F., Gammelgaard L., Jessen B.S., et al. The hot pick-up technique for batch assembly of van der Waals heterostructures. *Nature Communications*. 2016. Vol. 7. 11894.
3. Sahoo P.K., Memaran S., Xin Y., Balicas L., Gutiérrez H.R. One-pot growth of two-dimensional lateral heterostructures via sequential edge-epitaxy. *Nature*. 2018. Vol. 553, № 7686. P. 63–67.
4. Shi E., Yuan B., Shiring S.B., et al. Two-dimensional halide perovskite lateral epitaxial heterostructures. *Nature*. 2020. Vol. 580, № 7805. P. 614–620.
5. Romanov A.E., Young E.C., Wu F., et al. Basal plane misfit dislocations and stress relaxation in III-nitride semipolar heteroepitaxy. *Journal of Applied Physics*. 2011. Vol. 109, № 10. 103522.

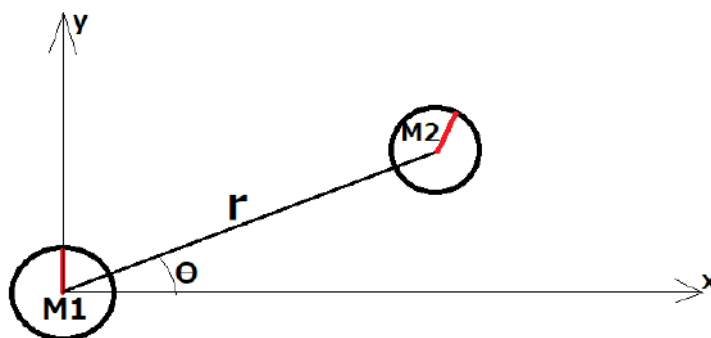

АВТОМАТИЗОВАНИЙ АЛГОРИТМ СТВОРЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ СИМУЛЯЦІЙ

Приходько А.О. – студень 3 курсу ВНУ імені
Лесі Українки

Шигорін П.П. – доцент кафедри теоретичної
та комп'ютерної фізики імені А.В. Свід-
зинського, кандидат фізико-математичних
наук

При написанні комп'ютерних симуляцій фізичних процесів часто приходиться використовувати чисельні методи, оскільки аналітичні методи застосувати неможливо. Прикладом такого процесу являється задача N тіл. Розв'язання задач такого типу часто потребує високих обчислювальних ресурсів комп'ютера, та може займати багато часу. Не дивно, що при збільшенні кількості тіл складність розрахунків значно зростає. З іншого боку, задача двох тіл для гравітаційної взаємодії між ними має аналітичний розв'язок. Проте, бувають випадки, коли такого розв'язку немає навіть для задачі двох тіл. Прикладом може являтися взаємодія двох тіл, що володіють магнітним моментом. Характер взаємодії між ними наскільки складний, що аналітичний розв'язок знайти неможливо навіть для випадку коли тіла рухаються по прямій в напрямку один на одного. Розглянемо ж чисельний метод створення комп'ютерної симуляції для задачі двох тіл на прикладі цієї ситуації.

Для простоти розглянемо рух в площині двох точкових тіла, що мають магнітні моменти M_1 і M_2 відповідно. Координати першого тіла зафіксуємо і поставимо $(0, 0)$, а магнітний момент $M_1 = (0, M_0)$. Тоді розглянемо рух другого тіла як зміну координат x, y, φ , де φ – кут, що відповідає повороту магнітного моменту M_2 , і являє собою кут між ним і віссю Ox , значення модуля M_2 поставимо M . Отже сила, що діє на рухоме тіло:

$$\vec{F} = \frac{M_1 M_2}{r^4} (\vec{p}_1 (\hat{r} \vec{p}_2) + \vec{p}_2 (\hat{r} \vec{p}_1) + \hat{r} (\vec{p}_1 \vec{p}_2) - 5 \hat{r} (\hat{r} \vec{p}_2) (\hat{r} \vec{p}_1))$$

$$I \ddot{\varphi} = [\vec{p} \times \vec{B}], \vec{a} = \frac{M M_0}{m r^5} \left((\vec{p} \hat{r}) \left(\vec{j} - \hat{r} \frac{y}{r} \right) \right), \ddot{\varphi} = \frac{M M_0}{I r^3} \left[\vec{p} \times \left(\frac{\hat{r}}{r^2} y - \vec{j} \right) \right]$$

$\hat{r}$ – одиничний вектор в напрямку r , $\vec{j} = (0, 1)$. $\vec{p}$ – одиничний вектор в напрямку магнітного моменту.

З цього можна зробити узагальнення записавши, що $(x, y, \varphi) = x_i$.

$$x = x_1, y = x_2, \varphi = x_3$$

Тоді узагальнено алгоритм для написання симуляції буде виглядати наступним чином:

$$\begin{aligned} v_i' &= v_i + a_i dt \\ x_i' &= x_i + v_i dt \end{aligned}$$

де dt – часовий тік.

Такий алгоритм є добрим, якщо dt мале для того, щоб давати результати з достатньою точністю і достатньо велике, щоб це могли забезпечувати обчислювальні потужності. Проте з симулюванням такого типу виникають проблеми відразу ж після першої спроби. Чим ближче тіла знаходяться тим більша на них діє сила, що приводить до більших похибок для одного ж того dt . Тобто, коли тіло приближається достатньо близько до іншого тіла, то неточність зростає з великою швидкістю, враховуючи також той факт, що залежність сили від відстані обернена третьому та п'ятому степеням в даному випадку. Можна було б запропонувати зменшити значення dt до тих пір поки не вистачить достатньої точності, проте на тих відстанях на яких ми могли б дозволити собі більший dt ми також будемо використовувати менший, що вдарить по обчислювальній потужності. Ми пропонуємо метод який би зміг уникнути цієї проблеми.

Ідея полягає в тому, щоб регулювати значення dt в залежності від відстані між об'єктами. При зміні координати x_i на певну величину прискорення зміниться в межах:

$$a_i - \Delta a_i < a_i' < a_i + \Delta a_i$$

Оскільки основною умовою зменшення похибки являється факт того, щоб значення прискорення між двома точкам було незначне то я пропоную щоб Δa_i змінювалось в межах k долі від a_i , то:

$$\Delta a_i = k a_i, \Delta a_i = \frac{\partial a_i}{\partial x_j} \Delta x_j = \frac{\partial a_i}{\partial x_j} v_j \Delta t_{ij}, \Delta t_{ij} = \frac{\Delta a_i}{\frac{\partial a_i}{\partial x_j} v_j} = \frac{k a_i}{\left| \frac{\partial a_i}{\partial x_j} v_j \right|}$$

Проте, ми розуміємо, що якщо швидкість являється нульовою, то потрібно знайти початкове значення dt іншим методом. Для цього запишемо, що початкова швидкість другого кроку:

$$v_{0i} = a_{0i} \Delta t_{0ij}, \Delta x_{0ij} = v_{0i} \Delta t_{0ij} = a_{0i} \Delta t_{0ij}^2, \Delta t_{0ij} = \sqrt{\frac{\Delta x_{0ij}}{a_{0i}}} = \sqrt{\frac{k}{\left| \frac{\partial a_i}{\partial x_j} \right|}}$$

Знаючи множину значень Δt ми можемо сказати, що використовувати для наступного кроку доречно найменше із них:

$$dt = \min \Delta t_{ij} \quad (16)$$

Отже, кінцевий алгоритм буде виглядати наступним чином:

1. Визначаємо множину значень Δt_{ij} . Якщо значення швидкості нульове, то за іншою формулою. Знаходимо найменше з них.
2. Знаходимо нову швидкість та положення.

Список використаних джерел

1. Фурлані, Едвард П. (2001). Постійні магніти та електромеханічні пристрої: матеріали, аналіз та програми. Академічна преса. п. 140. ISBN 978-0-12-269951-1.

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРАКТИВНОЇ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

Садура О. В. – Магістрантка 5-го курсу Волинського національного університету імені Лесі Українки

Кевшин А. Г. – Доцент кафедри експериментальної фізики, інформаційних та освітніх технологій Волинського національного університету імені Лесі Українки

Основним результатом навчання та виховання щодо особистісного розвитку учнів є «розвиток готовності та здатності учнів до саморозвитку та реалізації творчого потенціалу у духовній та предметно-продуктивній діяльності». Очевидно, що поставлені перед школою завдання неможливо вирішити, спираючись на засоби та методи інформаційно-пояснювального навчання. У зв'язку із цим актуалізується проблема інтерактивного навчання.

Концепція та технологія інтерактивного навчання засновані на явищі інтеракції (від англ. *interaction* – взаємодія, вплив один на одного). Головною відмінністю інтерактивних технологій навчання є ініціативність учнів у навчальному процесі, яку стимулює педагог. Педагог не дає готових знань, але спонукає учасників до самостійного пошуку. У порівнянні з традиційним навчанням в інтерактивному навчанні змінюється взаємодія педагога та учнів: активність педагога поступається місцем активності учнів, а завданням педагога стає створення умов для ініціативи учнів. Виникає такий ефект, як вимушена інтелектуальна активність, оскільки сама технологія навчального процесу активізує мислення учасників незалежно від їх бажання. Залучаючись до інтерактивної діяльності, учні навчаються критично мислити, вирішувати самостійно поставлені завдання з урахуванням аналізу інформації, що витягується з джерел, брати участь у дискусіях, доводити правильність своєї думки, спільно вирішувати значні проблеми. Таким чином, інтерактивне навчання в школі передбачає особливий, багатосторонній тип комунікації між вчителем та учнями, а також між самими учнями, причому можливі наступні комунікаційні взаємодії: «учень-учень» (робота в парах), «учень – група учнем» (робота в групах), «учень – аудиторія» чи «група учнів – аудиторія» (презентація роботи у групах), «учень – комп'ютер» (використання ІКТ).

Головне завдання сучасної компетентнісної освіти полягає у формуванні в учнів таких провідних якостей особистості: навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити, навчитися жити разом [1].

Психологи відзначають важливість взаємодії учнів один з одним, оскільки консультування одне одного, проведене самими учнями чи взаємонавчання одна із найефективніших способів засвоєння знань. Виходячи з цього, інтерактивне навчання, пов'язане з обговоренням матеріалу, навчанням учнями один одного є найбільш продуктивним з погляду засвоєння та запам'ятовування навчального матеріалу.

Інтерактивна модель навчання ставить за мету організацію таких умов, у яких учні активно взаємодіють між собою та вчителем. Моделювання життєвих ситуацій

та використання технологій кооперативного навчання дозволяє включати до навчального процесу мотиваційну сферу учня. При інтерактивному навчанні кожен учень отримує певний соціальний досвід, який набуває у процесі досягнення загального результату шляхом взаємодії з іншими членами учнівського колективу, виробляє навички спілкування.

Однією з переваг цього виду навчальної діяльності є залучення всіх учнів класу до спільної роботи. Труднощі полягають в умінні вчителя організувати роботу учнів і привчити їх до роботи як постійної.

Основна мета шкільної освіти – цілісний розвиток особистості учня. Засобом розвитку особистості, що розкриває її потенційні внутрішні здібності є самостійна пізнавальна і розумова діяльність. Отже завдання вчителя – забезпечити на уроці таку діяльність, чому сприяють сучасні інтерактивні технології. І тут учень сам відкриває шлях до пізнання. Засвоєння знань – результат діяльності.

Для досягнення максимального результату необхідно використовувати методи, що активізують діяльність учнів. Інтерактивне навчання дозволяє формувати їхню активно-пізнавальну позицію, що відповідає актуальним освітнім потребам сучасного навчально-виховного процесу. Науковий та соціальний прогрес швидко, кардинально змінює умови праці та зміст діяльності вчителя. Сьогодні бути грамотним фахівцем не можна без вивчення інноваційних освітніх технологій, освоєння практично нових комп'ютерних програм.

В залежності від форми організації освітньої діяльності інтерактивні технології навчання поділяються на 4 групи: індивідуальні, парні, колективні та фронтальні [1].

Розглянемо деякі приклади використання на уроках фізики вправ колективної форми роботи інтерактивної технології навчання:

- Інтерактивна вправа «Акваріум»;
- Інтерактивна вправа «Карусель»;
- Інтерактивна вправа «2-4-всі разом»;
- Інтерактивна вправа «Спільний проект»;
- Інтерактивна вправа «Синтез думок»;
- Інтерактивна вправа «Ажурна пилка»;
- Метод проектів [1,2,3].

Методів інтерактивного навчання існує дуже багато. Кожен вчитель може самостійно розробити нові форми роботи з класом. Інтерактивні технології можна застосовувати і на уроці засвоєння матеріалу, і на уроці із застосування знань, а також використовувати під час опитування або узагальнення.

Список використаних джерел

1. Школа О.В., Ашифіна О.В. Методичні особливості реалізації інтерактивних технологій навчання на уроках фізики. 2020. Barcelona, Spain: Barca Academy Publishing 242 с.

2. Біда Д.Д. Інтерактивні уроки фізики. Видавн. Група „Основа”, 2005. Харків: 2005. 112с.

3. Сиваш Ю.О. Використання інтерактивних технологій навчання на уроках фізики [Електронний ресурс]. 2013. 7 с.

4. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ: 2002. 135с.

ПЕРСПЕКТИВНІ МІКРОСТРУКТУРИ ДЛЯ ОПТОЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ

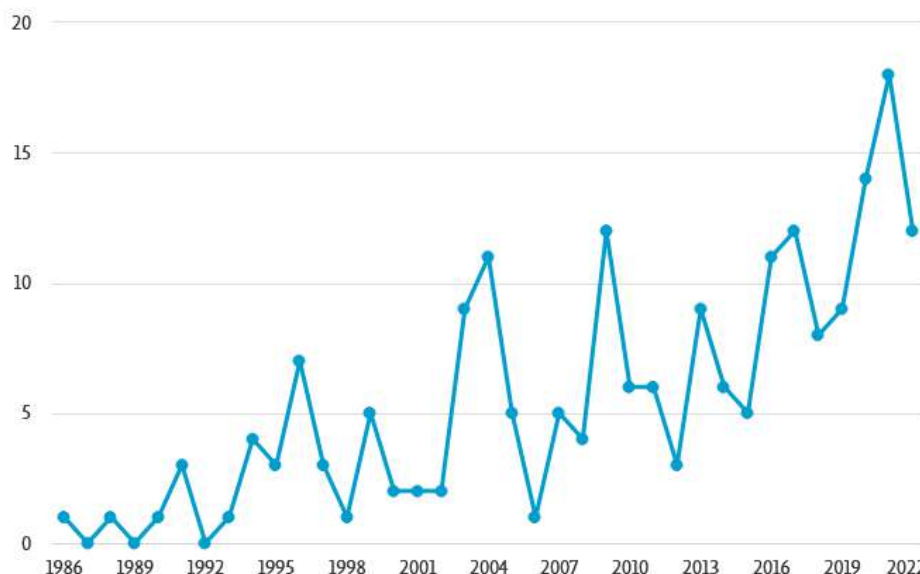
Скіпалький М.І. – аспірант 3 курсу навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі України

Івановський Ю.В. – магістрант 1 курсу навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі України

Замуруєва О.В. – канд. ф.-м. н., доцент кафедри теоретичної та комп'ютерної фізики імені А.В.Свідзинського ВНУ імені Лесі України

З'єднання різнорідних матеріалів – одне з найскладніших завдань, що постають перед сучасними виробниками. Різні технології з'єднання знаходять застосування в багатьох секторах, включаючи мікроелектроніку, медицину, оптоелектроніку та мікросистеми.

Вивченням цих проблем займається значна кількість науковців усього світу. У наукометричній БД Scopus станом на жовтень 2022 р. опубліковано 202 наукові праці пов'язаних з розробкою і дослідженням мікроструктур для оптоелектронної техніки. За період 1986-2022 рр. спостерігається зростання кількості публікацій (рис. 1), що лише підтверджує зростаючу зацікавленість науковців до даної тематики.

Рис. 1. Кількість публікацій за роками у дослідженнях мікроструктур для оптоелектронної техніки.

У найцитованіших (найпопулярніших) публікаціях розглядаються найактуальніші і найважливіші результати досліджень мікроструктур для оптоелектронної техніки. Зокрема у найбільш цитованій роботі [1] описано гібридну технологію, яка об'єднує ключові аспекти для комунікаційних технологій, так і для фундаментальних досліджень у фотоніці, демонструючи виготовлення трубок,

твердих нанодротів, коаксіальних гетеропереходів і поздовжньо візерункових структур, що складаються з металів, монокристалічних напівпровідників і полікристалічних елементних або складних напівпровідників у мікроструктурованому кремнеземі для оптичних волокон. У роботі [2] представлені результати дослідження лазерного зварювання різнорідних металів без присадних матеріалів за допомогою імпульсного Nd:YAG-лазера потужністю 350 Вт. Досліджено поведінку змішування матеріалів у зоні плавлення, мікроструктуру, наявність дефектів, твердість і залишкову напругу з'єднань. Автори [3] розглядають хімічний склад, мікроструктуру та обробку прихованих оксидів, перетворених із шарів AlGaAs за допомогою мокрого окислення. Показано, що водень відіграє центральну роль у реакції окислення як окислювач і відновлює проміжний продукт до As. Охарактеризовано вплив потоку газу, складу газу, температури, вмісту Al і товщини шару на швидкість окислення для встановлення відтворюваного процесу. Знайдено лінійні швидкості окислення з енергіями активації Арреніуса, які сильно залежать від молярної частки AlAs. Щоб дослідити можливе застосування тонких плівок легованого сурмою оксиду олова (АТО) як електрода ТСО для нових концепцій у сонячних елементах та інших оптоелектронних пристроях [4], тонкі плівки АТО з відповідними властивостями щодо світлопрозорості та провідності були отримані за кімнатної температури у процесі магнетронного розпилення при постійному струмі з активним киснем, потім плівки відпалювали в атмосфері азоту при температурі 350 С. Досліджено вплив співвідношення $O_2/(Ar+O_2)$ у газовій суміші потоку розпилення і отримано результати вимірювань оптичних і електричних властивостей, мікроструктури та складу. У [5] розглянуто неоднозначності навколо електронно-діркової взаємодії та екситонних ефектів. Показано, що в гібридних свинцево-галоїдних перовскітах діелектричне екранування також залежить від локальної мікроструктури гібридних кристалів, а не тільки від їх хімічного складу. Це веде до можливості розробки забороненої зони та подальшого контролю елементарної динаміки фотозбудження, яка визначає продуктивність перовскітів у різних оптоелектронних пристроях.

Список використаних джерел

1. Sazio P.J.A., Amezcua-Correa A., Finlayson C.E., et al. Microstructured optical fibers as high-pressure microfluidic reactors. *Science*. 2006. Vol. 311, № 5767. P. 1583–1586.
2. Mai T.A., Spowage A.C. Characterisation of dissimilar joints in laser welding of steel-kovar, copper-steel and copper-aluminium. *Materials Science and Engineering A*. 2004. Vol. 374, № 1-2. P 224–233.
3. Choquette K.D., Geib K.M., Ashby C.I.H., et al. Advances in selective wet oxidation of AlGaAs alloys. *IEEE Journal on Selected Topics in Quantum Electronics*. 1997. Vol. 3, № 3. P 916–925.
4. Montero J., Herrero J., Guillén C. Preparation of reactively sputtered Sb-doped SnO₂ thin films: Structural, electrical and optical properties. *Solar Energy Materials and Solar Cells*. 2010. Vol. 94, № 3. P. 612–616.
5. Srimath Kandada A.R., Petrozza A. Photophysics of Hybrid Lead Halide Perovskites: The Role of Microstructure. *Accounts of Chemical Research*. 2016. Vol. 49, № 3. P. 536–544.

СЕКЦІЯ 6. ХІМІЯ, ХІМІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЕКОЛОГІЯ ТА ФАРМАЦІЯ

ВИРОЩУВАННЯ ЛЕГОВАНИХ Nd ТА Er КРИСТАЛІВ $\text{AgGaGe}_5\text{Se}_{12}$

Березнюк О. П. – аспірантка 4-го року навчання факультету хімії, екології та фармації ВНУ ім. Лесі Українки

Іващенко І. А. – к.х.н., професор кафедри хімії та технологій ВНУ ім. Лесі Українки

Гулай Л. Д. – д.х.н., професор кафедри хімії та технологій ВНУ ім. Лесі Українки

На даний час актуальними залишаються дослідження, що дозволять одержати нові матеріали для нелінійної оптики, генерації лазерного випромінювання, фотодатчиків, детекторів іонізуючого випромінювання, тощо. Однією з таких вихідних речовин для подальшого отримання матеріалів є $\text{AgGaGe}_5\text{Se}_{12}$, як окремий склад γ -фази в системі AgGaSe_2 – GeSe_2 . Фаза плавиться конгруентно при 991 К (для складу 25 мол.% AgGaSe_2 – 75 мол.% GeSe_2) та існує в інтервалі 65-88 мол. % (720 К) [1]. Фаза $\text{AgGaGe}_5\text{S}_{12}$ є аналогом AgGaSe_2 , з великими значеннями нелінійних оптичних коефіцієнтів, матеріали на основі $\text{AgGaGe}_5\text{S}_{12}$ можна використовувати для роботи з випромінюванням з частотами перетворення в ближній ІЧ області. Відомо, що $\text{AgGaGe}_5\text{S}_{12}$ це напівпровідник р-типу провідності з фізичними параметрами, а саме електричними, оптичними, фотоелектричними, які залежать від природи і концентрації легуючих домішок, зокрема РЗМ [2]. Метод та умови вирощування монокристалів базуються на діаграмі стану системи AgGaSe_2 – GeSe_2 [1] та методиці розробленій в роботі [3]. Враховуючи конгруентний характер плавлення фази був використаний метод спрямованої кристалізації розплаву $\text{Ag}_{94}\text{Ga}_{94}\text{Ge}_{470}\text{Nd}_4\text{Er}_8\text{Se}_{1146}$, який проводили у двозонній печі у контейнері з конусним дном. Попередньо у цьому ж контейнері синтезували шихту масою 7 г з простих речовин (Ag – 99,99 ваг.%, Ga – 99,999 ваг.%, Ge – 99,999 ваг.%, Nd (Er) – 99,99 ваг.%, Se після додаткової очистки) високого ступеня чистоти. Процес вирощування проводився при таких параметрах: температура в зоні розплаву 1050 К; температура в зоні відпалювання 770 К; градієнт температури в зоні кристалізації 3-5 К/мм; швидкість росту 0,5 мм/год; час відпалу 200-250 год; швидкість охолодження до кімнатної температури 5 К/год. В результаті була отримана монокристалічна буля (довжиною 25 мм, шириною 12 мм, темно-сірого кольору) з якої виготовлялися зразки для подальших досліджень фізичних властивостей.

Список використаних джерел

[1] I.D. Olekseyuk, O.V. Gulyak, L.V. Sysa, G.P. Gorgut, A.F. Lomzin J. Alloys Compd., 241 (1996), pp. 187-190. [https://doi.org/10.1016/0925-8388\(96\)02295-5](https://doi.org/10.1016/0925-8388(96)02295-5)

[2] M.V. Shevchuk, V.V. Atuchin, A.V. Kityk, A.O. Fedorchuk, Y.E. Romanyuk, S.Calus, O.M. Yurchenko, O.V. Parasyuk J. Cryst. Growth., 318 (2011), pp. 708–712. <https://doi.org/10.1016/j.jcrysgro.2010.10.038>

СПОСІБ ВИРОЩУВАННЯ КРИСТАЛІВ Ag_2GeS_3 ЛЕГОВАНИХ Pr ТА Er

Березнюк О. П. – аспірантка 4-го року навчання факультету хімії, екології та фармації ВНУ ім. Лесі Українки

Піскач Л. В. – к.х.н., професор кафедри хімії та технологій ВНУ ім. Лесі Українки

Іващенко І. А. – к.х.н., професор кафедри хімії та технологій ВНУ ім. Лесі Українки

Розробка технології отримання монокристалів, оптичні елементи з яких будуть використані у нелінійно-оптичних пристроях інфрачервоного (ІЧ) діапазону: лазерах, лідарах та є матеріалами подвійного призначення є актуальним питанням напівпровідникового матеріалознавства. В основі вибору методу та хіміко-технологічних умов отримання монокристалів Ag_2GeS_3 леггованих Pr^{3+} та Er^{3+} лежав аналіз діаграми стану системи $\text{Ag}_2\text{Se}-\text{GeSe}_2$ [1]. Враховуючи конгруентний характер плавлення тернарної сполуки Ag_2GeS_3 при був запропонований метод спрямованої кристалізації розплаву, який є широко відомим для отримання подібних сполук [2]. Сплав масою 7 г складу $\text{Ag}_{186}\text{Ge}_{93}\text{Pr}_{10}\text{Er}_4\text{S}_{300}$, було синтезовано з високочистих речовин (Ag – 99.999 мас.%; Ge – 99.9999 мас.%; Pr, Er – 99.99 мас.%; S – 99.9 мас.%, яку додатково очищували для усунення бітумів). Розраховані кількості речовин розміщувалися у кварцову ампулу з конусним дном, яку вакуумували та запаювали. На першій стадії синтезу шихту ступінчасто нагрівали у печі регульованого нагріву для зв'язування речовин при максимальній температурі 1030 К. Після охолодження до кімнатної температури ампулу-контейнер розміщували у виведену на режим двозонну ростову піч. Температура зони росту складала 1020 К, зони відпалу – 670 К. Градієнт температури на фронті кристалізації складав 20 К/см. Охолодження до кімнатної температури проводилось зі швидкістю 50-70 К/добу з проміжним відпалом упродовж 100 год при 670 К. Отриманий монокристал був сірий і однорідний в усьому об'ємі з діаметром 10 мм і довжиною 20 мм.

Список використаних джерел

[1] Система $\text{Ag}_2\text{S}-\text{GeS}_2$ та кристалічна структура Ag_2GeS_3 / І. Д. Олексеюк [та ін.] // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол.: І. Д. Олексеюк та ін.]. – Луцьк, 2010. – № 16 : Хімічні науки. – С. 25-33.

[2] V. Badikov, K. Mitin, F. Noack, V. Panyutin, V. Petrov, A. Seryogin, G. Shevyrdyaeva. Orthorhombic nonlinear crystals of $\text{Ag}_x\text{Ga}_x\text{Ge}_{1-x}\text{Se}_2$ for the mid-infrared spectral range // Opt. Mater. 2009. 31(4). pp. 590-597. DOI: [10.1016/j.optmat.2008.06.015](https://doi.org/10.1016/j.optmat.2008.06.015)

АНАЛІЗ СІНАНТРОПНОЇ ФЛОРИ КІВЕРЦІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ЦУМАНСЬКА ПУЩА»

Гаць О. А. – студент 4 курсу, факультет хімії, екології та фармації ВНУ ім. Лесі Українки

Музиченко О. С. – к. б. н., доцент кафедри екології та охорони навколишнього середовища ВНУ імені Лесі Українки

В сучасних умовах відбуваються процеси прискореної трансформації природних біотопів, що становить загрозу біорізноманіттю. Особливо актуальним є питання вивчення антропогенних змін флори природно-заповідних територій, проте даних про вплив синантропних видів на флористичне різноманіття природоохоронних об'єктів України недостатньо.

Проблема синантропізації флори є важливою і для Ківерцівського національного природного парку «Цуманська пуца» оскільки він розташований близько до населених пунктів і більшість територій включено до складу парку без вилучення у землекористувачів.

Проникнення адвентивних видів рослин на нові території відбувається через антропогенні екотопи, де вони активно розмножуються. На заповідні території ці види потрапляють через суміжні території, активно поширюються дорогами, долинами річок.

Мета роботи – провести систематичний та біоморфологічний аналіз синантропної фракції флори Ківерцівського НПП «Цуманська пуца».

Ківерцівський НПП «Цуманська пуца» розташований у межах Луцького адміністративного району Волинської області. За фізико-географічним районуванням України територія національного природного парку належить до Цуманського району області Волинське Полісся (зона мішаних лісів) [1].

Дослідження проводились на території лісництв парку: Берестянське – 25 кв., Партизанське – 26 кв., Сокирічівське – 136 кв. в умовах свіжих борів та вологих сугрунів високоповнотних деревостанів за участю дуба звичайного, граба звичайного сосни звичайної з домішкою берези повислої.

За результатами проведених досліджень на території парку було виявлено 57 видів, які належать до 48 родів, 29 родин, 4 класів. Основу синантропної флори рослин становлять представники Magnoliophyta – 91,23%. Належать вони до 2 класів Liliopsida і Magnoliopsida, у яких відповідно об'єднано 24 родини 52 види. По одному виду представлені класи Polypodiopsida та Pinopsida (по 1,75%) (табл. 1).

Таблиця 1

Систематичний аналіз синантропної флори парку

Клас	Родина		Вид	
	абсолютна кількість	%	абсолютна кількість	%
<i>Polypodiopsida</i>	1	3,45	1	1,75
<i>Pinopsida</i>	1	3,45	1	1,75

<i>Magnoliopsida</i>	25	86,21	52	91,23
<i>Liliopsida</i>	2	6,9	3	5,26

Щодо кількості родів, то 17 родин налічують тільки один рід (*Betulaceae*, *Convolvulaceae*, *Geraniaceae*, *Papaveraceae*, *Primulaceae*, *Sambucaceae* та ін.). Інші роди представлені від 2 до 7 родів.

Спектр провідних родин представлений наступним чином: найчисельнішою є родина *Asteraceae* – 14,04%. Родини *Fabaceae* та *Rosaceae* містять по 5 видів або 8,77% відповідно, 4 види – родина *Apiaceae* (7,02%). Три родини налічують по 3 види (по 5,26%). Інші по 1-2 види.

Проведений біоморфологічний аналіз за класифікацією І. Г. Серебрякова показав, що основу синантропної флори парку становлять трав'янисті рослини – 52 види (91,23%). До дерев та кущів належить 5 видів (10,53%). Серед них – *Quercus robur* L., *Betula pendula* Roth., *Pinus sylvestris* L., *Prunus padus* L., *Salix fragilis* L., *Sambucus nigra* L.

За періодом вегетації 46 видів (80,70%) – це багаторічні рослини, 11 видів (19,3%) – однорічні та 4 види (7,02%) – дворічні.

Аналіз синантропної флори за класифікацією К. Раункієра показав, що у ній домінують гемікриптофіти, їх участь складає 57,89%. До фанерофітів належить 5 видів (8,77%), криптофітів – 7 видів або 12,28%. Хамефіти представлені одним видом – *Vinca minor* L. (1,75%), терофітів налічує 11 видів (19,3%) (табл. 2).

Таблиця 2

Біоморфологічні спектри синантропної флори парку

Біоморфа за Серебряковим	Кількість видів	Участь, %	Біоморфа за К. Раункієром	Кількість видів	Участь, %
Трав'яні рослини:	52	91,23	Фанерофіти	5	8,77
Монокарпіки	11	19,3	Хамефіти	1	1,75
Полікарпіки	41	71,93			
Деревні рослини:	5	8,77	Гемікриптофіти	33	57,89
			Криптофіти	7	12,28
			Дерева	3	5,26
			Кущі	2	3,51
			Терофіти	11	19,3

Отже, за результати досліджень встановлено, що синантропна флора парку нараховує 57 видів, які належать до 48 родів, 29 родин, 4 класів. Основу синантропної флори становлять представники відділу Magnoliophyta – 55 видів (91,23%). Найбільшою кількістю видів представлені *Asteraceae* (14,04%), *Fabaceae* та *Rosaceae* по 8,77%, 4 види – родина *Apiaceae* (7,02%). Більшість родин (17) представлені 1-2 видами. У флорі домінують трав'яні полікарпіки та гемікриптофіти.

Список використаних джерел

1. Геоботанічне районування Української РСР. Київ: Наукова думка, 1977. 304 с.

ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ПОВЕРХНЕВИХ ВОД Р. ТУРІЯ

Джам О. А. – к. х. н., доцент кафедри екології та охорони навколишнього середовища ВНУ імені Лесі Українки

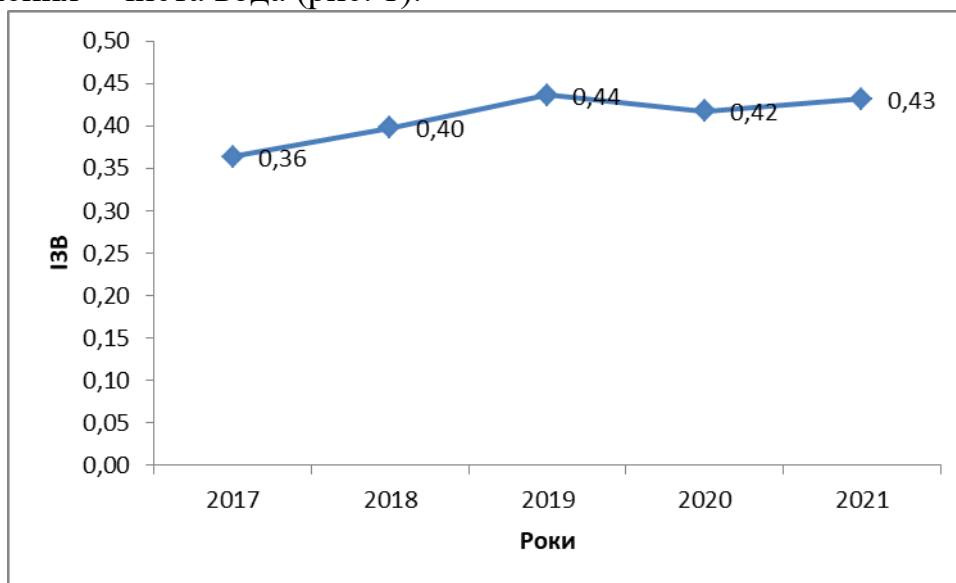
Павлович В. В. – магістр 2 курсу факультету хімії, екології та фармації ВНУ імені Лесі Українки

Турія – річка в центральній частині Волинської області, права притока Прип'яті правої притоки Дніпра басейну Чорного моря. [2, 3]

Якість поверхневих вод р. Турія визначалася у контрольному створі р. Турія (м. Ковель, водний об'єкт господарсько-побутового призначення) у 2017-2021 рр.

Відповідно до проведеного аналізу встановлено, що концентрація більшості компонентів знаходилась в межах ГДК. Проблемні ситуації відмічено по відношенню до показника БСК₅ – його значення у всі роки, крім 2021 р., було вищим ГДК на 0,35-0,67 мг/л. Також з кожним роком відмічено зростання показника ХСК, а з 2020 р. спостерігається перевищення встановлених нормативів. Характерне також забруднення р. Турії сполуками заліза – вміст забруднюючої речовини у всі роки, крім 2020 р., перевищував ГДК на 0,057-0,146 мг/л.

Виконана оцінка якості поверхневих вод за індексом забруднення води (ІЗВ) [1]. Розрахунок ІЗВ проведено по основних забруднюючих речовинах. Визначено, що у всі досліджувані роки значення ІЗВ коливалося в межах 0,36-0,43, що відповідає II класу забруднення – чиста вода (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка ІЗВ р. Турія за 2017-2021 рр.

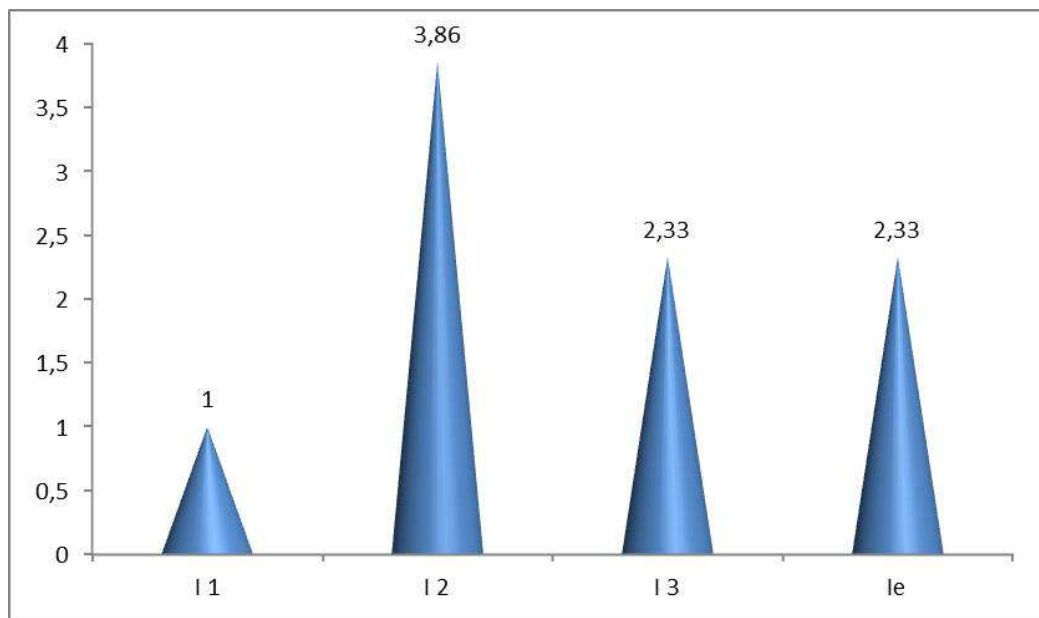
Варто відмітити, що хоча показники ІЗВ р. Турія знаходяться в межах від 0,3 до 1,0 одиниці та відповідають категорії «чисті», однак з кожним роком спостерігається тенденція до незначного підвищення значень. Тобто з кожним роком збільшується рівень забруднення річки.

Екологічну оцінку якості води р. Турія у 2021 р. проведено згідно з «Методикою екологічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями»[4]. Встановлено, що якість води за показниками сольового складу відповідала I класу,

«чисті» за станом та «дуже чисті» за ступенем чистоти. Значення I_1 складало 1,0, що відповідає 1 категорії.

Якість води за трофо-сапробіологічними (еколого-санітарними) критеріями відповідала III класу якості води, 4 категорії та характеризувалась як «задовільна» за станом та «слабко забруднена» за ступенем чистоти. Розрахований індекс I_2 становив 3,86.

Якість води річки Турія за критеріями вмісту специфічних речовин токсичної дії відповідає II класу – «добрі» за станом та 2 з переходом у 3 категорію – «чиста» за ступенем чистоти.

Рис. 2. Екологічна оцінка якості вод р. Турія за індексами блоку показників соляного складу води (I_1), блоку еколого-санітарних показників (I_2), блоку специфічних речовин токсичної дії (I_3), та загального інтегрального (I_e) екологічного індексу у 2021 р.

В цілому якість поверхневих вод річки Турія у 2021 р. за комплексним екологічним показником I_e характеризується як «добра» за станом та «чиста» за ступенем чистоти. Значення індексу I_e складало 2,33 одиниці. Однак, варто зауважити, що за еколого-санітарними показниками вода характеризується як слабо забруднена. Тобто, якщо в майбутньому проявлятиметься тенденція до підвищення вмісту еколого-санітарних показників якість води може погіршитись та перейти до категорії «слабко забруднена».

Список використаних джерел

1. Величко О. М., Зеркалов Д. В. Контроль забруднення довкілля. К.: Либідь, 2002. 255 с.
2. Вишневський В. І. Річки і водойми України: стан і використання. К.: Віпол, 2000. 376 с.
3. Мольчак Я. О., Мігас Р. В. Річки Волині. Луцьк: Надстир'я, 1999. 176 с.
4. Романенко В. Д., Жукінський В. М. Методика екологічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями. К.: Держмінекобезпеки України, 1998, 28 с.

ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ В АСПЕКТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Караїм О. А. – к. е. н., доцент кафедри екології та охорони навколишнього середовища ВНУ імені Лесі Українки

Караїм В. П. – студент 6 курсу факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки

Впровадження системи екологічного менеджменту на промисловому підприємстві передбачає контроль за впливом викидів забруднюючих речовин на атмосферне повітря [2].

Представимо умови до викидів забруднюючих речовин (у тому числі, до технологічного процесу, обладнання та споруд, очистки газопилового потоку). Для жодного із дозволених видів викидів в атмосферу не повинні перевищуватися гранично допустимі рівні викидів.

Що стосується технологічного процесу то керівництво підприємства повинне забезпечити нормативні умови експлуатації технологічного обладнання. Оператор координує виконання затвердженого технологічного регламенту виробництва. При зміні техрегламенту здійснюється корегування дозволу на викиди. Також оператор має забезпечити, щоб усі роботи на об'єкті проводилися таким чином, аби викиди в атмосферу та/або запах не призводили до незручностей за межами об'єкту або до значного впливу на довкілля.

Технологія виробництва повинна передбачити використання максимально можливої герметизації обладнання, що пов'язане із виділенням у повітряне середовище виробничих приміщень пилу і парів шкідливих речовин; дотримання гранично допустимого рівня дії шкідливих виробничих факторів; забезпечити нормативний повітрообмін у приміщеннях при працюючому обладнанні.

Важливим моментом є підтримання оптимального режиму спалювання палива, що забезпечує вміст в димових газах забруднюючих речовин у межах технологічних нормативів та нормативів гранично-допустимих викидів для стаціонарних джерел. Необхідно підтримувати процес горіння з оптимальним коефіцієнтом надлишку повітря, що забезпечить повне згорання палива та допустимі екологічні показники. Під час роботи спалювального обладнання забороняється виконувати будь-які ремонтні роботи, також обслуговуючий персонал повинен слідкувати за справним станом котла.

Особливе значення при формуванні системи екологічного менеджменту підприємства має забезпечення умов дотримання встановлених нормативів за речовинами у вигляді твердих суспендованих частинок не диференційованих за складом 50 і 150 мг/м^3 , NO_2 , CO , сірки діоксид, хром та його сполуки (у перерахунку на триоксид хрому), заліза оксид (у перерахунку на залізо), манган та його сполуки (у перерахунку на діоксид мангану). У процесі виробництва потрібно забезпечувати ефективну роботу загальнообмінної приточно-витяжної вентиляції і місцевих відсмоктувачів з місць фіксованого видалення шкідливих речовин.

На виробничий персонал необхідно покласти контроль за правильністю розміщення і подачі сировини у виробництво, контроль технологічного процесу, в тому числі контроль за санітарним станом виробничих ділянок та станом забруднення довкілля на промисловій площадці, а також за її межами [1; 3].

Якщо у господарській діяльності підприємства проводяться зварювальні роботи, то необхідним є акцентування уваги на тому, щоб не дозволяти застосування під час виконання робіт зі зварювання матеріалів, які не відповідають технічним умовам та не пройшли санітарно-гігієнічну експертизу.

Загальні щорічні втрати моторного палива під час зберігання та виконання зливально-наливальних операцій, не повинні перевищувати 0,01 відсотка від його маси. Обладнання для збереження моторного палива (ОЗП) повинно включати систему контролю рівня палива або захисту від переливання, оскільки саме при цьому відбувається максимальне виділення шкідливих речовин в атмосферу.

Наступним критерієм, системи екологічного менеджменту промислового підприємства є дотримання умов до обладнання та споруд. Необхідно дотримуватися вимог технологічної інструкції (паспорту) відносно параметрів роботи паливного обладнання. Повинна бути забезпечена технічно та технологічно можлива герметизація обладнання, газохідних систем. Повітроводи, решітки, що розподіляють та приймають повітря, венткамери, вентустановки та інші пристрої повинні знаходитися в чистоті, не повинні мати механічних пошкоджень, порушення герметичності. Працюючі вентилятори і електродвигуни повинні бути відрегульовані, мати плавний хід без сторонніх шумів та не спричиняти вібрацію конструкцій [1; 3].

Звісно найперспективнішим заходом, що передбачає система екологічного менеджменту з метою покращення оцінки впливу на довкілля викидів забруднюючих речовин є застосування сучасних ефективних споруд для систем витяжної вентиляції. Необхідно постійно підтримувати у робочому стані пилоочисне обладнання, а також забезпечувати безперебійний робочий стан систем автоматики та контрольовано-вимірювальні прилади [2].

Для вловлення твердих частинок на бетонно-розчинному вузлі і силосних банках від обладнання необхідним є встановлення аспіраційних систем на базі рукавних фільтрів.

Важливим аспектом зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря є дотримання умови до очистки газопилового потоку.

Під час роботи технологічного обладнання необхідно здійснювати нагляд за дотриманням належного рівня його експлуатації. Систематично проводити контроль технічного стану всього технологічного обладнання та устаткування та за потреби забезпечити своєчасне проведення технічного обслуговування і ремонту устаткування [1; 3].

Список використаних джерел

1. Збірник показників емісії (питомих викидів) забруднюючих речовин в атмосферне повітря різними виробництвами. Український науковий центр технічної екології. Донецьк, 2004. Том I. 184 с., Том II. 220 с.

2. ISO 14001:2015. Environmental management systems. Requirements with guidance for use. URL: <https://www.iso.org/home.htm>.

3. Методичний посібник з розрахунку нормування та контролю викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (Доповнене та перероблене). СП, 2012. 46 с.

ВПЛИВ КОМПОНЕНТІВ КОСМЕТИЧНИХ КРЕМІВ ДЛЯ ОБЛИЧЧЯ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

Кньовець А. М. – студент 4 курсу факультету хімії, екології та фармації, ВНУ імені Лесі Українки

Онищук О.О. – к. т. н, доцент кафедри хімії та технологій, ВНУ імені Лесі Українки

Вступ. У наш час з поширених видів косметичної продукції є косметичні креми. Найбільш розповсюджені косметичні засоби на емульсійній основі. Використання саме таких форм обумовлено їх особливими властивостями, такими як спосібність поєднувати в собі масляну й водну фази, перспективою введення різних активних компонентів, легка всмоктуваність та нанесення на шкіру [1]. Більшість сучасних кремів мають достатню кількість негативних домішок. Хоча косметичні засоби, покликані доглядати і дбати про шкіру та волосся, насправді можуть нести серйозну небезпеку. Без додавання в косметичні засоби хімічних добавок: консервантів, емульгаторів, емоментів вони б не змогли б зберігатися достатній час [1, 3-6]. На початку складу інгредієнтів завжди розташовуються ті компоненти, частка яких у препараті найбільш висока [1, 2, 5].

Актуальність теми закладається у тому, що потрібно володіти інформацією про популярні сучасні косметичні засоби, які повинні допомагати доглядати за шкірою обличчя. Нашою метою було визначити їх основний склад та його вплив на шкіру, а також проаналізувати інформацію. Методика дослідження полягає у застосуванні методу функціонального аналізу. Для початку розберемо популярні креми по догляду за шкірою обличчя та розглянемо їх склад.

Ось приклад популярних сучасних кремів по догляду за обличчям:

NIVEA, виробник Німеччина: вода, рідкий вазелін, парафін, гліцерин, ланоліновий спирт, пантенол, сульфат магнію, децилолеат, октилдодеканол, стеарат алюмінію, лимонна кислота, стеарат магнію, лімонен, гераніол, ліналоол, цитронеллол, бензилбензоат, парфуми.

Relance, Face care, крем для обличчя зволожувальний з гіалуроновою кислотою й олію макадамії, виробник Україна: вода, гліцерин, циклопентасилоксан, гідрогенізований поліізобутен, ізопропілміристат, масло ши, ізопропіл ізостеарат, цетеарилловий спирт, гліцерил стеарат цитрат, квітковий екстракт, аланін, лактат амонію, арганове масло, бутиленгліколь, каприліл гліколь, цетеарил диметикон/вініл диметикон, холестерол, діазолідініл, диметикон, етилпарабен, глюкоманнан, лецитин, соєва мука, мальтит, метилпарабен, парфюм, пігмент-18/18, гель-гідрогеноване касторове масло,

феноксіетанол, цетилфосфат калію, сорбат калію, пропілпарабен, мигдалева олія, ретинілпальмітат (вітамін А), цитронеллол, лимонен, ліналоол.

Lumene Finland Bright Now Vitamin C EYE Cream Arctic Skin Science, виробник Фінляндія:

вода, ізокседекан, гідрогенізований поліізобутен, рапсова олія, гліцерин, олія солодкого мигдалю, пантенол, гліцерин, олія насіння моршки, нектар насіння

моршки, бутилен гліколь, вітамін Е, слюда, діоксид титану, каприліп гліколь, аскорбінова кислота, обліпихова олія, екстракт листя розмарину, олія соняшника.

Lumene Finland Bright Now Vitamin C Day Cream SPF 15 Cream Arctic Skin Science, виробник Фінляндія: вода, стеарет-2, гептил ундециленат, диметикон, олія насіння моршки, вітамін Е, пантенол, слюда, діоксид титану, гліцерин, вітамін С, обліпихова олія, екстракт листя розмарину, олія соняшника.

Як бачимо, основа косметичного засобу складається з натуральних жирів і масел, синтетичних або напівсинтетичних жирів. В кожному з поданих кремів присутні емульгатори - речовини, що додають стійкість косметичним засобам. Якщо емульгаторів внесено в препарат занадто багато, функції шкіри порушуються, з'являється відчуття сухості та шкіри. Як емульгатор використовується DEA – diethanolamine – хімікат, що утворює багато піни та в реакції з іншими компонентами формує потужний канцерогенний засіб NDEA nitrosodiethanolamine. Канцерогеном є і хімічний абсорбент MEA – Monoethanolamine [3, 4, 5].

В кожному з поданих кремів повинні бути консерванти, оскільки вони забезпечують тривале зберігання косметичного засобу через придушення бактеріальної флори [2-6].

Висновок. Отже, такі шкідливі домішки в даних кремах та алергічні реакції викликають наступні інгредієнти косметичних засобів: вазелін (*Petrolatum*), і рідкий вазелін (*Paraffinum liquidum*), бура (*Borax, E285*) метілхлороізотіазолінон (*Methylchloroisothiazolinone*), альфа гідроксидні кислоти (*Alpha Hydroxy Acid*),. У результаті цього шкіра завчасно починає старіти. Гліцерин (*Glycerin*), застосовується в якості зволожувача поверхневої шкіри. Але вологу він бере з глибини шкіри, а не з повітря, через що суха шкіра висушуються ще більше. Каолін (*Kaolin*), що використовується в масках, але при цьому обезводнювання шкіру, затримує в ній токсини і вуглекислий газ, а також позбавляє надходження кисню. Дослідивши інформацію бачимо, що більшість компонентів в косметиці покликані не лікувати та доглядати за зовнішнім виглядом людини , а навпаки. Так, вони здатні сушити шкіру, викликати алергічну реакцію, порушення ендокринної системи та ракових захворювань. Як бачимо найбільшу кількість шкідливих компонентів містить крем NIVEA, найменшу кількість шкідливих компонентів мають креми Lumene Finland Bright Now Vitamin C Day Cream SPF 15 Cream Arctic Skin. Напевно, більшість людей не повірять у такі властивості повсякденної косметики, але це достовірні факти, які не піддаються сумнівам. Подібних речовин дуже багато і в сучасному житті ми не в змозі вберегтися від них. Але бути уважним до вибору хімічних продуктів та не нехтувати їх складовими – під силу кожному.

Список використаної літератури

1. Башура О.Г., Баранова І.І. Практичне керівництво з аромокосметичних засобів: Навч. посіб. для студ. вищ. фармац. навч. закл., Х.: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2003. 80с.
2. Башура О.Г., Ткаченко С.Г. Лікувальна косметика в аптеках і не тільки Х.: Прапор, 2006 . 392с.
3. Технологія косметичних засобів: Навчальний посібник для студ. фармац. спец. вищих навчальних закладів / Башура О.Г., Половко Н.П., Ковальова Т.М. та ін., Вінниця: Нова книга, 2007. 360 с.

4. Гавкалюк М.І. Лікарські рослини як джерело біологічно активних речовин у складі антицелюлітних засобів / М.І. Гавкалюк, А.Р. Грицик, О.В. Буянова // Фітотерапія. Часопис. 2005, №4. С. 12-15.

5. ДСТУ 4765:2007. Креми косметичні

6. Невпряга, П. Ю. Функціональні характеристики емульсійного косметичного продукту з рослинними екстрактами : магістерська дис. : 161 Хімічна технологія та інженерія / Невпряга Поліна Юріївна. – Київ, 2018. 88 с.

СТРУКТУРА ТА СИНТЕЗ Ag_3SbS_3 : Pr

Смітюх О.В. – к.х.н., старший лаборант кафедри хімії та технологій ВНУ імені Лесі України

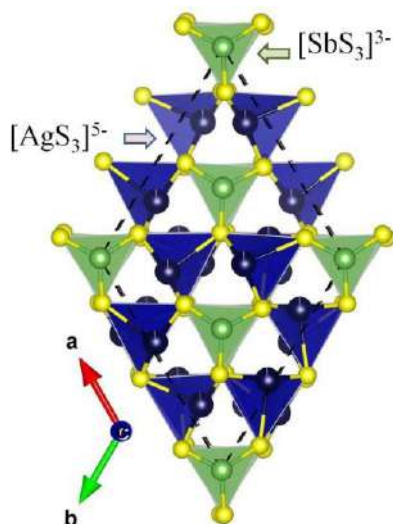
Марчук О.В. – к.х.н., доцент кафедри хімії та технологій, ВНУ імені Лесі України.

Чернюшок О.І. – аспірант, AGH University of Science and Technology, Krakow MP, Poland

Вивчення природних мінералів, зокрема кристалів піраргіриту, активізувалося починаючи з 70 років минулого століття. Насамперед, привертала увагу можливість їхнього застосування у ролі п'єзо- та піроелектриків, а також термо- та фоточутливих датчиків. Необхідно зазначити, що на сьогодні оптичні характеристики легованого піраргіриту практично не вивчені. Одним із проблемних моментів кристалів піраргіриту є їх "низький поріг" руйнування. Розуміючи, що тетраедрично-призматична порожниста структура дозволяє проводити легування таких матеріалів, припускаємо, що введені в структуру нові металічні компоненти дозволять підвищити цей поріг. Як одну із можливих легуючих домішок при синтезі використано празеодим (Pr).

Для синтезу сплавів використовували прості речовини (Ag, Sb, Pr і S) високого ступеня чистоти (99,99 мас. % основного компонента). Загальна маса вихідної шихти становила 2,0 г. Її компановку проводили на аналітичних терезах ВЛР 200. Кварцові ампули з шихтою перед синтезом вакуумували до залишкового (10^{-2} Па) тиску. Синтез проводили у муфельній печі з технологічним управлінням процесами МП-30: максимальна температура синтезу становила 600 °С, гомогенізуючий відпал за температури 200 °С – 240 годин. Після завершення відпалу сплави (без розбивання контейнера) гартували у воду кімнатної температури.

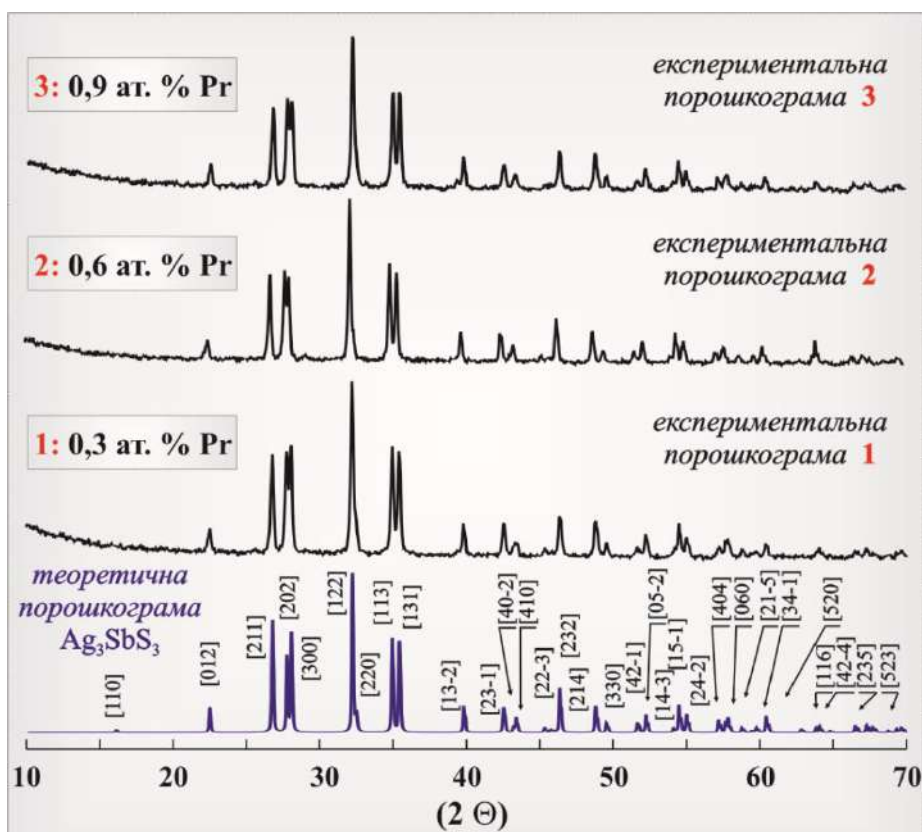
У структурі Ag_3SbS_3 (СП *hR*42, ПГ 161) [Рис. 1] атоми стибію займають тригонально призматичні порожнини, в яких атоми Sb значно зміщені до основи призми. Міжатомні віддалі до атомів сірки з протилежної основи та атомів, що центрують бокові грані призми, знаходяться за межами суми відповідних йонних радіусів. Візуалізацію кристалічної структури проведено за допомогою програми VESTA [1].

Рис. 1. Проекція елементарної комірки структури Ag_3SbS_3 на площину ab .

Атоми срібла у структурі Ag_3SbS_3 займають октаедричні порожнини, змістившись дещо до однієї з вершин. За рахунок контакту з п'ятьма аніонами $[\text{SbS}_3]^{3-}$ найближче координаційне оточення атомів срібла окреслюється сплющеним октаедром, де атоми катіона знаходяться між двома протилежними атомами сірки. Віддалі від центру призми до атомів сірки є співвимірні відстаням $\delta(\text{PЗМ} - \text{S})$ у халькогенідних сполуках. Зважаючи на вище зазначене, атоми РЗМ, як легуючої домішки, займатимуть статистичне положення атомів срібла у кристалічній ґратці сполуки Ag_3SbS_3 (СП $hR42$, ПГ 161).

Для того, щоб практично переконатися у справедливості таких міркувань, нами було синтезовано три зразки з вмістом празеодиму 0.3, 0.6 та 0.9 ат. %, відповідно (Рис. 2).

Рис. 2. Теоретична порошкограма (синя) та порошкограми (чорні) синтезованих зразків.

Результати X-променевого фазового аналізу дають підстави стверджувати, що атоми легуючої домішки (празеодиму) входять у структуру піраргіриту та ймовірно локалізовані у статистичних положеннях атомів аргентуму.

Таким чином, отримані матеріали можна використовувати для подальших досліджень з метою отримання відомостей про їх фізичні властивості, які в свою чергу дозволять об'єктивно оцінити сфери та можливості застосування матеріалів, що синтезовані.

Список використаних джерел

1. Momma K., Izumi F. VESTA 3 for three-dimensional visualization of crystal, volumetric and morphology data. *J. Appl. Cryst.* 2011, 44(6), 1272-1276. DOI: 10.1107/S0021889811038970.

СЕКЦІЯ 7. БІОЛОГІЯ ТА ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ПРИ ВИВЧЕННІ ЕКОЛОГІЇ

Вавдійчик В.А. – магістр факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки

Необхідність у переосмислення концептуальних підходів стосовно розвитку пізнавальних процесів у школярів засобами природи пов'язана з відповіддю сучасної освіти на виклики часу. Навчання в школі зобов'язане орієнтуватися на досягнення освітніх стандартів навчання, реагувати на постійний розвиток і накопичення даних, що характерно для біологічної науки. Через уніфікованість програми, методів і критеріїв навчання, пізнавальний інтерес, що властивий дітям від природи, достатньо часто може гальмуватись і знижуватись [1].

Відсутність обов'язкового стандарту освіти дає можливість педагогу для творчості в процесі викладання матеріалу, експериментувати в процесі навчання та слідувати природі пізнавального розвитку дитини. Тому акцент в навчанні природно зміщується у бік активізації пізнавального інтересу учнів, що і відкриває перспективи для нашого дослідження.

У сучасному світі відбувається посилення взаємодії людини і природи, тому однією з головних задач навчання стає формування пізнавального інтересу в учнів до екології в процесі вивчення ряду природничо-наукових дисциплін. Екологічна компонента має міждисциплінарний характер і викладання біології, географії, фізики, хімії відкриває величезні можливості для вчителя в процесі формування у школярів сучасних поглядів на природу [2].

Для того щоб змінити споживацький підхід до природи, низький рівень сприйняття біологічних і екологічних проблем важливих для кожного, розвинути потребу практичної участі в роботі по вивченню і поліпшенню навколишнього середовища необхідна екологічна освіта.

Метою нашої роботи було перевірити ефективність впровадження розробленої методики формування пізнавального інтересу в учнів одинадцятого класу у процесі вивчення теми «Екологія» на прикладі шкідників лісу. Ми спробували впровадити результати наших попередніх досліджень у навчальний процес для кращої візуалізації взаємозв'язків живого з довкіллям та наслідків порушення умов довкілля для функціонування різних ієрархічних рівнів життя.

Минулорічні дослідження на території Камінь-Каширського району дозволили виявити шкідників двох класів: Комахи (*Insecta*) та Павукоподібні (*Arachnida*). Клас комах представлений рядами: перетинчастокрилі (*Hymenoptera*), двокрилі (*Diptera*), рівнокрилі (*Homoptera*), лускокрилі (*Lepidoptera*). Було виявлено представників родин - галиці (*Cecidomyiidae*), пильщики (*Tenthredinidae*), справжні попелиці (*Aphididae*), молі пістрянки (*Gracillariidae*). До класу павукоподібні належать

шкідники підкласу кліщі (*Acari*) ряду Тромбідіформні кліщі (*Trombidiformes*) родини – *Eriophyidae*.

Домінуючими видами (ІД - більше 10 %) серед комах – шкідників є 2 види: попелиця цінара, ялиновий хермес. Масових видів (ІД 5 – 9,99 %) є 3 види: короїд непарний багатіодний, короїд-типограф, соснова веретеноподібна щитівка. Нечисельних (ІД 1 – 4,99 %) є 17 видів: грушевий кліщик, липовий кліщик, пильщик вербовий товстостінний, пильщик вербовий листозагортаючий, пильщик вербовий черешково-жилковий, галиця розеткова вербова, галиця в'язова, комарик яворовий, галиця платанова, попелиці в'язово-злакові, попелиця калини, попелиця пізня спіральноголова, міль-пістрянка горішнікова, плодова чохлакова міль, сосновий коконопряд, ялинова шишкова листовійка, лубоїд великий ялиновий. Малочисельних (ІД 0,1 – 0,99 %) є 8 видів: ялиновий павутинний кліщ, ялиновий пильщик, пильщик сосновий звичайний, пильщик сосновий рудий, великий хвойний рогахвіст, синій сосновий рогахвіст, міль мінуюча гіркокаштанова, великий чорний ялиновий вусач.

На вербах зареєстровано 4 види шкідників, на в'язі – 2 види, на липах – 2 види шкідників, на сосні – 8 видів, на ялині – 3 види, на всіх інших видах дерев (горобині, клені гостролистому, яворі, калині, аморфі чагарниковій та тополі чорній) зареєстровано лише по одному виду шкідників. За об'єктом пошкодження: шкідники листя (50 %), шкідники стовбуру (33 %), шкідники хвої (17 %).

Проаналізувавши діючу навчальну програму з біології і екології для 10-11 класів стандартного рівня, можемо бачити, що даний краєзнавчий матеріал найдоречніше буде використати при вивченні теми «Екологія», зокрема при розгляді типів взаємодій популяцій у екосистемах та трофічних ланцюгів та трофічних сіток [3].

Очевидно, отримані дані найкраще використати при вивченні структури та характеристики популяцій, механізмів регуляції щільності та чисельності популяцій, функціональної ролі популяцій в екосистемах, вивченні властивостей, характеристик екосистем та типів зв'язків між популяціями різних видів в екосистемах. Запропонований нами підхід дозволить учням старшої школи осягнути суть деяких біологічних процесів, що відбуваються в довкіллі та цілісно сприймати природу.

Список використаних джерел

1. Загальна методика навчання біології : навчальний посібник / І.В. Мороз, А.В. Степанюк, О.Д. Гончар та ін. ; за ред. І.В. Мороза. Київ : Либідь, 2006. 592 с.
2. Кузнецова В.І. Методика викладання біології. Харків : Торсінг, 2001. 176 с.
3. Навчальна програма з біології і екології для 10-11 класів (Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, 2011 рік). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення 01.11.2022).

ВИСВІТЛЕННЯ КРАЄЗНАВЧОГО ПРИНЦИПУ ПРИ ВИВЧЕННІ КОМАХ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ «БІОЛОГІЯ 7 КЛАС»

Веремій Т. Ю. – студентка VII курсу факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки;

Сухомлін К. Б. – д. б. н., професорка, завідувачка кафедри зоології ВНУ імені Лесі Українки.

Постановка проблеми. Важливу роль у формуванні особистості громадянина та в системі навчально-виховної роботи сучасної національної школи покликане відіграти шкільне краєзнавство. Воно має різноманітні форми і сприяє трудовому, естетичному, моральному, фізичному екологічному вихованню, розширює кругозір учнів, розвиває їхні пізнавальні інтереси. Краєзнавчий принцип сприяє процесу навчання та розвитку в цілому, дозволяючи перевести теоретичні знання учнів у конкретні навички та компетенції. На основі живого споглядання явищ, об'єктів і речей відбувається сприймання, формуються початкове уявлення і поняття, розкриваються закономірності, проводяться узагальнення, робляться висновки і, як наслідок, формуються необхідні знання для практичної діяльності [1].

У різні роки на позитивне значення краєзнавства у вихованні дітей вказували вчені і педагоги В. Богданов, П. Волобуїв, К. Дубняк, Мостовий, О. Музиченко, С. Рудницький, П. Тутковський, а також сучасні дослідники М. Антонєць, Т. Самоплавська, Г. Пустовіт [2,4].

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність впровадження краєзнавчого принципу навчання при вивченні комах у шкільному курсі «Біологія 7 клас».

Результати дослідження. Шкільне краєзнавство є важливим засобом всебічного розвитку та становлення особистості як патріота і громадянина України. За своїм змістом краєзнавча робота є інтегративною та різнобічною, використовується при вивченні шкільних предметів, сприяє поєднанню вивчення основ наук із засвоєнням певних навичок. Крім того, вона впливає на активізацію мотиваційних, вольових та інтелектуальних якостей особистості. Краєзнавчий принцип передбачає всебічне вивчення учнями своєї місцевості й використання краєзнавчого матеріалу в процесі навчання [3].

У шкільній практиці якість краєзнавчої роботи залежить від багатьох педагогічних чинників. Рівень методичної підготовки вчителя з краєзнавства, допомога громадськості, позитивне ставлення дирекції школи до організації краєзнавчої діяльності - все це в єдиному комплексі забезпечує успіх навчально-виховного процесу під час вивчення рідного краю [5].

Основна мета краєзнавства – використання набутих краєзнавчих знань на предметах, що викладаються в школах. Дотримання принципів наочності сприяє успішному засвоєнню навчального матеріалу. Ефективним є проведення фенологічних спостережень в різні пори року. Під час екскурсій учні ознайомлюються з навколишнім світом, місцевою фауною, вчать спостерігати за поведінкою тварин, збирати колекції. Саме така діяльність забезпечує реалізацію

краєзнавчого принципу, що допомагає зв'язати теоретичні знання із практичним їх застосуванням.

Для перевірки засвоєння знань було проведено тестування серед учнів Цуманського ліцею Цуманської селищної ради Волинської області. Для цього було створено експериментальну (16 учнів) та контрольну (19 учнів) групи. Під час вивчення теми «Комахи» контрольна група школярів працювала лише з текстом підручника, а експериментальна група в межах гурткової роботи з біології, працювала з додатковим матеріалом та презентацією у яких відображалися зв'язки між анатомо-морфологічними особливостями та процесами життєдіяльності комах, а також описувалися представники місцевої ентомофауни.

За результатами експериментальної роботи встановлено очевидну перевагу в динаміці змін рівня сформованості краєзнавчої компетентності учнів експериментальної групи порівняно з контрольною.

Висновки. Роль краєзнавчої роботи в школі не тільки в тому, що вона сприяє всебічному вивченню природно-економічних і соціальних умов рідного краю і перспектив його розвитку, а й у тому, що забезпечує наочність викладання біології, активізує учнів, підвищує їхнє прагнення до самостійності в роботі, прищеплює їм практичні навички й уміння, формує наукове світорозуміння, заохочує до посильної участі у громадському житті, виховує почуття патріотизму.

З огляду на отримані результати проведеної дослідно-експериментальної роботи, ми дійшли висновку, що впровадження краєзнавчого принципу при вивченні комах в 7 класі є ефективними. Позитивна динаміка зміщення рівнів з нижчого на вищий за всіма критеріями сформованості краєзнавчої компетентності школярів чітко простежується і є достатньою для якісної підготовки учнів 7 класу. Ефективність упровадження краєзнавчого мотиву в освітній процес підтверджено і тим, що знизилась кількість учнів з низьким рівнем сформованості краєзнавчої компетентності. Для порівняння: конструктивний, продуктивний, репродуктивний рівні засвоєння знань контрольної групи становлять – 16%, 53%, 31%, а в експериментальній групі учнів ці показники відповідно становлять: 38%, 56%, 6%.

У кінцевому підсумку результати опрацювання виконаних учнями письмових робіт вказують на те, що учні експериментальної групи засвоїли навчальний матеріал краще у порівнянні з контрольною групою. Шкільна програма передбачає загальне ознайомлення з краєзнавчими засадами біологічної науки, але більш докладне вивчення потребує більшого часу та уваги з боку вчителя та учнів, тому поглиблювати знання, отримані на уроках, необхідно в процесі позакласної роботи.

Список використаних джерел

1. Крачило М. П. Краєзнавство і туризм: Навч. посіб. К. : Вища шк., 1994. 191 с.
2. Музиченко О. Краєзнавство в комплексних програмах та його метода (Публікація Людмили Войтової). *Історико-педагогічний альманах*. 2007. Вип. 1. С. 112-123.
3. Самойленко В. М., Топузов О. М., Вішнікіна Л. П., Діброва І. О. Дидактика географії : монографія. К. : Ніка-Центр, 2013.
4. Самоплавська Т. Роль Українського комітету краєзнавства в організації краєзнавчої роботи шкіл України в 20-30-х роках ХХ ст. *Шлях освіти*. 2003. № 4. С. 43-47.

5. Тімець О.В. Підготовка майбутнього вчителя географії і біології до краєзнавчо-туристичної роботи з учнями: автореферат дис. на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец.13.11.04 «Теорія та методика професійної підготовки освіти». Київ, 2001. 27с.

ОСВІТНЯ КОМПОНЕНТА "БІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ БАКТЕРІАЛЬНИХ І ВІРУСНИХ ІНФЕКЦІЙ" У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ У ГАЛУЗІ БІОЛОГІЇ (ЛАБОРАТОРНОЇ ДІАГНОСТИКИ)

Голуб В.О. – к.с.-г.н., доцент кафедри ботаніки і методики викладання природничих наук ВНУ імені Лесі Українки

Метою вивчення дисципліни "Біологічні основи бактеріальних і вірусних інфекцій" - забезпечення магістрів необхідним обсягом теоретичних знань, практичних умінь і навичок щодо біологічних особливостей мікроорганізмів у якості збудників хвороботворчих процесів у різних представників біоти, мікробіологічних методів виділення та ідентифікації вірусів і бактерій [1,2,3]. Вимоги до початку вивчення курсу передбачають освоєння студентами наступних дисциплін: мікробіологія, вірусологія, цитологія, генетика, хімія, молекулярна біологія, фізіологія людини, тварин, рослин, імунологія, біотехнологія, екологія.

Програмою курсу передбачено вивчення наступних елементів курсу: морфологічні особливості бактерій та вірусів (грампозитивні, грамнегативні бактерії; ультраструктура вірусів, особливості РНК- та ДНК-геномних вірусів); фізіологія мікроорганізмів; паразитизм вірусів на молекулярно-генетичному рівні; принципи систематики вірусів і бактерій; вплив факторів зовнішнього середовища на мікроорганізми; поняття «інфекція», «інфекційний процес», «інфекційна хвороба»; патогенність і вірулентність мікроорганізмів, їх токсигенність; типи бактеріальних і вірусних інфекцій; лабораторні методи ідентифікації мікроорганізмів; особливості профілактики бактеріальних і вірусних інфекцій із використання фундаментальних даних світової науки останніх років [1,2].

Результати навчання : студенти отримують теоретичні та практичні знання щодо біологічних особливостей мікроорганізмів – збудників хвороботворчих процесів у різних представників біоти. Знають основи систематики, методи виявлення та ідентифікації неклітинних форм життя (вірусів), прокаріот (бактерій) і зможуть застосовувати їх для вирішення конкретних біологічних завдань. Вміють аналізувати форми взаємовідносин між мікро- та макроорганізмами з визначенням основних напрямів цих процесів. Дотримуються правил біологічної безпеки та біологічного захисту у процесі навчання та професійній діяльності. Загалом, в результаті навчання студенти одержать **освітню кваліфікацію:** магістр біології зі спеціалізації "Лабораторна діагностика", **професійну кваліфікацію:** науковий співробітник, фахівець з біології, лабораторної діагностики. Можливість

працевлаштування. Фахівець здатний виконувати зазначену професійну роботу: відповідно до національного класифікатора професій (ДК 003- 2016):

2211.2 Біологи, ботаніки, зоологи та професіонали споріднених професій

3211 23157 Лаборант (біологічні дослідження)

3211 24974 Технік-лаборант (біологічні дослідження) [5].

Професіонал може працювати на станціях захисту рослин, у ботанічних садах, тепличних господарствах та агрокомбінатах, карантинних службах, службах з контролю за якістю продуктів та якістю води, дослідно-селекційних станціях, біологохімічних та аналітичних лабораторіях виробничих підприємств, біотехнологічних, медичних та фармацевтичних лабораторіях і центрах.

Після проходження спеціалізованих сертифікованих курсів професіонал, підготовлений до професійної, діяльності може здійснювати дослідження *in vitro* біоматеріалу людського організму в медичних лабораторіях або підрозділах на посадах лаборанта або старшого лаборанта, наприклад: гематологічних, загальноклінічних, паразитарних, біохімічних, мікробіологічних, імунологічних, серологічних, молекулярнобіологічних, бактеріологічних, генетичних, цитологічних, токсикологічних, вірусологічних.

Поглиблена фундаментальна, спеціалізована та практична підготовка магістрів у галузі біології (лабораторної діагностики), що передбачає поєднання біологічних і клінікодіагностичних складових, забезпечуючи ґрунтовне знання найновіших методів лабораторного дослідження біологічного матеріалу. Програма передбачає набуття компетентностей щодо оцінки стану біологічних систем й ведення їх моніторингу, а також організації лабораторної служби та виконання дослідницьких завдань лабораторної діагностики. Важливим є формування та розвиток комунікативних, соціальнопсихологічних й організаційних компетентностей, навичок спілкування іноземною мовою в професійній діяльності [4,5].

Унікальність освітньо-професійної програми полягає у тому, що передбачає ґрунтовну, спеціалізовану та практичну підготовку магістрів у галузі біології (лабораторної діагностики) та поєднує біологічну і діагностичну складові, забезпечуючи фундаментальне опанування здобувачами сучасних технологій та методів дослідження в галузі біології та діагностики, оволодіння найновішими методами лабораторної діагностики біологічних систем; набуття компетентностей щодо оцінки стану біологічних систем, ведення їх моніторингу, а також організації лабораторної служби та виконання дослідницьких завдань у сфері лабораторної діагностики; забезпечує міждисциплінарну підготовку, яка дозволяє сформувати у здобувачів відповідні орієнтири на сучасні методи лабораторної діагностики та можливість їх використання для вирішення складних діагностичних задач [5].

Список використаних джерел

1. Вірусологія. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт для студентів біологічного факультету. / Голуб В.О., Голуб С.М. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 30 с.

2. Мікробіологія Голуб С.М., Голуб В.О., Соколова О.С. Навчально-методичні рекомендації до вивчення курсу „Мікробіологія” для студентів біологічного факультету. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 100 с.

3. Класифікація вірусів людини і тварин Голуб В.О., Голуб С.М., Машевська А.С., Соколова О.С. Навчально-методичні рекомендації до вивчення курсу „Вірусологія” для студентів біологічного факультету. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 52 с.

4. Інфекційні хвороби. Курс лекцій : навч. посібник / Є. В. Никитін, К. Л. Сервецький, Т. В. Чабан [та ін.]. Одеса : ОНМедУ, 2012. 252 с.

5. <https://vnu.edu.ua/uk/all-educations/laboratorna-diahnostyka-2020-r-0>

ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В ДП «РАТНІВСЬКЕ ЛІСОМИСЛИВСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО»

Голуб С. М. – к.с.-г.н., доцент кафедри лісового та садово-паркового господарства ВНУ імені Лесі Українки

ДП «Ратнівське лісомисливське господарство» Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства управління Державного комітету лісового господарства України розташоване в північній частині Волинської області на території Ратнівського району. За лісорослинним районуванням територія Ратнівське лісомисливське господарство відноситься до лісової зони Західно-Поліського лісогосподарського району. До складу ДП «Ратнівське ЛМГ» входить 5 лісництв: Заболотівське, Жиричівське, Кортеліське, Гірниківське, Поступельське. А також до складу лісгоспу входить нижній склад з цехами переробки деревини і по виготовленню товарів народного споживання та виробничого призначення, гараж і ремонтно-технічна майстерня [1].

Починаючи з 1993 року на всій території лісгоспу проводилося безперервне лісовпорядкування. Воно заключалося в щорічному проведенні натурних таксаційних робіт на площах охоплених господарською діяльністю на прийнятих землях, на лісових ділянках, що зазнали впливу стихійного лиха. Всі поточні зміни вносилися в повидільну таксаційну і картографічну бази даних, які підтримувались в актуальному стані. Під час безперервного лісовпорядкування здійснювався контроль за якістю виконання лісогосподарських заходів і лісокористування, визначалися місця їх проведення. За результатами безперервного лісовпорядкування надавалися комплекти обліково-звітної документації. Проводився аналіз виконання проекту організації та розвитку лісового господарства, а його результати доводилися на всі рівні господарського управління.

Нинішнє лісовпорядкування проведено за I розрядом у відповідності з вимогами чинної лісовпорядної інструкції, рішеннями першої лісовпорядної наради і технічної наради за підсумками польових робіт [2].

Лісовпорядкування проведено за методом класів віку, який полягає в утворенні госпчастини, господарств, господарських секцій, які складаються з сукупності однорідних за складом і продуктивністю деревостанів, об'єднаних одним віком і способом рубки лісу. Первинною обліковою одиницею є таксаційний виділ, а первинною розрахунковою одиницею – господарська секція. Усі розрахунки здійснені на основі підсумків розподілу площ і запасів насаджень господарських

секцій за класами віку. В табл.1. наведено розподіл площ і запасів насаджень господарських секцій за класами віку.

Для таксації деревостанів використовувались ортофотоплани масштабу 1:10000, середньої якості, зальоту 2007-2009 років.

Лісомисливське господарство в основному задовольняє потреби в деревині територію Ратнівського адміністративного району. Найбільш великими споживачами на території лісгоспу є лісгосп і місцеве населення.

В 2015 р. в лісах лісомисливського господарства в цілому було заготовлено 40,78 тис.м³ ліквідної деревини, в т.ч. ділової – 36,55 тис.м³. Із загального обсягу заготовленої ліквідної і ділової деревини хвойні породи складають відповідно – 21,45 тис.м³ (19,75 тис.м³), твердолистяні породи – 7,74 тис.м³ (6,09 тис.м³), м'яколистяні породи – 11,59 тис.м³ (10,71 тис.м³).

Таблиця 1.

Розподіл площ і запасів насаджень господарських секцій за класами віку

Показники	Одиниці вимірювання	Обсяги
1.Площа лісовпорядкування	га	28832,2
в т.ч. з використанням ОФП	га	28832,2
2.Кількість кварталів	шт.	331
3.Площа кварталів:	-	-
-максимальна	га	185
-мінімальна	га	24
-середня	га	88
4.Кількість таксаційних виділів	шт.	15909
5.Середня площа таксаційного виділу	га	1,7
6.Закладено площадок вимірювально-перелікової таксації	шт.	412
7.Закладено площадок на визначення сум поперечних перерізів деревостан.	шт.	1523
8.Закладено пробних площ – усього	шт.	8
в т.ч. рубки догляду	шт.	6
9.Кількість планшетів	шт.	89

В складі ДП «Ратнівське лісомисливське господарство» знаходиться базовий розсадник лісових культур. Площа теплично-розсадницького комплексу ДП «Ратнівське ЛМГ» – 36 га. Він – найбільший в Україні. На території – 29 теплиць, де вирощують основні лісоутворювальні породи – сосну, дуб, березу, вільху, чагарникові породи та декоративні дерева.

Щороку тут вирощують лише посадматеріалів сосни до восьми мільйонів штук, що дає змогу забезпечити садивним матеріалом практично всі лісгоспи області. Щороку все вирощене на розсаднику реалізовується. Так було і під час цьогорічної лісокультурної кампанії. Загальна його площа становить 36,0 га, а саме: посівне

відділення – 8,2 га; тепличне господарство – 1,6 га; шкільне відділення – 2,87 га; відділення для живцювання – 1,1 га; плантації новорічних ялинок – 17,2 га; приміщення – 0,9 га; дороги – 2,1 га; лісосмуги – 1,9 га; торфокомпости – 0,4 га.

Список використаних джерел

1. Зубанюк М.П. Ефективність лісовирощування. // *Лісовий журнал*. 1993. № 3. С. 17-22.
2. Лісотаксаційний довідник: відповід. за випуск С.М. Кашпор, А.А. Строчинський. Київ.: Видавнич. дім «Вініченко», 2013. 496 с.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ КІВЕРЦІВСЬКОГО НПП «ЦУМАНСЬКА ПУЩА»

Горбач М. С. – студент групи ЛГ-64 М факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі України

Голуб С. М. – к.с.-г.н., доцент кафедри лісового та садово-паркового господарства ВНУ імені Лесі України

Рекреація – це зона відпочинку, для відновлення духовних, фізичних та нервово-психічних сил людини. Працюючи, зазвичай ми витрачаємо багато енергії, тому за допомогою заходів, на спеціальних територіях поза місцем проживання, створюються зони, які спрямовані на спортивну, культурно-ознайомчу та головне на оздоровчу діяльність людини [2].

Національні природні парки у своїй діяльності забезпечують збереження рекреації, об'єктів та природних комплексів, все разом формує тип природокористування, коли водночас людина може відпочивати на природі, і ніяким чином їй не шкодити. Основним завданням для створення рекреації на територіях природних парків є знаходження, найбільш придатної території для організації дозвілля та відпочинку людей, також важливим фактором є наявність рекреаційних ресурсів. За принципом функціонального зонування фахівці НПП враховують всі вимоги, які допоможуть розвинути ефективну рекреацію, в зонах призначених для господарської діяльності, та для стаціонарної і регульованої рекреації [1].

На території Волинської області Ківерцівського району створений КНПП «Цуманська пуща», площею 33 475, 33 га земель. У постійному користуванні знаходиться 3471,54 га земель, а землі що належать до його складу без вилучення у землекористувачів, становлять 30003,8 гектара. Цей Парк створений для збереження історико-культурних та природних комплексів.

На території парку знаходиться 31 один рекреаційний пункт, та ще достатня кількість бесідок і столиків. Створено 14 туристичних маршрутів, а саме:

- 1 - веломаршрут «Цуманськими дібровами-1» (протяжність - 60 км);
- 2 - веломаршрут «Цуманськими дібровами-2» (51 км);

- 3 - веломаршрут «Стежками Полісся-1» (45 км);
- 4 - веломаршрут «Стежками Полісся-2», протяжність (55 км);
- 5 - веломаршрут «Олика – володіння князів Радзивіллів» (24 км);
- 6 - автомаршрут «Довкола Цуманської пущі» (близько 200 км);
- 7 - водний маршрут для байдарок «По річці Путилівка» (17 км);
- 8 - одноденний веломаршрут «Старі шляхи Ківерцівщини» (45 км);
- 9 - одноденний пішохідний маршрут «До Городищенських дубів» (20 км);
- 10 - екостежка «З Богуславки до Лопатня» (11 км);
- 11 - пішохідно-велосипедний маршрут «Берегами двох річок» (8,5 км);
- 12 - Одноденний веломаршрут «Лісами Ківерцівщини» (15 – 20 км);
- 13 - Одноденний історико-туристичний авто (VELO) + піший маршрут «Повстанська слава Цуманських лісів» (43-50 км);
- 14 - Одно- або дводенний водний маршрут «До Горинських крутосхилів» (27 км).

Незначними клопотами є відвідування місцевого населення на рекреаційних територіях КНПП «Цуманська Пуща», яке не регулюється, тому в результаті це призводить до екологічної проблеми. Це можуть бути несанкціоновані місця для розведення багать так і засмічення території рекреантами.

Найважливішим завданням є забезпечення та створення умов для відпочинку, організованого туризму, та інших видів рекреації, яка сприятиме розвитку зеленого туризму, сфери послуг, та в загальному, це спровокує підвищенню зайнятості та економічної активності [3].

Для того щоб, рекреаційний відпочинок використовувався не лише в конкретних зонах, створено екологічні та туристичні стежки, доцільно їх до облаштувати в наукових, та еколога - освітніх цілях, які відкриють ще більшу загадковість парку, та не зашкодять ландшафту та біологічному різноманіттю Ківерцівського Національного Природного парку «Цуманська Пуща».

Відповідно до вимог чинного законодавства (Законів України «Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України», «Про природно-заповідний фонд України», «Про туризм» на території КНПП «Цуманська Пуща» розвиваються такі види рекреаційної діяльності: культурно-пізнавальний відпочинок, короткостроковий відпочинок, загальнооздоровчий відпочинок. Експерсійна діяльність на території Парку здійснюється шляхом проведення експерсій (прогулянок) маркованими екологічними стежками.

Щорічно фахівцями НПП «Цуманська пуща» проводяться моніторингові роботи по рекреаційним пунктам та туристичним стежкам, вдосконалюється структура рекреаційної мережі, також працівники Парку створюють і займаються інформаційним банком даних про рекреаційні зони та об'єкти що там розташовані, спеціально для рекреантів та місцевих жителів, встановлюються інформаційні стенди для правильного поведіння та відповідного ставлення до навколишнього середовища та національного природного надбання, також розробили та розповсюдили буклети та календарі про цінні історико-культурні та природні комплекси. У встановленні допустимого рівня антропогенного навантаження проводяться дослідження та об'єктування, також прогноуються наслідки

втручання людини в природне довкілля. Працівники розробляють інструкції та положення, локальних нормативних документів рекреаційної роботи.

Від імені парку працівники відділу проводять виступи, які належать до компетенції рекреаційної діяльності та участь в державних, регіональних, екологічних, галузевих, загальнодержавних, міжнародних програмах, також у симпозиумах та конференціях.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В.Д., Фурдичко О.І. Ліс і рекреація в лісі: Навч. посібн. Львів: Світ, 1994. 232 с.
2. Воловик В.М. Ландшафтний аналіз рекреаційних умов та ресурсів Східного Поділля: Автореф. дис. канд. геогр. наук. Київ, 1997. 23 с.
3. Сажнева Н. Значення рекреаційних передумов у формуванні територіальних рекреаційних систем // Сучасна географія та навколишнє природне середовище: Зб. наук. праць. Вінниця: Рекламна Агенція "Старт Трек", 1999. С. 83-84.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОТЕНЦІЙНОЇ ПРОДУКТИВНОСТІ ДЕРЕВОСТАНІВ СОСНИ ЗВИЧАЙНОЇ ЛУЦЬКОГО ЛІСНИЦТВА ДП «ВОЛИНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЛІСГОСП» В УМОВАХ СВІЖОЇ СУДІБРОВИ

Гриценя Тарас Вікторович – студент 6 курсу факультет біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк

Андрєєва Валентина Вікторівна – к.с.-г.н., доцент кафедри лісового та садово-паркового господарства ВНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк

На теперішній час є актуальною проблема класифікації типів лісу, визначення причин, які різнять продуктивність та життєстійкість лісів, їх склад та структуру для подальшого застосування заходів, спрямованих на правильне ведення лісового господарства і в кінцевому результаті застосуванні цих знань для формування корінних деревостанів.

Метою роботи було дати оцінку ступеня використання типологічного потенціалу стиглих насаджень сосни звичайної Луцького лісництва «ДП Волинського військового лісгоспу» в умовах свіжої судіброви.

Нами було відібрано 415 ділянок загальна площа яких становить 1193,4 га. Ці ділянки було поділено за групами віку, повнотою, на корінні та похідні. Було встановлено, що переважаючими є корінні деревостани, які становлять 54,5% від загальної площі або 649,8 га. Похідні ж деревостани становлять 45,5% або 543,6 га. У більшості вікових груп переважають корінні деревостани. Також нами було відібрано 103 стиглі деревостани сосни звичайної та поділені за складом на чисті та

змішані. Змішані насадження займають площу 275,5 га або 67,3% від загальної площі, чисті в свою чергу 133,8 га або 32,7%.

Таксаційні описи окремих насаджень представлені в таблиці.

Таблиця

Таксаційна характеристика стиглих деревостанів сосни звичайної в умовах С₂ ГДС

Виділ	Площа, га	Склад	Вік	Н, м	Д, см	Бонітет	Повнота	Запас	Запас нормального деревостану, м ³ га	Використання потенціалу, %
1	0,4	7СЗЗДЗ	80	29	32	1 ^A	0,6	370	680	54,4
6	10	10СЗ+ДЗ	80	28	32	1 ^A	0,7	440	680	64,7
8	2	8СЗ1ДЗ1ОС	80	25	32	1	0,6	300	540	55,5
2	1,6	8СЗ1ДЗ1ОС	80	23	32	2	0,6	290	426	68
5	6,7	10СЗ+ДЗ	80	24	36	1	0,5	240	540	44,4
17	1,4	10СЗ+ДЗ	81	25	30	1	0,6	340	540	62,9
Ц 4	1,7	10СЗ	82	26	32	1	0,7	410	540	75,9
6	3,1	10СЗ	82	25	34	1	0,7	370	540	68,5
13	1,8	10СЗ+ДЗ	82	26	36	1	0,7	400	540	74
1	14,4	10СЗ	82	27	36	1	0,6	390	540	72,2
2	0,4	10СЗ	82	26	36	1	0,6	340	540	62,9
5	4	9СЗ1ДЗ	83	28	32	1	0,6	360	540	66,6
6	4,5	9СЗ1ДЗ	83	27	36	1	0,7	410	540	75,9
1	1,9	10СЗ	83	27	36	1	0,7	420	540	77,7
8	1,7	10СЗ	83	27	40	1	0,7	430	540	79,6
12	1	10СЗ	83	27	36	1	0,7	440	540	81,4
15	0,6	10СЗ	83	27	36	1	0,6	390	540	72,2
5	1,5	8СЗ2ДЗ	85	26	36	1	0,7	380	563	67,4
4	3,7	10СЗ+ДЗ	85	27	32	1	0,7	440	563	78,1
1	21,5	10СЗ+ДЗ	85	28	36	1	0,7	410	563	72,8
1	16,5	9СЗ1ДЗ	85	26	36	1	0,7	410	563	72,8
1	0,5	7СЗЗДЗ	85	27	32	1	0,6	290	563	51,5
5	3,1	10СЗ+ДЗ	85	27	36	1	0,6	360	563	63,9

Встановивши фактичний і потенційний запас та порівнюючи таксаційні показники було встановлено, що використання типологічного потенціалу насаджень сосни звичайної стиглого віку Луцького лісництва в умовах свіжої судіброви становить 63,3% та є задовільним.

МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ТАКСОНОМІЇ ТА СИСТЕМАТИЦІ РОДИНИ SIMULIIDAE

Зінченко М.О. – к.б.н., доцент кафедри ботаніки і методики викладання природничих наук ВНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк

Simulium noelleri Friederichs, 1920 - вид мошок, поширений у Голарктиці і відомий з 33 країн світу. В Україні вперше зареєстрований А. Г. Топчієвим (1954) *Simulium dolini* Usova et Sukhomlin, 1989 - зареєстрований в межах України та Білорусі. Вид вперше описаний З.В. Усовою та К.Б. Сухомлін (1989) зі зборів 1985 р. з території Волинської області, Луцького району, с. Полонка, р. Черногузка. Обидва види належать до групи видів *noelleri*. Загалом в Україні реєструють три вид з цієї групи: *S. noelleri*, *S. dolini* та *S. palustre* Rubtsov, 1956.

Місця мешкання личинок і лялечок видів групи *noelleri* є середні (Турія) та малі (Чорнявка, Лютка, Вижівка, Конопелька, Текля, Плиска, Кезювка, Серебряниця, Калинівка, Рудка, Цир, Череваха, Серна) річки, струмки, меліоративні канали і гідротехнічні шлюзи. Вони заселяють переважно камені, водяну рослинність. Ці види зареєстровані як активні кровососи сільськогосподарських тварин та людини.

За твердженнями З. В. Усової та К. Б. Сухомлін [3] *Simulium noelleri* та *Simulium dolini* за морфологічними характеристиками є різними видами, які відрізняються у всіх фазах розвитку. Дорослі різняться будовою статевих придатків, щупиків, опушенням і формою лиця й лоба, забарвленням ніг; личинка – зубцями мандибули і субментума, малюнком на лобі, формою і розмірами вентрального вирізу; лялечки – за характером галуження ниток дихального органу.

Молекулярні дані стають все більш важливим інструментом у таксономії комах. У Європі подібні дослідження проводили вчені Литви [2] для *Simulium reptans* (Linnaeus, 1758) та *Simulium galeratum* Edwards, 1920. Дослідження послідовностей мітохондріальних генів показали, що всі зразки, зібрані в Литві, належали до виду *S. galeratum*.

Для групи видів *noelleri* подібні дослідження не проводились, що і зумовило актуальність нашої роботи. У літературі є лише відомості про позначення лектотипу для *S. noelleri* [5], особливості поведінки личинок в товщі води [4], цитогенетику мошки [1]. Тому у нас виникло бажання перевірити, чи ці два близькі види розрізняються також і генетично. Порівняння наших даних про структуру мітохондріальної ДНК двох видів між собою та з даними, які містяться у Генбанку допоможе вирішити питання про статус цих видів мошок, що мають важливе економічне значення для України.

Зібрані зразки, фрагментів 685-bp гена COI секвенували з двох особин *Simulium dolini* та двох особин *Simulium noelleri* і порівнювали з трьома зразками *Simulium noelleri* (GenBank FJ524745.1, KP861066.1, KP861067.1 з Канади та Великої Британії). Послідовності COI з *Simulium noelleri* показали зміщення А + Т у вмісті нуклеотидів (середнє = 63,7%) щодо вмісту С + G (середнє = 36,3%), як це характерно для членистоногих. Індивідуальний середній відсоток вмісту нуклеотидів становив: А = 27,0%, Т = 36,7%, С = 19,5%, G = 16,8%. Вміст тиміну у волинських зразках більший, ніж у зразках з Канади і менший, ніж у зразках з

Великої Британії, вміст аденіну більший, ніж у зразках з Канади та Британії. Зразки *Simulium dolini* відрізняються від усіх досліджених зразків *Simulium noelleri* більшим вмістом аденіну.

Філогенетичний аналіз був проведений за допомогою методу максимальної подібності. Показано дерево з найбільшою вірогідністю. Значення бутстрапа (> 50%) показано над гілками дерева. У цьому аналізі брали участь 7 послідовностей нуклеотидів. В кінцевому наборі даних було загалом 657 позицій. Еволюційні аналізи були проведені в MEGA X.

Порівняння двох близьких видів групи *noelleri* між собою з Волині та даними ГенБанку з Канади та Великобританії проводили за геном субодиниці I (COI) мітохондріальної цитохромоксидази. Видно чітке відокремлення двох клад *S. dolini* та *S. noelleri*. Виділення клад *S. dolini* підтвержене будстрепом у 86 %. У кладі *S. noelleri* утворюється три чіткі групи (морфотипи) з Волині, Великої Британії та Канади. Таким чином, ДНК баркодинг підтвердив виділення *S. dolini* у окремий вид.

Баркодинг мітохондріальної ДНК розрізнув майже на 100% два наших морфологічно різних видів, тим самим продемонструвавши свою корисність для розрізнення морфологічно визнаних видів мошок. В результаті проведених досліджень доведено, що два близькі види *S. dolini* та *S. noelleri* з групи видів *noelleri* розрізняються за структурою мітохондріальної ДНК, що підтверджує їх самостійний таксономічний статус.

Список використаних джерел

1. Adler P. H. & Kachvorian, E. A. (2001). Cytogenetics of the Holarctic black fly *Simulium noelleri* (Diptera: Simuliidae). *Canadian Journal of Zoology*. Volume 79, Number 11, pp. 1972–1979. <https://doi.org/10.1139/z01-166>
2. Bernotienė R., Stunžėnas V. On the biology of *Simulium galeratum* in Lithuania: ecological and molecular data *EKOLOGIJA*. 2009. Vol. 55. No. 2. P. 123–126. doi: 10.2478/v10055-009-0015-7
3. Usova, Z. V., Sukhomlin E. B. (1989). A new species of black flies – *Simulium* (*Argentisimulium*) *dolini* sp. n. (Diptera, Simuliidae) [Novyj vid moshki - *Simulium* (*Argentisimulium*) *dolini* sp. n. (Diptera, Simuliidae)]. *Parasitology*, 23(5), 423-427 (in Russian).
4. Wotton R. S. The use of silk life-lines by larvae of *Simulium noelleri* (Diptera) *Aquatic Insects International Journal of Freshwater Entomology* Volume 8, 1986 - Issue 4 255-261. <https://doi.org/10.1080/01650428609361259>
5. Zwick, H. (1986). Lectotype designation for *Simulium noelleri* friederichs, 1920 (Diptera: Simuliidae) *Aquatic Insects International Journal of Freshwater Entomology* Volume 8, -Issue 3. 140. <https://doi.org/10.1080/01650428609361244>

ЖУРАВЛЕПОДІБНІ (GRUIFORMES) У ЛАНДШАФТАХ ШАЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

Косинська М. С. – магістрантка факультету
біології та лісового господарства

ВНУ імені Лесі Українки

Білецька М. Г. – к.б.н., доцент кафедри
зоології ВНУ імені Лесі Українки

На території Волинського Полісся у зв'язку із проведенням масштабних осушувально-меліоративних робіт протягом другої половини 20 ст., вирубуванням лісів, а також посиленням рекреаційного навантаження в останні десятиліття спостерігаються зміни видової та територіальної структури багатьох угруповань птахів. Особливо це стосується водно-болотних та лісових орнітофауністичних комплексів, які тут переважають. Для практичного збереження біорізноманітності останнім часом було розроблено ідею формування екологічної мережі, яка б мала забезпечити вирішення цієї проблеми в умовах антропогенно трансформованих ландшафтів і домінування вторинних екосистем у біогеоценотичному покриві. Ця ідея базується на оселищній концепції збереження біорізноманіття, що передбачає “збереження певних типів оселищ (habitats) як територій (місць) існування видів, або їх груп, що мають важливе значення для збереження біорізноманіття Європи”[4].

Мета нашого дослідження – вивчення сучасного стану угруповань журавлеподібних, виявлення їхніх оселищ у ландшафтах Шацького НПП та проблем охорони. Спостереження проводили у весняно-осінній період 2001 року на території парку за загально- прийнятими методиками. Були визначені маршрути спостережень, проводили виїзди на різні озера і в урочища.

Аналіз літературних джерел та власних спостережень засвідчує, що Журавлеподібні Gruiformes на території Шацького НПП представлені сімома видами із двох родин:

Родина Журавлеві *Gruidae* (Vigors, 1825)

Журавель сірий *Grus grus* (Linnaeus, 1758)

Родина Пастушкові *Rallidae* (Vigors, 1825)

Деркач *Crex crex* (Linnaeus, 1758)

Погонич звичайний *Porzana porzana* (Linnaeus, 1758)

Погонич малий *Porzana parva* (Linnaeus, 1758)

Пастушок *Rallus aquaticus* (Linnaeus, 1758)

Курочка водяна *Gallinula chloropus* (Linnaeus, 1758)

Лиска *Fulica atra* (Linnaeus, 1758)

Журавель сірий *Grus grus* на території Поозер'я рідкісний, гніздовий вид, занесений до Червоної книги України [5]. В останні роки виявлено чотири–вісім гніздових пар. Для гніздування обирає зволожені місця, трапляється у болотних масивах, які віддалені і маловідвідувані людьми (у Мельниківському, Ростанському і Світязькому лісництвах). Припускається гніздування в урочищах «Уничі», «Став» і північніше рибгоспу «Ладинка». Журавель сірий належить до численних, але не регулярних мігрантів. Птахи під час весняної міграції летять протягом середини

березня – середини квітня переважно у північному, східному та північно-східному напрямку. Кількість пролітних зграй протягом весняного сезону невелика – від двох у 1995р. до чотирьох у 1999р. [1]. Відлітають на зимівлю у вересні-жовтні.

Пастушкові оселяються на водоймах, болотах і вогких луках. Деркач *Crex crex* нечисленний вид. На території Поозер'я рідкісний, гніздовий у районі озер Кругле, Довге, Люцимер та на р. Прип'ять. У різні роки відзначається 15–25 гніздових пар [2; 6]. Нечисленим видом є також курочка водяна *Gallinula chloropus*. Вона населяє різнотипні водойми з відкритими плесами і ділянками густої рослинності. Гніздовий, перелітний птах.

Погонич звичайний *Porzana porzana* і погонич малий *Porzana parva* – це численні види на території парку, які оселяються на зарослих надводною рослинністю болотах, озерах, ставках. Вони є гніздовими, звичайними, перелітними птахами. Пастушок *Rallus aquaticus* теж численний птах, населяє різнотипні водойми – ставки, болота, заплави річок, що заросли густою рослинністю: очеретом, комишем, чагарниками, заболочені луки. На території Поозер'я є звичайним, гніздовим, перелітним видом. Відлітати на зимівлю починає у серпні і до кінця листопада [3].

Лиска *Fulica atra* – це численний вид парку. Населяє різнотипні водойми з густою рослинністю. На території Поозер'я гніздовий птах на всіх озерах; чисельний вид під час осінніх міграцій; на кінець 2009 р. нараховувалося близько 6000 особин [6].

На сьогодні найбільш ретельної охорони потребує журавель сірий. Загрози зникнення виду немає, чисельність його можна вважати стабільною. Однак значний вплив на журавлів здійснюють осушення та турбування у місцях токування і годування птахів. Особливо ретельної охорони потребує також деркач. Інші види менш вразливі, однак пастушок і лиска, які є чисельними і поширеними у парку, за останні десятиліття значно зменшили свою чисельність [4].

Вважаємо, що для збереження біорізноманіття і збільшення чисельності журавлеподібних на території парку варто продовжити роботи зі збереження оселищ і умов формування кормової бази вказаних видів, зниження фактору турбування, особливо у гніздовий період.

Список використаних джерел

1. Горбань І. М. Рідкісні види птахів Шацького національного парку // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. біол. 2002. Вип. 29. С. 188–199.
2. Горун А. А. Стан вивченості флори й фауни на території Шацького національного природного парку // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2009. № 2. С. 18–22.
3. Матейчик В. І., Горбань І. М. Обліки водно-болотних птахів на озерах Шацького національного природного парку // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Біологічні науки. Луцьк, 2009. № 2. С.208–212.
4. Раритети біоти Шацького національного природного парку (поширення, оселища, загрози та збереження). К. : ЦП «КОМПРІНТ», 2014. 111 с.
5. Червона книга України. Тваринний світ / під ред. акад. І. А. Акімова. К. : Глобалконсалтинг, 2009. 670 с.

6. Шацьке поозер'я. Тваринний світ : кол. моногр. / А.-Т. В. Башта, В. К. Бігун, М. Г. Білецька [та ін.] ; за ред. П. Я. Кілючицького. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. (електрон. опт. диск (CD-ROM). – [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zoomus.lviv.ua/files/monograf_biolog%202016.pdf

ВИВЧЕННЯ АДАПТИВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ВІЧНОЗЕЛЕНИХ РОСЛИН ПРИ ВИРОЩУВАННІ ЇХ В УМОВАХ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Назаревич Д.М.- студентка групи БЗЛ-420 факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки

Голуб В.О. – к.с.-г.н., доцент кафедри ботаніки і методики викладання природничих наук ВНУ імені Лесі Українки

Вічнозелені рослини – важлива і невід’ємна частина нашого життя і життя планети Земля. Вони поглинають вуглекислий газ і виділяють кисень, зволожують повітря і затримують пил. Деякі вічнозелені рослини, особливо хвойні, виділяють фітонциди – рідкі чи газоподібні продукти обміну речовин рослинних клітин. Фітонциди впливають на кількісний і якісний склад повітря, який в різних лісах не однаковий. Кількість мікробів в повітрі залежить від видового складу лісових фітоценозів і від фітонцидних властивостей. Як показали дослідження гігієністів особливо різко знижують бактерійне обсіменіння повітря хвойні та інші вічнозелені рослини. Тому всі лікувально-профілактичні заклади по боротьбі з туберкульозом будують у хвойних лісах.

В умовах урбанізації завдання полягає в тому, щоб створювати і формувати високодекоративні і високоефективні в екологічному відношенні, стійкі до умов несприятливого середовища зростання; багаторічні культурні антропоотолерантні рослинні співтовариства (біоценози). Це питання зростає і розширюється, включаючи в себе не лише розміщення і проектування зелених насаджень, але і враховує при цьому екологічну ситуацію, тобто рівень забруднення навколишнього середовища і характер взаємовпливу виробничо-технічної діяльності суспільства і оточуючої природи. Окрім вищесказаного, вічнозелені рослини використовують в лікувальних, естетичних цілях, як будівельний матеріал, як приправи до їжі. Хвойні настої, збагачені вітаміном С, мають тонізуючу і загальноукріплюючу дію на весь організм.

Принципи планування садів, парків, скверів з часом змінюються, але вічнозелені декоративні дерева та кущі залишаються незмінними їх елементами. Тому метою нашого дослідження було вивчення елементів технології вирощування і догляду за вічнозеленими декоративними рослинами які використовуються для озеленення.

В результаті проведених досліджень було встановлено, що у Камінь-Каширському районі Волинської області найбільш поширені і використовуються в озелененні такі вічнозелені декоративні дерева та кущі: ялина канадська, ялина колюча, ялина

звичайна; модрина європейська, модрина сибірська; ялиця кавказька; сосна звичайна, сосна чорна; тис ягідний; туя західна і її форми: колоновидна, куляста, золотиста Ельвангера, вересовидна, туя складчаста, туя західна ф. білокінчикова; туєвик; кедр європейський; ялівець звичайний, ялівець козацький, ялівець лускатий, ялівець звичайний ф. колоновидний; магонія падуболиста; самшит вічнозелений.

По відношенню до зимостійкості *високий ступінь* серед вищеназваних рослин мають ялина канадська, ялина колюча, ялина звичайна; модрина даурська, модрина європейська, модрина сибірська; ялівець козацький, ялівець звичайний; ялиця кавказька; сосна звичайна, сосна чорна; тис ягідний; туя західна та її форми: золотиста Ельвангера, куляста, вересовидна; магонія падуболиста; туєвик. *Нижчий ступінь зимостійкості* у таких рослин, як: туя складчаста, самшит вічнозелений, туя західна ф. вересовидна. Отже, переважна більшість вічнозелених рослин, які зростають в умовах Волинської області є високозимостійкими.

Найбільш поширеним способом розмноження вічнозелених декоративних дерев та кущів є живцювання та розмноження за допомогою насіння. Розмножуючи вічнозелені рослини живцюванням, економиться кілька років, максимально зберігається генетична інформація щодо декоративних форм, та й сам спосіб розмноження потребує менше затрат [1,2].

В результаті проведених досліджень було встановлено: що серед досліджуваних вічнозелених дерев та кущів, найвищий відсоток вкорінення мають туя західна ф. вересовидна (95%), туя західна ф. золотиста Ельвангера (93%), самшит вічнозелений (93%), туя західна ф. куляста (88%). Найнижчий відсоток вкорінення в туї західної ф. колоновидної (68%), але серед групи вибагливих рослин, це не є низьким показником, оскільки дана рослина є більш вибагливою до умов зростання і це компенсується тим, що туя західна ф. колоновидна дає найбільший приріст по відношенню до інших досліджуваних рослин.

Згідно проведених досліджень слід відмітити: що туя західна ф. колоновидна, ялівець козацький дають найбільші щорічні прирости і прекрасно почувають себе у кліматичних умовах області. Невисокий ступінь приросту спостерігається в ялівця звичайного ф. колоновидний на другий рік, оскільки він належить до повільноростучих рослин. Всі золотисті та карликові форми теж відмічаються зниженим процесом росту. Туя західна ф. вересовидна росте повільно, бо часто підмерзає і є недостатньо зимостійкою в умовах регіону. Самшит вічнозелений, незважаючи на знижену зимостійкість, та ялина колюча ф. блакитна дають стабільний приріст щорічно [3].

Таким чином, згідно проведених досліджень, було встановлено, що кліматичні і екологічні умови Волинської області в загальному є сприятливими для росту, подальшого вирощування і практичного застосування усіх досліджуваних рослин.

Список використаних джерел

- 1 Балабушка В.К. Хвойні дерева та кущі. / В.К. Балабушка, І.С. Маринич. К.: Дім, сад, город, 2005. 62 с.
2. Калініченко О.А. Декоративна дендрологія: навч. Посібник / О.А. Калініченко. К.: Вища школа, 2003. 199 с.
3. Кучерявий В.П. Озеленення населених місць / В.П. Кучерявий. Львів: Світ, 2005. 456 с.

ВЕДЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ШАЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ

Науміч Ігор Миколайович – студент 6 курсу факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки. м. Луцьк

Андрєва Валентина Вікторівна – к.с.-г.н., доцент кафедри лісового та садово-паркового господарства ВНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк

Серед різних біологічних наук мисливствознавство займає провідне місце як фундаментальна та прикладна наука, яка включає в себе біологічні основи мисливського господарства, облік і оцінку мисливсько-промислових ресурсів, мисливське упорядкування, техніку мисливського господарства, економіку та організацію мисливського господарства, біотехнію, мисливське собаківництво, товарознавство мисливсько-промислової продукції та охорону і раціональне використання мисливсько-промислових ресурсів.

Мета роботи – оцінити ефективність ведення мисливського господарства у Шацькому національному природному парку. Для цього ми оцінили динаміку поголів'я мисливських тварин ШНПП, зокрема зайця-русака, косулі та кабана; вивчили ефективність біотехнічних заходів, що проводяться у ШНПП за останні п'ять років; дослідити можливості експлуатації за забезпечення охорони мисливських угідь у ШНПП.

З метою охорони та відтворення мисливських тварин в межах мисливських угідь виділено відтворювальні ділянки загальною площею 28 863 га, тобто вся територія наданих у користування мисливських угідь, що оформлено наказом по Парку від 12.07.2018 № 103 [2].

Добування мисливських тварин для наукових цілей та переселення в нові місця перебування не здійснювались. Утримання та розведення мисливських тварин у напіввільних умовах і в неволі не здійснюються. Селекційний відстріл та вибірковий діагностичний відстріл мисливських тварин для ветеринарно-санітарної експертизи за 2020-2021 роки не проводився. Так як полювання на території Парку не проводиться, майданчики для оброблення відстріляної на полюванні дичини не облаштовуються. Полювання іноземцями не здійснюється.

Загальні витрати на ведення мисливсько-господарської діяльності у ШНПП у 2018 р. становили 1 325 400 грн., у 2019 р. – 1 263 600 грн., у 2020 р. – 1 353 400 грн., у 2021 р. – 1 395 300 грн.

Серед тварин ШНПП наявні копитні тварини (лось, олень благородний, козуля, кабан), хутрові звірі (заєць-русак, білка, ондатра та ін.), перната дичина (гуси, сірі куріпки, перепілки, тетеруки, качки).

Зменшення чисельності кабана, яка була у 2016 р., пов'язана з африканською чумою свиней в 2018-2019 роках. Чисельність дикого кабана на 01.03.2021 р. становила 56 штук на площі 28863 га, у 2021 р. 53 шт. При інтенсивній підгодівлі кабана розмір допустимої щільності цього виду визначається фінансовими можливостями господарства по зимовій підгодівлі.

Фактичний приріст козулі становить лише 4 %. Такий невеликий приріст пов'язаний з тим, що постійно потрібно проводити боротьбу з вовком, лисицею та бродячими собаками, які спричиняють великі втрати поголів'я цього виду, винищуючи молодняк. Популяції зайця-русака відрізняються дуже високим репродуктивним потенціалом (теоретично середній річний приріст становить 25%, а фактичний приріст – 9,2%). Основними факторами, що негативно впливають на динаміку чисельності зайця-русака є надмірне локальне вилучення в процесі полювання, браконьєрство та наявність в угіддях хижаків та бродячих собак.

Для раціональної експлуатації мисливських угідь, забезпечення охорони, проведення біотехнічних і мисливських заходів, матеріалами мисливського впорядкування передбачено розподіл території мисливських угідь на 5 єгерських обходів. Згідно ст. 29 Закону, з метою охорони мисливських угідь користувачі угідь повинні створювати єгерську службу з розрахунку не менш як один єгер на п'ять тисяч гектарів лісових або десять тисяч гектарів польових чи водно-болотних мисливських угідь.

У 2020 р. було проведено 128 рейдів, складено 3 протоколи, у 2021 р. 118 рейдів, складено 2 протоколи. Штрафні санкції склали у 2020 р. 306 грн, в 2021 р. 204 грн.

Загибелі мисливських тварин у 2020 р. не було, а у 2021 р. загинула 1 козуля у Світязькому лісництві кв. 10 вид. 25 внаслідок браконьєрства. Нещасних випадків під час полювання у 2020-2021 рр. виявлено не було.

Загалом мисливські угіддя Шацького НПП характеризуються більш-менш задовільними захисними та кормовими властивостями. Особливу увагу треба приділяти біотехнічним заходам для збереження ресурсів мисливських тварин на досягнутому рівні. Терміни викладки кормів у роки з пересічними кліматичними умовами потрібно приурочити на кінець зими-початок весни. В екстремальні періоди, після сильних снігопадів і особливо під час ожеледі, підгодівлю слід розпочинати негайно.

Угіддя Шацького НПП мають непогані умови для існування високого поголів'я зайця-русака. Однак на даний час чисельність та щільність даного виду знаходиться на невисокому рівні та потребує виконання ряду біотехнічних заходів.

Біотехнічні заходи – це різноманітні господарські роботи, спрямовані на збереження, поліпшення умов існування та розмноження, збільшення чисельності дикої фауни. У 2019 р. встановлено 12 солонців та 9 годівниць для копитних, а також 8 штучних гнізд для водоплавних птахів. Біотехнічні заходи в період з 2020-2021 років проводились згідно затверджених планів біотехнічних міроприємств по Парку [1].

Матеріалами мисливського впорядкування передбачено необхідність в облаштування 24 годівниці та 54 солонці. Частина годівниць та солонців згідно, планів біотехнічних заходів, щорічно поновлюється (в 2020 облаштовано – 14 солонців та 9 годівниць, в 2021 – 15 солонців та 10 годівниць).

Отже, мисливські угіддя Шацького НПП можна вважати цілком придатними для ведення мисливського господарства по зайцю-русаку, козулі та кабану.

Список використаних джерел

1. Літопис природи. Книга 32. 2019 рік. Державний комітет лісового господарства України. Шацький національний природний парк. С. Світязь, 2020 р. 156 с.

2. Проект організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів і об'єктів Шацького національного природного парку. Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України. Науковий центр досліджень з проблем заповідної справи (Державна ліцензія на виконання спеціальних видів робіт у проектуванні та будівництві УК №01445). Київ. 1999. 130 с.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОХОРОНИ ЛІСІВ ВІД ПОЖЕЖ ТА НЕЗАКОННИХ РУБОК В ДП «МАНЕВИЦЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

Остапчук Сергій Іванович – студент 7 курсу факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк

Андрєва Валентина Вікторівна – к.с.-г.н., доцент кафедри лісового та садово-паркового господарства ВНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк

На сучасному етапі розвитку української державності, вагомим питанням є якісна та надійна охорона лісу від пожеж та незаконних рубок, ефективно та раціональне використання ресурсів державного лісового фонду, оскільки держава, має дбати про свою екологічну ситуацію задля забезпечення належних умов для її довкілля.

Мета нашого дослідження – здійснення характеристики якісних та кількісних показників в роботі державної лісової охорони державного підприємства «Маневицьке лісове господарство» в частині здійснення основних своїх лісозахисних функцій та обов'язків. Під час виконання даної роботи було поставлено до виконання певний перелік завдань до яких входять: оцінка та дослідження основних джерел нормативно-правової та законодавчої бази лісоохоронної діяльності в частині захисту від пожеж та незаконних рубок; підвищення ефективності охорони лісів від пожеж в державному підприємстві «Маневицьке лісове господарство»; підвищення ефективності охорони лісів від незаконних рубок в державному підприємстві «Маневицьке лісове господарство»; аналіз економічної складової шкоди завданої протиправною діяльністю лісопорушників лісовому господарству державного підприємства «Маневицьке лісове господарство»; характеристика основних вимог з охорони праці під час гасіння лісових пожеж та проведенні рейдів по боротьбі з незаконними рубками дерев.

Персонал ДП «Маневицьке ЛГ» постійно проводить серед населення профорієнтаційну роботу в частині профілактики лісових пожеж, до якої входить: заняття з дітьми, особисті зустрічі та бесіди, розміщенням білбордів уздовж доріг та у місцях масового скупчення людей, проведення інформаційної роботи через засоби масової інформації, соціальну мережу Facebook та Youtube.

Одним із основних структурних підрозділів по боротьбі з лісовими пожежами являється лісова пожежна станція (ЛПС), котрих у підпорядкуванні лісгоспу є три. ЛПС ДП «Маневицьке ЛГ» обслуговують загальна площа 52 225 гектарів лісових масивів. До типового обладнання ЛПС входять сокири, лопати, відра, граблі, хлопавки, спец.одяг, ранцеві вогнегасники, каски, рукавиці, мотопомпи, бензогенератори, пожежні рукави, трактор з ґрунтообробним обладнанням, пожежний автомобіль (останній на балансі підприємства знаходиться 9), лісовий пожежний модуль, патрульний автомобіль підвищеної прохідності і тому подібне.

ЛПС ДП «Маневицьке ЛГ» по штату нараховує 85 працівників, котрі постійно підвищують свої професійні вміння та навички, щороку проходять атестацію та систематично курси підвищення кваліфікації. Зазначені працівники застраховані у встановленому законом порядку від нещасних випадків під час здійснення заходів по боротьбі з лісовими пожежами.

Лісова охорона ДП «Маневицьке ЛГ» тісно співпрацює з ДСНС у частині взаємообміну знаннями, досвідом та практичною допомогою. На території лісгоспу наявні п'ять пожежно-спостережних веж, обладнані сучасними системами відеоспостереження, зображення від яких виходить на центральний пульта відеомоніторингу в адмінбудинок. На території підприємства знаходиться 49 пожежних пірсів для забору води в разі необхідності. В середньому за рік працівниками лісової охорони підприємства здійснюється близько 120-140 рейдів з охорони лісу від пожеж. За період 2019/2020 років було затримано 19/16 порушників пожежної безпеки в лісі відповідно. Протягом 2021/2022 – 4/3, що свідчить про покращення якості профілактичної роботи в проекції на результат.

Діяльність ДП «Маневицьке ЛГ» в частині боротьби з незаконними рубками дерев проводиться працівниками лісової охорони усіх підшефних лісгоспу лісництв, координаційну роботу яких здійснюють інженери з охорони та захисту лісу, останні формують так звану оперативно-рейдову групу.

До складу групи входять 4 інженери та 1 начальник відділу з охорони та захисту лісу. Група забезпечена службовим позашляховиком Mitsubishi L200. Автомобіль в своїй комплектації по лісоохоронній частині має відеореєстратор, персональні боді-камери та рації, фото/відео пастки для фіксації лісопорушень, монокулярний прилад нічного бачення, помпову рушницю, спальну палатку та мішки, сокири, бензопилку, ліхтарі, ранцеві вогнегасники, документацію для оформлення порушень. У роботі інженер ОЗЛ використовує зручності програмного забезпечення персональних мобільних телефонів – програми OziExplorer, SmallFores – задля швидкого орієнтування на території лісового масиву.

Діяльність інженера з охорони та захисту лісу здійснюється у суворій відповідності до норм закону, оскільки існує можливість притягнути лісопорушника як до адміністративної, так і до кримінальної відповідальності.

Інженери з охорони та захисту лісу ДП «Маневицьке ЛГ» тісно співпрацюють з підрозділом національної поліції та прокуратури в частині залучення до слідчих дій в якості спеціалістів та консультативної допомоги у питаннях лісопорушень. В умовах «військового стану» тісною є співпраця з підрозділами територіальної оборони, за ініціативи котрих було здійснено ряд затримань лісопорушників під час перевезення незаконно добутої деревини.

Лісовою охороною ДП «Маневицьке ЛГ» у відповідності до ст. 65 Кодексу України про адміністративні порушення – незаконна порубка, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка, за звітний період 2019 року було складено 38 протоколів; кубомаса незаконно зрізаної деревини становила 17,8; сума завданих порушеннями збитків становила 97,62 тис. грн.; на затриманих осіб накладено штрафів на суму 13,54 тис. грн. За період 2020 року було складено 64 протоколи; кубомаса незаконно зрізаної деревини становила 31,5; сума завданих порушеннями збитків становила 173,5 тис. грн.; на затриманих осіб накладено штрафів на суму 33,15 тис. грн. Період 2021 року: складено 75 протоколів; кубомаса незаконно зрізаної деревини становила 30,6; сума завданих порушеннями збитків становила 170,3 тис. грн.; на затриманих осіб накладено штрафів на суму 38,3 тис. грн. За звітний період 2022 року: складено 71 протокол; кубомаса незаконно зрізаної деревини становила 26,6; сума завданих порушеннями збитків становила 119,1 тис. грн.; на затриманих осіб накладено штрафів на суму 36,72 тис. грн.

Лісоохоронна діяльність за своєю специфікою має певні небезпечні ознаки, тому вимагає чіткого володіння технікою охорони праці при гасінні лісових пожеж, роботі з лісовими порушниками, їх затриманні, переконанні та здійсненні інших дій.

АНАЛІЗ ЛАНДШАФТІВ ЛІСОПАРКОВОЇ ЗОНИ ЦЕНТРАЛЬНОГО ПАРКУ КУЛЬТУРИ І ВІДПОЧИНКУ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Павлюк К.С. – студентка 2 курсу магістратури факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки

Онищук А.В. – студентка 2 курсу магістратури факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки

Науковий керівник: Шепелюк М.О. – к.с.-г.н., доцент кафедри лісового та садово-паркового господарства ВНУ імені Лесі Українки

Лісопарк – це лісовий масив або його частина, виділена для масового повсякденного відпочинку населення, упорядкований і наведений у єдину ландшафтно-планувальну систему. Територію парку організують, використовуючи ландшафтні прийоми архітектури, та упорядковують для забезпечення зручного відпочинку відвідувачів [1].

Центральний парк культури і відпочинку імені Лесі Українки – найпопулярніше місце відпочинку та проведення дозвілля тисяч лучан та гостей міста [2]. Особливістю цього центрального парку є те, що у південно-східній частині ця зелена зона являє собою лісопарк.

Лісопарки – невід’ємна частина комплексної системи озеленення населених пунктів, є місцями відпочинку на території зеленої зони. У них проводять меліоративні роботи, роботи з очищення території, зберігають, по можливості,

природний ґрунтовий покрив та рослинність. У лісопарку можуть бути як типово лісові ділянки, так і впорядковані території з прогулянковими маршрутами, відкритими галявинами для спортивних ігор, малі архітектурні форми [3].

Рослинність дослідного лісопарку представлена у вигляді масивів. До верхнього ярусу входять такі деревні види: липа дрібнолиста (*Tilia cordata* Mill.), клен гостролистий (*Acer platanoides* L.), клен-явір (*Acer pseudoplatanus* L.), верба плакуча (*Salix babylonica* L.), верба козяча (*Salix caprea* L.), горіх грецький (*Juglans regia* L.), тополя біла (*Populus alba* L.), береза повисла (*Betula pendula* Roth.). Середній вік перелічених порід складає близько 40–50 років залежно від деревних видів. Дослідна ділянка лісопарку характеризується закритим типом ландшафту. Є наявність окремих галявин, які ізольовані одна від одної, та щільними насадженнями, які забезпечують влітку прохолоду і тишу.

У структурі лісопаркового фітоценозу добре розвинутий підлісок і різноманітний трав'янистий ґрунтовий покрив. У підліску переважає бузина чорна (*Sambucus nigra* L.), глід одноматочковий (*Crataegus monogyna* Jacq.), калина звичайна (*Viburnum opulus* L.) та поширені зарості самосіву клена ясенелистого (*Acer negundo* L.). Серед ліан трапляються дикий виноград (*Parthenocissus quinquefolia* (L.) Planch.) та хміль звичайний (*Humulus lupulus* L.)

Вигляд і властивості рослин мають не тільки естетичне, але й психологічне значення. Багатство кольорів, аромат квітів, шелест листя – все це у поєднанні з позитивним впливом насаджень на мікрокліматичне середовище лісопарку досить сприятливо діє на людину, на її настрій та нервову систему [4].

Дорожньо-стежкова мережа доволі розвинута, проте численні стежки лісопарку негативно впливають на надґрунтовий покрив. Тому доцільно прокласти доріжки по деяким існуючим шляхам, щоб зменшити негативний вплив.

Вплив відвідування на стан насаджень на більшій частині території лісопарку мінімальний і характеризується першою стадією дигресії, тобто її відсутністю. Для цієї стадії характерна відсутність стежок, наявність живого надґрунтового покриву. Існують окремі ділянки з третьою стадією дигресії (критична дигресія), оскільки на території трапляються місця стихійного відпочинку, які не є для цього облаштованими.

У лісопарку потрібно провести комплекс агротехнічних робіт, що включають в себе видалення старих і хворих дерев, обрізку сухих та пошкоджених гілок, пагонів, омолодження крони, видалення самосіву деревних та чагарникових рослин, видалення омели.

Перспективи збагачення і охорони культивованої дендрофлори лісопарку полягають у цілеспрямованому пошуку нових видів інтродуцентів у районах-аналогах для поповнення тих декоративних ніш в наявному фонді культивованої дендрофлори, які представлені найбільш розширено в культурі цінних видів та форм аборигенної дендрофлори, широкому впровадженні в насадження видів і форм, які довели свою стійкість, виявили декоративні ознаки чи господарсько-цінні якості в умовах українського Полісся.

Аналіз ландшафтів території лісопаркової зони Центрального парку культури і відпочинку імені Лесі Українки дає змогу зробити висновок щодо її унікальності і великої ролі як в екологічному, так і в економічному плані (не тільки регіону, а й держави в цілому), необхідності їх збереження та відновлення, проведення наукових

досліджень, використання для екологічного виховання і багатьох видів відпочинку – екологічного туризму, аматорської риболовлі, подорожей та ін.

Список використаних джерел

1. Іщук Г.П. Лісопаркове господарство: Методичний рекомендації з практичних робіт для здобувачів вищої освіти освітньо рівня «магістр» за спеціальністю 205 «Лісове господарство. Уманський НУС, 2018. 42 с.
2. Ковалевський С. Б., Шепелюк М. О. Дендрофлора міста Луцька. Монографія. Луцьк. 2019. 196 с.
3. Кучерявий В.П. Озеленення населених місць: Підручн. Львів: Світ, 2008. 456 с.
4. Левон Ф. М. Зелені насадження в антропогенно трансформованому середовищі: монографія. К., 2008. 364 с.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ БОТАНІКИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ БІОЛОГІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Пасічнюк Я.В. – студентка 7 курсу факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки
Зінченко М.О. – к. б. н., доцент кафедри ботаніки та методики викладання природничих наук ВНУ імені Лесі Українки

Для підвищення умінь та навичок на уроках біології застосовують різноманітні форми і методи навчання, які орієнтовані на краще засвоєння навчального матеріалу. Щоб досягнути цієї мети необхідно продумати такий урок, який буде одночасно цікавим і не перевантаженим для школярів. Ефективність уроку залежить від використання активних методів навчання, які дуже цікаві учням.

На уроках при застосуванні активних методів навчання використовуються технології, які підвищують пізнавальну діяльність і самостійність учнів. На сучасному етапі завдання вчителя навчити учнів мислити, аналізувати зроблене, вносити корективи, тобто спрямувати думку учня у потрібне русло. Це реалізують інтерактивне методи навчання[1].

Інтерактивне навчання – це метод організації процесу навчання, за якого створюються комфортні умови і учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність [3].

Інтерактивне навчання - добрий метод побудови громадянського суспільства, тобто такого суспільства, яке дозволяє реалізувати три надзвичайно важливі потреби людини: незалежності, самоврядності та солідарності. Інтерактивні технології виникають з вибору концепції людини, на яку повинно спиратися суспільство [4].

Основною ідеєю застосування інтерактивних методів навчання є активізація розумової діяльності учнів, актуалізація опорних знань, надання можливості

самостійного осмислення значення здобутих знань і використання їх на практиці, виховується позитивне ставлення до предмета [2]. Результатом інтерактивного навчання є не навченість, а становлення особистості – унікальної, творчої, яка реалізує власні цілі і цінності у житті.

Інтерактивні технології навчання підвищують мотивації у школярів, розвивають навички самостійного навчання та успішного спілкування, виховують лідерські якості та вчать працювати в команді.

Використання інтерактивних методів навчання розвиває в учнів уміння: аналізувати та творчо засвоювати інформацію; правильно формувати та висловлювати власну думку, а також поважати думку іншого; виконувати творчі роботи, проекти.

Найвідоміші технології інтерактивного навчання, що використовуються на уроках біології: робота в парах, малих групах, проекти, мікрофон, мозковий штурм, незакінчене речення, кола Вена та інші [5].

При вивченні теми «Клітина» у шостому класі доречно використовувати інтерактивний метод «*Ромашка Блума*», яка складається з шести пелюсток, на кожній із яких — певний тип запитання (знаннєві, уточнювальні, практичні, творчі, оцінювальні, інтерпретційні). Суть цього методу полягає у тому що учні формулюють запитання, а потім шукають на них відповіді, використовуючи матеріал підручника чи інші джерела інформації. [6].

Метод «*кола Вена*» активно застосовують при вивченні тем: «Клітина», «Різноманітність життя», «Поняття про віруси», «Одноклітинні організми», «Бактерії». Суть цього методу полягає у визначенні спільних та відмінних ознак чи властивостей об'єктів. Щоб реалізувати цей метод учнів об'єднують у пари, пропонують проаналізувати інформацію і заповнити діаграму Вена (два кола, які частково накладаються одне на одне й утворюючи спільну частину). У спільній частині учні записують спільні ознаки, а у інші записують відмінні ознаки елементів. [7].

Експериментальне дослідження ефективності використання інтерактивних технологій на уроках біології у шостому класі, аналіз методичної літератури дозволили визначити переваги інтерактивного навчання, які полягають у: вмінні працювати з інформацією, розвитку комунікативних здібностей; підвищенню ступеня наочності; посиленні мотивації навчання і, як наслідок – підвищенню інтересу до предмета; це неминуче призведе до розвитку творчих здібностей школярів, формуванню творчого та теоретичного мислення учнів.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що впровадження інтерактивних технологій на уроках біології не тільки дозволяють ґрунтовно засвоїти матеріал, але й створюють сприятливі умови для розвитку творчості учнів, свободи самовираження з акцентом на діяльність, командний дух та взаємодопомогу. Використання інтерактивних форм і методів, які дають змогу створити умови для тісної міжособистісної взаємодії, атмосфери співпраці.

Список використаних джерел

1. Гриполко О. В. Інтерактивний урок як сучасний метод навчання // Науково – методичний журнал Хімія. 2020. № 19-20. С. 41-43.

2. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч. – метод. посіб. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
3. Ворожейкіна О. М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. Х.: Вид. група «Основа», 2011. - 287 с.
4. Інтерактивні методи навчання: навч. посіб. / за ред.: П. Шевчука, П. Фенриха. Щецін: WSAP, 2005. 170 с.
5. Костенко Т. М. Нова українська школа: формування у молодших школярів навичок конструктивного спілкування: навч.-метод. посіб. Харків: «Ранок», 2021. 176 с.
6. Пометун О., Гупан Н. Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: метод. посіб. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.
7. Смирнова О. Ю. Застосування методів і прийомів технології критичного мислення // Науково – методичний журнал Хімія. 2015. № 23 – 24. С. 45 – 50.

ТАКСАЦІЙНО-СЕЛЕКЦІЙНА ОЦІНКА КЛОНІВ СОСНИ ЗВИЧАЙНОЇ У ЛІСОРОЗСАДНИКУ ДРУГОЇ КАТЕГОРІЇ ДП «КІВЕРЦІВСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

Пендзюх С. В. – студент 6 курсу факультету біології і лісового господарства ВНУ ім. Лесі України

Войтюк В. П. – к. с.-г. н, доцент кафедри лісового та садово-паркового господарства ВНУ імені Лесі України

На початку ХХ ст., після суттєвого антропогенного впливу на лісові насадження, почала розвиватись ідея відбору кращих дерев в насадженнях для заготівлі насінневого матеріалу. Країни в яких збереглися великі масиви природних лісів, для збору насінневого матеріалу віддають перевагу кращим насадженням, а ось країни, в яких ліси зазнали значного антропогенного впливу, зосередженні на створенні архівно-маточних плантацій, насінних клонових плантацій [2]. Після Другої світової війни всі розвинуті країни почали розвивати і досліджувати плюсову селекцію [4].

Архівно-маточна плантація – сукупність клонів, зібраних із вегетативних нащадків плюсових дерев I чи II категорії, для їх збереження і подальшого вивчення [1].

Дослідженнями і веденням нових методів в лісовій селекції при незалежній Україні займалися такі вчені як Молотков П. І., Криницький Г. Т., Білоус В. І., Яцик Р. М., Мольченко Л. Л., Войтюк В. П., Андреєва В.В. та ін.

Метою нашого дослідження було охарактеризувати ростові показники клонів сосни звичайної на архівній плантації у лісорозсаднику другої категорії ДП «Ківерцівське лісове господарство».

У 2021-2022 рр. нами була досліджена архівно-маточна плантація сосни звичайної, яка закладена науковим співробітником Ярмошем І. К. під методичним

керівництвом к. с.-г. наук Мольченка Л. Л. у 1975 р. На площі 1,0 га було висаджено 25 клонів сосни з участю від 10 до 50 дерев в клоні. Дерев на площі висаджені з розміщенням 4x4 м. Тип лісорослинних умов – С₂-Д₂, рельєф рівнинний [3]. В архівно-маточній плантації висаджено вегетативні потомства плюсових дерев Камінь-Каширського, Ківерцівського, Цуманського держлісгоспів, а також держлісгоспів Львівщини.

Виявлено, що окремі клони сосни були вражені верхівковим короїдом і зрубані санітарною рубкою. В архівно-маточній плантації ми провели біометрію дерев за діаметром та висотою, виконали ряд камеральних робіт, зокрема визначили об'єми стовбурів, середній та поточний приріст клонів, встановили показники швидкості росту, коефіцієнти успадкування за В. М. Роне та С. А. Петровим.

Встановлено, що у 47-річному віці клони у зростають за Ів бонітетом із середньою висотою 23,4 м (при мінливості V=4,3%), діаметром 33,3 см (при V=11,0%), об'ємом стовбура 0,844 м³ (при V=28,6%).

За висотою стовбура достовірно на 3,4-5,6% перевищують середнє значення по плантації клони Ків-6, КК-2, Л-1, Л-5, всі інші зростають в межах середнього (табл.1).

Таблиця 1

Ростові показники клонів сосни на архівно-маточній плантації

Назва клона	Висота, м	t	Діаметр, см	t	Об'єм, м ³	t
ВВ-4	23,6 ^{±0,29}	0,96	28,4 ^{±0,61}	-4,20*	0,608 ^{±0,033}	-5,68*
Ків-8	23,7 ^{±0,70}	0,70	36,1 ^{±0,48}	0,32	1,110 ^{±0,105}	2,45*
КК-2	24,2 ^{±0,20}	2,30*	31,5 ^{±1,40}	-2,15*	0,772 ^{±0,053}	-1,22
Л-1	24,4 ^{±0,27}	2,54*	39,2 ^{±0,90}	2,20*	1,194 ^{±0,059}	5,45*
Л-5	24,7 ^{±0,44}	2,52*	36,0 ^{±2,64}	0,12	1,031 ^{±0,160}	1,16
Ц-8	23,1 ^{±0,22}	-0,04	28,0 ^{±0,99}	-4,60*	0,510 ^{±0,050}	-5,90*
Середнє	23,4 ^{±0,44}	-	33,3 ^{±0,29}	-	0,844 ^{±0,025}	-

Примітка: Теоретичне значення критерію Стьюдента (t) дорівнює 1,98.

За діаметром стовбура істотно на 18% перевищує середнє значення клон Л-1, а відстають на 5,1-16% клони ВВ-4, Ків-2, КК-2, Ц-7, Ц-8.

За об'ємом стовбура достовірно на 31,5–41,4% перевищують середнє значення по плантації клони Ків-8 та Л-1, а відстають на 13,6-39,6% клони ВВ-4, Ків-2, Ц-7, Ц-8.

Коефіцієнт успадкування клонів сосни звичайної за В. М. Роне по висоті становить 0,66. При цьому вищий коефіцієнт успадкування (0,79-0,86) встановлено у ВВ-4, Ків-6, КК-1, КК-2, Л-1, Л-5, Ц-8, а нижчі показники даного коефіцієнта (0,29-0,50) у клонів Ків-5, Ків-7, Ків-8, Л-2.

Коефіцієнт успадкування клонів сосни звичайної за В. М. Роне по діаметру 0,54. Вищий коефіцієнт успадкування (0,67-0,93), спостерігається у клонів Ків-2, КК-1, Л-4, Л-5, Ц-7, гірші показники (0,22-0,33) проявляється у клонів ВВ-4, Ків-7, Ків-9, Л-1.

Коефіцієнт успадкування клонів сосни звичайної за В. М. Роне по об'єму становить 0,62. При цьому вищий коефіцієнт успадкування (0,77–0,89) встановлено

у клонів ВВ-4, ВВ-7, КК-1, Л-4, Ц-7, Ц-8, а нижчі показники даного коефіцієнта (0,07–0,46) спостерігаються у клонів ВВ-3, Ків-5, Л-2, Л-6.

За результатами досліджень до кандидатів у сорти-клони сосни звичайної рекомендуємо віднести клон Л-1.

Список використаних джерел

1. Генетико-селекційні та насінницькі об'єкти в лісах Буковини / [Роман Яцик, Василь Воробчук, Василь Парпан та інші]. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 288 с.

2. Лісові генетичні ресурси та селекційно-насінницькі об'єкти Львівщини / [Яцик Р. М., Дейнека А. М., Парпан В. І., Целень Я. П., Гайда Ю. І., Ступар В. І., Брик С. В., Матвєєва Н. В.] Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2006. 312 с.

3. Мольченко Л. Л., Войтюк В. П., Солтыс В. С., Плотников И. П. Селекционные плантации сосны обыкновенной на Волыни. Луцк, 1987. 67 с.

4. Яцик Р. М., Гайда Ю. І., Случик В. М. Основи генетики й селекції лісових рослин. Тернопіль : Підручники і посібники, 2012. 288 с.

МОРФОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РЕАКЦІЇ ДЕРЕВ СОСНИ ЗВИЧАЙНОЇ НА УРАЖЕННЯ ФІТОХВОРОБАМИ

Рибак Юлія - Волинський національний університет імені Лесі Українки, м.Луцьк

Об'єктивна оцінка поточного фізіологічного стану соснових насаджень є основним питанням у вирішенні ряду лісогосподарських проблем, пов'язаними з грибковими захворюваннями хвойних порід. Вивчення стійкості дерев сосни звичайної до різноманітних патологічних процесів здійснюється виявленням найбільш характерних ознак, користуючись якими можна було б робити висновки про їх фізіологічний стан, а також про ступінь пошкодження деревних рослин.

Об'єктом дослідження є молоді лісові культури сосни звичайної, уражені кореневою губкою, опеньком осіннім, сосновим вертуном і шютте звичайним. Було закладено 22 дослідні ділянки в умовах Західного Полісся. На кожній пробній площі відібрано уражені і здорові (контрольні) дерева сосни.

Реакції основних морфофізіологічних показників сосни звичайної на ураження їх фітохворобами вивчено за допомогою кластерного аналізу. З рис. 1 видно, що найбільше на ураження дерев сосни фітопатогенами реагує імпеданс (I кластер). Цей показник найбільш віддалений від інших морфофізіологічних параметрів і характерний для усіх варіантів хворих дерев. Його доцільно використовувати для відбору стійких здорових варіантів сосни звичайної. Високим ступенем реакції на вплив збудників хвороб відзначаються поляризаційна ємність, площа поверхні хвої, вміст хлорофілів та каротиноїдів у хвої (II кластер). Найбільше зниження даних показників виявлено у дерев сосни, уражених кореневою губкою і опеньком осіннім.

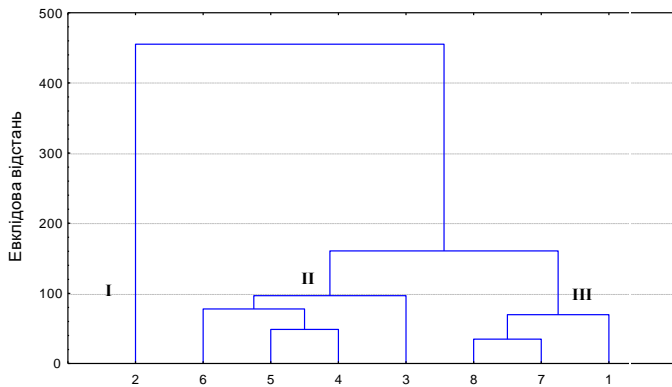

Рис. 1. Дендрограма зв'язків між морфофізіологічними показниками дерев сосни звичайної, ураженої фітохворобами:

1 – абсолютні показники БЕП кореневої шийки; 2 – імпеданс; 3 – поляризаційна ємність; 4 – вміст хлорофілів ($a+b$); 5 – вміст каротиноїдів c ; 6 – площа поверхні хвої; 7 – кількість смоляних каналів на поперечному перетині хвої; 8 – кількість продихів на 1 мм^2 хвої;

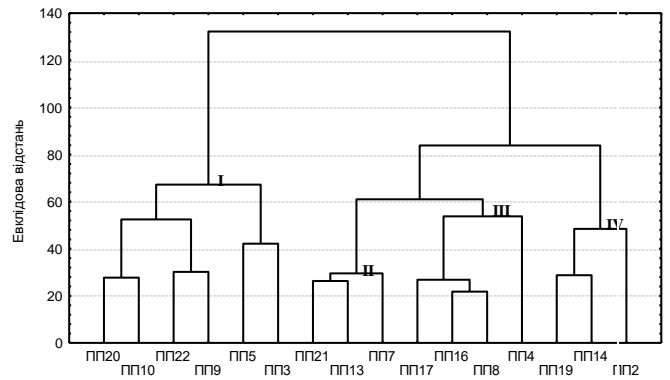

Рис. 2. Дендрограма зв'язків між пробними площами в умовах ураження фітохворобами (метод повного зв'язування):

ПП2...ПП5 – дерева, уражені кореневою губкою; ПП7...ПП10 – дерева, уражені опеньком осіннім; ПП13...ПП14 – дерева слабого та середнього ступеня ураження сосновим вертуном; ПП16...ПП17 – дерева сильного ступеня ураження сосновим вертуном; ПП19...ПП20 – дерева середнього ступеня ураження шютте звичайним; ПП21...ПП22 – дерева сильного ступеня ураження шютте звичайним.

За результатами кластерного аналізу встановлено, що найменша реакція дерев на інфікування фітохворобами виявлена у абсолютних показниках БЕП кореневої шийки, кількості смоляних каналів на поперечному перетині хвої та кількості продихів на 1 мм^2 хвої (III кластер, див.рис.1). Однак, для дерев, уражених кореневою губкою, показники біоелектричних потенціалів є досить важливим параметром визначення їх життєздатності.

Дерева сосни звичайної по-різному реагують на вплив фітохвороб. Стан та життєдіяльність деревних рослин залежить від збудника захворювання та від ступеня їх ураження. В дерев слабого і середнього ступеня інфікування спостерігається активізація відновлювальних процесів, а в сильно уражених – проходить значне зниження багатьох життєвих функцій. Унаслідок проведеного кластерного аналізу дослідні ділянки за морфолого-анатомічними та фізіолого-біохімічними показниками дерев утворили чотири однорідні групи (рис. 2).

В першій кластер потрапили дослідні ділянки з деревами ураженими шютте звичайним сильного ступеня (ПП21...ПП22), кореневою губкою (ПП3, ПП5) і опеньком осіннім (ПП9...ПП10). Дерева на даних ділянках характеризуються, як правило, зниженням морфолого-анатомічних показників на $1,2...61,0 \%$, вмісту фотосинтезуючих пластидних пігментів на $19,3...48,1 \%$, абсолютних значень біоелектричних потенціалів на $19,2...27,3 \%$, поляризаційної ємності на $30,4...77,9$ та значним зростанням значень імпедансу на $96,4...123,2 \%$, що може бути пов'язане

із сильним ослабленням організму та втратою репараційного потенціалу. Певною відмінністю характеризуються дослідні ділянки з деревами сосни, ураженими кореневою губкою (ПП3, ПП5), в яких величини БЕП близькі до контролю або перевищують його на 18,7 %.

В другу групу увійшли пробні площі, на яких виявлено дерева, уражені опеньком осіннім (ПП7) та середнім ступенем ураження сосновим вертуном (ПП13) і шютте звичайним (ПП21), які за процесами життєдіяльності наближені до третьої групи, яка представлена молодняками, інфікованими кореневою губкою (ПП4), опеньком осіннім (ПП8) і сосновим вертуном сильного ступеня ураження (ПП16, ПП17). Деревя цих груп, порівняно з контролем, характеризуються зниженням концентрації пластидних пігментів на 21,3...51,5 % і площі поверхні хвої на 24,6...27,7 %. Загальна кількість смоляних каналів і продохів на 1 мм² у них виявилась близькою до контролю. Деревя другого і третього кластерів характеризуються також зростанням імпедансу на 31,6...67,4 % і спадом поляризаційної ємності на 17,6...50,5 %. Показники біопотенціалів у них виявились близькими до контролю.

В четвертій групі представлені дослідні ділянки з деревами, ураженими кореневою губкою (ПП2), сосновим вертуном та шютте звичайним слабкого та середнього ступеня ураження (ПП14, ПП19). У цих варіантів встановлено зниження вмісту зелених та жовтих пігментів на 10,9...30,0 %, морфолого-анатомічних показників на 1,1...29,0 %, поляризаційної ємності на 15,3...28,4 % та зростанням імпедансу на 7,3...16,1 %. У дослідних культур, уражених кореневою губкою і сосновим вертуном виявлено зростання абсолютних показників БЕП, а в середньо уражених рослин шютте звичайним спостерігався їх спад на 12,4 %.

Таким чином, величина морфофізіологічної реакції сосни на інфікування різними патогенами добре характеризує стан рослин, але не може ідентифікувати вид збудника хвороби.

ОЦІНКА СТУПЕНЯ ВИКОРИСТАННЯ ТИПОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТИГЛИХ НАСАДЖЕНЬ СОСНИ ЗВИЧАЙНОЇ В УМОВАХ СВІЖОГО СУБОРУ СОФ'ЯНІВСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ДП «МАНЕВИЦЬКЕ ЛГ»

Секида Сергій Євгенійович – студент 7 курсу факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк

Андрєва Валентина Вікторівна – к.с.-г.н., доцент кафедри лісового та садово-паркового господарства ВНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк

Правильне ведення лісового господарства і успішне виконання поставлених перед ним завдань можливе тільки при найбільш повному обліку кліматичних і

грунтово-гідрологічних умов кожної лісової ділянки. Розміщення та поширення лісів, їх склад, форма, зростання, довговічність і продуктивність залежать від трьох основних факторів: світла, тепла, ґрунтової родючості (трофності) і вологи, що тісно взаємодіють один з одним.

Мета нашого дослідження – дати оцінку ступеня використання типологічного потенціалу стиглих насаджень сосни звичайної в умовах свіжого субору Соф'янівського лісництва ДП «Маневицьке ЛГ». Ми ставили перед собою низку завдань: за матеріалами лісовпорядкування проаналізувати типи лісорослинних умов (трофотопи та гігротопи) Соф'янівського лісництва ДП «Маневицьке ЛГ»; відібрати стиглі соснові насадження, які зростають в найбільш поширеному типі лісорослинних умов на території Соф'янівського лісництва; провести аналіз відібраних деревостанів за походженням, бонітетом, повнотою; зробити типологічний аналіз продуктивності соснових насаджень та дати оцінку ступеня використання типологічного потенціалу стиглих насаджень сосни звичайної свіжого субору Соф'янівського лісництва.

Розподіл стиглих насаджень за трофотопами у Соф'янівському лісництві показав, що 133 деревостани зростають в умовах субору, 50 деревостанів – в умовах бору і 28 деревостанів в умовах судіброви. Субори займають у Соф'янівському лісництві 68% території, бори – 17,8%, судіброви – 14,2%.

Стиглі деревостани сосни звичайної в умовах бору у Соф'янівському лісництві характеризуються наступними середніми показниками: вік 89 років, висота 23,3 м, діаметр 38 см, бонітет II, повнота 0,58, запас $268 \text{ м}^3 \cdot \text{га}^{-1}$.

Стиглі деревостани сосни звичайної в умовах субору у Соф'янівському лісництві характеризуються наступними середніми показниками: вік 88 років, висота 25,2 м, діаметр 37,1 см, бонітет I, повнота 0,60, запас $306 \text{ м}^3 \cdot \text{га}^{-1}$. З наведених даних видно, що середні показники деревостанів сосни звичайної в умовах субору вищі, аніж в умовах бору.

Досліджувані деревостани зростають переважно у свіжих умовах (95 деревостанів), 25 деревостанів зростає в умовах В₃ (на площі 67,4 га), 10 деревостанів в умовах В₄ (на площі 16,5 га) та два деревостани в умовах В₅ (на площі 5,6 га).

Отже, переважаючими гігротопами у суборах Соф'янівського лісництва є свіжі (69,1% від площі суборів), на вологі припадає 23,3% суборів, на сирі – 5,7% та на мокрі – 1,9%.

Щодо сугрудку, досліджувані деревостани зростають переважно у сирому сугрудку (6 деревостанів площею 28,6 га) та вологому сугрудку (18 деревостанів на площі 25,9 га). Три насадження зростає в свіжому сугрудку, одне – в мокрому.

З проаналізованих даних можемо зробити висновок, що найбільш продуктивними насадженнями в умовах судібров та сугрудків є деревостани ялини.

Оскільки в Соф'янівському лісництві переважаючим типом лісорослинних умов є свіжі субори, де зростає 133 насадження сосни звичайної пристигаючого і стиглого віку загальною площею 200,3 га, ми провели аналіз типологічного потенціалу саме цих деревостанів.

Характеризуючи продуктивність деревостанів сосни звичайної у Соф'янівському лісництві ДП «Маневицьке ЛГ» за середнім класом бонітету слід відмітити, що

соснові насадження є високопродуктивними, оскільки за площею 85,5 % становлять деревостани I бонітету і 13,9 % – II класу бонітету.

У Соф'янівському лісництві стиглі деревостани сосни звичайної у свіжих дубово-соснових суборах зростають при середньому віці 87 років за I-II класами бонітету. В умовах свіжого субору сформувались середньо- (0,6–0,7) та високоповнотні (0,8) насадження сосни звичайної. Стиглі соснові деревостани з повнотою 0,9 не виявлені. Два насадження у віці 90-100 років мають повноту 0,4. У 28 насадженнях повнота дорівнює 0,5 (це 28,4% від усіх деревостанів).

Фактичний запас стиглих деревостанів сосни звичайної, які зростають за I класом бонітету, коливаються від 225 до 425 м³·га⁻¹, а за II класом бонітету – від 155 до 307 м³·га⁻¹, за III класом бонітету від 82 до 188 м³·га⁻¹. Середній запас складає 311 м³·га⁻¹, а середній приріст – 3,6 м³·га⁻¹. Причому, найнижчий запас спостерігається у змішаних насадженнях (82-150 м³·га⁻¹), а найвищий – в чистих насадженнях (425 м³·га⁻¹). Середній запас чистих насаджень становить 342 м³·га⁻¹, а змішаних – 294 м³·га⁻¹. Тобто, чисті соснові насадження більш продуктивні у порівнянні із змішаними і, водночас вони потребують меншої кваліфікації та уваги спеціалістів при рубках формування.

У Соф'янівському лісництві поширені чисті та змішані з переважанням сосни звичайної насадження. Змішані насадження становлять 62,1% за площею та 60,7% від сумарного запасу, тоді як чисті деревостани займають площу 75,9 га (37,9 %) із загальним запасом 11628,7 м³ (39,3 %).

Встановлено, що стиглі сосняки Соф'янівського лісництва формують як корінні (124,4 га або 62,1%) так і похідні (75,9 га або 37,9%) деревостани.

Причому у похідних деревостанах середньоповнотні насадження складають 57,8 га (27,4%), високоповнотних немає, низькоповнотних – 21,1 га (10,5%), у корінних деревостанах до середньоповнотних відносяться 91,5 га (45,7%), до низькоповнотних – 29,3 га (14,6%) і до високоповнотних – 3,6 га (1,8%). Приблизно четвертина площі деревостанів далеко не забезпечує отримання максимального запасу деревини в стиглому віці.

В середньому ступінь використання типологічного потенціалу у стиглому свіжому суборі становить 56,8%, що свідчить про задовільний рівень ведення лісового господарства та наявність резервів для підвищення продуктивності лісостанів, а саме в збільшенні корінних високоповнотних та екологічно стійких деревостанів.

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ З БІОЛОГІЇ В УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ

Федіна Ю. М. – студентка 6 курсу
біології та лісового господарства
ВНУ імені Лесі Українки

Сухомлін К. Б. – доктор біологічних
наук, професор, завідувачка кафедри
зоології ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Гра є невід'ємною частиною життя кожної людини. У перші роки життя, гра є для дитини провідним видом діяльності, через яку вона пізнає навколишній світ і формує певні моделі поведінки. У сучасній школі, яка навчає школярів за НУШ, серед усіх технологій, властивих цій реформі, особливо вирізняють ігрові технології.

На перший погляд, все досить легко і зрозуміло, адже саме слово «гра» пробуджує в людині зворушливі дитячі спогади. Але насправді вчителі найчастіше відмовляються використовувати у своїй діяльності ігрові технології. Проблема у тому, що вчителі біології мало обізнані у результативності цієї форми роботи. І у зв'язку з цим більшість уроків проходять для учнів не цікаво, а як наслідок нерезультативно.

Ігрові технології та їх місце в освітньому процесі вивчалися багатьма відомими педагогами, такими як Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв та багатьма іншими [2, 4]. Г. К. Селевко дав найповніше визначення поняття гра. Він пише: «Гра – це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення та засвоєння суспільного досвіду, в якому складається та вдосконалюється самоврядування поведінкою». Таким чином, ми бачимо, що вітчизняні вчені зробили вагомий внесок у розвиток ігрових технологій у педагогічній сфері [5, с. 57].

Мета дослідження – розвиток пізнавальних інтересів з біології в учнів 5 – 6 класів засобами дидактичної гри.

Результати дослідження. Біологія є однією з найцікавіших шкільних дисциплін. Вивчення даного предмета не обмежуються лише заучуванням визначень, законів, закономірностей та відмінних видових особливостей. Особливістю даної дисципліни є вивчення особливих, властивих певному об'єкту ознак, властивостей та стереотипів поведінки, які учні, при створенні вчителем певних умов роботи на уроці, можуть виділити та сформулювати самостійно, що викличе більший інтерес до отриманої інформації та сприяє її запам'ятовуванню [3, с. 267].

Ігрова технологія допоможе вчителю біології зробити роботу на уроці захоплюючою та творчою, але водночас пізнавальною та науково-обґрунтованою. Гра сприяє виконанню головного завдання вчителя під час уроку – підвищенню пізнавального інтересу учнів до навчального предмета «Біологія».

Основними функціями навчальної гри є:

1. Навчальна – знайомить із навчальним матеріалом, допомагає глибше зрозуміти суть питання.
2. Виховна – розвиває світогляд, мислення; формує думку дитини; виховує певні якості.

3. Орієнтаційна – вчить застосовувати теоретичні знання практично; знайомить із певними моделями поведінки у наданих ситуаціях.

4. Мотиваційно-спонукальна – мотивує до вивчення дисципліни, здобуття нових, додаткових знань [5, с. 76].

У шкільній програмі з цієї дисципліни є низка тем, вивчення яких рекомендується використовувати ігрові технології. Одним із таких уроків може виступати вивчення теми «Тваринний та їхнє різноманіття».

Головною особливістю дидактичної гри є і те, що вчитель може організовувати її на будь-якому етапі уроку: вивчення нового матеріалу, актуалізація знань, закріплення. При проведенні дидактичної гри навчальна задача ставиться перед учнями як ігрова задача, подальша діяльність підпорядковується встановленим правилам гри, а наскільки успішним буде виконання завдання, залежить від результатів дидактичної гри [4, с. 56].

Дидактична гра може мати як індивідуальний, і колективний характер. Але найрезультативнішими вважаються ті ігри, в яких беруть участь всі учні класу, або навіть кількох класів. У такому разі у дітей виникає критерій суперництва, що дозволяє їм з великим ентузіазмом виконувати завдання дидактичної гри [1, с. 33].

На уроках біології з різноманіття видів дидактичних ігор найефективнішими є:

1. Ігри-подорожі, до них відносять: дискусії, творчі завдання, міні-проекти.

2. Ігри-вправи, до них відносяться: ребуси, вікторини, шаради, кросворди.

3. Ігри-змагання – в їх основу можуть бути покладені будь-які види дидактичних ігор.

4. Сюжетні ігри – будуються на основі розподілу ролей та розігрування заданої ситуації [1, с. 27].

Висновки. Таким чином, ми бачимо, що зробити урок біології цікавим та захоплюючим для школярів, можливо за допомогою застосування будь-якої з форм дидактичної гри: гра-подорож, гра-змагання, сюжетна гра, гра-вправа. Дані ігрові форми можуть виконувати всі найважливіші функції уроку: навчальна, виховна, орієнтаційна, мотиваційно-спонукальна. Якщо немає можливості приділити цьому виду діяльності все заняття, вчитель може провести один з етапів уроку на основі ігрових технологій, адже це не займе багато часу на підготовку та проведення. Підсумовуючи, необхідно підкреслити, що застосування ігрової технології на уроках біології необхідне у зв'язку з особливою результативністю. Вводячи урок-гру роботу зі школярами, вчитель більшою мірою зацікавлює учнів у вивченні біології. Вчителям слід більше уваги приділяти ігровим формам роботи та можливим результатам, яких можна досягти за їх допомогою.

Списки використаних джерел

1. Баякина З. В. Познавательные игры на уроке биологии: методические рекомендации для учителей по руководству игровой познавательной деятельностью школьников / З. В. Баякина Новокузнецк: ГИУУ, 1993. 55 с.

2. Виготський Л. С. Психологія і вчення про локалізацію психічних функцій // Виготський Л. С. Собр. соч.: У 6 т. Т. 1. М., 1982.

3. Кукушкин В. С. Современные педагогические технологии. Пособие для учителя / В. С. Кукушкин Ростов н/Д: Феникс, 2003. 438 с.

4. Леонтьев А. Н., Лурия А. Р., Смирнов А. А., О диагностических методах психологического исследования школьников // Хрестоматия по возрастной и педагогически психологии. М.: Изд-во МГУ, 2001 470 с.

5. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии / Г. К. Селевко М.: Народное образование, 1998. 256 с.

МОРФОЛОГІЯ КВІТКИ *IPHEION UNIFLORUM* (RAF.) TRAUB (*AMARYLLIDACEAE* J.ST.-HIL.)

Фіщук О. С. – д.б.н, професор кафедри ботаніки і методики викладання природничих наук факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі України

Сучасна молекулярна класифікація APG IV відносить рід *Ipheion* до родини *Amaryllidaceae*, підродини *Allioideae* (раніше родина *Alliaceae*) [4]. Рід *Ipheion* відноситься до триби *Leucocoryneae*, але таксономія роду вивчена недостатньо і потребує детального вивчення морфології квітки [1, 2, 3]. Квітка *Ipheion uniflorum* до 3,2-3,7 см завдовжки, білого кольору, мають виражений аромат (рис. 1, А). Квітконіс 20-21,6 см довжиною та 0,4 см у діаметрі біля основи та 0,2 см у діаметрі вище. Приквітка одна, двокилева, огортає квітконіжку повністю, плівчаста, з фіолетовими смугами, приблизно 3,2 см завдовжки, при основі в ширину 0,4 см, вище 0,6 см і звужується до верхівки. Квітконіжка 5,2 см завдовжки, 0,2 см у діаметрі.

Оцвітину у *Ipheion uniflorum* проста, шестичленна, утворює глечикоподібну квіткову трубку завдовжки 1,2 см та біля основи 0,4 см у діаметрі та 0,6 см вище у діаметрі. Зовнішні листочки оцвітини 2,2 см, 2,5 см, 2,3 см завдовжки і 1,2 см, 1,3 см, 1,2 см завширшки та внутрішні листочки оцвітини 2 см, 2,1 см, 2,1 см і шириною 1,1 см, 1,2 см, 1,1 см відповідно. (рис. 1, Б). Квіткова трубка і листочки оцвітини посередині мають коричнево-фіолетові смуги.

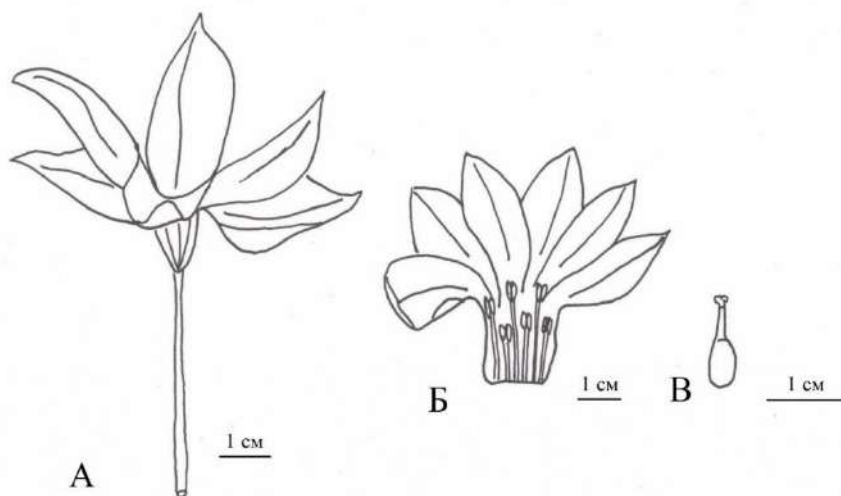

Рис. 1. Морфологія квітки *Ipheion uniflorum* (Raf.) Traub: А – загальний вигляд квітки, Б – розгорнута оцвітину та андроцей, В – маточка.

Тичинки у *Ipheion uniflorum* приростають до трубки оцвітини, у верхній частині вільні. Тичинкові нитки внутрішнього кола довші за тичинкові нитки зовнішнього кола – 1 см довжиною та 0,1 см у діаметрі, а тичинки зовнішнього кола 0,7 см завдовжки та 0,1 см у діаметрі (рис. 1, Б). Тичинкові нитки веретеноподібні. Пиляки лінійні, на зовнішніх і на внутрішніх тичинках пиляки 0,2 см довжиною та 0,1 см у діаметрі, прикріплюються до тичинкової нитки нижче від середини їх висоти.

Зав'язь *Ipheion uniflorum* верхня, трьохгніздна, овальна, 0,5 см висотою та 0,3 см у діаметрі з великою кількістю насінних зачатків. Стовпчик ниткоподібний має центральне розміщення 0,6 см висотою та 0,1 см у діаметрі (рис. 1, В). Приймочка довжиною 0,1 см та 0,1 см у діаметрі. Плід – локуліцидна коробочка з кількома чорними насінинами.

У верхній частині квітконіжки, в основі квіткової трубки, в стінці зав'язі, у вільних верхівках листочків оцвітини наявні клітинні включення – рафіди. В тичинкових нитках, в'язальці та стовпчику вони відсутні.

У зав'язі *Ipheion uniflorum* ми виділяємо такі структурні зони: фертильну синасцидіатну структурну зону, висотою орієнтовно 680 мкм та фертильну симплікатну структурну зону, висота якої приблизно 1800 мкм та гемісимплікатну зону висотою орієнтовно 600 мкм; асимплікатна зона становить 140 мкм. Септальні нектарники з'являються на рівні гемісимплікатної зони і відкриваються нектарними щілинами біля основи стовпчика і характеризуються наявністю двох зон септального нектарника: зони «ліліюїдного» об'єданого нектарника та зони зовнішнього нектарника. Загальна висота септального нектарника – 600 мкм. Дах зав'язі становить 200 мкм. Основа зав'язі – 300 мкм.

Згідно положення роду в системі і недостатнє вивчення будови квітки, вивчення морфології квітки та будови гінецею, васкулярної анатомії квітки необхідне для оцінки примітивності і складності ознак квітки в усій групі родів підродини *Allioideae*. Наступне глибоке вивчення мікроморфології квітки, васкулярної анатомії різних видів підродин родини *Amaryllidaceae* дозволить порівняти їх та обґрунтувати існування родини *Alliaceae* як самостійної, а не як частини родини *Amaryllidaceae*.

Список використаних джерел

1. Chase M.W., Reveal J.L., Fay M.F. A subfamilial classification for the expanded asparagalean families *Amaryllidaceae*, *Asparagaceae* and *Xanthorrhoeaceae*. *Botanical Journal of the Linnean Society*. 2009. 161. P. 132-136.
2. Li Q.-Q., Zhou S.-D., He X.-J., Yu Y., Zhang Y.-C., Wei X.-Q. Phylogeny and biogeography of *Allium* (*Amaryllidaceae: Alliaceae*) based on nuclear ribosomal internal transcribed spacer and chloroplast rps16 sequences, focusing on the inclusion of species endemic to China. *Annals of Botany*. 2010. 106 (5). P.709-733.
3. Nguyen N. H., Driscoll H. E., Specht C. D. A molecular phylogeny of the wild onions (*Allium; Alliaceae*) with a focus on the western North American center of diversity. *Molecular Phylogenetics and Evolution*. 2008. 47 (3). P. 1157-1172
4. The angiosperm phylogeny group. An update of the angiosperm phylogeny group classification for the orders and families of flowering plants APG IV. *Bot. J. Linn. Soc.* 2016. 181. P. 1-20.

ФЛОРИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БОТАНІЧНОГО ЗАКАЗНИКА ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ «ВИШНЕВА ГОРА» (РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ)

Цісар О.О. – магістр групи БЗЛ-63ОМ факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки

Коцун Л.О. – к.б.н., доцент кафедри ботаніки і методики викладання природничих наук ВНУ імені Лесі Українки

У 1974 році на східній околиці села Городок Рівненської області поблизу гирла лівої притоки Горині – річки Устя створений ботанічний заказник загальнодержавного значення «Вишнева Гора», площею 97 га [1]. Свою назву цей природоохоронний об'єкт отримав завдяки поширенню на його території вишні степової – *Prunus fruticosa* Pall., яка зростає тут невеликим деревцем або кущем заввишки до 1,0 – 2,0 м на узліссі, серед чагарників.

У геоморфологічному відношенні ботанічний заказник загальнодержавного значення «Вишнева Гора» – це крейдяні горби, перекриті лесовими відкладами, відносна висота яких 45-50 м. Ґрунти між схилами чорноземи вилугувані на лесовидному карбонатному супіску, на схилах – дерново-карбонатні. З південної експозиції чітко прослідковується вертикальна зміна рослинного покриву від підніжжя пагорба до його верхівки. Тому тут можна зустріти як вологолюбні рослини, так і степові.

Загалом, територія заказника «Вишнева Гора» є крайньою північно-західною точкою поширення степових видів рослин в Україні. Ось чому цей унікальний куточок Рівненщини здавна привертала увагу багатьох дослідників, адже тут знаходяться найбільш збережені природні ділянки степової рослинності в межах Волинської височини, яка характеризується високим ступенем господарського освоєння. Недарма «Вишнева гора» стала класичним об'єктом для дослідників, що цікавляться флорою Волинської височини.

Першу згадку про цю цікаву з ботанічної точки пам'ятку надає визначний український ботанік Опанас Рогович у 1869. У 30-х роках ХХ століття Йосип Панек – рівненський дослідник, який вивчав флору «Вишневої гори», опублікував результати своїх досліджень у польськомовному виданні «Рочніку Волинському» [6], а пізніше і в інших виданнях. А. Кузьмичов – старший науковий співробітник Інституту ботаніки Академії наук України дослідив багатство і різноманітність флори Вишневої гори на порівняно невеликій площі. У своїх виданнях описував багатство її флори. У 1968-1970 роках випускник Городоцької середньої школи, нині професор, доктор біологічних наук Яків Дідух, провів ґрунтовні геоботанічні дослідження цієї території та зібрав гербарій рослин [2-4, 6].

У 1960-1965 роках експедиція львівського інституту, яка складалася з археологів, знайшла на Вишневій горі сліди двох майстерень крем'яних знарядь [3].

Проведені нами у 2021-2022 роках флористичні дослідження засвідчили, що у заказнику зростає 77 видів рослин з відділу *Angiospermae*. Домінують мішані дубово-грабові та грабові деревостани. Окрім дуба звичайного – *Quercus robur* L. та

гарба звичайного – *Carpinus betulus* L. значна участь у деревостанах берези повислої – *Betula pendula* Roth. У підліску зростають ліщина звичайна – *Corylus avellana* L., бруслини європейська – *Euonymus europaeus* L. та бородавчата – *E. verrucosus* Scop., крушина ламка – *Frangula alnus* Mill., терен колючий – *Prunus moldavica* Kotov, глід одноматочковий – *Crataegus monogyna* Jacq., калина звичайна – *Viburnum opulus* L, та інші чагарники. З мезофітів біля підніжжя пагорбів трапляються гадючник звичайний – *Filipendula vulgaris* Moench., шавлія лучна – *Salvia pratensis* L., буквиця лікарська – *Betonica officinalis* L. Зі зменшенням кількості вологи у ґрунті на схилах пагорбів домінують чагарники: *Prunus fruticosa*, зіновать руська *Chamaecytisus ruthenicus* (Fisch. ex Woł.) Klásk., 1958).

З трав'яних рослин тут трапляються півники угорські – *Iris hungarica* Waldst. & Kit., горицвіт весняний – *Adonis vernalis* L., осока Мікелі – *Carex michelii* Host. Типовими степовими видами є ковила волосиста – *Stipa capillata* L., волошка райнська – *Centaurea rhenana* L., цибуля круглоголова – *Allium sphaerocéphalon* L., типчак борознистий – *Festuca valesiaca* Schleich. ex Gaudin, осока низька – *Carex humilis* Leysser, чебрець Маршалла – *Thymus marschallianus* Willd., оман мечолистий – *Inula ensifolia* L.

Флора ботанічного заказника загальнодержавного значення «Вишнева Гора» характеризується значною участю ефемероїдів, які змінюють його аспекти у ранньовесняний період. До них належить анемона дібровна – *Anemone nemorosa* (L.) Holub, бурачок пустельний – *Alyssum desertorum* Stap.f., первоцвіти весняний *Primula veris* L. та лікарський – *Primula officinalis* Hill.

З Червоної книги України тут зростають горицвіт весняний – *Adonis vernalis* L., підсніжник звичайний – *Galanthus nivalis* L., лілія лісова – *Lilium martagon* L., *Stipa capillata*, ковилаа пірчаста – *Stipa pennata* L. тощо [5].

Територія заказника загальнодержавного значення «Вишнева Гора» має не тільки важливе наукове значення. Його флора приваблює туристів. Тут проходять численні навчальні екскурсії для учнів та студентів. Нами розроблена екологічна стежка з використанням матеріалів наукових досліджень для учнів 6 класу.

Список використаних джерел

1. Географічна енциклопедія України : [у 3 т.] / редкол.: О. М. Маринич та ін. Київ : УРЕ ім. М.П.Бажана, 1989. Т.1. С.180.
2. Коротченко І. А. Дідух Я. П. // Енциклопедія сучасної України. 1918-2008. Київ, 2008. С.152.
3. Коротун І.М., Коротун Л.К. Географія Рівненської області: природа, населення, господарство, екологія. Рівне, Ін-т підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. 1996. 380 с.
- 4.Ткаченко В. С., Дідух Я. П., Дубина Д. В., Кучерява Л. Ф., Шевера М. В. Анатолий Иванович Кузьмичев (к 70-летию со дня рождения). *Украинский ботанический журнал*. 2006. Т. 63, № 1. С. 131-134.
5. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. К. : Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.
6. Rocznik Wołyński. Równe : Nakład Wołyńskiego Zarządu okręgowego związku polskiego nauczycielstwa szkół powszechnych, 1930. Т. 1. 317 s.

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПОКАЗНИКИ КОНЦЕНТРАЦІЇ УВАГИ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Цьопух Юлія, Журавльов Олександр
Волинський національний університет імені
Лесі Українки, м. Луцьк (Україна)

Через сильний стрес, що переживають школярі в Україні, пов'язаний з воєнними діями на території держави, психічні та функціональні механізми регулювання систем організму зазнають значних перебудов. Такі різкі зміни середовища впливають на концентрацію уваги учнів та її рівень зокрема і під час навчального процесу. Саме тому для педагогів є надзвичайно важливо спостерігати за станом психологічного здоров'я дітей та шукати методи його покращення та зменшення негативного пресингу на вихованців. Вирішення даної проблеми має будуватися на комплексі взаємодоповнюючих аспектів – психологічний супровід спеціаліста і його робота з учнями, консультування педагогів та оптимізація наявних знань у закладах освіти та ін. Нами пропонується долучити фізіологічний аспект розв'язання даної проблеми. Дихальні вправи широко розповсюджені у різних терапіях, заняттях йогою, які безпосередньо базуються на концентрації уваги на диханні під час різних фізичних навантажень або під час медитацій та володіють заспокійливим ефектом.

Саме тому актуальність дослідження полягає у можливості зіставити показники концентрації уваги дітей у довоєнний період та під час війни, а також визначити, як дихальні вправи впливають на стан школярів.

Мета дослідження: Вивчити рівень концентрації уваги учнів під впливом дихальних вправ в період воєнного стану.

Результати дослідження: Експеримент було проведено на учнях 6-9 класів. У ньому взяли участь 52 дитини (28 дівчат та 24 хлопці). Дослід було проведено у два етапи. Перший етап: дітям було роздано зображення на якому послідовно потрібно відшукати цифри від одного до 90, а час, за який вони їх знаходили, був основним показником концентрації уваги. Другий етап проводився через місяць. Перед проведенням того ж дослідження, учням було запропоновано виконати декілька дихальних вправ:

- надування кульок
- етапне дихання протягом трьох хвилин: глибокий вдих (5 с), затримка дихання (5 с), видих (5 с), затримка дихання (5 с).

Такі дихальні вправи не займають велику кількість часу, рекомендовані для відновлення дихальної системи після респіраторних захворювань, та, загалом, позитивно впливають на респіраторну систему і роботу мозку.

Даний дослід викликав зацікавлення у школярів, спонукав їх до конкуренції та не перенавантажував. В результаті проведення даного експерименту нами встановлено зниження часу виконання завдань в обох групах (хлопців і дівчат) після виконання дихальних вправ.

В результаті проведеного дослідження ми помітили зниження часу виконання завдань в усіх групах (хлопців і дівчат) після виконання дихальних вправ.

У групах шостого класу середнє значення затраченого на дослід часу становило $1751,0 \pm 340,0$ с після виконання вправ знизилося до $1513,8 \pm 347,5$ с, у

хлопчиків з $1768,8 \pm 335,8$ с до $1447,8 \pm 284,2$ с. однак достовірної різниці значень між групами порівняння не було виявлено.

Сьомий клас також продемонстрував зменшення показників концентрації уваги після дихальних вправ (дівчата: було – $1639,6 \pm 268,6$ с, стало – $1446,8 \pm 308,7$ с; хлопці: було $1642,6 \pm 220,3$ с, стало – $1408,9 \pm 316,1$ с).

Восьмий та дев'ятий клас показали, ще більш значущу зміну у показниках. Час виконання завдань у дівчат до проведення дихальних вправ становив $1517,8 \pm 187,0$ с, після виконання вправ він становив $1256,1 \pm 282,6$ с; у хлопців до виконання аналогічних вправ він складав $1517,8 \pm 187,1$ с, станом після виконання вправ він становив $1254,9 \pm 285,7$ с. В обох групах, виділених за фактором статі, різниця результатів до і після експерименту є статистично достовірною ($p < 0,05$).

У дев'ятому класі дівчата до проведення експерименту виконували завдання за $1025,5 \pm 121,0$ с, а після – $650,8 \pm 137,6$ с; у хлопців до вправ показник становив $1174,0 \pm 130,1$ с, а після – $553,0 \pm 171,1$ с. Варто відмітити, що у дівчат такі зміни мали статистично достовірний рівень ($p < 0,05$).

Отож підсумувавши вище наведені результати можна зазначити помітне покращення концентрації уваги у всіх класах, але достовірні зміни було нами відмічено у восьмому та дев'ятому класах ($p < 0,05$), саме це дає можливість стверджувати що виконання таких вправ є ефективним методом покращення концентрації уваги дітей під час уроку.

Також нами був проведений аналіз показників концентрації уваги у групи дітей з різницею в один рік до війни та під час неї. Аналіз отриманих результатів показав, що в усіх досліджуваних відмічено погіршення концентрації уваги під час воєнних дій (дівчата $p = 0,02$, хлопці $p = 0,03$), порівняно із довоєнними показниками. Проте впродовж першої фази експерименту (до війни) відмінності між сусідніми за віком класами відмічено не було.

Таким чином, застосування дихальних вправ до виховного і навчального процесу дає можливість покращити концентрацію уваги дітей середнього шкільного віку та покращити їх інтелектуальні та пошукові можливості.

Зацікавленість учнів та вчителів даною методикою дає підставу для пошуку нових методів покращення психоемоційного та фізіологічного здоров'я учнів на усіх етапах навчання у школах

Список використаних джерел

1. Бабский Е.Б. Физиология человека / Бабский Е.Б. – М. : Медицина. 1985
2. Дихальна гімнастика при легкому перебігу коронавірусної хвороби [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=O8LcqSrSGRk>.
3. Дихальні вправи для пацієнтів з пневмонією від реабілітологів Інсультного центру [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=b2rVvG1w148>.
4. Дихальні вправи для профілактики коронавірусу від Ксенії Літвінової [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=FyMW9XhAJrc>.
5. Івашура Н. С. Інклюзивна освіта. Методичні рекомендації для педагогів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. С. 1. Івашура, А. В. Ангелова., 2018.

6. Психологічні тести на увагу. Тести на увагу [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://goaravetisyan.ru/uk/psihologicheskie-testy-na-vnimanie-testy-navnimanie-test-na-razvitie-pamyati-i/>.

7. Ткачук К.Н., Халімовський М.О. Основи охорони праці. – К.: Основа, 2003.

8. Філімонов В. І. Клінічна фізіологія: Підручник для мед. ВНЗ III-IV рів. акред. К., 2013

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕНДРОРІЗНОМАНІТТЯ ВУЛИЧНИХ НАСАДЖЕНЬ МІСТА ЛУЦЬКА

Шепелюк М.О. – к.с.-г.н., доцент кафедри лісового та садово-паркового господарства ВНУ імені Лесі Українки

Насадження у місті поліпшують екологічний стан та створюють комфортні умови середовища проживання населення, водночас забезпечуючи важливий архітектурний елемент в сучасному ландшафті. Збільшення біорізноманіття, моніторинг та оцінка фітосанітарного стану деревних рослин міста є одним із засобів регулювання поліпшення довкілля [1].

Відомо, що перші вулиці Луцька сформувалися на рубежі XIII–XIV століть [3]. Нині сучасний Луцьк налічує більш ніж 500 проспектів, площ, набережних, вулиць, провулків, проїздів та шосе. З них для дослідження виділено найбільш значущі та популярні об'єкти, що розділені на категорії згідно планувальної структури містобудівної ситуації, а саме: вулиці центральної частини міста, периферії та проспекти.

За результатами проведення інвентаризації, вуличні посадки центральної частини міста репрезентовані видами: *Aesculus hippocastanum* L. (225 шт., або 36 % від загальної кількості), *Tilia cordata* Mill. (148 шт., або 23 %) та *Betula pendula* Roth. (67 шт., або 11 %). У насадженнях вищенаведеної групи присутні види плодових дерев, їх частка становить – 7 %, найпоширеніші з них: *Cerasus vulgaris* Mill., *Juglans regia* L. та *Malus domestica* (Borkh.) Borkh. За літературними джерелами, поширення плодових у вулицях міста має бути обмеженим, оскільки в період плодоношення деякі з них можуть затрудняти рух пішоходів, а також за габітусом не відповідають нормам вуличної забудови [2].

За діаметром стовбура найбільш вирізнялись два екземпляри *Juglans regia* – 78,5–85,0 см, віком близько 70 років. Максимальні показники проекції крони та висоти зафіксовано у *Phellodendron amurense* Rupr. (14,5/22,3 м; 21,4 м) та *Quercus robur* L. (17,4/15,2 м; 16,8 м). Переважна більшість рослин вулиць центральної частини міста мають вік 31–60 років.

У насадженнях вулиць периферії міста домінуючі такі види: *Aesculus hippocastanum* (571 шт., або 53 % від загальної кількості), *Tilia cordata* (324 шт., або 30 %) та *Betula pendula* (71 шт., або 7 %). Максимальний показник діаметра та проекції крони відзначено у *Fraxinus excelsior* L. у віці 70 років – 85,5 см та 14,3/15,8 м відповідно; а висоти – у *Populus nigra* L. (20,3 м). Переважаючими є

насадження також від 31 до 60 років. Наймолодші екземпляри – *Acer pseudoplatanus* ‘Atropurpureum’ (8 років) та *Cerasus vulgaris* Mill. (6 років).

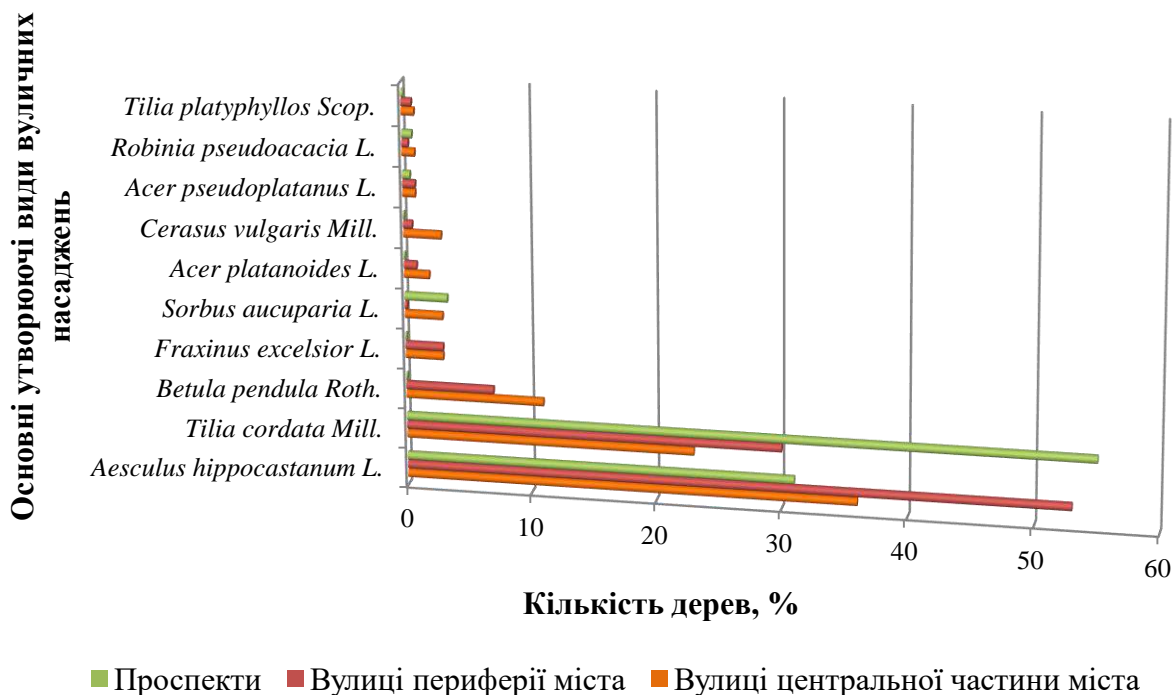

Рис. 1. Репрезентативність деревних видів у вуличних насадженнях міста

У насадженнях проспектів найбільший відсоток трапляння отримали – *Tilia cordata* (726 шт., або 55 %), *Aesculus hippocastanum* (409 шт., або 31 %) та *Acer platanoides* ‘Globosum’ (49 шт., або 4 %). Частка плодкових значно менша порівняно з вулицями центральної частини міста і становить – 0,7 %. Найбільший діаметр стовбура зафіксовано у *Robinia pseudoacacia* – 80,0 та 84,5 см у 70 річному віці; найбільша висота – *Acer pseudoplatanus* – 17,4 м у 80 років, при діаметрі 70,0 см. Проекція крони – 13,5/14,0 м у *Acer pseudoplatanus* ‘Atropurpureum’, у віці 55 років при діаметрі 47,0 см та висоті 13,8 м.

Найбільша кількість рослин 573 шт. перебуває у класі віку 31–40 років. Наймолодшими є екземпляри: *Acer platanoides* ‘Globosum’ – 5–9 років, *Picea pungens* Engelm. – 7 р. та *Thuja occidentalis* ‘Columna’ – від 5 до 8 років. До найстаріших належать *Aesculus hippocastanum* та *Robinia pseudoacacia*.

Різноманітність кущів та їх поширення на вулицях Луцька є досить обмеженим – лише 12 видів. Переважаючими є *Juniperus sabina* (21,8 %), *Physocarpus opulifolius* ‘Diabolo’ (18,4 %), *Buxus sempervirens* L. та *Ligustrum vulgare* L. – по 14 %. За віковим розподілом: 68 % кущів до 10 років, від 11 до 20–32 %.

У цілому, в складі вуличних насаджень міста переважають такі деревні види, як: *Aesculus hippocastanum*, *Tilia cordata*, *Betula pendula* та *Fraxinus excelsior*. Лише *Aesculus hippocastanum* становить 53 % від загальної кількості рослин зелених насаджень вулиць периферії міста та 31 % проспектів. *Tilia cordata* найпоширеніша на проспектах – 55 %, менше – у вулицях центральної частини (23 %). Відсоток трапляння *Betula pendula* у вулицях центральної частини на 10,5 % більший, ніж на проспектах. Така ж тенденція у *Fraxinus excelsior*: частота трапляння у центральних вулицях – 3 %, у проспектах – 0,1 %. У *Sorbus aucuparia* максимальна – 4 % (вулиці

центральної частини), мінімальна – 0,2 % (периферії міста). Загалом, рослини вищенаведених видів утворюють 76,4–93,4 % від загальної кількості всіх досліджених насаджень вулиць.

Список використаних джерел

1. Ковалевський С. Б., Шепелюк М. О. Дендрофлора міста Луцька. Монографія. Луцьк: 2019. 197 с.
2. ДБН Б.2.2-1-01. (Проект. Перша редакція) Містобудування. Планування і забудова населених пунктів (40681).
3. Adam Wojnicz. Łuck na Wołyniu. Łuck, 1922. 29 s.

СЕКЦІЯ 8. ІСТОРІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ ТА ДЕРЖАВНА БЕЗПЕКА

ДОЗВІЛЛЯ В ПОВСЯКДЕННІ БРИТАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЗА ВІКТОРІАНСЬКОЇ ДОБИ (на прикладі Лондона)

Байцим О. О. – здобувачка вищої освіти
1 курсу факультету історії, політології
та національної безпеки ВНУ імені Лесі
Українки

Хлібовська Г. М. – к. і. н., доцентка кафедри
всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. В 1837 році на престол Сполученого королівства Великої Британії та Ірландії зійшла 18-річна королева Вікторія. Її правління, яке тривало більш як шістдесят три роки, відзначилося промисловим піднесенням, політичною стабільністю, утвердженню сталих, головно консервативних повсякденних практик. Попри значне зменшення конституційних прав британської монархії, саме стиль життя королеви Вікторії значно посилив престиж королівської сім'ї. В українській історичній науці означена тема майже не досліджувалася. Відтак вивчення дозвілля мешканців Британського королівства, як складової повсякдення є актуальним.

Метою статті є дослідження найбільш поширених видів та форм проведення дозвілля англійського суспільства у період правління королеви Вікторії.

Виклад основного матеріалу. Розваги британців в тому часі були різноманітними: від відвідування театрів до сеансів гіпнозу. У різних прошарках суспільства усталилися певні традиції в організації дозвілля. Залежали вони насамперед від соціального статусу, освіти, прибутків. Подекуди зберігалися жорстокі криваві розваги (цькування ведмеда чи бика, кидання палицями у прив'язаного півня), попри те, що у 1835 році їх законодавчо заборонили. Зберігалася практика відвідування місць собачих боїв.

У Лондоні працювали театри та мюзик-холи на будь-який смак. Зазвичай в понеділок ввечері відбувалося шість вистав, куди приходили менш заможні глядачі віком від восьми до двадцяти років. У бідних кварталах Лондона існували платні заклади у частині приміщень пабів, де популярними були розповіді про кримінальні історії. У мюзик-холах, за шість пенсів відвідувачі могли пити, курити, дивитися на акробатів, слухати уривки з опер. З 1804 року в театрі Седлерс-Уеллс (Sadler's Wells) величезний резервуар під сценою довжиною 90 футів заповнювався водою з штучного водного об'єкта Нью-Рівер-Хед (New River Head). 1823 року тут з'явилися механізми, що піднімали сцену і декорації до стелі, для показу «шоу води». На зразок сучасного караоке працювали театри «Альберт-Салун» (Royal Albert Saloon) у Східній Англії. Члени парламенту, професори університетів, судді та присяжні відвідували королівський театр (*Royal Opera House*) в Ковент-Гардені, де слухали оперу, пісні. Згадується, що у 1842 році тут відбувалися жартівливі судові

засідання на яких висміювали подробиці шлюбно-розлучних справ (у той час розгляд подібних справ у судах був відкритим) [3, с. 296–297].

Найвідомішим мюзик-холлом була Альгамбра на Лестер-сквер у західній частині Лондона, де у 1858 році відкрили цирк [4]. Популярними були балетні спектаклі та номери «Акробат на трапеції». З 1860 року працював мюзик-холл для танців та сценічних постановок [5, с. 106]. Регулярно проходили концерти в Ганновер-сквер-румі. У 1855 році ціна за квиток на один з концертів становила 130 фунтів. Кожної п'ятниці у Ексетер-холлі, на вулиці Стенд південно-західної Англії, звучали ораторії у виконанні п'ятнадцяти членів Товариства духовної музики.

В промислово-житловому районі Південного Лондона – Воксхоллі (Vauxhall) працювали розважальні парки. У Воксхоллі збереглися «похмура тіниста алея», «світла річечка» та «ставок із гігантською статуєю Нептуна та фігурами восьми білих коней» для підсвічування яких використовували газове освітлення. Тут працював цирк із кінними виставами, а у вечірній час «вражаючим видовищем» вважався феєрверк [3, с. 298].

Парки-розваги Крєморна на березі Темзи в Челсі (передмістя Лондона) відкрилися в 1840-х роках, де були театр, банкетний зал, альтанки, перший зал для американського боулінгу та ряд інших атракціонів. Вдень тут демонстрували живі картини, влаштовували карнавальні ходи, катання на повітряній кулі.

Лондонські громадські парки відкриті для всіх бажаючих. У 1841 році поблизу одного з районів північно-східного Лондона – Хакні (Borough of Hackney) почали будівництво парку королеви Вікторії з великими водоймами, футбольним полем, полем для крикету та станцією оренди човнів для прокату. Популярним місцем для відпочинку став Баттерсі-Парк (Battersea Park) на південному березі Темзи навпроти Челсі, відкритий 1858 року. Він славився красивим озером (існує до нині), де в 1864 році започаткували ботанічний сад з субтропічними рослинами [2, с. 239].

Спорт і фізичні вправи – розвага переважно чоловіків. Популярними були перегони Grand National або перегони в Аскоті, які відвідувало понад 60 тисяч глядачів. Кулачний бій (бокс) вважався спортом для робітників, джентельменів та аристократів. Проводилися регіональні турніри серед відомих бійців, бої за приз між представниками робітничого класу. В 1837 році бокс поширився в сільській місцевості, однак наприкінці XIX століття цей вид спорту домінував у бідних районах великих міст Англії. З 1860 року найбільш популярним видом спорту серед міських і сільських жителів середнього класу держави став крикет. У робітничому середовищі набув популярності футбол [1, с. 374–382].

Висновки. В бурхливому XIX столітті робочий графік залишав британцям небагато вільного часу. Але, попри це, організації дозвілля в англійському суспільстві за вікторіанської доби приділяли значну увагу. Його форми були різноманітними і різнилися залежно від соціального статусу мешканців. Найбільш поширеними видами були: гра в карти, крикет, футбол, бокс, кінні перегони, теніс, духові оркестри в паркових зонах, відвідання театрів, цирку, концертів тощо.

Список використаних джерел:

1. Гудман Р. Е. Как жить в Викторианскую эпоху. Повседневная реальность в Англии XIX века. Перекл. з англ. В. Степанова. Москва, 2021. 528 с.
2. Дитрич Т. В. Повседневная жизнь викторианской Англии. Москва, 2007. 424 с.

3. Пикард Л.Викторианский Лондон. Жизньгорода.*Перекл. з англ. Н. Кротовская, М. Бурмистрова, В. Кулагина-Ярцева.* Москва, 2011. 560 с.
4. Театр Эстрады Альгамбры. URL: https://hmong.ru/wiki/Alhambra_Theatre (Дата звернення: 26. 10. 2022).
5. Ritchie J. The Night Side of London. London, 1869. 227 p. URL: <https://www.gutenberg.org/files/32774/32774-h/32774-h.htm> (Дата звернення: 26. 10. 2022).

РЕКЛАМА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ АУДИТОРІЇ НА СТОРІНКУ ПРОЄКТУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМЕРЦІЇ

Баран К. М. – студентка 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Герасимчук О. Б. – к. е. н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Соціальна комерція – це сегмент електронної комерції, в якому продавці продають товари безпосередньо через платформи соціальних мереж, що дозволяє потенційним клієнтам взаємодіяти з брендами, переглядати товари та здійснювати покупки [5, с. 326].

Проект соціальної комерції – бізнес-проект, в якому представлення та продаж товару або послуги відбувається через сторінки в соціальних мережах. Термін взаємопов'язаний з інтернет-магазином, проте відрізняється платформами, оскільки переважно інтернет-магазин функціонує за допомогою сайту або маркетплейсу.

Для того, щоб проект соціальної комерції був успішним і приносив прибуток необхідно постійно залучати нову аудиторію на його сторінку. Реклама в соціальних мережах є одним із найкращих і найшвидших способів охопити нову цільову аудиторію. Вона може допомогти проекту отримати більше переглядів контенту та нових клієнтів, не турбуючись про алгоритми соцмережі.

Існує три види реклами в соціальних мережах: таргетована, реклама у блогерів, спонсорство в розіграшах.

Таргетована реклама зосереджена на конкретних рисах, інтересах та уподобаннях споживача. Вона має низку переваг порівняно з іншими способами просування бізнесу в інтернеті, оскільки дає можливість з великої аудиторії виокремити сегмент, що цікавиться конкретним товаром чи послугою. Налаштуванням таргетованої реклами може займатись SMM-спеціаліст проекту або таргетолог [2, с. 115].

Популярним способом просування сторінки проекту соціальної комерції є реклама у блогерів. Блог – це щоденник, особиста комунікативна платформа блогера. Товари і послуги, що рекламуються в блогах, сприймається як особистий

досвід споживача, а отже, достовірна інформація, навіть якщо це прихована реклама [3, с. 101].

Блогери вибудовують спільноту, яка цікавиться їх життям та довіряє їхньому вибору. Такий рівень довіри значно підвищує ефективність реклами, адже, більшість користувачів приймає рішення щодо покупки, зважаючи на відгуки про товар. Якщо відгук про товар/продукт публікує медійна особистість або експерт у конкретній сфері, продукція цієї компанії стає більш вагомим в очах аудиторії.

Для того щоб реклама у блогерів була ефективною, важливо дотримуватись правил: обирати блог за тематикою та цільовою аудиторією. Наприклад, для реклами проєктів, які реалізують косметичку найкращим варіантом є б'юті-блогери (блогери у сфері краси). Такі лідери думок тестують парфумерно-косметичну продукцію, зіставляють її сильні та слабкі сторони, порівнюють продукти різних косметичних марок, рекомендують або не рекомендують товар до придбання.

Ще одним способом просування є купівля проєктом соціальної комерції спонсорства в Giveaway. Блогери самостійно або агенції просування організують конкурс в соціальній мережі, в якому користувачам пропонується за призи підписатися на сторінки спонсорів. Це спосіб швидко отримати багато нових підписників для бізнесу, проте учасники цих конкурсів в першу чергу зацікавлені в отриманні подарунку, а не в підписці на магазини, тому після закінчення розіграшу велика частина користувачів відписується або лишається баластом сторінки, не реагуючи на контент, який публікує менеджер.

Недієвість цього методу просування проявляється і в тому, що соціальні мережі виступають проти розіграшів: стежать за сплесками підписок та відписок, блокують сторінки таких конкурсів і блогерів, які їх анонсують. Правила соціальних мереж не забороняють розіграші безпосередньо, але в них зазначено, що не можна пропонувати гроші або грошові подарунки в обмін на вподобання, коментарі, підписку чи інші види залучення [1].

Отже, в умовах реалізації проєкту соціальної комерції найбільш дієвою є таргетована реклама, оскільки вона налаштовується на конкретну цільову аудиторію. Хороші результати спостерігаються і у випадку використання реклами у блогерів, за умови якщо для реклами конкретного товару правильно підібрано блогера. Найменш дієвим є Giveaway, оскільки його учасники не зацікавлені в підписці на проєкт, а лише в отриманні призу, оскільки після закінчення розіграшу більшість нової аудиторії відписується від сторінки.

Список використаних джерел

1. Виноградова О., Дрокіна Н. Інноваційні маркетингові інструменти просування продукції в Інтернеті. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*. 2020. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201196> (Дата звернення 24.10.2022).

2. Гринкевич С. С., Сорокіна Ж. Д., Сітарчук М. А. Таргетована реклама у соціальних мережах: її популярність та ефективність. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип 17. Т.2 С. 115–123.

3. Досенко А. К. Блогінг як платформа для прихованої реклами. *Держава та регіони*. 2015. № 3. С. 100–103.

4. Дубовик Т. В., Герасимчук Т. А. Поняття та система соціальної комерції. *Бізнес Інформ*. 2019. №3. С. 84–90.

5. Дубовик Т. В., Ортинська В. В. Система соціальної комерції. *Бізнес Інформ*. 2017. № 3. С. 325–331.

МАХАТМА ГАНДІ – ІДЕОЛОГ РУХУ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ІНДІЇ

Бохотниця С. М. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. – к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Ніхто не знає де й коли народжуються ті люди, які здатні кардинально змінювати історію. Такою людиною був політичний і громадський діяч, один з керівників та ідеологів національно-визвольного руху за незалежність Індії Мохандас Карамучанд Ганді, якого й до нині в країні шанують як «Батька нації». Індійці називали його Махатмою, що на мові хінді означає «Велика душа» [1, с. 105]. Це ім'я якнайкраще розкриває природу його особистості. Проте сам Ганді вважав себе недостойним носити саме таке ім'я, бо не любив гучних слів і не вважав себе ані великим мислителем, ані великим вождем.

Мета дослідження: розглянути філософські й політичні погляди борця за незалежність Індії та національного героя – Махатми Ганді.

Результати дослідження. Народився Мохандас Ганді 2 жовтня 1869 року в місті Порбандар у багатодітній індійській сім'ї. Ріс хлопчик у родині, де дотримувалися звичаїв індуїстської релігії, що не могло не вплинути на формування його світогляду.

Майбутній лідер нації не вирізнявся якимись помітними успіхами в навчанні, був дуже несміливим і унікав товариства інших дітей. В дитинстві він не мав якихось лідерських рис [4].

4 вересня 1888 року вісімнадцятирічний Ганді відплив з Бомбея в Лондон на навчання, де через 3 роки отримав диплом баристера (адвоката). Він не лише удосконалив свою англійську, а й вивчив ще французьку мову, в Лондонському університеті та Школі права опановував юридичні та природничі науки.

Отримавши у 1891 році юридичну освіту у Великій Британії, Ганді повернувся до Індії [3, с. 170]. Він хотів працювати на посаді адвоката при суді в Бомбеї. Проте не здобув значних успіхів через те, що не був досконало знайомий з традиційним індійським та мусульманським правом, а також через власну чесність (юридична система Британської Індії була тоді наскрізь корумпованою) та сором'язливість.

У 1893 році за запрошенням свого старшого брата переїхав у південноафриканську провінцію Наталь, аби представляти в суді інтереси одного індійського купця, який зайшов у майновий конфлікт із своїм колегою-земляком. Він сподівався, що повернеться додому десь за півроку, але судилося інакше – прожив у Південній Африці довгих 24 роки [4].

Працюючи у Південній Африці, Ганді не лише досягнув блискучих успіхів у адвокатській кар'єрі, але й розпочав правозахисну діяльність проти расової дискримінації та утиску індійців. У 1894 році заснував Індійський конгрес і розпочав боротьбу за надання індійцям рівних громадянських прав з південноафриканськими білими. В результаті південноафриканським індійцям удалося домогтися скасування деяких дискримінаційних законів.

1904 року Ганді полишив свою адвокатську практику, яка приносила чималий прибуток, купив ферму Фенікс поблизу Дурбана, де й оселився разом із сім'єю та однодумцями.

У Південній Африці Ганді виробив тактику ненасильницького опору (сатьяграхи) [3, с. 171]. Під час другої англо-бурської та англо-зулуської війн Ганді створив санітарні загони з-поміж індійців для допомоги британцям, хоча, за його власним визнанням, вважав за справедливу боротьбу бурів і зулусів; свої дії він розглядав як доказ лояльності індійців до Британської імперії, що, на думку Ганді, мало переконати британців надати Британській Індії право на самоврядування. Першою масовою кампанією сатьяграхи став знаменитий марш на Трансвааль, який відбувся 13 листопада 1913 року [2, с. 124-125].

Уряд запропонував 1906 року запровадити обов'язкову реєстрацію всіх індійців. Ганді скликав масові збори індійців. Тоді він вперше вдався до тактики ненасильницького опору. Індійці організовано й твердо відмовлялися підкорятись закону. Переговори спершу не дали наслідків, так само, як і поїздка Ганді до Великої Британії. Боротьба розпочалася мітингом на якому індійці демонстративно спалювали повістки на реєстрацію. На цьому мітингу Ганді було вперше заарештовано.

Після повернення на батьківщину він зблизився з партією Індійський національний конгрес і незабаром став одним із лідерів національно-визвольного руху Індії, ідейним керівником Конгресу. Після Першої світової війни Ганді та його послідовники активно виступали на велелюдних мітингах із закликами до боротьби проти британського панування. Цю боротьбу Ганді обмежував винятково ненасильницькими формами, засуджуючи будь-яке насильство з боку революційного народу.

Така позиція загалом відповідала інтересам індійської буржуазії і партія Індійський національний конгрес цілком її підтримала. У 1919–1947 роках Національний конгрес під керівництвом Ганді перетворився на масову національну організацію, що мала широку підтримку народу. Залучення широких мас до національно-визвольного руху стало великою заслугою Ганді й джерелом його величезної популярності [4].

Висновки. Впродовж усієї історії люди боролися проти своїх гнобителів і майже завжди це означало взятися «за меч». Проте в ХХ столітті Махатма Ганді запропонував інший шлях боротьби за права, свободу і незалежність – ненасильницький опір.

Водночас індійський правозахисник навчив своїх прихильників теорії та практиці ненасилля не як пасивної покірності перед злом, а як активному і дієвому способу мирного вирішення конфліктів.

Список використаних джерел

1. Ганді Могандас. Філософський енциклопедичний словник. В. І. Шинкарук (гол. Редкол.) Київ, 2002. 742 с.
2. Датта Д. Філософія Махатми Ганді. Москва, 1959. 149 с.
3. Щербенко Е. Ганді Махатма. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ, 2011. 170 с.
4. Леся Воронина про Махатму Ганді. Леся Воронина. Київ, 2010. 125 с.

ПЕРЕДУМОВИ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

Бохотниця С. М. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі українки

Понедельник Л. А. – к. і. н., доцент кафедри історії України та археології ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Революція Гідності 2013–2014 рр. стала переломною сторінкою в українській історії. Вона вплинула на розвиток української нації, дала своєрідний поштовх до становлення її сили та самоутвердження. Внаслідок бурхливих подій осені 2013 – зими 2014 рр. перед кожним із нас постав вибір: або продовжувати розпочатий нами патріотичний шлях, продовжувати формувати нашу нову політичну ідентичність, активну громадянську позицію або приборкати свої амбіції і поступово перетворити свою країну в одну з колоній Росії.

Мета дослідження: проаналізувати передумови Революції Гідності 2013–2014 рр.

Результати дослідження. Революція Гідності належить до нового типу революції кінця ХХ – початку ХХІ ст., коли глобалізація заповонила увесь світовий простір та породила нову історичну ситуацію. Сучасний світ надзвичайно глобалізований, тому особливу роль в ньому відіграють інформаційно-комунікативні технології. Водночас сучасний тип революційних перетворень спрямований не стільки на зміни старого порядку, скільки на збереження законності [2, с. 5]. Історична трансформація революційних змін яскраво демонструє суспільний поступ, зокрема і українського суспільства. Якщо у добу Козаччини ключовими рисами спротиву українців були соціальні чинники, упродовж ХІХ – ХХ ст. відбувалося становлення національних факторів, на базі яких виникали революції, то у новочасну добу вагомим є поєднання декількох чинників: соціального, політичного, національного, економічного із основною ціллю «досягнення справедливості» [4, с. 40].

З приходом до влади В. Януковича в Україні було взято курс тотальну русифікацію української держави. Зокрема таке неофіційне зросійщення полягало у відмові від україномовних інформаційних ресурсів та у збільшенні російської культурної продукції на телебаченні, радіо; у переході на «робочу» російську мову в адміністрації Януковича, у відновленні тестування учнів російською та інші «революційні нововведення» тодішнього міністра МОН України Д. Табачника.

Сучасні дослідники доводять, що загалом така політика була направлена на формування усвідомлення меншовартості культури України, в той як час культура Росії в баченні українців демонструвалася «кращою». Водночас, в країні поширювалися нехарактерні для української культури символи Росії [1, с. 115]. Наприклад, взимку 2010 р. було проведено масштабні заходи із застосуванням російських символів культури, зокрема матрьошок, скоморохів, ведмедів та самоварів. Подібні заходи проводилися й у наступні роки.

Поміж основних економічних передумов, звернемо увагу на процес знищення малого бізнесу. Із часу обрання В. Януковича основна економічна політика розгорталася навколо великого бізнесу, тоді як для малого бізнесу практично не було сприяння. Політика абсолютно відповідала інтересам урядових політичних сил та була направлена на зростання можливостей очільників великих виробництв, значна частка яких пізніше склала т.з. родину Януковича [1, с. 117].

Перші хвилі незадоволення такою політикою були помітні у грудні 2010 р., коли відбулися протести проти схвалення Верховною Радою України нових податкових кодексів. Такі мітинги проходили із листопада по грудень 2010 р. як вияв незгоди із обраною урядом України економічною політикою, скерованою на знищення малого бізнесу. Протестні заходи в сучасній історіографії отримали назву «Податковий майдан» та проходили у більшості великих міст України [3].

Важливою передумовою Революції Гідності було підписання Харківських угод (квітень 2010 р.). Відповідно до них термін перебування Чорноморського флоту ВМФ Росії в Криму був продовжений до 2042 р. Зазначений термін було збільшено завдяки домовленостям щодо заміни дешевого для України російського газу способом використання знижок у вигляді скасування митних зборів. Підписання угод спричинило в Україні суспільне обурення. Зокрема, більшість сучасних аналітиків оцінили її як таку, що не відповідає Основному закону України [3]. Як наслідок вказані угоди жодним способом не покращили газове становище України, а Російська Федерація продовжувала політику ультиматумів у газовій галузі.

Ключовою передумовою Революції Гідності стало скасування процесу підписання угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом. Така угода організовувалася у відповідності до законодавчо сформованих основних цінностей української зовнішньої політики. Ідеться про Стратегію інтеграції України до ЄС (1998 р.); Угоду про партнерство та співпрацю між Україною та ЄС та їх країнами-членами (1994 р.); та про інші документи, що також окреслювали основні пріоритети європейського розвитку України.

Згодом команда В. Януковича намагалася переконати український соціум у безглузді ідеї євроінтеграції, заявляючи що для того, аби отримати безвізовий режим із ЄС Україна має узаконити одностатеві шлюби та ухвалити закони про рівність.

У той же час влада і надалі активно розвивала проросійський курс. Зокрема, 17 грудня 2013 р. В. Янукович погодився отримати від Росії \$ 15 млрд. через закупівлю росіянами цінних паперів України. Водночас, 27 грудня була сформована заява про те, що «Україну ніхто в ЄС не кличе» [1, с.118]. Ці події призвели до соціального невдоволення кроками влади та призвели до розгортання мітингів у країні.

Висновки. У 2013 році стало цілком очевидно, що країна перебуває у кризовому стані. Невдалі політичні маневри та виснаження державної скарбниці вели до непередбачуваних наслідків. Внаслідок серйозного загострення ситуації, тотальної корупції, планомірного згортання демократичних прав та свобод, неможливості розв'язання наявних проблем законними методами та демократичними процедурами, настав час рішучих дій, які підштовхнули людей до активних виступів.

Список використаних джерел

1. Балабан Р. Майдан як політичний інститут. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень*. 2015. Вип. 2. С. 113–131.
2. Головченко В. Українська революція в контексті «третьої хвилі демократизації». *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 126, С. 4–14.
3. Горчинська О. За що стояв Майдан? URL: <https://nv.ua/ukr/publications/za-shcho-stojav-majdan-10-vimog-ukrajintsiv-tri-roki-potomu-283090.html>
4. Грабовська І. Єврореволюція як революція гідності в контексті цивілізаційної проблематики. *Філософська думка*. 2014. № 6. С. 39–46.

ВОЛИНСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ЯК РЕГІОНАЛЬНИЙ ОСЕРЕДОК ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ

Верба Т. В. – аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки

Волинський краєзнавчий музей заснований у 1929 р. завдяки старанням місцевого осередку Товариства краєзнавців та опіки над пам'ятками минулого. Практично відразу він став провідним закладом з дослідження та збереження археологічної спадщини у регіоні. У музеї було створено відділ археології, який очолив Зигмунт Леський. Вчений організував та провів ряд археологічних досліджень у межах Волинського воєводства [1].

Перші великі розкопки З. Леський проводив у 1934 р. на території середньовічного городища у с. Коршів неподалік Луцька. У ході робіт було виявлено матеріали та об'єкти ранньозалізного часу та періоду Київської Русі. У наступному році вчений виявив та дослідив могильник вельбарської культури у с. Дерев'яне Рівненського повіту. Музей отримав за результатами робіт колекцію посуду та побутових речей, які частково використовуються в експозиційній роботі до наших днів [5].

Починаючи з 1935 р. музей перейшов під опіку новоствореного Волинського товариства приятелів наук, яке ініціювало зміну директора. У 1936 р. цю посаду посів молодий польський археолог Ян Фітцке. У перший рік своєї роботи вчений спільно із З. Леським провели ряд археологічних досліджень та пам'яткоохоронних робіт. Зокрема, науковці довершили археологічні розкопки у с. Коршів, де виявили

середньовічні об'єкти. Пізніше музейні археологи досліджували пам'ятки епохи бронзи та ранньозлізного часу в селах Городок, Одереди, Вишків та Кульчин Луцького повіту.

Протягом 1937 р. Я. Фіцке та З. Леский відкрили та дослідили ряд важливих пам'яток. Одним із найцікавіших відкриттів стало виявлення у с. Сьомаки Луцького повіту некрополя Волино-люблінської культури періоду енеоліту. Завдяки старанням вчених вдалося врятувати та передати до музейних фондів ліпний орнаментований посуд та його фрагменти. У цьому ж році на території Волинського воєводства здійснили археологічні розвідки та розкопки відомі польські вчені Тадеуш Сулімірський та Тадеуш Рейман. Їх роботи замовило та оплатило Волинське товариство приятелів наук. Усі виявлені матеріали були передані до фондів Волинського музею. Польські археологи провели розвідки на понад 100 пам'яток у межах Кременецького та Сарненського повітів.

У наступні два роки археологи Волинського музею здійснили обстеження окремих гмін Рівненського повіту та провели дослідження на кількох десятках пам'яток. Одним із найважливіших об'єктів, що досліджувався в означений період став Луцький замок. Завдяки старанням археологів засвідчено наявність на території замку не лише середньовічних культурних нашарувань, а й набагато раніших, які датувалися періодом неоліту.

Після завершення Другої світової війни та входження Волині до складу СРСР, повністю змінилися кадри музею і тривалий період заклад перестав здійснювати польові археологічні дослідження. Це не завадило музею значно розширити археологічні фонди новими матеріалами. Працівники акцентували увагу на опрацюванні наявних археологічних матеріалів та описі нових надходжень від експедицій з Інститутів археології АН УРСР та СРСР.

Лише у 1960-х рр. Волинський краєзнавчий музей поновив традицію проведення розкопок, завдяки старанням директора установи Анатолія Каліщука. Він провів дослідження на могильнику римського часу, що був виявлений у с. Баїв Луцького району. Вчений спільно з київськими археологами розкрив площу 250 м² та розкопав 32 поховання, 19 з яких здійснені за обрядом тілоспалення, решта – тілопокладні. У похованнях було виявлено багатий супровідний матеріал, представлений посудом та прикрасами [4].

У цей же період до музею потрапив, випадково виявлений, скарб срібних виробів римського часу із с. Качин Камінь-Каширського району. Після детального аналізу скарбових речей вчені дійшли висновку, що вони найімовірніше були виготовлені на території Римської імперії.

Черговий етап активної археологічної діяльності Волинського краєзнавчого музею почався у другій половині 1980-х рр. В установі було створено дві постійнодіючі експедиції – Давньоруську та Південно-Волинську. Їх основними завданнями було виявлення нових пам'яток археології, уточнення даних про уже відомі та наукове опрацювання музейних матеріалів [2].

Давньоруська археологічна експедиція провела у період др. пол. 1980-х – 1990-х рр. ряд значних досліджень. Зокрема музейники, за фінансового сприяння Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, провели планові розкопки на території літописного Каменя (м. Камінь-Каширський) та передали до музею ряд унікальних артефактів – фрагменти берести та зразки шевської шкіри.

Крім цього археологи Давньоруської експедиції провели розкопки та розвідки на ряді середньовічних оборонних пам'яток [2].

Південно-Волинська археологічна експедиція сфокусувала свою діяльність на розвіdkових роботах. Завдяки старанням її учасників було виявлено та обстежено понад 100 пам'яток, більшість з яких розміщені у межах колишнього Горохівського району [2].

Археологи Волинського краєзнавчого музею також займалися пам'яткоохоронною справою. Основною її формою було укладання пам'яткоохоронної документації. Це дозволило зберегти від руйнування десятки пам'яток.

У період 2015–2017 рр. музейні працівники знову почали проводити археологічні дослідження. Зокрема науковці обстежили двошарову пам'ятку у с. Буяни Луцького району, де виявили культурний шар періоду середньовіччя та некрополь XVII ст. Цінними для науки стали дослідження у криптах костелу св. Трійці в смт. Олика Луцького району. Вченими було виявлено срібні натрунні портрети Альбрехта-Станіслава Радзивілла та його дружини Анни-Крістіни Радзивілл [3].

Загалом, археологічні роботи та пам'яткоохоронна діяльність волинських музейників зробила Волинський краєзнавчий музей головним регіональним осередком із дослідження та збереження археологічної спадщини. А завдяки розкопкам та розвідкам фонди музею отримали ряд унікальних колекцій та окремих артефактів.

Список використаних джерел

1. Верба Т. Діяльність Зигмунта Леського із дослідження та збереження археологічної спадщини на Волині (1929-1938 рр.). *Волинський музейний вісник*. Вип. 10. 2020. с. 80-83
2. Верба Т. Формування археологічної збірки Волинського краєзнавчого музею у 1939-1991 рр. *Емінак*. 2022. №3 (39). с. 7–21.
3. Верба Т. Вашета М. Археологічні дослідження за участі працівників Волинського краєзнавчого музею у 2016-2018 рр. *Волинський музей: історія і сучасність*. Луцьк, 2019. с. 262-263.
4. Кухаренко Ю. Баївський могильник (за матеріалами розкопок В.П.Петрова і А.П.Каліщука). *Археологія*. 1975. Т. 18. с. 51 – 61.
5. Мазурик Ю. Дослідники археологічних пам'яток Волині та їх археологічні колекції у фондах Волинського краєзнавчого музею. *Волинський музей: історія і сучасність*. Вип. 3. Луцьк : Пульс, 2004. с. 155– 160.

ДОВІДКОВО-ІНФОРМАЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ ТА ЇХ РОЛЬ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ

Глушук А. М. – студентка 3 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Петрович В. В. – канд. іст. наук, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Оскільки процес прийняття управлінських рішень ґрунтується на зборі й обробці об'єктивної і достовірної інформації, більшість документів, які виходять з організацій і спрямовуються до них, є довідково-інформаційними. Підставою для прийняття розпорядчих документів є інформація про фактичний стан справ в організації, що міститься в довідково-інформаційних документах. Отже, довідково-інформаційні документи мають допоміжний характер відповідно до організаційно-розпорядчих.

На відміну від розпорядчих, довідково-інформаційні документи не містять доручення, не зобов'язують їх виконувати, а лише повідомляють дані, на підставі яких приймаються певні рішення. Специфічність цих ділових паперів полягає в тому, що вони спрямовуються до керівних органів системи управління: від працівника до керівника структурного підрозділу, від керівника структурного підрозділу до керівника організації, від підвідомчої організації до керівної [1].

Метою дослідження є розкриття специфіки довідково-інформаційних документів та з'ясування їх ролі в управлінській діяльності організації.

Результати дослідження. Основними видами довідково-інформаційної документації є: службові записки (довідна та пояснювальна), звіт, довідка, протокол тощо. Розглянемо їх детальніше.

Довідна записка – документ, що адресований керівнику даної або організації вищого рівня і містить ґрунтовний виклад будь-якого питання з висновками та пропозиціями укладача. Вони можуть бути інформаційними, ініціативними та звітними. Мета довідної записки – інформувати керівника про факт, що мав місце, про хід виконуваної роботи, про ситуацію, що склалася, тощо і спонукати прийняти певне рішення. Залежно від адресата довідні записки можуть бути внутрішніми і зовнішніми [2].

Пояснювальна записка – службовий документ, в якому пояснюється зміст окремих положень основного документа (плану, звіту, проекту) чи причини якихось подій, фактів тощо. В залежності від змісту та призначення пояснювальні записки поділяють на 2 групи: записки, що супроводжують основний документ (план, звіт) і пояснюють зміст його окремих положень (оформляють на загальних або спеціальних бланках установи друкованим способом); записки з приводу якихось випадків та ситуацій, що склалися з провин та поведінки окремих працівників тощо (оформляють їх на чистому аркуші паперу від руки) [2].

Звіт – це документ, у якому в письмовій формі подається повідомлення про виконання якоїсь роботи. Звіти можуть бути статистичні (оформлюються на

бланках) та текстові (оформлюються на звичайному папері за встановленою формою). Текст звіту викладається послідовно за пунктами виконання планових завдань. У кінці звіту дається пояснення причин повного чи часткового невиконання плану, викладаються перспективи його виконання [3].

Довідка – це службовий документ, що містить опис та підтвердження тих чи інших фактів або подій. Довідки поділяють на такі групи: довідки, що містять інформацію про факти та події службового характеру (відображають індивідуальні ситуації) їх складають у відповідь на запити і подають у визначений термін); довідки, що засвідчують якийсь факт) [4].

Протокол – документ, що фіксує хід обговорення питань і прийняття рішень по них на зборах, засіданнях, нарадах, конференціях, ділових зустрічах та складається офіційною особою для засвідчення певного факту. Протоколи можуть складатися в повній або стислій формі. У протоколах, складених у стислій формі, фіксуються лише прийняті рішення, а не хід обговорення питання. Протокол оформляється на бланку протоколу (за наявності такого бланку) або на загальному бланку установи, а у разі, коли бланки не передбачені, – на чистому аркуші паперу формату А4 як з кутовим (переважно), так і з поздовжнім розташуванням реквізитів. Датою протоколу є дата проведення засідання. Номер (індекс) протоколу повинен відповідати порядковому номеру засідання. Нумерація протоколів ведеться в межах календарного року окремо за кожною групою протоколів засідання відповідного колегіального органу. Заголовок до тексту протоколу повинен відображати вид засідання (нарада, збори, конференція тощо) або колегіальної діяльності (комісія, рада, колегія, робоча група тощо) і включати назву виду документа. Текст протоколу складається з вступної та основної частин. У вступній частині протоколу зазначаються прізвища та ініціали (ініціал імені) голови або головуючого, секретаря, запрошених, а також присутніх осіб [1, с. 84–86].

Отже, довідково-інформаційні документи містять інформацію про фактичний стан справ в установі, організації чи підприємстві, що є підставою для прийняття розпорядчих документів, а також мають допоміжний характер відповідно до організації документації. Інформація, яка міститься в довідково-інформаційних документах, може спонукати до дії або бути лише доведеною до відома.

Список використаних джерел

1. Діловодство і документація : навч.-метод. посіб. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. 209 с. URL: https://dut.edu.ua/uploads/1_1582_99961501.pdf.
2. Записки пояснювальні, доповідні, службові: у яких випадках використовуються. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/dilovodstvo/24150/>.
3. Звіт як документ про результати діяльності. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/dilovodstvo/24150/>.
4. Оформляємо інформаційно-довідкові документи. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2016/december/issue-102/article-24074.html>.

СХІДНА АФРИКА ЯК ОБ'ЄКТ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПРЕТЕНЗІЙ У КОЛОНІАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ НІМЕЧЧИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Грицюк В. В. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. – к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Колонізація «нових земель» та боротьба за переділ сфер впливу у світі стала основним вектором міжнародної політики європейських держав ще у XV–XVI ст. Втім, завершальна фаза колонізаційної політики припала на ХІХ ст. та набула форми агресивних методів поділу світового ринку, а також супроводжувалася низкою локальних конфліктів за панування на континентах [1, с. 4]. Про активну колонізацію «нових земель» та боротьбу за сфери впливу у світі Німецьким Рейхом у ХІХ ст. найкраще свідчить той факт, що вже у 1890-х рр. Німеччина займала третє місце в світі за розмірами своєї колоніальної імперії. А до 1914 р. її територіальні володіння становили 2,9 млн. кв. км з населенням 12,3 млн. осіб [3, с. 67].

Відзначимо, що на початковому етапі ідея колонізації розвивалася за рахунок підтримки німецьких фінансистів, торговців і власників промислових підприємств. Щодо державного впливу, то правлячі кола, зокрема, Отто фон Бісмарк, тривалий час лишали питання колонізації без своєї підтримки. Бісмарк вважав, що основна увага влади має зосереджуватися на внутрішньому зміцненні держави. Щодо колонізації Східної Африки, то беззаперечно головна роль була відведена Товариству німецької колонізації та його очільнику Карлу Петерсу. З цим ім'ям пов'язане заснування Східно-африканських колоній. Особистість К. Петерса доволі влучно охарактеризував історик Єрусалимський назвавши його «істориком за освітою, садистом за натурою і авантюристом за покликанням» [2, с. 208]. У першій половині 80-х рр. Карл Петерс побував у Східній Африці. Він став ідейним натхненником активного загарбання території Східної та Центральної Африки, з метою створення у цьому регіоні власної колоніальної імперії. Прибічниками позиції Петерса були різноманітні представники соціальних верств Німецької імперії. Так до однодумців входили представники дрібної буржуазії, аристократії та військової еліти імперії, що об'єдналися в окрему групу прибічників колонізації на чолі з графом Ф. Бер-Банделіном. 28 березня 1884 р. К. Петерс опираючись на вище зазначених представників німецького соціуму ініціював створення Товариства німецької колонізації (ТНК). Основним напрямом діяльності К. Петерса у Східній Африці став султанат Занзібар. Вибір об'єкта для створення нової колонії був не випадковим, адже саме Занзібар опинився у полі політичного розгляду німецького уряду. К. Петерс зумів «випередити» офіційну владу Німеччини, поставивши собі за мету здобуття гірських районів Узагара. Шляхом підкупу місцевих вождів колонізатор доволі швидко уклав цілий ряд договорів з аборигенами на права володіння територією у Східній Африці, а вже 27 лютого 1885 р. здобув офіційне визнання своєї діяльності від німецького уряду у вигляді «охоронного листа», виданого для Товариства. Таким чином, територіальні загарбання К. Петерса отримали державне визнання та перейшли під опіку офіційної влади [1, с. 36].

У 1885 році під протекторатом Німецької імперії опинилося східне узбережжя континенту загальною протяжністю 1800 км, а саме: території Танганьїки, Руанди і Бурунді, також були засновані колонії в Того та Камеруні. Одночасно проводилися спроби освоєння Південно-Західної частини Африки. Втім, перетворення активної колонізаційної політики на офіційний вектор зовнішньої політики Німеччини призвели до загострення відносин з Великобританією та Францією, котрі теж виступали претендентами на Африканські території. З метою вирішення цілого ряду спірних питань у Східній Африці була створена спеціальна франко-німецька розмежувальна комісія. Результатом її роботи стало підписання договору 1 листопада 1886 року, за яким Німеччина закріпила за собою володіння розміром у 600 кв. миль у Східній Африці, та, фактично, могла контролювати англійську зону на континенті. Ця домовленість стала чи не найбільшою перемогою німців у боротьбі за колонії у Африці [1, с. 42]. Бурхливий розвиток колоніальних загарбань призвів до низки конфліктів з Британією та спровокував необхідність пошуку нових домовленостей між державами. Проведення агресивної політики Петерсом та його прихильність до ідеї повної експлуатації місцевого населення на користь компанії отримали відповідь у вигляді повстань східно-африканських племен проти колонізаторів. Влада Німеччини основну увагу звернула на впорядкування відносин з Великобританією. Передумовою до пошуку нових дипломатичних зв'язків стала відставка канцлера Отто фон Бісмарка у 1890 р. та прихід до влади генерала Лео фон Капріві, котрий притримувався більш лояльної політики щодо Британії, і не поділяв інтерес до колонізації Африки, вважаючи, що більш продуктивними та «цікавим» для Німеччини стануть колонії в Океанії. Після тривалих дискусій та оцінки всіх ризиків між Німеччиною та Британією 1 липня 1890 р. в Берліні був підписаний договір, що увійшов в історію під назвою Гельголанд-Занзібарського пакту. За цією домовленістю Німеччина віддавала Англії значну частину своїх колоніальних володінь на східно-африканському узбережжі та острів Занзібар в обмін на острів Гельголанд у Північному морі [2, с. 209].

Підводячи підсумок, варто зазначити, що основною передумовою для колонізаційної політики Німеччини у XIX столітті стало економічне піднесення, зумовлене об'єднанням держави у 1871 р. Колонізація Східної Африки на початку 1880-х рр. не отримала державної підтримки, але вже в 1884 р. Німеччина офіційно визнала території, загарбані у Східній Африці, своїми колоніями, що призвело до загострення відносин Німеччини з Францією та Великобританією. Агресивна колонізаційна політика Східно-африканської компанії призвели до загострення відносин з британцями. Пошук шляхів виходу з дипломатичної кризи між державами призвів до підписання Гельголанд-Занзібарського пакту та зміни векторів у зовнішній політиці Німеччини.

Список використаних джерел

1. Троян С.С. Німеччина у боротьбі за «місце під сонцем» (колоніальна та «світова політика» в 1884–1900 рр.). Київ, 2017. 152 с.
2. Питльована Л. Ю. Проблеми англо-німецького колоніального суперництва зламу XIX–XX ст. в англійській та німецькій історіографії. Збірник наукових праць «Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка». Львів, 2005. №7. С. 206–210.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА МЕТОДИЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ

Гроголь В. Р. – студентка 3 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Петрович В. В. – канд. іст. наук, доцент кафедри музеєзнавства, пам'ятокознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Сучасний стан державного управління в Україні в силу динамічності державотворчих процесів вимагає свого належного нормативно-правового регулювання. Звідси цілком логічно випливає висновок про те, що документаційне забезпечення як функція державного управління також має ґрунтуватися на відповідній нормативно-правовій базі – сукупності законів, нормативних, правових актів та методичних документів, що регламентують технологію створення документів, їх обробки, зберігання і використання у поточній діяльності установи, а також діяльність служби діловодства. Нажаль, нормативно-правове регулювання документаційного забезпечення управління (ДЗУ) в Україні ще досі перебуває на етапі становлення

Мета дослідження: охарактеризувати стан сучасної законодавчої та нормативно-методичної бази, що покликана регламентувати інформаційно-документаційне забезпечення управлінської діяльності в Україні.

Результати дослідження. В Україні унормування документаційного забезпечення управління здійснюється за нормативно-правовими актами інструктивного характеру, що встановлюють вимоги до основних технологічних процесів діловодства та спеціальних його напрямів (діловодство за зверненнями громадян, конфіденційне діловодство).

Правове регулювання документаційного забезпечення управління в Україні здійснюється системою органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції, що визначена Конституцією України; законами України; нормативно-правовими актами Президента України, Кабінету міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Нормативно-правову базу України в сфері документаційного забезпечення управління складають документи, які умовно можна розділити на три групи.

Першу групу становлять закони, які регламентують загальні засади політики держави у сфері інформатизації в цілому й діловодства зокрема (ЗУ «Про інформацію», «Про державну таємницю», «Про Національний архівний фонд та архівні установи», «Про електронні документи та електронний документообіг»,

«Про державну таємницю», «Про доступ до публічної інформації», «Про електронні довірчі послуги» тощо).

Друга група – нормативно-правові інструктивні акти міжвідомчого характеру (Постанови Кабінету Міністрів та інших міністерств у межах компетенції, Державний класифікатор та державні стандарти) на основі яких розробляються нормативні документи, а саме різного роду типові та примірні положення, правила та інструкції з діловодства конкретних органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування тощо.

Третя група – нормативні акти, що регламентують здійснення спеціального діловодства та організацію архівного зберігання документів [1].

Важливим нормативно-правовим актом є «Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях». Правила встановлюють єдині вимоги щодо створення управлінських документів і роботи зі службовими документами; організації діловодства зі службовими документами, що містять інформацію з обмеженим доступом; діловодства за зверненнями громадян щодо запитів на інформацію в окремих галузях та сферах суспільних відносин; організації електронного документообігу із застосуванням кваліфікованих електронних довірчих послуг; роботи служби ДЗУ; впровадження нових інформаційних технологій у роботі з документами; порядку підготовки до передавання на архівне зберігання документів в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форм власності [2].

Індивідуальна інструкція з діловодства як внутрішній нормативний документ, що розробляється на основі вище зазначених нормативно-методичних документів та з урахуванням специфіки діяльності організації, встановлює єдиний порядок створення документів і роботи з ними в конкретній організації. Затверджує Інструкцію керівник організації шляхом видання спеціального наказу, де мають бути вказані строки введення її в дію, визначена відповідальна посадова особа, зазначені заходи, які мають бути здійснені службою ДЗУ.

Висновки. В Україні діє низка законодавчих, нормативно-правових та методичних документів з питань організації діловодно-інформаційного забезпечення діяльності підприємств та організацій. Нормативно-правові акти – приймаються уповноваженими центральними органами державної влади і розповсюджуються на діловодні всіх підприємств та організацій незалежно від їх форми власності та підпорядкування.

Державна політика має бути скерована на формування процесу організації управління документацією, який відбувався б за єдиними для всіх без винятку правилами і задовольняв би потреби фахівців у повній, оперативній та достовірній документованій інформації для прийняття кваліфікованих управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Лелеченко А. П. Організація роботи з документами в діяльності органів місцевого самоврядування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 4. 2011. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=279>.

2. Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях : Наказ Міністерства юстиції України від 18.06.2015 р. № 1000/5 (Редакція від 27.04.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15#Text>.

ВІЛЬГЕЛЬМ ФОН ГАБСБУРГ: УКРАЇНСЬКИЙ ВЕКТОР ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ

Громик А. С. – студентка I курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Кінд-Войтюк Н. В., канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри археології та історії України ВНУ імені Лесі Українки

Важливою рушійною силою української історії були й залишаються події національно-демократичної революції 1917–1921 рр. Участь у ній брало чимало представників інших народів, які підтримували прагнення українців-патріотів вибороти власну національну державу. Певну роль у подіях революції відіграв архикнязь (ерцгерцог) Вільгельм фон Габсбург – особа з середовища австрійської цісарської династії [1, с. 3].

Мета публікації - полягає у висвітленні віх життя та діяльності цієї історичної постаті із зосередженням уваги насамперед на її участі у визвольних змаганнях 1917–1921 рр.

Серед основних завдань – дослідження ролі Вільгельма фон Габсбурга в українському національному державотворенні 1917–1921 рр., зв'язків з українською громадою в еміграції щодо підтримки визвольного руху, що у кінцевому підсумку зумовило трагічний фінал його життєвого шляху.

Прихильність до України у Вільгельма фон Габсбурга зміцніла під час його служби у Легіоні Українських Січових Стрільців [4]. Тут він вивчав й опановував українську культуру та звичаї. Очоливши Легіон у 1918 р., Вільгельм фон Габсбург наступав з ним на Харків, брав участь у звільненні від більшовиків Херсона, у боях за Олександрівськ (Запоріжжя) [2, с. 44; 3]. Дислокуючись поблизу цього міста, архикнязь і його вояки завдяки власній українській патріотичній культурній та політичній діяльності завоювали високий авторитет місцевих селян. Через це у їх середовищі січовики мали надзвичайно вагому підтримку.

Після підписання Симоном Петлюрою як очільником Директорії УНР Варшавської угоди з Польщею (квітень 1920 р.) [6, с. 264]. Вільгельм фон Габсбург залишив Україну. Однак і за кордоном він не переставав перейматися її долею. Архикнязь дуже цікавився діяльністю українських емігрантських кіл, що були розкидані по всьому світі. Він спілкувався з відомими постатями українського політичного, військового, громадського, культурного, релігійно-церковного життя,

серед яких були президент ЗУНР Є. Петрушевич, лідер ОУН Є. Коновалець, глава УГКЦ митрополит Андрей (Шептицький). К. Гужковський та ін. [5, с. 12].

Під час Другої світової війни Вільгельм фон Габсбург не забуває про свою духовну Батьківщину і підтримує українських підпільників. Його діяльність сприймалася сталінським режимом як небезпечна для більшовицької влади. Страх виявився настільки великим, що було вирішено не продовжувати переслідувати, а просто викрасти Вільгельма фон Габсбурга й доставити в СРСР [7]. 26 серпня 1947 року Вільгельм Габсбург покинув будинок до якого вже ніколи і не повернувся. Він був викрадений радянською спецслужбою СМЕРШ. Проте у його кримінальній справі дата арешту згадувалася зовсім інша. Там було написано, що Вільгельм був заарештований 22 вересня 1947 року у Відні Управлінням контррозвідки МДБ Центральної групи військ як представника французької розвідки та учасника оунівського підпілля.

Габсбурга дуже жорстоко допитували, били. За місяць проведений у в'язниці його було не впізнати, катування далися в знаки.

У процесі слідства В. Вишиваний був звинувачений у зв'язках з ОУН, співробітництві з англійським агентом і французькою контррозвідкою під час Другої світової війни і згодом, після капітуляції Німеччини.

19 грудня 1947 р. Вільгельма Габсбурга було передано в руки МДБ УРСР, яке протягом півроку вело його справу. 20 травня 1948 року слідство закінчилось і справу було передано до воєнної прокуратури. У звинуваченні воєнна прокуратура стверджувала, що «австро-угорські правлячі кола готували В. Габсбурга-Лотрінгена на український престол». Саме цікаве в цій справі було те, що навіть антифашистську діяльність Габсбурга використали проти нього, йому сказали, що він працював «в пользу английской разведки».

Звинувачення були висунуті дуже безглузді, та попри це Василя Вишиваного було засуджено до 25 років ув'язнення. Покарання він мав відбувати у Володимирському централі.

12 серпня було підписане направлення Габсбурга до в'язниці. Проте 18 серпня 1948 року він помер у лікарні тюрми №1 м. Києва від двостороннього кавернозного туберкульозу легень. Василя Вишиваного було поховано на тюремному кладовищі [8, с. 33].

Отже, Вільгельма фон Габсбурга є такою, яка заслуговує на пам'ять і пошану. На її прикладі можна навчати українців справжньої любові до Батьківщини. У час нинішніх нелегких для України внутрішніх і зовнішньополітичних випробувань це питання залишається доволі актуальним: адже її державність продовжує залишатися під загрозою.

Список використаних джерел

1. Гірняк Н. Полк. Василь Вишиваний. 1956.
2. Донцов Д. І. Рік 1918, Київ. Документально-художнє видання / Упоряд. : К. Ю. Галушко. Київ : Темпора, 2002. 208 с., іл.
3. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле. Київ, 2007. 595 с.
4. Думін О. Історія легіону українських січових стрільців 1914 – 1918. 1936 р.
5. Левкович Ю. Суспільно-політична діяльність Вільгельма фон Габсбурга. Історіографія питання. К., 2015.

6. Ляришенко Е. Відкритий лист до Пана Рау, керівника «Deutsche Nachrichten». *Воля (Відень)*. 1921. Ч. 6-8. С. 264.
7. Пресіч О. Український поет Вільгельм фон Габсбург. *Україна*. 1991.
8. Рассевич В. Політик, що розминувся зі своїм часом. *Європейський час*. (Львів). 1997. № 1. С. 33–36.

«СВОИМ ИМЕНЕМ И ИНШИХ ПОСЛОВ КОЛЕКГОВ СВОИХ»: ПРОТЕСТАЦІЯ 1598 Р. ЯК ВИЯВ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВОЛИНСЬКОЇ ШЛЯХТИ

Гулюк І. Ю. – науковий співробітник НДІУ,
аспірант ВНУ імені Лесі Українки

Друга половина XVI ст. була помітно багатою на визначальні для історії України події, а з ними – політичні та суспільні трансформації. До рубіжних моментів цього часу можемо віднести 1569 р. – Люблінську унію та 1596 р. – Берестейську унію. В історіографії уже неодноразово підкреслювалося, що в тогочасних реаліях, з огляду на характер міжстанової комунікації, формувався окремий інститут громадянства, а відповідно і особлива політична культура [5, 5–25]. За влучним спостереженням Анджея Суліми-Камінського, цей простір охоплював та поєднував достатньо різні шляхетські спільноти із відмінними традиціями [2, с. 13–28]. Єдність шляхетської спільноти на Волині була помітною ще з середньовіччя, оскільки цьому сприяло відчуття рицарської честі та єдності «корпорації меча», натомість відстоювання власної позиції на публічному форумі стало новизною, яка брала початок із утворенням Речі Посполитої та вимагала додаткових вмінь [1, с. 51–70]. Одним із виявів парламентської активності волинської шляхти стала скарга, яку 20 серпня 1598 р. внесли до володимирського гродського суду.

Протестація стала реакцією волинської шляхти на рішення сейму, який з 3 березня до 13 квітня 1598 р. відбувався у Варшаві. Його скликання припало на грудень 1597 р. Упродовж лютого-січня 1598 р. відбувалися локальні сеймики. Проблеми, які мали бути вирішені можна звести до декількох вимірів: (1) традиційного питання щодо джерел забезпечення війська; (2) обговорення потреби захисту кордонів від набігів татар; (3) дискусії навколо врегулювання договору із Московією; (4) упорядкування приєднаних до Речі Посполитої Інфлянтів та (5) виїзду Сигізмунда III до Швеції. На сеймі був також прийнятий поборовий універсал і постав королівський лист, який мав врегулювати конфронтацію, що стала наслідком поділу Київської митрополії. Аби не підігрівати і так непрості ситуації, на момент відсутності короля сторони закликали залишити *in eodem statu* цю ситуацію і повернутися до її вирішення вже на наступному сеймі [6, с. 236–267].

Віддалений натяк на релігійну конфронтацію, яка мала місце між політичними факціями в той час, бачимо в особі шляхтича, який стояв за внесенням протестації до володимирського гроду. Ця відповідальність була покладена на «приятеля» володимирського старости Василя-Костянтина Острозького та активного противника унійної Церкви Дем'яна Гулевича [3, с. 236]. У скарзі вказувалося, що

«волинці» виступали «противко некоторим конституцуям по сейме прошлом». У самому джерелі читаємо старанний виклад згаданих пунктів. Насамперед, шляхта: (а) не приймала затвердження конституцій попередніх сеймів, які мали бути обов'язковими під час від'їзду короля; (б) виступала проти практики коців в гродських та підкоморських судах; (в) не погоджувалася із виплатами зі Скарбу братам Мишковським; (г) закликала залишитися «при старом праве» в справі про «форум о выбите з спокойного держаня»; (д) не приймала ординації, яка стосувалася Інфлянтії та (е) вказувала, що земські книги Волинського воєводства мали зберігатися в «домах владычных и церквах мурованих в Луцку и Володимери ведле старого звичаю» [4, арк. 441 зв.].

Йдучи за згаданим джерелом не до кінця зрозумілими лишаються причини розбіжностей тексту конституції 1598 р. та слів із протестації волинської братії. Дем'ян Гулевич вказував, що волинська шляхта не конфімує перший артикул конституції, який стосувався затвердженнь окремих норм з конституцій попередніх сеймів, натомість сам цей пункт був вписаний як другий. Незрозумілою також виглядає справа із Мишковськими, які мали би 1593 р. надавати певні кошти на потреби держави, проте це ніяк не було зафіксовано, що, ймовірно, стало причиною незгоди. Проте побіч згаданих аспектів варто наголосити на ключовій причині, через яку шляхта вирішила вдатися до скарги. Її досить чітко окреслює позивач – згадані пункти, всупереч тим, які вони прийняли та погодили персонально на сеймі, були затверджені без їхньої участі та згоди – попередньо було заплановано, аби до них повернутися на наступному сеймі. Окремої уваги заслуговує звернення волинської шляхти до категорій «звичаю» та «старовини», що було виразником ранньомодерної культури.

Отже, подібні протестації вказують на активність шляхти Волинського воєводства і готовність реагувати на порушення її прав. Статус посла як зобов'язував дотримуватися сеймикової інструкції, що передбачала захист інтересів усього воєводства, так і вимагав ангажування в вирішення внутрішніх проблем Речі Посполитої. Інші аспекти, декларовані в протестації, приводять до думки, що, по-перше, маємо справу із чітко вираженим процесом комунікації трьох станів у контексті парламентського процесу, тоді як по-друге, в вирі подібних дискусій не лише формувалася та набувала чіткіших обрисів політична культура волинської шляхти, а й відбувалася поступова трансформація та розвиток самої Речі Посполитої.

Список використаних джерел

1. Старченко Н. Честь, кров і риторика. Конфлікт у шляхетському середовищі. Друга половина XVI – початок XVII ст. Київ. Laurus. 2017. 510 с.
2. Суліма-Камінський А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ. Наш час. 2011. 263 с.
3. Тесленко І. Клієнтела князя Василя-Костянтина Острозького. Острозька академія: історія та сучасність історико-культурного осередку. Енциклопедичне видання \ за ред. І. Пасічника, П. Кралюка, Д. Шевчука. Острог. Видавництво Національного університету “Острозька академія”. 2019. С. 233–240.
4. Центральний державний історичний архів, м. Київ. Ф. 28. Оп. 1. Спр. 31.

5. Opaliński E. Kultura polityczna szlachty polskiej w latach 1587–1652. Warszawa. Kancelarcja Sejmu. 1995. 345 s.

6. Volumina Constitutionum. Tom II. 1550 – 1609: Volumen 2: 1587–1609 \ przyg. S. Grodzicki, przed. W. Uruszczak. Warszawa. Wydawnictwo Sejmowe. 2008. 449 s.

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ОЗНАКИ ПІДГОТОВКИ ВТОРГНЕННЯ

Гусак Д. Г. – к. і. н., старший викладач
кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі
Українки

16 серпня 2022 р. найбільша столична газета США «The Washington Post» публікує велике розслідування розвідувальних даних про російське повномасштабне вторгнення в Україну. У якому зауважується, що ще у квітні 2021 р. увагу світового товариства було прикуто до загострення протистояння між Україною та РФ. Київ і міжнародні партнери України стверджували, що Росія безпідставно сконцентрувала війська і техніку поблизу українських кордонів. Водночас Москва поводитися так, наче нічого незвичного не відбувається, і йдеться лише про перевірку військ після зимового періоду підготовки. Відповідно до заяв речника Міністерства оборони США Дж. Кірбі розгортання російських сил поблизу кордонів України навесні 2021 р. було найбільшим із 2014 р. Водночас за заявами українських посадовців, на середину квітня 2021 р. кількість російських сил на спільному з Україною кордоні збільшилася до 100-120 тис. вояків. Навесні 2021 р. активне пересування сил мало місце й на території Криму. [1]

Сполучені Штати отримали "надзвичайні деталі" про таємні плани Кремля щодо війни, яку він і далі заперечував, як пізніше пояснила директор національної розвідки Авріль Хейнс. Вони включали не лише позиціонування військ, озброєння та оперативну стратегію, а й такі нюанси, як "незвичайне та різке збільшення Путіним фінансування військових операцій на випадок непередбачених ситуацій і нарощування резервних сил, коли нагальні проблеми, такі як витрати на пандемію, було недофінансовано". [2]

У липні 2021 р. публікується стаття В. Путіна «Про історичну єдність росіян і українців». В публікації прослідковується концепція Триєдиного російського народу. [3] Усі вищенаведені події вказували на плани В. Путіна стосовно України. У зв'язку з загостренням ситуації та ознаками військового вторгнення у жовтні 2021 року в Овальному кабінеті керівники вищих розвідувальних служб США, військових і дипломатів президента Байдена представили йому військові плани президента Росії В. Путіна щодо повномасштабного вторгнення в Україну. Спецслужби США використовували супутникові знімки, перехоплені повідомлення та людські джерела, щоб показати, що Путін збирає війська вздовж кордону з Україною з метою захопити столицю Київ та більшу частину країни. [2]

Секретар РНБО О. Данілов заявив, що влада України готувалася до вторгнення РФ з листопада 2021 р., але не могла відкрито про це заявляти громадянам. «Ми не

могли суспільству сказати, що от завтра буде війна. Це було неприпустимо, тому що це була одна із тактик РФ, щоб тут почався хаос. Ми до останнього трималися, ми до останнього готувалися. Ми чітко розуміли, що це відбудеться», - заявив О. Данілов. Також він додав, що влада чітко розуміла, вторгнення російських військ відбудеться, але зовсім не була готова до того, що це відбудеться з боку Білорусі. «Такого удару в спину ми не очікували. Ми не очікували, що вони підуть по всіх фронтах. Це була несподіванка». Українська влада готувалася до загострення на харківському, сумському, луганському і кримському напрямках. [4]

3 грудня 2021 р. міністр оборони України Олексій Резніков повідомив у Верховній Раді, що за даними української розвідки існує вірогідність масштабної ескалації з боку РФ у кінці січня 2022 р. [5] Дані розвідки вказували на скупчення російських військ на кордоні з Україною. Йшлося про 122 тисячі військових в 200-кілометровій зоні від кордону з Україною та 143,5 тис. — у 400-кілометровій. 17 січня 2022 р. російські війська прибувають до Білорусі під приводом військових навчань, а вже 10 лютого Росія та Білорусь починають 10-денні військові маневри.

23 лютого напередодні російського вторгнення до Києва для висловлення солідарності президенту України В. Зеленському прибули президенти Польщі і Литви А. Дуда та Г. Науседа. У межах візиту глави держав підписали спільну декларацію, у якій визначено, що Україна продемонструвала неабиякі зусилля з реформування країни, і підтвердила серйозність своїх намірів приєднатися до Євросоюзу. Документ містить підтримку надання Україні статусу держави-кандидата на вступ до Європейського союзу. [6]

Цій зустрічі передувало звернення 21 лютого ватажків незаконних формувань "ДНР" та "ЛНР" Д. Пушиліна та Л. Пасічника до президента РФ з проханням визнати незалежність цих утворень. Також вони попросили укласти договір про дружбу та співпрацю, передбачивши співпрацю у сфері оборони. І вже ввечері 21 лютого Путін у тривалому телевізійному виступі оголосив, що підтримає звернення самопроголошених республік. Напередодні Державна дума Росії також попросила В. Путіна визнати самопроголошені терористичні організації т. зв. "ДНР" та "ЛНР", а вже 22 лютого рада федерації дозволила Путіну вводити війська в іноземні країни. [7]

О 5-й ранку 24 лютого президент РФ оголосив про ухвалення рішення про початок проведення спецоперації на Донбасі, але фактично розпочала повномасштабне вторгнення в Україну по всій довжині спільного кордону, з території Білорусі й окупованого Криму. Армія РФ обстріляла прикордонні застави, завдала удари з повітря по понад 40 об'єктах військової інфраструктури майже усіх регіонів України.

Список використаних джерел

1. Воєнна напруженість між РФ і Україною навесні 2021 року. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/voyenna-napruzhenist-mizh-rf-i-ukrayinoyu-navesni-2021-roku>.

2. Road the war: U. S. struggled to convince allies, and Zelensky, of risk of invasion. URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/interactive/2022/ukraine-road-to-war>.

3. Путін написав статтю про «історичну єдність росіян і українців»: головні тези. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/12/novyna/polityka/putin-napysav-stattyu-pro-istorychnu-yednist-rosiyan-ukrayincziv-holovni-tezy>.

4. В РНБО назвали головну несподіванку російського вторгнення. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rnbo-napad-rosija-lystopad/31746905.html>.

5. Ескалація з боку Росії можлива наприкінці січня – Резніков. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/12/03/novyna/polityka/imovirna-eskalacziya-boku-rosiyi-mozhe-butu-sichnya-reznikov>.

6. Зеленський, Дуда та Науседа підписали заяву про визнання європейської перспективи України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-duda-nauseda/31718680.html>.

7. Путін: Росія визнала "ДНР" та "ЛНР" у кордонах цілих областей. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60475354>.

НАУКА ПРО ДОКУМЕНТ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ

Давидюк А. Ю. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Петрович В. В. – к. і. н, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Документознавство – наукова дисципліна, що досліджує процеси створення й функціонування документів і розробляє принципи побудови документно-комунікаційних систем та методи їхньої діяльності. Об'єктом вивчення документознавства є документ в історичному розвитку. Слід зазначити, що документознавство як наукова дисципліна має науково-методологічну основу, яка розвивається на основі теорії інформаційної діяльності як одного з нових наукових напрямів сучасності [5, с. 6].

Метою дослідження є документознавство як наука про документ в його в історичному розвитку.

Результати дослідження. Становлення документаційної науки пов'язане з процесами розповсюдження науково-інформаційної діяльності в першій половині XVI століття. Структура, загальні властивості та схеми надання, передачі та отримання інформації починає розглядатися як нова наукова дисципліна – документація.

Основоположником документаційної науки як прикладної дисципліни є бельгійський вчений Поль Отле. З метою широкого розповсюдження документаційної діяльності вчений неодноразово виступав на міжнародних конференціях, публікував статті. В 1934 р. була видана його фундаментальна праця «Трактат про документацію», в якій висвітлено загальне значення поняття

«документ» та загальні принципи теорії документації. Основним завданням документації вчений вважав аналіз, класифікацію та узагальнення знань про документ, допомогу в дослідженні теоретичних і практичних аспектів поняття «документ», розробку додаткових форм та можливостей передачі даних [3, с. 9].

Документаційну науку також називали «книго-архівно-музеезнавство», так як Поль Отле розумів поняття «документ» як носій інформації, який використовується переважно в бібліотеках, архівах і музеях.

У 50–60-х рр. ХХ ст. вчені почали розглядати документ не лише з точки зору комунікацій, а й з більш широкої конкретизації – інформаційної, в ході якої, визначення «документ» стало поступатися місцем поняттю «інформація».

Перехід до інформаційної науки замість документаційної ставав більш поширеним. Велику роль у цій переорієнтації зіграло приділення підвищеної уваги до здатності комп'ютерів зберігати та видавати інформацію. У результаті була створена інформатика – наука, яка комплексно займається теоріями інформації та комунікації, а також організацією процесів збору, зберігання і отримання інформації, у тому числі з використанням сучасних засобів автоматизації.

Варто зазначити, що на початку 1960-х рр. почали розвиватися наукові напрями, які отримали назву документалістика і документознавство.

На думку М. Стяжкіна і М. Кравченко, термін «документалістика» вперше запропонував В. Успенським у 1958 р. на семінарі з теоретичних основ наукової інформації. Згідно з цим науковим напрямом почали пов'язувати документацію з технічними засобами обробки, зберігання й передачі інформації, що міститься в документах, та інформації про самі документи [3, с.12]. Проте з часом документалістика не набуває широкого поширення; вона найчастіше згадується у працях з архівознавства, де не розкривають її зміст та не пов'язують з інформатикою.

У 1980–1990-х рр. настає новий період для розвитку документознавства. Цьому сприяло активні документознавчі дослідження в галузі бібліографії, бібліотекознавства та інших інформаційних дисциплін. Автором узагальнюючого підходу був бібліотекознавець проф. Ю. Столяров, який висунув ідею остаточного становлення загального документознавства – документології. Статус документології в системі наук документально-комунікаційного циклу, на його думку, залежить від тлумачення документа як явища, що становить єдиний об'єкт дослідження з різних галузей дослідження.

Підтвердженню комплексного знання про документ сприяло видання у 1997 р. першого українського підручника «Документознавство», підготовленого доктором педагогічних наук Н. Кушнарєнко. Підручник витримав кілька перевидань і є одним з перших підручників, у якому в єдності розглядається весь комплекс теоретичних, методологічних та організаційних проблем документознавства.

Щодо сучасного етапу розвитку документознавства в Україні, то слід зазначити, що він характеризується створенням самостійної наукової дисципліни. Вагомим підтвердженням цього є наукові видання провідних вітчизняних учених – С. Кулєшова, Г. Швецової-Водки, Н. Кушнарєнко та інших. Активно розвиваються дві концепції документознавства – розширена (Н. Кушнарєнко) і спеціалізована (С. Кулєшов) [2; 3; 4].

Висновки. Документознавство – це досить молода наукова дисципліна, створення якої є важливим етапом у розвитку та вивченні гуманітарних наук. Завдяки новій науці є можливість вивчати вхідну та вихідну документацію певної організації, вивчати первинну обробку документації, працювати з унікальними джерелами документів тощо.

Список використаних джерел

1. Бездрабко В. В. Сучасне документознавство в Україні: концепції, перспективи розвитку. *Український історичний журнал*. 2008. № 6. С. 165–182.
2. Кулешов С. Г. Документальні джерела наукової інформації: Поняття, типологія, історія типологічної схеми. Київ, 1995. 191 с.
3. Кулешов С. Г. Документознавство: Історія. Теоретичні основи. Київ: УДНДІАСД, ДАККГМ, 2000. 162 с.
4. Кушнарєнко Н. Н. Документоведение: учеб. для студ. вузов культуры. 4-изд., перераб. и доп. Київ: Знання, 2002. 459 с.
5. Палєха Ю. І. Загальне документознавство: навч. посіб. для студ. Вид. 2-е перероб. і допов. Київ: Ліра, 2009. 434 с.

КАТЕРИНА ЗАРИЦЬКА - ЖІНКА В ОУН-УПА

Джурик А.П. – студентка ІІ курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки;
Кінд-Войтюк Н. В. – канд. іст. наук, доцент кафедри історії України та археології ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Протягом останніх років з'явився значний доробок наукових праць, присвячених діяльності ОУН і УПА. Цікавість до цього періоду об'єктивно зумовлена довголітнім замовчуванням та викривленням історичних фактів у радянський час, адже головною метою цих організацій було утвердження Української Самостійної Соборної Держави.

З поміж відомих діячів національно-визвольного руху середини минулого століття одне з чільних місць посідає Катерина Зарицька. У її трагічній постаті віддзеркалилася доля покоління українців 1930 х – 40 х років, які мужньо і жертвовно боролися за незалежність Батьківщини. Дослідження громадсько-політичної праці Катерини Зарицької є важливим для відтворення цілісної картини новітньої історії України, дає змогу ліпше зрозуміти минуле українського народу, пролити світло на низку неоднозначних подій, навколо яких донині точаться гострі дискусії серед науковців та широкого загалу.

Мета дослідження – висвітлити розвиток та діяльність в руслі націоналістичних ідей Катерини Зарицької.

Результати дослідження: Катерина народилася 3 листопада 1914 року в м. Коломия Івано-Франківської області. Навчалася у Тернопільській українській державній гімназії, а згодом, коли 1925 року сім'я переїхала до Львова, продовжила

студії у приватній жіночій гімназії СС Василянок. 24 травня 1932 року дівчина успішно склала іспит зрілості і вступила до Львівської політехніки на відділ земельної і водної інженерії (спеціальність “Мірництво”) [1, с.10].

Навчаючись у гімназії, Зарицька належала до «Юнацтва» – підпільної молодіжної організації, що була підпорядкована ОУН. У 1931 – 1932 роках було організовано дівочу бойово-розвідувальну п’ятірку на чолі з Марією Кос [1, с.11] Членами згаданого дівочого відділу були: Віра Свєнціцька, Катря Зарицька, Дарія Гнатківська і Галя Недзвецька [2, с. 325]. Дівчатам доручали завдання розвідувального характеру, збір інформації, налагодження контактів із потрібними людьми. [3, с. 38] 8 листопада 1934 року Катерину заарештували в будинку її батьків. Підставою для затримання стало вбивство міністра внутрішніх справ Польщі Броніслава Перацького, її засудили тільки до чотирьох з половиною років ув’язнення. Подальша громадська діяльність Катерини Зарицької тісно пов’язана з ОУН [1, с.11]. З 1942 року Зарицька “Орися” працювала інструктором крайового проводу “Юнацтва” і жіночої мережі. На початку листопада 1943 року Катерину Зарицьку було введено до складу Галицького крайового проводу ОУН і призначено референтом УЧХ (Українського червоного хреста) [1, с.12]

У березні 1945 року Провід ОУН у Бережанському районі Тернопільської області організував курси пропагандистів. Ними керував член Проводу ОУН Яків Бусел. Пройшла їх і Катерина Зарицька. По закінченні курсів вона була скерована в підпорядкування Головного провідника підпілля Романа Шухевича. Відтоді Катерина (псевдо “Монета”) стала особистою зв’язковою Шухевича. Вона виконувала особливо важливі завдання зі зв’язку й контактування між членами Проводу, контролювала виконання доручень Шухевича, організовувала криївки, слідкувала за надходженням пошти, брала участь у вирішенні нагальних проблем краю. У зимовий період 1946 – 1948 років Катерині Зарицькій було доручено вести пропагандистську роботу серед населення західноукраїнських земель. Під псевдами “У. Кужіль”, “Професор Кужіль” вона написала кілька брошур і статей [1, с.13].

Праця У. Кужіль "Шляхи російського імперіалізму" була занесена до списку літератури, що використовувалась у політичному навчанні членів ОУН, УПА, і до програми організаційних вишколів [5, с.6] Далі підпільницю чекало слідство, в’язниці, камера-одиначка, а пізніше – концтабори Мордовії. Спочатку К. Зарицька відбувала покарання у верхньоуральській тюрмі Челябінської області, згодом – у володимирській в’язниці, що у Володимирській області. Через 22 роки тюремного життя, 3 квітня 1969 р., К. Зарицьку перевели до табору суворого режиму в с. Лісне, а потім – у с. Барашево Мордовської АРСР. Після звільнення Катерина Зарицька не отримала волі, на яку так довго очікувала. Їй було заборонено жити у західних областях України, за нею постійно стежили, її цькували. Вона померла вранці 29 серпня 1986 року, а 30-го її поховали на Личакові в родинному склепі [6, с.1].

Висновок: Отже, на основі вище сказаного, можна зробити висновок, що Катерина Зарицька повністю присвятила своє життя боротьбі за вільну Україну. Вагомий внесок у ідеологічну літературу зробили її твори , а саме "Більшовики и національне питання", "Як більшовики ведуть до комунізму" ,"Шляхи Російського імперіалізму", "Науковість діалектичного матеріалізму". Крім того на прикладі Катерини можна зробити висновок, що жінки в ОУН-УПА займались розвідкою, організацією криївок, слідкували за надходженням пошти і т.д.

Список використаних джерел

1. Онишко Л. “Нам сонце всміхалось крізь ржавії ґрати... Катерина Зарицька в українському національно-визвольному русі”. Торонто – Львів: Літопис УПА, 2007.
2. Мірчук П. Нарис історії ОУН 1920–1939 роки. Лондон, 1968. 641 с.
3. Онишко Л. Катерина Зарицька. Молитва до сина. Львів, 2002.
4. Довідка про авторів націоналістичної оунівської літератури на 01.05.1951. <https://avr.org.ua/viewDoc/22003>
5. Роль жінки в українському національно-визвольному русі середини ХХ століття / Л. Онишко. Український визвольний рух: наук. зб. Львів, 2004. Збірник 3. С. 30–386.
6. Доповнення до постанов IV ВЗ ОУН (жіноча частина). <https://avr.org.ua/viewDoc/16929>

ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ КОРОЛЯ КАРЛА ВЕЛИКОГО

Джурик А. П. – студентка II курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Карл Великий – король франків, який правив у 768 – 814 рр., а в 800 р. був коронований папою римським як імператор, що сприймалося сучасниками «як відновлення Римської імперії» на Заході. Уже наприкінці VIII ст. його влада поширювалася майже на всю Західну і Центральну Європу. Після коронації Карл Великий обмежив військові походи і присвятив себе плідній законодавчій діяльності шляхом видання указів. Дослідження особистого життя короля франків дає можливість виділити його головні риси характеру, зрозуміти епоху в світлі міжособистісних стосунків, проаналізувати королівський двір не тільки з політичного боку, а й розкрити взаємовідносини його членів.

Мета дослідження – висвітлити основні аспекти особистого життя Карла Великого.

Результати дослідження. Найбільше відомостей про приватне життя великого франка містить праця «Життєпис Карла Великого» («Vita Karoli Magni») Ейнхарда, сучасника Карла, ученого, політика. Ейнхард знаходився поряд з імператором як його товариш і соратник в Ахені майже два десятиліття. Твір складається з кількох великих розділів.

Батьками Карла були Піпін III Короткий, майордом франків, з 751 р. – король франків, і Бертрада Лаонська. Ейнхард зазначив, що він не знає точної дати народження Карла Великого. Однак він вказав, що Карл помер на сімдесят другому році життя, тому прийнято вважати 742 рік роком народження Карла. Свою матір Карл дуже оберігав і поважав. Ейнхард підкреслив, що «Карл ставився до неї з найбільшою повагою, так що жодної сварки не виникало між ними» [1, с. 22].

У Карла був молодший брат Карломан, з яким він разом був помазаний на царство ще в 754 р. [4, с. 63]. Тому після смерті батька в 768 р. брати правили державою разом. Відносини між ними не склалися. Карл «терпляче зносив його

[Карломана] ворожнечу і заздрість, що всім здавалося дивом, що він не піддався гніву [1, с. 22]. Очевидно, причиною напружених відносин між братами було прагнення правити одноосібно. Боячись змови Карломана з королем лангобардів Дезидерієм, Карл одружився з донькою Дезидерія Дезидератою, залишивши свою законну дружину Гимільтруду, яка уже народила йому сина Пипіна [4, с. 73–77].

Крім брата, «у Карла була єдина сестра, на ім'я Гізела, ще з юних років відправлена до монастиря для релігійного служіння, про яку, так само, як і про матір, він дуже ніжно дбав» [1, с. 23].

З Дезидератою Карл розлучився через рік, очевидно, через війну з лангобардами. У 771 р. Карл одружився з Гільдегардою, дуже знатною жінкою з племені швабів, від якої мав трьох синів: Карла, Пипіна та Людовіка і стільки ж дочок: Ротруду, Бертру та Гізелу. Четвертою дружиною Карла була Фастрада, донька східнофранкського графа Радольфа, а згодом, як пише Ейнград, «король одружився з аламанкою Ліутгард, від якої дітей не було, а після її смерті мав трьох наложниць: Херсвінду з Саксонії, від якої була народжена дочка на ім'я Адальтруда, Регіну, яка народила Дрогона і Гуго, і Адалінду, яка дала життя Теодоріху. Карл надавав значення освіті своїх дітей, [бажаючи, щоб] як сини, так і дочки в першу чергу навчалися вільним мистецтвам, якими він займався і сам» [1, с. 23]. Як бачимо, особисте життя короля франків було багате на стосунки із жінками, від яких він мав чимало спадкоємців.

Ейнхард окреслює Карла як людину багатослівну, яка була вправна в риторичі. За його твердженнями, король знав латинську і грецьку мови, вивчав сім вільних мистецтв, багато часу приділив опануванню риторикою, діалектикою, а особливо астрономією [1, с. 27]. Культурна політика короля франків, націлена на підвищення освітнього рівня духовенства, вилилась у піднесення зацікавленості до спадщини античності. Вона направлялась з одного центру групою людей, зібраних спеціально для цього з усієї Європи [3, с. 93]. За Карла Великого і за ініціативою його найближчих радників був винайдений особливий тип письма – каролінзький мінускул, що полегшило копіювання текстів, зробило його відносно швидшим [3, с. 46].

Карл був добрим християнином. «Він свято і віддано шанував християнську релігію, в якій був наставлений з дитинства. Він ревно і часто відвідував церкву і вранці, і ввечері, і навіть у нічні години і на ранок» [1, с. 27]. Карл носив титул «римський патрицій», отримавши його у спадок від батька з обов'язком захисту церкви. Його діти дістали помазання вже 781 р. від папи римського Адріана I, інтелектуала з його оточення [2, с. 149].

Карл носив традиційний франкський одяг. Описуючи його, Ейгард зазначив, що король одягав полотняні сорочку та штани, а зверху – оторочену шовком туніку. Поверх він накидав синьо-зелений плащ і завжди підперезався мечем, рукоять і перев'язок якого були із золота або зі срібла. Іноді він брав меч, прикрашений дорогоцінним камінням, проте це траплялося лише під час особливих урочистостей або ж коли перебували чужоземні послы. На урочистостях він виступав у витканому золотому одязі, прикрашеному дорогоцінним камінням взутті, застебнутому на золоту пряжку плащі і в короні із золота та самоцвітів. В інші дні його одяг мало чим відрізнявся від того, що носять прості люди.

Ейнхард, характеризуючи повсякдення життя свого друга, відмітив, що той «був помірний у їжі і питво, особливо в питво, бо найбільше ненавидів пияцтво в будь-

кому. Однак від їжі він не міг довго утримуватись і часто скаржився на те, що піст шкідливий для його тіла. [...]. Повсякденний обід зазвичай готувався лише з чотирьох страв. У питті вина та інших напоях він був такий стриманий, що за обідом вряди-годи пив більше трьох разів» [1, с. 26].

Висновки. Загалом Ейнхард усіляким чином намагається описати короля як ідеального монарха, не враховуючи недоліків характеру. Він опирається на сутнісний підхід до особи великого франка. Робить це він з допомогою античної філософії, оперуючи словами «твердість», «великодушність». Разом з тим у його творі змальованого глибоко християнський образ правителя.

Список використаних джерел

1. Историки эпохи Каролингов. Москва: РОССПЭН, 1999. 287 с.
2. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Варвари. Християни. Мусульмани; за ред. Умберто Екон. Харків: Фоліо, 2018. 698 с.
3. Словарь средневековой культуры; под оющ. Ред. А. Я. Гуревича. Москва: РОССПЭН, 2003. 632 с.
4. Хэгерманн Д. Карл Великий. Москва: Ермак, 2003. 684.

МОНАСТІР СВЯТОГО ЮРА НА ВІРЛІ

Дмитрів О. І. – студент 3 курсу
богословського факультету ВПБА

Постановка проблеми. Історична доля Волинського краю склалася так, що значна частина давньоруських міст поступово занепала, а протягом XVIII—XIX століть перетворилась у звичайні села. Цей процес негативно позначився на святинях, які були гордістю цих міст. До нашого часу збереглися кілька старовинних святих місць. Серед них особливе місце займають святині Кременеччини, зокрема урочище Вірля.

Особливе місце серед історичних пам'яток Кременеччини займає хутір Вірля, що знаходиться між колишнім містечком Бережці і Дунаєвом біля Божої гори за 13 км від Почаєва, про який розповідають нам документальні, історичні джерела, топоніміка.

У 1995 році розпочато будівництво храму на хуторі Вірля. Довгих 18 років тривала будова, але люди своєю натхненною працею звели дім Божий, який 2013 року набув статусу монастиря.

Мета дослідження: на основі зібраних матеріалів описати історію хутора Вірля та Свято-Юріївського монастиря у всіх аспектах.

Результати досліджень. Колись, у 1564 році, село Вірля подарував дочці Ганні королівський ротмістр Єрофей Гостський. Перша згадка про хутір датується 16 століттям. Наприкінці XIX століття у Вірлі було 14 дворів, у повоєнний час – 23. Нині – це вулиця Вірля села Кімнати. Цей невеликий хутір відомий тим, що саме звідси бере свій початок Почаївська чудотворна ікона [1].

На місці сьогочасного замковища до 1675 року знаходився мурований замок відомої волинської православної шляхтянки Ганни Гойської з Козинських. Її чоловік Василь Богданович був земським Луцьким суддею (1528-1556 рр.) і до багатого переліку їх маєтків на Крем'яниччині належали, oprіч самого містечка Орля (Вірля, Урля), ще й Савчиці, Кімната, Старий Почаїв [3, с. 28].

Містечко Орля найвірогідніше було засноване волинськими землевласниками Домашевськими, першими відомими історичній науці фундаторами, опікунами Почаївського монастиря, які на острові серед ставу вибудували замок, що від них разом з навколишніми селами перейшов до Гойських [2, с. 480–481]. З народних переказів відомо, що на цьому місці вили свої гнізда орли, яких було дуже багато. Найвірогідніше, саме від орлиних гнізд походить назва містечка Орля (Вірля).

Відоме містечко і замок із історичних джерел 1559 року, коли тут побував, подорожуючи по Волині, грецький митрополит Неофіт [3, с. 30].

Він зупинився на деякий час в Анни Гойської і в подяку за її гостинність подарував ікону Пресвятої Богородиці, яка стала називатися Почаївською Чудотворною іконою Божої Матері.

У ХІХ столітті, згідно дослідження Тамари Сеніної відвідав хутір Тарас Шевченко під час подорожі на Тернопільщину 1846 року: «Якби збереглося все, що вдалося зібрати і записати Тарасу Шевченку під час майже двотижневого перебування на Кременеччині, то, без сумніву, поряд із його акварелями про Почаївську лавру, поемами «Слепая», «Невольник», «Петрусь» (1850), «Варнак», повістями «Варнак» та «Прогулка с удовольствием и не без морали», народними піснями, записаними ним у Почаєві в 1846 році, згадками про гірські краєвиди Кременця, гору Бону, славнозвісний Кременецький ліцей, то належне місце знайшли б і записи про один із найнеповторніших куточків на цій землі – хутір Вірля» [4, с. 658].

1675 року під час польсько-турецької війни татари зруйнували замок Гойських на Вірлі, залишивши тільки замчище.

У кінці ХІХ ст. від нього залишилися лише три стіни, а по тому всякі сліди його були стерті кривавими буревіями двох світових воєн, московсько-більшовицькою окупацією. Одначе святість місця на Вірлі зберігали не лише пам'ять народна (усні перекази), а й документальні, історичні джерела. На пагорбі, схожому на прадавнє городище, – давні нагробні плити і великий кам'яний хрест. Говорять, що тут похоронена сама Ганна Тихонівна з Козинських Гойська, опікунка Почаївського монастиря. Та це лише версія [5, с. 18].

Вигляду самого замку ніхто не пам'ятає. Лише деякі старожили передали усні згадки про залишки маєтку. Зокрема, Марія Білобородова розповідає про три шестиметрові стіни замку Ганни Гойської, які мали незвичайне оздоблення. Це було приблизно у 1890 році.

Федір Ворочук, житель селища Вірля, також згадує про руїни замку і про те, як в семирічному віці зі своїми товаришами ходив підземними ходами, які були вимурувані із цегли. Ці ходи починалися від руїн замку Ганни Гойської і вели у напрямку Божої гори. Хлопці йшли підземними ходами, приблизно 200 метрів, поки вистачало повітря. На сьогоднішній день, на жаль, втрачені відомості про місцезнаходження підземних ходів.

У 1995 році розпочали тут будівництво храму. Ініціаторами його спорудження стали Анатолій та Надія Чоповські, Микола Ксьондзик, Федір та Микола

Грушицькі, голова Кременецької районної «Просвіти» Ліля Адамівна Следзінська, Людмила Совіна, Марія Семенюк та інші українські патріоти. . [3, с.12].

Спочатку будувався храм, який постав у всій красі наприкінці 2012 року. Саме завдяки жертводавцям 2013 року було закінчено будівництво храму та побудовано монастирський будиночок для ченців. Сучасна споруда має розміри 10 на 7 метрів.

9 травня 2013 року було освячено престол в ім'я Св. Юрія Переможця високопреосвященнішим архієпископом Тернопільським і Крем'янецьким владикою Нестором.

Намісником (настоятелем) монастиря є ігумен Полікарп (Касько).

З благословення Святійшого Патріарха Філарета кожного року, починаючи з 2012, на хуторі Вірля проходить Всеукраїнський молодіжний православний табір «Вірля», який збирає молодь не тільки з Тернопільщини, а й з усієї України.

Список використаних джерел

1. Вірля – таємничий хутір на Кременеччині [Електронний ресурс]. Пульс Кременеччини. Режим доступу: <http://www.kremenets.pp.ua/> 2016/04/024.html, вільний.

2. Івахів, Г. Орля (Вірля, Урля) [Текст] / Г. Івахів, В. Уніят, М. Фурсик // Тернопільщина. Історія міст і сіл : у 3 т. / редкол.: В. Хомінець та ін. Тернопіль, 2014. Т. 2: П–Я. С. 588.

3. Рожко В. Монастир Св. Юрія на Вірлі. Діалог. 2013. 1 серп. С. 14.

4. Сеніна, Т. Розвідка про перебування Тараса Шевченка на хуторі Вірля. Музей, що єднає народи = Muzeum jednoczace narody / упоряд.: Т. Г. Сеніна. Тернопіль : Терно-граф, 2015. С. 658-672: фот. – Бібліогр. у кінці ст. (10 назв)

5. Цинкаловський О. Старовинні пам'ятки Волині. Торонто, 1975. С. 18.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТАМИ В УКРАЇНІ

Дмитрук К. А. – студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Качковська Л. Р. – к.і.н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Процес управління документацією є невід'ємною складовою документно-інформаційної сфери сучасного підприємства, установи та організації. Це вимагає наявності та виконання чітко встановлених правил, які законодавчо забезпечуються на державному рівні. Тому актуальність дослідження зумовлена важливістю ролі керування процесом документаційного забезпечення, однією з важливих складових

якої є чинні нормативно-правові акти, що мають відповідати сучасним вимогам та бути імплементовані до міжнародної та європейської практик [7].

Важливим є завдання, що полягає у побудові досконалої внутрішньої системи установи, що ґрунтується на таких процесах як отримання та обробка інформації, формування управлінських рішень, їх документування, облік і контроль виконання. Особливої актуальності сьогодні набувають питання дослідження сучасних тенденцій розвитку системи стандартів та законодавчої бази, що регулюють питання управління документальними процесами [3].

Щодо питань міжнародної стандартизації документно-інформаційної сфери та проблеми її гармонізації в Україні варто відзначити позитивні результати у використанні міжнародних документів в процесі управління. Міжнародний підхід та співпраця дозволяє порівняти методики управління, а також загальні практики, що в свою чергу забезпечують впровадження інтегрованих систем управління [6].

На нашу думку, можна констатувати той факт, що сфера стандартизації постійно перебуває в колі зору провідних сучасних науковців. Ключовим є зосередження уваги на інформатизації, яка активно впроваджується і функціонує на підприємствах, в установах та організаціях як електронна система управління документацією.

Сучасний рівень розвитку документно-інформаційної сфери потребує як оперативного використання світового досвіду, так і постійної участі України в стандартизаційних світових процесів [1; 2]. Аналіз чинних на сьогодні стандартів виявляє низку актуальних проблем, які потребують свого вирішення шляхом розробки вітчизняних стандартів, що повинно ґрунтуватися на науковому рівні та міжнародному досвіді.

Понятійно-термінологічний апарат документно-інформаційної сфери міститься в законодавчих актах, міжнародних та національних стандартах, наукових роботах провідних вчених та дослідників. Терміносистема постійно оновлюється, адже сфера стандартизації повинна видозмінюватись та удосконалюватись завдяки мінливому ринковому середовищу [4].

Дослідивши питання створення та впровадження стандартів управління документно-інформаційної сфери в Україні та їхній зв'язок з європейськими та міжнародними документами, варто відзначити, що даний процес в Україні відбувається ефективно. За останні роки завдяки увазі з боку держави, документно-інформаційна сфера поповнилася рядом міжнародних стандартів різного спрямування, адаптованим до українських реалій, що зумовило позитивний розвиток управління документальними процесами [1; 2].

Характеристика основних стандартів в системі управління документацією є провідною, адже від ефективного управління залежить кінцевий результат будь-якого процесу. Сьогодні існує достатня кількість стандартів для здійснення процесу управління, в тому числі електронного документообігу та в системі управління якістю [7].

Отже, пріоритетним напрямом в розвитку національної стандартизації є адаптація міждержавних стандартів до українських реалій. За останнє десятиліття українська сфера стандартизації помітно змінилася та покращилася завдяки співпраці з міжнародними організаціями зі стандартизації. Розвиток міжнародного співробітництва передусім зумовлений потребою в уніфікації національних державних стандартів, у яких має бути враховано сучасний науково-технічний рівень і практичний світовий досвід, адже для країн, які претендують вступити до

Європейського Союзу, існує вимога щодо необхідності впровадження на національному рівні не менше, ніж 80 % стандартів, чинних у Європейському Союзі [5]. Враховуючи даний фактор, ці питання є особливо важливі для повноцінного розвитку національної стандартизації України, оскільки від обраних шляхів їхнього розв'язання залежить успіх у діяльності документно-інформаційної сфери як на загальнодержавному рівні, так і на міжнародному.

Список використаних джерел

1. ISO 13008:2012 «Information and documentation – Digital records conversion and migration process» (Інформація та документація – Процеси конверсії та міграції електронних документів). [Введений в дію: 06.2012]. URL: <https://www.iso.org/standard/52326.html>

2. ISO 14641-1:2012 «Electronic archiving – Part 1: Specifications concerning the design and the operation of an information system for electronic information preservation» (Керування електронними документами – Проектування та експлуатація інформаційних систем для забезпечення тривалого збереження електронних документів. Частина 1: Специфікації). [Введений в дію: 02.2012]. URL: <https://www.iso.org/standard/54911.html>

3. Беспяньська Г. Упровадження міжнародного стандарту «Інформація та документація. Керування документаційними процесами» в Україні *Секретар-референт*. 2008. №2. С. 9–11.

4. Гаман П.І. Статус документаційного забезпечення системи функцій документаційного забезпечення у системі функцій державного управління та принципи його організації. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=347>

5. Гуз А. Еволюція світових стандартів інформаційної безпеки. URL: http://.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?

6. Сирий В. М. Сучасні інформаційні технології в електронному документообігу. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва*. Серія : Економічні науки. 2014. № 6. С. 266-271.

7. Сліпець О. Міждержавна стандартизація: сьогодення та перспективи. *Стандартизація. Сертифікація. Якість*. 2014. № 1. С. 4-7.

ГАЗЕТА «ВОЛИНЬ» ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РІВНЕНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 рр.)

Дударчук Л. В. – аспірант ВНУ ім. Лесі Українки, молодший науковий співробітник науково-експозиційного відділу новітньої історії Волині Волинського краєзнавчого музею

Початок німецько-радянської війни у червні 1941 р. призвів до значних змін в усіх сферах суспільного життя. Після встановлення нацистського окупаційного режиму в Україні було запроваджено новий адміністративно-територіальний поділ,

відповідно до якого переважна більшість західноукраїнських земель увійшла до складу генеральної округи «Волинь–Поділля». Одним із найбільших міст регіону в досліджуваний період стало Рівне, де функціонувало чимало підприємств, установ та закладів освіти. Важливим осередком культурного життя Рівного в 1941–1944 рр. був краєзнавчий музей, який спочатку знаходився на вул. Соборній, а згодом переїхав на вул. Короленка.

На сьогодні існує декілька видів історичних джерел, які дозволяють вивчати певні аспекти його діяльності – архівні матеріали (зосереджені у фондах Державного архіву Рівненської області), спогади працівників (директора Юрія Шумовського, його племінника Теодора Шумовського та бібліотекарки Лідії Дзівак). Значна кількість інформації про функціонування музею міститься у тогочасних періодичних виданнях, зокрема, у часописі «Волинь», який виходив друком у Рівному від осені 1941 р. до січня 1944 р. Матеріали, які там знаходяться за їх тематичною спрямованістю, на наш погляд, доцільно поділити на кілька груп: а) інформація про діяльність музею (поповнення колекцій новими артефактами та їх презентація відвідувачам); б) дані про наукові розвідки працівників; в) статті, присвячені діяльності музейної бібліотеки.

Вже у першому номері від 1 вересня 1941 р. на шпальтах «Волині» міститься стаття під назвою «В охороні мистецтва і пам'яток Волині», в якій Ю. Шумовський повідомляв про допомогу в розбудові закладу з боку міської управи, коротко інформував читачів про стан тамтешньої бібліотеки і анонсував створення у майбутньому «Товариства приятелів науки і мистецтва», яке мало діяти в музеї [1, с. 2]. В наступному місяці у закладі тривала робота, спрямована на впорядкування наявних експонатів, їх розміщення у виставкових залах. Окрім цього, працівники здійснювали наукове опрацювання археологічних, історичних та геологічних артефактів, реставрували та консервували твори сакрального мистецтва (для цього було урухомлено мистецьку лабораторію) [2, с. 4]. Як бачимо, невдовзі після відкриття музей поступово стає не лише важливим культурним осередком міста, а й науковою інституцією.

Декілька заміток на шпальтах «Волині» в роки нацистської окупації були присвячені діяльності музейної бібліотеки. Зокрема, в кінці січня 1943 р. часопис анонсував її відкриття на початку наступного місяця та повідомляв про графік роботи (який був не однаковим для широкого загалу і урядовців), умови користування послугами (розмір застави та членських внесків). Крім того, газета інформувала про те, що згодом при книгозбірні запрацює читальня (судячи з відсутності згадок в історичних джерелах про її діяльність, можемо припустити, що цей задум не вдалося реалізувати), а в музеї – ботанічний відділ [3, с. 4]. Про те, що бібліотека успішно працювала і розвивалася в наступні місяці свідчить публікація у «Волині» від 15 серпня 1943 р., у якій повідомлялося про кількість книг та користувачів (понад 60 тис. видань та більше 770 читачів). Тоді ж часопис коротко інформував про характер цієї літератури та умови обслуговування абонентів [4, с. 4].

Значна кількість інформації, розміщена у часописі, присвячена науковій діяльності працівників музею. Так, в одному з номерів від літа 1943 р. дописувач повідомляв про виявлення співробітником закладу Й. Панеком і травознавцем М. Носалем у регіоні нової рослини – «тризубець морський», яка могла використовуватися не лише в кулінарії, а й для виготовлення мила, а також про

намір музейних працівників провести дослідження ґрунту. Тоді ж було коротко згадано про археологічні розкопки директора Ю. Шумовського впродовж минулого року, за результатами яких музей поповнився низкою цінних пам'яток [4, с. 4]. В досліджуваний період на шпальтах «Волині» останній опублікував декілька статей – «Містечко Острожець» [5, с. 3], «Дещо про м. Рівне» [6, с. 3], «Новий рік але старі звичаї» [7, с. 5], популяризуючи свій науковий доробок в середовищі місцевих жителів.

Деякі матеріали, розміщені на сторінках газети, дозволяють охарактеризувати джерела поповнення музейних колекцій, основними з яких були археологічні розкопки [4, с. 4] та дарунків артефактів мешканцями регіону. При цьому в часописі наявні імена останніх, а інколи – їх професійний статус [8, с. 4]. Важливий напрямок діяльності Рівненського музею, судячи з коротких згадок у джерелі, полягав у наданні відвідувачам та установам фахових консультацій з геології, ботаніки, історії та археології [4, с. 4].

Таким чином, можемо підсумувати, що часопис «Волинь» є важливим історичним джерелом при вивченні діяльності Рівненського краєзнавчого музею в роки нацистської окупації. Інформація, розміщена на його сторінках, дозволяє охарактеризувати основні напрями експозиційної та науково-дослідної роботи закладу, простежити функціонування бібліотеки, яка знаходилася в його приміщенні та встановити основні шляхи поповнення музейних колекцій. Однак зауважимо, що з огляду на характер видання, чимало інформації, яка в ньому наявна, є фрагментарною і для комплексного аналізу діяльності закладу в 1941–1944 рр. необхідно залучати інші види джерел (найперше, матеріали, які знаходяться у фондах Державного архіву Рівненської області та спогади працівників).

Список використаних джерел

1. В охороні мистецтва і пам'яток Волині, 1941, *Волинь*, 1 вересня, с. 2.
2. Нові експонати в Українському музею в Рівному, 1941, *Волинь*, 23 жовтня, с. 4.
3. Відкриття бібліотеки при Міському Музею в Рівному, 1943, *Волинь*, 31 січня, с. 4.
4. З праці музею в Рівному, 1943, *Волинь*, 15 серпня, с. 4.
5. Містечко Острожець, 1941, *Волинь*, 7 грудня, с. 3.
6. Дещо про м. Рівне, 1942, *Волинь*, 13 грудня, с. 3.
7. Новий рік але старі звичаї, 1944, *Волинь*, 1 січня, с. 5.
8. Хроніка, 1941, *Волинь*, 23 жовтня, с. 4.

ЦЕРКВА ІВАНА БОГОСЛОВА: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Дячук Р. С. – студент III курсу
богословського факультету Волинської
православної богословської академії

Древня Волинь здавна ознаменована багатьма різними подіями та золотими віхами історії, розбудови, вираженням різноманітних культурних осередків, які по-

особливому входять в історію цього регіону як щось величне. Зокрема, древній осередок Волині – Луцьк, здавна славився величчю збудованих храмів, у яких поєднувалися особливі стилі архітектури, до зводу яких були залучені найкращі майстри та іконописці тогочасної Європи. Досить багато стилів було поєднано в один аби ще більше та більше збагатити українську культуру [1, с. 10].

Доки на поверхні сучасного міста Луцьк вирує життя та все біжить невинним антифоном, під землею спочивають залишки та пласти історії, які розкривають нам те, над чим ми у шумному ритмі життя й не задумуємось. На місці, де знаходиться Замок Любарта, під металевим куполом знаходяться релікти, які розповідають давню історію про існування найстарішої мурованої споруди цього міста, а саме собору Івана Богослова [2].

Храм був заснований у 1175-1180 рр. за правління Ярослава Ізяславича у дитинці Луцька. Він вирізнявся унікальною архітектурою, адже аналогів у землях Київської Русі, які могли б передати зовнішній вигляд принаймні подібного планування майже не існувало. З точки зору архітектури, храм був одиничним у своєму роді, саме тому, що мав ряд своїх особливостей. Першою особливістю було те, що храм мав лише одну абсиду, а всередині храму були ніші, які мали невідоме призначення. Щодо дизайну храму, то особливо вирізнялося декорування інтер'єру, адже стіни із середини були заокругленими, що надавало всьому інтер'єру пластичного вигляду і нічого подібного на землях Русі не можна було зустріти. Храм не був оброблений штукатуркою і тому історики вважають, що це був перший давньоруський нерозписаний храм. Але натомість фрагменти стіни, які були збережені, свідчать про наявність у ньому настінних графіті, а саме: Вифлеємської зірки, хрест з рукою, деякі написи, взяті із Євангельського тексту. Щодо зовнішнього облаштування, то варто зауважити, що на храм віддавалася велика частка коштів, а відтак храм був оздобленим золотим хрестом на верху та гонтовим дахом, а сама підлога викладена керамічною плиткою. Всі ці атрибути на той час потребували багато коштів та праці, яку потрібно було вкласти у зведення величного храму, але попри всі ці нюанси церква Івана Богослова багато послужила жителям древньої Волині [3, с. 58-60].

Досліджуючи призначення цього храму для тогочасного суспільства, то варто звернути увагу на декілька основних моментів. Найперше цей храм був головним собором у Луцько-Острозькому єпископстві. Також він мав значення й у світсько-політичній сфері життя Волині, а саме там відбувалися повітові та воєводські сеймики, зберігалися документи та книги замкової канцелярії, присягали на вірність служіння народові новопоставлені урядовці, а у самому храмі (у притворі) відбувався суд та діяла капітула – рада вищого духовенства, яка вирішувала питання, що стосувалися судових, політичних, земельних реформ населення та безпосередньо самого священства. Унікальними пам'ятками, які зберігалися у храмі Івана Богослова були мощі св. Вмч. і Цілителя Пантелеймона та частина древа Животворчого Хреста Господнього. Такими реліквіями на той час міг пишатися далеко не кожний храм Київської Русі [4, с. 137].

Цей храм пережив різні етапи та періоди історії і почав занепадати у період Берестейської унії, адже унія внесла багато корективів у суспільне життя не лише Волині, а й Київської Русі в цілому. Тому через такий стан речей храм опинився під владою греко-католиків. У свій час виділялися кошти на його підтримку, але

належного ремонту не було, а відтак греко-католицьку кафедру перенесли до Жидичина і храм зазнав руйнувань [1, с. 11].

Згодом у 1633 р. луцьку кафедру зайняв єпископ Афанасій (Пузина) і храм почали відновлювати. Вже у наступні роки на ремонт храму було виділено 300 злотих, але оскільки тогочасний єпископ Гедеон (Четвертинський) став київським митрополитом, то гроші не були використані належним чином і це був крах в історії розквіту собору Івана Богослова. Були також спроби реставрувати та відновити храм за часів владики Сильвестра Рудницького, однак за передчасну смерть єпископа все припинилося і церква перестала існувати [1, с. 12].

Станом на сьогоднішній день можна дізнатися про вигляд храму, його будову, зовнішні обриси та внутрішній інтер'єр, про що свідчать знайдені німі свідки історії на місці даного собору. Також особливим підтвердженням цього є ікона святого Ігнатія, яка датується XVIII ст. і у повному вигляді показує всю велич колишнього храму. На даний час, на цьому місці існує лише підземний храм Івана Богослова, як згадка того, що саме збереглося із віх історії, а також відновлено архітектурний образ храму аби кожен міг зануритися у той великий пласт історії, відчувати весь колорит та велич храму та пізнати ту царину архітектурної творчості, яка колись процвітала на знатній Волині [2].

Список використаних джерел

1. Троневиц П., Хілько М., Сайчук Б. Втрачені християнські храми Луцька. Луцьк, 2001. С. 9–13.
2. Підземний собор: що треба знати про найстарішу будову Луцька. URL: <https://www.hroniky.com/articles/view/126-pidzemnyi-sobor-shcho-treba-znaty-pro-naistarishu-budovu-lutska>.
3. Троневиц П. Луцький замок в історії України. Луцьк, 2007. 99 с.
4. Малков Ю. Г. О роли балканской художественной традиции в древнерусской живописи XI – XVII вв. М., 1980. С. 135–160.

СПЕЦИФІКА ЦИФРОВИХ ДОКУМЕНТІВ У МОБІЛЬНОМУ ЗАСТОСУНКУ «ДІЯ»: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Жалай Л. С. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Петрович В. В. – к. і. н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Сучасна динаміка подій цифрової трансформації (ЦТ), які відбуваються в державі, спрямована на вдосконалення процесів державного управління. Нещодавно серед центральних органів виконавчої влади з'явилася нова структура – Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри), діяльність якого характеризується новітніми підходами до реалізації державних стратегій [1].

Зокрема, будь-які процеси управлінського характеру, їх створення та реалізація, повинні базуватись на основі сучасних законодавчих, нормативних та методичних розробок, які потребують наукового вивчення.

Враховуючи, що документ виступає не лише в якості регулятора управлінських процесів, але й інструмента, за допомогою якого посвідчується особа, – є доцільним досліджувати це питання. Варте уваги й питання отримання державних публічних послуг за допомогою «Дія Підпис» через застосунок в онлайн режимі та особливостей тих цифрових документів, які утворюються під час здійснення цього процесу.

Метою дослідження є розкриття специфіки цифрових документів у мобільному застосунку «Дія» на підставі законодавчих і нормативно-правових актів.

Результати дослідження. Абревіатура «Порталу Дія», який визнано першим всеукраїнським державним сервісом надання е-послуг, розшифровується як «Держава і Я». На його базі функціонує Єдиний державний веб-портал з отримання державних послуг онлайн «Дія» та однойменний мобільний застосунок, з цифровими документами та можливістю отримання певних різновидів публічних послуг. На законодавчому рівні встановлено, що усі згенеровані у застосунку «Дія» особисті документи в цифровій формі, наділені тією ж самою юридичною силою, що й їх паперові та пластикові оригінали [3].

Для розуміння основної мети розробки і використання мобільного застосунку, існує потреба в проведенні аналізу проблем, на вирішення яких він спрямований. Перш за все це питання процедури верифікації користувачів у режимі онлайн, оскільки для надання навіть звичайної довідки потрібно переконатися в особі громадянина. У цьому випадку особа має здійснити пред'явлення паспорта чи іншого документа, який відповідно до чинного законодавства підтверджує особу [3]. У результаті, усе зводиться до того, що найзручнішим способом буде пред'явлення усіх необхідних документів, шляхом відкриття одного застосунку у власному смартфоні (за умови стабільного Інтернет-з'єднання). Тому, ключовою метою виступає цифровізація усіх документів громадян, що у майбутньому сприятиме їх більш зручному використанню.

Варто зазначити, що у нинішніх реаліях, в умовах активних бойових дій на території України, у мобільному застосунку «Дія» з'явилася нова тимчасова послуга – «єДокумент», під яким розуміється цифрове посвідчення особи, що діє на період воєнного стану у випадку втрати паперових оригіналів документів. Цей документ є унікальним, так як у ньому об'єднано відомості про особу на одній картці, які є достатніми для її ідентифікації, зокрема, паспортні дані, ПІН, фото та QR-код. Визнання дійсності зазначеного документа є обов'язковим при пред'явленні його державним органам, Національній поліції, військовослужбовцям на блокпостах.

У застосунку «Дія», окрім доступу до цифрових версій документів, можна «підписувати» різноманітні електронні документи (ЕД) та отримувати окремі категорії послуг за допомогою «Дія Підпис», що прирівнюється до кваліфікованого електронного підпису [2]. Його активація є можливою у цьому ж самому додатку за допомогою проходження процедури PhotoID, під якою слід розуміти ідентифікацію користувачів за допомогою світлини, зробленої на камеру в режимі реального часу з метою її співставлення із фотографіями, наявними у державних реєстрах. Ці ЕД, з накладеними е-підписами на них, за юридичною силою прирівнюються до паперових, але, вони водночас є більш економними, з точки зору відсутності

потреби у витратах часу, коштів на папір, обслуговування принтерів, кур'єрських або поштових послуг. До того ж, використання е-підпису є більш безпечним способом підписання документів, оскільки особу, яка їх «підписувала» завжди можна перевірити, що не завжди є можливим із паперовими документами.

Висновки. Не зважаючи на той факт, що цифрові документи у «Дія» визнаються повноцінним аналогом паперових, все-таки вони залишаються лише цифровою версією оригіналів, а не їх альтернативою. Це пов'язано із тим, що у застосунку можуть відображатися виключно ті відомості, які внесені до відповідних реєстрів після отримання оригіналів документів у державних структурах. Таким чином, уникнути відвідування державних інституцій на нинішньому етапі здійснення ЦТ поки що неможливо, так як оригінали документів, які утворюються при електронному замовленні послуг через «Дія», громадяни обов'язково повинні отримати в уповноважених осіб відповідних державних органів. І лише після цієї процедури, цифрові картки таких документів можна згенерувати у мобільному застосунку.

Водночас, за результатами проведеного аналізу законодавчої, нормативно-правової бази, яка врегульовує процеси ЦТ в Україні та діяльність Мінцифри, можна стверджувати, що на сьогодні зазначена сфера не достатньо унормована з точки зору існуючого правового поля. З урахуванням цього, існує потреба внесення змін до нормативно-правових актів у сфері регулювання діяльності органів виконавчої влади, функціонування яких повністю чи частково має відношення до процесів ЦТ.

Список використаних джерел

1. Питання Мінцифри : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856 (Редакція від 12.07.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>.

2. «Портал Дія» : веб-сайт. URL: <https://diia.gov.ua>.

3. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20.11.2012 р. № 5492-VI (Редакція від 24.09.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>.

УЗАГАЛЬНЕННЯ ПОНЯТЬ ЩОДО ДИСТАНЦІЙНИХ ФОРМ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Жалай Л. С. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Чибирак С. В. – к. і. н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Цифрові засоби та глобальна мережа дозволили сформулювати новий вид трудових відносин у світі – дистанційну роботу. Новий

поштовх до інтенсивного застосування зазначеної моделі організації праці з розвитком відповідних цифрових засобів викликаний пандемічними обмеженнями (через поширення COVID-19). Локально на динаміку застосування методології віддаленої роботи впливає й фактична ситуація в Україні, що сформувалась внаслідок збройної агресії Російської Федерації у вигляді гібридної війни, починаючи з 2014 року, та широкомасштабного військового наступу у лютому 2022 року.

Питання переходу до дистанційної зайнятості останніми роками є вкрай актуальним для українських роботодавців та їх працівників і підтверджується відповідними законодавчими ініціативами. Незважаючи на цей факт, державне регулювання та правовий супровід, що дозволяє систематизувати та законодавчо зафіксувати сучасні тенденції цих трудових відносин в Україні залишаються не до кінця унормованими, що й становить актуальність досліджуваного питання.

Метою дослідження є узагальнення понять щодо дистанційних форм трудових відносин на основі чинного законодавства України.

Результати дослідження. Аналіз нормативно-правової законодавчої бази щодо регуляторної політики та правового супроводу дистанційної форми трудових відносин дозволяє встановити, що до березня 2020 року в Україні це питання послуговувалось нормами радянського законодавства, тобто не було врегульовано відповідно до сучасних умов роботи. Але на основі цих актів формується уявлення про характер дистанційної праці та термінологічну базу тих років. Насамперед, для позначення роботи, яка здійснювалася за межами робочого приміщення – застосовувався термін «надомна праця», а працівників виокремлювали як «надомників». Звісно, у законодавстві України була спроба врегулювати механізми організації дистанційної праці, що виражено в Законі України (далі – ЗУ) «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII. Відповідно до його положень, для працівників сфери науки та освіти передбачалась можливість організації праці за «гнучким режимом робочого часу» та «дистанційним режимом праці» [4]. Однак, зазначений документ не отримав продовження та поширення правових норм на інші галузі, що залучають найманих працівників.

Відтак, питання регулювання дистанційної форми трудових відносин залишалось не вирішеним до настання глобальної пандемічної кризи 2019 року. Згідно з новими ЗУ, ухваленими Верховною Радою України у 2020 і 2021 рр. [2–3], було внесено відповідні зміни до Кодексу законів про працю України, і в українському законодавстві закріпилися окремі терміни: «надомна» та «дистанційна» форми організації праці, а також доповнилось поняття «гнучкого режиму робочого часу».

Беручи за основу положення вищезазначених законодавчих актів, можна виокремити два режими робочого часу: традиційний (із нормальною та скороченою тривалістю) та гнучкий. Відповідно, гнучкий режим робочого часу включає дві форми трудових відносин: дистанційну та надомну [1]. Проте, так як в основу цих понять закріплено розосередженість по місцях, у яких виконується дистанційна (частково: на дому; на локаціях, які відповідають вимогам для облаштування робочого простору; в місцях, які є власністю роботодавця) або надомна (лише на дому) робота, – відсутнє поняття, яке б узагальнювало ці дві форми трудових відносин, що є окремими підсистемами організації праці.

Висновки. На сьогодні система організації дистанційних форм трудових відносин перебуває в активній стадії формування, яка виникла внаслідок дії

глобальних кризових явищ. Світовою спільнотою активно поширюються терміни: «телеробота», «атипова зайнятість», «онлайн-робота», «ремоут», проте трудовим законодавством України визначені лише поняття: «гнучкий режим робочого часу», «дистанційна» та «надомна» робота. Нині ці форми трудових відносин узагальнюються суспільством як «дистанційні», що створило прецедент юридичної плутанини за якої дистанційна робота на законодавчому рівні сприймалась як форма трудових відносин, що мала діяти лише протягом пандемічних обмежень.

У результаті проведеного дослідження, пропонується введення ширшого за обсягом поняття «віддалена робота», яке б розташовувалось у системі організації праці як складова «гнучкого режиму робочого часу» і поєднало б сукупність «дистанційної» та «надомної» роботи. З огляду на окремі положення нормативних актів, доцільним є виділення ще однієї характеристики, яка б виокремлювала взаємодію між суб'єктами трудових відносин – «гнучка зайнятість», яка поділялася б на «синхронну» (віддалена робота з будь-якої локації, але з постійною присутністю працівника на віддаленому робочому місці у встановлений робочий час) та «асинхронну» (віддалена робота з будь-якої локації із можливістю працівника визначити періоди роботи в межах встановленої норми тривалості робочого часу), що також дозволило б організувати ефективну віддалену роботу найманих працівників відповідно до особливостей їх професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України : КУ від 10.12.1971 р. № 322-VIII. (Редакція від 19.08.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : ЗУ від 30.03.2020 р. № 540-IX. (Редакція від 28.04.2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу : ЗУ від 04.02.2021 р. № 1213-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20#Text>.

4. Про наукову і науково-технічну діяльність : ЗУ від 26.11.2015 р. № 848-VIII. (Редакція від 01.10.2022 р.). URL: <https://cutt.ly/INgXceL>.

ВПЛИВ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ НА РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ

Жужа Л.О. – к.пол.н., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Хортицька національна академія

На сучасному етапі Україна переживає складні часи – наш народ веде боротьбу за власну свободу, незалежність, національну ідентичність та територіальну цілісність держави, стійко та сміливо протистоїть країні агресору. Події останніх 9

місяців демонструють величезні масштаби зростання українського волонтерського руку.

Під час війни сформувалися нові маси, яким характерні висока політична активність, небайдужість, прагнення до європейських, демократичних цінностей.

Загарбницькі сили сконцентрувалися на окупованих ними територіях, де розгорнулося сепаратистське протистояння. Це призвело до надзвичайних страждань населення, втрати житла, майна, зміні звичного способу життя, відсутності засобів для існування, а головне, до численних людських жертв.

На підтримку постраждалим та для допомоги українським визвольним військам розгорнувся потужний волонтерський рух. Велика кількість добровільних помічників сприяє вирішенню складних завдань воєнного та соціального характеру на території всієї України.

До початку війни, волонтерство відрізнялося переважно індивідуальним ставленням до державних справ і було здебільшого соціально спрямованим, а з початком війни встановило партнерські відносини з державою, допомагає їй у вирішенні воєнних та соціальних проблем.

Наразі, волонтерство формується як політичний інститут з усіма притаманними для цього елементу політичної системи ознаками та якостями. Як політичний інститут воно є засобом упорядкування волонтерської діяльності. Організаційно волонтерство упорядковане в системі волонтерських організацій: регіональних, студентських, жінок-учасників воєнних дій, дружин-воїнів Азовсталі тощо. Воно є інститутом громадянського суспільства, тож волонтерські організації створюють не за ініціативою держави, а безпосередньо громадянами.

Частина волонтерських організацій узаконені, частина – ні. Але, загалом, діяльність волонтерів регламентована відповідними законами, рішеннями й іншими юридичними актами. Діяльність волонтерів упорядкована певними правовими нормами.

У період воєнних дій волонтерський рух перетворився на значний фактор громадянської активності, і його інституціоналізація вже має чіткий, сформований характер. Волонтерство стало впливовим політичним інститутом українського суспільства. Як політичний інститут це є формою політичних відносин між суб'єктами та об'єктами волонтерської діяльності, відносин між добровольцями й об'єктами їхньої допомоги, волонтерами та державними, господарськими установами та організаціями.

Сутність волонтерського руху полягає в дієвому виявленні з боку громадськості підтримки воїнів та постраждалих від терористичних дій агресора, шляхом безкорисливої, добровільної допомоги у вирішенні воєнних і соціальних проблем країни. Однією з провідних рис волонтерства, що виражає його суть, є громадянський гуманізм – прагнення людини виявити свій гуманізм, людяність до інших з мотиву виявлення громадянського обов'язку. Людина в ролі волонтера поєднує свої громадянські й загальнолюдські моральні якості.

Діяльність волонтерських організацій змінили статус громадянського суспільства в Україні, підвищили його роль, значно посилили повагу та довіру громадян до структур громадянського суспільства. Завдяки волонтерському руху громадянське суспільство стало більш значущим, набуло суб'єктності, збільшився обсяг матеріальних та фінансових коштів, якими оперують громадянські структури.

Волонтерство перетворило громадянське суспільство на сферу, де багато людей знайшли себе, усвідомили себе корисними й реалізували сенс життя. Політична поведінка громадян із ритуальної, такої, що пронизана неправдою, перетворилась на самовіддану, по-справжньому патріотичну. Політична культура більшою мірою стала культурою участі громадян у вирішенні проблем суспільства.

Трансформація громадянського суспільства зачепила державний, організаційний та особистісний рівні. Вона має системний характер: суто політичний, соціально-економічний, духовний.

Волонтери як добровольці беруть участь у воєнних діях, що відображає їхні воєнні функції. Важливими також є функції організації й самоорганізації добровольців, що надає їхнім діям упорядкованого характеру. Слід зазначити функції політичної інтеграції, координації, мобілізації, політичної консолідації патріотичних сил для допомоги на фронті. Важлива функція політичної комунікації для забезпечення зв'язків між армією й народом. Значну роль у розвитку волонтерського руху відіграють соціальні мережі, преса та інші засоби масової інформації.

Варто відзначити посилення особистісних функцій, таких як соціалізація, ідентифікація, самореалізація, виховання, формування громадянських якостей. Волонтерство є також чинником удосконалення діяльності державних структур та джерелом кадрових призначень. У взаємодії з державою волонтери відіграють роль груп тиску, лобіювання.

За функціональною роллю волонтерів можна класифікувати на «офісників» та «польовиків». «Офісники» – це «інформаційники-аналітики» й «розпорядники», які утворюють пару та перебувають між собою ніби у відносинах взаємного доповнення. «Аналітики» збирають інформацію, опрацьовують її, роблять висновки й навіть можуть скласти логістичні схеми, тим самим готуючи основу для прийняття управлінських рішень. Для них характерні ознаки «інтроверсія» та «інтуїтивність», тому їм складно брати на себе відповідальність за прийняття рішення, віддавати розпорядження іншим людям, контролювати їх виконання. Натомість, усе це роблять «розпорядники», яким характерні типологічні ознаки «відчуття (сенсорика)» та «екстраверсія». «Польовики» також мають пару взаємодоповнюваних ролей: «сталкери» та «підручні». «Сталкери» мають типологічні ознаки «інтуїтивність» і «екстраверсія», непосидючий характер, завжди прагнуть бути в русі, нехтують безпекою. «Підручні» є помічниками, їхні типологічні особливості – «відчуття (сенсорика)» та «інтроверсія». Якщо «сталкери» поведуться на грані ризику, то «підручні» – це обережні люди, які продумують тактичні кроки, актуальні потреби.

Необхідно додати і те, що волонтерство частково є реакцією на масовий стрес у зв'язку з війною. Люди, беручи участь у волонтерському русі, виявляють солідарність в умовах спільної біди. Але, враховуючи тривалість ведення бойових дій багато людей втомлюються; якщо порівнювати кількість «неофіційних» волонтерів на початок війни та до сьогодні, звісно, вона зменшилася. Але це природне явище, людський фактор. Натомість, ті волонтери, що залишилися «на полі», змогли сформувати великі, чітко сформовані організації, налагодити канали зв'язку з державою та нашими воїнами, величезна кількість закордонних організацій надають свою допомогу Україні саме через наших волонтерів.

Отже, аналізуючи стрімкий розвиток, ефективність діяльності та величезний внесок волонтерства на шляху до перемоги нашої країни, можна констатувати наступне. Мотивація волонтерів ґрунтується на відчутті громадянського обов'язку перед нацією, народом, воїнами та жертвами війни; на моральному обов'язку перед близькими людьми, що беруть участь у бойових діях. Волонтери є елітою громадянського суспільства, проявом появи нових мас з високою громадянською свідомістю.

Завдяки феномену волонтерства соціальний капітал українського суспільства значно підвищився. Поряд з появою нової еліти громадянського суспільства, виникли нові маси, які зі свого середовища висунули корпус громадських активістів і підтримали їх своєю довірою, шаную та активною участю в спільній справі допомоги Збройним Силам України.

Список використаних джерел:

1. 10 благодійних організацій, які наближають нас до перемоги. Вікна онлайн. URL: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/10-volonterskyh-organizacij-ukrayiny-yaki-praczuuyut-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 27.10.2022).
2. Волонтерська Платформа об'єднала 400 тисяч українців довкола допомоги Україні під час війни. ЮНІСЕФ – українцям: програма грошової допомоги Спільно. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/volunteer-hub-helps-400000-ukrainians-make-difference> (дата звернення: 28.10.2022).
3. Чайка І. Я. Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні. Грані. 2017, Том 20, № 7(147). С. 72-79.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

Іщук О. В. – студентка 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

В останні десятиріччя інформаційно-комунікаційні технології стали важливою складовою державного управління. Вони відіграють важливу роль в усіх напрямках діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування. Інформаційні технології забезпечують швидкий обмін документами та інформацією в цілому, зменшують витрати на оплату праці, дають змогу на новому рівні за участі громадян здійснювати прийняття організаційно-адміністративних рішень, що стає можливим завдяки використанню інтернету та онлайн-користувачів тощо[8, с.43].

За допомогою інформаційно-комунікаційних технологій функціонує ціла низка електронних інструментів управління. До них слід віднести, в першу чергу, офіційні веб-сайти органів державної влади, електронний цифровий підпис, систему електронного документообігу, електронне звернення, електронну приймальню, єдині веб-портали інформаційних послуг та ін[4, С.131-134].

Офіційні портали та веб-сайти органів державної влади і місцевого самоврядування дозволяють пересічному громадянину ознайомитися з діяльністю цих інституцій, отримувати актуальну інформацію, низку електронних послуг, направляти пропозиції, формувати зворотній зв'язок, що сприяє розбудові в Україні інформаційного суспільства, вдосконаленню системи електронного урядування. Для прикладу можна розглянути веб-сайт Верховної Ради України, який висвітлює діяльність Верховної Ради України та здійснює обмін інформацією з іншими органами державної влади та громадянами. Такі веб-сайти, як: Президента України, Верховного Суду, Конституційного Суду України, Генеральної прокуратури України, Національного банку України та ін., насамперед, мають на меті оприлюднення актуальної та достовірної інформації про складові діяльності із дотриманням правил щодо збереження державної та ін. таємниць[2, С.126-128].

Якщо проаналізувати портали та веб-сайти органів місцевого самоврядування, то можна зробити висновок, що вони виконують функції своєчасного та оперативного донесення до населення актуальної інформації, формування каналів зворотнього зв'язку, що дозволяє громадянам брати активну участь у вирішенні місцевих та державних справ[5, с.139-162].

Прикладом таких веб-сайтів є: офіційний портал Рівненської міської ради, офіційний сайт Луцької міської ради тощо. Обидва веб-сайти містять сучасне наповнення, однак, сайт Луцької міської ради, на відміну від аналогічного інструменту Рівненської міської ради містить механізми для отримання зворотнього зв'язку, що є дуже важливим для більш ефективної роботи владної інституції[6, С.95-99].

Ще однією важливою складовою використання інформаційних технологій органами державної влади стало надання громадянам електронних послуг за допомогою застосунків «Дія», «HELSI», «єМалятко» тощо. «Дія» містить перелік багатьох державних послуг, які можна отримати онлайн. Цей портал використовується у вигляді мобільного застосунку для смартфона та містить у собі ключові цифрові документи, які мають таку ж юридичну силу, що й паперові. Для реєстрації у додатку використовується електронний підпис. Через онлайн-систему «HELSI» громадяни мають змогу записатись до лікаря, укласти з ним декларацію, отримати доступ до медичної карти, дізнатись результати обстеження тощо. Також створено можливість встановити названу систему у вигляді мобільного застосунку. Комплексна послуга «єМалятко» дає можливість батькам швидко та зручно онлайн отримати документи на новонароджену дитину та доступ до державних послуг на підставі лише однієї заяви. «єМалятко» здійснила перехід онлайн завдяки застосунку «Дія». Щоб скористатись даним сервісом батькам необхідно мати електронний підпис та номер медичного висновку про народження дитини[7, с.176-195].

Прикладом використання інформаційних технологій у державному управлінні може служити також «Кабінет електронних сервісів». Він надає можливість отримувати або подавати документи до різних державних установ через мережу Інтернет, отримувати інші послуги в електронному вигляді, використовувати Особисту частину Кабінету[3, с.56-59].

Отже, інформаційно-комунікаційні технології в останні десятиріччя стали важливим механізмом виконання органами державної влади і місцевого

самоврядування своїх функцій. Завдяки їх використанню органи влади стали більш відкритими для суспільства, змогли налагодити більш дієві зв'язки з громадянами. Упровадження охарактеризованих інструментів забезпечує подальшу розбудову в Україні інформаційного суспільства, розширення у громадян компетентностей щодо використання у повсякденному житті різноманітних інформаційних інструментів[1, С.134-133].

Список використаних джерел

1.Ільчанінова Н. І. Вплив громадського моніторингу на процес надання адміністративних послуг. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 3. С. 131–136.

2.Колодюк А. В. Цифровий розподіл – нова форма соціального розмежування в умовах глобалізації. Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва. 2004. С. 124–129.

3.Поважний О. С. Основні засади діяльності прес-служб органів державної влади та місцевого самоврядування: світовий та український досвід : навч. посіб. Донецьк : ДонДУУ, 2011. 96 с.

4.Проценко П. П. Проблематика переходу до інформаційного суспільства. Політичний менеджмент. 2004. № 6(9). С. 129–137.

5.Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід : монографія / ред.: С. Чернов та ін. Запоріжжя : ЗДІА, 2016. 516 с.

6.Пугач А. Шляхи удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності в системі державного управління України. Вісник Національної академії державного управління. 2010. № 4. С. 94–101.

7.Цимбалюк В. С., Гавловський В. Д., Гриценко В. В. Основи інформаційного права України : навч. посіб. / ред.: М. Я. Швець, Р. А. Калюжний, П. В. Мельник. Київ : Знання, 2004. 274 с.

8.Чаплай І. В. Комунікативна ефективність публічного управління. Теорія та практика державного управління :навч. посіб. 3-є вид. Харків, 2017. 210 с.

ПОНЯТТЯ «ДОКУМЕНТ»: ГЕНЕЗИС ТА СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ

Кільяченкова О. М. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки

ВНУ імені Лесі Українки

Петрович В. В. – к. і. н, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності

ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Документ – це соціально значима інформація, зафіксована людиною на матеріальному носії для передавання і збереження у просторі та часі. Протягом тривалого історичного періоду, з моменту появи слова документ до кінця

XIX ст., його значення поступово звужувалося: від будь-якої речі, що могла використовуватися як повчання та доказ, до писемного свідoctва, що підтверджує певні правові відносини.

У XX ст. термін документ набуває найрізноманітніших значень. Серед них і сучасне, в якому термін документ почали використовувати засновники науки про документ – документознавства як практичної діяльності, що забезпечує збереження, пошук і використання документів з метою видобування інформації, яка міститься в них.

Метою дослідження є розкриття змісту поняття «документ», його генезис та сфери застосування.

Результати дослідження. Термін «документ» у науковий обіг ввів П. Отле, використовуючи його у значенні близькому до поняття «книга». Пояснюючи поняття «книга» і «документ», П. Отле підкреслював, що книга – це термін, уживаний умовно для позначення всього масиву документів. Він поєднує в собі не одну тільки книгу у власному значенні слова, рукописні або друковану, але й журнали, газети, рукописи й графічні репродукції, креслення, гравюри, карти, схеми, діаграми, фотографії тощо. Учений розглядав поняття «книга» і «документ» як синонімічні. На думку П. Отле, поняття «документ» ширше за своїм обсягом, ніж поняття «книга», тому що не припускає обмежень як матеріальної основи документа, так і знакової системи, яка застосовується для запису змісту [4].

Найширша дефініція поняття «документ», яку запропонував П. Отле, така: «матеріалізована пам'ять людства, яка день за днем реєструє факти, ідеї, дії, почуття, мрії, що відбилися в свідомості людини» [6]. Пізніше навіть його послідовники відмовилися від такого широкого трактування документа. Проте, багато думок П. Отле було сприйнято й використано у подальших наукових дослідженнях, в тому числі й розуміння документа як засобу передавання інформації в суспільстві [1].

Ю. І. Палеха визначив загальний характер спостережень стосовно документа в епоху давньої близькосхідної цивілізації й античності, який відповідав матеріально-практичному способу життя суспільства і зразкам специфічних конкретних явищ духовної культури (мистецтво, право, релігія, міфологія, література, філологія, історія тощо), зародження розуміння ознак і властивостей документа та документальної комунікації [5].

Історія української документознавчої термінології описана у монографії М. В. Комової. Автор зазначає, що документознавча термінологія пройшла у своєму розвитку 6 етапів, перший з яких розпочався у XI столітті. Зараз документознавча термінологія в Україні знаходиться на 6-му етапі, тобто її розвиток продовжується та її комплектування ще не закінчено. На сьогодні термінологія науки про документ характеризується формуванням термінів українською мовою. Проте також використовуються терміни іншомовного походження, хоча можна підібрати й власні відповідники до цих слів, що є проблемою сучасного документознавства в Україні [2].

С. Г. Кулешов приділяє велику увагу вивченню документознавчої термінології. Дослідник називає основні документознавчі терміни, а саме: «документ», «документаційний», «документальний», «документація», «документаційний ресурс», «документальний потік», «документальний фонд». Автор розглядає й інші документознавчі терміни, які пов'язані з інформаційною складовою складовою

документа («інформація», «документна інформація», «інформація на документі»), а також терміни-назви процесів у сфері документаційного забезпечення управління («документування», «класифікація», «типологія»). До фундаментальних документознавчих понять С. Г. Кулешов зараховує ті, які відображають загальні закономірності визначення його предметної сфери дослідження та мають відношення до теорії науки. Однак автор зазначає, що їх не може бути багато, оскільки перші поняття, з яких починається наука, повинні бути чіткі та зведені до найменшої кількості [3].

Тлумачення С. Г. Кулешовим поняття «документ» як запису інформації, що відповідає характеристикам певного жанру, закріпленого на матеріальному носії, головним призначенням якого є збереження та передача інформації у просторі та часі, увійшло у ДСТУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення». [4].

Висновки. Поняття «документ» розглядається в різних контекстах по-різному — як у вузькому, так і широкому значеннях, відрізняючись своїм наповненням, змістом та трактуванням, адже документ не має однозначного, постійного, чіткого визначення.

Список використаних джерел

1. Бездрабко В. В. Поль Отле і наука про документ. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2008. № 2. С. 14–24.

2. Комова М. В. Документознавча термінологія: шляхи створення та функційні особливості. Монографія. Львів : Львівська політехніка, 2011. 316 с.

3. Кулешов С. Документознавство як наукова дисципліна в сучасній Україні: які шляхи розвитку? Історія, археологія, інформаційна, бібліотечна та архівна справа: актуальні проблеми науки та освіти : тези доп. І міжнар. наук. конф., 13 трав. 2020 р. Кропивницький, 2020. С. 98–99. URL: <http://kntu.kr.ua/doc/zbirnyki/teachers/2020/6.pdf#page=98>.

4. Кулешов С. Про базові поняття документознавства (нотатки з приводу змісту розділу «Загальні поняття» ДСТУ 2732-94 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення»). *Студії з архівної справи та документознавства*. 1997. Т. 2. С. 72–75.

5. Палеха Ю. І., Леміш Н. О. Загальне документознавство : навч. посіб. К. : Ліра-К, 2008. 395 с.

6. Швецова-Водка Г. М. Документознавство : навч. посіб. К. : Знання, 2007. 398 с.

ВІЙСЬКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕНИ СТЕПАНІВ

Кінд-Войтюк Н. В. – канд. іст. наук, доцент,
доцент кафедри історії України та археології,
ВНУ імені Лесі Українки

Ідея військової підготовки молоді виникла у середовищі галицької молоді на початку ХХ ст. у гімназійних та університетських пластових і освітніх гуртках. З наближенням балканської війни та посилення відносин між Російською та Австро-

Угорською імперіями цей процес збільшився.

У грудні 1912 року у Львові відбулася нарада («з'їзд нотаблів») українських політичних партій Галичини. Зустріч не була таємною, взяли участь близько 200 осіб і в активних дискусіях приймалися рішення щодо політичної ситуації на Балканах, напруженості між Росією та Австро-Угорщиною, майбутнього Галичини у воєнній ситуації. 18 березня 1913 р. збори січових стрільців обрали головою товариства В. Старосольського. У березні 1913 р. у громадах Косів, Яблонів, Заліщики та Шешори були створені обласні стрілецькі товариства.

Під час утворення організації головою Січового союзу залишався В. Старосольський, а його заступником став Іван Чмола. У квітні 1913 року Олена Степанів звернулася до керівництва Січових Стрільців із проханням прийняти її до організації. У цей період тривали дискусії щодо військової освіти молоді. Зокрема, 3 квітня 1913 р. Українська студентська спілка скликала збори [5; 7, с. 222].

На перших загальних зборах «Січових Стрільці II» 25 січня 1914 р. головою було обрано кошового Повітової Січі Романа Дашкевича, у той же час студента-правника Львівського університету. До керівного складу товариства вступили: І. Чайківський – осавул, Е. Банах – писар; О. Степанів – обозний, Микола Никорак – скарбник.

Жінки склали окремий підрозділ. Із 300 січовиків їх було 33. В цю групу входили студентки, семінаристки, ремісники. Присягу січовики прийняли біля залізничної станції Підзамче-Личаків. Усі були одягнуті у військові однострої із стрілецькими відзнаками. Також було організовано навчання де виконувалися військові вправи, вчилися доглядати за пораненими; слухали лекції з військової історії.

Військова підготовка «Січові Стрільці II» була пов'язана з «військовими вправами піхотинця», стрільби з рушниці мавзера; жіноча чета займалася перев'язками і доглядом за пораненими. Увечері відбувалися теоретичні військові заняття, лекції з історії українських визвольних змагань, світових революційних рухів і економічних вчень. Військові заняття також траплялися в основному ввечері [1, с. 244].

Протягом зими 1914-1915 рр. УСС виконували сторожові обов'язки в горах. У січні 1915 року Олена Степанів відпочивала у Відні. Там вона була на засіданні Українського жіночого комітету допомоги пораненим (15 січня 1915 р.). Згодом вона повернулася до Сваляви, де стояли її сотні.

На початку австро-німецького наступу I курінь УСС залишався на позиціях Здиняви – Здун, в околиці Берегова й Гути, на Закарпатті. Заступником сотника І. Чмоли була хорунжа О. Степанів [4, С. 565].

Зміни, які відбулися на австрійсько-російській ділянці фронту у Карпатах у другій половині травня 1915 р. сприяли переходу УСС у складі Південної групи військ у наступ. Однак наступальні дії проходили з перемінними успіхами: російські сили час від часу зупиняли австрійські війська, а в ніч з 30 на 31 травня вдало атакували їх на ділянці Болахів– Лисовичі. В ході цього бою О. Степанів потрапила у полон.

Почався важкий шлях полонянки, що мав привести її до Ташкента [2, с. 21].

Після прибуття до Ташкенту О. Степанів захворіла і в неї проявилася легенева кровотеча. У березні 1917 р. в Ташкенті виникла Туркестанська Українська

Громада. О. Степанів дістала змогу виходити в місто, спілкуватися з полоненими австрійськими офіцерами та солдатами, займатися громадською роботою.

16 травня 1918 р. О. Степанів звільнили з УСС. Звільнення із лав бойової формації О. Степанів переживала важко. Вона намагається знайти себе у Львові і навіть декілька місяців навчається у Львівському університеті. Восени 1918 р. Галичина охоплена революційними змінами, викликаними утворенням Західно-Української Народної Республіки та потоком військового протистояння з польськими військовими силами [3, с. 70; 8]. В ході революційних змін О. Степанів з піднесенням зустріла Листопадовий зрив.

Перебування О. Степанів у російському полоні стало для неї значним суспільно-політичним досвідом. Українські полонені-офіцери проводили у Туркестані політосвітню роботу, пов'язували свою діяльність з найважливішими революційними подіями сучасності в умовах розпаду Російської імперії та завершення Першої світової війни. О. Степанів долучалася до нового етапу визвольного руху, а її повернення з полону стало демонстрацією українства і пропагандою української національної ідеї [6, с. 22].

Список використаних джерел

1. *Степанів О.. Наукові праці. Есе. Спогади* / упоряд. О. Шаблій. Львів: Видавничий центр НТШ, 2003. С. 244–287.
2. Степанів О. Спогади з російського полону (31 травня 1915 – 7 серпня 1917 рр.). *Україна. Наука і культура*. Київ, 1994. Вип. 28. С. 20–29.
3. Галущинський М. З Українськими Січовими Стрільцями (спомини з 1914–1915 рр.). Львів, 1934. С. 70–71.
4. Дашкевич Я. Олена Степанівна в Ташкенті (1916–1917 рр.). *Постаті. Нариси про діячів історії, політики, культури*. 2-ге вид., виправл. й допов. Львів, 2007. С. 565–577.
5. Дашкевич Я. Олена Степанів та її «Сучасний Львів». *Постаті. Нариси про діячів історії, політики, культури*. 2-ге вид., виправл. й допов. Львів, 2007. С. 577–583.
6. Стецько Я. Олена Степанівна в Ташкенті. *Україна. Наука і культура*. 1992. № 2. С. 17–22.
7. Байдак М. Жінки в Галичині періоду Першої світової війни у світлі приватних практик (на матеріалах особових джерел). *Каразінські читання (історичні науки): тези допов. 67-ї міжнар. наук. конф. (Харків. 25 квітня 2014 р.)*. Харків, 2014. С. 222–223.
8. Книгиницька О. В. Військово-політична та наукова діяльність Олени Степанів. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Спецвипуск на пошану проф. К. Кондратюка. 2014. С. 74–79.

ВІЙНА СУДНОГО ДНЯ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД

Куденчук Д. А. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. – к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Близький Схід завжди перебував у центрі уваги найбільш розвинутих країн світу. Впродовж довгого часу доля регіону визначалася європейськими країнами, але після Другої світової війни регіон поступово перетворюється в один із основних осередків протистояння СРСР і США. В цей час ситуація на Близькому Сході стає особливо напруженою. У 40–70-х рр. відбулася низка арабо-ізраїльських конфліктів через територіальні претензії щодо Палестини, яку обидва народи вважають своєю історичною територією. Серед них і війна Судного дня 1973 р., розпочата Єгиптом і Сирією, яка стала найкровопролитнішою у арабо-ізраїльському конфлікті 40–70 рр. ХХ ст.

Мета дослідження – проаналізувати події арабо-ізраїльської війни 1973 року та її вплив на геополітичну ситуацію в світі.

Результати дослідження. На початку осені 1973 р. розпочалося зближення роз'єднаних ідеологічними суперечками арабських країн. Центральним осередком об'єднання став Єгипет. Його президент А. Садат налагодив втрачені дружні зв'язки з Йорданією та Саудівською Аравією. Також про свою антиізраїльську позицію заявили такі країни, як Сирія, Кувейт, Лівія та Катар.

Військові дії з арабської сторони розпочалися 6 жовтня 1973 р. Ізраїльські генерали про можливу атаку були попереджені. Але вони очікували, що наступальні дії розпочнуться на світанку, а не в другій половині дня, і коли цього не відбулося, частину військових відпустили додому, оскільки в цей день було єврейське свято Йом Кіппур (Судного Дня). Саме через це конфлікт отримав назву «війна Судного дня».

В перший день війни ізраїльтяни змушені були відступати на обох фронтах. Єгипетські загони за шість годин захопили «лінію Бар-Лева» – мережу ізраїльських укріплень на східному березі Суецького каналу. Вони змогли заглибитись углиб Синаю на 10 кілометрів. На сирійському фронті арабським військам вдалося захопити стратегічні позиції на горі Хермон та на Голанських висотах. Сирійські загони проникли на окуповану Ізраїлем територію на віддаль до 20 кілометрів [1, с. 287–288].

Спроби контратаки ізраїльськими військами 8–9 жовтня завершилися провалом з великими втратами особового складу й техніки. Ізраїль звернувся до США за військовою допомогою. Керівництво Сполучених штатів погодились допомогти Тель-Авіву. В пришвидшеному темпі зі складів НАТО у Європі були перекинуті повітряним шляхом спорядження та зброя. Радянський Союз також не відставав в плані допомоги своїм «друзям» на Близькому Сході. Впродовж усього часу, що тривав конфлікт, СРСР постачав сучасну зброю та спорядження до Сирії та Єгипту за допомогою повітряних та морських шляхів [2, с. 67].

Скориставшись відсутністю дій єгипетських сил, які, захопивши східний берег каналу, зупинили свій наступ, ізраїльські військові змогли перекинути значні свої танкові сили на північ країни й здійснити вдалу контратаку проти сирійських військ.

14 жовтня, коли ізраїльські війська перебували на відстані менше ніж 40 кілометрів від Дамаска, єгипетські загони розпочали наступ на Синайському напрямку. Араби прорвали оборону, але бій склався не на їхню користь і ізраїльтянам вдалось знищити значну частину єгипетських танків. Наступного дня ізраїльські війська завдали удару по знесилених єгипетських підрозділах і розпочали форсування Суецького каналу.

Склалася надзвичайно важка ситуація, в якій єгипетські загони втримували східний берег на певних ділянках фронту, а на інших напрямках ізраїльські військові – західний берег Суецького каналу. До кінця жовтня військові дії затихли. І це спричинило загрозу оточення як над єгипетськими військами на одному березі, так і над ізраїльськими загонами на іншому.

В ніч з 21 на 22 жовтня 1973 р. Рада безпеки ООН прийняла резолюцію № 338, за положеннями якої сторони повинні зупинити вогонь впродовж 12 годин і розпочати процес мирних переговорів в Женеві. 11 листопада 1973 р. єгипетська та ізраїльська делегації підписали угоду про перемир'я [1, с. 289].

Результатом цієї війни стало усвідомлення світовою спільнотою, що вирішення палестинського питання не може бути здійснено лише збройним шляхом. Розпочалися пошуки можливого політичного врегулювання цієї проблеми. Організація визволення Палестини зняла одну зі своїх основних вимог, а саме знищення Ізраїлю, як державного утворення, і допустила можливість проведення переговорів, що започаткувало зміну ставлення до неї у світі. В 1974 р. делегацію ОВП запросили на засідання Генеральної Асамблеї ООН, де вона представляла арабський народ Палестини, що в свою чергу допомогло налагодити відносини з низкою країн. Організації визволення Палестини також був наданий статус спостерігача в ООН та можливість працювати в різноманітних міжнародних організаціях [3, с. 211].

Була порушена загальна арабська єдність в палестинському питанню. Єгипетський президент А. Садат змінив курс своєї країни з Радянського Союзу на США і розпочав переговори з Ізраїлем. В 1979 році єгипетською та ізраїльською делегаціями в резиденції президента Сполучених Штатів Кемп-Девіді було підписано мирний договір. Згідно з яким обидві країни припиняли військові дії. Цей договір влаштовував національні інтереси Єгипту. Але арабські країни розцінили дії Єгипту як зраду, вони розірвали з ним відносини, як у дипломатії так і в економіці [3, с. 212].

Висновки. З моменту свого виникнення і до сьогоднішнього вирішення Близькосхідного протистояння не втрачає своєї актуальності. На жаль арабо-ізраїльський конфлікт не розв'язано й донині, що значно впливає на безпекову ситуацію в регіоні. Від його вирішення залежить не лише майбутнє Ізраїлю та арабських країн, але і всього світу.

Список використаних джерел

1. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів. Львів, 2003. 430 с.

2. Коміренко І. Д. Арабо-Ізраїльська війна 1973. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. Київ, 2004. Т.1. 760 с.

3. Сергійчук І. М. Новітня історія Азії та Африки. Суми, 2003. 288 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ У ХХІ ст.

Кирильченко А.О. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Кузь В.В. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Туристична галузь є важливою складовою економіки та культури України. Наша країна має чимало нерухомих об'єктів культурної спадщини, які складають її національне багатство і гордість. 7 пам'яток внесені до Списку всесвітньої культурної та природної спадщини ЮНЕСКО. Тому існує чимало можливостей для розвитку й популяризації туристичного сектору України серед іноземців і співвітчизників. Голова Державного агентства розвитку туризму Мар'яна Олесків поінформувала, що в 2021 р. Україну відвідали 4 271 991 іноземний турист [7]. Варто зазначити, що це на 26,3% більше, ніж у 2020 р.

Популярним у 2021 р. був так званий «похмурий» туризм – подорожі до місць масової загибелі людей, трагедій, катастроф, зокрема, Чорнобильська зона відчуження [4]. Як повідомив центр організаційно-технічного та інформаційного забезпечення зони відчуження, у 2021 р. її відвідало майже 73 тисячі туристів [8]. Варто зазначити, що для багатьох із них основним фактором приїзду до зони став серіал «Чорнобиль», який з'явився у 2019 р.

Ще одним доволі популярним видом став паломницький туризм. Як зазначають дослідники С. Федоренко та О. Шевчук, паломництво – це подорож людини до релігійних святинь, духовна потреба у спілкуванні зі святими місцями. Паломники не цікавляться екскурсіями, відвідуванням музеїв чи виставок. Їхня головна мета – особиста участь в релігійних культурах [5]. Найвідоміші паломники, які приїжджають до України – хасиди, що прибувають в Умань на святкування **Рош га-Шана**. Аналітичний портал «Слово і діло» повідомляє, що станом на 6 вересня 2021 р. в Україну приїхало 28 тисяч хасидів [9].

Багатьох туристів приймають українські міста. Столицю України – місто Київ, згідно даних, наданими пресслужбою Київської міської державної адміністрації, у 2021 р. відвідало 700 тисяч іноземців [6]. Як зазначає Т. Максименко, туризм є одним із засобів досягнення цілей, визначених Стратегією розвитку міста Києва до 2025 р., і передбачає перетворення столиці України в інноваційний центр з потужною конкурентною позицією та чіткими пріоритетами розвитку [3].

«Культурну столицю України» – місто Львів, згідно даних Львівської міської ради, у 2021 р. відвідало 1,5 мільйона туристів, що вдвічі більше за показник 2020 р. [10]. Зі слів О. Височан, пішохідний туризм, як складова екскурсійного туризму,

часто виступає його основною частиною. Саме тому в «старому» Львові пішохідні екскурсії є чи не найпопулярнішими [1].

Лідером за кількістю туристів, прийнятих у 2021 р., стала Одеса. За словами мера міста Г. Труханова, Одесу відвідало понад 3 мільйони туристів. Як зазначає І. Давиденко, одеський регіон входить до числа територій із найціннішою історико-культурною спадщиною. В Одеській області налічується близько 4300 об'єктів культурної спадщини, а в самій Одесі знаходяться 49 культурно-історичних пам'яток національного значення [2]. До того ж не варто забувати і за рекреаційні ресурси регіону. Поєднання степового та морського клімату, велика кількість морських пляжів і теплих сонячних днів з кожним роком притягують в Одесу все більше й більше туристів.

Загалом, згідно відомостей Державного агентства розвитку туризму, найбільша кількість туристів у 2021 р. прибули до України з наступних країн [7]: Молдова – 1, 054 млн.; Польща – 311 тис.; Румунія – 264 тис.; Туреччина – 247 тис.; Німеччина – 154 тис.; США – 103 тис. Судячи з наведених даних, бачимо, що найбільше туристів приїздить в Україну з Європи. Наразі ДП «Україна туристична» готує низку пілотних проєктів. На системний розвиток туристичної галузі буде виділено понад 1,5 мільярди гривень.

Отже, Україна у 2021 р. була досить популярною країною у сфері культурного туризму завдяки наявності цілої низки пам'яток історії та культури, активного розвитку нових видів і напрямів туристичної діяльності. Проте існувало й чимало проблем, вирішення яких призупинила розв'язана у лютому 2022 р. військова агресія Росії. Одна з них – це належне інфраструктурне облаштування найбільш відвідуваних територій та туристичних об'єктів. Ця проблема може бути вирішена шляхом інвестування великих коштів, у тому числі з боку центральної та місцевих влад, а її розв'язання можливе лише у контексті практичних дій, спрямованих на піднесення економіки країни.

Список використаних джерел

1. Височан О. С., Глушко О. В. Туризм у Львові: реалії та перспективи розвитку. Львів.
2. Давиденко І.В. Культурний туризм як сучасний напрям використання та збереження історико-культурної спадщини Одеського регіону. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип.2. С. 49–53.
3. Максименко Т. В. Основні проблеми та напрямки розвитку туристичної діяльності в Києві. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Вип. 34. 2013. С. 355–359.
4. Пестушко В.Ю., Чубук Ю.П. Чорнобильська АЕС як туристична дестинація. *Географія та туризм*. 2010. Вип. 9. С. 82–86.
5. Федоренко С., Шевчук О. Паломницький туризм в Україні. *Студентський збірник наукових праць. Мультимедійний проєкт «Україна на світовому туристичному ринку»*. Острог. 2021. С. 96–112.
6. Кількість іноземних туристів у Києві за рік зросла вдвічі <https://www.dw.com> (дата звернення 30.12.2021)
7. Кількість туристів до України за 1-е півріччя 2021 року зросла на 9% в порівнянні з 2-им півріччям 2020 року. URL: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення 17.08.2021)

8. У 2021 році Чорнобиль відвідало вдвічі більше туристів, майже половина з них – іноземці. URL: <https://delo.ua> (дата зверення 13.01.2022)

9. Хасиди в Умані: скільки паломників щорічно приїжджають в Україну. URL: <https://www.slovoidilo.ua> (дата зверення 7.09.2021)

10. Як змінився туристичний Львів в 2021 році у цифрах. URL: <https://city-adm.lviv.ua> (дата зверення 22.02.2022)

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Костючик М. В. – студентка I курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Трофімук-Кирилова Т. М. – к. і. н, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. XXI – це століття стрімкого розвитку новітніх інформаційних і комунікаційних технологій, і легкий доступ до інформації змінює спосіб нашого життя, роботи та відпочинку. В сучасних умовах стрімкого технологічного розвитку людства інформаційно-комунікаційні технології (далі – ІКТ) стали каталізатором фундаментальних трансформацій у суспільному житті, змінюючи традиційні уявлення про політичні та культурні цінності. У результаті цих глобальних змін відбувається перехід до інформаційного суспільства, в якому інформація та знання відіграють важливу роль.

Як зазначають сучасні популяризатори використання ІКТ у всіх сферах життя, ми віримо, що доступ до знань є одним із громадянських прав і що інформація дає людям можливість навчатися, творити та втілювати свої мрії.

Технологічний прогрес значно знизив витрати на зберігання, обробку та передачу інформації по всьому світу. Це підкреслює зростаючу роль ІКТ в економіці, державному управлінні суспільних процесах в цілому, зокрема і у освіті.

Мета дослідження. Визначити роль інформаційно-комунікаційних технологій в діяльності закладів вищої освіти.

Результати дослідження. Впровадження ІКТ у навчання – одна із важливих тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Для України питання є теж надзвичайно актуальним, адже

Якість освіти на даному етапі розвитку тісно пов'язана з ефективністю використання сучасних засобів ІКТ у цій сфері.

Поняття «інформаційно-комунікаційні технології» визначається як сукупність різноманітних технічних засобів і ресурсів, що використовуються для забезпечення процесу комунікації та створення, розповсюдження, збереження, поширення, організації, презентації, підготовки та захисту інформації [3].

Сучасні методики навчання передбачають використання таких новітніх ІКТ як: середовищ передачі інформації, файлообмінних та соціальних мереж, хмарних технологій, сервісів Google, потокового мультимедіа, чатів, вебінарів та інше [1]. Без цих інструментів не можливо уявити навчання здобувачів освіти та професійну діяльність педагогічних і науково-педагогічних працівників у всіх типах закладів освіти, у тому числі й вищої.

Слід зазначити, що незважаючи на економічні труднощі та недостатнє фінансування освітньої сфери, українські заклади вищої освіти активно використовують інформаційні технології в навчанні та освітніх процесах. Це сприяє модернізації освіти – підвищенню якості професійної підготовки майбутніх спеціалістів, підвищенню доступності освіти, задоволенню потреб суспільства у конкурентоздатних фахівцях/

ІКТ не тільки допомагають розвивати незалежність і креативність здобувачів освіти, але й змінюють процедуру надання освітніх послуг, роблячи їх якіснішими. Використання комп'ютерних технологій у освітньому процесі дає змогу реалізовувати мультимедійні навчальні програми, використовувати Інтернет-технології, автоматизувати електронні бібліотеки, системи онлайн-освіти, організовувати дистанційне навчання, створювати «віртуальні» курси тощо [2].

Для підготовки здобувачів вищої освіти і професійної роботи викладачів важливим є використання комп'ютерів, мультимедіа та інших інформаційних технологій як наукових інструментів для проведення пошукової, дослідницької, експериментальної роботи, покращення мотивації та персоналізації навчання й професійної діяльності. Таким чином новітні технології володіють величезним творчим потенціалом, стають ефективним інструментом для розвитку творчих здібностей учасників освітнього процесу.

Використання комп'ютерів та інтерактивних пристроїв впливає на зростання знань і вмінь здобувачів освіти, веде до розвитку інтелектуального та мотивованого характеру, а в кінцевому підсумку до духовного вдосконалення. Нові підходи до навчання допомагають також змінити особисте ставлення до взаємодії викладач-студент.

Висновки. Впровадження ІКТ у діяльність ЗВО посилить внутрішню мотивацію студентів та викладачів до навчання та здійснення професійної діяльності відповідно, підвищить рівень їх цифрової грамотності. Системне використання ІКТ потребує додаткових зусиль від науково-педагогічних працівників та адміністрації закладів вищої освіти щодо планування навчальної, наукової та виховної роботи та оволодіння програмними засобами.

Список використаних джерел

1. Герасименко І. В., Глуценко В. В. Переваги використання ікт в навчальному процесі. Інформаційні технології: зб. тез Української конференції молодих науковців (22–23 травня 2014 р., Київ). Київ: Київ ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. С. 9–10.
2. Кадемія, М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Планер», 2011. 220 с.
3. Литвин А. В. Комп'ютерно-орієнтовані навчальні технології у професійно-технічній освіті. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2006. № 4. С. 88–98.

ВЕКТОРИ ПОЛІТИЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ТУРЕЧЧИНИ В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Кузь В. В. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. - к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Починаючи з 1930-х років орієнтація Туреччини на Францію та Англію перетворилася на стійку тенденцію. Активним прихильником цієї лінії був міністр закордонних справ Туреччини Шюкрю Сараджоглу. У жовтні 1939 року в Анкарі був підписаний англо-франко-турецький акт про взаємну допомогу. В той же час країна намагалася підтримувати дипломатичні відносини з Німеччиною, особливо вони посилювалися після поразки Франції, а подальші військово-політичні успіхи Німеччини спонукали турецький уряд країни до переговорів з німецьким керівництвом. Вони завершилися підписанням 18 червня 1941 року договору про дружбу і ненапад [3, с. 53].

Цікаво, що окупація німцями Франції виявила особливості ставлення турків до єврейського питання. У Франції перебувало багато турецьких євреїв, які за турецьким законом 1935 року вважалися «дезертирами» через відмову служити в армії, або особами, що втратили громадянство. Туреччина, керуючись своїми законами, почала активні дії щодо порятунку турецьких євреїв лише 1944 року. Водночас вона була перевалювальним пунктом для іноземних євреїв-біженців, які шукали шляху до Палестини. Варто врахувати й те, що до цього Німеччина успішно окупувала балканські країни і впритул наблизилася до кордонів Туреччини. В цей же час в Анкарі поширилися чутки про можливу військову загрозу з боку СРСР [2].

Турецька позиція набула більш визначеного характеру зі вступом у війну Радянського Союзу. Після початку німецько-радянської війни Туреччина передала 25 червня 1941 уряду СРСР ноту, якою підтверджувала свій нейтралітет, але після репресій СРСР проти мусульманських народів Криму й Кавказу в Туреччині посилювалися антирадянські настрої [1, с. 56].

Незважаючи на те що Туреччина в Другій світовій війні не брала участь, конфлікт помітно позначилася на економічному становищі країни. Постійно збільшувалася чисельність армії, зокрема до 1942 року вона склала 1 млн солдатів і офіцерів. На військові витрати до 1945 року припадало приблизно половина бюджету країни. Це було пов'язано з масовими мобілізаціями й введенням карток на хліб в Анкарі та Стамбулі [1, с. 59].

Туреччина в роки Другої світової війни переживала активізацію націоналізму-пантюркізму. Це відбивалося не лише в зовнішньополітичних планах еліти, які стосувалися СРСР, а й яскраво проявилася у внутрішніх діях турецького уряду, який звернувся до ідеології пантюркізму [4, с. 113]. У 1942 році уряд, сформований Шюкрю Сараджоглу, почав широку кампанію патріотичної пропаганди в пантюркістському стилі.

З 1943 року антигітлерівська коаліція почала докладати зусилля для вступу в конфлікт на своєму боці Туреччини. Особливо в цьому був зацікавлений Черчилль.

Вступ Туреччини у війну дозволив би відкрити Другий фронт на Балканському півострові й уникнути появи радянських військ на цій території. Взимку 1943 року на Аданській конференції. У. Черчилль доклав усіх зусиль, щоб домогтися від президента Туреччини відмови від позиції нейтралітету. Але ці переговори не увінчалися успіхом ні для однієї зі сторін. Туреччина у Другій світовій війні продовжувала зберігати нейтралітет. У жовтні 1943 року представники країн-союзників зібралися на конференції в Москві [2]. Вони прийняли рішення домогтися від Туреччини відмови від нейтралітету до кінця року. Це питання обговорювалося також на Каїрській і Тегеранській конференціях. Проте Туреччина заявляла про неготовність вступити у війну.

У 1944 році союзники перестали поставляти озброєння в країну. У зв'язку з цим турецький уряд був змушений відмовитися від вивозу хрому до Німеччини. Однак у червні того ж року декілька німецьких військових суден увійшли в Чорне море. Це призвело до загострення ситуації, і союзники зажадали від Туреччини розірвати відносини з Німеччиною. 2 серпня 1944 року всі договори про економічне співробітництво між країнами були розірвані [4, с. 115].

У лютому 1945 року розпочала роботу Ялтинська конференція. В ході переговорів союзники вирішили, що взяти участь в утворенні ООН можуть лише країни антигітлерівської коаліції. У зв'язку з цим 23 лютого 1945 року Туреччина оголосила війну Німеччині. Незважаючи на те, що її армія не брала участь у бойових діях, країна отримала запрошення вступити в ООН [2].

Після війни в політиці Туреччини чітко визначилася виключно прозахідна орієнтація. Бажаючи продемонструвати лояльність до США, уряд А. Мендереса в липні 1950 року відправив в Корею свою бригаду. Туреччина стала єдиною країною Близького і Середнього Сходу, що брала участь у війні на Корейському півострові. У жовтні 1951 року країна вступила в НАТО, а також підписала договори з Пакистаном та Іраком. Під заступництвом Англії і США в листопаді 1955 року був створений новий військовий блок – Багдадський пакт (Великобританія, Туреччина, Ірак, Іран, Пакистан). У 1959 році він був перетворений в Організацію Центрального договору, штаб-квартира якої розміщувалася в Анкарі [3, с. 113].

Отож, оцінка політики лавірування Туреччини в Другій світовій війні є неоднозначною. Офіційно країна дотримувалася позиції нейтралітету. Нацистська Німеччина докладала значних зусиль у своїх намаганнях схилити Туреччину до участі у війні проти союзної коаліції. Але дотримання нейтралітету врятувало Анкару від чергової поразки, що неминуче призвело б до занепаду країни та захоплення турецьких проток СРСР, який мав наміри створити в Дарданеллах військово-морську базу, що мало б забезпечити прямий вихід радянських кораблів у в Середземне море. Туреччина відмовилася від нейтралітету лише в лютому 1945 р, але її армія не брала участі в бойових діях.

Список використаних джерел:

1. Гасанлы Дж. СССР – Турция: от нейтралитета к холодной войне 1939 – 1953 гг. Москва, 2008. 663 с.
2. Вітолін О. Героїчний нейтралітет і негероїчна перемога Туреччини. URL. https://petrimazepa.com/uk/geroichniy_neutralitet_i_negeroichna_peremoga_turechchini
3. Міхотін О. К. Особливості політики нейтралітету Туреччини у роки Другої світової війни. Запоріжжя, 2019. 121 с.
4. СССР и Турция: 1917 – 1979 гг. Москва, 1981. 320 с.

ЄВРЕЙСЬКІ МОГИЛИ ТА ПОХОВАННЯ У ПЕТРО - ПАВЛІВСЬКОМУ КОСТЕЛІ МІСТА ЛУЦЬКА

Кузь В. В. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Кирильченко А. О. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Кінд-Войтюк Н. В. - к. і. н., доцент кафедри нової історії України ат археології ВНУ імені Лесі Українки

Одним з найвідоміших єврейських цвинтарів є цвинтар, який знаходився в районі «Тещиноного Язика», над вул. Глушець. Він бере свій початок з середини ХІХ століття. З ініціативи Волинської релігійної громади прогресивного іудаїзму та «Оалей Цадікім – Гадер Авот» на цьому місці було встановлено пам'ятний знак. На сьогоднішній день від цвинтаря нічого не залишилося [2].

Часто знаходять поодинокі єврейські поховання. Яскравим прикладом цього є знайдений пам'ятник в селі Струмівка Луцького району Волинської області. За результатами досліджень єврейської громади Луцька, з'ясували, що його було встановлено на могилі єврейської жінки. Аби вшанувати пам'ять померлих, пам'ятник привезли на єврейське кладовище.

Член правління Іудейської ортодоксальної громади Ханна Матусовська намагалася відновити історію пам'ятника та розповідає, що «Надгробки з цінних порід німці вивозили в Німеччину, а такі як цей використовували як фортифікаційні споруди. Найімовірніше, під час війни десь в районі Струмівки були фортифікаційні споруди. Так той надгробок і лишився там, його використовували в підсобному господарстві. Яку він функцію виконував – я не можу сказати» [4].

Як свідчить голова Волинського єврейського товариства імені Ісаака Долинського Сергій Швардовський, плитами із луцьких єврейських кладовищ замостили стадіон ВНУ ім. Лесі Українки, який розташований між вулицями Шопена та Ярошука [3. с. 50].

Також досить багато знахідок єврейських пам'ятників знаходять під час будівельних робіт, як розповідав краєзнавець Ігор Левчук, фрагмент виявили під час будівельних робіт навпроти Луцького автозаводу. Пізніше його перевезли на меморіальний комплекс жертвам Голокосту А неподалік, того ж будівельного майданчика, час риття траншеї знайшли ще один єврейський надгробок. Місцевий старожил Микола Байсарович розповідає, що фрагмент могильної плити міг потрапити із зруйнованого в повоєнні роки єврейського цвинтаря, що був розташований неподалік нинішнього проспекту Воли: «Ці надгробки зі старого кладовища. Будувався автобусний парк. Там валили все при радянській владі. Все знищували. Валялися черепа. І оце звідти брали каміння і укладали дорогу. Ніякого кладовища тут не було.» [1].

Меморіальний комплекс жертвам Голокосту в Луцьку відкрили 8 травня 1990-го року неподалік цукрового заводу, на місці масового розстрілу євреїв. На

насипному пагорбі, висотою 3 метри встановлено пам'ятник. На плитах із лабрадориту, базальту та габро вибиті тексти українською мовою, та івриті: «Жертвам фашистського геноциду від лучан», «На цьому місці в серпні 1942 року німецько-фашистськими загарбниками розстріляно 25658 громадян єврейської національності – жителів Луцька та околиць. Вічна Вам пам'ять». У церемонії взяла участь група євреїв, колишніх мешканців Луцька із США, Ізраїлю та Німеччини на чолі з президентом Всесвітньої федерації волинських євреїв Я. Елбіртом. Уперше за довгі роки була організована єврейська релігійна панахида. Краєзнавець Ігор Левчук свідчить що: «Саме тут знаходиться весь довоєнний Луцьк [2]. На той час єврейська громада складала 70 %. Тут знаходяться ями, в яких жінки, діти. На жаль, місце має мало уваги. Мало хто знає, що воно тут знаходиться. Сьогодні поруч неї знаходиться смітник. Він в охоронній зоні пам'ятки місцевого значення, яка повинна сягати 50 метрів. Подібні речі, є ганебними для пам'яті лучан, які лежать в цих ямах.

Хоронили у Луцьку людей і у стінах чи крипти церков. Наприклад, в крипті Хрестовоздвиженської церкви поховані члени Луцького братства, у стіні Покровської церкви на вулиці Данила Галицького – прах священників. Найбільше таких захоронень – у стінах костелу Петра і Павла. Серед великої кількості меморіальних дошок, барельєфів, настінних гербів та печаток є й могильні епітафії. На вулиці Лютеранській неподалік від будинку архітектора Голованя розташований пам'ятник доволі відомого лучанина. Це надгробок Казимира Колумна Цецишовського, який помер в 1843 році. Станом на сьогоднішній день, пам'ятник перебуває у занедбаному стані. Його брат Каспер-Казимир Цецишовський був відомою особистістю, зокрема Луцький і Житомирський католицький єпископ, моголівський архієпископ і митрополит усіх римо-католицьких костелів у Російській імперії. Також приймав участь у розвитку шкільництва на Волині на початку XIX століття.

За свідченням Ігоря Левчука, біля Волинського краєзнавчого музею в асфальт закатані дві надмогильні плити. «Вони колись були перенесені з одного з кладовищ, досліджені, обліковані, проте виявились не потрібними. З них просто зробили частину доріжки, що веде до відділу етнографії...» [4].

На жаль, безбожна комуністична влада за час свого існування поруйнувала не лише віру в душах людей, а й безліч храмів, цвинтарів. На людських кістках зводились промислові об'єкти, житлові квартали, прокладались дороги, будувались парки, тощо.

Список використаних джерел:

1. Котис. О. Екскурсія Луцькими могилами. URL: <https://www.volynpost.com/articles/155-ekskursiia-luckymy-mogylamy>
2. Котис О. Дияволи і цінності. Хто похований у центрі Луцька. URL: <https://www.hroniky.com/articles/view/175-dyavoly-i-tsinnosti-khto-pokhovanyi-u-tsentri-lutska>.
3. Міщенко О. Тафальний ландшафт в структурі міста (на прикладі міста Луцька) Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2019. №2. с. 49-54.

4. П'ясецький В. Мертві дивляться в небо, вірячи в мудрість живих: про римо-католицьке кладовище. Голос України 2005. 26 березня URL: <http://www.golos.com.ua/article/225788>

ЛОЗАНСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ В ОБЛАШТУВАННІ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Кулачинська С. В. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. – к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Мета дослідження полягає, перш за все, в з'ясуванні та короткому аналізі головних рішень Лозанської конференції.

Результати дослідження. Лозанська конференція увійшла в історію як міжнародне зібрання з врегулюванням важливих міжнародних питань, які були надзвичайно актуальними після закінчення Першої світової війни. Вона була скликана з ініціативи Великої Британії, Франції та Італії для врегулювання становища на Близькому Сході після греко-турецької війни та перемоги Кемалістської революції. Відбувалася в Лозанні (Швейцарія) з 20 листопада 1922 р. по 24 липня 1923 р. [1].

Слід звернути увагу, що метою головних ініціаторів даної конференції було намагання використовувати її платформу задля ствердження економічної та політичної залежності Туреччини. Серед інших учасників конференції були ще представники таких держав як: Японія, Греція, Румунія, Югославія, Туреччина та спостерігачі від США [2].

Важливими завданнями конференції були підготовка мирного договору з Туреччиною та визначення режиму Чорноморських проток [1].

Серед основних рішень Лозанської конференції були: ліквідація Османської імперії та визнання Турецької незалежності. Скасування режиму капітуляції, аби було скасовано міжнародний контроль за турецькими фінансами. Одним із головних положень було й те що Туреччина та Греція мали зробити обмін населенням і скасувати обмеження для турецьких збройних сил. Мало відбутись визнання Туреччиною державного боргу Османської імперії в частині, що відповідала турецькій території. Також потрібно було встановити нові кордони, тобто за Туреччиною мала закріплюватись територія Малої Азії [3].

Важливим елементом конференції було й те, що не всі країни були допущені до обговорення низки питань. Держави Антанти вирішили, що обмежать радянську делегацію та делегацію Болгарії, тому ці держави були допущені лише до обговорення питання про режим Чорноморських проток. Радянська делегація була єдиною від Російської, Української, Грузинської Радянських республік. Інші держави, а саме: Албанія, Бельгія, Голландія, Іспанія, Нідерланди, Норвегія, Португалія та Швеція могли брати участь у розгляді інших окремих питань [3].

Позиція радянського уряду на Лозанській конференції передбачала задоволення національних прагнень Туреччини, закриття проток у мирний та воєнний час для військових кораблів усіх країн, крім Туреччини.

4 лютого 1923 р. Лозанську конференцію було перервано. Причиною цьому стало те що проект Англії на відміну від радянського уряду, передбачав вільний прохід усіх військових кораблів у мирний час, а воєнний час вільний прохід лише суден нейтральних країн. Туреччина прийняла рішення погодитись з проектом Англії, адже вона розраховувала на підтримку Великобританії в певних спірних питаннях, зокрема територіальній і економічній сферах. Великобританія у відповідь в ультимативній формі подала Туреччині не вигідні для неї умови мирного договору, які були вироблені країнами Антанти. Туреччина відкинула ультиматум [2].

Через 2 місяці, 3 квітня 1923 р. конференцію було знову відновлено. На відновленій конференції радянська делегація зазнала певної дискримінації оскільки радянський уряд не був повідомлений про поновлення переговорів. Цього разу обов'язковою умовою участі в Лозанській конференції було пред'явлено безпрецедентну вимогу щодо обов'язкового підписання конвенції про режим проток.

Висновки. Отож, на Лозанській конференції 4 липня було підписано 17 документів, серед яких був мирний договір між Великобританією, Францією, Італією, Японією, Грецією, Румунією та Югославією, з одного боку, та Туреччиною – з іншого. Серед цих держав не було Югославії оскільки ця держава відмовилась підписати договір. Причиною цьому стала незгода з віднесенням на її рахунок частини Оттоманських зобов'язань. Договір був ратифікований Туреччиною 23 серпня 1923 р. та всіма учасниками переговорів. Конвенція про режим чорноморських проток укладена між Великобританією, Францією, Італією, Японією, Болгарією, Грецією, Румунією, Радянським Союзом, Югославією та Туреччиною з додатком правил проходу кораблів, передбачала демілітаризацію зони проток, але водночас встановлювала вільний прохід через протоку в будь-який час торгових та військових суден будь-якого флоту, що створювало непрості умови для чорноморських країн.

Список використаних джерел

1. Мироненко О. М. Лозанська конференція 1922–1923. Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія [електронна версія]. Ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ, 2016. Т. 17. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=56195

2. Радянська військова енциклопедія у 8 томах. Т. 5. Лінія адаптивного радіозв'язку – Об'єктова ППО. Київ, 1978. 688 с. URL: <http://www.hrono.ru/sobyt/1900sob/1922lozan.php>

3. Чечель В. Лозанська конференція (листопад 1922 – липень 1923 р). URL: <https://discover.in.ua/history/lozannska-konferencija-listopad-1922-lipen-1923-r.html>

КУЛЬТУРНИЙ ВПЛИВ ВІЗАНТІЇ НА ПРОЦЕС ХРЕЩЕННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСИ-УКРАЇНИ

Кухарук М. М. – студент 5 курсу
Волинської православної богословської
академії

Візантія – це перша християнська імперія, яка існувала з 330-1453 рр., коли імператор св. Костянтин переніс у 330 р. столицю своєї імперії з Риму на береги Босфору в невелике грецьке місто Візантій. З часом колишня назва міста стала назвою нової держави. Візантія – країна церков та монастирів, семи Вселенських соборів, найавторитетніших учителів церкви, батьківщини християнської містики. Вона відома як наставниця слов'янського світу, оплот християнства, берегиня культури від варварства [3, с. 157].

Своєрідність візантійської культури полягає в тому, що вона розвивалася на перехресті декількох цивілізацій – пізньоантичної, східної та новонародженої середньовічної. До її творення прилучилися поліетнічні народи, що проживали на території імперії: сирійці, фракійці, вірмени, грузини, іудеї, греки, римляни тощо. Грецька мова стала державною мовою Візантії з кінця VI-VII ст., витіснивши з державно-адміністративних сфер латину.

Перші спроби принести християнство на терени Київської Русі належали Аскольду і Діру правда вони не були успішними. Наступною, кому вдалося збільшити успіхи у впровадженні християнства – це була княгиня Ольга, яка хрестилася та намагалася обмежити вплив язичництва. Поширити християнство вдалося завдяки князю Володимирі. На початку свого правління він тяжів до укріплення язичницької віри і лише після кількох років правління переконався, що Київській Русі потрібна нова віра, яка зможе укріпити державу [1, с. 205]. Цей вибір пов'язують з багатьма різними чинниками. Один із них – дружні відносини Київської Русі з Візантією, яка вважається однією з наймогутніших та найрозвинутіших держав того часу, особливо коли йдеться про культуру. Тому не дивно, що Володимир пов'язував майбутній розвиток своєї країни із поширенням сучасної віри.

Дехто з істориків вважає, що прихід християнства був зумовлений спробою наблизити Київську Русь до європейської цивілізації, тобто запозичити найвпливовіші культурні та політичні практики. Для когось прийняття християнства бачиться рішенням, яке диктувалося виключно політичними трендами [4, с. 136]. Тобто можливістю укладати шлюби із владними родинами великих європейських держав. Науковці зазначають і про те, що цього рішення не можна було уникнути, адже в ті часи Київська Русь опинилася між двома релігійними світами – християнським та ісламським. І якби держава не визначилася зі своїм шляхом, то опинилася б в ізоляції від цивілізованого світу. Нині є багато теорій щодо причин прийняття християнства. Однак ніхто не може заперечувати, що це рішення сприяло розвитку Київської Русі і перетворило її на цивілізовану країну [2, с. 122].

Не можна не погодитися з думкою, що чим більше в світі цивілізацій і народностей, тим яскравіше виражено їх взаємозв'язок, який призводить до культурних запозичень та часово-просторових нашарувань, оновлення, збагачення

культур. Торкаючись культурологічних проблем, слід зосередити увагу на тому, що в сучасному просторі спостерігаються тенденції до тісної взаємодії різних народів, різних культур, що сприяє культурному взаємообміну.

Провідна тенденція візантійської культури – це її цілісність. У ній неможливо простежити динамічну зміну епох, що відрізняються одна від іншої. Усе візантійське тисячоліття необхідно розглядати як одну велику епоху історії культури, що не може не вражати своєю єдністю й поєднанням християнських та світських елементів у культурі [6, с. 146-147]. Роль Візантії, з якої християнство, власне, і прийшло в Україну, важко переоцінити в історії нашої культури та мистецтва. Церкви будувалися за хрестово-купольним планом, мали важкуваті, приземкуваті форми, завершувалися однією або декількома напівсферичними банями на круглих барабанах [5, с. 254]. Бані вкривали свинцевими пластинами, пізніше – черепицею або міддю. Поширення християнства на українські землі простежується відчутний вплив візантійської культури, і є прямим підтвердженням того, що народна культура України є носієм грецько-візантійської культури.

Отже, Візантійська культура – це культура переважно християнська. Сутність і сила християнського Середньовіччя полягала в тому, що саме життя не було відділене від релігії. Православ'я було головним і визначальним фактором цілісності держави. Збереження його чистоти – священна мета всієї візантійської культури. Вірність церкві – найвища цінність для візантійця. Основу візантійської культури становили дві потуги у своїй єдності – імператорська влада і християнська православна віра. У Візантії, на відміну від Західної Європи, зберігся культ імператора з необмеженою владою та централізоване управління, а православна церква Візантії розглядалась як складова держави, підпорядкована «самодержавству».

Список використаних джерел

1. Абрамович С. Культурологія : Навчальний посібник / Семен Абрамович, Марія Тілло, Марія Чикарькова,; Київський нац. торговельно-екон. ун-т, Чернівецький торговельно-екон. ін-т. К.: Кондор, 2005. 347 с.
2. Антофійчук В. Культурологія: термінол. словник / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Вид. 2-ге, випр. і доп. Чернівці : Книги-XXI, 2007. 159 с.
3. Афонін В. Культурологія: Навч. посіб. для самост. роботи студ. вищ. навч. закл. / Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. Кафедра культурології та кіно-, телемистецтва. Луганськ : Альма-матер, 2005. 248 с.
4. Білик Б. Культурологія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Київський національний торговельно-економічний ун-т. К. : КНИГА, 2004. 408 с.
5. Герчанівська П. Культурологія: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна». Мережа дистанційного навчання. К. : Університет «Україна», 2003. 323 с.
6. Гнатчук О. Культурологія: Навч.-метод. посібник / Буковинський держ. медичний ун-т. Чернівці, 2007. 202 с.

РУХ ТАЙПІНІВ: ВИТОКИ, ХАРАКТЕР, ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Лащук В. Ю. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. – к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

У 1850 р. в Південному Китаї розпочалося селянське повстання, що носило релігійний характер. Керівником та ідеологом повстання був Хун Сюцюань. На початку 40-х р. XIX ст. він розробив релігійне вчення, в якому пропагував ідею рівності. Хун Сюцюань прагнув створити державу, де люди будуть співчувати й допомагати один одному в біді, жити за принципами моралі. Християнські місіонери не визнали цього вчення і не охрестили Хун Сюцюаня хоч сам себе він назвав молодшим братом Ісуса Христа.

До створеного Хун Сюцюанем «Товариства поклоніння Богу» масово почали вступати селяни. Під час голоду в провінції Гуансі, Хун Сюцюань в 1850 р. закликав своїх прибічників продавати майно і разом з сім'ями вступати до повстанських загонів. На цей заклик відгукнулося більше 10 тис. селян і їх кількість дуже швидко зростала.

Основними причинами повстання були: панування маньчжурської династії Цін, яка мала необмежену владу (панувала з 1644–1683 рр.), важкий гніт і те, що в селян не було достатньо землі (90% сільського населення володіли лише 20% землі), непомірні податки, бідність, злидні та голод, проникнення іноземних держав у Китай [2, с. 361].

У повстанні, крім селян, брали участь міська біднота, ремісники, гірники тощо. До них навіть приєдналися дрібні поміщики, незадоволені правлінням маньчжурів. Тайпіни відрізали коси, що символізували покірність, і одягали на голови червоні пов'язки. Поступово рух набрав широкого розмаху та характеру селянської війни, спрямованої проти феодалного гніту й влади маньчжурів. Повсталі створили надзвичайно дисципліновану армію, але щодо розподілу трофеїв панував принцип зрівнялівки [1, с. 85].

Рух тайпінів охопив значні території Південно-Східного, Східного та навіть Північного Китаю. У наступні роки тайпіни організовували північний і західний походи. Спроба захопити Пекін – столицю маньчжурів, закінчилась поразкою. 30 тисяч тайпінів було оточено і розгромлено у передмісті Пекіна.

На своїй території тайпіни створили державу, де проголосили ідею рівності. Захопивши якесь місто, вони вбивали маньчжурських чиновників, конфісковували майно багатіїв, прилюдно спалювали дорогі меблі та товкли в ступках перли. Тайпіни видали закон про землю, в якому зазначили, що земля має розподілятися за кількістю їдців незалежно від статі. Для втілення закону в життя необхідно було конфіскувати і розподілити поміщицьку землю. Проте реальна політика тайпінів відрізнялася від їхньої програми.

Впродовж 15 р. тайпіни контролювали територію, населення якої становило 30 млн. осіб. Вони проводили радикальні соціально-релігійні перетворення, поширюючи у містах власний даосько-християнський синкретичний культ,

головним ідеологом якого виступив Хун Женьгань. Неспроможність маньчжурів швидко придушити повстання на його початку, а також невдачі на фронтах Другої опіумної війни, викликали низку повстань проти цінського режиму в інших частинах імперії. Тайпінська держава була монархією оскільки інші форми державного устрою повстанцям були невідомі. Хун Сюцюань став імператором, а інші керівники руху отримали князівські титули. Незважаючи на проголошені ідеї рівності, вони оточили себе розкішно й слугами, як і маньчжурські феодали. Невдовзі виникли криваві чвари за першість при особі імператора. Ці суперечки ослабили найбільше надбання тайпінів – боекратну армію та привели до загибелі кількох воєначальників, що підняли заколот і десятків тисяч солдатів.

Проте після підписання династією Цін Пекінського договору 1860 р., маньчжурську владу підтримали британці й французи. 1864 р. Тайпінське повстання було жорстоко придушене. План повстання включав захоплення міських адміністративних органів у результаті дій групи змовників, підтримку виступу загоном з Гонконгу, а також вступом до Гуанчжоу загонів місцевих таємних товариств. Проте, начебто, ретельно розроблений план провалився. Загони таємних товариств не зуміли проникнути в місто, група, яка прибула на кораблі з Гонконгу, яка мала передати зброю революціонерам, була заарештована на міській пристані. Дехто з учасників невдалого виступу був заарештований і страчений, а Сунь Ятсену дивом вдалося втекти, уникнувши вірної смерті [3, с. 98].

В ході воєн загинуло від 20 до 30 млн. осіб. В комуністичному Китаї тайпіни возвеличуються, як національні герої, що виступили проти іноземного та соціального поневолення. Повстанню присвячений Музей історії тайпінів в Нанкіні.

Причини поразки повстання:

- погане озброєння повсталих. Тайпіни були озброєні луками та стрілами, списами, кремінними рушницями, застарілими чавунними гарматами, захопленими в імператорських військах, навіть умільці виготовляли гармати з дерева, стволи яких після кількох пострілів розривалися;

- повстанці діяли розрізнено і незлагоджено;
- не було чітко й доступно сформульованої мети;
- стихійність повстання;
- суперечки в таборі повсталих;
- допомога іноземців (англійців і французів) у придушенні повстання;

Отже, тайпінське повстання можна трактувати як національно-визвольне і релігійне повстання етнічних китайців у Південному Китаї в 1850–1864 рр. проти панування маньчжурської династії Цін.

Повстанці проголосили створення незалежної китайської Тайпінської держави, правителем якої став їхній ватажок Хун Сюцюань. Вони проводили радикальні соціально-релігійні перетворення, поширюючи у містах власний даосько-християнський синкретичний культ, головним ідеологом якого виступив Хун Женьгань.

Список використаних джерел

1. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу: Курс лекцій. Київ, 1997. 462 с.
2. История Востока. Т. III. Восток на рубеже средневековья и нового времени. VI–XVIII вв. Москва, 1999. 696 с.
3. История Китая. Под ред. А. В. Меликсетова. Москва, 2002. 736 с.

ЦЕРКОВНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОГО ІМПЕРСЬКОГО УРЯДУ У XVIII СТ. – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Левочко Р. І. – студент 5 курсу
Богословського факультету Волинської
православної богословської академії

Постановка проблеми. Після насильного та неканонічного підпорядкування Київської митрополії Московському патріархатові у 1686 році Москва спрямовувала свій потенціал на асиміляцію та денаціоналізацію українського церковного життя за рахунок цілеспрямованих дій Святійшого Урядуючого Синоду Російської Православної Церкви і світської влади. Так Російська Імперія на церковному рівні прагнула знищити український народ як етнос і взяти під свою владу Київську митрополію. Тому нам важливо досліджувати свою історію, в якій вже у ті часи спостерігаються антиукраїнські настрої Росії, зосередження державної та навіть духовної влади в руках однієї особи – самодержця царя.

Мета дослідження – висвітлити шовіністичну церковну політику російського імперського уряду у XVIII ст. – на початку XX ст.

Результати дослідження. Внаслідок прилучення більшості українських земель до Російської Імперії та входу української Церкви до складу російської відбулося територіальне обмеження Київської Митрополії за рахунок єпархій, які їй належали до 1686 року, а потім увійшли до Московського Патріархату, встановленого у 1589 році [3, с. 76]. Упродовж XVIII-XIX століть відбувався поступовий процес обмеження та ліквідації церковних прав і автономії Київської Митрополії.

У 1700-1721 роках було проведено ліквідацію інституту патріаршества в Російській Православній Церкві російським імператором Петром I Романовим і переведення церковного управління під зверхність Святійшого Урядуючого Синоду Російської Православної Церкви (1721-1917) [1, с. 9]. В управлінні Синоду одразу запровадили практику призначення представників церкви до Синоду імператором, що суперечило природі соборноправності. Нова форма правління Православної Церкви в Російській імперії підпорядковувала українське православ'я Синоду Російської Церкви, що надалі призвело до значних утисків та обмежень українського православного духовенства.

За обставин відсутності власної системи духовної освіти та низького розвитку церковного життя в Росії, за вимогами російських імператорів відбувся масовий відтік українських ієрархів, духовенства й церковних діячів на служіння до Російської Імперії впродовж XVIII ст. (Митрополит Стефан Яворський, Святитель Димитрій Ростовський та інші), де їх «перевиховували» на свій лад.

Під впливом політики Російської Імперії Київські митрополити XVIII ст., хоча і були за походженням українцями, проте все ж поступово ставали виконавцями розпоряджень Синоду РПЦ по нівеляції українського церковного життя за російськими зразками.

У продовженні політики русифікації на відміну від XVIII ст., на посаду Київських митрополитів та ректорів духовних навчальних закладів у XIX – середині XX ст. стали допускати лише етнічних росіян. Це гарантувало російському уряду їхню проімперську позицію в церковних питаннях, зокрема унеможливлення вжитку

української мови (українського прочитання слов'янської мови) в богослужінні [1, с. 16].

Духовна освіта на українських землях у складі Російської Імперії не була виключенням і також поступово набувала проросійських шовіністичних наративів. Указом Синоду від 14 серпня 1817 року відповідно до розпорядження російського уряду було закрито Києво-Могилянську академію. Влада не зважала на намагання випускників перетворити академію на сучасний університет, адже перед нею стояла мета уніфікації загальноросійської системи духовної освіти. Відтак на основі Києво-Могилянської академії відкрили Київську духовну семінарію (1817-1920) і Київську духовну академію (1819-1920), яка стала одним з чотирьох центрів духовно-навчальних округів Російської імперії.

Незабаром почалася боротьба за можливість друкувати українською мовою Священне Писання. У середині XIX століття Пилип Морачевський відважився зробити перший повний переклад Святого Письма тогочасною українською літературною мовою. Однак Синод Російської православної церкви, куди перекладач надіслав Біблію на розгляд і отримання дозволу на друк, відповів категоричним «ні»: «Перевод Евангелий, сделанный Вами или другим кем-либо, не может быть допущен к печатанию...» [2, с. 154]. Вже у 1903 році попри утиски російської влади з'явилася повна україномовна Біблія перекладу П. Куліша, яку довершили І. Нечуй-Левицький, І. Пулюй. Проте й вона через жорсткі умови цензури змогла поширитися лише на Галичині.

На початку XX ст. з поваленням царського режиму почався розвиток національного церковно-визвольного руху за автокефалію Української Церкви. Проте російський уряд став перешкоджати усім автокефальним рухам. Зокрема, 1921 року Російська Православна Церква блокувала можливості здобуття Українською Церквою власного єпископату. Також за участь у Всеукраїнському Соборі і співпрацю з Директорією Російська Церква позбавила сану єпископа Агапіта (Вишневського). За таку ж співпрацю з Українською Церквою було засуджено і заслано до монастиря у Новоросійську єпископа Олексія (Доронцішина). Таким чином повалення імперського уряду не змінило проросійської церковної політики, представники якої ніяк не могли погодитись з виникненням Української Автокефальної Православної Церкви.

Висновки. У підсумку слід зазначити, що наслідки синодального періоду (1721-1917) для Української Православної Церкви були абсолютно негативними. Попри зовнішній розвиток у вигляді розбудови православних парафій, зведення храмів і монастирів, організації системи духовної освіти, синодальна система у головуванні Імператора призвела до бюрократизації церковного життя, повної русифікації богослужбової, освітньої та видавничої діяльності й занепаду українських церковних традицій і звичаїв. Російський уряд перешкоджав процесам здобуття автокефалії Української Церкви та проводив політику русифікації на усіх рівнях церковного життя.

Список використаних джерел

1. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви: В 4 томах. Нью-Йорк: Друкарня УПЦ в США, 1977. Том III. 390 с.
2. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст. Київ: Генеза, 2000. 360 с.

3. Степовик Д. Церква в кайданах (Боротьба українських християн за свою самобутність у ХІХ ст.). Київ: Фондація імені О. Ольжича, 1996. 110 с.

ФРАНСІСКО ФРАНКО БААМОНДЕ – НОВАТОР ІСПАНІЇ ХХ СТОЛІТТЯ

Літвінов В. О. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Панишко Г. Т. – к. і. н., доцент кафедри політології, публічного управління та державної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Прихід Франсіско Франко до влади у 1939 р. дав Гітлеру надію на те, що він вступить до блоку країн Осі. Але Каудільйо на дипломатичних зустрічах з Фюрером зумів вберегти Іспанію від війни, обмежившись тільки відправкою «Блакитної дивізії» на Східний фронт і ресурсів, особливо вольфраму, до Німеччини. Особливу увагу Франко приділяв не допуску розповсюдженню в Іспанії комунізму та розгортанню другої громадянської війни.

Мета дослідження. З'ясувати, як Каудільйо Іспанії зумів примирити «дві Іспанії», підняти економічний потенціал держави та вивести її з зовнішньої ізоляції. Результати дослідження. Напередодні перемоги над Третьою імперією, Франсіско Франко не втрачав віри у можливість участі Іспанії в новоутворюваній світовій спільноті. В країні він залишався незаперечним авторитетом. Його називали моральним вождем антикомуністичної Європи, поборником свободи, захисником християнського Заходу, гордістю раси. Але відносини з гітлерівською Німеччиною дуже зашкодили Франко. 17 липня 1945 р. на першому засіданні Берлінської (Потсдамської) конференції глава делегації СРСР І. Сталін вніс пропозицію «розглянути питання про режим Іспанії». Відомо, що Вінстон Черчілль був проти розриву відносин з урядом Франко та зауважував, що постійне винищення людей, кинутих у в'язниці за те, що вони вчинили 6 років тому, за англійськими поняттями є абсолютно недемократичним. Позиція Гаррі Трумена була аналогічною, тобто він не співчував режиму Франка і не хотів брати участі в іспанській громадянській війні. Вважав, що США достатньо війни у Європі та могли би визнати інший уряд в Іспанії замість Франка.

У липні 1945 р. в Іспанії кортеси затвердили Хартію Іспанії, яка гарантувала недоторканність особи, житла та таємниць листування. Арешти проводилися на законній підставі. Франкістський режим назвали «державою обмеженої демократії», яка об'єднує усі політичні партії та групи. Також у жовтні того ж року було ухвалено «Закон про народний референдум».

20 лютого Каудільйо дав інтерв'ю кореспонденту «The New York Times» Сульцбергеру: на його думку більшість іспанців віддає перевагу монархічній системі правління, як більш стійкій, ніж республіканська, що він сам – монархіст і традиційна система в Іспанії – монархічна. Франко також заявив, що його

«найщасливіший день настане тоді, коли йому не потрібно буде турбуватися про майбутнє його країни.» [4.].

Каудильйо розумів, що: «Якщо справи підуть погано, я закінчу свій земний шлях як Муссоліні, чинити опір до останньої краплі крові. Я не втечу, як це зробив Альфонс XIII...Я ніколи не зроблю нерозумного вчинку, який зробив Прімо де Рівера і не вийду у відставку. Звідси (з Ель Пардо. – С. П.) – прямо на цвинтарі» [5.].

Перебуваючи в міжнародній ізоляції, уряд Франка продовжував проводити інституційні зміни. На той час режим набув респектабельного вигляду: 6 липня 1946 р. з 17.178.000 його учасників 14.145.000 висловилися за монархію, Іспанія стала королівством [3. с. 12]. Деякі іспанські дослідники характеризують встановлену владу як "різновид абсолютної монархії, яка являла собою в період правління Ф. Франка королівство без короля" [3.].

26 липня 1946 р. було прийнято новий «Закон про успадкування поста глави держави», за яким «главою держави є каудильйо Іспанії та Хрестового походу, Генералісимум збройних сил Франсіско Франко Баамонде». Деякі обмеження влади диктатора було запроваджено вже у цей час. Згодом у січні 1955 р. син Хуана де Бурбона - Хуан Карлос прибув до Мадриду згідно домовленостям 1948 р. Франко особисто склав для нього навчальний план. Придивившись до кандидата, каудильйо зібрав 23 липня 1959 р. надзвичайну сесію кортесів, яка проголосила принца спадкоємцем іспанського престолу. До смерті каудильйо залишався наставником Хуана Карлоса. Король, на думку Франка, повинен також прагнути бути моральним зразком для нації.

На початку 50-х. почалося зближення США та Іспанії у питаннях зовнішньої політики. З приходом до влади адміністрації Дуайта Ейзенхауера, темп іспано-американських переговорів прискорився. 26 вересня 1953 р. США та Іспанія уклали пакт. Але вершиною своєї дипломатії Франко вважав візит в Іспанію Дуайата Ейзенхауера 21 грудня 1959 р. «Я дуже радий тому прийому, який зробив йому народ Мадрида, - сказав Франко. – Це був справжній національний плебісцит і референдум з питань моєї зовнішньої політики» [1. с. 12]. 14 грудня 1955 р. Іспанію було прийнято до ООН та її міжнародні позиції зміцнилися.

У 60–70-ті рр. Франкістський режим перейшов до нового етапу свого розвитку, що проявився у переході від авторитарності та зовнішньої замкнутості до лібералізації економіки та ринкових відносин: «Сьогодні наші заводи застаріли, відстали, і те саме можна сказати і про наших інженерів-конструкторів. Треба сприяти орієнтації молоді вивчення фізичних і хімічних наук...» [6.]. Після закінчення громадянської війни ідея примирення все більше пробивала дорогу до розумів іспанців. «Матеріальним» втіленням став меморіал «Долина полеглих». Основні думки диктатора були про майбутнє Іспанії "коли його не буде" [7.].

Висновки. Незважаючи на те, що Вінстон Черчілль назвав Франко «тираном з обмеженими поглядами» [2. с. 1], сам тоталітарний режим Іспанії повністю не сформувався. Це полегшило еволюційний перехід до парламентської демократії, де Каудильйо не був надто помітною та впливовою фігурою. Павло Юхимович Рахшмір стверджує, що «У франкістській Іспанії традиційна еліта виявилася набагато сильнішою за фашистську партію – «Фаланга» [2. с. 1]. Через загрозу Третью світової війни увагу Великобританії, Франції та США було прикуто до СРСР і таким чином не було належної реакції на диктатуру Франко.г

Список використаних джерел:

1. Персонал плюс, 15 – 21 грудня, №50, с. 12
2. Дамс Хельмут Гюнтер «Франсіско Франко (Солдат та глава держави)» <https://booksonline.com.ua/view.php?book=75984>
3. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1945 р. - початок ХХІ ст.) : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Баран З. А., Кигіаренко Г. М., Козицький А. М., Мовчан С. П., Сіромський Р. Б., Швагуляк М. М. ; за ред. М. М. Швагуляка. Львів: Тріада плюс, 2011. 700 с., іл. <https://studbooks.net/44172/istoriya/ispaniya>
4. Sulzberger C. A Long Row of Candelas: Memoirs and Diaries 1934-1954. Toronto. 1969, p. 303-306.
5. Kindelan A. Op. cit., p. 343-344.
6. Franco-Salgado Araujo F. Op. cit., p. 185, 397.
7. Powell CH. Un Rey para la democracia. Barcelona. 1995, p. 21.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКОВИХ КОМІСАРІАТІВ

Лупинко Н. Ю. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Петрович В. В. – к. і. н., доцент кафедри пам'яткознавства, музеєзнавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Організація та здійснення управлінської діяльності військовими органами, посадовими особами та іншими структурними підрозділами пов'язане з виконанням безлічі управлінських та розпорядчих функцій.

Основним способом фіксації і передачі управлінської та іншої інформації в системі управління є документ, і від того, наскільки ефективно організовано військове документування та діловодство, багато в чому залежать якість прийнятих рішень і загальний результат діяльності військової частини, установи. Серед чинників, які суттєво впливають на якість та ефективність функціонування військового підрозділу, одним з головних відділів на який покладається забезпечення обміном документами та інформацією являється служба діловодства. Це пояснюється насамперед великою кількістю документів, що створюються у процесі життєдіяльності військового формування.

Метою дослідження є розкриття специфіки діяльності служби документаційного забезпечення управління військових комісаріатів.

Військові документи які функціонують в Збройних Силах України істотно відрізняються від документів загальної системи документації. Ці відмінності стосуються як характеру інформації так і різних видів військових документів.

Аналіз військових документів дає можливість виявити прогалини та недоліки в наявному правовому просторі та намітити шляхи щодо їх вдосконалення.

Складовими документотворчого процесу військового документування є:

- метод документування – це прийом або сукупність прийомів фіксації інформації на матеріальних носіях за допомогою знакових систем (характер кодів мов, знакові системи, тощо).

- спосіб документування – ця дія або сукупність дій, які застосовуються під час запису інформації на матеріальному носії (висікання, тиснення, різьблення, фарбування, перфорування, фотохімічний, електромагнітний, оптичний, електронний, механічний, ручний та інші способи документування) [3].

- засіб документування – це предмет (знаряддя) або сукупність пристроїв (устаткування, інструменти), використовуваних для створення документу. Номенклатура засобів складання, копіювання і розмноження документів включає ручні, механізовані і автоматизовані пристрої, починаючи з гусячого пера і закінчуючи облаштуванням ЕОМ.

Предмет військового документування є комплексним, оскільки він вивчає:

- загальні вимоги до документування управлінської інформації у військових формуваннях;

- документ військової сфери – виступає як зафіксована на матеріальному носії інформація з відповідними реквізитами [1].

Основним завданням служби діловодства є встановлення у військовому комісаріаті єдиного порядку документування управлінської інформації і роботи з документами із застосуванням сучасних автоматизованих систем, методичне керівництво і контроль за дотриманням установленого порядку роботи з документами в структурних підрозділах військового комісаріату.

У кожній військовій установі організовується діловодство, ведення якого покладається на секретаріат, канцелярію, стройовий, загальний, адміністративно – господарчий відділ (групу, частиною), а там де вони за штатом не передбаченні – на особу, відповідальну за ведення нетаємного діловодства, яка призначається наказом начальника установи і повинна мати досвід роботи. Для організації роботи діловодства в кожній військовій установі з початку календарного року видається наказ, в якому конкретно вказується заходи щодо забезпечення управлінської діяльності начальника військової установи.

Ведення діловодства в військових комісаріатах здійснюється у визначених керівником кімнатах. Документи повинні зберігатися у шафах або ящиках, які зачиняються і опечатуються. Шафи або ящики, призначені для зберігання матеріальних носіїв інформації з обмеженим доступом, а також робочі папки (портфелі) повинні обліковуватися в порядку, визначеному Інструкцією з порядку охорони державної таємниці в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України (зі змінами), затвердженою наказом Міністра оборони України від 16 жовтня 2006 року № 600ДСК. Відповідальність за правильний облік, зберігання документів та поводження з ними покладається на керівника військового комісаріату [2].

Отже, основними завданнями документного забезпечення управлінської діяльності військового комісаріату є організаційно-розпорядчі, довідково-інформаційні функції, забезпечення обміном, пересилання та збереження всіх видів

документів як з питань кадрового забезпечення так із питань управлінської та іншої повсякденної діяльності. Для відповідної роботи з документами військової сфери – їх складання та оформлення, обробка, виконання визначених завдань викладених у документах управлінського характеру – кожен військовослужбовець повинен володіти певними теоретичними знаннями та практичними навичками щодо оформлення документів військової сфери.

Список використаних джерел

1. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-ХІІ (Редакція від 15.06.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>.

2. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.92 р. № 2232-ХІІ (Редакція від 01.10.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.

3. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ (Редакція від 15.03.2022 р.). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 16. С. 93.

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ: ЗАГРОЗИ, ВТРАТИ, ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Макарук Д. В. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Початок ХХ ст. позначився для України жорстокою боротьбою за державність та право на саме існування української ідентичності. Гібридна війна у 2014–2021 рр. та повномасштабна війна з РФ (з 24 лютого 2022 р.) характеризується не лише втратами серед цивільного населення та військових, пошкодженням критичної інфраструктури та житлових кварталів міст, а й безпосереднім знищенням та розграбуванням пам'яток історико-культурної спадщини.

Під час окупації АР Крим та встановлення контролю над окремими районами Донецької та Луганської областей (надалі ОРДЛО) у 2014 р., Україна втратила контроль над історико-культурними пам'ятками на цих територіях. Зокрема, на території АР Крим та у м. Севастополі на обліку перебувало 10 тис. об'єктів нерухомої культурної спадщини, 40 музеїв та 1,2 млн. музейних предметів у них; на території ОРДЛО – понад 10 тис. об'єктів. Поміж цих об'єктів є й ті, що взяті під опіку ЮНЕСКО (Національний заповідник Херсонес Таврійський) [4, с. 38].

У ще більш скрутному становищі культурна спадщина опинилась після початку повномасштабної агресії РФ проти України на початку 2022 р. Воєнні злочини окупантів проти культурної спадщини почалися з самого початку вторгнення, а станом на 13 травня 2022 р. Міністерство культури та інформаційної політики України зафіксувало 300 епізодів таких злочинів. Значних руйнувань зазнали

16 пам'яток національного значення та 72 пам'ятки місцевого значення. [3, с. 68]. Зазнали ушкоджень меморіальний комплекс Бабин Яр, Успенський Собор (Харків), Церква Пресвятої Трійці (Львів), Чугуївський будинок культури, житлові будинки XIX – початку XX ст. та багатошарове поселення «Кальміус» (Маріуполь), Савур-могила та ін. [5, с. 54–55; 6]. Задokumentовано сотні воєнних злочинів проти пам'яток історії, археології, архітектури, мистецтва, меморіальних пам'яток, утім досі неможливо цілком оцінити масштаб руйнувань через відсутність повної інформації з невідконтрольних територій. Інформація про нові руйнування об'єктів культурної спадщини надходить по мірі визволення тимчасово окупованих територій.

Важливо документувати кожен епізод злочинів проти культурної спадщини України, долучитись до цього процесу має змогу кожен охочий, завдяки створенню Українським культурним фондом Мапи культурних втрат на базі сервісу Google Maps. На мапі подана інформація про знищення або ушкодження пам'яток та об'єктів культурної спадщини станом на 29 серпня 2022 р. Докази руйнувань окупантами необхідно надсилати на електронний ресурс Міністерства культури та інформаційної політики України. На мапі можна переглянути всю інформацію про руйнування об'єкту, включно з світлиною, адресу, дату свідчення та події [6].

Збереження та відновлення об'єктів культурної спадщини є однією з основних проблем відновлення України після війни. Цьому сприяють як небайдужі громадяни, що документують злочини окупантів, так і владні інституції. Так у державному бюджеті на 2022 р. передбачено субвенцію у розмірі 1,8 млрд. грн. на ремонтно-реставраційні та консерваційні роботи щодо пам'яток культури, які перебувають у комунальній власності. Ці заходи будуть проводитись у межах проектів «Велике будівництво» та «Велика реставрація». Основними проблемами проектів є залучення коштів та кваліфікованих фахівців реставраційної справи [1, с. 26]. Також Україна закликає уряди інших держав та міжнародні організації до тісної співпраці у галузі збереження об'єктів культурної спадщини та протидії російській збройній агресії. Однією з пропозицій було позбавлення РФ статусу держави-члена ЮНЕСКО, що, на жаль, організація відхилила. На законодавчому рівні охорона культурної спадщини регулюється міжнародними конвенціями, які ратифіковані Україною, та законами «Про культуру» та «Про охорону культурної спадщини», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони культурної спадщини». Систематично проводяться заходи щодо охорони культурної спадщини, ведеться Державний реєстр нерухомих пам'яток [2, с. 21].

Отже, варто зазначити, що окупація АР Крим, гібридна війна на Донбасі у 2014–2021 рр., повномасштабна агресія РФ у 2022 р. завдали значних руйнувань культурній спадщині України, масштаб яких ще досі достеменно невідомий через окупацію та бойові дії на окремих територіях. Проводяться комплексні заходи щодо документування масштабів воєнних злочинів та збереження і відновлення пам'яток, серед яких варто виділити приватну ініціативу, державне фінансування та співпрацю з іноземними партнерами, як з державами, так і з міжнародними організаціями.

Список використаних джерел

1. Владимир О. Замки та інші об'єкти культурної спадщини у час війни: виклики та загрози. *Соціально-економічні проблеми і держава (електронний журнал)*. 2022. № 26. С. 23–36.

2. Грубінко А., Дідушин В. Пам'яткоохоронна діяльність у контексті деокупації Криму та частини Донбасу. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. №3 (27). С. 20–24.

3. Новосад М., Білоус С., Терешкун О., Борисевич Л. Руйнування культурної спадщини України в умовах війни як проблема: філософсько-культурологічний аспект. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. 2022. № 39 (1–3). С. 62–76.

4. Смолій В. Історико-культурна спадщина України: переміщення, втрати, перспективи повернення. *Вісник НАН України*. 2016. № 2. С. 33–39.

5. Якимчук С. Українські історико-культурні пам'ятки у воєнний час. *Матеріали V Міжнародної студентської науково-технічної конференції «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання»*. Тернопіль, 2022. С. 54–55.

6. Український культурний фонд. Мапа культурних втрат. URL: <https://uaculture.org/culture-loss/> (дата звернення 21.10.2022).

СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В КОРОЛІВСТВІ ГАЛИЧИНИ І ЛОДОМЕРІЇ В РОКИ ПРАВЛІННЯ ЙОСИФА ІІ

Марчук А. С. - студент 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Карліна О. М. – к. і. н, доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. В сучасному українському суспільстві ведеться дискусія щодо відносин церкви та державної влади. Важливо дослідити перебіг становлення та розвитку державно-церковних взаємин у роки правління австрійського імператора Йосифа ІІ.

Мета роботи: показати умови функціонування греко-католицької церкви в Королівстві Галичини і Лодомерії в роки правління Йосифа ІІ. Досягнення мети передбачає виконання наступних завдань: охарактеризувати стан греко-католицької церкви в Галичині на початку самостійного правління імператора, розкрити реформи Йосифа ІІ в церковній сфері та визначити їх наслідки для Унійної Церкви.

Результати дослідження. В 1780 р. Йозеф ІІ, що вже з 1765 р. носив титул імператора Священної Римської імперії та був співправителем матері у спадкових землях, став повноправним правителем. На той час Греко-католицька Церква мала низку системних проблем: низький рівень підготовки духовенства, монополізація влади в руках василіан та їх непідвладність ієрархії [2, с. 75].

У відносинах з Римом імператор прагнув до майже повної незалежності Церкви в імперії від курії, вважаючи себе єдиним джерелом влади в державі [4, С. 43]. 26 березня 1781 р. був виданий указ про необхідність утвердження всіх папських розпоряджень імператором. Було знято церковну заборону на читання Святого Письма мирянами. В 1781-1782 рр. імператор скасував на території імперії дію декількох папських булл. Єпископи повинні були присягати не лише папі, а й імператору [3, с. 104-107]. 3 вересня 1781 р. листування єпископів з римською

курією підлягало державній цензурі, а в листопаді цього ж року імператор був оголошений найвищою інстанцією у всіх духовних справах, окрім догматичних питань [4, с. 48]. Також було прийнято ще декілька рішень, що обмежували владу Риму: повна відміна присяги папі, цивільний шлюб, однак ці рішення були відмінені вже в 1782 р, після візиту понтифіка у Відень [3, с. 104-107]. Обмежувалася і влада єпископів: єпископські укази мали затверджуватись монархом, заборонено переведення єпископів з єпархії в єпархію без згоди імператора [4, с. 48]. Згідно з указом 1786 р. при кожному єпископові мала діяти консисторія з трьох членів, що мала допомагати йому в управлінні. В Галичині консисторії з'явилися лише через шість років внаслідок активної протидії місцевих єпископів Петра Білянського та Максиміліана Рилло [1, с. 34].

У 1782 р. було затверджено план нового адміністративного поділу церкви, що мав привести межі єпархій у відповідність до меж адміністративно-територіальних одиниць імперії, тому до складу Львівської єпархії було інкорпоровано частину Луцької єпархії, яка після першого поділу Речі Посполитої опинилась у складі Імперії Габсбургів [1, с. 26].

Імператор розглядав монастирі як оплот консерватизму та папського впливу на державу, а самих монахів – як «некорисних для суспільства» [3 с. 122]. На монастирі було накладено ряд обмежень: встановлено граничну кількість насельників, монахів підпорядковано єпархіальній владі, частину монастирів закрито.

27 лютого 1782 р. створено Релігійний Фонд в який переходило право власності на майно церкви; частину земель було секуляризовано. Кошти з Фонду використовувались на благодійність, фінансування нових і бідних парафій. Кожна коронна земля мала свою філію Фонду, в Галичині вона була однією з найбагатших [4, с. 46]. 22 травня 1783 р. скасовано релігійні братства, натомість засновано загальнодержавне церковне братство [3, с. 138].

Введено щорічний оклад для священників. Клірикам заборонено мати більше одного бенефіція, що мало завадити зосередженню дохідних посад в одних руках. Засновувались нові парафії [3, с. 151], унормовано оплату за надання церковних потреб [4, с. 47].

Значну увагу Йозеф II приділяв освіті духовенства. 1 листопада 1783 р. було ліквідовано монастирські школи; їх замінено світськими генеральними семінаріями. Тоді ж засновано духовну семінарію у Львові [1, с. 37].

Висновки. Реформи Йосипа II збільшили вплив держави на Церкву. Внаслідок конфіскації монастирських земель та створення за кошти Релігійного фонду нових парафій послабився вплив у Церкві василіан і зросла роль білого духовенства. Унормовано церковне життя. Створення Львівської духовної семінарії сприяло росту освітнього рівня духовенства, заклало базу для появи на початку ХІХ ст. просвітительського руху та становлення священників як рушійної сили перших етапів національного відродження.

Список використаних джерел

1. Застирець Й. Петро Білянський, єпископ Галицький, Львівський і Каменця Подільського. 1781 – 1798 р. *III. Звіт дирекції ц[ісарської] к[оролівської] гімназії Франц-Йосифа I в Тернополи за рік шкільний 1907/8*. Тернопіль: друкарня Йосифа Степка, 1908. С. 25—40.

2. Химка І.-П. Греко-католицька церква і національне відродження в Галичині, 1772–1918 рр. *Ковчег. Науковий збірник статей з церковної історії*. Львів, 1993. Число 1. С. 73–107.

3. Соколов П. С. Церковная реформа императора Иосифа II. Саратов: Типография Губернского Земства, 1892. 393 с.

4. Krętosz J. Józefiński proces budowy kościoła państwowego na terenie monarchii habsburskiej w okresie rządów cesarza Józefa II (1780-1790). *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*. 1996. T. 29. S. 41–67.

«ЧОРНИЙ ВИР» – КОЗАЦЬКИЙ СКИТ НА СВЯТІЙ ГОРІ АФОН

Михалюк І. А. – студент 4 курсу богословського факультету Волинської православної богословської академії

Запорозькі козаки були не лише умільцями володіння шаблею, які чудово боронили свою землю від загарбників, а й також тими людьми, які дбали про духовне життя у своїй країні та за її межами [4]. «Чорний Вир» – козацьке поселення для ченців (скит), яке було засноване в 1747 р. з допомогою запорозьких козаків на Святій Горі Афон у Греції [1, с. 32]. Даний скит на горі Афон, найбільшому осередку православного чернецтва було виявлено дослідниками з України із Міжнародного інституту афонської спадщини. Керував цією експедицією у 2015 р. краєзнавець Сергій Шумило [2]. До появи на Афоні уродженця Чернігівщини Сергія Шумила, не було ніякого дослідження про таку афонську, духовну пам'ятку [3]. Ці пошуки були доволі тривалими, проте успіх вдався. Клопітка праця у документах архівів дала свої плоди. Козаки мали звичку давати різні цікаві назви, так вийшло і з цим скитом.

Вважається, що заснував скит під назвою «Чорний Вир» за допомогою запорожців колишній бунчуковий товариш Григорій Остапович Голубенко, який постригся перед тим у ченці в Києво-Печерській лаврі – одній із найбільших християнських святинь нашої країни. Слід звернути увагу на досить нехарактерну для Афону назву скиту «Чорний Вир», або «Мавровир» («Маврос Вирос»). Існувало припущення, що назва походила від українського слова «вир», що означає місце в річці з круговим рухом води (круговерть) або від наявних в Україні топонімів Слобожанщини.

За матеріалами документів архіву старець Григорій (Голубенко) благочестивих людей у послушники на Афон, також шукав собі у Запорізькій Січі. Наприклад, якщо у козаків проходив термін спокути, то вони знову вирушали на свою Січ. Козаки любили ходити прощама на Святу Гору, щоб відійти трохи від своєї військової справи та звичайно для покращення духовного стану. Також на дніпровських порогах розташовувалося чимало печер, де нерідко трудилися як ченці-ісихасти, так і козаки-відлюдники. Д. Яворницький таких запорожців називає «козаками-аскетами», самі ж запорожці шанобливо називали їх «січовими старцями». Цікаво знати, що козаки, які мешкали на Січі не були одруженими, так

само як і ченці на Святій Горі Афон. Проте в останньому місці ще діє заборона на перебування жінок. Здавна її ігуменею є Матір Божа. Відомо, що запорозькі козаки Пресвяту Богородицю шанували як покровительку Запорізької Січі, а себе називали «лицарями Пречистої». Цікавим фактом є те, що запорожці називали свій скит «Духовним Запоріжжям».

Людиною, яка фінансово підтримувала афонський скит, був кошовий отаман Війська Запорозького Низового – Петро Калнишевський. Це відомо із листа старця Григорія й інших багатьох документів, які показують, що Калнишевський давав щедрі пожертви на скит «Чорний Вир» й звичайно підтримував стосунки з ієросхимонахом. У листі старець Григорій називає ватажка запорізьких козаків «милостивим моїм благодійником» і просить і надалі «утримувати мене убогого в колишній Вашій сприятливій милості» [1, с. 39]. Водночас отаман Калнишевський був меценатом й іншого духовного старця на Афоні – аскета Паїсія Величковського.

За твердженням дослідника Сергія Шумила, старці Святої Гори Афон робили важливий вклад у справу уцерковлення козаків, тим самим залучаючи їх до захисту Святої Православної Церкви.

За словами ченця Ігнатія (Деншина), на момент прийняття ним постригу в 1768 р. братії в «Чорному Вирі» налічували до 30 осіб, які жили в різних келіях. Варто зауважити, що на ті часи для Афону це було чимало. Детальний опис собору (кафолікону) зберігся в листах афонського ієросхимонаха Сергія (Весніна), який, відвідавши у квітні 1847 р. «Чорний Вир», зазначав, що «Соборна церква скиту ще міцна ззовні й красується на невеликому майданчику, під тінню запашних кипарисів. Коли ми зійшли з мулів і наблизилися до паперті, скитський духівник, болгарин, привітно зустрів нас і розчинив двері у соборну церкву. Церква невелика, але вміщує в собі три бокові вівтарі, з яких один присвячений Києво-Печерським угодникам» [1, с. 59]. Далі отець Сергій описує систему скитської водойми. За його словами, в обителі «кам'яні водогони за старих часів були влаштовані у напрямку до Скиту, від самого витoku джерельної солодкої води» [1, с. 59]. З цих мізерних описів усе-таки можна скласти деяке уявлення про устрій скиту «Чорний Вир».

Сьогодні цей монастир є повністю покинутий. Про це свідчать будівлі, які оточують кущі та ліани. Але добре зберігся головний храм козацької святині. Якщо пройти у середину будівлі, то можна побачити різні зображення фрескового типу, які частково збереглися та орнаменти, що належать до кінця XVIII століття. Також радуватимуть око іконостаси зроблені з дерева на яких є написані ікони доби козацького бароко. Рідко можна побачити у сьогоденні їх первісний вигляд, який є притаманний для стилю Січі.

Історик Сергій Шумило говорив: «Ще не було жодного дослідження про цю козацьку афонську святиню. Це, по суті, нова сторінка в історії Афону і його взаємин з Україною» [4].

Отже, коли у нас мова йде про відновлення духовності й культури, то у першу чергу потрібно дивитися, що виступає тут в ролі першоджерела. Якраз багата та така маловивчена спадщина Святої Гори Афон, чималою мірою грає для нас роль. Хоча сьогодні мало йде згадок про це, проте все одно вона залишається тією невіддільною складовою, що належить до духовної культури нашої нації. Звичайно, реставрація скиту запорозьких козаків «Чорний Вир» зробить важливий вклад у покращення

духовних й культурних відносин нашої України та у загальному всього християнського світу.

Список використаних джерел

1. «Духовное Запорожье» на Афоне. Малоизвестный казачий скит «Черный Выр» на Святой Горе. К. : Издательский отдел УПЦ, 2015. 116 с.
2. Чорний Вир. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Чорний_Вир (дата звернення: 22.10.2022).
3. «Чорний Вир» – це нова сторінка історії взаємин Афону та України. URL: <https://che.cn.ua/index.php/different/history/item/2181-chorny-i-vyr-tse-nova-storinka-istorii-vzaiemyn-afonu-ta-ukrainy> (дата звернення: 22.10.2022).
4. «Чорний Вир» на Святій Горі. URL: <http://www.golos.com.ua/article/259443> (дата звернення: 22.10.2022).

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В ОПЕРАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ ТА ПРОГРАМНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ WINDOWS

Михайлюк О. В. – магістрант 2 курсу факультету історії політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Петрович В. В. – к. і. н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Комп'ютерна безпека – це підтримка цілісності системи, її доступності та конфіденційності. Безпеку комп'ютерної системи можна розділити на різні рівні, такі як підтримка фізичної безпеки системи, безпека інформації, яку зберігає система, і безпека мережі, в якій вона працює. У всіх цих сферах операційна система відіграє життєво важливу роль у забезпеченні безпеки.

Термін «безпека операційної системи» (ОС) стосується практик і заходів, які можуть забезпечити конфіденційність, цілісність і доступність (CIA) операційних систем. Метою безпеки ОС є її захист від різних загроз, у тому числі шкідливого програмного забезпечення (ПЗ), такого як хробаки, трояни та інші віруси, неправильної конфігурації та віддалених вторгнень.

Метою дослідження є розкриття специфіки інформаційної безпеки в операційних системах та програмного забезпечення Windows.

Результати дослідження. Безпека ОС зазвичай передбачає впровадження методів контролю, які можуть захистити ваші активи від несанкціонованої зміни, видалення або крадіжки. Найпоширеніші методи, які використовуються для захисту операційних систем, включають використання антивірусного програмного забезпечення та інших засобів захисту кінцевих точок, регулярні оновлення ОС, брандмауер для моніторингу мережевого трафіку та забезпечення безпечного доступу через мінімальні привілеї та засоби керування користувачами [5].

Автентифікація є одним із захисних методів, які використовуються ОС, щоб переконатися, що користувач, який отримує доступ до програми, є авторизованим або законним. ОС забезпечує автентифікацію за допомогою кількох методів: імена користувачів і паролі – це імена та паролі, зареєстровані в операційній системі, яким вона надає доступ під час входу; картки-ключі – це фізичні картки, запрограмовані ОС з унікальною ідентифікаційною інформацією, яка дозволяє користувачеві увійти в систему; атрибути користувача. Це можуть бути відбитки пальців, підписи та візерунки сітківки ока [4].

Резервне копіювання і відновлення. Операційна система має програмні модулі, які дозволяють користувачеві створювати резервні копії або копіювати дані та сприяти успішному відновленню цих резервних копій у разі потреби. Ці файли можуть зберігатися за межами сайту (що є найкращою політикою безпеки) або на місці. Резервні копії можуть бути такими: резервне копіювання файлів, яке передбачає резервне копіювання даних, файлів і папок, пов'язаних із програмами. Їх можна зберегти в системі або на зовнішньому сховищі даних; резервне копіювання образу системи, яке передбачає резервне копіювання ОС разом із програмами та файлами. Це сприяє успішному відновленню всієї системи до початкового стану. Це необхідно у випадку, якщо сама ОС пошкоджена або виходить з ладу або якась незворотна проблема сталася через фізичну загрозу. Резервне копіювання образу забезпечить повний відкат усієї машини [3].

Найбільш поширеним джерелом загроз персональних даних (ПД) є Інтернет. У сучасному світі практично у кожної людини є електронна пошта, іноді акаунтів кілька (особиста і робоча електронна поштова скринька), профілі в різних соціальних мережах, у тому числі професійних. У будь-якому випадку злам акаунтів може привести до втрати персональних даних опублікованих або на сторінці профілю, або при пересиланні за допомогою сервісів, оскільки найчастіше за допомогою пошти та соціальних мереж пересилаються навіть паспортні дані та іншу особливо важливу інформацію [1].

Слід звернути увагу на стандарти безпеки інформації та захисту даних, під якими потрібно розуміти сукупність стандартизованих вимог, спрямованих на забезпечення захисту у процесі взаємодії між виробниками, споживачами та експертами при створенні чи використанні інформаційних технологій, а також систем обробки інформації.

Стандарти захисту даних та інформації спрямовані на формування безпечного кібернетичного середовища для окремих споживачів чи компаній. До основних елементів такого кібернетичного середовища можливо віднести наступні: користувачі, мережа, пристрої (обладнання), програмне забезпечення (ПЗ), реалізовані процеси, відомості, що використовуються у транзитному режимі чи для їх збереження, окремі системи, що з'єднані з мережею. Ключовою метою розробки таких стандартів є зниження рівня ризиків, що проявляється у попередженні чи зменшенні шкідливого впливу від кібератак [2].

Висновки. Безпека даних та інформації забезпечується шляхом здійснення безперервного контролю за джерелами формування потенційних загроз, а також за допомогою використання інструментів захисту таких відомостей. При цьому, найбільш поширеним методом захисту даних виступає запровадження системи ІБ, яка включає не лише ПЗ, але й різноманітні кадрові, організаційні, управлінські заходи.

Список використаних джерел

Гришанова Н. Персональні дані: використання, захист і відповідальність – що потрібно знати: веб-сайт. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/201367_personaln-dan-vikoristannya-zakhist-vdpovdalnst-scchto-potrnbno-znati (дата звернення: 31.10.2022).

Міжнародні стандарти інформаційної безпеки: веб-сайт. URL: https://informationsecuritypalamarchuk.blogspot.com/2021/01/blog-post_13.html (дата звернення: 31.10.2022).

Smith D. The Role of Operating Systems in Security: веб-сайт. URL: <https://www.companionlink.com/blog/2021/03/the-role-of-operating-systems-in-security/> (дата звернення: 31.10.2022).

The Role of Operating Systems in Security: веб-сайт. URL: <https://study.com/academy/lesson/the-role-of-operating-systems-in-security.html> (дата звернення: 31.10.2022).

Understanding OS Security: Threats and Security Controls: веб-сайт. URL: <https://www.hysolate.com/learn/sandboxing/understanding-os-security-threats-and-security-controls/> (дата звернення: 31.10.2022).

ВИКОРИСТАННЯ НАРАТИВНОГО АНАЛІЗУ У ДОСЛІДЖЕННІ РАДЯНСЬКОГО ПОВСЯКДЕННЯ

Найденко Т. О. – аспірант 2 курсу
кафедри історії України
ПНПУ ім. В. Г. Короленка

Сучасні підходи до вивчення радянського повсякдення потребують залучення міждисциплінарних підходів. У вивченні подій минулого в пригоді може стати аналіз наративних повідомлень, що став вживаним завдяки «наративному повороту» останніх років. Спроби дослідження наративів виходять за межі суто літературних пошуків. Вони використовуються у всіх видах творів, які передають повідомлення подієвого характеру [4, с. 14–15]. Між повідомленням, яке актуалізує інформацію щодо викладу подій та художньою творчістю існує взаємозв'язок. Виклад подій відображений у літературі, кіно та поезії продовжує залишатися актуальним і за їх межами. Цим і обумовлена важливість літературної наратології для істориків, культурологів, філософів тощо. Вони досліджують механізми формування, збереження та передавання подієвого досвіду між автором, читачем та героєм [1, с. 72]. Що, своєю чергою, і є предметом наратології.

Історик, який співвідносить сюжет кінофільму або книги з «дійсністю» минулого, не завжди може апелювати до власного досвіду. Заважає цьому окрім різного сприйняття наративів ще й різне сприйняття часу. Так на думку Р. Козеллека, К. Помяна, Ф. Артога, Е. Зерубавеля у сучасних людей змінюється відчуття лінійного часу. Воно поступово перетворюється на мультитемпоральне. На їхню думку, час не сприймається людьми як природне поняття, а відчувається результатом діяльності культури та техніки. Час сприймають як кілька одночасних

та незалежних темпоральних ліній. Тобто автор, читач та герой можуть знаходитись у різних темпоральних лініях, що ускладнює наративний аналіз творів. Без усвідомлення мультитемпоральності ускладнюється і співвідношення наративів з «дійсністю». Населення СРСР було представниками різних культур, часів, релігій, соціальних груп. Вони жили з імперським минулим, переосмисленим завдяки класовій теорії, «світлим майбутнім», контрольованим пропагандою та цензурою «теперішнім часом». Їх повсякдення стало апофеозом мультитемпоральності, тому потребує особливих підходів для вивчення.

Досвід людей можна поділити на процесуальний досвід пізнаваного повторення та подієвий. Відношення до події, як до чогось нетривіального викликає необхідність її пояснити. А потім за допомогою історій засвоїти це нове як пізнаване. Подієвість стає формою буття і є базовим наратологічним поняттям, на якому будується концепція наративності як подієвості [4, с. 20]. Подія має певні характеристики, та за В. Шмідом це фактичність, результативність, неповторність, невідворотність, непередбачуваність, релевантність. Але крім характеристик залишиться ще й проблема «точки зору». Її окреслила ще К. Фрідеман [5, С. 26], на її думку «ми сприймаємо світ не таким, яким він існує сам собою, а таким, яким він пройшов крізь свідомість спостерігача». Досліджуючи минуле крізь призму кінострічок, літератури та поезії ми «зустрічаємо» його не таким, яким воно існує «саме собою». Таке минуле формується наративними свідощтвами про події з яких воно і складається. Те, що не було наративно опрацьоване, залишається «сірою плямою» позаподієвого простору.

Отже, подія, як раптовий, несподіваний випадок залежить від розуміння її автором, відображенням її у світогляді героя, та сприйняття читача. Крім багатьох різноманітних характеристик події її розуміння ускладнюється багатьма факторами, серед яких можна виділити мультитемпоральність та різні семіотичні коди сприйняття. Проте, якщо використати запропоновані В. Тюпою [3, с. 15] мінімально необхідні характеристики події, отримаємо такий перелік: сингулярність – одноразовість, нетиповість певної конфігурації фактів, які виділяються з соціальної ритуальності та природної необхідності; фрактальність – відмежованість, наявність початку та кінця події, можливість ділити її на окремі епізоди, або використовувати її як частину метапроцесу; інтенціональність – неподільність події та свідомості. Саме у свідомості формується сингулярно-фрактальна виділеність події.

За наративним аналізом фактом може стати будь-який стан буття, якщо його зафіксують та, тим самим, виокремлять з процесу. Факт не може існувати без особливого стану, за яким спостерігають, та тексту який цей стан фіксує. Факт тоді можна розуміти як референтну функцію дискурсу – висловлювання про нього. Наративний аналіз дозволяє заглибитися у розуміння статусу подієвості факту, або їх сукупності. Без наративної інтенції будь-який зафіксований факт ще не перетворюється на подію. Сама ж подієвість є соціокультурним феноменом людського життя. Подія – це наративний статус деякого відрізка життя у досвіді людей. Зазначимо, що подієвий досвід накопичується та історично трансформується у спробах його осмислення. Наративний аналіз сприймає історію як час присутності людини у житті світу. Час, який має зміст й тому може бути інтерпретованим, та сприйнятим діалогічно. Наративна інтерпретація спрямована як на об'єкт інтерпретації, так і та дійсного або потенційного адресанта. Бо сенс не існує поза свідомістю, але й не може бути зведеним до чистісь суб'єктивної значущості. Сенс є

інтерсуб'єктивним. Тому може поєднувати багатьох суб'єктів які мислять. Отже, нарративний зміст не існує ні об'єктивно, ні суб'єктивно, він інтерсуб'єктивний і знаходиться між свідомостями як сенс. Репрезентація будь-якої історії не може бути зведеною виключно до інформації, яку повідомляє автор. Важливою є внутрішня інтенція, та особисте відчуття темпоральної лінії, які впливають на результативність висловлювання у певній комунікативній ситуації.

Використання нарративного аналізу може стати на заваді аналітичності розвідки. Тому, на думку О. Лук'яненка для об'єктивності дослідження потрібне охоплення якомога більшої кількості джерел та використання методологічної багатоманітності [2, с. 56].

Список використаних джерел

1. Волошинов В. Н. Философия и социология гуманитарных наук. Санкт-Петербург: ASTA-PRESS, 1995. 380 с.

2. Лук'яненко О. В. «Найближчі друзі партії»: колективи педагогічних вишів України в образах щодення 1920-х – першої половини 1960-х років: монографія. Полтава: Видавництво «Сімон», 2019. 658 с.

3. Тюпа В. И. Горизонты исторической нарратологии. Санкт-Петербург: Алетейя, 2021, 270 с.

4. Шмид В. Нарратология. Москва: Языки славянской культуры, 2008. С. 312 с.

5. Friedemann K. Die Rolle des Erzählers in der Epik. Darmstadt: WBG, 1965. 246 s.

БЛИЗЬКОСХІДНИЙ КОНФЛІКТ І СПРОБИ ЙОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

Огребчук П. М. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. к. і. н. доцент кафедри всесвітньої історії, факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ідея створення національного осередку євреїв (єврейської держави) була висунута австрійським журналістом Т. Герцлем у кінці XIX ст. Він обґрунтував її на Конгресі сіоністського руху в Базелі (Швейцарія) у 1897 р. Конгрес приймає рішення про створення єврейської держави на території Палестини. Однак шлях до втілення цього рішення розтягнувся на півстоліття.

Лише після закінчення Другої світової війни питання про утворення єврейської держави було поставлене перед світовим товариством. Його обговорення державами-переможницями проходило на фоні боротьби, що розгорталася між англійською адміністрацією, палестинським і єврейським партизанським рухом. У 1946 р. це питання було винесене на обговорення ООН. США і СРСР підтримали ідею утворення держави Ізраїль. Радянський Союз розраховував створити свій

форпост на Сході і тим самим сприяти розпаду Британської колоніальної імперії. 29 листопада 1947 р. ООН схвалила резолюцію № 181 про утворення на території Палестини двох держав: єврейської (57% території) і арабської (43%). Місто Єрусалим оголошувалось міжнародною зоною. Велика Британія зобов'язувалася вивести свої війська з території створених держав до 1 серпня 1948 р. [2, с. 20].

Проти створення єврейської держави категорично виступили араби, що посилювало міжнаціональну боротьбу. З квітні 1948 р. єврейські збройні загони вирізували арабське селище Дейр-Ясін (254 особи), араби також не поступалися в жорстокості. У таких складних умовах Велика Британія вирішує достроково вивести свої війська – до 14 травня 1948 р. У той же день було проголошено державу Ізраїль. Першим її прем'єр-міністром став Д. Бен-Гуріон. Палестинці ж не зуміли створити свою державу через відсутність політичних структур.

Сусідні арабські країни не визнали державу Ізраїль і відразу оголосили йому війну. Ізраїль та арабські країни воювали п'ять разів.

У першій арабсько-ізраїльській війні СРСР підтримував ізраїльтян (араби розцінювались як агенти англійського імперіалізму). У квітні - червні 1949 р. між сторонами було підписано договір про перемир'я. В результаті палестинська держава знову не було створена. Територію, відведену для неї за рішенням ООН, захопили Ізраїль (6,7 тис. кв. км), Єгипет (сектор Газа), Йорданія (Західний берег р. Йордан). Ця війна зав'язала в тугий вузол близькосхідну проблему, яка хвилювала людство усі повоєнні роки [3, с. 66].

Перша арабо-ізраїльська війна породила проблему палестинських біженців (близько 1 млн. чоловік), які розселилися по різних країнах. У 50-х рр. надії на повернення вони покладали на Єгипет, але англо-франко-ізраїльська агресія (1956 р.), розпад ОАР (1961 р.) розвіяли ці сподівання. Палестинці вимагають «відновлення історичної справедливості» і повернення мільйонів людей, яких вони називають біженцями, на ті землі, на яких їх предки проживали до першої арабо-ізраїльської війни 1947-1949 років [1, с. 144].

У кінці 50-х рр. у Кувейті виникає Рух за національне визволення Палестини (ФАТХ), очолюваний Я. Арафтом. Ця організація висунула нову програму боротьби, одним з пунктів якої було невтручання у внутрішні справи арабських держав. Така позиція забезпечила ФАТХ підтримку арабських монархів.

Лідери арабських країн не були зацікавлені у самостійності палестинського руху і з цією метою у 1964 р. утворили Організацію визволення Палестини (ОВП). Щоб вийти з-під їх контролю, ФАТХ починає самостійну боротьбу проти Ізраїлю. Перша збройна акція була проведена 1 січня 1965 р. Цей день став днем народження Палестинського руху опору (ПРО). За короткий час ФАТХ перетворюється на впливову військово-політичну силу, яка встановлює контроль над ОВП. У лютому 1969 р. Я. Арафат обирається головою виконкому цієї організації, а в 1970 р. стає головнокомандуючим збройними силами палестинської революції.

Жовтнева арабо-ізраїльська війна 1973 р. привела до трансформації поглядів Я. Арафата. Він починає виступати за створення палестинської держави не замість Ізраїлю, а поряд з ним, за розв'язання проблеми мирними засобами. Така політика врятувала ОВП від ізоляції й загибелі. У 1974 р. ОВП була визнана єдиним законним представником палестинського народу.

9 грудня 1987 р. на лівому березі р. Йордан і в секторі Газа почалось народне повстання («інтифада») без застосування зброї. 15 листопада 1988 р. Національна рада Палестини (парламент у вигнанні) ухвалила рішення про проголошення незалежності Палестини [4, с. 52].

Зусилля провідних країн світу сприяли початку близькосхідного врегулювання, що привело до підписання ізраїльсько-палестинської домовленості про надання обмеженої автономії Палестині у складі Ізраїлю (1994).

Згідно з договором, автономія палестинців поширювалася на райони Західного берега р. Йордан. У вересні 1995 р. був підписаний ізраїльсько-палестинський договір про автономію Західного берега р. Йордан.

Після цього в жовтні 1995 р. терорист убив ізраїльського прем'єр-міністра І. Рабина, який, як і Я. Арафат, був лауреатом Нобелівської премії миру. У травні 1996 р. прем'єр-міністром Ізраїлю став лідер партії «Лікуд» Б. Нетаньягу.

Підсумовуючи, можна сказати, що ізраїльсько-палестинське протистояння продовжується і в наші дні. Незважаючи на зусилля міжнародної спільноти встановити у цьому регіоні мир і спокій. Близькосхідний конфлікт і досі не вирішений.

Список використаних джерел

1. Йосеф Альпер. Ізраїльсько-палестинський конфлікт – історія і сучасність. Сходознавча збірка. Тель-Авів, 2004. № 6. С. 248.
2. П. Т. Кушнір. Міжнародні принципи Близькосхідного врегулювання. Сходознавча збірка. Донецьк, 2004. № 6. С. 120.
3. Сакер Г. Історія Ізраїлю: від війни за Незалежність до Шестиденної війни. Єрусалим: «Бібліотека – Алія», 1995. 115 с.
4. Хамазін К. З. Водні ресурси басейну ріки Йордан та арабо-ізраїльській конфлікт. Ташкент. 1998. 87 с.

ІСТОРІЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВІТАЛІЇВСЬКОГО ЄПАРХІАЛЬНОГО ЖІНОЧОГО УЧИЛИЩА У КРЕМЕНЦІ

Остапчук М. І. – студентка 1 курсу магістратури факультету історії, політології та національної безпеки

Актуальність проблеми. У 40-х роках ХІХ ст. в Російській імперії почали з'являтися жіночі училища, які утримувала Православна церква. Відкриття їх зумовлювалося бажанням уряду і Синоду підняти культурно-освітній рівень майбутніх дружин парафіяльних священників, що мали бути здатними займатися вихованням власних дітей та належно вести домашнє господарство, і тим самим підняти авторитет духовенства, яке займало в суспільстві далеко не останню роль. Зусиллями вікарного єпископа Віталія (Гречулевича), резиденція якого знаходилася в Кременці, 31 серпня 1881 року в місті відкрилося єпархіальне жіноче училище. [5, с. 870–872]. Згодом на честь засновника його стали називати Віталіївським.

Метою дослідження: висвітлити місце історії як шкільної дисципліни в навчально-виховному процесі жіночих освітніх закладів Російської імперії на прикладі Кременецького (Віталіївського) єпархіального жіночого училища.

Виклад основного матеріалу. Навчання у Кременецькому єпархіальному училищі проходило у формі уроку. Воно включало теоретичний матеріал і практичні завдання [3, с. 680]. Відомо, що у закладі в основному викладалися базові предмети, це закон Божий, церковна історія, граматики, математика, каліграфія тощо. В цей список входила й історія, яку поділяли – на всесвітню та вітчизняну.

Цивільну історію вивчали, починаючи з IV класу; на двох уроках на тиждень, у V класі – на чотирьох; у VI класі проходив всього один урок вітчизняної історії на тиждень [4, с. 106–108]. Історію викладали й у VII класі, але вже у доповненому та розширеному обсязі [1, с. 64].

Під час вивчення курсу всесвітньої чільне місце займала історія стародавнього світу. Виклад матеріалу зводився до переказу подій минулого, без наукового пояснення та без періодизації історичного процесу. З історії середніх віків були виділені такі питання: виникнення нових народів, велике переселення народів, падіння Західної Римської імперії, найважливіші держави на території Західної Європи та поширення християнства серед романських народів. Відводилися години для повторення деяких із попередньо вивчених тем. У шостому класі спершу вивчали російську історію від початку правління царя Михайла Федоровича до початку правління імператора Олександра III, а далі - всесвітню історію. Паралельно ознайомилися з історією країн Сходу. У другій частині навчального року увесь вивчений матеріал повторювався [2, с. 67–69].

Після революції 1905–1907 років спостерігалось піднесення суспільно-педагогічної думки, що відобразилося й на методиці викладання історії. Розгортання політичної боротьби у ході виборів до Державної думи підвищило інтерес до минулого. Постало питання про переведення шкільних курсів історії на наукову основу. Відомі історики та педагоги основну увагу звернули на потребу вивчення суспільно-політичного розвитку людства та його культури. Основною метою викладання історії стала підготовка учнів до громадського життя. Вимагалось, щоб вивчення історії перестало бути лише розповіддю про минуле. Вимагалось пояснювати хід історичного процесу та закономірності його розвитку, що призвело до суттєвих змін у викладанні шкільного курсу історії.

1907 року Навчальний комітет реформував шкільні програми. Зміни торкнулися й історії. Навчальний час для історії було збільшено на чотири години. Програми містили загальні рекомендації щодо матеріалу, який необхідно було вивчити в кожному класі. Учителі складали детальні програми з предметів, які переглядала рада школи й затверджував єпархіальний єпископ [1, с. 35].

Офіційні програми з історії на початку XX ст. зберігали риси офіційної історіографії. Основне політично-виховне завдання полягало у формуванні відданості престолу. Наголос робився на політичну історію. Шкільний курс історії був далекий від новаторських ідей історичної та педагогічної науки. Вчитель історії не повинен був виходити за межі офіційних підручників.

Освітня політика Російської імперії базувалася на православ'ї, самодержавстві та народності, що особливо яскраво відображалось у навчально-виховному процесі єпархіального училища [1, с. 75].

Під час викладання історії найбільша увага зверталася на відповідне висвітлення історичних подій [4, с. 110]. Поширеними методами навчання були розповідь, бесіда, лекція, пояснення та ілюстрація. Для ілюстративного методу використовували картинки, гравюри, глобуси, атласи та карти [1, с. 42–45]. Загалом напрями та методи виховання в єпархіальному училищі були характерними для всіх жіночих освітніх закладів і за весь час їх існування практично не змінилися [1, с. 101].

Отже, історія як шкільна дисципліна в навчально-виховному процесі Віталіївського єпархіального училища займала чільне місце серед інших базових предметів. Її роль була ключовою у патріотичному вихованні дівчат. Виклад навчального матеріалу був одноманітним, не підкріпленим науковими поясненнями. Він зводився до переказу розповідей про минуле. Події революції 1905–1907 років дали поштовх для значних змін у шкільному курсі історії. Відтепер передбачалося, що історія має виховувати учнів відданих престолу та готових до громадського життя. З цією метою було реформовано навчальні програми, збільшено кількість навчальних годин для історії. Проте новаторськими ідеями спосіб викладу не відзначався. Вчителі і на далі повинні були чітко дотримуватися офіційних підручників, висвітлюючи лише рекомендований матеріал. Зберігались риси феодальної історіографії.

Список використаних джерел

1. Нижнікова С. В. Єпархіальні жіночі училища в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) : монографія. Харків : Майдан, 2018. 245 с.
2. Отчет о состоянии Волынского епархиального женского училища за 1900–1901 учебный год в учебно-воспитательном отношении. *Волынские епархиальные ведомости*. 1902. № 5. Ч. офиц. С. 57–70.
3. Отчет о состоянии Волынского епархиального женского училища за 1903–1904 учебный год в учебно-воспитательном отношении *Волынские епархиальные ведомости*. 1904. № 35. Ч. офиц. С. 680.
4. Отчет о состоянии Волынского Виталиевского епархиального женского училища за 1906–1907 учебный год в учебно-воспитательном отношении. *Волынские епархиальные ведомости*. 1908. № 8. Ч. офиц. С. 106–114.
5. Туркевич Л. Е., священник. Преосвященный Виталий, епископ могилевский и мстиславский (бывший острожский), основатель Волынского епархиального женского училища *Волынские епархиальные ведомости*. 1906. № 26. Ч. неофиц. С. 869–872.

САНІТАРНИЙ СТАН ПАРИЖА В КІНЦІ XII – НА ПОЧАТКУ XIV СТ.

Павлович В. – студентка факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ Лесі Українки

Актуальність проблеми. Важливим чинником для визначення якості життя в місті є санітарний стан. Велику цікавість викликають саме середньовічні міста, позаяк рівень антисанітарії тоді був значним. Париж епохи Високого Середньовіччя

в порівнянні з іншими європейськими містами стрімко розвивався, що в свою чергу позначилось поміж іншого і на санітарному становищі міста.

Метою статті є аналіз санітарного стану Парижа кінця XII – початку XIV ст.

Виклад основного матеріалу. Середньовічні міста Західної Європи були далекі від екологічно чистих. Відходи домогосподарств та ремісничої діяльності, екскременти тварин, помії та дощі робили вулиці майже непрохідними.

В середньовічних містах була відсутня система очисних споруд. Окремо визначених місць для сміття теж не існувало, тому нечистоти потрапляли в річки, що негативно позначалось на якості води. Про погану якість води говорить своїм студентам лікар Пеаро з Валенсії та закликає пити лише кип'ячену воду [1, с. 648]

Все ж частіше відходи життєдіяльності викидали прямо біля власного будинку. Помії та побутові відходи найчастіше потрапляли на вулиці, лише зрідка можна було зустріти спеціальні ями для нечистот, які час від часу очищали. Нормою для середньовічних міст була система сухих туалетів, яка представляла собою невеличку навісну кімнату на другому поверсі будинку з діркою, яка й виконувала функцію туалету. За такого принципу фекалії потрапляли прямо на міські вулиці, не виключено що відходи життєдіяльності могли впасти на перехожих [2].

Яскравим прикладом антисанітарії в Парижі може слугувати текст «Хроніки Сен-Дені». Так, французький король Філіп Август дивлячись на двір з вікна палацу, побачив як брудною вулицею проїхав віз, дорога була настільки брудна, що неприємний запах досягнув королівського вікна. Після даного інциденту за наказом короля паризькі вулиці необхідно було мстити соломною. Парижани були зобов'язані прибирати та стелити соломною частину дороги перед власним будинком, а за невиконання даного обов'язку мали виплатити штраф [4]. Загалом до XV ст. вулиці були ґрунтовими, натомість засипана камінням дорога була скоріше винятком.

Забруднена вода в колодязях була наслідком розташування кладовищ в самих містах. Лише в 1187 р. кладовища почали загороджувати, це робили скоріше з поваги до мертвих городян, аніж через стурбованість проблемами антисанітарії. Та якщо кладовище не мало огорожі городяни проходили поміж могил в різних напрямках, подекуди на самих кладовищах влаштовували ярмарки [2].

Проблемною була ситуація в паризькому кварталі Марє. Артерії річки Сени, які тривалий час використовували для зрошення садів, місцеві власники лазень перетворили на стічні канали. Оскільки перепад висот був недостатній для природнього очищення, вони ставали розсадниками інфекцій. Примітивні методи очищення каналів фактично були без результативними. Про перші очисні канали для води можна говорити лише з середини XIII ст., в 1260 р. такі канали з'явилися у вище згаданому кварталі Марє.

До кінця XIV ст. для городян звичним явищем залишалась домашня худоба, яка безперешкодно пересувалась міськими вулицями та майданами. Звичайно, що відходи життєдіяльності тварин ніхто не прибирав, подекуди навіть померлих тварин залишали прямо на вулицях [3, с. 65].

Хаотична система ремісничих і торгових лавок в містах також мала негативні наслідки для санітарного стану в містах. Збільшення кількості м'ясників в Парижі та поширення їх по всій території міста призвело до того, що стік води з вулиць навіть попри наявність великого схилу з пагорба святої Женев'єви, був майже

неможливим. Місцева влада бачила вирішення проблеми у переміщенні всіх «брудних» ремесел на окраїни міста, натомість парижани вимагали зменшення кількості м'ясників. До так званих брудних ремесел, які найбільше забруднювали міські вулиці крім м'ясників належали продавці тельбухами, виробники шкіри, гончарі [4].

Отже, столиця Франції в кінці XII – на початку XIV століття мала величезні проблеми з антисанітарією. Брудні дороги, відсутність каналізації, кладовища в містах ставали сприятливим місцем для виникнення та поширення різних хвороб, які передавались від людини до людини швидкими темпами породжуючи епідемії. З кінця XIII ст. для покращення санітарного стану в містах влада починає видавати закони, які б мали забезпечити, зокрема, прибирання вулиць та ремонт доріг.

Список використаних джерел

1. Лист лікаря з Валенсії Пеаро Фагароли синам, студентам Тулузького університету (1315 р.) Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія; упоряд. Рудь М. О. Київ, 2005. С. 646–648.

2. Люшер Ашиль Французское общество времён Филиппа-Августа / пер. с фр. Г. Ф. Цыбулько; 2-е изд. СПб.: Евразия, 2018. 410 с.

3. Опарін А. А. Санітарно-епідеміологічний портрет Середньовічного міста. *Східноєвропейський журнал внутрішньої та сімейної медицини*, 2021, № 1. С. 64-72

4. Фараль Э. Повседневная жизнь в эпоху Людовика Святого. СПб.: Евразия, 2009. 352 с.

ОПІУМНІ ВІЙНИ В КИТАЇ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ. ТА ЇХ НАСЛІДКИ ДЛЯ КРАЇНИ

Петрик М. О. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. – к. і. н., доцент кафедри всевітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Війни, конфлікти та протиріччя ніколи не виникали на порожньому місці, а гострі протистояння на міжнародній арені найчастіше відбувалися через економічні причини. Це стосується й Опіумних воєн у XIX ст. Цей конфлікт набагато складніший, ніж звичайне протистояння двох сторін. Фактично, це зіткнення абсолютно різних систем: практично закритого для європейців Цінського Китаю і прагнення Англії розширити свої сфери впливу.

Мета: проаналізувати головні причини та наслідки опіумних воєн в Китаї.

Результати дослідження. Іноземні торговці (головним чином британські) нелегально експортували опіум переважно з Індії до Китаю з XVIII ст., але ця торгівля різко зросла приблизно з 1820 р. Поширена залежність у Китаї спричинила серйозні соціальні та економічні зриви. Навесні 1839 р. китайський уряд конфіскував і знищив понад 20 000 скриньок з опіумом – близько 1400 тон наркотику – які склалися в Кантоні британськими купцями. Антагонізм між

двома сторонами посилювся в липні, коли п'яні британські моряки вбили китайського селянина. Британський уряд, який не бажав, щоб його підданих судили в китайській правовій системі, відмовився передати обвинувачених до китайських судів.

З того моменту китайський комісар оголосив усіх торговців бранцями [3, с. 8]. Ці дії з боку цінів були сприйняті як пряма загроза інтересам Англії.

«Століття панування деформували почуття реальності Небесного двору. Претензії на панування лише наголошували на неминучості принижень. Британські кораблі швидко перевершили китайські прибережні оборонні сили та блокували основні китайські порти» [9, с. 51]. Навіть незважаючи на те, що чисельно китайська армія багаторазово перевершувала англійців, вона була розкиданою по всій імперії і набагато відсталішою, ніж англійська.

Крім чудового стратегічного плану ведення війни, створюючи загрозу центральному уряду, перемога англійців «полягала в повній перевазі сучасної зброї над військовою технікою, що знаходилася на озброєнні китайських військ ще від часу підкорення маньчжурами Китаю 200 років тому» [4, с. 305].

За підсумками, у серпні 1842 р., було укладено перший для Цінського Китаю нерівноправний договір: за Нанкінським договором, для торгівлі крім Кантона були відкриті ще й Амою, Нінбо, Фучжоу та Шанхай. Англія отримала у «вічне володіння» острів Гонконг. Умови, на яких Англія вступила в торговельні відносини за підсумком цього договору, були неймовірно сприятливими, але опіум так і не був легалізований у Цінській імперії, а торговці цим товаром залишалися контрабандисти. Але завдяки тому, що тепер цілих 5 портів було відкрито для торгівлі в Китаї, решті торговців тепер було простіше збувати опіум.

Проте, жити у мирі та злагоді Англії та Китаю довелося недовго. У 1856 р. китайські комісари звинуватили британський корабель «Стрілу» у піратстві [6, с. 143]. Відповідь на це була блискавичною – англійські судна відкрили вогонь по прибережних містах Цінської імперії.

У 1858 р. після кількох поразок Китаю було підписано Тяньцзінський договір. Умови договору розширювали і так широкі повноваження англійців у Китаї: відтепер у Пекіні засновувалося постійне консульство англійців, дозволялися поїздки іноземців річкою Янцзи, відкриті додаткові порти, встановлювався захист китайців-християн та західних місіонерів у Китаї [1]. Найважливішим моментом договору виявилось те, чого англійці домагалися вже півстоліття: у Китаї було легалізовано опіум. Цінський уряд, багато в чому завдяки вмовлянням Лорда Елджіна, піддався тиску, заявивши: «Китай все одно заперечує використання наркотику з моральних принципів, але сьогоднішнє покоління курців повинне і отримуватиме опіум [він був легалізований та обкладений податком у 8%]» [6, с.145].

Договором про припинення війни стали Пекінські трактати 1860 р. Китай виплатив контрибуцію розміром 8 мільйонів лянів; відтепер дозволялося Великобританії (а також і Франції) наймати китайських робітників для виїзду за кордон [2]. Починаючи з 1860 р. в Цінській імперії починають вирощувати опіум. Китай остаточно програв не лише війну з європейськими державами, а й війну з наркотиками. «Про масштаби наркотичної епідемії в Китаї до кінця ХІХ ст.

говорить той факт, що у 1880 р. Китай сам виробляв опіуму не менше, ніж імпортував. Крім того, Індія не була єдиним джерелом китайського імпорту» [1].

Висновки. Таким чином, опіумні війни ознаменували початок ери нерівних договорів між Китаєм та іноземними державами, у яких він був змушений поступитися багатьма своїми територіальними правами та правами суверенітету. Ці та інші обмеження суверенітету правлячої в Китаї династії Цін допомогли послабити та повалити династію. Після завершення Опіумних воєн ставало «все важче і важче вірити в перевагу Китаю, який зіткнувся з військовим приниженням. У результаті багато китайських інтелектуалів ставали дедалі більше радикальними через нездатність своєї країни захистити себе військовим шляхом та через це розчарування сумнівалися у справедливості своїх традицій» [8, с. 14]. Принизливий досвід Китаю мав і одну позитивну межу – він ознаменував нову сторінку його історії.

Список використаних джерел

1. 天津条约 (The Treaty of Tianjin), 1858 Baike Baidu. URL: <https://baike.baidu.com/item/天津条约> (дата звернення: 10.10.2022)
2. 中英北京条约 (The Treaty of Beijing), 1860 Baike Baidu. URL: <https://baike.baidu.com/item/中英北京条约> (дата звернення: 10.10.2022)
3. Бутаков А. М., Тизенгаузен А. Є. *Обзор войн европейцев против Китая в 1840–1842, 1856–1858, 1859 и 1860 годах.* Москва, 2002. 626 с.
4. *История Китая.* Под ред. А. В. Меликсетова. 2-е изд. Москва, 2002. 736 с.
6. Петров Г. Ю. *Петров Г. Ю. Опіумные войны и легализация наркопотребления в Китае Нового времени.* Москва, 2008. Т. 9. 358 с.
7. Fairbank J. K. 'The creation of treaty system' у Twitchett D. and Fairbank J. K. (eds), *The Cambridge history of China*, Cambridge University Press, 1978, vol. 10, ч 1, с.754.
8. Helle. H. J. *China: Promise or threat?* Leiden, Brill, 2017, с. 154.
9. Kissinger H. *On China.* Ne York, The Penguin Press, 2011 с. 483.

БЕЗПЕКОВА СИТУАЦІЯ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛОДИМИРСЬКОГО ПОВІТУ У 1920-1921 РР.: БІЛЬШОВИЦЬКИЙ ФАКТОР

Петрушко Н. С. – аспірантка 3 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

У 1919 р. Західна Волинь опинилася під контролем польської держави. Регіон почергово належав до її тимчасових адміністративних структур – Цивільного управління східних земель та Цивільного управління Волинської землі та Подільського фронту. У 1920 р. Волинь стала епіцентром збройного протистояння між двома державами – Польщею та радянською Росією. Внаслідок поразки більшовицького уряду у війні з поляками, останнім, восени 1920 р. вдалося повторно зайняти волинські терени й розпочати процес формування

адміністративного апарату в межах Тимчасового управління прифронтових і етапних теренів [4, с. 1]. Ризький мир 1921 р. остаточно закріпив приналежність Західної Волині до Польщі.

В цей час, в межах польської держави опинився і Володимирський повіт з центром у м. Володимир. Зазначену адміністративну одиницю складали: м. Володимир, два містечка – Порицьк та Устилуг та 7 сільських гмін [3, с. 61-67]. Населення становило 101 412 осіб. Більшість населення повіту складали українці. Помітні національні групи становили поляки та євреї. Щодо релігійного складу Володимирського повіту, то тут мешкали переважно православні, римо-католики та юдеї [3].

Укладення миру між поляками та більшовиками в 1921 р. остаточно змінило політичну ситуацію в регіоні. Проте, радянський уряд не відмовився від просування ідей світової революції та вербування українського населення до комуністичного руху, здійснюючи різні види підривної діяльності на території Волинського краю, в тому числі й на Володимирщині. Відтак, безпекова ситуація в регіоні була вкрай напруженою про що свідчать щотижневі ситуаційні рапорти Володимирського повітового староства ще з 1920 р.

Так, в одному із таких звітів за період від 31 березня по 6 квітня 1920 р. йдеться про напади загонів диверсантів на Шаччині та Любомльщині. Члени таких диверсійних груп використовували особливості місцевого ландшафту. Велика кількість лісових масивів поблизу населених пунктів Володимирського повіту дозволяла бандитам надійно переховуватися, що заважало польським правоохоронцям вчасно виявляти та затримувати ці угруповання [1, арк. 4].

Диверсійна діяльність таких загонів мала різноманітне спрямування. Бойовики не обмежувалися лише класичними диверсійними діями. Тільки за поданий вище звітний період було зафіксовано щонайменше сім злочинів та затримано чотирьох зловмисників. Жителі повіту потерпали від вбивств, різних крадіжок майна та худоби, умисних підпалів тощо. Один із зафіксованих бандитських нападів мав місце в с. Куснище гміни Згорани. Шість озброєних і замаскованих осіб пограбували дім Л. Меша. Серед викраденого – декілька тисяч рублів та одяг. 1 квітня 1920 р. у м. Володимир зафіксовано підпал, внаслідок якого згоріли дахи на двох будинках [1, арк. 4].

Про часті умисні пожежі на території повіту йдеться й в іншому тижневому звіті за період з 14 квітня по 20 квітня 1920 р. У документі містяться відомості й про політичні настрої серед населення. Зокрема, вказується, що серед місцевих жителів Локач і навколишніх сіл поширювалися чутки про наближення більшовицьких військ. Така інформація була актуальною, а відтак активно поширювалася серед бідних верств населення, які під впливом радянсько пропаганди асоціювали прихід більшовицької влади з покращенням матеріального рівня свого життя [1, арк. 9]. Не зважаючи на очевидні злочини диверсійних банд зафіксовано випадки підтримки та толерування їх місцевим населенням. Зокрема, у тижневому рапорті Володимирського староства за період з 11 по 18 травня 1920 р. йшлося про труднощі слідства у справі крадіжок коней, доповідач пояснював це тим, що місцеві жителі були солідарними з бандитами та покривали їх [1, арк. 21]. Крадіжка коней у місцевого населення була важливою для диверсантів з точки зору подальшого забезпечення транспортом. У ситуаційному рапорті № 19 поліції Володимирського

повіту за період з 4 травня по 10 травня 1920 р. було зафіксовано дев'ять різних випадків крадіжок коней [1, арк. 16].

Зважаючи на напруженість безпекової ситуації та активність диверсійних угруповань, а також поширення пробільшовицьких настроїв серед населення все більш значимою ставала робота польських правоохоронних органів. За ймовірні «більшовицькі настрої» затримували навіть працівників державних та громадських структур. Зафіксовано випадок, затримання комендантом поліції в Локачах інструктора польської організації «Кресова сторожа» через підозру у більшовицьких переконаннях [1, арк. 21]. Також зафіксовані випадки затримання польською поліцією пробільшовицьких агітаторів [1, арк. 25].

У ситуаційному звіті управління державної поліції Володимирського повіту за травень 1921 р. вказувалося, що стан безпеки на території повіту, а особливо у м. Володимирі значно погіршився. Відсутність кваліфікованих кадрів унеможлиблювала добру результативність роботи правоохоронних органів та її ефективність загалом. У документі йшлося, що попри збільшення кількості штатних одиниць – реальна кількість поліцейських зменшувалася [2, арк. 35]. Влітку 1921 р. на території повіту діяли озброєні групи, які переховувалися в лісах. Зафіксовано три напади, один із яких було викрито [2, арк. 107].

Отже, для більшовицької Росії територія західноволинського регіону була важливою в контексті зовнішньополітичної стратегії «світової революції». Практичними проявами цього була агітація, диверсійний рух, підбурювання місцевого населення до антипольських виступів. Усе це негативно впливало на стан безпеки, що доводить ситуація на теренах Володимирського повіту.

Список використаних джерел

1. Державний архів Волинської області (ДАВО). Ф. 58. Оп. 1. Спр. 28. 34 арк.
2. ДАВО. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 13. 182 арк.
3. Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej: Opracowany na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych: T. IX: Województwo Wołyńskie / Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. – Warszawa, 1923. 100 s. URL:https://web.archive.org/web/20191019081219/http://history.org.ua/LiberUA/SkorMiejRzeczypPols_1923/SkorMiejRzeczypPols_1923.pdf (Last accessed: 29.10. 2022).
4. Разиграєв О. В. Польська державна поліція Волинського воєводства в охороні східного кордону. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Вінниця, 2007. Вип. 12. С. 296–301. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/1376> (Last accessed: 29.10. 2022).

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Прохоренко С. С. – студентка 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Пахолок В. М. – к. політ. н., доцент кафедри політології та публічного управління ВНУ імені Лесі Українки

Повномасштабні військові дії спричинені нападом Російської Федерації спричинили не лише мобілізацію військового ресурсу України та міліарну допомогу її союзників, а й пошук усіх можливих засобів тиску на агресора. Нова геополітична реальність, яка постала після 24 лютого змушує демократичний світ використовувати всі дипломатичні ресурси для подальшої підтримки України та активізації міжнародної спільноти у даному процесі.

У сукупному дипломатичному потенціалі політичного тиску ми зосереджуємо увагу на його культурній складовій. Культурний сектор дипломатії охоплює велику кількість суб'єктів, засобів, та методів політичного впливу.

Поняття «культурна дипломатія» є відносно новим у науковій літературі і недостатньо розробленим, однак впливовість, важливість та політичний потенціал цього виду дипломатії важко перебільшити.

Метою нашого дослідження є комплексний аналіз усіх складових культурної дипломатії та їхній вплив як на підняття патріотичного духу Українців – так і на донесення правди, послаблення, деморалізацію сторони агресора.

Термін «культурна дипломатія» був введений в наукову сферу американським політологом Мільтоном Каммінгсом [3; С. 73], який визначав її як спосіб просування національних ідей шляхом культурного обміну. Часто культурну дипломатію, ще називають «інструментом м'якої сили».

Суб'єктами культурної дипломатії можуть бути як урядові організації так і інститути громадянського суспільства, творчі колективи та об'єднання, приватні ініціативи, діаспорні осередки.

Культурна дипломатія України розвивається в певних обумовлених рамках та в двох векторах: зовнішньополітичному та внутрішньополітичному. Щодо внутрішньополітичного вектору, то на сьогоднішній день, діяльність культурних діячів та дипломатії в цілому спрямована на забезпечення стійкого морально-психологічного здоров'я громадян, збір коштів за рахунок проведення різних культурно-просвітницьких заходів, витиснення «російської культури» з українського культурного та інформаційного просторів. Загалом, в умовах війни будь-яка культурна робота, будь то кінематограф, музика, архітектура, театр чи, навіть, реклама несе в собі нагальне задоволення потреб споживача. Через напад країни-терориста, «російської федерації», культурна дипломатія підіймає питання щодо актуалізації наших традицій та духовної спадщини, що є безумовно позитивним чинником у формуванні національної свідомості суспільства, а, також, у підтриманні його морально-психологічного здоров'я [1; С. 119].

Вся діяльність у сфері культури, що проводиться на теренах України є офіційною, тобто такою, яка сплачує податки. Книгодрукування, театральні вистави

та будь-яка інша діяльність забезпечує стабільне надходження грошей до державного бюджету [2; С.118].

Щодо зовнішньополітичного вектору, то українська культурна дипломатія сфокусована на підтриманні престижу України по всьому світові, просуванні своєрідного бренду «Україна», залученні іноземних коштів на допомогу Україні у боротьбі з агресією та широкій демонстрації злочинів «рФії» проти людськості.

Наразі захист національного інтересу на міжнародному рівні неможливий без недооціненого важеля впливу – культурної дипломатії. Саме культурна «реклама» створює імідж нашої державі закордоном. Абсолютно кожна відома особистість має свою цільову аудиторію і несе певну інформацію у ЗМІ. Усі благодійні концерти українських співаків, тематичні заходи, обговорювання різноманітних тем зі спікерами про те, що таке Україна та хто такі українці – видозмінюють уявлення іноземців про таку державу, як Україна, відділяючи Україну від інформаційного впливу російської пропаганди. Також, не варто недооцінювати вклад культурної дипломатії в координуванні та популяризації надходження грошей в фонди, що займаються допомогою армії та народу України, за рахунок популяризації бренду «Україна» в широких колах світової спільноти та залучення української діаспори до цього процесу. Саме культурна дипломатія посприяла тому, що бути українцем стало дуже почесно, що в свою чергу веде до повного викорінення комплексу «малоросів» нав'язаного російською пропагандою як в Україні так і у всьому світі.

І саме культурна дипломатія змогла показати всьому світові наслідки приходу «рузького міра» на територію України, та те що могло б статися з іншими європейськими державами, якби українці не чинили шаленого спротиву, що в свою чергу впливає на широке коло європейських громадян, які тиснуть на свої уряди і під цим тиском уряди відправляють Україні зброю та гроші. Також, саме культурна дипломатія сприяє розробці ініціатив, що до залучення коштів на післявоєнне відбудування України та її подальшу інтеграцію в світові союзи та альянси.

Завдячуючи зусиллям культурної дипломатії допомога Україні, у демократичному світі, вважається «ділом честі» для політика та, безсумнівно, додає балів його політичній кар'єрі.

Отже, аналізуючи значення культурної дипломатії в умовах війни, ми вважаємо що вона змогла повністю розкрити свій потенціал та зайняти гідне місце серед інших різновидів дипломатії, внесла неймовірний вклад в фундамент майбутньої перемоги України та не викликає сумнівів той факт, що вона збереже та примножить свій вплив у післявоєнній відбудові.

Саме культурна дипломатія є основним засобом презентації світові української ідентичності та базовим ресурсом в інформаційній війні.

Список використаних джерел

1. Каріх І. Культурна політика як інструмент політики національної безпеки України. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-2/23.pdf>.

2. Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії: тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 21–22 берез. 2018 р. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2018. С 236. URL: https://kuk.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/konfer_2018_part4.pdf#page=188

3. Руднева В. Публічна дипломатія: теоретичні основи застосування нової інформаційно-комунікаційної технології в державному управлінні. *Вісник Національної академії державного управління*. 2012. №1. С. 147–153.

ГІПЕРТЕКСТ: СТРУКТУРА ТА СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ

Савчук В. П. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Петрович В. В. – к. е. н, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Сучасні інформаційні технології, зокрема гіпертекст, мають суттєвий потенціал, що дозволяє вільно орієнтуватись в світовому інформаційному просторі та використовувати його ресурси для саморозвитку.

Гіпертекст – це текст для перегляду на комп'ютері, який містить зв'язки з іншими документами, так звані гіперзв'язки чи гіперпосилання, за допомогою яких користувач може перейти до пов'язаних документів безпосередньо з вихідного (первинного) тексту, активувавши посилання. Етимологія слова слова «текст» від гр. «тканина», що особливо підкреслює лінійність організації інформації в ньому, та префікс «гіпер» від гр. «над», що вказує на ускладнення структури гіпертексту в порівнянні з текстом [1, с. 12]. З огляду на це актуальним є розгляд даного питання.

Найпопулярнішим зразком гіпертексту є World Wide Web, у якому вебглядач – браузер переміщує користувача з одного документу на інший, щойно той «натисне» на гіперпосилання.

Метою дослідження є розкриття специфіки гіпертексту, його структури та сфер застосування.

Результати дослідження. Гіпертекст, у порівнянні зі звичайним текстом, що є послідовністю символів і читається в одному напрямі, тобто є лінійним або одномірним, є нелінійним або багатомірним утворенням, тобто складається з набору текстів поєднаних вузлами переходу. В окремих точках багатомірного тексту можливо продовжити читання в декількох напрямках залежно від інформаційної потреби. Гіпертекст відрізняється від одномірного тексту послідовністю представленого матеріалу, елементи гіпертексту розміщуються у вигляді ієрархічного утворення або мережевої організації, він може мати декілька рівнів стислого викладення та деталізації, способів представлення та інше [2].

Інженерна думка середини ХХ ст. передбачала використання пристроїв, за допомогою яких можна було б організувати текст із вузлами переходу на іншу інформацію – вербальну та невербальну. Проте активне поширення нелінійної організації тексту набула з використанням інтернет-технологій. У сучасних цифрових технологіях нелінійна організація тексту органічно реалізувалася в гіпертексті [3, с. 103–104].

Структурно гіпертекст є системою інформаційних об'єктів. Вони не обов'язково текстові, тому можуть бути графічними, аудіо та відеооб'єктами. Саме

мультимедійність гіпертекстового середовища дозволяє застосовувати всі засоби впливу на користувача та забезпечує якісно новий рівень активного сприйняття інформації [2].

Гіпертекстові посилання – виділені області документа, що дозволяють переходити до елементів цього документа або до інших документів, що містять необхідну інформацію. Список тем містить заголовки статей, а вказівник алфавіту містить список всіх статей за алфавітом. Адресування сторінок, зазвичай, відбувається за допомогою URL (Uniform Resource Locator) який інтерпретується, як адреса, що починається з http [2].

Поняття гіпертексту носить міждисциплінарний характер, гіпертекстові системи стали предметом дослідження у різних галузях знань – технічних, філософських, лінгвістичних, культурологічних тощо. Феномен гіпертексту ефективно проявляється у сфері творчої діяльності. Розширюється спектр успішного застосування гіпертекстових систем у багатьох галузях науки, техніки, освіти, економіки.

Визначення гіпертексту в сучасному науковому дискурсі потрактовано відповідно до сфери використання:

- у літературознавстві – текст із фрагментами, що пов'язують його з іншими текстами. Дає змогу читачеві обрати один із багатьох шляхів його прочитання;
- у філософії – заперечення лінійної побудови тексту;
- у різних галузях культурології – в сучасних аудіовізуальних медіа нелінійний характер екранного тексту (оповіді). Тут текст будь-яка у загальному семіотичному розумінні інформаційно завершена і впорядкована сукупність знаків, пов'язаних між собою кодифікованою системою їхнього взаєморозташування (граматикою) та комплексом правил їх інтерпретації;
- у лінгвістиці – в інформаційно-комп'ютерній прикладній галузі;
- в інформатиці це поняття детерміновано таким визначенням: принцип організації інформаційних масивів, за яким окремі інформаційні елементи зв'язані між собою асоціативними відношеннями, що забезпечують швидкий пошук необхідної інформації та/або перегляд взаємозв'язаних даних [4].

Висновки. Гіпертекст — багаторівнева, розгалужена система інформаційних блоків, де реципієнт може самостійно вийти на будь-який інформаційний рівень. На гіпертекст покладено завдання зв'язування інформаційних одиниць (вербальних чи невербальних) одного рівня до мережі. У поняття гіпертексту закладено семантичну ознаку мережі, що вдало корелює з принципом організації мережі Інтернет, і це, природно, знайшло в цій мережі широке застосування.

Список використаних джерел

1. Василиків І. Б. Засоби інформаційних технологій у професійній підготовці майбутнього вчителя маркетингу. Педагогічні науки. Вип. LXXIV. Т. 3. 2016. С. 12–15.
2. Гіпертекст як засіб навчання. URL: <http://interconf.fl.kpi.ua/node/1223>.
3. Татаренко А. Л. «Гіпертекст», «гіпертекстуальність», «ергодична література»: походження та окремі аспекти функціонування термінів. *Studia Slavica* : зб. наук. ст. Ужгород : О. Гаркуші, 2011. Вип. 11 : Елімінація мовних бар'єрів. С. 102–116.
4. Чемеркін С. Г. Стилїстика гіпертексту. Мовознавство. 2009. № 5. С. 79–87.

ВІРТУАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА

Северенчук М. А. – студентка 5 курсу
факультету історії, політології та національної
безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Термін «віртуальна мережева організація» був запроваджений в 1986 року Еббі Моушовіцем. Він визначив її функцію як створення такої структури діяльності, що дозволяє реалізуватися шляхом найефективнішого розподілу завдань та функцій між різними виконавцями. [3]

У період появи концепції «віртуальної мережевої організації» у бізнес-мережах відбулися серйозні зміни, а саме перехід від традиційної багаторівневої вертикальної інтеграції до багатопрофільних корпоративних мереж, в яких переважали ринкові, а не адміністративні принципи. [4, с.377-388]

Зазначимо, що гібридні організації можуть створюватись наступними шляхами: коли економічні агенти, які раніше укладали угоди на ринку, починають підписувати довгострокові контракти з великими зобов'язаннями та коли ієрархічні організації із якихось причин починають екстерналізувати свої внутрішні функції. [2, с.282]

Наприкінці 1970-х років Еббі Моушовіц почав вивчати аналогію між структурою та функціями глобальних компаній, з одного боку, та комп'ютерною пам'яттю. При цьому він зазначив, що так само, як комп'ютери можуть легко перемикатися з власної пам'яті на жорсткі диски для збільшення віртуальної пам'яті та продуктивності, компанії можуть «підключатися» до зовнішніх організацій для розширення своїх можливостей. [1, с.34-64]. Початки його концепції «віртуальних організацій» з'явилися 1986 році у роботі «Social Dimensions of Office Automation». Визначення «віртуальних організацій» подавалось як «компоненти (зокрема співробітники) організації як логічні абстракції, якими можна маніпулювати, щоб одержати потрібний результат».

Давидов і Мелоун далі популяризували цю концепцію, опублікувавши у 1992 році бізнес-гід «Віртуальна корпорація: структуруємо та поживляємо корпорацію на підході до ХХІ століття». Їх визначення базувалося на виробництві віртуального товару, який «виготовляється миттєво та повністю узгоджений із бажаннями замовника».

У більшості випадків під віртуальною організацією розуміють міжфірмову мережу або спільну роботу кількох компаній (чи людей), яка об'єднує ресурси та можливості для спільного виробництва та продажу товарів чи послуг. Віртуальність у такому трактуванні проявляється подвійно. По-перше, виробничі потужності такої мережі віртуальні, вони існують лише в цьому об'єднанні компаній: змінюється конфігурація партнерів – змінюються виробничі потужності. По-друге, сприйняття клієнтом компанії не відповідає дійсності. Цей проект можна застосувати практично до будь-якого магазину: споживач дивиться на логотип і бачить лише назву бренду, що викликає відповідні асоціації. У той же час, споживачі зазвичай не думають, що проект робить одна компанія, постачальники сировини різні, виготовлення відбувається на підприємстві в місті N, поставками займається третя судноплавна

компанія, а четверта компанія – рекламою. При цьому, сама організація займається лише логістикою та франчайзингом.

Робота 2003 року австрійського вченого Е. Каспер-Фюрера та австралійця Н. Ашканазі здається логічною та хотілося б використати їх визначення [1, с.34-64]. Міжорганізаційна структура віртуальних організацій – це тимчасова мережа незалежних підприємств (організацій, компаній, установ чи спеціалістів), які можуть швидко об'єднатися, щоб скористатися новими ринковими можливостями.

Підприємства використовують свої основні компетенції, щоб спробувати створити «найкращу для даного випадку» організацію за допомогою партнерства доданої вартості, яка підтримує інформаційно-комунікаційні технології. Ці підприємства працюють як єдиний суб'єкт господарювання.

З даного визначення є можливість виділити основні характеристики віртуальної організації: за своєю природою це тимчасова організаційна форма; має мережеву структуру; фірми, що входять до неї, незалежні; фірми, що входять до неї, взаємодіють один з одним на основі «швидкої довіри»; дозволяє малому та середньому бізнесу освоювати ринкові можливості; дозволяє малому та середньому бізнесу створювати партнерські взаємини «додаткової вартості»; партнери надають для створення ціни свої центральні ресурси та компетенції; інформаційні та комунікаційні технології є основними робочими інструментами віртуальної організації; фірми, включені до віртуальної організації поводяться як єдиний суб'єкт господарювання; віртуальна організація – це унікальна організаційна форма.

Віртуальна організація має такі ознаки будови виробничих відносин: орієнтація на більш широкий спектр товарів та послуг; обов'язкове виконання співробітниками ініціативи щодо спільного виконання виробничих завдань; різноманітність, широта навичок та знань співробітників, їхня здатність працювати в команді та спілкуватися з іншими людьми; особисте робоче місце, включаючи віддалений доступ до робочого місця через інтернет та спеціальне програмне забезпечення; гнучкий графік роботи, у тому числі з використанням засобів саморозвитку; особиста відповідальність у контексті менш суворого нагляду з боку керівництва; бажання виразити себе за допомогою діяльності та потреба в самомотивації; більша увага результатам, а не процесу.

Сила та ефективність віртуальних організацій багато в чому залежать від способу їх проектування та ідеї створення. Це включає налаштування трьох просторів — продуктивності, технології та культури, що визначають і створюють віртуальний простір. Якщо віртуальним організаційним дизайнерам вдасться поєднати ці три простори, підприємства зможуть вийти за свої фізичні кордони та увійти до абсолютно нового світу інновацій та дій. Однак це не означає, що індивідуальні уявлення та групові культури не можуть змінитися; вони можуть і повинні змінюватись, і цьому часто сприяють технології. Проте технологія сама по собі не може зробити таку зміну без сторонньої допомоги, і роль керівництва полягає в тому, щоб запровадити зміну та забезпечити максимально точне узгодження всіх трьох елементів.

Крім вивільнення ресурсів та зниження витрат, потенціал віртуальних просторів видається майже безмежним. Тим не менш, існують також межі творчості співробітників, технологічних систем та культури окремих груп. Віртуальний простір – це інший вид простору, але все ще має обмеження традиційної організації.

Таким чином, можна дійти висновку, що створення віртуальної організації в мережі передбачає злиття кількох компаній для швидкого створення товарів та послуг, які потребує ринок. Віртуальні мережеві організації можуть досягти підвищеної результативності, об'єднавши ключові можливості учасників для формування віртуальних ланцюжків створення вартості. Для нього характерні гнучкість, динамічність та регіональність.

Список використаних джерел

1. Kasper-fuehrer E. C., Ashkanasy N. M. The Interorganizational Virtual Organization : Defining a Weberian Ideal. International Studies of Management & Organization. 2003. Vol. 33, no. 4. P. 34–64. URL: <https://doi.org/10.1080/00208825.2003.11043688>.

2. Zenger T. R., Hesterly W. S. The Disaggregation of Corporations: Selective Intervention, High-Powered Incentives, and Molecular Units. Organization Science. 1997. Vol. 8, no. 3. P. 209–222. URL: <https://doi.org/10.1287/orsc.8.3.209>.

3. Журавель А. І., Комарова К. В. Віртуальні організації в умовах глобалізації: розвиток та особливості управління. Шестнадцатые экономико-правовые дискуссии 13 березня 2017. Секція 2 Менеджмент. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1734/>.

4. Хромов И. Е. Виртуальные организации в современной экономике. Экономика: вчера, сегодня, завтра. 2018. Т. 8. №. 8А.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Смаглюк Р. – магістрантка 2 року навчання факультету історії, політології та національної безпеки
ВНУ імені лесі Українки

Пахолок В. – канд. політ. наук., доцент кафедри політології та публічного управління
ВНУ імені лесі Українки

В умовах повномасштабної війни територіальні громади України постали перед новими соціально-економічними викликами. Загалом, територіальні громади можна поділити на: тимчасового окуповані; територіальні громади, де відбуваються бойові дії; громади, що перебувають в зоні підвищеного ризику, межуючи з російським та білоруським кордонами; опорні територіальні громади, які межують з зонами бойових дій; територіальні громади «глибокого тилу», які стали основним місцем для релокації бізнесу та внутрішнього переміщених осіб. Належність до певного типу характеризується специфікою розвитку та управління.

На тлі масштабних змін і завданих збитків територіальним громадам у східній частині України зросла чисельність внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) та релокованих підприємств, що стало викликом для громад «глибокого тилу».

Серед основних проблем, що потребують ефективного вирішення: зростання навантаження на розвиток соціальної сфери в питаннях надання освітніх, медичних та інших послуг для ВПО; забезпечення психологічної та фінансової підтримки ВПО; створення належних побутових та житлових умов для ВПО; надлишкова робоча сила; інфраструктурного та організаційного забезпечення релокованих підприємств; забезпечення громадської безпеки; забезпечення оборони територій та захисту населення від загроз; охорона критично важливої інфраструктури. До завдання забезпечення власного добробуту додалася потреба надання підтримки територіальним громадам, на території яких відбуваються бойові дії.

На розвиток територіальних громад значний вплив має складна економічна ситуація в державі зумовлена втратами економіки (за прогнозами Інституту економіки та прогнозування НАН України від 22 до 46% ВВП); руйнуванням об'єктів інфраструктури (30–50% виробничих потужностей вартістю \$94 млрд., або майже 2,8 трлн грн.), житлового фонду (35,2 млн. м² на \$31 млрд.), навчальних закладів – на суму \$1,3 млрд.; зупинкою роботи від 60 до 80 % підприємств України; втратою роботи понад 50% українців; скороченням експортних надходжень до 48%; зменшенням капітальних інвестицій до 45% [4, С. 198]. В нових економічних умовах постало питання розвитку економічної спроможності територіальних громад. Спроможність ОТГ в умовах воєнного стану – це її здатність до накопичення та раціонального використання наявних фінансових, матеріальних, кадрових та інших ресурсів, а також виявлення та задіяння їх резервів, з метою задоволення поточних потреб, потреб внутрішньо переміщених осіб, розвитку території і військової логістики, формування конкурентоспроможності ОТГ у майбутньому [3, С. 225]. Підсилена координація дій територіальних громад сприятиме цілям життєздатності країни. Якісна самоорганізація громад має перерости в загальнонаціональну згуртованість а стійкість громад – стати основою стійкості держави [1].

Фінансово-економічний потенціал територіальних громад суттєво зазнав змін, зокрема через зміну структури місцевих бюджетів, зменшення дохідної частини місцевих бюджетів та збільшення залежності від трансфертів з центрального бюджету. Існують ризики втрати потенційних можливостей.

Першочерговим завданням територіальних громад стало оновлення місцевих стратегій розвитку відповідно до умов воєнного стану, планування повоєнного відновлення та розвитку з урахуванням нових викликів. Важливим завданням на сьогодні є визначення пріоритетних завдань органів місцевого самоврядування та територіальних громад, зокрема забезпечення максимальної ефективності в управлінні ресурсним потенціалом, забезпечення нагальних потреб фронту та відновлення економіки. Органи місцевого самоврядування мають прийняти низку управлінських рішень і застосувати базові регуляторні інструменти: стимулювання підприємницької активності; підтримка місцевого бізнесу та розвиток місцевого виробництва; створення житлово-комунальної, виробничої та соціальної інфраструктури; підтримка релокації бізнесу та розвиток соціального підприємництва; захищена місцева податкова база.

В умовах швидкої адаптації економіки до умов воєнного стану територіальні громади здобули безперечну перевагу перед централізованим управлінням. Водночас, існує низка проблем і ризиків, які можуть негативно вплинути на розвиток територіальних громад. Коли всі ланки владної ієрархії природно тяжіють

до централізації рішень важливим є забезпечення скоординованих взаємодій між органами державної влади та місцевим самоврядуванням з урахуванням принципу субсидіарності. Тимчасові заходи рецентралізації повноважень (передача повноважень від місцевого самоврядування до військової державної адміністрації), які є зрозумілими під час війни, не повинні стати постійними атрибутами системи місцевого самоврядування. «Деполітизацію» діяльності на місцевому рівні варто розуміти лише у сенсі усунення ключових недоліків, але не як постійне домінування виконавчої влади над виборними органами [2, С. 223].

Отже, з'ясовано, що в інституційному середовищі саме зараз закладаються підвалини тих соціально-економічних процесів і змін, які визначатимуть поточне функціонування та повоєнну відбудову територіальних громад. Соціально-економічний розвиток територіальних громад в умовах воєнного стану визначається злагожденістю відносини органів державної влади, місцевого самоврядування, бізнесу та інститутів громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Жаліло Я. Самоорганізовані громади надійно тримають тил. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/12/683841/> (дата звернення: 27.10.2022).

2. Іванов Ю. Б., Іванова О. Ю. Методичний підхід до вибору напрямів просторового розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації та воєнного стану. *Регіональна економіка*. БІЗНЕСІНФОРМ. № 7. 2022. С. 222–224

3. Павлович-Сенета Я. П. Адміністративно-правові передумови для економічного розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 2. 2022. С. 222–226

4. Шкільняк М., Мельник А., Монастирський Г., Васіна А., Іванова О., Дудкіна О. Управління життєдіяльністю територіальних громад в умовах воєнного стану: виклики й механізми реагування. *Вісник економіки*. № 2. 2022. С. 197–206

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ АРХІВНОЇ СПРАВИ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ-ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ

Стецюк В. Р. – студентка 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Качковська Л.Р. – к.і.н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

У зв'язку з формуванням інформаційного суспільства в умовах глобалізації у всіх сферах діяльності людини зростає роль активної соціальної комунікації, в основі якої є інформація та документ. Щодо останнього, то від найзагальніших його

означень, які декламував Поль Отле, до різко обмежених лише функцією забезпечення управління, ця категорія ще досі не має однозначного термінологічного пояснення. Документ в інформаційно-комунікаційних системах забезпечує організацію не лише виконання професійних завдань, а й актуальним являється і в звичному повсякденному житті. У контексті цього постає важливе питання, що стосується необхідності підготовки компетентних фахівців-документознавців, які відповідають сучасним вимогам, а в межах своєї компетентності виступають як «регулятори» документних інформаційних потоків і масивів.

Із відродженням незалежності України помітною стала активізація наукового обґрунтування впровадження якісного здобуття освіти за спеціальністю «Документознавство та інформаційна діяльність». Загальними тенденціями в цьому напрямі стали відхід від радянських традицій, сприяння розвитку національного галузевого законодавства, вдосконалення науково-методичних підходів, відмежування від суміжних за предметом досліджень наук, але водночас і врахування окремих їхніх положень.

Найбільш конкретно окреслили зміст, напрями, форми та особливості навчального процесу майбутнього студента-випускника саме фахівці бібліотечної, документознавчої та архівної справи: М. Слободяник, А. Соляник, В. Спрінсян, Л. Філіппова, Н. Кушнарєнко, О. Матвієнко, Л. Петрова, Ю. Палеха, В. Бездрабко, С. Кулешов та інші [1]. Останні з них активно співпрацюють з Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства (далі – УНДІАСД; Інститут). Варто відзначити, що така співпраця провідних сучасних науковців представлена як участь у складі Спеціалізованої вченої ради, що створена з метою розгляду та прийняття до захисту дисертацій на здобуття ступеня кандидата історичних наук, за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство [2]. Постає актуальне питання щодо впливу та ролі цієї установи на здобуття фахових компетенцій документознавця в межах спеціальності вже за сучасною її назвою «029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», що відбувається на базі закладів здобуття вищої освіти.

УНДІАСД є державною науково-дослідною установою у системі державних архівних установ України, яка підпорядковується Державній архівній службі України [2]. Серед основних напрямів діяльності Інституту визначеним є «участь у формуванні та проведенні експертизи змісту навчання і підвищення кваліфікації фахівців у галузі архівної справи, документознавства та діловодства» [3]. Аналіз інших складових роботи в межах взятих зобов'язань, визначених Статутом УНДІАСД, дозволив трактувати це як виконання значно ширше, адже йдеться не лише про документознавчий компонент, але й про важливу та відповідальну роль у підготовці сучасних фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи в цілому.

Завдяки сприянню даної установи науковим дослідженням з проблем теорії та практики, підготовці наукових кадрів (потенційних фахівців; викладачів; учених), прогностичній, експертній, конкурсній діяльності в загальнодержавному та міжнародному аспектах, документознавча освіта отримує якісне підґрунтя. Як бюджетна установа, яка реалізує державну політику у відповідній галузі,

опосередковано стає співучасником ініціатив в навчанні, що містяться у затверджених нормативних документах Міністерства освіти та науки України.

Варто зауважити, що відділ документознавства у складі УНДІАСД має чіткі завдання в документознавчій та діловодній сферах. До них належать: розробка проєктів нормативної бази і висвітлення основних тенденцій через участь у семінарах, практикумах, публічних лекціях, у тому числі міжнародного рівня, не тільки в Інституті, а й при університетах, відповідно до яких теж можуть бути залучені студенти спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа [4].

Найвпливовішими напрямками діяльності УНДІАСД для здобуття фахової освіти є видавнича діяльність та проведення навчальних і виробничих практик на базі установи. Цими питаннями займається відділ науково-інформаційної та редакційно-видавничої діяльності. Активна науково-дослідна робота Інституту сприяє виданню посібників, довідників, галузевих та державних стандартів, правил, порядків, галузевих програм, інструкцій, галузевих нормативів, методичних рекомендацій, аналітичних оглядів, матеріалів конференцій, семінарів, читань, круглих столів. Також відбувається випуск періодичних та продовжуваних видань: «Архівознавство. Археографія. Джерелознавство», «Пам'ятки», «Студії з архівної справи та документознавства», «Бюлетень Галузевого центру науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства» [1]. Згідно з проаналізованими силабусами навчальних дисциплін закладів вищої освіти України серед рекомендованої літератури є статті сучасних вчених-документознавців, зокрема, Г. Швецової-Водки, С. Кулешова, В. Бездрабко, Ю. Палехи, М. Слободяника та інших. Навчальний посібник С. Кулешова «Загальне документознавство», 2012, є основою вивчення освітньої компоненти циклу професійної підготовки.

З 2015 р. відбувається підготовка архівістів та документознавців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в Україні понад 40 закладами вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти [5]. Завдяки укладеним договорам про співпрацю з УНДІАСД здійснювалися практики студентів (найчастіше за освітньою програмою «Документознавство та інформаційна діяльність») Національного авіаційного університету, Державного університету телекомунікацій, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Інституту менеджменту НАКККіМ. Співробітники УНДІАСД долучаються до організації освітнього процесу шляхом читання лекцій приурочених до певних подій, заходів, зокрема це робили колишній завідувач відділу документознавства В. Бойко, директор Інституту О. Гаранін. Останній бере участь у Державній екзаменаційній комісії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа [6].

Отже, УНДІАСД не є установою, що безпосередньо забезпечує організацію освітнього процесу, проте ця установа формує ефективне середовище через проведення експертизи змісту навчання, підготовку наукових кадрів, видавничу діяльність, інформаційні ресурси якої використовуються як навчальна література, базу практики для студентів тощо.

Список використаних джерел

1. Савченко В. П. Документознавча освіта в Україні. *Феномен бібліотек в сучасному світі* : Зб. матеріалів II Всеукр. науково-практ. конф. з міжнар. участю, м. Маріуполь, 30 верес. 2021 р. Маріуполь, 2021. С. 119. URL :

http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2021/zbirnik_2_vnpk_fenomen_bibliotek.pdf#page=101

(дата звернення: 20.10.2022).

2. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства (УНДІАСД). *Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства* (УНДІАСД).

URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/index.php?m=15> (дата звернення: 20.10.2022).

3. Основні напрями діяльності УНДІАСД. *Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства* (УНДІАСД).

URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/index.php?m=27> (дата звернення: 20.10.2022).

4. Відділ документознавства. *Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства* (УНДІАСД).

URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/index.php?m=8#dd> (дата звернення: 20.10.2022).

5. Архівна освіта. *Державна архівна служба України | Офіційний вебпортал органу виконавчої влади*. URL: <https://archives.gov.ua/ua/архівна-освіта/> (дата звернення: 20.10.2022).

6. Хроніка подій: 2018. *Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства* (УНДІАСД).

URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/index.php?m=115> (дата звернення: 20.10.2022).

ІНДІРА ГАНДІ – ПЕРША ЖІНКА ПРЕМ'ЄР-МІНІСТР ІНДІЇ

Стодольна Ю. І. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. – к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Після смерті Лала Бахадура Шастрі 19 січня 1966 р. новим керівником партії Індійський Національний Конгрес і прем'єр-міністром Індії стала 48-річна Індіра Ганді, дочка та найближча сподвижниця першого прем'єр-міністра Індії Джавахарлала Неру. Вона стала першою жінкою в Індії й другою у світі, що зайняла найвищий державний пост. Як лідер партії Індійський Національний Конгрес (ІНК) Індіра Ганді прагнула продовжувати політику свого батька і в економічних питаннях загалом дотримувалась соціалістичної концепції [8, с. 72].

Як політична фігура Індіра Ганді заявила про себе ще в 1955 році, коли увійшла до керівництва ІНК; з 1959 року вона займала пост президента партії, в 1964 р. – стала членом уряду Лала Бахадура Шастрі. Невдовзі новим прем'єр-міністром країни стала донька Дж. Неру Індіра Ганді (1917–1984), висунута на цю посаду в січні 1966 р. після смерті Л. Б. Шастрі [12, с. 193].

Не маючи суттєвої підтримки в середині своєї партії, Індіра Ганді з невеликою перевагою виграла вибори 1966 р., і лише в 1971 р. стала безумовним лідером країни. Цього ж року вона санкціонувала збройну підтримку сепаратистського руху в Бангладеш (східній частині Пакистану), що сприяло зростанню підтримки Індіри Ганді й перемозі ІНК на парламентських виборах 1972 р. [9].

Однак, роки її керівництва супроводжувалися падінням економіки, інфляцією та міжетнічними конфліктами. Звинувачення, висунуті проти Ганді Соціалістичною партією, привели до судового розслідування. У 1975 р. Верховний суд Індії визнав Індіру Ганді винною у корупції й фальсифікації результатів виборів 1971 р. і заборонив їй на шість років займатись політичною діяльністю. У відповідь на рішення суду Ганді оголосила в країні надзвичайний стан і санкціонувала масові арешти політичних опонентів [10, с. 52].

У 1977 р. Ганді програла вибори та вийшла з ІНК, утворивши нову партію ІНК, з якою переконливо виграла вибори 1980 р. й знову зайняла пост прем'єр-міністра Індії [11].

Запропонована урядом програма скорочення народжуваності, якою керував син І. Ганді Санджай, супроводжувалася зловживаннями та масовим застосуванням примусу [4, с. 140].

Щоб відвернути увагу населення від політики, уряд І. Ганді запропонувала програму радикального оздоровлення економіки під назвою «20 пунктів». Крім економічних заходів, уряд наполягав на жорсткому законодавчому обмеженні народжуваності в країні [7, с. 28].

Останній період її правління (1980–1984) був позначений постійними етно-релігійними конфліктами. У 1980–1981 рр. відбулися заворушення на етнічному ґрунті й зіткнення між індусами та мусульманами в штаті Джамму і Кашмір, а також між бенгальськими емігрантами та населенням штату Ассам, де були розташовані табори біженців. У Західній Бенгалії з'явилися настрої об'єднання з Республікою Бангладеш.

Весною 1984 р. сикхи створили штаб-квартиру свого руху в найбільшій святині своєї релігії – Золотому храмі в Амрітсарі. На території храмового комплексу було облаштовано справжню військову базу, а водночас пропагандистський центр, який проголосив початок відкритої збройної боротьби за створення незалежного Халістану. І. Ганді віддала наказ силою вибити сикхів з Золотого храму.

Осквернення святині в Амрітсарі викликало незадоволення навіть у тієї частини сикхів, яка лояльно ставилася до Делі й перебувала на індійській службі. 31 жовтня 1984 р. два особисті охоронці-сикхи прем'єр-міністра Індії І. Ганді розстріляли її під час прогулянки. Повідомлення про це вбивство викликало в цілій країні хвилю погромів, унаслідок яких загинуло близько 30 тис. сикхів [6, с. 82].

Висновки. Першою жінкою, що отримала посаду прем'єр-міністра Індії, була Індіра Ганді. Загалом Індіра працювала на своєму посту двічі: спочатку 11, а вдруге – 4 роки. Саме за її ініціативи Індія стала учасником Руху неприєднання, тим самим отримавши репутацію мирної країни.

Ганді розуміла, кожен її вихід в світ може стати для неї фатальним. «Завтра, можливо, моє життя скінчиться. Але кожна крапля моєї крові належить Індії» – ці слова вона вимовила за день до своєї смерті.

Список використаних джерел

1. Ігнат'єв П. М. Ганді Індіра. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ, 2004. Т. 1. 760 с.
2. Ігнат'єв П. М. Республіка Індія: від традиційного виробництва до новітніх технологій. Політика і час. 2006. № 2. С. 81–91.
3. Ігнат'єв П. М. Суперництво слона та дракона: Індія та Китай. Частина І.

Політика і час. 2006. № 6. С. 27–36.

4. Ігнат'єв П. М. Суперництво слона та дракона: Індія та Китай. Частина II. Політика і час. 2006. № 7–8. С. 69–78.

5. Мартышин О. В. Политические взгляды Мохандаса Карамчанда Ганди. Москва, 1970. 300 с.

6. Наир К. Высокий стандарт лидерства. Уроки из жизни Ганди. Москва, 2005. 160 с.

7. Намбудирипад Е. М. Махатма Ганди и гандизм. Москва, 1960. 199 с.

8. Прем'єр-міністр Індії в столиці України. Вечірній Київ. 1982. 27 вересня.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ

Суцук І. – студентка факультету історії, політології та національної безпеки
ВНУ імені Лесі Українки

Пахолок В. – канд. політ. наук., доцент
кафедри політології та публічного управління
ВНУ імені Лесі Українки

Актуальність проблеми. ЗМК як соціальний інститут в сучасному середовищі виконує важливу роль та покриває потребу суспільства в комунікації та інформації, що дозволяє поєднувати елементи соціуму. На даний час гуманітарний прогрес розвивається стрімкими темпами, значною мірою, завдяки інформаційному впливу на соціальну, культурну, політичну та економічну сфери. Актуалізується проблема різносторонніх та систематичних досліджень структури та функцій сучасних ЗМК як одного з надважливих та перспективних соціальних інститутів.

Метою статті є аналіз специфіки функціонування ЗМК як соціального інституту.

Виклад основного матеріалу. Професор соціології Каліфорнійського університету Джонатан Тернер сформував поняття соціального інституту як: «комплекс позицій, ролей, норм та цінностей, що містяться в певних типах соціальних структур та організовують відносно стабільні моделі людської діяльності з урахуванням основних проблем у виробництві ресурсів, що підтримують життя, у відтворенні індивідів, та у підтримці життєздатних суспільних структур у певному середовищі» [3]. Соціальний інститут має ряд соціальних норм та правил, які формує суспільство та головний сенсом є виконання різноманітних соціальних потреб. На кожному з індивідів закріплені певні обов'язки, які є елементом діяльності соціальних інститутів. У сучасному світі ЗМК є одним з найвагоміших соціальних інститутів політичної системи, які мають великий потенціал та міць серед демократизації соціальних змін, важливим фактором формування політичної сфери, які є провідником між владою та суспільством.

Технологічний прогрес вплинув на підвищення ролі медіа інформування, але це також пов'язане із змінами громадськості. Якщо аналізувати ЗМК через призму історії, то це зовсім новий соціальний інститут, завдання якого є сформувати та

поширювати інформацію. Морріс Яновіц – американський соціолог написав, одне з найбільш поширених визначень: «Масова комунікація охоплює інститути та технології. Професійні групи використовують технічні засоби (новини, мовлення, фільми тощо) для поширення символічного контенту на широкомасштабні, різноманітні та децентралізовані аудиторії» [2].

Дж. Баррат, О. Робот Бойда-Барель та П. Брем [1] виокремили в цілому характеристику ЗМК як соціального інституту. Важливими ознаками є:

- ЗМК характеризується, як організаційне та інституційне об'єднання, на рівні інших інститутів;

- аналізуючи різноманітні соціальні інститути, інститут ЗМК виконує свою функцію, яка не притаманна більше нікому. Функція полягає у формуванні інформаційного аналога суспільства, способом трансформації навколишнього середовища;

- виконують роль представників громадської думки, впливають на суспільство та відіграють важливу роль в політичних процесах.

Розвиток засобів масової комунікації відбувається паралельно з соціальними змінами, тому можна визначити, що вони взаємопов'язані. У XVIII ст. з'явилися перші газети, які мають зв'язок з утворенням буржуазії, як нового класу у політиці. Цей клас став організатором політичної, економічної та культурної мети. У цей період з'являється алегорія про «четверту владу», її приписують англійському письменнику Генріху Філдінгу та англо-ірландському державному діячу Едмунду Берку. Пізніше ЗМК почали відігравати важливу роль у взаємодії між політикою та економікою та передумовою для формування конституційної демократії та незалежної економіки, також для утворення тоталітарних держав. Зміни у засобах масової комунікації відбулися у перехідний проміжок часу, коли інформаційне або постіндустріальне суспільство стало на зміну індустріальному суспільству. Наслідком цих змін, стала інформаційна революція, яка характеризується як вплив інформаційних технологій на всі сфери життя людства. Також відбуваються зміни у зборі даних, обробці, виробництві, зберіганні та передачі інформації.

Традиційні інститути у XXI столітті втрачають свою значимість, через те, що ЗМК як соціальний інститут постійно впливає на різні сфери соціального життя, цей процес призводить до ослаблення інститути сім'ї та освіти. Міжнародна комп'ютерна мережа є елементом медіа сфери, яка є новим видом комунікації, при якій контакт відбувається в реальному часі. В просторах інтернету є можливість займатися бізнесом, укласти різноманітні економічні угоди, навчатися, створювати винаходи, є доступ і до культурних ресурсів, але раніше ці джерела інформації були в обмеженому доступі. Отже, ЗМК є регулятором суспільного розвитку, так як безпосередньо є учасником в цьому інформаційному світі де формує потреби суспільства.

Зміни у професійних структурах соціуму є також наслідком впливу медіа, через користування ЗМК, професійна структура формується завчасно, через утворення уподобань цієї аудиторії. Основною функцією масової комунікації є формування інформаційної платформи для суспільства, так як ЗМК відіграє роль посередника у соціальному відтворенні соціуму та передачі інформації між соціальними інститутами та індивідами. Забезпечення роботи соціальних інститутів через створення умов для комунікації – це є ще однією з важливих функцій засобів

масової комунікації, яка надає можливість швидко реагувати на переміни у соціальних потребах людей.

Отже, ЗМК з точки зору еволюції соціуму, є відносно новим соціальним інститутом, сенс якого полягає у створенні та розповсюдженні інформації у суспільстві. Масові комунікації є одним із найпотужніших інститутів, які є посередниками у комунікації між державою та спільнотами громадян. Під впливом масових комунікацій роль цінностей, як утилітарних так і духовних, збільшується. Засоби масової комунікації сприяють формуванню конкретних життєвих позицій, а інколи й повністю визначають ключові цінності певного соціуму.

Список використаних джерел

1. Boyd-Barrel O., Braham P. P. (eds.) Media, Knowledge, and Power. London: CroomHelm, 1987. URL: <https://www.taylorfrancis.com/> (дата звернення 17.10.2022)

2. Janowitz M. The Study of Mass Communication E International Encyclopedia of the Social Sciences. Vol. 3. N. Y.: Macmillan and Free Press, 1968. URL: <https://www.encyclopedia.com/> (дата звернення 16.10.2022)

3. Turner J. The instituti on a lorder/ JonathanTurner. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/social-institutions/> (дата звернення 15.10.2022)

ОСВІТНЯ РЕФОРМА В ТУРЕЧЧИНІ ТА ВПЛИВ НА НЕЇ ІДЕЙ АТАТЮРКА

Сьох Х. С. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. – к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Постановка наукової проблеми. Реформування освіти в Туреччині розпочалось ще за правління султана Селіма III, саме вступ султана на престол можна вважати відправною точкою розвитку освіти в Туреччині. Його наступники теж намагались реформувати освіту, але не завжди вдало. І саме з 20-х – 30-х рр. ХХ ст. освіта в Туреччині починає реформуватись під впливом ідей Мустафи Кемалю Ататюрка.

Мета дослідження полягає в різнобічному аналізі суті та наслідків освітньої реформи в Туреччині.

Завдання дослідження: розкрити причини проведення реформи, а саме відсутність єдиної системи національної освіти; неосвіченість більшої частини міського та сільського населення та надання жінкам право на освіту.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що більшість дослідників, роботи яких присвячені реформуванню Туреччини у 1920–1930 рр., залишають роль освітніх реформ поза увагою. Хоча вони займають чільне місце в історії Туреччини.

Результати дослідження. Зважаючи на досвід своїх попередників та реформаторів, новий президент Туреччини, був впевнений в тому, що для очікуваного результату, є недостатньо модернізувати зовнішню форму освіти. Для

того, щоб Туреччина розвивалась та вистояла в післявоєнному суспільстві, потрібно насамперед зробити кардинальні зміни всього суспільства та культури.

Термін «цивілізація» сотні разів повторювався в у промовах Ататюрка і звучав як заклинання: «Ми будемо йти до цивілізації і прийдемо до неї... А ті, які затримуються, потонуть у її ревучому потоці... Цивілізація – такий сильний вогонь, що той, хто його ігнорує, буде спалений і зруйнований... Ми будемо цивілізованими, і будемо пишатися цим...» [3, с. 30] Беззаперечно те, що для кемалістів сам термін «цивілізація» означав обов'язкове та безкомпромісне запровадження буржуазного суспільного устрою, способу життя та культури.

В Туреччині сучасна система освіти розпочала формуватися після проголошення в 1923 р. республіки. До революції Ататюрка, здебільшого заклади освіти були в містах та підпорядковувалися релігійним інституціям. Кемалісти відразу виступили проти ісламського ортодоксоналізму, поступово перетворюючи країну на світську державу. Одним з початкових кроків, було обмежено вплив улемів (ісламських богословів і наставників) на юридичні справи та освіту; припиняли свою діяльність релігійні школи та коледжі. З метою забезпечення світського характеру нової турецької держави у березні 1924 р. був ліквідований халіфат та висланий з країни останній представник османської династії Абдул-Меджид II, позбавлений статусу духовного глави мусульман усього світу [2].

Одним з основних досягнень було те, що в 1926–1934 рр. жінкам поступово надавали рівні права з чоловіками. Мустафа Кемаль усіляко підтримував зрівняння у правах жінок. Вони почали навчатись на комерційних факультетах університетів, та в аудиторіях гуманітарного факультету Стамбульського університету [1, с.172].

Сталось реформування системи освіти країни – вона стала світською. Всі релігійні школи (медресе), були взяті під контроль турецьким міністерством освіти. Так, медресе при мечеті Сулеймана в Стамбулі, яке навчало улемів найвищого рангу, було передане богословському факультету Стамбульського університету. Пізніше на базі цього факультету було відкрито Інститут ісламських досліджень [2].

Ці всі перетворення також стосувались і арабського алфавіту, який був малоприсаєднаний для турецької мови. Тимчасове введення латиниці для тюркських мов у Радянському Союзі підштовхнуло до тієї ж дії Мустафа Кемаля. Замість складної та чужої для турків, арабської писемності Національні збори прийняли латиницю (1928), а використання арабської заборонили (з 1 січня 1929 р.) [1, с. 176].

Новий алфавіт був підготовлений за кілька тижнів. Президент республіки постав в новій ролі – вчителя. У своєму зверненні до народу Ататюрк сказав «Мої друзі! Наша багата гармонічна мова зможе виразити себе новими турецькими літерами. Ми повинні звільнитися від незрозумілих знаків, що впродовж століть тримали наш розум в залізних лещатах. Ми повинні швидко вивчити нові турецькі літери. Ми повинні навчити цьому наших співвітчизників, жінок і чоловіків. Це потрібно вважати патріотичним обов'язком кожного. Не забувайте, що для нації ганебно на десять-двадцять відсотків складатися з грамотних і на вісімдесят-дев'яносто з неписьмених громадян» [3, с. 46].

Введення нового алфавіту, не лише полегшувало процес навчання населення, а й означало етап початку нового та розрив з минулим. Компанія з «очищення» турецької мови від арабських слів тривала декілька років та охоплювала всі сфери

суспільства – освіту, науку, літературу тощо. Через декілька років, на законному рівні, було встановлено термін, яким заборонялось користуватись арабським письмом та латинський алфавіт ставав обов'язковим. Усі громадяни, віком від 16 до 40 років, незалежно від сфери діяльності, відвідували школи, де вивчали латинське письмо. Чиновників, які не володіли алфавітом, звільняли. В'язнів, які відбували покарання у в'язницях, не випускали з них, якщо вони не вміли читати та писати по-новому [1, с.177].

Висновки. Отож варто зазначити, що жодна країна Сходу не реформувала своє суспільство настільки ефективно, як Туреччина. Особливо в складний час 20–30-тих років ХХ століття, коли тривало активне формування тоталітарних режимів в Європі. Нові середньоазійські держави і в наш час, високо оцінюють «турецьку модель» та намагаються її застосувати.

Список використаних джерел

1. Гюль А. Аналіз процесів становлення системи вищої освіти Туреччини: історична ретроспектива. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2015. Вип. 1 (79). Педагогічні науки. С. 175–178.

2. Манахов И. А. Особенности становления светского образования в Турции всередине XIX в. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/stanovlenie-i-razvitie-svetского-obrazovaniya-v-sirii-v-xix-veke>

3. Черніков І. Ф. Мустафа Кемаль Ататюрк – засновник і будівничий республіканської Туреччини. Наукове видання. Київ, 2015. 56 с.

ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЇВ КРАЇН ЄВРОПИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Томчук А. П. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Гаврилюк С. В. – д. і. н., професор, завідувач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Пандемія COVID-19, яка широкомасштабно розгорнулася у світі у 2020 році, завдала критичного удару світовій економіці. Саме пандемія значно вплинула на безперечно всі галузі й аспекти людського життя. Культура та музейна справа теж не залишились в стороні і саме ці галузі зазнали докорінних змін.

За даними ЮНЕСКО, кожен шостий музей у світі після пандемії може зникнути, глобальна криза, яка розгорнулася внаслідок пандемії, дуже негативно вплинула на життєдіяльність музеїв.

Зазвичай основні ролі, які виконує музей у соціальній сфері, а саме як джерело та засіб для спілкування науковців, (сховище знань) та місце взаємодії з відвідувачами, здійснювались у фізичному просторі. Але почалась цифрова та гібридна еволюція культурних установ, особливо внаслідок COVID-19. Перед

музеями виникло завдання взаємодіяти з відвідувачами у цифровому середовищі, застосовувати сучасні технології комунікаційного розвитку та спілкування. [1]

Посилаючись на доповідь ЮНЕСКО, потрібно зазначити, що внаслідок пандемії більше 60000 музеїв закрились, хоча тенденції останніх років показують, що такі об'єкти були рекорди популярності. Так, з 2012 року кількість музеїв у світі зросла на 60%.

Як відомо кожна криза – це поштовх до розвитку, пошук альтернативних

джерел існування щоб забезпечити подальшу діяльність. Не дивлячись на припинення діяльності численної кількості музеїв та закриття для відвідувачів, музейні заклади почали шукати вихід та вирішення цих питань.

Установи обрали тактику створення спеціальних заходів в умовах ізоляції. Найбільш актуальною вона виявилася для виставкових проєктів та колекцій, що вимагають прямої взаємодії та спілкування. Адже головна мета подібних заходів – залучити відвідувачів до досвіду «живої» комунікації з музейними працівниками. Прикладом є музей цифрового мистецтва MuDA в Цюриху, який оперативно запропонував прямі трансляції творчих занять Corona Creative Classes для дітей, що були відібрані спеціально для цільової групи. [4]

Низка музеїв презентує себе як заклади, що можуть створити атмосферу релаксу для відвідувачів. З цією метою музей Stedelijk Schiedam (Східам, Нідерланди) закликав художників створити зображення чи твори мистецтва, що асоціювалися б із комфортом у них і місцевих жителів під час кризи коронавірусу.

Інші музеї знайшли власні способи показувати легкі, гумористичні повідомлення під час важкої кризи, сприяючи відволіканню та розслабленню своїх онлайн-послідовників. Наприклад, The Philbrook Museum of Art перетворився на «Chillbrook Museum» (to chill – охолонутися, розслабитися) у соціальних мережах і розширив використання грайливих інтернет-мемів. [2]

Низка музеїв запровадила практику колекціонування, пов'язану з COVID-19. Наприклад, The Museum of London збирає як предмети, так і досвід з перших рук, щоб відобразити життя лондонців під час пандемії COVID-19. Це дозволить вести облік і забезпечити майбутнім поколінням лондонців змогу дізнатися про цей надзвичайний період та зрозуміти його. [2]

Треба зазначити, що цільова аудиторія в часи карантину розділилася на кілька сегментів, серед яких – місцева, яка набула нового значення для музеїв.

Перед закладами постала потреба зв'язатися з громадами щодо допомоги місцевим людям та спільного виживання в умовах кризи. Хорошим прикладом є картинні галереї Італії. Через відсутність значної кількості іноземних відвідувачів, італійці здобули можливість побачити рідні шедеври, звільнені від натовпу туристів, купити квиток за кілька днів, а не бронювати на тижні чи місяці вперед. [5]

Спостерігається креативність та стійкість у спілкуванні з аудиторією онлайн закладів культури у всьому світі. Щоб допомогти їм у цей складний час Міжнародна рада музеїв (ICOM) за допомогою Міжнародного комітету з охорони природи ICOM (ICOM-CC) підготувала «пам'ятку на час пандемії» щодо того, як зберігати музейні колекції під час надзвичайних ситуацій, поставивши безпеку музейних працівників на перше місце. [2]

Пандемія COVID-19 та запровадження карантину змусили музейні заклади Європи як і музеї усього світу, розвивати свою онлайн роботу. Заклади займаються

оцифруванням своїх колекцій і виставляють її в загальний доступ, надають вільний доступ до бібліотек, освітніх програм, беруть участь в онлайн-флешмобах, започатковують нові форми роботи. Музеї України в інтернет-просторі представлені недостатньо, лише близько 150 музеїв мають власні сайти, однак переважно без англійської версії. [3]

Отже, за час карантину музеї відвоювали собі (через онлайн) новий простір. Звісно, розглядати картину онлайн – це ніби розглядати репродукцію, екран не передає тих вражень, як у реальному житті, зате онлайн дає можливість залучити нову аудиторію. Драматизм становища музеїв під час коронавірусу перетворюється в позитивний досвід інноваційних комунікацій з потенційними відвідувачами. Не дивлячись на негативний вплив пандемії, вона значно посприяла розвитку музеїв у інтернет-середовищі.

Список використаних джерел

1. Андрощук, Г. (2020, 22 червня). *COVID-19 і музеї: економічний вплив, цифровізація, комунікація, безпека*. Юридична Газета online. Режим доступу: <https://cutt.ly/SnTy8sG>
2. Буцикіна, Є. (2020, 6 серпня). Музеї після локдауну: відкриваючи нові напрямки руху. Korydor. *Журнал про сучасну культуру*. Режим доступу: <http://www.korydor.in.ua/ua/opinions/museums-after-lock-down.html>
3. Міністерство культури України. (2018, 10 травня). *Музеї, заповідники, заклади музейного типу України*. Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245062916&cat_id=24490858
4. UNESCO. (2020, 18 May). *COVID-19: UNESCO and ICOM concerned about the situation faced*. Режим доступу: <https://en.unesco.org/news/COVID-19-unesco-and-icom-concerned-about-situation-faced-worlds-museums>
5. World Tourism Organization. (2020, June 12). *Tourism sustainability and statistics in the time of COVID-19*. Режим доступу: <https://www.unwto.org/events/tourism-sustainability-and-statistics-in-the-time-of-covid-19>

ЕКСКУРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ МУЗЕЇВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 (2020–2021 рр.)

Трофімук-Кирилова Т.М. – к.і.н.,
доцент кафедри музеєзнавства,
пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної
діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Один із найскладніших в історії туризму, музейної справи та сфери культури загалом – це 2020 р. Для працівників туристичної індустрії та сфери культури пандемія COVID-19 стала викликом і змусила їх переосмислити свою діяльність, розпочати упроваджувати нові методи комунікації й роботи з уже існуючими й потенційними клієнтами та відвідувачами.

Із поширенням коронавірусної інфекції COVID-19 та введенням карантинних обмежень екскурсів, гідів та загалом працівників світових і українських музеїв

частково або ж повністю втратили безпосередній фізичний контакт з аудиторією (зважаючи на ступінь карантинних обмежень – «суворий» чи «адаптивний» карантин). Враховуючи це українські музеї активізували у екскурсійній діяльності та музейній комунікації використання онлайн-форм. Більшість з них почали викладати на своїх вебсайтах, сторінках у соціальних мережах та ютуб-каналах оглядові й тематичні екскурсії. Наприклад, Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» вже 16 березня 2020 р. анонсував розміщення на сайті «Україна Incognita» віртуальної екскурсії будинком генерального судді Василя Кочубея у м. Батурин Чернігівської обл.; музей «Становлення української нації» 2 квітня 2020 р. у мережі «Фейсбук» опублікував оглядову сюжетну відеоекскурсію своєю експозицією (<https://www.facebook.com/MuseumMakingofUkrainianNation/videos/221050728998976/>); Національний художній музей України розмістив декілька кураторських онлайн-екскурсій на своєму ютуб-каналі (<https://www.youtube.com/user/ArtMuseumOfUkraine/videos>).

Під час карантину частина музеїв України для розробки або популяризації своїх експозицій через віртуальні екскурсії розпочали використовувати 3D-технології. Так значною популярністю у період локдауну користувався, розроблений ще у 2019 р., віртуальний онлайн-тур Національним музеєм мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків по двох експозиціях музею: європейській та азіатській. Тур розрахований як на самостійний перегляд, так і передбачено можливість екскурсії із записаною розповіддю професійного екскурсовода [2]. Окрім того, працівники цього музейного закладу проводили онлайн-екскурсії у прямому ефірі в фейсбуці (<https://www.facebook.com/khanenkomuseum/>) та інстаграм (https://www.instagram.com/khanenko_museum/), а також публікували у соціальних мережах пізнавальні довідкові відео- та фоторозповіді про окремі експонати. Цікавою та відносно новою формою взаємодії Національного художнього музею України із аудиторією стали підкасти (аудіозаписи на заздалегідь визначені теми та питання), зокрема і аудіорозповіді під назвою «Ханенківські історії» (<https://soundcloud.com/user-635756534>).

У 2020 р. Київський музей костюма та стилю Victoria Museum створив і розмістив на власному сайті 3D-тур, завдяки якому можна побачити міську моду 1830–1920 рр. (<https://victoriamuseum.com.ua/3d-тур/>). Також колектив цього музею у 2020 р. розпочав публікувати на своїй сторінці у фейсбук короткі відеоекскурсії з хештегом #НаХвилиночкувМузей, які розповідають історію одного або кількох експонатів (<https://www.facebook.com/victoriamuseumkiev/mentions>), а також знімати музейні лекції й викладати їх на ютуб-каналі (<https://youtu.be/qLU8npr8slg>).

Окрему увагу українські музейники у період пандемії COVID-19 зацентрували на пошуку нових форм взаємодії із відвідувачами з інвалідністю та загалом на розширенні інклюзивного музейного простору. Так, восени 2021 р. Одеський художній музей за підтримки Українського культурного фонду презентував проект «Доступний музей на слух і на дотик». Під час його реалізації для потреб людей із порушеннями зору було виготовлено та імплементовано в експозиційний простір 3D-копії окремих скульптур, тифлографічні зображення декількох картин із колекції музею, навігацію залами, інформаційні табличок шрифтом Брайля, аудіогід з тифлокоментарями, тобто такий, де зображення описано максимально детально. Для осіб із порушеннями слуху музей для окремих картин створив жестовою мовою

відеоексплікації та розмістив їх як у просторі музею поруч із відповідними картинами (за допомогою QR-кодів), так і на власному ютуб-каналі. Важливо, що у межах проєкту «Доступний музей на слух і на дотик» персонал Одеського художнього музею пройшов також навчання щодо надання екскурсійних послуг відвідувачам із порушеннями зору та слуху [1].

Серед інших прикладів інклюзивних практик українських музеїв у 2020–2021 рр. варто згадати онлайн-проєкти Національного музею Голодомору-геноциду, який 18 грудня 2020 р. розмістив на своєму сайті аудіоекскурсію для людей з порушеннями зору (<https://holodomormuseum.org.ua/accessibility/audioekskursiia-dlia-liudej-z-porushenniamy-zoru/>), а 19 липня 2021 р. опублікував на ютуб-каналі відеоекскурсію жестовою мовою, яка була створена спільно з головою Київської спілки нечуючих художників «Натхнення» Олексієм Нашивочниковим. (<https://www.youtube.com/watch?v=zfZiMPmArL8>).

Таким чином, пандемія COVID-19 та спричиненні нею карантинні обмеження, значною мірою вплинули і продовжують впливати на усі сфери життя, у тому числі й музейну. Окрім скорочення персоналу, значних фінансових труднощів перед музеями гостро постало питання комунікації та взаємодії із аудиторією. Нові реалії стимулювали музейні заклади активізувати свою цифрову діяльність та роботу онлайн. Українські музеї, як і світові, стали проявляти свою креативність й активно використовувати 3D-технології і такі інформаційні ресурси як вебсайти, сторінки у соціальних мережах, ютуб-канали, різноманітні платформи тощо для комунікації й надання екскурсійних послуг онлайн. Це серед іншого сприяє залученню до музею нової аудиторії, яка може стати потенційними відвідувачами та зацікавленими особами у функціонуванні та розвитку музею.

Список використаних джерел

1. Доступний музей: на слух і дотик: офіційний вебсайт Одеського художнього музею. URL: <http://ofam.org.ua/inclusion>
2. Дозвілля в умовах карантину: які заходи доступні онлайн. URL: <https://old.lpnu.ua/news/2020/dozvillya-v-umovah-karantynu-yaki-zahody-dostupni-onlayn>

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-СЛІДЧИХ СПРАВ СВЯЩЕННИКІВ 1930-Х РР. В ІСТОРИЧНІЙ НАУЦІ

Хромова В.В. – аспірантка кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін ім. О.М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка

З метою вивчення історії репресій дослідники зазвичай використовують кримінально-слідчі справи. Слід зазначити, що даний вид історичних джерел має певні особливості аналізу.

Дане питання вивчали: О. Гранкіна, О. В. Юркова, Р. Ю. Подкур, Е. П. Петровський [2;5;6;7]. З огляду на те, що вивчені нами кримінально-слідчі справи стосувалися духовенства, у т. ч. в яких підсудними були особи, які мали відношення до церкви, ми виділяємо певні особливості роботи з ними.

Наші висновки базуються на кримінально-слідчих справах, які ми опрацювали у Галузевому державному архіві Служби безпеки України, Державному архіві Чернігівської області, Державному архіві Сумської області та в архіві Управління служби безпеки України.

У ході аналізу даного виду джерел варто застосувати критичний та історико-порівняльний методи, оскільки вищевказані історичні джерела мають суб'єктивний характер та є продуктом людської психіки.

Неможливо перевірити або встановити ставлення співробітника НКВС до підсудного, визначити рівень чесності суддів та свідків. Логічне мислення є також одним із інструментів дослідника, варто розуміти і пояснювати кожний задокументований вчинок. Тому лише детальний, об'єктивний, критичний аналіз справи зможе встановити історичну справедливість.

Основна інформація, на яку звертає увагу науковець може міститися у анкеті арештованого і протоколах допиту підсудного та свідків. У анкеті арештованого необхідно звернути увагу на всі біографічні дані, які в ній зазначені і порівняти їх із інформацією, яку повторно запитували у підсудного під час допиту. Так, наприклад, в анкеті священника Кузьми Агафоновича Лисенко зазначалося, що за професією він був «служителем релігійного культу». Вже в протоколах допиту він пояснював, що з 1917 по 1922 рр. він працював священником, а з 1922 по 1927 рр. вчителем у сільській школі [1, арк. 8-9].

Важливо зазначити, що в анкеті арештованого священник ставив власний підпис. Зазвичай священники мали каліграфічний підпис, тому в анкеті арештованого, ми можемо побачити його початковий підпис. Разом з тим, підпис у справі міг змінюватися, бути не чітким та розмитим, тому важливо порівняти підпис священника із тим, який був зазначений початково.

У протоколах допитів оперативні співробітники додавали до запитань різні терміни: банда, контрреволюційна організація, контрреволюційна агітація, партія, у т. ч. з метою фабрикування справи. У одному із протоколів допиту справи священника Володимира Васильовича Костинецького оперативний співробітник запитував у арештованого: «...Арештований Костинецький, слідство встановило, що Ви проводили контрреволюційну агітацію... чи маєте Ви намір дати правдиву відповідь?...» [3, арк. 6].

Іноді на сторінках протоколу підпис арештованого був нечіткий, що вказує, на те, що слідчий міг застосувати фізичну силу до підсудного. У справі може міститися декілька протоколів допиту підсудного, в одному він не погоджується зі свідченнями слідчого, а вже в наступних визнавав свою провину. Причину, за якої арештований міг змінити власну думку, ми можемо дослідити лише за допомогою історико-порівняльного методу.

Не менш важливими є протоколи допиту свідків, які впливали на остаточне рішення суду. При вивченні протоколів допиту свідків по справах репресованих священників, встановлено, що вони у переважній більшості підтверджували позицію сторони обвинувачення. На такі покази свідків впливали різні фактори: заздрість,

особисті відносини із священником, судимість. Свідки, які раніше були засуджені могли бути заляканими і давати не правдиві свідчення під тиском.

Вирок – документ, який констатує факт вчинення злочину підозрюваним. Із даного документу, ми можемо дізнатися місце відбуття покарання підсудного. У акті про виконання найвищої міри покарання – розстрілу містяться прізвища та імена виконавців, місце розстрілу. У акті про виконання вироку Віталія Олександровича Карпинського зазначено, що вирок виконав сержант Державної Безпеки – Філенко 13 травня 1938 р. у м. Чернігові [4, арк. 36].

У кримінально-слідчих справах іноді містяться документи особового походження: листи, спогади, молитовники, вірші, записи про проведення релігійних обрядів, фотографії. Важливо зазначити, що саме ці записи, які фіксують проведення обрядів хрещення, вінчання, поховання надають досліднику демографічні дані села в якому священник провадив релігійну діяльність.

Вважаємо, що вивчення кримінально-слідчих справ має особливу специфіку і потребує детального опрацювання за допомогою критичного аналізу. Важливо звертати увагу на будь-які деталі, оскільки вони допоможуть проаналізувати справу та визначити її сфабриковані елементи.

Список використаних джерел

1. Архів Управління Служби безпеки України в Чернігівській області, ф. 7, спр. 14874, на 68 арк.
2. Гранкіна О. Архівно-слідчі справи другої половини 1937 року щодо представників національних меншин України. Джерелознавчий аналіз складу документів. *З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ*. 1998. № 1-2(6-7). С. 174–183.
3. Державний архів Чернігівської області, ф. р.-8840, спр. 10927, на 22 арк.
4. Державний архів Чернігівської області, ф. р.-8840, спр. 9333, на 38 арк.
5. Петровський Е. П. Архівно-слідчі справи як джерело вивчення історії репресій в Україні у 1937 – 1938 роках.: дис...к. і. н.: 07.00.06 / Київ. Нац. акад. н. Укр. Ін. укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2006. 300 с.
6. Подкур Р. Ю. Документи радянських спецслужб як джерело до вивчення політичних, соціально-економічних, культурних процесів в Україні (20–30-ті рр. ХХ ст.): дис...к. і. н.: 07.00.06 / Дніпропетровськ. Дніпропетровський державний університет, 1999. 274 с.
7. Юркова О. В. Архівно-слідчі справи репресованих науковців – вагоме джерело для досліду академічного життя 1920–1930-х рр. *Архівно-слідчі справи репресованих: науково-методичні аспекти використання*. 1998. С. 90–96.

РАДЯНІЗАЦІЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ ЛОКАЧИНСЬКОГО РАЙОНУ: ПОВОЄННА ВІДБУДОВА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Шуклін К.В. – студентка 2 курсу магістратури факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Каліщук О.М. – д.і.н., професор кафедри історії України та археології ВНУ імені Лесі Українки

Упродовж 1941-1945 років на території Західної України гриміли бойові дії радянсько-німецької війни. Локачинський район став одним із перших захоплених територій та одним з останніх, що були визволені. Тому дані території зазнали значних руйнувань. Тим не менше, після вступу сюди перших загонів Червоної Армії, відбувається активне відновлення всіх сфер життя. Не варто забувати, що кожен захід влади супроводжувався жахливими репресіями. Але, як би парадоксально це не звучало, комуністична влада встигла зарекомендувати себе як така, що берегла і сприяла розбудові культурно-освітньої та громадської сфер.

Після війни активно відбудовували школи. Зокрема, було побудовано середню та початкову школу в Локачах. Також ремонтували та відновлювали старі школи. Повідомлення такого характеру було опубліковане в місцевій газеті «Колгоспна правда» 26 жовтня 1946 року. Видання повідомляло про заміну парт, стільців, дощок та інших потрібних для навчання меблів[1]. В цьому ж виданні від жовтня 1950 року було розміщено повідомлення про відновлення роботи початкової школи в селі Хорів[1].

За статистикою наведеною Миколою Фазаном, у перші повоєнні роки було відбудовано 28 шкіл, вже у 1945-1946 роках в районі була відбудована вся довоєнна мережа шкіл[3,149]. Проте на цьому радянська влада не зупинилась. Школи було відкрито практично в кожному населеному пункті локачинщини.

Щоб забезпечити загальнообов'язкову освіту впроваджувались наступні заходи: проведення батьківських зборів та підняття питання про обов'язковість відвідування школи; забезпечення для дітей, що жили від школи понад 5-7 кілометрів, влаштування на квартиру. При школі в Локачах було відкрито інтернат, а також в ряді шкіл запрацювали буфети; всіляко допомагали сиротам та малозабезпеченим та дітям загиблих воїнів; передбачалось створення спеціального фонду в школах, за який можна було купувати для малозабезпечених одяг та взуття[3, 150].

Всі вищеперераховані заходи сприяли підняттю відсотка відвідуваності шкіл. Діти мали змогу отримувати освіту рідною мовою, при цьому відвідуючи навчальні заклади відносно добре одягненими та взутими, а також при школах можна було втамувати голод. Вважаємо, що це позитивно вплинуло не лише на принцип про загальнообов'язкову освіту, а й загалом на рівень грамотності населення.

Окрім того, влада піклувалась про перепідготовку педагогічних кадрів. На 1948 рік в районі працювало понад 150 вчителів, але така кількість не могла покрити потребу. Доводилось планувати навчання у дві зміни. Тому на локачинщину

прибувають кадри з інших районів та областей. При чому деякі з них були з незакінченою вищою освітою[3,152].

Органи місцевої влади сприяли тому, щоб вчителі із незакінченою вищою освітою отримали змогу доучитись на заочних курсах. Зокрема, таких осіб викликали на народи, де у письмовій формі попереджали про необхідність підвищення кваліфікації. Працівники, що мали змогу, виїжджали у Луцьк, для проходження курсів. Для інших, хто такої змоги не мав, організували курси на місці[3,151].

Ще однією сферою, що потребувала відбудови та розвитку, стала культурницька. Окрім поширення грамотності, радянська влада всіляко сприяла просвітництву. Вважаємо, що за великим рахунком це було пов'язане із полегшенням роботи пропагандистам. Проте не можемо заперечити користь тих кроків, що їх робили більшовики, аби досягти бажаного результату. Зокрема, в районних центрах та окремих населених пунктах відкривали читальні зали, бібліотеки, будинки культури. Сприяли також об'єднанню та діяльності мистецьких груп. На території району діяла хорова група.

В районному центрі було відкрито музичну школу. Це приміщення і до нині використовується місцевими жителями для потреб музичної освіти дітей. Окрім того на території району було побудовано ряд будинків культури та клубів. Зокрема, на 1975 рік в «Колгоспній правді» наводяться данні про 45 таких закладів[1]. При них же діяли гуртки самодіяльності, куди могла долучатись молодь. В цих же місцях в селах діяли бібліотеки з орієнтацією на юного або дорослого читача.

Отже, можемо зробити висновок, що радянська влада на території Локачинського району проводила активну роботу з розбудови культурно-освітньої сфери. Робилось це як продовження заходів кампанії з радянзації територій Західної України та, разом з тим, для забезпечення «совєтів» підґрунтям для пропаганди, а в подальшому ще й освіченими кадрами для партійних організацій. Разом з тим, вважаємо, що не можна на цьому фоні забувати або применшувати ті жахіття, які принесла на українські землі комуністична влада. Адже разом з численними будівлями культурного та освітнього призначення, радянська влада по собі лишила такі ж численні жертви та скаліченні життя.

Список використаних джерел

1. Історія [Локачинського] району на сторінках часопису – Колгоспна правда. – 2005.- 22 січня

2. Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Волинська область/ Тронько П. Т.,Бажан М. П. та інші. - К.: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1970. – 767 с.

3. Фазан М. Загальноосвітня школа Волині у період післявоєнної відбудови (1944 – 1953 рр.) (На матеріалах Локачинського району). *Минуле і сучасне волині та полісся. Локачинський район і затурці в історії України та волині* : матеріали XLVI Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції. Луцьк : “Волинські старожитності”, 2013. С. 149-153

ІСТОРИЧНА РОЛЬ МУСТАФИ КЕМАЛЯ

Юриста М. О. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. – к. і. н. доцент кафедри всесвітньої історії, факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Становлення та формування світської держави в Туреччині однозначно пов'язують з реформами великого Мустафи Кемалю Ататюрка. Це видатний державний і політичний діяч Туреччини, лідер Турецької війни за незалежність проти поділу колишньої Османської імперії після Першої світової війни.

Мустафа народився на початку 1881 року в Салоніках (нині – Греція) в родині дрібного торгівця. У 1905 році Мустафа Кемаль Ататюрк успішно закінчив Академію генерального штабу в Константинополі. Армійську службу молодий офіцер сполучав з активною участю в русі молодотурків. Кемаль був членом виконавчого комітету таємної громади «Ватан» («Батьківщина»). Це товариство характеризувалося радикальною революційною спрямованістю. Але під час революції 1908 року розійшовся в поглядах з рухом молодотурків і відійшов від політичної діяльності. Він брав участь в італо-турецькій, Другій Балканській і Першій світової війнах, за заслуги отримав чин генерала і титул паші [3, с. 44]. Після Першої світової війни, яка мала важкі наслідки для держави, Кемаль не визнав капітуляцію султана перед державами Антанти та розділу Османської імперії за Севрським мирним договором. Цим договором були не задоволені й широкі верстви населення, які потім підтримали Кемалю. В Агорі (нині – Анкара) були скликані Великі національні збори, що сумістили законодавчу, виконавчу та судову владу в Туреччині, яким вдалось мобілізувати війська і здобути перемогу у війні за незалежність. Після того, як армія Кемалю рушила до Стамбула, союзники звернулися за допомогою до Греції. Після 18 місяців важких боїв греки в серпні 1922 року були розбиті.

1 листопада 1922 року Великі національні збори розпустили султанат Мехмеда VI, а 29 жовтня 1923 року Мустафа Кемаль був обраний президентом нової Турецької Республіки. Оновлена турецька держава в 1923 році запровадила форму правління з президентом, парламентом, конституцією [1, с. 46]. Проголошений президентом, Кемаль фактично без вагань став дійсним диктатором, оголосивши поза законом усі політичні партії, що були в опозиції, і аж до своєї смерті інсценував своє переобрання на чолі держави. Свою абсолютну владу Кемаль скерував на реформи, сподіваючись перетворити країну в цивілізовану державу. Впродовж шести років після проголошення республіки були проведені дуже складні, як для тогочасної Туреччини, реформи. Вони були спрямовані на модернізацію та європеїзацію країни. 3 березня 1924 року були ліквідовані халіфат і шариатське судочинство, 20 квітня – прийнята нова конституція, в 1926 році – новий цивільний кодекс, що серед іншого реформував земельне право, надавав жінкам рівні з чоловіками права, в 1928 році іслам перестав бути державною релігією і був

латинізований турецький алфавіт. 1931 року були введені міжнародні системи часу, календаря та мір, в 1934 – запроваджені прізвища й ліквідовані релігійні, військові та станові приставки до імен [2].

Для становлення правових основ держави були використані кодекси й закони європейських країн – Франції, Швейцарії, Італії, Німеччини. Так, Кримінальний кодекс відтворював Кримінальний кодекс Італії 1889 р., кримінальний процесуальний був рецептований у Німеччині. Цивільний кодекс, впроваджений в Туреччині в 1926 р., відтворював з певними змінами цивільний кодекс Швейцарії. Всі ці запозичення адаптовувалися до цивільно-правових відносин в країні [4, с. 27].

В економічній сфері президент проводив політику націоналізації, а його зовнішня політика була спрямована на досягнення незалежності країни. Уряд почав залучати інвестиції, добудовувати національну залізницю, модернізував промислові об'єкти; з метою зменшення залежності Туреччини від зарубіжних фінансових установ створив національну банківську систему. Туреччина вступила в Лігу націй і налагодила дружні відносини з сусідами, в першу чергу з Грецією та СРСР. Столиця була перенесена до Анкари.

У 1934 році турецький парламент надав Мустафі Кемалю прізвище Ататюрк («Батько тюрків»), чим відзначив його виключну роль у будівництві Турецької республіки і творенні турецької нації.

До негативних проявів у політиці Ататюрка можна віднести насадження турецької мови, гоніння євреїв і вірмен, придушення повстання курдів, заборона профспілок. Незважаючи на його жорстокі дії стосовно інших націй Туреччина це заперечує і вважає його своїм національним героєм.

Помер Мустафа Кемаль Ататюрк 10 листопада 1938 року в Стамбулі. Культ Ататюрка в Туреччині офіційний і масовий, але, звичайно, не безумовний.

Загалом, Мустафа здійснював задумані ним реформи дуже послідовно й швидко, не втрачаючи зайвого часу. Йому вдалося докорінно змінити становище свого народу. Довелося повністю перебудувувати державну. Адже доти авторитет османського султана вважався непорушним, а ісламські звичаї – священними. Мустафа Кемаль не лише створив якісно нові норми життя, а й змінив менталітет турецьких громадян, для більшості з яких релігія відігравала у житті визначну роль.

Реформи дозволили напівзруйнованій війною країні, що знаходиться під тягарем султана і повністю залежної від релігійних ісламських діячів, перетворитися в успішну буржуазну республіку, що орієнтувалася на європейські норми та стандарти, що мала досить розвинуту промисловість і сільське господарство, і яка стала одним з безумовних економічних лідерів серед країн ісламського світу.

Список використаних джерел

1. Вдовичеко Д. І. Боротьба політичних партій в Туреччині (1946–1965 рр.). Москва, 1967. 164 с.
2. Лук'янов В. В. Помер Мустафа Кемаль Ататюрк. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/1110N/>
3. Головченко В. І. Ататюрк (Ataturk) Мустафа Кемаль. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). Київ, 2011. С. 810.
4. Данилов В. І. Туреччина 20–30-х років: шлях до демократії. Схід. 1997. № 2. С. 63.

ЕВОЛЮЦІЯ ОСВІТНЬОЇ СКЛАДОВОЇ У РОБОТІ ВОЛИНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ 2020–2022 РР.

Юхимчук М.О. – аспірант 2 року ВНУ імені Лесі Українки, завідувач сектору маркетингу та комунікації Волинського краєзнавчого музею

В умовах зростання соціальної ролі музеїв, їх культурно-освітню функцію можна розглядати як одну із основних напрямків роботи. Культурно-освітня робота є одним з головних практичних напрямків музейної діяльності, основною формою музейної комунікації, яка здійснюється в процесі безпосереднього контакту із музейною аудиторією як у самому музеї, так і поза його межами.

Порівнюючи освітню складову у роботі Волинського краєзнавчого музею за 2020–2022 рр., в першу чергу слід згадати про початок пандемії Covid-19, яка внесла значні зміни у роботу музеїв та закладів освіти, а також початок повномасштабного вторгнення в Україну військ росії у 2022 році. Численні обмеження та карантинні заходи ускладнювали роботу музейних працівників з учнями, певний час музей взагалі не приймав відвідувачів. Війна також внесла свої корективи в роботу музейників. Всі експонати основного фонду, які містились в експозиції були евакуйовані і наразі відвідувачам відкритий лише відділ природи Волині та виставкові зали з постійно змінними виставковими проектами.

Проте музейні працівники почали розробляти проекти які дозволяли продовжувати роботу з школярами незважаючи на обмеження карантину та військового стану.

Звичні екскурсії замінили квести, один з яких є «ACTIVITY». Програма розрахована на учнів 6–11 класів, заходи якої засновані на сучасних освітніх програмах, які передбачають активну особисту та командну роботу для розвитку творчих навичок та дослідницьких вмінь. В основі завдань лежить ідея особистого пізнання, яка дозволить глибше та міцніше засвоювати нові знання [3, с. 34].

Ще один з проектів який діє у Волинському краєзнавчому музеї – «Готуємось до ЗНО з історії разом з музеєм» який розрахований для учнів 10-11 класів. Він передбачає залучення майбутніх абітурієнтів до вивчення історії. Щотижня учні школи приходять на заняття, які проводять наукові працівники музею, що спеціалізуються на різних історичних періодах [1].

Експозиція Волинського краєзнавчого музею за своїм поділом та експозиційним наповненням у значній мірі відображає навчальні програми з історії для різних класів, природознавства, біології та географії. Цим самим музей стає майданчиком для проведення уроків у своїй експозиції. Також важливим є кооперація з науковими співробітниками, які є фахівцями у своїх темах, та можуть детальніше познайомити учнів з певним історичним періодом [2].

Музейні заклади відіграють важливу роль у освітній роботі, тому, що освітня функція є однією з основних форм його роботи. Музейні працівники активно проводять виїзні лекції у школах, вчителі активно співпрацюють з музейними співробітниками. Музей відкритий до будь-яких освітніх ініціатив та активно бере у них участь.

Список використаних джерел

1. Волинський краєзнавчий музей. Готуємось до ЗНО з історії разом з музеєм. URL: <https://vkm.org.ua/history-EIE-tests/>. Дата звернення 24.10.2022.
2. Волинський краєзнавчий музей. Експозиція. URL: <https://vkm.org.ua/Експозиція/>. Дата звернення 24.10.2022.
3. Зозуля А., Волосюк Р. Інтерактивна екскурсія «ACTIVITY». Волинський музейний вісник. Наук. зб.: Вип. 11. Луцьк, 2021. С. 33–35

ПЕРЕДУМОВИ ПОЛІТИКИ «ВЕЛИКОГО СТРИБКА» В КИТАЇ

Ярошук К. С. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. – к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Тема роботи присвячена доволі важливому явищу, як в китайській, так і світовій історії, передумовам політики так званого «великого стрибка». Беззаперечним є факт, що політика «великого стрибка» кардинально вплинула на внутрішньополітичну ситуацію в Китаї. Разом з тим, обставини, що склалися на той момент, впливали й на міжнародні відносин Китаю з багатьма державами.

Якщо говорити про актуальність даної теми на сьогоднішній день то вона обумовлена недостатньо повною розробленістю окремих аспектів проблеми передумов політики «великого стрибка». Також потребують сучасних наукових інтерпретацій результати досліджень науковців попередніх років. До того ж, на нашу думку, розкриття головної суті даної проблеми вимагає також і аргументованого «виходу на сучасність».

Мета роботи передбачає ідентифікацію особливостей процесів трансформації Китаю в історичному вимірі та виявленні чинників, що спричинили політику «великого стрибка».

Для розкриття означеної мети нами було визначено певне коло завдань:

- розглянути особливості післявоєнної відбудови;
- визначити завдання та цілі, що ставилися керівниками комуністичної партії для виконання плану розвитку держави;
- схарактеризувати основні реформи, які були реалізовані напередодні втілення політики «великого стрибка».

Відновлення післявоєнної економіки активно відбувалося з 1949 по 1952 р. Варто зазначити, що відбудова економіки Китаю почалась із дуже низького рівня розвитку, додатково ускладненого наслідками Другої світової війни. Якщо порівняти 1930 та 1949 р. то очевидним є те, що виробництво продукції сільського господарства знизилось більш ніж на 20%, виробництво промислової продукції знизилось удвічі. Також, орієнтовно 90% населення були селяни, а рівень розвитку аграрного сектору знаходився в основному на примітивному рівні.

В 1949 р. дохід на душу населення в Китаї складав 54 долари США [1]. В цьому ж році, було обмежено, а після зовсім заборонено реалізацію на території країни

срібла, золота та іноземної валюти. Вже осінню почалась стрімка інфляція: ціни на основні товари не рідко підвищувались майже на 30% в день. В першій половині 1951 р. партія висунула курс: «три роки підготовки та 10 років планового поетапного економічного будівництва», починаючи відлік з 1950 р. [2].

В 1950–1952 рр. була проведена аграрна реформа, під час якої здійснили повну конфіскацію власності поміщиків. За цей період сільське господарство почало зростати на 14,1% в рік, а промисловість на 40,7%, що дозволило досягнути довоєнного рівня (1937 р.) економічного розвитку.

Зазначимо, що під час цього періоду, китайський уряд здійснював курс, «нової демократії». Відповідно до цього курсу передбачалось довготривале співіснування різних класів суспільства, в свою чергу побудова соціалізму радянського зразка вважалось не ефективною та утопічною. Проте, у 1953 р. погляди лідера Китаю Мао Цзедуна змінились і він заявив, що від «нової демократії» потрібно перейти до соціалізму, завершити індустріалізацію та соціалістичне перетворення терміном від 10 до 15 років [4].

П'ятилітній план 1953–1957 рр. засвідчив амбітні плани китайського уряду. В кінці 1952 р. комуністична партія та уряд Китаю проголосили курс на перехід від капіталізму до соціалізму. Відповідно були сформульовані основні завдання першого п'ятилітнього плану:

- прискорити створення сільськогосподарських та ремісничих кооперативів;
- перевести національну капіталістичну промисловість на рейки державного капіталізму;
- сконцентрувати зусилля на будівництві 694 великих та середніх підприємств, а також 156 масштабних об'єктів, що повинні стати опорою соціалістичної індустріалізації.

Важливим моментом став факт приділення великого значення науці та впровадженню в виробництво нових технологій. Тобто, йшлося не лише про створення університетів та залучення до навчання великої кількості студентів, але й відрядження студентів за кордон для переймання корисного для держави й суспільства іноземного досвіду [3].

Отож, враховуючи події, які передували політиці «великого стрибка», слід відзначити, що в даний період Китаю вдалось створити власну систему планового управління економікою за типом радянської моделі з наголосом на індустріальний розвиток (особливо відчутно це було в важкій промисловості), проведення масової кооперації, закріплення державного сектору та придушення приватного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Foster-Latsch H. Noth J. Chinas Weg in die moderne: Anders als Moskau? Frankfurt am Main. 1986. S. 23. URL. <https://www.google.com/search?q=Foster-Latsch+H.+Noth+J.+Chinas+Weg+in+die+moderne%3A+Anders+als+Moskau%3F+Frankfurt+am+Main.+1986.+S.+23>

2. Феномен экономического развития Китая: научное издание. Дин Жуджунь, М. М. Ковалев, В. В. Новик. Минск, 2008. 446 с.

3. Чжан Ю., Холлидей Дж. Неизвестный Мао. Москва, 2007. 845 с.

4. Яременко Ю. В. Большой скачок и народные коммуны в Китае. Москва, 1968. 146 с.

НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНА БАЗА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДОКУМЕНТАМИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ КЗССО «ЛУЦЬКИЙ ЛІЦЕЙ № 18 ЛУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ»)

Яцюк Д.О. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Трофімук-Кирилова Т.М. – к.і.н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Від рівня організації діловодства в установі залежить забезпечення її повноцінного функціонування та оперативність прийняття управлінських рішень. Зрозуміло, що будь-який аспект діяльності чи то структурного підрозділу, чи всієї організації повинен ґрунтуватися на певних засадах, затверджених на державному рівні та локально. Зокрема, такий комплекс документів, який в тій чи іншій установі регулює питання діловодства, прийнято вважати його нормативно-методичною базою. Традиційно вона складається із законодавчих актів України у сфері інформації, документації та документування; указів та розпоряджень Президента України, постанов та розпоряджень уряду України, які регламентують питання документаційного забезпечення управління (далі – ДЗУ) в Україні; нормативно-правових актів органів виконавчої влади; правових актів нормативного та інструктивного характеру; методичних документів з діловодства; державних стандартів [5] та інших документів, які кожна організація розробляє самостійно відповідно до прийнятої у неї системи ДЗУ. Таким чином, для закладів загальної середньої освіти (далі – ЗССО) не є винятком обов'язкова інтеграція державних і підготовка власних документів для регулювання діловодних процесів. Саме питання дотримання школами нормативно-правового регулювання та методичної бази ДЗУ і визначає актуальність даної теми дослідження.

Мета нашого дослідження – проаналізувати документи, які складають нормативно-методичну базу ведення діловодства ЗССО, зокрема на прикладі тих, які у своїй діяльності використовує та розробляє КЗССО «Луцький ліцей № 18 Луцької міської ради» (далі – Луцький ліцей № 18).

Працюючи із законодавчими актами, керівник школи, який безпосередньо відповідає за організацію роботи з документами у закладі освіти, повинен дотримуватися законодавчих норм та слідкувати за оновленнями Законів України, зокрема таких як: «Про Національний архівний фонд та архівні установи», «Про інформацію» «Про звернення громадян», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про захист персональних даних» «Про доступ до публічної інформації». Ця сукупність документів є базовою для вітчизняної інформаційної сфери, а відтак ключовою та обов'язковою для дотримання всіх прописаних у неї нормативів.

Важливе місце в роботі служби діловодства Луцького ліцею № 18 посідають правові акти органів виконавчої влади, зокрема Міністерства юстиції України. Донедавна суперечливим питанням не тільки для ЗЗСО, а й для багатьох установ, була неузгодженість Правил організації діловодства та архівного зберігання документів від 18.06.2015 р. № 1000/5 [4] та ДСТУ 4163:2020 [1]. Однак у квітні 2022 року, через півроку після набуття чинності Стандарту, вийшла нова редакція Правил. Тож, якщо раніше така непевність, норм якого із двох документів слід дотримуватися, була дилемою для фахівця з ДЗУ, то сьогодні положення обох синхронізовані.

Як уже згадувалося, для організації діловодства в установі, обов'язковим є розробка та впровадження локальних регламентуючих документів. Одним із таких нормативів є інструкція з діловодства. Власне, роботу керівникові служби ДЗУ школи з цього питання полегшує наявність типової «Інструкції з діловодства у закладах загальної середньої освіти», [3] яка встановлює загальні вимоги щодо документування управлінської інформації та організації роботи з документами у державних і комунальних ЗЗСО, зокрема й в електронній формі, і відповідно до змісту якої школи розробляють власні інструкції з діловодства. Однак при цьому знову виникають юридичні колізії, адже затверджена у 2018 році Типова інструкція [3] не змінилася, а отже потребує уточнення та приведення окремих положень у відповідність до норм діючого законодавства. На підтвердження цих слів наводимо наступний фрагмент: «оформлення реквізитів організаційно-розпорядчої документації та порядок їх розташування мають відповідати Національному стандарту України «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів. ДСТУ 4163-2003» [3]. Як уже знаємо, положення цього стандарту втратили свою чинність, а відтак норми і вимоги до оформлення документів, згадані в Типовій інструкції, недійсні.

Розуміючи невідповідність окремих положень Типової інструкції, фахівцями служби діловодства Луцького ліцею № 18 було розроблено індивідуальну інструкцію з діловодства, що відповідає нормам ДСТУ 2020 року, врахувавши норми чинних нормативно-правових актів, які відсутні у вищезгаданому документі. Наприклад, згаданий у Типовій інструкції ЗУ «Про електронний цифровий підпис» втратив свою чинність, а на його заміну було прийнято ЗУ «Про електронні довірчі послуги» (2017 р.), скасований і національний класифікатор ДК 010-98, а впроваджено у дію НК 010:2021, про що й згадано в Інструкції Луцького ліцею № 18 [2, с. 1].

Отже, в Україні сформовано значну нормативно-методичну базу, спрямовану на забезпечення реалізації засад організації діловодства. Однак зі набуттям чинності ДСТУ 4163:2020 постало питання розбіжностей окремих положень різних документів, якими послуговуються й шкільні служби діловодства.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 4163:2020. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. Київ, 2021. 37 с.

2. Інструкція з діловодства в КЗЗСО «Луцький ліцей № 18 Луцької міської ради»: затверджено наказом директора Луцького ліцею № 18 № 401-од від 30.12.2021. Луцьк, 2021. 17 с.

3. Інструкція з діловодства у закладах загальної середньої освіти: наказ МОН України від 25.06.2018 р. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1028-18#Text>.

4. Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях: наказ Мін'юсту України від 18.06.2015 р. № 1000/5 із змінами № 1581/5 від 21.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0736-15>.

5. Прокопець Л.В. Діловодство як складова управлінської діяльності. *Економіка та держава*. 2017. № 4. С. 61–63.

ПРОЄКТИ ЗАКОНІВ УКРАЇНИ У СФЕРІ ДІЛОВОДСТВА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Яцюк Д.О. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Качковська Л.Р. – к.і.н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Процес реалізації управлінських рішень в сучасних умовах першочергово залежить від досконало вибудованої системи отримання управлінської інформації задля подальшого раціонального та оперативного здійснення організаційно-правових розпоряджень. Ключовим у цьому аспекті виступає поняття «діловодства» як «сукупності процесів, що забезпечують документування управлінської інформації та організування роботи зі службовими документами» [1, с. 2]. Виділяють два його види – загальне та спеціальне. Вітчизняна дослідниця з наукової школи Сергія Кулешова Олена Загорецька називає загальне діловодство «сукупністю процесів, що забезпечують документування управлінської інформації та організацію роботи зі службовими документами» [2, с. 20]. Як бачимо, ці визначення вказують на те, що по своєму змісту основи діловодства та його підвиду є тотожними. В той же час в українському інформаційному законодавстві знаходимо два проекти законів України – «Про діловодство» (назвемо Проєкт 1) [3] та «Про загальне діловодство» (Проєкт 2) [4]. Виникає актуальна дилема: якщо обидва поняття мають однакове тлумачення, чи доцільним була розробка, по суті, однакових нормативних актів? Тому мета нашого дослідження – проаналізувати зміст цих проєктів і визначити спільні та відмінні аспекти. Варто зазначити, що історично першим був усе-таки Проєкт 2, але так, як він регулює питання підвиду діловодства, розглядатимемо його як вужчий за змістом.

Вступ, або преамбула, обох Проєктів встановлює правові засади аналогічних до назв нормативів аспектів – істотних відмінностей між ними в даній частині немає.

Перший розділ під однаковою для обох Проєктів назвою «Загальні положення» містить, традиційно для законодавства, визначення основних термінів. Варто

зазначити, що перелік і в першому, і в другому документі подано не за алфавітом, що обтяжує пошук необхідного тлумачення. При цьому в Проекті 1 подано 18 термінів, а в Проекті 2 – лише 14. Серед тих, що не згадуються або визначаються інакше – «архівний документ», «електронний документ», «копія документа», «носії документної інформації», «оригінал службового документа»; другий документ містить два нових поняття – «правила документування», «юридична сила документа». І звісно ж, порівнюючи терміни-аналоги назв («діловодство» та «загальне діловодство»), то вони ідентичні один одному. Загалом перший розділ Проекту 1 складається з 8 статей, а Проекту 2 – з 7 (у ньому поєднано дві статті основного документа). Таким чином, змістовно повним з цього аспекту вважаємо Проект 1.

Розділ 2 обох документів хоч трохи і відрізняється за назвою, однак стосується організаційно-розпорядчих документів. У цьому випадку більш ширшими є аспекти в Проекті 2. Так, окрім статей щодо вимог до оформлення організаційно-розпорядчих документів та електронних організаційно-розпорядчих документів, він містить статтю 9 «Види організаційно-розпорядчої діяльності, що підлягають документуванню». Зазначимо, що даний норматив визначає такі види робіт, як установча та ліквідаційна; з організації процесів управління; управління кадрами; оцінка трудової діяльності; кореспондентська [4].

Назви третіх розділів обох Проектів є тотожними – «Робота зі службовими документами». Проте за структурою вони різняться. Проект 2, на відміну від Проекту 1, містить статтю 12 «Реєстрація службових документів», зміст якої відображає така теза: «реєстрації всіх створених на підприємстві чи в установі службових документів здійснюється в затверджених Кабінетом Міністрів України реєстраційних формах».

І якщо розділ 3 Проекту 1 містить ще статті 13 та 14 («Мова діловодства» та «Право власності на службові документи»), то Проект 2 виділяє цим аспектам два повноцінних розділи (4 та 5) [4]. Якщо детально розглядати цілий розділ, що складається з двох положень [4] та єдину статтю [3], то ніякої різниці не побачимо, хіба що другий згадує ще листування із зарубіжними адресатами.

Деяко інша ситуація з розділом 5 [4] та статтею 14 [3], і перевагу надаємо Проекту 2 [4], адже він містить ключовий аспект – саме право власності – про яке в Проекті 1 не згадується. Щоб підтвердити недоцільність відсутності даного аспекту, наведемо, як приклад, два положення: «службові документи, створені за кошти державного бюджету, є державною власністю і знаходяться у володінні і розпорядженні тих підприємств, установ, організації, які ці документи створили»; «службові документи, створені за кошти органу місцевого самоврядування, є його власністю». Таким чином, краще в даному контексті є Проект 2.

Обидва нормативи регулюють питання відповідальності за порушення даного законодавства. Важливим тут є те, що Проектом 1 лише констатується відповідальність, в той час коли Проект 2 вказує, що вона може бути або кримінальною, або адміністративною. Також слід зауважити, що перший норматив подає аспекти, за передбачена відповідальність, коли другий оперує виключно професійними термінами. Розділ «Прикінцеві положення», який регулює більш організаційні питання, на нашу думку, не потребує аналізу як такого, зокрема й тому, що у Проекті 2 вони ще досі не розроблені.

Отже, незважаючи на проведений аналіз, доволі важко визначити, який із двох нормативів являється змістовнішим, адже істотної різниці між ними відсутня. Відтак розуміємо, що на даному етапі стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які безпосередньо впливають на документаційне забезпечення управління, розробка нового, повноцінного та комплексного законодавчого документу має акумулювати в собі нормативні положення різних галузей права України та бути гармонізованою до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 2732:2004. Діловодство та архівна справа. Терміни та визначення понять. Київ: Держспоживстандарт України, 2005. 32 с.

2. Загорецька О. Загальне діловодство на підприємствах різних форм власності (основні вимоги до організації діловодства й документообігу). *Секретар-референт. Заочний курс*. Частина 1. Київ, 2013. С. 19 – 27. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/zmi/SR_03_2013_kurs.pdf (дата звернення: 25.10.2022).

3. Про діловодство: проєкт Закону України від 28.03.2003 (варіант 8). *Офіційний вебпортал Державного комітету архівів України*. URL: <http://www.archives.gov.ua/> (дата звернення: 25.10.2022).

4. Про загальне діловодство: проєкт Закону України від 24.02.2002. *Офіційний вебпортал Державного комітету архівів України*. URL: <http://www.archives.gov.ua/> (дата звернення: 25.10.2022).

РЕАЛІЗАЦІЯ СТАТТІ 10¹ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ» ВЕБПОРТАЛОМ «ДІЯ. ВІДКРИТІ ДАНІ»

Яцюк Д. О. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Чибирак С. В. – к.і.н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Із часу прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон) у 2011 році і до сьогодні нараховується 13 редакцій цього нормативно-правового акта. Незважаючи на порівняно часті зміни структурно документ доповнила лише одна стаття – 10¹ «Публічна інформація у формі відкритих даних» [4]. Вона регулює введення та визначення поняття аналогічного назві статті Закону; діяльність розпорядників інформації; право доступу до даних; використання та поширення персональних даних фізичної особи у формі відкритих даних, а також подання переліку наборів даних, які підлягають оприлюдненню у такій формі [4].

У Законі подані визначення «публічна інформація» і «публічна інформація у формі відкритих даних». Так, «публічна інформація – це відображена та

задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом», а «публічна інформація у формі відкритих даних» за визначенням цього ж законодавчого акту включає публічну інформацію «у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безоплатний доступ до неї, а також її подальше використання» [4]. Для розуміння відмінностей між цими термінами ми сформулюємо поняття «відкриті дані» як безоплатну публічну інформацію машиночитаного формату, що забезпечує прозорість дій влади, інноваційний та економічний розвиток країни й є суспільно корисною.

Характеристики, покладені в основу запропонованого авторами визначення «відкриті дані», отримано з офіційного сайту Центру компетенцій «Дія. Відкриті дані». Його розробники ставлять за мету підвищення рівня знань про відкриті дані, зростання їхнього впливу та користі для кожного, а також просування вгору України в рейтингу найпрозоріших країн світу [1]. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю досліджень функціоналу «Дія. Відкриті дані». Мета – проаналізувати даний вебпортал на відповідність вимогам, зазначених в статті 10¹ Закону.

Створенню Центру компетенцій передувало видання у 2021 році Кабінетом міністрів України постанови про внесення змін до двох раніше створених цим органом нормативних актів, які регулювали питання відкритих даних [3]. В оновленому документі зазначено: «Міністерству цифрової трансформації забезпечити: 1) створення та функціонування Центру компетенцій в сфері відкритих даних “Дія. Відкриті дані”» [3]. І вже в травні 2021 року на Всеукраїнському форумі «Україна 30» в профільному міністерстві анонсували онлайн-портал в бета-режимі.

Розглянемо функціонал вебпорталу «Дія. Відкриті дані». Перш за все він надає безпосередній доступ до Єдиного державного вебпорталу відкритих даних за вкладкою у меню та за посиланням <https://data.gov.ua/>. При цьому користувачеві надається можливість не лише самому ввести запит у відповідний пошуковець, а й переглянути набори за такими категоріями як «Держава», «Державні доходи і видатки», «Економіка і бізнес» та ще дев'яти інших груп, що відповідають різним аспектам життєдіяльності людини. Знизу на вебсторінці є аналітика популярних за запитами наборів даних (популярними є «Єдиний державний реєстр судових рішень за 2019 рік», «Реєстр платників податків на додану вартість», «Зразок (звернення, заяви, клопотання, скарги, пропозиції), вимоги до письмового звернення») [2].

Важливою для різних сфер діяльності країни й суспільства є вкладка «Вплив», що складається з декількох розділів. Так, сторінка «Бізнес» розкриває роль відкритих даних для покращення роботи підприємців: захист від рейдерських атак, шахрайства; автоматизація бізнес-процесів; протидія корупції [2]. Розміщено список прикладних сервісів та додатків, популярні набори даних. Таким чином, ця вкладка виконує орієнтуючу функцію (допомагає відшукати необхідну профільну інформацію).

Вебпортал дозволяє: поповнювати сайт інформацією (вкладка «Долучитись»); дізнатися останні новини; познайомитися з командою розробників, які підтримують функціонування Центру. Також застосунок «Дія. Відкриті дані» у вкладці «Теми і

курси» містить чимало теоретичних відомостей, пов'язаних з відкритими даними: законодавство, комунікація, використання тощо; орієнтує щодо пошуку відкритих даних; окремо виділено сторінку «Персональні дані». Так, вебпортал послуговується визначенням цього поняття, посилаючись на статтю 2 Закону України «Про захист персональних даних»; в той же час доповнюючи такою тезою: «Віднесення тієї чи іншої інформації до персональних даних не так залежить від виду інформації, як від можливості за нею ідентифікувати особу» [2]. На явній сторінки, що розкривають процедуру оприлюднення та знеособлення такого типу даних, описують алгоритм дій розпорядників інформації, зокрема щодо проведення трискладового тесту [2].

Отже, вебпортал «Дія. Відкриті дані» відповідає змісту статті 10¹ Закону. Він містить як теоретико-правові узагальнення у сфері відкритих даних, так і прикладні застосунки, серед яких, тестування на визначення рівня знань про відкриті дані. Цей проєкт є доволі успішним, хоча продовжує працювати в бета-режимі.

Список використаних джерел

1. В Україні запрацював Центр компетенцій «Дія. Відкриті дані»: стаття Мінцифри від 18.05.2021 р. на офіційному сайті Кабміну. URL:<https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukrayini-zaprasyuvav-centr-kompetencij-diya-vidkriti-dani> (дата звернення: 15.10.2022 р.)

2. Дія. Відкриті дані: офіційний сайт. URL:<https://diia.data.gov.ua/> (дата звернення: 15.10.2022 р.)

3. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 835 і від 30 листопада 2016 р. № 867: постанова КМУ від 03.03.2021 № 407. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/407-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.10.2022 р.)

4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI (редакція від 01.05.2015). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17/ed20150501/sp:max50:nav7:font2#Text> (дата звернення: 15.10.2022 р.)

СЕКЦІЯ 9. ЛІНГВІСТИКА, ПЕРЕКЛАД, МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ

Благовірна У. М. – студентка 5 курсу факультету іноземної філології ВНУ імені Лесі Українки

Гордієнко Ю. А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практики англійської мови ВНУ імені Лесі Українки

Важливим завданням викладача є не лише забезпечення якості засвоєння іноземної мови, а й формування розуміння того, що іноземна мова є незамінним засобом спілкування, як на особистісному, так і на професійному рівні.

Мета дослідження – виявити взаємозв'язок між процесом навчання іноземної мови та формуванням патріотичних поглядів.

Об'єктом дослідження є процес навчання англійської мови як багатоаспектне явище загального становлення учнів.

Предметом дослідження є особливості викладання англійської мови та її вплив на національні погляди.

Ми розуміємо, що мова є тонким, делікатним і водночас досить потужним інструментом популяризації та пропаганди світоглядних парадигм її носіїв. Саме тому так важливо забезпечити якісне викладання іноземної мови у закладах освіти та плекати патріотичні ідеї й погляди здобувачів.

Викладання англійської мови зазнало суттєвих змін за останні роки, особливо за останнє десятиліття. Тоталітарний режим радянської влади глибоко проник в усі сфери, в тому числі й в освіту. Закономірності вивчення іноземних мов визначались і формувались радянською політикою. О. Вишневський зазначав, що «Таке розуміння предмету відповідало освітній політиці радянської влади, за якої всі діти мали вивчати основні європейські мови, але не повинні були ними володіти. Перша установка була пропагандистською, а друга оберігала суспільство від «впливу буржуазної ідеології». Бо за умов глушіння всіх різномовних «чужих» радіопередач володіння іноземними мовами могло нанести велику шкоду і було б ідеологічною диверсією» [1].

Нація є сильною культурно-мовною спільнотою. Її значною мірою формує здатність опановувати сучасні культурні явища та їх універсальну глибину, щоб бути цінними для зовнішнього світу. В умовах військового протистояння становлення та підтримання якісного україномовного середовища є не лише важливою складовою виховання культурної ідентичності, а й необхідним чинником зміцнення національної безпеки країни. Агресивна війна росії проти України – це і геополітичне, і культурно-цивілізаційне протистояння. Важливим фактором усунення недоліків системи освіти в Україні є застосування європейських методів

навчання. Розпорядженням Президента 2016 рік було оголошено Роком англійської мови, саме тому країна обрала напрям розвитку на оновлення системи підготовки вчителів, формування чітких критеріїв оцінювання студентів [2]. Таким чином, зараз найкращий час висвітлювати національну ідентичність українців освітніми та іншими засобами. Вивчення англійської мови є потужним інструментом поширення української культури на міжнародній арені.

Одним із завдань у процесі навчання іноземної мови є формування соціокультурної компетентності здобувачів освіти, при цьому акцент сьогодні зміщується від опанування культурними особливостями носіїв мови, яка вивчається, до національних характеристик української ідентичності. Потенціал англійської мови у такому процесі є досить значним, оскільки викладач має можливість навчати іноземної мови шляхом підбору та застосування різноманітного змістового матеріалу, методів і прийомів роботи, які сприяють формуванню українського національного характеру здобувачів засобами іноземної мови. Одним з ефективних методів вважаємо застосування українських наочних реалій в іншомовному контексті.

Приклади використання наочного матеріалу для вивчення англійської мови з перспективи української літератури

Зображення, представлене вище, містить як англійський, так і український наративи у гумористичній формі. Як правило, такий методичний прийом супроводжується активною реакцією та коментарями учасників навчального процесу. Учні поширюють візуальні матеріали, які викликають яскраві емоції. Таким чином досягається подвійна мета – мотивувати здобувачів до активного вивчення мови та розповсюджувати національну ідею української ідентичності.

Отже, вивчення англійської мови уможливорює не лише міжкультурне спілкування, але є потужним засобом укріплення національної ідеї в свідомості освітян.

Список використаних джерел

1. Вишневецький О. Коріння проблем у вивченні іноземних мов. Сучасна освіта. URL: <http://osvita.ua/school/reform/53026/>
2. Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні : Указ Президента України № 641/2015 URL: <http://www.president.gov.ua/documents/6412015-19560>

TRANSLATION TRANSFORMATIONS IN EXCURSION TEXTS

Lytvyn S.V. – PhD, Associate Professor of Foreign Philology Department of Chernihiv Polytechnic National University
Sikaliuk A.I. – PhD, Associate Professor of Foreign Philology Department of Chernihiv Polytechnic National University

Nowadays information and organizational support for the development of the tourism industry in Ukraine, in particular in Chernihiv, is very important.

Chernihiv has a huge potential for the development of various types of tourism, which occupy a prominent place in the tourism market, both domestically and internationally.

The city is becoming a promising center for the development of tourism. A huge number of historical sights attract tourists from many countries every year.

Thus, the question arises of improving the system of high-quality training of qualified personnel for the tourism industry in the field of training guides (tour guides).

As a result, specialists with knowledge of foreign languages are in demand. In this regard, in the higher educational institutions of the city, specialties are being opened that train the necessary professionals.

So, for example, in 2022, a new specialty "English Language and Translation" was opened at Chernihiv Polytechnic University. The curriculum of this specialty includes modules, the content of which is aimed at the formation and development of students' skills in translating tourist and excursion texts from Ukrainian into English.

The text of the tourism sphere of communication is a tool for the professional activity of the tourism industry. We will focus on working with excursion texts, namely, with the translation of excursion texts from Ukrainian into English.

The experience of teaching a foreign language to the students shows that the greatest difficulty in translating texts is created by vocabulary with national and cultural content, which leads to problems of professional interaction [1].

Therefore, it becomes relevant to teach students effective strategies for using translation transformations when translating texts in the tourism sector from Ukrainian into a foreign language.

In the conditions of limited time that is allotted for discipline in a non-linguistic university, one of the goals of learning is the process of translation - the creation of a simplified English version of the text intended for a specific audience - tourists.

A future specialist in the field of tourism should be able to match the content, for example, excursions, with the cognitive expectations of the audience. Excursion texts are dominated by vocabulary that reflects the national identity of culture, that is, vocabulary with national cultural semantics, reflecting the characteristics of the natural and geographical environment, culture, way of life, mores, customs, traditions [2].

When translating this vocabulary, translation transformations are used. The term "transformation" in translation studies is used to show the relationship between the source and target language expressions, the substitution in the process of translation of one form of expression by another, a substitution that we figuratively call conversion or transformation [3].

Therefore, one of the tasks of teaching a foreign language is to teach students how to use translation transformations correctly when translating from Ukrainian into English.

The main function of a tourist text is to convince and inform listeners, and one of these functions, depending on the type of text, will be dominant [1].

Very often you can find texts in which the translated text has nothing to do with the original. This is a prime example of the use of translation modifications.

The national-cultural concepts of the tourism sector are realities. They, like proper names, explain the formation of a national image.

In the modern theory and practice of translation, the most common methods and techniques for transmitting vocabulary with national and cultural content are transcription, transliteration, tracing, and a functional analogue [3].

If the vocabulary related to life, everyday life, traditions, history, material and spiritual culture of the people is well known, then the technique of transliteration and tracing is used. Unfamiliar or unfamiliar realities require the inclusion of additional explanatory elements in the text or are accompanied by an explanatory comment.

The next technique, which is also widely used in the transfer of realities, is tracing, i.e. the translation of a lexical unit, in which its constituent parts are literally transmitted using the corresponding elements in the target language.

This method can maximally preserve the semantics of the original reality, but this does not imply the preservation of its national flavor. In turn, the resulting tracing paper can become widespread in the language, but at the same time remain "foreigner" to the perceived culture.

If the translator understands that there is no need for transliteration with an explanatory comment, he can use another way of translating words, namely a functional analogue. In a general sense, the essence of this technique can be explained by the fact that the same objective situation is depicted in the target language on the basis of different, albeit interconnected, features [3].

A functional analogue is used when there is no equivalent word in a foreign language. When using this method, dialectics is replaced by a similar concept that causes a similar reaction in a foreign listener.

Varieties matches are usually used to denote context-dependent lexical matches. Here there is a danger of the appearance of literalisms in translation, which must be avoided.

Of particular difficulty is the translation of free phrases. In this case, compatibility dictionaries, thesauri dictionaries and English explanatory dictionaries are very useful.

Mastering knowledge about national culture is not limited to mastering vocabulary. One should take into account the fact that socio-cultural changes are reflected primarily in the vocabulary of a particular language. Analysis of vocabulary with national-cultural semantics used in excursion texts allows you to choose the right translation transformations.

References

1. Ashcroft B. Translation and Transformation. London : Pegasus, 2020. 325 p.
2. Kalabekova L. Transformations in translation as a source of linguistic researches. Kyiv : Orion, 2019. 218 p.
3. Raw L. Translation, Adaptation and Transformation. New-York : Bloomsbury Academic, 2018. 240 p.

ПРИЙОМИ ТА СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ФІЛЬМОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Перванчук Т. Б.- асистент кафедри англійської філології ВНУ імені Лесі Українки

Всесвітня глобалізація, якій все більшою мірою піддається сучасне суспільство в даний час, все тісніше пов'язує представників різних країн. В результаті цього, різні культури неминуче впливають одна на одну і набувають нових рис. Те ж саме відбулося і з таким важливим аспектом сучасного життя, як індустрія кіно.

Однією з найважливіших складових будь-якого кінопродукту є його назва, яка визначається сучасними лінгвістами як фільмонім. «Фільмонім – це висловлювання, що репрезентує ситуацію, змодельовану фільмом, її вербально закодованим чином» (Книш, 1988).

Переклад назви фільму — це окрема перекладацька проблема, яка спричиняє появу суперечок стосовно того, яку стратегію обрати для адекватного перекладу. Варто зазначити, що назва фільму виконує функцію стиснення змісту всього фільму в коротку фразу, яка повинна надати потенційному глядачеві необхідну інформацію стосовно жанрової специфіки кінострічки та її змісту. Тож перекладач повинен враховувати ці аспекти, що вимагає від нього певних екстралінгвістичних знань (Капустіна, 2017).

При перекладі назв фільмів виникає протиріччя між необхідністю в адекватному перекладі назв фільмів і відсутністю розробленої стратегії їх перекладу.

Процес перекладу назви кінофільму необхідно розпочати з аналізу загального сюжету картини та зіставлення його з назвою, виявивши мету її використання. Лише тоді зрозуміло, за допомогою якої трансформації досягається мета використання певної назви фільму.

Вибір стратегії перекладу заголовків кінокартин обумовлений специфікою оригінальної назви, його лінгвістичним і культурним навантаженням, ідеологічними, історичними та багатьма іншими факторами.

Насамперед варто зазначити, що переклад фільмонімів не є такою легкою справою, як вважається. Переклад назви фільму повинен відповідати даним критеріям: 1) відповідність до оригіналу назви (не обов'язково, якщо є прив'язка до сюжету); 2) відповідність до сюжету кінострічки; 3) адекватність; 4) чіткість та лаконічність.

Розглянемо низку стратегій, які використовуються у перекладі назв англійських фільмів українською мовою.

1. Прямий переклад. Дана стратегія використовується у випадку відсутності елементів, що не мають еквіваленту українською мовою. Найчастіше така стратегія перекладу застосовується, якщо фільмонім складається із власної назви: *Aladdin* – *Аладдін*; *Avatar* – *Аватар*; *Joker* – *Джокер*.

Дослівно також можуть перекладатися назви, що складаються з простого словосполучення або слова з прямим або універсальним метафоричним значенням. До даної стратегії також відносяться такі прийоми перекладу, як транслітерація і транскрипція, що не мають внутрішньої форми (Демченко, 2017): *Green Book* – *Зелена книга*; *Drive* – *Драйв*; *Braveheart* – *Хоробре серце*.

2. Трансформація назви. Ця стратегія з'явилась через лексичні, стилістичні, функціональні та прагматичні фактори. Багато фільмонімів перекладаються з англійської мови шляхом додавання певних лексичних одиниць. Це дозволяє компенсувати жанрову або смислову недостатність у дослівному перекладі оригінальної назви. Функцією додавання лексичних елементів є допомогти реципієнту зрозуміти назву, оскільки є елементи назви оригіналу, котрі не є цілком зрозумілими для української аудиторії. Трансформація використовується для наповнення сенсом та уточнення: *Toy Story 3 - Історія іграшок 3: Велика втеча*; *Logan – Логан: Росомаха*; *Tangled - Рапунцель: Заплутана Історія*; *Skyfall - 007: Координати “Скайфолл”*.

Також стратегія трансформації передбачає і опущення. Опущення – явище цілком протилежне додаванню. При перекладі опущення використовується при наявності «зайвих» лексичних елементів, без опущення яких сенс не змінюється. Це дозволяє зробити фільмонім чіткішим і лаконічнішим: *Transformers: Dark of the Moon – Трансформери 3*; *Jurassic World: Fallen Kingdom – Світ Юрського періоду 2*; *Frozen – Крижане серце*.

3. Заміна. Незважаючи на основні вимоги, які стоять перед перекладачем: збереження семантико-структурної рівності і рівних комунікативно-функціональних властивостей, випадків зміни назв фільмів при перекладі досить багато. Заміна вимагає неабияких творчих здібностей та креативного мислення перекладачів у комбінації із знанням культурних особливостей обох країн. Іноді кардинальна зміна назви у перекладі відбувається з комерційних причин, тобто заради успіху фільму: *Mirror – Білосніжка: помста гномів*.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що при перекладі назви можуть деформуватися і втрачати спочатку закладені в них інформативно-роз'яснювальні та прагматичні функції. Переклад може виявитися неадекватним. Перспективу дослідження вбачаємо у подальшому вивченні цієї теми, зокрема звернемо свою увагу на переклад назв кінофільмів певної жанрової приналежності.

Список використаних джерел

1. Демченко Н. С. Тенденції перекладу сучасних англомовних фільмонімів на українську мову (Електронний ресурс) “Young Scientist”. (2017). Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12.1/6.pdf>.

2. Капустіна О. В. Проблеми перекладу титульних назв. Київ: КНЕУ, (2017). С. 154–157.

3. Книш Є. В. Найменування кінофільмів як об'єкт ономастики. Актуальні питання ономастики. Київ (1988). С.106–111.

СЕКЦІЯ 10. СЛОВ'ЯНСЬКА ФІЛОЛОГІЯ. ЖУРНАЛІСТИКА І СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

ЕЛЕКТРОННІ ВИДАННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Бляшук А. В. – студентка 2 курсу факультету філології та журналістики
ВНУ імені Лесі Українки

Рожило М. А. – кандидат наук
із соціальних комунікацій, доцент кафедри
соціальних комунікацій ВНУ імені Лесі
Українки

Завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, а також широкомасштабному випуску стаціонарних персональних і планшетних комп'ютерів, електронних пристроїв для читання, смартфонів та мобільних телефонів відстань між постачальниками інформації та її споживачами скоротилася. Натомість обсяги самої інформації зросли, урізноманітнилися її види, а також засоби поширення та способи використання. Відбувається повсюдне становлення розвиненої інфраструктури електронного книговидання та цифрової дистрибуції.

Очевидно, що електронне середовище має вагомі переваги перед друкованим, зокрема це стосується продукування та інформаційного обміну. Проте водночас виникають деякі проблеми, а саме: широко поширене піратство в Інтернеті, несумісність пристрою з електронним форматом для читання, подекуди низький рівень технічних засобів для захисту електронних видань від нелегального доступу та копіювання, і не менш важливі проблеми ідентифікації видань такого типу в цифровому середовищі.

Дослідженням електронних видань займалися В. Максимчук [7], Ю. Поліковська [9], В. Польова [10], С. Гутиря [3], А. Лисенко [6], Я. Сошинська [10], Н. Фіголь [12], В. Теремко [11] та інші.

Мета наукової розвідки з'ясувати проблеми і перспективи розвитку електронних видань, а також специфіки їх реалізації в Україні та світі.

Наразі існує декілька трактувань щодо поняття «електронне видання», тому узагальнивши їх, було визначено, що електронне видання – це електронний документ, що є сукупністю текстової, цифрової, мовної, аудіо-, відео- фото- та іншої інформації, який пройшов редакційно-видавничу підготовку, призначений для поширення у незмінному вигляді та може бути виконаним на будь-якому електронному носії, а також опублікованим в Інтернет-мережі [5].

Електронні видання відрізняються від друкованих насамперед відсутністю матеріальної форми та диджиталізацією, що зумовлює певні переваги та недоліки такого формату. Серед переваг: мобільність, зручність формату, універсальність, економність, збереження екології, можливість масштабування, довготривала експлуатація, можливість відео- чи аудіосупроводу, а також анімації, деталізація зображення, освітлення та нижча ціна. Серед недоліків: необхідність додаткових

пристроїв, індивідуальність (для деяких читачів важливі тактильні відчуття книги), ненадійність, шкода для здоров'я, зокрема очей, дискомфорт [4], відсутність культури читання та купівлі книг такого формату, що зумовлює одну з найосновніших проблем – «піратство» [9].

Наразі попит на книги електронного формату в Україні дедалі збільшується, що вперше найяскравіше стало помітно у період пандемії 2020 року. Особливої популярності українські електронні видання зазнали в освітній сфері. Зокрема, київське видавництво «Генеза», що спеціалізується на редагуванні навчальної літератури, пропонує безкоштовні електронні версії підручників для першого класу у форматі PDF, які також мають друковані аналоги, але за певну плату. Також на електронній навчальній літературі спеціалізується видавництво «Освіта», яке безкоштовно пропонує електронні підручники української мови та літератури, світової літератури тощо, що надаються лише у форматі PDF [12].

Не відстають у постачанні електронних книг і такі видавництва, як «Клуб сімейного дозвілля», «Кальварія», «Фоліо», «Нора-Друк», «Абабагаламага», «Glowberry Books» та інші, що забезпечують свого читача ліцензійованими виданнями [12]. Проте поки видання електронного формату в Україні є здебільшого додатком до друкованих варіантів книг. Але на цьому розвиток електроніки у книжковому середовищі не зупиняється, зокрема цього року було створено українське видавництво «OLEAN», зосереджене винятково на електронних виданнях та їх популяризації у світі [2].

Щодо електронних видань на міжнародній арені, то вони поки випереджають український прогрес. Зокрема в США та європейських країнах поширена практика використання видавничих онлайн-платформ та дистриб'юції. Серед одних з найпопулярніших варто виокремити компанії «Smashwords», «Draft2Digital», «Lulu» та «Barnes&Noble» [1], що співпрацюють з іншими сайтами для публікації видань та популяризують споживання книг електронного формату, що значно розширює можливості молодих авторів. Крім цього краще забезпечення соціального населення умотивовує вищий рівень культури читання та (що не менш важливо) купівлі електронних книжок, внаслідок чого мінімізується проблема «піратства».

Узагальнимо, що електронні видання мають реальні перспективи розвитку як в Україні, так і за кордоном, проте більшого успіху видавці досягнуть, зважаючи на завади, які створює цей формат, та удосконалюючи не лише свій продукт, а й систему його споживання.

Список використаних джерел

1. Top 7 Digital Publishing Companies In 2022. URL: <https://kiiky.com/digital-publishing-companies/>
2. В Україні з'явилося видавництво електронних книжок OLEAN. URL: <https://detector.media/rinok/article/201740/2022-08-09-v-ukraini-zyavylos-vydavnytstvo-elektronnykh-knyzhok-olean/>
3. Гутиря С. Електронні видання: процеси стандартизації і проблеми бібліографічного опису. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1469>
4. Друкована продукція і електронні: «за» і «проти». URL: <https://stylus.ua/uk/articles/412.html>

5. Електронні видання. Основні види та вихідні відомості: ДСТУ 7157:2010. Чинний від 2010-07-01. Київ: Держспоживстандарт України, 2010. 13 с. (Інформація та документація).

6. Лисенко А. Особливості співіснування електронних та друкованих книжкових видань. URL: http://ijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/1_2/37-lysenko.pdf

7. Максимчук В. Порівняльний аналіз і характеристика друкованого та електронного видань. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10250/1/Maksymchuk.pdf>

8. Найважливіші переваги електронних видань. URL: http://4ua.co.ua/journalism/ta2ac68b5c43b89421216c36_0.html

9. Поліковська Ю. Особливості піратства в Україні. URL: http://zaxid.net/news/showNews.do?osoblivosti_piratstva_v_ukrayini&objectId=1098424

10. Польова В., Сошинська Я. Перспективи реалізації електронних видань на українському ринку. URL: <https://www.readcube.com/articles/10.20535%2F20777264.2%2832%29.2011.52808>

11. Теремко В. Стратегічні виклики друкованій культурі в електронну еру. 2011. № 5. С. 14–18.

12. Фіголь Н. Електронні видання. URL: <http://horizons.vpi.kpi.ua/article/view/132926/129393>

ФЕЙК ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

Дідула Б. І. – студентка 4 курсу факультету філології та журналістики ВНУ імені Лесі Українки

Рожило М. А. – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри соціальних комунікацій ВНУ імені Лесі Українки

У сучасному суспільстві інформаційні технології відіграють чи не найважливішу роль в житті людей. Кількість ресурсів, з яких українці отримують інформацію, з кожним днем зростає, як наслідок – збільшуються можливості впливу на людей через інформаційні канали.

Проблема поширення фейкової інформації існувала десятки років поспіль, проте з початком повномасштабної війни в Україні фейк став одним із головних інструментів ведення інформаційної війни проти України. В тезах розглянемо проблему поширення країною-агресором фейкової інформації на просторах українських мереж та з'ясуємо, на яких ресурсах вона є найбільш розповсюдженою.

На позначення терміну «фейк» як інструменту інформаційної війни можна використати наступне тлумачення: умисне спотворення певних фактів, явищ, подій. Варто зауважити, що умисність цього викривлення старанно приховується. Завдяки тому, що фейкове повідомлення містить (на перший погляд) усі ознаки достовірного повідомлення, це дає можливість впливу на чітко окреслену аудиторію.

Основною його метою є дезінформування, сіяння паніки та сумнівів, переконання людей у правдивості опублікованої інформації. Фахівці зі створення фейкового контенту пропагують власне бачення ситуації та насаджують ту позицію, яка їм вигідна. Внаслідок цього фейки викликають агресію та сумніви, можуть змінити сталу думку аудиторії та переконати в протилежному за допомогою спотворених фактів та суджень.

Український учений і державний діяч В. Горбулін у своїх працях зауважує, що «інформаційний фронт «гібридної війни», яка нині ведеться РФ в Україні, розгортається одразу в кількох напрямках: «В першу чергу серед людей в межах конфлікту; серед жителів країни, проти якої здійснюється агресія, але її територія не охоплена конфліктом; серед населення країни агресора та серед міжнародного співтовариства... В нашому, себто українському, випадку маємо справу не лише з активною ворожою пропагандою, а з тим, що фахівці-інформаційники дуже точно характеризують як «війну смислів/сенсів» [1]. З цього можна зрозуміти, що російська пропаганда пропрацьовує всі можливі напрямки поширення неправдивої інформації не лише в Україні, а й далеко за її межами.

Професор Г. Почепцов визначає інформаційну війну не лише в контексті збройного конфлікту, а також як квазіагресивний інструментарій мирного життя [2;3]. Вчений Н. Семен наводить такі інструменти інформаційної війни з боку Росії: пропаганда; дезінформування та маніпулювання; намагання змінити громадську думку; психологічний та психотропний тиск; поширення чуток [4]. Додати до цього списку можна блокування ефірів; усунення каналів національних меншин, наприклад, татарського каналу в Криму; поширення псевдоновин, що визначив дослідник Н. Шуляк [5]. Дезінформація, пропаганда, фейки, мовна агресія, інформаційне обмеження – складові російсько-українського протистояння.

Варто виокремити кілька найважливіших ресурсів впливу на формування громадської думки, якими найчастіше послуговуються фахівці-пропагандисти:

1. Телеграм. Зазвичай це маловідомі канали, які дуже швидко набрали необхідну кількість аудиторії частіше завдяки ботам та фейковим акаунтам. Інформація в них подається дуже обережно та з певним відсотком достовірної інформації. Проте це все робиться аби втертися в довіру користувачів та в подальшому публікувати все більше фейків під виглядом «правди».

2. Фейсбук. В цій соціальній мережі пропаганда працює найактивніше. Створюється велика кількість сторінок із «найсвіжішими» новинами, а згодом завдяки таргетованій рекламі вони поширюються серед чітко визначеної цільової аудиторії. Вашливішим моментом є коментарі під дописами цих сторінок. У фейсбуці є поширеною функція оренди акаунтів. Завдяки цьому з «активних» сторінок можна написати безліч потрібних коментарів для просування фейків.

3. Телебачення. Один із небагатьох ресурсів, який на території України майже неможливо контролювати російською пропагандою, однак на телевізійні новини РФ це не поширюється. Жителі цієї країни звикли сприймати будь-яку інформацію за правду, незалежні ЗМІ відсутні, а всі масмедіа ретельно контролюються державними органами, тому на екранах телевізорів дезінформація транслюється 24/7.

Споживачам медіаконтенту обов'язково варто звертати увагу на канал, де розміщено інформацію та спосіб подачі новини. Традиційно фейкові новини публікуються на невідомих ресурсах, проте з гучною та «авторитетною» назвою.

Заголовки таких новин починаються з емоційно-забарвлених слів та фраз, які викликають обурення, жаль або ж гніву читачів, а основний текст немає посилань на першоджерела або ж не покликаються на авторитетні ресурси.

Таким чином, хоча фейкине єдиний інструмент, яким користується російська пропаганда, проте в будь-якому випадку не варто ставитися до нього поверхнево та з недбальством. Для створення дезінформації країна-агресор витрачає великі кошти, зусилля, час та інші ресурси, а тому за їхнім задумом це повинно вплинути на суспільство і принести ту очікувану користь, на яку вони сподіваються. Доцільно ретельно аналізувати всі інформаційні ресурси такритично сприймати новини, які ми отримуємо з соціальних мереж.

Список використаних джерел

1. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 4 (33). С. 5–12.
2. Почепцов Г. Г., Чукут С. А. Інформаційна політика. Київ: Знання, 2008. 663 с.
3. Почепцов Г. Г. Інформаційні війни. Київ, 2008. 453 с.
4. Семен Н. Ф. Поняття «інформаційна війна» в контексті соціальних комунікацій. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2016. № 1 (25). С. 22–26.
5. Шуляк Н. М. Інформаційні війни в інтеграційних процесах. Львів: Видавництво ПП «Сорока», 2015. 74 с.

РОЛЬ ЧАСОПISУ «НАШЕ ЖИТТЯ» В СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЛЮДЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ В УКРАЇНІ

Заболотна П. С. – студентка 4 курсу факультету філології та журналістики ВНУ імені Лесі Українки

Рожило М. А. – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри соціальних комунікацій ВНУ імені Лесі Українки

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, в Україні 2,1 мільйони людей мають порушення слуху різної тяжкості. З них майже 40 тисяч оформлені за статусом осіб з інвалідністю. Такі дані фіксує Міністерство юстиції України станом на 2018 рік (інформації про кількість осіб, які мають порушення слуху, станом на 2022 рік на сайті не подано). Основними причинами виникнення проблем зі слухом є спадкові та інфекційні захворювання, тривалий вплив гучних звуків, контузія, зовнішні подразнення органів слуху, вікові зміни тощо. Впродовж усього життя ці люди відчувають труднощі в комунікації з тими, хто не має проблем зі слухом, через необізнаність обох культур у житті одна одної. Зокрема, люди з порушенням слуху постійно перебувають в інформаційному вакуумі, не мають доступу до більшості громадських заходів і закладів, а також обмежені в працевлаштуванні на відкритому ринку праці. Вони майже не взаємодіють із людьми без порушень слуху, які водночас не цікавляться життям глухих осіб [4].

Налагодження комунікації між представниками цих двох культур можливе за комплексного підходу до адаптації всіх соціальних сфер для якісного життя глухих людей [3]. Саме тому дослідження проблем осіб із порушенням слуху українськими науковцями відбувається в різних контекстах. Дефектологія розглядається в працях Я. Крета, Н. Байкіної, О. Михайлової тощо. Спеціальну педагогіку ретельно вивчає І. Ляхова, спеціальну психологію – С. Роюк; Т. Богданова. Не менш важливим є розширення інформаційного поля осіб із порушенням слуху та впровадження теми їхнього життя в загальнодержавне інформаційне середовище [2]. Українські медіа досі формують хибне уявлення про людей із порушеннями слуху та залишаються майже недоступними для них.

У нашій державі життям людей, що мають порушення слуху, опікується Українське товариство глухих (УТОГ), яке почало функціонування 1933 року. Організація була створена задля об'єднання осіб із порушеннями слуху, захисті їхніх законних прав і надання цим людям допомоги в соціальній, професійній і трудовій реабілітації. Сьогодні УТОГ також утворює статус глухих осіб як всебічно інтегрованих у суспільство громадян. Для професійного навчання та працевлаштування осіб із порушеннями слуху в системі Товариства діють виробничі підприємства.

Соціальне та культурне обслуговування глухих людей в УТОГ здійснюється обласними та районними культурними закладами, а інформаційним забезпеченням осіб із порушеннями слуху займається щомісячна газета «Наше життя», що видається Товариством із 1967 року [1]. Цей часопис досі лишається єдиним в Україні друкованим засобом інформації, який висвітлює життя глухих осіб в Україні та за кордоном і надає можливість для професійної реалізації редакторів, видавців, журналістів, що мають порушення слуху. Всі випуски газети поширюються в електронному форматі на сайті УТОГ. Співпрацює часопис як з державними органами (Міністерство освіти і науки України, Міністерство молоді та спорту України, Міністерство соціальної політики України тощо), так і з навчальними закладами, громадськими, культурними та спортивними організаціями, виробничими підприємствами УТОГ. На шпальтах газети «Наше життя» систематично друкуються поетичні та прозові твори її авторів і читачів, які мають порушення слуху.

Головною редакторкою газети «Наше життя» з 1997 року незмінно лишається Н. Каменська. Версткою та дизайном цього періодичного видання та іншої книжкової продукції займається П. Моргунов. У складі редакції працюють такі талановиті журналісти, що мають порушення слуху: І. Щербанюк, А. Росинський, В. Богаєвський, Ю. Соловійова, М. Макуха та інші. Поза штатом часопис підтримують своїми матеріалами Н. Белова, М. Антипенко. Візуальному урізноманітненню газети сприяють ілюстрації Ю. Тямушкіна та фотографії В. Коротовського. Крім того, часопис постійно запрошує для співпраці нових авторів, які прагнуть реалізуватися в літературній, видавничій або журналістській галузях.

Колектив часопису забезпечує культурний розвиток глухих людей, організовуючи літературні зустрічі та семінари. На базі редакції діє первинна організація Спілки журналістів України, здійснюється підготовка і друк книжкових видань. Протягом останніх 10 років, за підтримки УТОГ, колектив газети «Наше життя» видавав численні поетичні збірки («УТОГ – світло на перехресті»),

навчально-довідкову літературу («Посібник для батьків нечуючих дітей»), навчально-методичні матеріали («Ми переконані: «Глухі можуть усе!») тощо.

Зважаючи на все вищевикладене, варто відзначити, що друковане періодичне видання здатне покращити комунікацію осіб із порушенням слуху з рештою суспільства. Газета «Наше життя» створює всі необхідні умови для творчої реалізації людей, що мають порушення слуху, а також забезпечує їх необхідною інформацією в такому ж форматі, як інші періодичні видання в Україні. Часопис сприяє соціалізації глухих людей, однак самостійно не здатен повною мірою забезпечити їхній суспільно-культурний розвиток. Для більш комплексної підтримки людей із порушеннями слуху необхідна адаптація до їхнього розуміння інших загальнодоступних інформаційних каналів.

Список використаних джерел

1. Дитина зі світу тиші: на допомогу батькам нечуючої дитини: науково-методичний посібник / уклад. : Н. А. Зборовська ; за ред. С. В. Кульбиди. Київ : Спеціальне проектно-конструкторсько-технологічне бюро Українського товариства глухих, 2011. 328 с.

2. Іванова І., Ушеренко С. Особливості соціальної роботи з людьми з порушенням слуху: досвід України і Литви. *Освіта регіону. Політологія, психологія, соціальні комунікації* : український науковий журнал / гол. ред. В. М. Бебик. Київ : Університет «Україна», 2017. № 11(46). С. 110–118.

3. Кривко Т. Люди з вадами слуху прагнуть рівності, а не жалю, – Кривко. *Громадське радіо: трансляція на YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WxdZeWkkd9w>

4. Осипенко А., Іванова І. Особливості позитивної соціалізації молоді з обмеженням життєдіяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід. Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю: *тези доповідей XVII Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 22 листопада 2017 р.* Київ: Університет «Україна», 2017. Част. 1. С. 99–102.

ЕКОЛОГІЧНА ЖУРНАЛІСТИКА: ПОНЯТТЯ, ФУНКЦІЇ, РОЛЬ

Касянчук Д. О. – студентка 4 курсу факультету філології та журналістики ВНУ імені Лесі Українки

Яблонський М. Р. – кандидат наук із соціальних комунікацій, старший викладач кафедри соціальних комунікацій ВНУ імені Лесі Українки

Екологічна журналістика («зелена») — тип журналістики, який висвітлює проблеми навколишнього середовища, аналізує вплив людини на природу та займається розповсюдженням інформації про головні події екологічної сфери.

Екожурналістика з'явилася у зв'язку з тим, що масові екологічні організації стали помітними на політичній сцені, чим і привернули увагу населення до інформації про екологічні проблеми. Дослідники виділяють декілька факторів, які сприяли появі цього напрямку:

- поява екологічних організацій
- велика кількість екологічних проблем
- відкритий доступ до інформації

О. О. Беляков називає такі функції екожурналістики: інформаційна, просвітницька, організаційна та контролююча. Перша доводить до відома споживачів інформації про екологічну ситуацію загалом, передбачає, аналізує події у сфері екології з метою застереження від імовірних ризиків. Просвітницька функція полягає в тому, щоб ознайомити аудиторію з правилами екосистеми, можливими наслідками тощо. Також пояснює і допомагає зрозуміти зв'язок дій людини та екологічних катастроф. У свою чергу, організаційна функція закликає до рішучих дій, спонукає перешкоджати процесам, які спричиняють ці катаклізми та мотивує змінюватися на користь майбутнього. Остання функція контролює діяльність установ, від яких залежить екологічний стан та забезпечує право суспільства бути достовірно інформованими про навколишнє середовище.

«Зелена» преса — окремий напрям, але при створенні матеріалу стає очевидно, що він стикається і з економічною, і з політичною, медичною та політичною сферами. Саме тому журналіст повинен бути більш ґрунтованим в різних галузях, щоб братися за екологічний напрям.

Зелена журналістика формує екологічну культуру та поведінку населення. Завдяки поширенню заміток, статей, репортажів тощо, які стосуються проблем навколишнього середовища, люди усвідомлюють свою роль: починають свідомо сприймати усі процеси навколо, розуміти свою відповідальність за, наприклад, надмірне споживання ресурсів, що неодмінно шкодить, та розуміють важливість бережного ставлення до природи. Люди повинні прагнути екологічної свідомості та зміцнювати свій зв'язок з навколишнім середовищем.

Відповідальність за процес створення екологічно-свідомого населення лежить зокрема на журналістах, які займаються висвітленням цих тем. Саме вони є провідниками світу незрозумілої, окрім фахівців, науки до простого читача ранкової стрічки новин. Вміння працювати з фактами, аналізувати їх, пояснювати — один з найголовніших факторів створення хорошого екоматеріалу.

Екологія, як відомо, не має державних кордонів, як, наприклад, у випадку з вибухом на Чорнобильській АЕС, наслідки якого до цих пір відчутні не тільки в Україні та сусідніх країнах, а й у всій Європі. Зараз, під час війни, українське довкілля зазнає величезних руйнувань з боку Росії. Випускаючи незліченну кількість ракет, армія РФ не тільки руйнує наше життя зараз, а й унеможливорює його на наступні десятиліття.

Росія знищує наше видове різноманіття рослин і тварин, які занесені до Червоної книги; нищить наші ліси та степи; запускає снаряди, які влучають в інфраструктуру, забруднюючи повітря небезпечними речовинами. Також необхідно згадати про окупацію АЕС і як Росія своїми діями погрозувала усій Європі екологічною катастрофою.

Фахівці у сфері екологічної журналістики не сидять на місці, а роблять усе можливе, щоб про наслідки цих вчинків знав увесь світ. Вони постійно збирають, аналізують та поширюють інформацію про екозлочини. Також журналісти пояснюють людям простими словами чому, наприклад, через вторгнення Росії процес зміни клімату значно пришвидшився або чому навіть непрацююча атомна станція може нести небезпеку.

Таким чином зрозуміло, що екологічна тема в ЗМІ — важлива та складна, вона викликає в населення іноді загострену реакцію, адже тема пов'язана напряму зі здоров'ям та життям людей. Саме тому журналіст-еколог повинен розуміти мову науки, вміти аналізувати та правильно висвітлювати матеріал. Екологічна свідомість світу розвивається значною мірою завдяки екологічній журналістиці, яка мотивує людей вибудовувати правильні стосунки з навколишнім середовищем.

Список використаних джерел

1. Беляков О. О. Комунікація як інструмент екологічної політики (на прикладі порівняльного досвіду України та Німеччини). Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к. філол. н. за спец. 10.01.08 – журналістика. Ін-т журналістики Київ. ун-ту імені Тараса Шевченка, Київ, 1999.

2. Беляков О. О. Сучасні проблеми екологічної журналістики [Електронний ресурс] URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/81093/31-Belyakov.pdf?sequence=1>.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМАТІВ ТА ЖАНРІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ТРЕВЕЛ-ЖУРНАЛІСТИКИ

Костюк А. К. – студентка 4 курсу факультету філології та журналістики ВНУ імені Лесі Українки

Рожило М. А. – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри соціальних комунікацій ВНУ імені Лесі Українки

Тревел-журналістика – малодосліджений особливий формат у журналістиці, спрямований на висвітлення інформації про подорожі у контексті географічного, культурного, історичного розмаїття конкретної місцевості.

Сьогодні тревел-напрямок формує у людей відчуття національної самосвідомості, знайомить із різними нащадками культур та ментальностей. Цей вид журналістики дає можливість аудиторії ознайомитися із особливостями країни або окремого міста, яке вона планує відвідати. Також важливою функцією є організація дозвілля глядачів та можливість розширення інтелектуальних особливостей людини. Перевагою тревел-журналістики над іншими видами є варіативність подачі інформації з поєднанням художніх засобів та відмежовування від стандартів ЗМІ, що забезпечує розважальний контент.

Теоретичну базу вивчення подорожньої тематики у засобах масової інформації склали дослідження українських фахівців С. Белькова, М. Варич, О. Юферевої, Ю. Полежаєв та інші.

У своїй роботі «Теоретичні проблеми дослідження сучасного тревелогу» вчений О. Александров наголошує, що тревелог, або подорожній нарис – жанр, в якому усвідомлюється національна ідентичність та активізується в епохи самоствердження нації [1].

Особливість тревел-журналістики розмежовується її різноманітністю жанроутворюючих форм. Зокрема, вчені І. Печеранський, В. Катренко виокремлюють:

- ✓ Найпопулярніший – тревел-репортаж – особливістю цього жанру є здатність журналіста надати читачеві відчуття присутності;
- ✓ Подорожній нарис – художньо-публіцистичний жанр, що є описом подій, пригод, зустрічей з різними народами, з якими стикався автор під час своєї поїздки. Автор стає оповідачем, дозволяючи читачам стати співучасниками поїздки та відчутти усі складності вояжу разом;
- ✓ Рекомендація – це аналітичний жанр, основою змісту якого є передова програмна інформація, схожа за своєю метою на путівник [2].

Вказані вище жанри повинні підтверджуватись нетекстовим матеріалом – відео, фотографіями, рисунками, задля фактичного підтвердження висловів журналіста.

Туризм в Україні посідає вагомий роль як в економічному, так і культурному житті країни. Згідно з рейтингом Всесвітньої Організації Туризму, Україна займає 8 місце у світі за кількістю туристичних візитів, тому українська журналістика про подорожі стає все більш популярною і поширюється у геометричній прогресії, це пов'язано, насамперед, з розвитком технологічних здобутків людства, а також необхідністю розповсюдження надбань нашої держави. Кожна людина, яка має телефон з камерою, здатна написати про подорож, проте мало просто зняти, цей продукт повинен бути цікавим та неповторним.

На українському ринку тревел-інформації популярності набувають саме тревел-шоу. Прикладом є «Світ навиворіт з Дмитром Комаровим», «Орел і Решка», «Ле маршрутка», «Вдома краще» та інші.

Основною ідеєю тревел-шоу «Світ навиворіт з Дмитром Комаровим» є розповідь про найвіддаленіші та маловивчені регіони нашої планети. Автор проєкту описує той бік життя країни, який залишається поза увагою туристами. Цікавим моментом є кількість знімальної групи – участь в програмі беруть ведучий Дмитро Комаров, а також оператор Олександр Дмитрієв. Прем'єра програми про мандри «Орел і Решка» відбулась ще у 2011 році, проте і досі не втрачає своєї актуальності. Телепрограма розповідає про визначні місця різних країн від сходу до заходу. Двоє ведучих підкидають монету і дізнаються, кому випаде «решка» і можливість використати тільки 100 доларів, а кому пощастить витратити значну кількість грошей.

Також телеведучий є автором тревел-програми «Мандруй Україною з Дмитром Комаровим». Це проєкт про експедицію Україною. Він розкриває туристичний потенціал нашої держави. Ведучий мандрує не маловідомими та майже недоступними місцями, а туристичними стежками найкращих локацій України.

Телеведуча Леся Нікітюк придбала та стилізувала маршрутку «Богдан» і разом з водієм мандрують Україною. «Le Маршрутка» – проєкт, що познайомить з історіями українців і прокладе маршрути для подорожей нашою країною.

YouTube-шоу «Вдома краще» Женя Синельников запустив, щоб показати як Україна виглядає очима туристів і розповісти про популярні і маловідомі місця. Загальну цінову політику автор визначає за індексом борщу – середньою вартістю цієї страви.

Таким чином варто наголосити, що тревел-журналістика має різноманітні формати та жанри, а також безліч напрямків реалізації. Сегмент української тревел-журналістики заповнюється, проте ще не достатньою мірою, а ситуація повномасштабного вторгнення РФ в Україну унеможливила активне створення та просування тревел-контенту. Однак, прогнозовано, після перемоги України актуалізується така потреба. Отже, окреслена тема має перспективи вивчення, зокрема, в контексті нових форм, жанрів, методів, платформ просування тревел-контенту.

Список використаних джерел

1. Александров О. Теоретичні проблеми дослідження сучасного українського тревелогу. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. Львів, 2018. Вип. 43. С. 48–56.

2. Печеранський І., Катренко В. Характеристика жанрів тревел-журналістики. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*. 2019. № 2 (1). С. 33–41.

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА СПРИЙНЯТТЯ РЕКЛАМНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ

Кутенець А. В. – студентка 4 курсу факультету філології та журналістики ВНУ імені Лесі Українки

Рожило М. А. – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри соціальних комунікацій ВНУ імені Лесі Українки

Нині неможливо уявити своє життя без засобів масової інформації (далі – ЗМІ). Вони проникли у всі сфери життєдіяльності людей і найчастіше є одним з головних факторів соціалізації, поряд із сім'єю та освітніми установами, тим самим виправдовуючи свою неофіційну назву «четверта влада». Інформація, що виходить із джерел ЗМІ, глибоко проникає у свідомість та формує певні установки, стереотипи, думки. Після того, спираючись на отримані дані, індивідууми і вибудовують своє ставлення до навколишньої дійсності.

За допомогою рекламних повідомлень потенційний споживач не лише отримує інформацію про товар чи послугу, воно також транслює та формує потрібні для неї чоловічі та жіночі образи. Гендерні стереотипи в рекламі можуть негативно впливати на процес гендерної ідентифікації особистості, а отже й на їхній стиль та спосіб життя. Традиційні гендерні стереотипи часто зображують спотворений образ

чоловіка та жінки та зневажливе ставлення до протилежної статі, що у майбутньому може перерости у такі соціальні проблеми як домашнє насилля, сексуальні домагання, нерівність в оплаті праці тощо[2].

Нині проблема впливу гендерних стереотипів на сприйняття рекламного повідомлення залишається мало дослідженою в науковій літературі сучасності.

Безумовно, гендерне сприйняття реклами має специфічні особливості. Одне й те ж саме рекламне повідомлення абсолютно по-різному сприймається чоловіками та жінками. Наприклад, соціальна реклама знаходить більший емоційний відгук у жінок. Тому в ній практично завжди користуються гендерним стереотипом, це допомагає краще доносити справжнє послання реклами. Тому, коли йдеться про проблеми у сім'ї, акцент роблять на жіночій аудиторії, а якщо справа стосується бізнесу – на чоловічу: «ми платимо податки – ми будемо наше майбутнє» [3, с. 111].

Стереотипом називають схематичний стандартизований образ або уявлення, який «економить» наші ресурси в процесі оцінювання [1, с. 4].

Виразно та яскраво гендерні стереотипи простежуються у сприйнятті комерційних рекламних повідомлень. Наприклад, у глянцевиx виданнях найбільше помітні відмінності. У жіночих виданнях публікуються фотографії молодих, симпатичних, успішних та усміхнених жінок і жінок з дітьми, так як для читацької аудиторії ці образи найбільш бажані, переважна більшість хоче бачити себе в них.

Реклама кожного товару чи послуги супроводжується фотографіями, детальним описом товару з перерахуванням найбільш важливих та вигідних для споживача показників. Такі рекламні тексти написані простою та зрозумілою мовою. Складна термінологія з'являється вкрай рідко, тільки якщо йдеться безпосередньо про нові технології. Часто описується поширена життєва ситуація та пропонується її вирішення.

Для «чоловічої» реклами використовується грубіша лексика, а також спеціалізовані терміни, особливо, якщо йдеться про автомобілі, техніку, спорт. Що стосується фотографій, то на них зображені успішні чоловіки з бізнес-сфери та чоловіки в суспільстві жінок з сексуальним підтекстом. Характерною особливістю є те, що чоловік знаходиться на знімку вище жінок, щоб підкреслити силу та авторитет. У таких журналах частіше рекламують не окремі товари, а компанію, яка їх виготовляє. Основними критеріями, за якими чоловік-читач зацікавиться рекламою, є практичність, надійність, статусність. На зображенні буде неконкретний товар, а абстракція, пов'язана з особливостями компанії.

У сучасній телерекламі яскраво виражений «поділ» між чоловіком та жінкою. У телерекламі жінка займає роль домогосподарки, або є представником б'юті та фармацевтичної сфер, чогось несерйозного та мінливого, у той час, коли образ чоловіка існує здебільшого у політичній та технічній сфері, де все суворо, чітко, розумно.

Гендерний стереотип маскуліності, що досить часто відображається в рекламі, сьогодні, як не дивно, служить ще більшому включенню у владні стосунки. Потрібно відмітити, в більшій масі право на ініціативу і втручання в приватне життя не лише в рекламі, а й взагалі в суспільстві сьогодні належить чоловікам. Таким чином, лєвова частка успіху жінки залежить від її вміння підлаштувати свою поведінку під очікування і бажання чоловіків [3, с. 113].

Завдання фахівця з реклами – виявити всі можливі стереотипи потенційних покупців та скоригувати їх за допомогою впливу: позитивні – посилити, негативні – послабити чи нейтралізувати, а нейтральні перетворити на позитивні.

Нейтралізувати гендер можна декількома способами, наприклад, використовувати парні чи групові знімки або безпосередньо звертатися до кінцевого покупця, концентрувати увагу на продукті, його властивостях та перевагах. Наразі реклама найчастіше спрямована на масового адресата, з урахуванням традицій та цінностей, які притаманні цій групі. Але кількість гендерних стереотипів величезна, тому потрібно ставитися до них особливо ретельно.

Таким чином, ефективність рекламного повідомлення, здебільшого, передбачає продаж не лише товару, але й способу життя, й залежить від орієнтації на гендерні стереотипи, які в свою чергу, можуть негативно впливати на стиль та спосіб життя людини. Адже досить часто гендерні стереотипи часто зображують спотворений образ чоловіка та жінки та зневажливе ставлення до протилежної статі, що у майбутньому може перерости у такі соціальні проблеми як домашнє насилля, сексуальні домагання, порушення правопорядку тощо. Від того, ідентифікує потенційний споживач власне життя із запропонованою йому ситуацією або ідентичністю в медіа чи ні, залежить успіх рекламного повідомлення.

Список використаних джерел

1. Бежнар Г. П. Гендерні стереотипи в рекламі. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 2021. Вип. 32. С. 3-7.
2. Мосейчук Т. А. Подолання гендерних стереотипів у рекламі: соціальний проект. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». 2021. 76 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/42757/3/Mosiichuk_bakalavr.pdf (Дата звернення: 22.10.2022).
3. Согорін А. А. Вплив реклами на норми та гендерні стереотипи споживачів. *Габітус: Спеціальні та галузеві соціології*, 2018. Вип. 6. С. 110-114.

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЖІНОЧОЇ ПРЕСИ В УКРАЇНІ

Сенатор Є. Ю. – студентка 4 курсу факультету філології та журналістики ВНУ імені Лесі Українки

Теребус О. Л. – канд. філол. наук, доцент кафедри соціальних комунікацій ВНУ імені Лесі Українки

Потреба в читанні глянцевого журналу із кожним днем зростає, оскільки дедалі більше людей намагаються абстрагуватись від буденності, прагнуть до нових знань та самоідентифікації. У сучасних умовах існування значної кількості глянцевого видання та підходів до їх вивчення створює труднощі при побудові єдиної загальної концепції. Виокремлення основних тенденцій та історичних підстав виникнення періодики для жінок дасть змогу зрозуміти мету, структуру і спрямування видання розглянутого сегменту. Метою публікації є визначення типологічних характеристик, особливостей становлення та розвитку спеціалізованих періодичних видань для

жінок в Україні. Велика кількість наукових праць українських дослідників (О. М. Сушкова, В. А. Передирій, Н. М. Сидоренко, І. М. Мудра, О. М. Кіца) свідчать про актуальність теми ще з періоду виникнення жіночих часописів.

До сьогочасного рівня видання, спрямовані на жіночу аудиторію, пройшли безліч етапів розвитку та мають власну історію виникнення, що сформувалась під впливом різних культур та періодів. Відповідно до результатів досліджень О. М. Сушкової, історія жіночої преси в Україні розпочалась із часопису «Лада» у 1853 році, однак лише з 1925 року, у журналі «Нова Хата», який був спрямований на інтелігентну жіночу аудиторію, вперше з'являються наближені до європейського рівня стандарти [3, с. 18]. За низкою досліджень І. М. Мудрої та М. О. Кіци можна виокремити ряд особливостей, що були характерні для перших жіночих часописів: здебільшого їх існування було нетривалим; редакторами, авторами, рецензентами були лише жінки; видання насамперед ставили за мету культурно-просвітницьку діяльність; переважно друкувалися за кошти читачок [2, с. 47].

Поширення феміністичних ідей стало однією із передумов виникнення жіночої періодики, тому у радянські часи саме трудова біографія та професійна діяльність жінки була в центрі уваги у виданнях розглянутого сегменту. У 1868 році з'явився часопис «Русалка», який ставив за мету висвітлювати значення освіти жінки, оскільки потреба в появі жіночих видань здебільшого диктувалась суспільними потребами, формуванням місця та ролі жінки у процесах функціонування соціальної системи: від продовжувачки роду до вільної, незалежної особистості. У своїх наукових працях дослідниця О. М. Сушкова доводить, що жіноча преса також сприяла розвитку діяльності різних громадських організацій, тому видання, спрямовані на жіночу аудиторію, не лише привертати увагу до важливості жінки у суспільстві, але й сприяли єднанню та поширювали ідею жіночого руху [3, с. 27]. Історичні події вплинули на становлення спеціалізованих періодичних видань та стали підґрунтям для їх розвитку, однак вчені також пов'язують особливості появи та функціонування таких видань із низкою інших елементів: яскраві ілюстрації, якісна поліграфія, легкість подання матеріалу тощо.

З періоду появи жіночих видань на теренах України чимало наукових праць українських дослідників було присвячено основним тенденціям та провідним ідеям преси для жінок, проте у дослідженнях науковців вони значною мірою різняться одне від одного. В. Д. Демченко доводить, що світ глянцевого журналу оманливий, у ньому відсутній біль, безвихідь, труднощі, вони лише «занурюють» читачок у світ ілюзій та гламуру [1, с. 10]. Глянцеві видання повсякчас уникають складних суспільно-важливих тем і значущих проблем та, не зважаючи на події в країні, продовжують висвітлювати теми, що пов'язані з індустрією моди та краси. Попри все, жінки продовжують читати видання розглянутого сегменту та прагнути до того рівня життя, які транслують модні журнали.

Більшість глянцевого видання є змішаними за типом і поєднують у своїх публікаціях масові різновиди, що спрямовані на висвітлення стилю життя жінок, тому в українському наукознавстві в аналізі глянцевого журналу переважають саме fashion, lifestyle та travel-видання, які впродовж років зуміли поєднати на своїх сторінках найрізноманітніші тематичні рубрики, як-от: мода, стиль, стосунки, здоров'я, кар'єра, хобі, відпочинок. З періоду появи в Україні глянцевого видання поділились на: ліцензійні журнали від міжнародних видань, які представляють

іноземні журнали на теренах України, але створюють власний унікальний контент, та власне українські видання, спрямовані на висвітлення індустрії моди та краси нашої країни. Саме транснаціональні міжнародні журнали, створені за підтримки міжнародних європейських корпорацій, завжди займали провідне місце на українському ринку, серед них: Vogue, ELLE, Cosmopolitan, Harper`s Bazaar, L`Officiel, Marie Claire та інші. Для власної популяризації значна кількість видань нині використовує сучасні методи розвитку, а саме: інформаційні розсилки, сторінки у соціальних мережах, створення онлайн-журналів тощо.

Здебільшого у жіночих виданнях домінують позитивні емоції та оптимістичний погляд на навколишній світ. Про інтелектуальний рівень таких видань можна сперечатися, проте слід пам'ятати, що у них є свої завдання та функції, тому не варто їх сплутувати із енциклопедіями, науковими журналами чи книгами, що спрямовані власне на інтелектуальний розвиток особистості.

Отже, період появи жіночої періодики дав можливість становлення глянцевого видання в Україні та дав поштовх для їх майбутнього розвитку. Сучасна українська журнальна періодика для жінок також завдячує своїм існуванням відомим зарубіжним попередникам. Різноманітність існуючих думок щодо ідей та тематичного спрямування жіночої преси пов'язана з тим, що гляцеві журнали повсякчас пропонували потрібну споживачам інформацію через візуальні та словесні форми, однак поява нових методів популяризації сучасних видань викликала нові запити і проблеми для наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Демченко В. Д. Феномен жіночого глянцевого часопису: особливості читачького сприйняття. *Наукові записки*. Київ: Інститут журналістики, 2002. Т. 8. С. 9–13.
2. Мудра І. М., Кіца М. О. Еволюція українських жіночих журналів. *Молодий вчений*. 2018. № 6 (1). С. 45–49.
3. Сушкова О. М. Періодичні видання для жінок в Україні: динаміка розвитку та концептуальні особливості : навч. посібн. Суми: СумДУ, 2009. 144 с.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ З 2014 ПО 2022 РОКИ

Стрижеус Д. О. – студентка 4 курсу факультету філології та журналістики ВНУ імені Лесі Українки
Яблонський М. Р. – кандидат наук із соціальних комунікацій, старший викладач кафедри соціальних комунікацій ВНУ імені Лесі Українки

Інформація також є зброєю. У сучасній війні зловживання інформацією може призвести до жертв. По цій причині закони України «Про правовий режим воєнного стану» передбачають у статті 8 можливість втручання в діяльність засобів масової інформації та обмеження поширення певної інформації. Закон «Про затвердження

Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» та відповідний Указ передбачають обмеження свободи слова, визначені статтею 34 Конституції України.

Багато журналістів з усього світу приїжджають, щоб стежити за війною в Україні. Крім досвідчених військових кореспондентів, які пройшли гарячі точки, в Україні працює чимало тих, хто робить це вперше.

До 2014 року, коли почалася українсько-російська війна, військових кореспондентів в Україні не готували. Натомість вони були і працювали в гарячих точках світу. Бійці українських ЗМІ здобували досвід самотійно, виключно на практиці та розраховували лише на підтримку редакції. Їхні колеги з представлених в Україні міжнародних медіакомпаній отримали страховку та регулярно проходили спеціальні курси, на яких максимально моделювалася бойова ситуація. Однак вони також померли.

З початку повномасштабного вторгнення росіяни вбили 19 журналістів. Такі дані наводить Інститут масової інформації. В період виконання службових обов'язків загинули 8 представників ЗМІ: 5 іноземних журналістів і 3 українські.

Оператор прямого телеканалу Євген Сакур загинув 1 березня від ракетного обстрілу телевежі в Києві. 13 березня на блокпосту в Ірпені росіяни застрелили кореспондента «Документалістики та часу» Brenta Рено.

Тому складно переоцінити працю кореспондента під час війни. Саме журналісти можуть оприлюднити окремі факти військових злочинів і гуманітарних катастроф, привернувши увагу міжнародної спільноти.

Зазначу, що об'єктивна і твереза оцінка ризиків; поглиблена підготовка, яка враховує всі можливі загрози, набуття навичок першої медичної допомоги є обов'язковою умовою роботи журналістів та всіх, хто здійснює зйомку.

Важливо знати, що вмінь з журналістської безпеки та знань може бути недостатньо для забезпечення прийнятного рівня безпеки під час поточного масштабного військового конфлікту в Україні.

Також триває війна в інформаційному просторі. Російські провладні ЗМІ публікують сотні новин, у яких спотворюють факти чи вигадують власну реальність. Без посилань на достовірні джерела ЗМІ пишуть, що Україна відстрілюється. Бажання громадян жити в незалежній державі також називають ознакою нацизму.

Натомість журналісти, які дотримуються стандартів і оперують лише підтвердженими фактами, спростовують російські фейки.

Сьогодні безпека журналістів не завжди гарантується воюючими сторонами, навіть коли цього вимагає міжнародне право, тому що багато радикальних груп і деякі країни відкрито зневажають такі угоди. Оскільки кореспонденти та їхні помічники, виконуючи свій професійний обов'язок щодо інформування громадськості, постійно наражаються на численні ризики в зоні бойових дій, їхні роботодавці повинні надавати їм усіляку підтримку, включаючи страхування, пільги та гарантії, допоміжні контакти з місцевими та військове начальство.

Сьогодні цінність такого специфічного продукту, як реальна та оперативна інформація, зростає в геометричній прогресії. На телебаченні, радіо, в газетах і журналах більшість публікацій складається з журналістських матеріалів та інформаційних жанрів. Репортаж залишається основним жанром протягом кількох десятиліть. Але прискорення суспільних процесів викликало зміни в жанрах публіцистики.

Специфіка новин на військову тематику полягає в тому, що журналіст передає інформацію громадськості, безпосередньо з вражень від спостереження, коли події розгортаються і ніхто не може встановити, чим це закінчиться і якими будуть наслідки.

Новини навіть в епоху Інтернету є і залишаються основою журналістики. Тому для їх відбору та представлення особливого значення набувають адекватні та перевірені правила, які гарантують якісну журналістику.

Отже, журналісти у час війни важливі, а їх робота потрібна і відповідальна. Журналісти та ЗМІ повинні бути відповідальні не лише за достовірність поширеної інформації, а й за можливі наслідки її розголошення з боку безпеки. І на кінець, деякі стандарти журналістики в умовах бойових дій небезпечні як для життя та здоров'я журналістів, так і оточуючих, а деякі можуть завдати шкоди безпеці держави.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 48. 650 с.
2. Закон України «Про друковані засоби масової інформації в Україні». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 1. С. 1.
3. Закон України «Про телебачення та радіомовлення» від 21.12.1993. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 10. 43 с.
4. Закон України «Про інформаційні агентства» від 28.02.1995. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1995. № 13. 83 с.
5. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. 141 с.
6. Закон України «Про державну підтримку ЗМІ та соціальний захист журналістів» від 23.09.1997. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1997. № 50. 302 с.
7. Воєнна доктрина України. № 390/2012 § розд. II 2015.125 с.
8. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. № 995_153 § розд. I. 34 с.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ПОДКАСТУ

Тимченко А. В. – студентка 4 курсу факультету філології та журналістики ВНУ імені Лесі Українки

Теребус О. Л. – канд. філол. наук, доцент кафедри соціальних комунікацій ВНУ імені Лесі Українки

Подкаст або підкаст – це цифровий медіафайл або серія таких файлів, що поширюються через Інтернет для відтворення на портативних медіаплеєрах або персональних комп'ютерах. Зазвичай за змістом подкаст – жанр розмовний. З точки

зору змісту це можуть бути радіопрограми або радіошоу, аудіовистави, вистави, у тому числі інтерв'ю, лекції, бесіди, розповіді, тощо. Можна сперечатися про деталі, але головна особливість подкасту – можливість слухати «на вимогу», тобто тоді, коли це потрібно слухачеві. Цей спосіб розповсюдження аудіо та відео через Інтернет дозволяє будь-кому створювати подкасти.

Подкастинг почав широко використовуватися в освіті, де вчителі в навчальних закладах могли викладати у формі завантажуваних звукових файлів. Відомі також приклади використання подкастів у музеях.

59% людей сьогодні витрачають більше часу на подкасти, ніж на соцмережі, а 66% – більше, ніж на телевізор.

Подкаст – це формат аудіотрансляції в Інтернеті, який можна слухати на сервісах потокового аудіо (наприклад, iTunes та Spotify) чи на різноманітних сайтах. На відміну від відео чи текстів, подкаст не вимагає зорового залучення, а отже, споживати його набагато простіше [1].

Аудіоформат не вимагає великих фінансових витрат, але маркетинговий аналіз варто провести так само ретельно, як і під час запуску будь-якого іншого продукту. Для запису подкасту в першу чергу необхідна техніка – мікрофон, звукова карта, рекордер, поп-фільтри, навушники та програмне забезпечення. Записувати та редагувати подкасти можна за допомогою спеціальних програм, серед яких є як безкоштовні (Audacity, GarageBand), так і платні (Adobe Audition).

Існують також безліч мобільних програм для монтажу звуку: Garage Band, Аудіоредактор та Music Editor. Для обробки звуку є кілька базових інструментів, на які варто звернути увагу на початку: еквалізація, компресія та видалення дефектів [2].

Базова обробка звуку включає:

- Чистка шумів (вони будуть навіть якщо записувати подкаст у студії);
- Чистка від «вдихів» та «видихів» (вони можуть псувати загальну картину подкасту);
- Склейка частин, чищення зайвих пауз;
- Накладення звуку фону.

На сьогодні існує багато ресурсів, де можна знайти музичний фон для подкасту. Наприклад, на Soundcloud та Bandcamp можна знайти музику для комерційного використання з відкритою ліцензією. На ресурсі Premium Bit можна придбати ексклюзивні звукові доріжки.

Залежно від якості звуку та частин, тривалості самого подкасту та музичної підкладки обробка звуку для подкасту може зайняти від години до дня роботи (без урахування навчання роботи з програмами) [3].

Платформ для розміщення подкастів існує безліч. Серед найпоширеніших:

- Telegram-канали;
- SoundCloud (онлайн-платформа та сайт для поширення оцифрованої звукової інформації, що володіє функціями соціальної мережі);
- Anchor (сервіс для зберігання подкастів), нього вже Spotify, Google Podcasts, Apple Podcast;
- YouTube.

При завантаженні готового матеріалу необхідно оформити свій профіль і

створити обкладинку для подкасту. Це можна зробити за допомогою Photoshop, Canva або у будь-якому іншому графічному редакторі.

Сучасні подкаст-хостинги дозволяють зробити спеціальний тип епізоду – трейлер. Це випуск, який завжди буде зверху в списку, він виділяється пунктом Trailer. Зазвичай це невеликий аудіозапис на 1–3 хвилини, в якому автор розповідає про основну ідею. Трейлер допоможе слухачеві зрозуміти, чи хоче він слухати ваш подкаст чи ні [4].

Повноцінний сайт для подкасту не потрібен – фахівці рекомендують зробити сторінку з коротким описом та посиланнями на всі платформи, де його можна послухати. На таку сторінку легко покликатись, щоб не додавати до кожного нового випуску велику кількість посилань. Це може бути корисно, якщо автор планує просувати подкаст за допомогою платних каналів, наприклад, запустити таргетовану рекламу в соціальних мережах та контекстну рекламу.

Список використаних джерел

1. Старк С. Как записать подкаст: пошаговая инструкция 2022. iLounge. URL: <https://ilounge.ua/review/kak-zapisat-podcast-instruktsiya-2022> (дата звернення: 18.10.2022).

2. Старк С. Як записати подкаст: покрокова інструкція 2022. iLounge. URL: <https://ilounge.ua/ua/review/kak-zapisat-podcast-instruktsiya-2022> (дата звернення: 18.10.2022).

3. Як створити подкаст, який слухатимуть • MediaLab Online. MediaLab Online. URL: <https://medialab.online/news/pidkast/> (дата звернення: 18.10.2022).

4. Як створити подкаст. Adobe. URL: <https://www.adobe.com/ua/creativecloud/video/discover/make-a-podcast.html> (дата звернення: 18.10.2022).

ОБРАЗ ЖІНКИ У ЗМІ ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Чуйко А. В. – студент 4 курсу факультету філології та журналістики ВНУ імені Лесі Українки

Теребус О. Л. – канд. філол. наук, доцент кафедри соціальних комунікацій ВНУ імені Лесі Українки

Після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року образ жінки у ЗМІ зазнав значних змін. Усі українські медіа перейшли суто на воєнний формат. І оскільки до війни образ жінки формувався під впливом гендерних стереотипів та сексизму, нині така тенденція модернізувалась та прив'язала інші ролі жіночій статі, які можуть на рівні конкурувати із чоловічими.

Розгляд проблеми варто починати із історичного бекграунду, який формувався століттями. Оскільки війни в Україні та світі відбувались ще до наших часів, образ жінки у призмі войовничості формувався ще дуже давно. Як розповідає Світлана

Алексієвич у своїй книзі «У війни не жіноче обличчя», після будь-яких війн жінки зустрічаються не лише із невизнанням своєї ролі та свого внеску, а й з осудом, ворожим непорозумінням. Під час бойових дій стереотипи поступово відступали, жінки і чоловіки ставали партнерами, кожен із яких самовіддано виконував власну роль. Але патріархальне суспільство жадало чоловіків-переможців і не було готовим дивитися в очі жінкам, які також пліч-о-пліч боронили свою державу, і яких це ж суспільство саме відправило на війну. Чоловіків усе влаштовувало у цій ситуації і вони не стали на захист жінок.

Нині українські жінки так само, поряд із чоловіками, беруть участь у захисті Батьківщини. Минуло понад півстоліття, але й зараз вони змушені боротися не лише із ворогом, а й з гендерними стереотипами. Тому аналіз і розуміння гостроти гендерної проблематики теми «жінка та війна» у історичній парадигмі, допоможе не лише засвоїти уроки минулого, а й не повторити їх у майбутньому [1].

За даними дослідників Інституту масової інформації, станом на 10 червня 2022 року, через повномасштабне російське вторгнення в Україну в українських медіа суттєво змінився гендерний баланс. В середньому онлайн-медіа посилаються на жінок-експерток лише в 16% матеріалів, а чоловіків – у 84%. Якщо розглядати попередні дослідження, цей показник упав на 7%. Це пояснюється тим, що нині у медіа досить популярна тенденція цитувати військових експертів, посадовців Офісу Президента або ж очільників обласних військових адміністрацій. Усі вони, як правило, є чоловіками, тому гендерний баланс та присутність жінки у ЗМІ після початку війни дуже порушився [2].

Аналізуючи українські медіа сьогодні, експерти виділили декілька сталих ролей, які нині жінки займають в суспільстві на період війни. Перш за все, це звичайно *«жінки-воїни»*, які на рівні із чоловіками захищають на фронті рідну Батьківщину та відвойовують свободу. Матеріали на такі теми почали надходити у медіасферу не досить швидко, адже тих, хто міг би розповісти свою історію, було не багато. Але після звільнення військовослужбовиць з полону, такий образ у ЗМІ почав більше поширюватись.

До того ж, крім тих, хто воює, є й ті, хто допомагає у тилу. *«Жінка-волонтер»* – також досить поширений образ в українських медіа. Історії жінок, які нині знаходяться не тільки в Україні, а й в усьому світі, заповнили простір ЗМІ. Нелегкі долі, але сильний дух і підтримка своєї країни дуже зворушують читача та допомагають не впадати у відчай. На рівні із ними у медіа також трапляється образ *«жінки-митингувальниці»*. У багатьох куточках планеті жінки намагаються допомогти світові почути про війну в Україні.

Крім надихаючих жіночих образів у ЗМІ під час війни набули розголосу *жінки, що пережили згвалтування*. На жаль, одним із жахливих злочинів російських солдатів на нашій землі є насилля над жінками. Тому розголос у медіа таких речей є надто важливим зараз. Поодинокі тексти про згвалтування були і до вторгнення, але тепер вони стали значно поширенішими [3].

Отже, війна в Україні внесла свої корективи в українські медіа. ЗМІ почали використовувати нові образи жінок та поширювати проблеми, з якими вони зіткнулись під час війни. Та все ж позбутись нерівноцінного поділу гендерних ролей не вдалось. Жінки, які воюють та захищають нашу країну, не можуть на рівні конкурувати із експертами-чоловіками, які нині заповнили повоєнні медіа. Звісно,

розголос жіночої статі набув набагато більших масштабів, але, щоб не було проблеми з гендерним балансом, українські ЗМІ повинні слідкувати за присутністю жінок у медіа та не допустити розвитку нерівностей.

Список використаних джерел

1. Алексієвич С. У війни не жіноче обличчя. Харків: Віват, 2015. 400 с.
2. Гендерний баланс та війна. Моніторингове дослідження за другий квартал 2022 року. Інститут масової інформації. 2022. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/gendernyj-balans-ta-vijna-monitoringove-doslidzhennya-za-drugyj-kvartal-2022-roku-i46126>.
3. Примич М. Войовниця, волонтерка, активістка: як змінився образ жінки в українських медіа після повномасштабного російського вторгнення (студентське дослідження). Часопис «Медіакритика». 2022. URL: <https://www.mediakrytyka.info/ohlyady-analytyka/voyovnytsya-volonterka-aktyvistka-yak-zminyvsya-obraz-zhinky-v-ukrayinskykh-media-pislya-povnomasshtabnoho-rosiyskoho-vtorhnennya-studentske-doslidzhennya.html>.

МІСЦЕ ФОТОРЕПОРТАЖУ В СУЧАСНІЙ ФОТОЖУРНАЛІСТИЦІ

Юфан О. М. – студентка 4 курсу факультету філології та журналістики ВНУ імені Лесі Українки

Жванія Л. В. – канд. філол. наук, доцент кафедри соціальних комунікацій ВНУ імені Лесі Українки

Фоторепортажем в іноземних ЗМІ часто називають один з видів журналістики – зображальну журналістику. Це не є помилкою, адже в сучасному інформаційному просторі визначення жанрів є настільки нечіткими, що сам фоторепортаж можна розглядати по-різному: як жанр, як метод зйомки і як окрему інформаційну світлину [3].

Якщо аналізувати фоторепортаж як спосіб знімання – це діяльність, якою займається фотограф (найманий чи фрілансер) або команда фотографів, організована в агентство, продукт якого, опублікований на сторінках серійного видання (газети, журналу чи онлайн-ЗМІ). Зазвичай фоторепортаж починається із зображення великого розміру, за яким слідує серія менших світлин, які досліджують деталі події шляхом наближення та перемикання фокусу, кадрування та зміни напрямку [5].

Історія фоторепортажу починається ще у другій половині XIX століття. Перший фоторепортаж був відзнятий Р. Фентоном під час Кримської війни 1853–1856 роках. Знімання було розтягнуте в часі, серія світлин мала спільну тему, динаміку і розвиток подій. Сьогодні швидкість передачі повідомлень в ЗМІ займає перше місце в масовій комунікації. Оскільки фоторепортаж вимагає багато зусиль та велику

кількість часу, він фактично зник з нашого інфопростору або трансформувався в інші форми чи жанри.

Для масового читача мета фоторепортажу як жанру полягає в тому, щоб об'єктивно розповісти історію відповідно до всіх стандартів журналістики за допомогою світлин. Саме через таке нечітке визначення фоторепортаж легко прирівняти до будь-якого іншого жанру зображувальної журналістики і до фотожурналістики в цілому. Немає єдиного правильного способу розповісти історію за допомогою зображень: декілька світлин можуть доповнити текст, але одне драматичне фото також може стати коментарем до окремої людини, події чи культури [6]. Тому одну світлину загального плану, на якій можна чітко розглянути всі деталі (наприклад фото зроблене камерою 360°) також можна віднести до репортажу.

Всесвітньо відома фотомисткиня Г. Нері поділяє сучасну зображальну журналістику на три складові:

- новинна – зйомка повсякденних подій, в якій зображення є лише доповненням до новини, що допомагає читачу не лише уявити, але й побачити нарисане;
- репортажна – подібна до новинної, але розтягнута в часі приблизно на тиждень. Матеріал містить тему, що розвивається, тому протягом декількох днів доповнюється новими ілюстраціями;
- документальна – майже те саме, що репортажна, але має чіткі часові рамки та редакторські вимоги. Світлини можуть бути зроблені в різні дні та в різних місця, але повинні бути об'єднані спільною темою.[1]

З цієї класифікації можна зрозуміти, що все те, що масовий український читач називає фоторепортажем насправді часто є новинною чи документальною фотожурналістикою. Світлини поєднані однією темою часто можна зустріти в наших виданнях, але вони здебільшого є новинними, тому що зроблені в один день (наприклад, матеріал з газети “День” за 16 жовтня 2022 року “Моє серце назавжди залишилося там, де минула моя молодість” [2] у рубриці “Останні фоторепортажі”) або протягом тривалого часу, але не мають розвитку події, тобто швидше є документальними ніж репортажними (наприклад, матеріал з газети “День” за 29 квітня 2022 року “Українське коріння Буенос-Айреса”[4]).

Враховуючи все вищезазначене, можна зробити висновки, що фоторепортаж фактично зник зі сторінок сучасних видань. Йому на заміну прийшли жанри, які не потребують великих часових витрат, тому можуть швидко інформувати аудиторію про будь-які події. А підміна назв жанрів відбувається через не чітко сформовані визначення або брак знань.

Список використаних джерел

1. Нері Г. Photojournalism Today. *Alexabrunet*. 2018. URL: <https://alexabrunet.com/photojournalism-today/>
2. Козирєва Т. «Моє серце назавжди залишилося там, де минула моя молодість». *День*. 2022, 16 жовтня. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/photo/moye-serce-nazavzhdy-zalyshylosya-tam-de-mynula-moya-molodist>
3. Максимович М. Фоторепортаж у царині сучасної зображальної журналістики. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка” Серія: Журналістські*

науки. Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2020. № 4. С. 68–74.

4. Чадюк М. Українське коріння Буенос-Айреса. *День*. 2022, 29 квітня. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/ukrayinske-korinnya-buenos-ayresa>

5. Монтейро Ч. History and photojournalism: reflections on the concept and research in the area. *Revista Tempo e Argumento. Florianópolis*, 2016. № 17. С. 489–514.

6. What Is Photojournalism and Why Is It Important? The Power of Enhancing Your Story With Imagery. *The New York Times Licensing Group*. URL: <https://nytlicensing.com/latest/marketing/what-is-photojournalism/>

СЕКЦІЯ 11. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ І СПОРТОМ У ШКОЛЯРІВ

Батюк В. - магістр Навчально-наукового інституту неперервної освіти ВНУ імені Лесі Українки, вчитель фізичної культури Незнанівської гімназії Добротвірської селищної ради Червоноградського району Львівської області

Верема М. – магістр факультету фізичного виховання, спорту та здоров'я ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. В останні роки на тлі інтенсифікації навчального процесу у школах спостерігається тенденція до зниження обсягу рухової активності учнів, що негативно позначається на показниках їхнього фізичного стану у зв'язку із чим особливою соціальною значущістю набувають питання формування, збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді. У сучасних умовах одним з ефективних і доступних засобів профілактики захворюваності, підвищення розумової та фізичної працездатності, проведення дозвілля школярів є фізична культура і спорт.

Природна потреба дитини в руховій активності починає помітно знижуватися в середніх класах, а в старших класах все більша кількість школярів не бажає займатися фізичною культурою і спортом. Істотну роль в оптимізації цієї ситуації відіграє підвищення мотивації до використання засобів фізичної культури в повсякденному житті, у тому числі до занять з фізичного виховання [2; 4].

Проблема формування мотивації одна з важливіших умов успішності у досягненні результатів. Мотив – це внутрішня рушійна сила, що спонукає людину до дії. З проблемою мотивації людина стикається у повсякденному житті, хоча і не завжди розуміє це. Мотивація не тільки визначає поведінку, а й повною мірою обумовлює кінцевий результат діяльності [3].

Мотивацію підлітків до занять спортом та ефективність шкільного процесу вчені пов'язують насамперед з кваліфікацією та досвідом учителів [1]. Врахування принципу потребово-мотиваційного підходу вчителем фізичної культури, на думку деяких учених [5], формує позитивне ставлення до процесу фізичного виховання не тільки в урочний, а й у позаурочний час.

Тому дуже важливо вчасно сформувати у дітей потребу в систематичній фізичній активності. Найбільш сприятливим для цього вважається середній шкільний вік, оскільки в цьому віці відбуваються значні зміни у фізичному та психічному розвитку дитини, закладаються основи здоров'я, формуються майбутні звички, погляди на життя, інтереси, риси характеру.

Мета дослідження. Визначення мотивів до систематичних занять фізичною культурою і спортом учнів 12-14 років.

Результати дослідження. Нами проводилося анкетне опитування дітей 12-14 років Незнанівської гімназії Добровірської селищної ради Червоноградського району Львівської області. Результати опитування показали, що більшість дітей 66% – мають місце для занять фізичними вправами; значна частина опитаних не мають умов для занять фізичними вправами вдома (16%) та 18% учнів мають спеціально обладнані спортивні куточки. Залежність між рівнем фізичної підготовленості учнів та умовами для занять – прямопропорційна. У дітей з високим і середнім рівнем фізичної підготовленості, як правило, є спортивні куточки або місця для занять фізичними вправами вдома. У школярів з низьким рівнем фізичної підготовленості, в більшості випадків, умови для занять фізичними вправами відсутні.

Результати опитування школярів дали можливість визначити, як часто вони займаються фізичними вправами і спортом у вільний від навчання час. Аналіз анкетування показав, що найбільша кількість дітей займається фізичною культурою і спортом 2-3 рази на тиждень – 35,7%; рідко, тобто під час канікул – 29,3%; часто (3-5 разів на тиждень) – 15,2% учнів, до яких відносяться діти з високим і середнім рівнем фізичної підготовленості. Таким чином, аналіз результатів свідчить, що існує пряма залежність між рівнем фізичної підготовленості учнів і частотою їх занять фізичними вправами.

У нашому дослідженні визначалася мотивація школярів до занять фізичною культурою та спортом. Учні пропонувалося визначити п'ять головних мотивів, які, на їх погляд, можуть викликати потребу в систематичних заняттях фізичною культурою і спортом. Перші п'ять рангів у відповідях дітей були мотиви, що характеризують такі бажання: мати міцне здоров'я (62,8%), мати гарну фігуру (49,6%), бути сильним (45,9%), вміти постояти за себе (44,5%), поліпшити настрій, самопочуття (40,5%).

У ході анкетування визначалися провідні фактори залучення учнів до систематичних занять фізичною культурою і спортом. Результати анкетування дозволили визначити, що, на думку школярів, провідним чинником залучення їх до систематичних занять є вплив друзів, на другому місці – вплив членів сім'ї та на третьому місці – вплив вчителя фізичної культури.

Висновки. Підводячи підсумок, необхідно відзначити, що близько 60% дітей не займаються фізичними вправами, так як не розуміють їх значення для організму людини. Для формування у підлітків стійкої мотивації до занять фізичною культурою необхідно: прищеплювати сучасні погляди на роль фізичної культури у процесі становлення особистості; пропагувати фізичну культуру і спорт; стимулювати прагнення бути здоровим і потребу у фізичному самовдосконаленні.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Теоретичні аспекти впливу мотиваційних складових на підвищення ефективності занять із фізичної культури. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць. 1 (21); 2013. С. 94-98.

2. Винник В. Д. Особливості формування інтересу та мотивації до занять фізичним вихованням. Теорія та методика фізичного виховання. 2010. № 12. С. 39-42.

3. Деделюк Н. А., Томащук О. Г. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни «Психологія спорту та здорового способу життя». Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 80 с.

4. Деделюк Н. А., Томащук О. Г., Ващук Л.М. Мотивація учнів до фізичної активності в умовах дистанційного навчання. Фізична активність і якість життя людини [текст]: зб. тез доп. IV Міжнар. наук.-практ. Інтернетконф. (10 черв. 2020 р.)/уклад.: А. В. Цьось, С. Я. Індика. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. С. 62.

5. Круцевич Т., Іщенко О., Імас Т. Мотивація учнів 6-9 класів до уроків фізичної культури. Спортивний вісник Придніпров'я. 2014. № 2. С. 68-72.

ОЗДОРОВЧЕ ПЛАВАННЯ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ема В. – магістр факультету фізичного виховання, спорту та здоров'я ВНУ імені Лесі Українки

Усачов В. - магістр факультету фізичного виховання, спорту та здоров'я ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Зміцнення здоров'я дітей є однією з головних завдань нашого суспільства. Вирішення даної проблеми необхідно починати з дошкільного віку, оскільки дошкільнята відносяться до найменше соціально-захищених категорій населення. Особливий стан організму, забруднення довкілля, нераціональне харчування, низький рівень валеологічної культури зумовлює погіршення стану здоров'я [2;4].

Відомо, що дошкільний вік – це період, коли відбуваються найбільш інтенсивні процеси росту і розвитку організму, формування особистості дитини. Саме в цьому віці закладаються основи майбутнього стану здоров'я, фізичної підготовленості, розумової діяльності людини.

Зважаючи на критичний стан здоров'я дітей, цілком очевидно, що лише вивчати проблему – недостатньо, потрібно використовувати дієві методики, щоб залучити якомога більше дітей до здорового способу життя, що є запорукою їхнього здоров'я, і робити це слід, починаючи з дошкільного віку. Саме такою ефективною оздоровчою методикою фізичної культури є плавання.

Метою дослідження постає визначення впливу занять з оздоровчого плавання під час використання його в режимі навчально-виховного процесу у закладах дошкільної освіти на розвиток морфо-функціональних особливостей та фізичних якостей дітей старшого дошкільного віку.

Дослідження проводилося на базі дошкільних навчальних закладів № 13 з басейном і № 23 без басейну м. Луцька. У обстеженні брало участь 40 вихованців. Враховуючи рекомендації провідних спеціалістів і видатних науковців, адаптовано традиційну методику Е.С. Вільчовського [1] і нетрадиційну методику Т.І. Осокіної, О.О. Тимофєєвої [3].

Результати дослідження. Оздоровче плавання позитивно впливає на дошкільнят, в яких процеси збудження переважають над процесами гальмування – ефективний засіб для зняття нервової напруги, психологічного розвантаження.

Навчання плавання двох методик ділиться на кілька етапів. Перший з них, і один з найважливіших, полягає в проведенні на суші вправ, що імітують основні плавальні рухи. Це гребкові рухи руками з поворотами голови, махові рухи прямими ногами від стегна, не згинаючи колін, прогини в хребті в положенні лежачи та ін.

Наступний етап - освоєння дитиною перебування у воді та навчання рухам в ній. Спочатку дитину навчають правильному положенню тіла при ковзанні і пірнанні, при цьому дорослі підтримують її за ноги або за руки. Найважче на даному етапі - це навчити дитину робити видих у воду повільно і поступово. Спочатку такі вправи виконуються на міліні під команду дорослого «Видих!». Оволодіння навичками видиху у воду і першими ковзаннями з відштовхуванням ногами від бортика басейну.

На третьому етапі проводиться навчання рухам ногами при плаванні вільним стилем: дитину при цьому підтримують за руки. Важливо стежити, щоб дитина не закривала очі у воді і дивилася прямо перед собою.

Підсумок перших трьох етапів - вміння пливти з допомогою ніг, тримаючи в руках гумовий круг або пінопластову дошку. Потім починають навчати рухам рук і диханню з поворотами голови на вдиху [1;3].

На відміну від загальноприйнятого курсу Е.С. Вільчковського, у нетрадиційній методиці Т.І. Осокіної, О.О. Тимофєєвої на початковому етапі пропонуються інші прийоми адаптації до водного простору: не використовуються підтримуючі предмети (дошки, круги), а також страховка під спину або живіт при плаванні на грудях; змінена послідовність навчання рухам способом "кроль на грудях"; для правильного засвоєння плавальних рухів широко використовуються контрастні вправи (тобто вправи, спрямовані на отримання протилежного ефекту) [1;3].

Навчання плавання у закладах дошкільної освіти може починатися з третього року життя. Заняття можна проводити не раніше, ніж через 30-40 хв після прийому їжі та не пізніше ніж за 1,5-2 години до нічного сну не за рахунок перебування дітей на свіжому повітрі [2;4].

Заняття з плавання організовуються з окремими групами дітей: 3-й рік життя – по 5-6 дітей, 4-й рік - 8-10, 5-6-й роки життя – по 10-12 дітей.

Типова структура заняття з плавання: розминка (з ходьбою, пробіжками, комплексом з зально-розвивальних вправ, підготовчими до плавання вправами на суші); якщо ж немає місця для "сухого" плавання, розминка проводиться у воді; вправи на пересування (з ходьбою, бігом, підскоками), освоєння у воді (занурювання, затримка дихання, видихи у воду, відкривання очей у воді, спливання тощо); спеціальні вправи на опанування певного способу плавання (засвоєння рухів рук, ніг, узгодження рухів, тощо), рухливі ігри у воді з використанням уже засвоєних умінь; вільне плавання.

Висновки. У результаті дослідження було виявлено, що у дітей, які відвідували заняття з плавання, показники фізичного розвитку значно вищі, ніж у закладі без басейна, де діти відвідували лише заняття з фізкультури. Відтак, можемо стверджувати, що заняття з плавання значною мірою впливають на фізичний розвиток та рухову підготовленість дошкільнят, спричиняючи при цьому значний оздоровчий ефект.

Список використаних джерел

1. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. та доп. / Е.С. Вільчковський, О.І. Курок – Суми: ВТД «Університетська книга», 2018. – 428с.

2. Освітня програма “Дитина” <https://oplatforma.com.ua › 2326-programa-ditina>
3. Навчання плавання в дитсадку <https://www.livelib.ru/book/1000788470-obuchenie-plavaniyu-v-detskom-sadu-tatyana-osokina>
4. Кашуба В.А. Корекція порушень постави дошкільнят у процесі фізичного виховання / В.А. Кашуба, Е.М. Бондар. : Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2018. – №2. – С. 75 - 78.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ РУХЛИВИХ ТА СПОРТИВНИХ ІГОР

Корніюк В. - магістр факультету фізичного виховання, спорту та здоров'я ВНУ імені Лесі Українки

Романюк С. - студентка 3 курсу факультету фізичного виховання, спорту та здоров'я ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Формування української національної системи фізичного виховання школярів вимагає перебудови процесу фізичного виховання, переходу до розвиваючої, демократичної і гуманістичної системи освіти. Це потребує нових підходів до проведення уроків з фізичної культури.

Сучасна система фізичного виховання молодших школярів передбачає широке використання рухливих та спортивних ігор, які є одним з основних засобів підвищення рухової активності дітей, формування позитивної мотивації до занять фізичними вправами та виховання естетичних, вольових і моральних якостей особистості. На необхідність використання ігор у вихованні підростаючого покоління звертали увагу Е. Вільчковський [1], Н. Деделюк [2], А. Цьось [3] та ін.

Мета дослідження – вивчити вплив рухливих та спортивних ігор на розвиток фізичних здібностей дітей молодшого шкільного віку.

Результати дослідження. У системі фізичного виховання дітей шкільного віку особливе місце посідає фізична підготовка. Рівень розвитку її компонентів – сили, швидкості, витривалості, гнучкості позитивно впливає на фізичне і психічне здоров'я молоді.

Удосконалення фізичної підготовки дітей молодшого шкільного віку може бути ефективним, якщо цей процес розглядається як система з багатьма взаємопов'язаними компонентами – засобами, методами й формами педагогічної дії, основною метою якої є виховання фізичних здібностей. В переважній більшості наукової, навчальної та методичної літератури з фізичного виховання школярів молодшого шкільного віку під час розвитку фізичних здібностей та підвищення рівня фізичної підготовленості пропонується використовувати рухливі та спортивні ігри.

Рухливі та спортивні ігри на уроках фізичної культури використовують для вирішення освітніх, виховних й оздоровчих завдань відповідно до вимог програми. Група оздоровчих завдань спрямована на: гармонійний розвиток форм і функцій

організму школяра; удосконалення будови тіла і формування постави; загартування організму; підвищення працездатності; зміцнення здоров'я. Значний оздоровчий ефект має проведення ігор на свіжому повітрі незалежно від пори року. Освітні завдання полягають в тому, щоб: формувати рухові вміння і навички з бігу, стрибків, метання; розвивати фізичні якості: швидкість, силу, спритність, гнучкість і витривалість; формувати основи знань з фізичної культури і спорту, валеології, народознавства, історії рідного краю і т.д.; навчити кожного застосовувати набуті знання і навички у повсякденному житті з метою самовдосконалення. Виховне значення ігор полягає в тому що вони: виховують моральні та волеволі якості учнів; виховують любов до рідного краю, звичаїв і традицій українського народу; виховують любов до щоденних і систематичних занять фізичними вправами.

Використання рухливих та спортивних ігор у системі фізичного виховання ймовірно розглядають і як активний відпочинок. Безумовно, гра дисциплінує, виховує індивідуальність, відповідальність, дозволяє переключитись з одного виду діяльності (інтелектуального) на інший (фізичний, емоційний).

Нами був проведений педагогічний експеримент в якому брали участь діти 6 – 7 років, що навчаються у 1 класі ліцею с. Луковичі Павлівської сільської ради Волинської області у кількості 34 особи (з них 18 дітей – контрольний клас, 16 дітей – експериментальний клас).

В результаті аналізу показників фізичної підготовленості дітей 6 – 7 років відмічається покращення результатів по всіх фізичних здібностях в експериментальному класі у порівнянні з контрольним. Однією з особливостей проведених досліджень у експериментальному класі є той факт, що запропоновані засоби, методи та форми організації фізичної підготовки не порушують закономірностей розвитку фізичних здібностей, а їх підвищують, що позитивно впливає на весь стан зростаючого організму.

При цьому потрібно відмітити, що розроблена система фізичної підготовки з використанням рухливих та спортивних ігор складається з кількох взаємопов'язаних компонентів, що визначаються нами як оптимальні педагогічні умови при проведенні уроків з фізичної культури.

Одним із головних компонентів такої системи слід вважати методику організації класу, яка потребує розподілення на однорідні групи (команди), які змагаються між собою з використанням спортивного інвентаря (м'ячі, лавки, гімнастичні палки, обручі та ін.). Як правило, перші вправи виконуються з малою інтенсивністю і дозволяють ознайомити дітей з технікою. Після цього виконуються вправи з максимальною інтенсивністю, де дозування навантаження та відпочинку залежить від кількості команд.

Наступним компонентом педагогічних умов ми вважаємо систематизацію ігрових вправ, які мають не тільки ігрову спрямованість, але й відображають національні традиції.

Заключним компонентом системи є контроль, який також повинен розроблятися в залежності від віку та статі. Це дозволяє проводити корекцію засобів та методів фізичної підготовки, які спрямовані на удосконалення фізичних здібностей.

Висновки. Рухливі та спортивні ігри є найбільш адекватною формою занять фізичними вправами і сприяють підвищенню рівня фізичної підготовки. Саме

суперництво, елемент напруги, змагання, емоційність у грі активізують дитину до рухової діяльності.

Список використаних джерел

1. Вільчковський Е. С. Народна рухлива гра – основний засіб фізичного виховання дітей. Традиції фізичної культури. К.: ІЗМН, 1997. С. 147-153.
2. Деделюк Н.А., Томащук О.Г. Сім'я, як основа народно-побутових форм фізичного виховання на території України в період середньовіччя. Сучасні оздоровчо-реабілітаційні технології : зб. наук. пр.: ЛПРоЛ Університету „Україна”, 2006. № 2. С. 32-37.
3. Цьось А. В. Фізичне виховання в календарній обрядовості українців. Луцьк : Надстир'я, 2000. 374 с.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТУ «ПРИСЯДКА» ЯК РІЗНОВИД ПЛІОМЕТРИЧНОГО ТРЕНУВАННЯ

Косинський Е. О. - студент другого курсу аспірантури ВНУ імені Лесі Українки;

Сітовський А. М. - кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії ВНУ імені Лесі Українки

Вступ. Відродження національно-патріотичного виховання молодого покоління України відкриває нові можливості для вдосконалення системи спортивно-фізкультурної освіти нашої держави в сучасних умовах.

Аналізуючи присядку, можна припустити, що широке використання вона мала не лише через прикладне значення й особливості ведення поєдинків, але й як засіб розвитку фізичних якостей. Техніка виконання присядок може розглядатись як варіант пліометричної вправи на кшталт стрибка в глибину. Під час стрибків у глибину відбувається зістрибування з невеликої висоти (зазвичай 50 см). У процесі падіння спортсмена з висоти, останній набирає кінетичної енергії, і в момент приземлення м'язи стегна і гомілки виконують ексцентричне скорочення для того, щоб загальмувати падіння. Ексцентричне скорочення на мить змінюється ізометричним (без руху), яке одразу ж змінюється концентричним скороченням, коли спортсмен вистрибує вгору. Під час виконання присядки спостерігається подібна картина: стрімке присідання переходить у стрімкий рух вгору зі зміщенням вперед чи назад, із нанесенням удару рукою чи частіше ногою.

Практика використання пліометричного методу позитивно зарекомендувала себе у використанні різними групами населення для вирішення різноманітних завдань. Дослідники Christos Ioannides, Andreas Apostolidis, Marios Hadjicharalambous, Nikolaos Zaras, вивчаючи вплив пліометричних вправ, зазначили, що пліометричне тренування може підвищити здатність спортсменів до швидкісних рухів, пов'язаних із виконанням технік карате, а саме – збільшення швидкості ударів руками і ногами,

збільшення швидкості пересування під час змагань з куміте (Christos, and et. al., 2021) [3].

Результати дослідження Choi Kwang Wong, Lee Seoak Jun, Park Woo-Young свідчать про те, що пліометричні тренування тривалістю вісім тижнів справили позитивний вплив на силу і динамічну рівновагу у спортсменів тхеквондистів (Choi, and et. al., 2021) [2].

На позитивний вплив пліометричних вправ у процесі підготовки тхеквондистів вказують також дослідження [Buong-O, Chun, Sang-Hyup, Choi, Jong-Baek, Lee, EonHo, Kim](#) і [KiHyuk, Lee](#). (Buong-O, and et. al., 2021) [1].

Shidqi Hamdi, Pratama Putera, Hari Setijono, Ose Wiriawan наголосили на позитивному впливі вправ пліометричного характеру на розвиток сили і швидкості м'язів ніг спортсменів, що займаються бойовими мистецтвами (Shidqi Hamdi, and et. al., 2019) [4].

Виклад основного матеріалу. Отже, зважаючи на високу ефективність пліометричних вправ в умовах сучасних тренувань, можемо наполягати на широкому використанні їх у вигляді такого елемента, як «присядка». У зв'язку з цим, на нашу думку, доцільно використовувати різні варіанти присядок як ефективного засобу розвитку швидкісно-силових якостей.

Спираючись на вище викладене, пропонуємо такі варіанти виконання присядок задля розвитку швидкісно-силових якостей:

1. Вихідна позиція – основна стійка. Ледь підстрибнувши на півпальцях обох ніг, на рахунок «раз» – різко і глибоко присісти на півпальці обох ніг, коліна розвести в сторони. На «два» – підвестися з глибокого присідання, максимально відскакуючи вправо на низькі півпальці правої ноги, коліно зігнуте, наносимо прямий удар лівим коліном. На рахунки «три» і «чотири» – повторюємо рух дзеркально.

2. Вихідна позиція – основна стійка. Ледь підстрибнувши на півпальцях обох ніг, на рахунок «раз» – різко і глибоко присісти на півпальці обох ніг, змістившись максимально назад, коліна розвести в сторони. На «два» – підвестися з глибокого присідання, максимально відскакуючи вперед на низькі півпальці правої ноги, коліно зігнуте, наносимо прямий удар лівим коліном.

3. Вихідна позиція – основна стійка. Ледь підстрибнувши на півпальцях обох ніг, на рахунок «раз» – різко і глибоко присісти на півпальці обох ніг, коліна розвести в сторони. На «два» – підвестися з глибокого присідання, максимально вистрибуючи догори з нанесенням прямого удару лівим коліном вперед. На рахунки «три» і «чотири» – повторюємо рух дзеркально.

4. Вихідна позиція – основна стійка. Ледь підстрибнувши на півпальцях обох ніг, на рахунок «раз» – різко і глибоко присісти на півпальці обох ніг, коліна розвести в сторони. На «два» – підвестися з глибокого присідання з розворотом на 360° через ліве плече, максимально вистрибуючи вгору з нанесенням бокового удару правим коліном. На рахунки «три» і «чотири» – повторюємо рух дзеркально.

Висновки. Таким чином, в даному дослідженні запропонована авторська методика використання присядки як елемента пліометричного тренування.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. На нашу думку, перспективним є дослідження впливу використання присядок на розвиток фізичних якостей.

Список використаних джерел

1. [Buong-O, Chun, Sang-Hyup, Choi, Jong-Baek, Lee, EonHo, Kim, KiHyuk, Lee.](#) (2021). Effects of core Balance and Plyometric Training on Anaerobic Power and Dynamic Postural Stability in Youth Taekwondo Athletes. *The Korean Society of Exercise Physiology*, 30(2), 167-174.
2. [Choi, K. W., Lee, S. J., Park, W.-Y.](#) (2021). Effects of 8week Plyometric training on power, dynamic balance and joint position sensory in Taekwondo demonstrator. *Journal of the Korean Applied Science and Technology*, 38, 1107-1116.
3. Christos, I., Andreas, A., Marios, H., Nikolaos, Z. (2020). Effect of a 6-week plyometric training on power, muscle strength, and rate of force development in young competitive karate athletes / Ioanides Ch. (etc.). *Journal of Physical Education and Sport*, 20 (4), 1740–1746.
4. Shidqi Hamdi Pratama Putera, Hari Setijono, Oce Wiriawan. (2019). Effect of Plyometric Hurdle Hops and Tuck Jump Training on Strength and Leg Muscle Power in Martial Arts Athletes at Kostrad Company-C Malang. *Budapest International Research and Critics in Linguistics and Education (BirLE) Journal*, 2(4), 566-574.

СТЕП-АЕРОБІКА НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Рудь В. - магістрантка Навчально-наукового інституту неперервної освіти ВНУ імені Лесі Українки, вчитель фізичної культури Комунального закладу загальної середньої освіти “ Луцький ліцей №24 Луцької міської ради“

Генсіровська Т. - вчитель фізичної культури Комунального закладу загальної середньої освіти “ Луцький ліцей №24 Луцької міської ради“

Постановка проблеми. На сучасному складному етапі організації освітнього процесу в умовах повномасштабної війни з агресором, важливою проблемою є зміцнення і збереження психічного та фізичного здоров'я підростаючого покоління. Особливу тривогу викликає психологічний стан дітей та підлітків, а відтак і погіршення їх здоров'я. Необхідно зазначити, що підлітковий вік – один із найскладніших періодів розвитку дитини, що потребує застосування нових і ефективних методів виховання та навчання. Саме заняття улюбленими видами рухової активності є дієвим відволікаючим фактором від стану підвищеної тривожності, притаманній більшості учнів [1 - 3].

В умовах дистанційного та змішаного навчання доцільно застосовувати засоби, що підвищують мотивацію до занять фізичної культури дівчат-підлітків. Багато спеціалістів рекомендують використовувати вправи сучасних форм оздоровчо-кондиційної спрямованості: ритмічної гімнастики, шейпінгу, аеробіки, фітнесу, йоги

тощо. Одним з таких інноваційних підходів до організації уроків фізичного виховання з дівчатами-підлітками є заняття степ-аеробікою [2].

Цінність використання степ-аеробіки, яка позитивно впливає на фізичний стан дівчат-підлітків, полягає в тому, що заняття комплексно впливають на організм: зміцнюють усі м'язові групи, розвивають рухливість суглобів, сприяють підвищенню еластичності зв'язок і сухожиль, підвищують рівень розвитку аеробних можливостей, зміцнюють серцево-судинну і дихальну системи, розвивають силу, гнучкість, координацію рухів, тренують загальну і силову витривалість, сприяючи підвищенню рівня фізичної підготовленості, збагачують руховий арсенал. Оздоровчий ефект занять степ-аеробікою полягає в загальнофізіологічному впливі на організм, підвищенні обміну речовин, активації імунних сил організму, а також профілактиці серцево-судинних захворювань, корекції постави, профілактиці захворювань опорно-рухового апарату, покращенні психоемоційного самопочуття тих, хто займається, сприянні творчій активності [2; 3].

Мета дослідження – довести пріоритет використання засобів степ-аеробіки на уроках фізичної культури в умовах дистанційного навчання для підвищення рівня фізичного здоров'я та фізичної підготовленості дівчат -підлітків

Результати дослідження. Анкетування дівчат 13 та 14 років, які навчаються у Луцькому ліцеї №24 було спрямоване на вивчення мотивів, інтересів та потреб методом анкетування, показників фізичного розвитку, та фізичної підготовленості. Це дозволило визначити найбільш популярні серед дівчат види фізкультурно-оздоровчих занять. Такими є плавання (31%), аеробіка, степ-аеробіка (29%), спортивні ігри (16%), шейпінг (6%), теніс (5%), східні одноборства (4%), що необхідно враховувати добираючи засоби фізичного виховання для різних вікових груп.

Результати дослідження фізичної підготовленості дозволили визначити, що у дівчат 13 та 14 років найбільше відстають такі фізичні якості, як витривалість, сила м'язів тулуба та гнучкість.

Результати дослідження аналізу взаємозв'язків між окремими показниками фізичної підготовленості та стану здоров'я дають можливість цілеспрямовано впливати фізичними вправами на розвиток окремих рухових якостей для отримання оздоровчого ефекту.

Найбільший приріст показників фізичної підготовленості в експериментальній групі було виявлено у розвитку таких рухових якостей, як сила м'язів рук, тулуба та ніг, гнучкість та витривалість, які більшою мірою розвивають заняття степ-аеробікою. У контрольній групі спостерігається найбільший розвиток таких фізичних якостей як сила м'язів рук, тулуба та ніг.

Таким чином, кількісний аналіз результатів тестування фізичної підготовленості показав, що у розвитку фізичних якостей дівчат 13 та 14 років відбулися позитивні зміни.

Якщо на початку експерименту групи були рівноцінними за досліджуваними показниками, то в кінці експерименту за показниками фізичної підготовленості дівчата експериментальних груп випередили своїх однолітків з контрольних груп практично за всіма показниками. Це свідчить про вплив занять степ-аеробікою на розвиток фізичних якостей.

Висновки. Якісна характеристика рівня фізичної підготовленості показала, що використання засобів степ-аеробіки практично за всіма показниками забезпечило досягнення найбільш високих нормативів фізичної підготовленості у групах дівчат. Можемо стверджувати, що степ-аеробіка є однією із найбільш ефективних і сучасних фітнес-програм для покращення показників серцево-судинної, дихальної систем і працездатності людини, вносить новизну і різноманітність у рухову діяльність підлітків на основі поєднання фізичних вправ з музичним супроводом. Степ-аеробіка поєднує в собі духовне та фізичне, сприяє гармонійному розвитку душі і тіла, формує ритм рухів [2; 3]. Отримані результати свідчать про ефективність запропонованої нами методики проведення уроків фізичної культури для дівчат-підлітків з пріоритетним використанням степ-аеробіки у період змішаного та дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Інноваційні методики навчання фізичної культури школярів [Текст]: навч.-метод. посібник / Н. Белікова та ін. / за заг. ред. проф. Н.Белікової, доц. В. Яловики. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 340 с
3. Деделюк Н. А., Томащук О. Г., Ващук Л.М. Мотивація учнів до фізичної активності в умовах дистанційного навчання. Фізична активність і якість життя людини [текст]: зб. тез доп. IV Міжнар. наук.-практ. Інтернетконф. (10 черв. 2020 р.)/уклад.: А. В. Цьось, С. Я. Індика. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. С. 62.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗВО В КОНТЕКСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НУШ

Семенова І. В. – аспірантка факультету фізичної культури, спорту та здоров'я
ВНУ імені Лесі Українки

Белікова Н. О. – завідувач кафедри теорії фізичного виховання та рекреацій, доктор педагогічних наук, професор ВНУ ім Лесі Українки

Сучасний розвиток суспільства потребує вдосконалення системи педагогічної підготовки працівників відповідно до умов соціально орієнтованої економіки та інтеграції України в європейське та світове освітнє середовище.

Реконструкція змісту освіти є неминучою вимогою сучасного суспільства. Особливу увагу має бути приділено питанню кардинальних змін у системі фізичного виховання, а саме підвищення якості підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Сучасна освітня стратегія визначає культуру здорового способу життя як основу фізичного та соціального благополуччя, як основу всебічного та повноцінного розвитку особистості. Головною метою державної політики є ефективне використання можливостей фізичної культури для оздоровлення нації, виховання молоді та формування здорового способу життя населення [5, с. 214]. Тому ВНЗ мають підготувати професійно компетентного майбутнього вчителя, здатного ефективно формувати навчальний процес на засадах педагогіки партнерства.

Підготовку професійно компетентного майбутнього вчителя фізичної культури доцільно здійснювати з урахуванням сучасних підходів до підготовки майбутніх учителів фізичної культури у контексті запровадження Нової української школи, до яких належать наступні підходи: особистісно орієнтований підхід; спортивно-орієнтований підхід; компетентнісний підхід; акмеологічний підхід; практико-орієнтований підхід; контекстний підхід.

Підготовка професійно компетентного вчителя має реалізовуватись з урахуванням сучасних підходів до підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в рамках впровадження Нової української школи і передбачають такі підходи: особистісно орієнтований підхід; спортивно-орієнтований підхід; компетентнісний підхід; акмеологічний підхід; практичний підхід; контекстний підхід.

Відповідно до особистісно-орієнтованого підходу педагогічні впливи мають бути спрямовані на особистість майбутнього вчителя, виявляти власні здібності та особистісні нахили молоді людини. Метою особистісно орієнтованого виховання є створення умов для виховання моральної особистості, орієнтованої на самовдосконалення [2, с. 68]. Сьогодні успішно впоратися з вищою освітою можливо не тільки за умови інтелектуального, морально-вольового, духовного розвитку, а й достатньо високого рівня здоров'я студентської молоді, тобто з урахуванням особливостей способу життя, особливо рухової активності. Оволодіння фізичною культурою починається з оволодіння системою знань, яка формує цінність і здатність учнів до фізичного вдосконалення та самореалізації здорового способу життя [2, с. 68].

Що стосується спортивно-орієнтованого підходу, то це новітній психолого-педагогічний підхід, який базується на основних педагогічних принципах, що використовуються на заняттях фізичною культурою у вищому навчальному закладі, ґрунтується на синтезі фізкультурно-спортивних засобів і методів з урахуванням індивідуальних особливостей особистості, характеристики студентів, їх основні мотиви та спортивні уподобання [2, с. 69]. До завдань спортивно-орієнтованого підходу належать: сприяння постійній потребі у фізичному самовдосконаленні; сприяння дисциплінованості та старанності в досягненні фізичної досконалості; гармонійний розвиток організму та значне підвищення їх фізичної працездатності; виховання постійного інтересу та потреби до фізичних вправ; засвоєння оздоровчих програм з використанням різних форм фізичної культури; виховання та вдосконалення знань щодо організації позакласної роботи у формі активного відпочинку.

При аналізі компетентнісного підходу необхідно враховувати зміщення фокусу від накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування та розвитку здатності до дії та застосування досвіду в проблемних ситуаціях. Тоді

створюються умови для включення механізмів компетентності – здатності діяти за певних умов і мотивів з метою досягнення результату [4, с. 15]. До цієї інтегрованої ознаки входять знання, уміння, навички, якості, установки, досвід роботи та моделі поведінки тощо, які особа має набути в контексті загальної та професійної освіти для подальшої успішної соціалізації та способу життя.

Характеризуючи акмеологічний підхід, слід зазначити, що він включає: постійне вдосконалення змісту навчального процесу; спрямованість кожної навчальної дисципліни на розвиток акмеологічної компетентності з урахуванням розвитку майбутньої професії; відвищення креативності змісту навчання; активізація самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури, участь у науково-дослідній роботі; оптимальне поєднання теоретичної та практичної складових у будь-якій навчальній дисципліні [3].

Практико-орієнтоване навчання має на меті формування практичних умінь і навичок студентів, забезпечення зв'язку теоретичних знань з реальною професійною діяльністю. Його мета – формування у студентів професійних навичок, набуття практичного досвіду професійної діяльності [1].

Контекстний підхід спрямований на моделювання не лише технічного, а й соціального змісту майбутньої професійної діяльності, який буде реалізовуватися на практиці за допомогою системи інноваційних форм і методів роботи. Воно забезпечує цілісність, системність, практичність і перехід особистості від діяльності до професії з відповідною зміною потреб і мотивів, цілей, дій і забезпечує перехід, трансформацію пізнавального змісту набутих знань у практичні, професійні вміння та навички [1].

Таким чином, проаналізовані сучасні підходи до підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ЗВО в контексті запровадження НУШ. Доцільно зауважити, що проаналізовані підходи є сучасними, актуальними, перспективними, адже в майбутньому підготовка вчителів фізичної культури постійно оновлюватиметься, а дані підходи формують основу для подальших вдосконалень та напрямків.

Список використаних джерел

1. Безкопильний О. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.
2. Довгань Н. Ю. Сучасні підходи до формування фізичної культури студентів у вищих навчальних закладах. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*, 2016. №4 (16). С. 61-80.
3. Мицкан Т., Єдинак Г., Потапчук С.. Акмеологічна компетентність бакалаврів фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2022. №25. С. 78-88.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
5. Хома Т. В. Сучасні підходи до формування професійної компетентності у майбутніх учителів фізичної культури. *Україна. Здоров'я нації*. 2019. № 2. С. 213–214.

ФІЗИЧНА ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ ШКОЛЯРІВ ВИЗНАЧАЄТЬСЯ РІВНЕМ ЇХ БІОЛОГІЧНОЇ ЗРІЛОСТІ

Сітовський Андрій - Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

Оскільки школярі одного паспортного віку, в зв'язку з процесами акселерації та ретардації, можуть значно різнитися між собою рівнем свого біологічного розвитку, та, відповідно, рівнем функціональних можливостей фізіологічних систем і, як наслідок, показниками своєї фізичної працездатності, підготовленості, становить практичний інтерес виявлення інформативних критеріїв, що відображають морфофункціональну зрілість організму, з метою адекватного застосування величини та інтенсивності фізичних навантажень відповідно до рівня біологічного розвитку [1-3].

При дослідженні фізичної працездатності за тестом PWC170 [4] нами було встановлено, що відповідно до стадій статевого дозрівання фізична працездатність, як у хлопців так і дівчат закономірно зростає від I до V стадії статевого дозрівання, однак у хлопців цей показник достовірно більший, ніж у дівчат на кожній стадії статевого дозрівання (рис. 1).

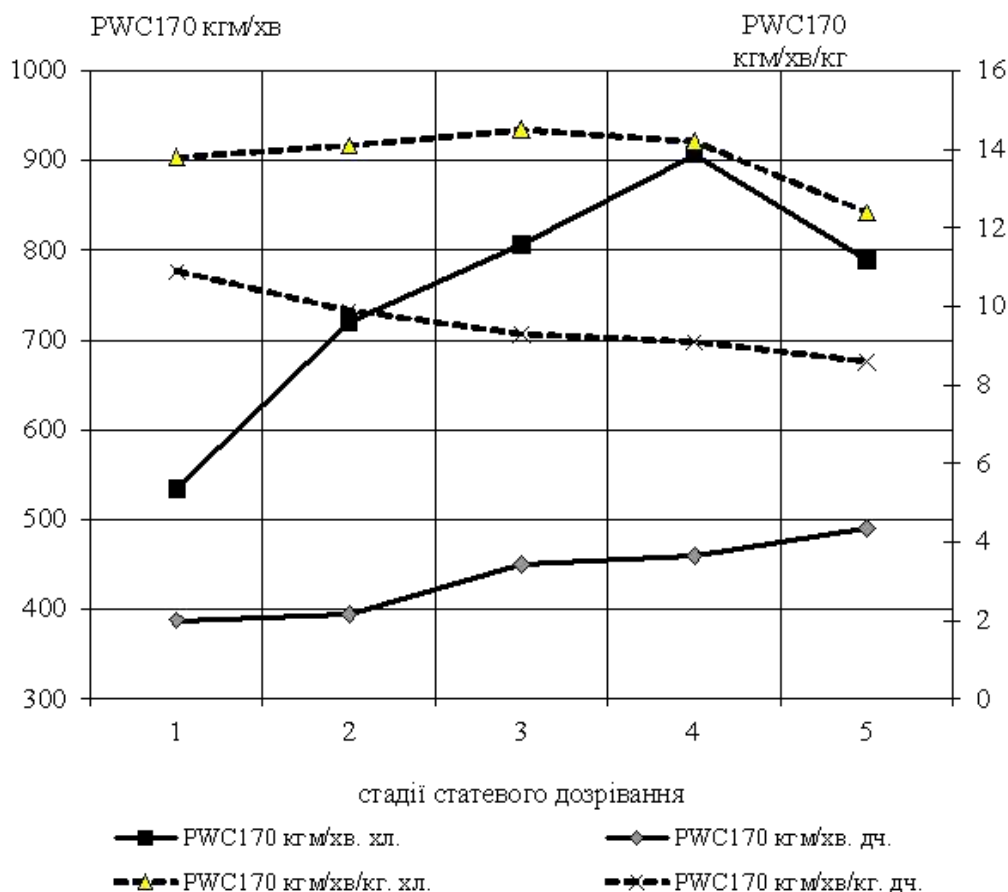

Рис.1. Абсолютні та відносні показники фізичної працездатності дітей та підлітків 10-17 років в залежності від стадій статевого дозрівання

Крім того, якщо у дівчаток цей показник достовірно зростає лише на III стадії статевого розвитку, а на II, IV та V стадіях спостерігається недостовірне його

підвищення, то у хлопчиків показник PWC₁₇₀ достовірно зростає на II, III та IV стадіях статевого розвитку, та достовірно знижується на V стадії.

За результатами аналізу динаміки відносних показників фізичної працездатності встановлені різноспрямовані зміни їх у хлопчиків та дівчаток.

Так у хлопчиків спостерігається незначне підвищення показника на II та III стадіях статевого розвитку, незначне зниження на IV стадії, та достовірне зниження на V стадії (рис.1).

У дівчаток відносний показник фізичної працездатності знижується в процесі статевого розвитку. Достовірно знижуючись на II стадії, він незначно знижується на III, IV та V стадіях статевого дозрівання (рис. 1).

Крім того, у дівчаток відносні показники фізичної працездатності достовірно нижчі, ніж у хлопчиків, на кожній стадії статевого розвитку, що в першу чергу пояснюється меншими величинами показника абсолютної фізичної працездатності.

Така динаміка відносних показників фізичної працездатності у хлопчиків та дівчаток може пояснюватись характером зміни ростових процесів. Так, саме у віці 10 та 16 років у хлопчиків та 11 років у дівчаток на фоні значного зниження ростових процесів рівень відносного показника PWC₁₇₀ чітко підвищується. А в період прискорення ростових процесів в 11, 14 та 15 років у хлопчиків та 13 років у дівчаток, відмічається зниження приросту показників PWC₁₇₀. Це дозволяє говорити про суворо визначений, ритмічний хід розвитку фізичної працездатності [1-3].

Отже, оцінці рівня фізичної підготовленості школярів слід враховувати рівень їх біологічного розвитку, оскільки біологічний вік в більшій мірі, ніж хронологічний, відображає зрілість окремих морфофункціональних параметрів організму, його адаптивні можливості. При визначенні параметрів фізичної працездатності за показниками субмаксимального тесту PWC₁₇₀ доцільно оперувати відносними її показниками, як найбільш інформативними.

Список використаних джерел

1. Сітовський А.М. Фізична працездатність підлітків в умовах диференційованого фізичного виховання з урахуванням темпів їх біологічного дозрівання. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац ун-ту ім Лесі Українки / уклад.: А. В. Цьось, С. П. Козіброцький. Луцьк, 2009. № 1 (5). С. 61-65.

2. Сітовський А.М. Особливості річної динаміки фізичної працездатності хлопчиків 7-их класів в залежності від темпів їх біологічного розвитку. Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. Вип. 9: У 4-х т. Львів: НВФ „Українські технології”, 2005. Т. 4. С. 58-62.

3. Сітовський А.М. Чижик В.В. Взаємозв'язок фізичного розвитку та фізичної працездатності дівчат-підлітків з біологічним віком. Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. Вип. 7: У 3-х т. Львів: НВФ „Українські технології”, 2003. Т. 2. С. 63- 67.

4. Council, of europe. Committee of Experts on Sports Research. EUROFIT: Handbook for the EUROFIT tests of Physical Fitness. – Rome, Strasbourg, 1987. 59 p.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Худякова Ю. – студентка 3 курсу факультету фізичного виховання, спорту та здоров'я ВНУ імені Лесі Українки

Савчук В. – студентка 3 курсу факультету фізичного виховання, спорту та здоров'я ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Проблема зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей є одним із головних завдань українського суспільства. Щоб досягти успіхів у цій справі, необхідно узгодити спосіб життя дітей із закономірностями їхнього фізичного та психічного розвитку, розробити ефективні засоби впливу на організм, запровадити раціональний режим навчання, відпочинку та харчування тощо. Науковці стверджують, що заняття фізичними вправами не тільки розширюють діапазон функціональних можливостей, але й розвивають здатність долати труднощі і перешкоди. У процесі занять фізичною підготовкою у школярів формується ряд важливих вольових здібностей, зокрема дисциплінованість, самостійність, наполегливість, ініціативність, рішучість, витримка, сміливість та ін. [1, 2, 3].

Результати дослідження. Правильно спланована фізична підготовка учнів повинна передбачати не тільки фізичне навантаження, а й елементи вольових зусиль, спрямованих на виконання більш складних завдань (перешкод). Перешкодами в цьому випадку є не тільки самі фізичні вправи різної складності, але й кількість повторень та інтенсивність і умови їх виконання. У вправах з бігу, наприклад, це довжина дистанції чи кількість повторюваних прискорень на визначених відрізках з фіксацією часу, у силових вправах – величина навантаження і кількість повторень, у спортивних іграх і єдиноборствах – дії супротивника тощо.

Вольові здібності учнів характеризуються двома основними особливостями: вони носять свідомий характер і пов'язані з подоланням різного рівня труднощів. Наявність фактору подолання перешкод було необхідним для формування фізичних і вольових здібностей. Фізичні навантаження пов'язувалися з виявленням вольових зусиль, які залежали від характеру вправ, їхньої координаційної складності, умов виконання, обсягу й інтенсивності рухової активності [1]. Специфічний характер виявлення вольових зусиль під час виконання вправ різної спрямованості та ступеня складності визначив наш принципний підхід до розробки моделей педагогічних дій, спрямованих на формування фізичних і вольових здібностей в процесі спрямованої фізичної підготовки. Виконання запропонованих моделей повинно займати від 10 до 20 хв основної частини уроку фізичної культури і вписуватись в діючу навчальну програму.

Обов'язковою умовою успішного формування фізичних і вольових здібностей в процесі занять фізичною підготовкою є раціональний вибір тренувальних засобів і методів фізичної підготовки, що забезпечує швидкий і суттєвий приріст фізичних здібностей і створює ситуацію успіху.

Порівняно з іншими віковими періодами вік 8 і 9 років характеризується значнішими темпами зростання швидкості, спритності, швидкісно-силових

здібностей і швидкісної витривалості. Можливість ефективного розвитку рухових і вольових здібностей, підтверджується їхнім тісним взаємозв'язком і високими темпами приросту саме в цьому віковому періоді.

Усе це вимагає детальної розробки плану тренувального впливу на кожне заняття, на тиждень, на місяць, на півріччя тощо. Принциповою основою для такого планування є знання закономірностей природного вікового розвитку зростаючого організму. Якщо фізичне навантаження за обсягом і спрямованістю відповідає функціональним можливостям організму дітей, воно буде переважно сприяти зміцненню здоров'я, підвищенню фізичних і вольових здібностей. Надмірне навантаження негативно впливає на весь організм в цілому [2, 3].

Ці рекомендації і методичні прийоми передбачають моделювання виховних ситуацій у процесі формування рухових навичок, фізичних та вольових здібностей. Для цього необхідно: починати заняття з простих і доступних вправ, поступово підвищуючи їхню складність; спочатку освоювати підвідні вправи, які підвищують впевненість учнів у своїх силах і можливостях; під час виконання учнями складних вправ забезпечувати належну страховку; на кожному занятті підбадьорювати учнів, прищеплювати їм впевненість у тому, що вони зможуть справитися зі складним завданням; вправи і дії, спрямовані на формування фізичних і вольових здібностей учнів, виконувати енергійно й у високому темпі; вправи виконувати із зосередженою увагою, не зупиняючи і не перериваючи роботу до повного виконання завдання; прагнути окреслити значущі цілі, переконати учнів у необхідності й важливості занять фізичною культурою.

Впровадження в заняття з фізичної культури комплексів фізичних вправ, рухливих ігор та ігор-естафет у дітей 8 і 9 років дадуть змогу підвищити фізичні і вольові здібності.

Висновки. Підбір вправ, величина фізичного навантаження, інтенсивність і послідовність поступово ускладнюючих завдань, широке застосування ігрового і змагального методів, проведення контрольних занять і змагань – все це в цілому забезпечить необхідні педагогічні умови для поєданого формування фізичних і вольових здібностей в процесі спрямованої фізичної підготовки.

Список використаних джерел

1. Артющенко А.О. Воля і психолого-педагогічні умови її формування в процесі занять фізичною культурою : зб. наук. праць «Г. Г. Ващенко – видатний педагог національного відродження України». Черкаси, 2003. С. 154-160.
2. Іваніків Н., Чепелюк А. Проблеми збереження фізичного здоров'я дитини. Актуальні питання гуманітарних наук. Том 18, № 18 (2018). С. 111-119.
3. Яценко Л. В. «Здоров'я дітей – багатство нації». Х.: Вид. Група «Основа», 2015. 126 с.

СЕКЦІЯ 12. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ : ГОЛОВНІ ПРИНЦИПИ І СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ

Василенко В.С. – студент 2 курсу факультету культури і мистецтв ВНУ імені Лесі Українки
Шостак В.М. – канд.іст.наук, доцент кафедри культурології ВНУ імені Лесі Українки

Договір про діяльність Європейського Союзу визначає головні принципи регулювання суспільно-культурної сфери, мотиви і завдання діяльності європейських країн щодо втілення в реальну практику художньо-естетичних та морально-духовних цінностей європейських народів. Стратегічний принцип культурної політики країн ЄС полягає в тому, що сама культура осмислюється як сукупність багатьох соціальних, політичних, економічних, ідеологічних чинників, тобто як увесь спосіб життя і осмислення дійсності. Головним чинником і передумовою успішного розвитку позитивних форм культурної свідомості і практики виступає категорія свободи. Саме тому Хартія основоположних прав громадян ЄС передбачає гарантування повної свободи реалізації мистецьких пошуків, креативних ідей, інноваційних рішень, наукових досліджень та багатофакторного аналізу проблем творчості. На законодавчому рівні окремих країн і наднаціональному рівні європейських адміністративних структур наголошується, що будь-які обмеження в цих процесах недопустимі. Як наслідок, спостерігаємо розвиток національних культур державних народів і національних меншин. Дієвим механізмом міжкультурного діалогу є релігійна толерантність, яка забезпечує повноцінний і багатогранний розвиток різних релігійних конфесій, церков, релігійних рухів. Багатокультурне різноманіття гарантується можливістю розвивати, вивчати і досліджувати мови народів світу. Це не заперечує безумовного захисту державної мови в окремій європейській країні.

Для правильного балансу у інноваційних формах культури і давніх світоглядних традицій передбачаються програми збереження, вивчення, популяризації і захисту культурної спадщини Європейського континенту. Розроблена система чітких правил, норм, документів, які дозволяють ефективно рухатися у цьому напрямку. Наприклад, у Франції стимулюється діяльність будівельних компаній, які займаються реставраційними роботами на архітектурно-культурних пам'ятках. Будівельним компаніям дозволяється розміщувати рекламу на риштуваннях під час проведення реставраційних робіт. При цьому держава висуває наступні вимоги: 1)прибуток від реклами повністю використовується на реставрацію; 2) площа рекламних зображень не повинна перевищувати половини площі, яку займають риштування; 3) рекламна продукція розміщається лише під час проведення самої реставрації. Такий механізм покриває від третини до повної вартості реставраційних робіт. Саме так були якісно відреставровані в Парижі церква Св.Августина, церква Св.Маделіни, фасад Міністерства юстиції Франції та ін. Подібно в Італії діє Кодекс законів про державні роботи, який стимулює

спонсорство для відновлення культурних об'єктів, пам'яток, будівель та ін. Передбачається надзвичайно проста процедура надання коштів і прозора підзвітність в засобах масової інформації, на спеціальних сайтах для інформування громадськості. Діє також механізм співпраці з компаніями, які займаються виробленням дозволів на будівництво. Вони отримують максимальне сприяння при умові, що нададуть кошти для розвитку культурних послуг, відповідної інфраструктури для організації культурного життя мешканців. В Іспанії встановлений спеціальний податок у розмірі 1,5 відсотка, який наповнює спеціальні фонди, з якими працюють Міністерство культури і Міністерство інфраструктури щодо відновлення та розвитку культурної спадщини, соціокультурних проектів та інше. Національні програми строго визначають пріоритети, правила та обмеження щодо змін культурних просторів, ландшафтів та інше.[1, с.7] Лише ці приклади ілюструють наслідки стандартів управління соціокультурним життям, основні напрямки якого в загальних, але принципових рисах окреслюють нормативні документи ЄС. Ціннісний підхід поєднується з чітким, раціональним веденням конкретних справ. Тільки так можна створити систему ефективного урядування, яке ґрунтується на поєднанні зусиль громадянського суспільства і державних органів влади.

Такий тип управління передбачає дотримання певних вимог. Всі структури працюють максимально відкрито і активно. При цьому відбувається інтенсивний обмін актуальною інформацією між громадянами і органами влади щодо визначених завдань, розподілу обов'язків та виконання рішень. Весь процес прийняття рішень опирається на якнайширше залучення установ і людей, що посилює довіру, результативність та ефективність. При цьому відповідальність одночасно також поширюється між всіма учасниками урядування, що сприяє зрілості громадянської участі. Загальноєвропейські і регіональні органи влади несуть повну відповідальність за свої рішення через процедури політичних виборів, нормативно-правових вимог.[3] Право європейців на належне управління передбачає механізми реагування на їхні фундаментальні потреби, цінності, інтереси. Для цього визначено, що ефективне управління повинно враховувати і відчувати сучасні суспільні процеси та настрої громадян. Політики і управлінці повинні володіти відповідними знаннями, компетенціями для визначення минулих помилок та можливих перспектив, наслідків прийняття тих чи інших рішень.

Довгострокова стратегія розвитку української культури також передбачає, що реформування сфери культури повинно стати основою модернізації українського суспільства і держави. Розроблені основні напрямки культурної політики, яка охоплює всі складові бажаних інноваційних перетворень. Мета стратегії – формування в Україні громадянського суспільства європейського рівня, збереження культурної спадщини, забезпечення сфері культури і творчості провідного місця в суспільно-економічному розвитку України.[2, с.2] Лише цей шлях може стати ефективним та результативним.

Список використаних джерел

1. Рада Європи Огляд культурної політики України 13-15 березня 2017 року Звіт експертів.К.2017.17с.

2. Довгострокова стратегія розвитку української культури. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 р. № 119-р 2016 року. Режим доступу <https://www.kmu.gov.ua/npas/248862610>

3. Біла книга щодо європейського урядування «Зміцнення демократії в Європейському Союзі». Програма роботи». Європейська Комісія, Брюссель, SEC (2000) 1547/7 [Неофіційний переклад].

РОЗВИТОК МУЗИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Голощук О. О. – ст. викл. кафедри музичного мистецтва ВНУ імені Лесі Українки

Інформаційна технологія – це сукупність методів і засобів цілеспрямованої зміни якихось властивостей інформації. Інформація як об'єкт впливу являє собою дані, записані на тому чи іншому носіїві [1]. Форма подання (сприйняття) даних визначає основний спосіб їх кінцевого використання і припускає один з наступних варіантів: – текстова інформація; – аудіо інформація; – відеоінформація[1].

Обмін інформацією виник кілька мільйонів років тому разом з першими прийомами спілкування. Головним якісним змістом інформаційних технологій стало народження систем науково-технічної термінології в основних галузях знань, а кількісним – випуск багатотиражних книжок, журналів, газет, географічних карт, технічних креслень, а також перших енциклопедій – свого роду стаціонарних інформаційно-пошукових систем на алфавітній основі [4].

Новий етап у розвитку інформаційних технологій пов'язаний з бурхливим розвитком науковотехнічної революції: виникненням фотографії (1839 р.), винаходом електричного телеграфу (1832 р.), телефону (1876 р.), радіо (1895 р.), кінематографу (1895 г.), бездротової передачі зображення на відстань (1907 р.) та промислового телебачення (з кінця 20-х рр.). Перетворення інформаційних технологій в інтелектуальну індустрію супроводжувалося появою (в середині 60-х рр. XX в.), а потім і широким використанням електронних засобів обчислювальної техніки [4].

З 1986 року починається історія розвитку Інтернету, коли Національний науковий фонд США (NSF) почав створення мережі NSFNET, в якій використовувались високошвидкісні телефонні канали, що з'єднували 6 суперкомп'ютерів у різних куточках країни на основі протоколу TCP/IP та інших технологій, відпрацьованих у мережі ARPANET (перша у світі глобальна мережа створена у 1968 р., припинила функціонування в 1990 році). Мережа NSFNET стала основною магістральною (backbone) структурою для Інтернет, офіційною датою виникнення якого є 1990 рік. В даний час основу Інтернет складають високошвидкісні магістральні мережі [6]. Незалежні автономні мережі підключаються до магістральної мережі через крапки мережного доступу NAP (Network Access Point). Мережа Інтернет побудована за регіональним принципом і як автономні системи зазвичай виступають великі національні мережі (наприклад UANET, RUNET та ін.), кожна з них має власне адміністративне керування і власні

протоколи маршрутизації. Автономні мережі можуть утворювати компанії, що спеціалізуються на наданні послуг доступу в мережу Інтернет, – провайдери [5]. Національні мережі в свою чергу складаються не менш ніж з 32 менших по розміру мереж (мережі університетів, дослідницьких центрів і комерційних фірм, а також мережі більш дрібних регіональних провайдерів). У 1994 році фінансування основної магістралі мережі Інтернет було цілком передане від NSF різним державним і комерційним організаціям [5]. Починаючи з 1996 року консорціумом Internet2 (в який входять більш ніж 200 американських університетів, урядові структури, а також IT-компанії Microsoft, 3Com, IBM, Cisco і багато інш.) ведуться роботи над удосконаленням Інтернет. Головною метою Internet2 є розробка нових технологій передачі даних з метою прискорення і підвищення якості передачі та надання нових послуг. Існує також ряд інших проектів, направлених на розвиток Інтернет (наприклад, федеральний проект США, NGI – Next Generation Internet) [5]. На сьогоднішній основним органом, що здійснює інформаційну підтримку і регулювання в Інтернет, є ISOC (Internet Society – Всесвітнє співтовариство Інтернет, www.isoc.org). ISOC є громадською міжнародною організацією, що базується на добровільному членстві та підтримується внесками і пожертвуваннями спонсорів. ISOC проводить щорічні конференції INET, випускає інформаційні матеріали, підтримує інформаційні сервери. Іншими координуючими добровільними організаціями є: IAB (Internet Architecture Board – Рада з архітектури Інтернет, www.iab.org) займається координацією діяльності в області розвитку структури мережі Інтернет. IETF (Internet Engineering Task Force – Цільова група з інжинірингу в Інтернет, www.ietf.org) складається з декількох робочих груп, що розробляють і затверджують стандарти для мережі Інтернет [6].

Для інформаційних технологій є цілком природним те, що вони невпинно оновлюються. Значення інформаційної технології величезне – вона формує передній край науково-технічного прогресу, створює інформаційний фундамент розвитку науки і всіх інших технологій [3]. Головними, визначальними стимулами розвитку інформаційної технології, є соціально-економічні потреби суспільства. Безсумнівною перевагою інформаційної технології є те, що вона сама створює засоби для своєї еволюції. Формування системи, що саморозвивається – найважливіший підсумок, досягнутий у сфері інформаційної технології.

Список використаних джерел

1. Барсуков В.С., Тарасов О.В. Обчислювальна техніка та її застосування. *Нова інформаційна технологія*. 1989. № 2. С. 41-42
2. Гуржій А.М. Інформатизація і комп'ютеризація загальноосвітніх навчальних закладів України – 20 років. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2005. № 5. С. 3-12.
3. Кондрашова С.С. Інформаційні технології в управлінні: навч.п. К.: МАУП, 1998. с. 315
4. Козак І. А. Інформаційні технології віртуальних організацій : Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005.336 с.
5. Малиновський Б.М. Історія обчислювальної техніки.К.: Лотус, 1995. 511с.
- 6 . http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/7345/7/VChNPU_2012_100_401-404

СОЦІАЛЬНІ МЕДІА ЯК ТРАНСЛЯТОР ПАТРІОТИЧНИХ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Грицина К.В. – студентка 3 курсу факультету культури та мистецтв ВНУ імені Лесі Українки

Москвич О.Д. – канд. філос. наук, старший викладач кафедри культурології ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Війна спричиняє кризи у всіх сферах людського життя. Зокрема, призводить до активізації кризової комунікації, в якій центральну роль відіграють соціальні медіа. За умови правильного використання вони пропонують багато переваг, таких як взаємодія та діалог між користувачами, швидке поширення інформації, візуалізація контенту. Важливою функцією соціальних мереж у воєнний час є трансляція патріотичних культурних цінностей, що дозволяє формувати здорову стійку національну позицію споживачів контенту [4].

Мета дослідження – висвітлити основні риси функціонування та формування патріотичних культурних цінностей в соціальних медіа під час війни.

Результати дослідження. Ключовим у даному дослідженні є роль так званих «лідерів думок», які можуть бути представлені як окрема особистість, так і група або сторінка у соціальних мережах. Їхньому контенту користувачі довіряють майже беззаперечно, що дозволяє впливати на формування цінностей та світоглядних переконань. «Лідер думки» – це людина або організація в сучасному медіапросторі, яка впливає на думку інших людей завдяки високому соціальному статусу та кращій інформованості [4, с. 119].

У час війни особливо важливим став культурний фронт, де пріоритетну роль відіграють українські блогери, журналісти, мислителі, політологи, культурні діячі та ідеологи. Внаслідок багаторічної агресивної колонізаторської політики з боку РФ було втрачено або забуто суттєву частину української національної спадщини. Зараз настав час повернути Україні культурних героїв. У соціальних медіа наразі відбувається процес відбудовування культурних та інформаційних кордонів [1]. Поки новинні сайти спростовують фейки з фронту, українські культурні медіа розвінчують пропагандистські фейки про українських митців та діячів культури як минулого, так і сучасності. У цивілізованому світі мовчання ототожнюється з байдужістю, тому на культурному фронті українці дедалі більше говорять про патріотичні цінності і національну ідентичність. Адже війна в Україні йде не тільки за фізичні простори, але й простори історичні та культурні. І відповідати ворогу потрібно у всіх актуальних площинах.

Важливим аспектом боротьби стало мовне питання. Дерусифікація не оминула соціальні мережі. Згідно з даними дослідження Центру контент-аналізу, проведеного у червні 2022 року, відбулася втрата домінації російської мови в українському сегменті соціальних мереж (порівняно із аналогічним дослідження 2020 року). Провідні іноземні ком'юніті – Facebook, Instagram, Twitter – засвідчують державну мову як переважаючу [3].

Варто відзначити збільшення кількості спільнот, проєктів і ресурсів, які систематично ведуть боротьбу на культурному фронті. Особливої уваги заслуговує проєкт «*Ukrainer*» (спільнота та організація, що є медіамайданчиком з унікальними історіями, відео- та фотоконтентом як про українські історичні регіони, так і про український контекст за кордоном). Значна частка мультимедійних матеріалів – це історії успіху, змін, втілення реформ, збереження спадщини та історичної пам'яті, а також експлейнери про національні основи: мову, історію, культуру тощо. Також варто згадати «*Простір*» як медіа, що простими словами розповідає про складні сторінки українського минулого. Творці проєкту впевнені, що в умовах війни їхня діяльність є особливо важливою, оскільки саме в історії і культурі можливо віднайти та усвідомити власні корені. Ще одним яскравим прикладом трансляції патріотичних культурних цінностей є «*Gogol.media*». Це сайт про українську культуру від редакторів літературного подкасту «Вуса Гоголя» Микити Рибакі та Вадима Кириленка. На «*Gogol.media*» виходять матеріали не лише про літературу, а й про кінематограф та сучасне візуальне мистецтво. Даний проєкт свідчить, що контент про культуру може бути різним і орієнтованими на цільову аудиторію [2].

Існує думка, що сьогодні спостерігається активний процес «політизації» культури, та насправді це глибинна зміна світогляду. Завдяки діяльності культурних медіа українці почали усвідомлювати, що російська культура та її імперський світогляд століттями намагається затьмарити українську ментальність. Тому трансляція патріотичних культурних цінностей у віртуальному просторі соціальних мереж, який надає багато комунікативних переваг, є важливим чинником боротьби на культурному фронті [5].

Висновки. Культурні медіа є пріоритетним засобом для розмови українських митців зі світом. Війна точиться не лише за території, але і за національну ідентичність, яку агресор намагається знищити, присвоїти, вкрати. «Лідери думок» у соціальних медіа провадять свою діяльність для спростування імперської тези, що українці не мають самобутності [7]. Отже, культурні медіа сьогодні актуальні і необхідні, адже з'являється потреба у створенні і популяризації якісних медіамайданчиків, які здатні українську культуру підтримати, висвітлити, дати оцінку, сприяти її розвитку.

Список використаних джерел

1. Блindюк М. Як працюють українські культурні медіа під час війни. *Суспільне Культура*. URL: <https://suspiilne.media/245223-ak-pracuut-ukrainski-kulturni-media-pid-cas-vijni/> (дата звернення 29.10.2022)
2. Герасимова А. Нові медіа про культуру, які з'явилися з лютого. *Читомо*. URL: <https://chytomo.com/novi-media-pro-kulturu-iaki-z-iavylysia-z-liutoho/> (дата звернення: 30.10.2022)
3. Загородній М. Як поширилася дерусифікація на українські соцмережі? Дослідження. *Українська правда*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/07/16/249575/> (дата звернення: 29.10.2022)
4. Ковалевич Б.В. Соціальні мережі як новий інструмент ведення інформаційних війн у сучасному світі. *Журнал «Грані»*, № 4 (108) квітень 2014. С. 118-121.
5. Креатив у війні. *Журнал «Telegraf»*, №2. Київ : ArtHuss, 2022. 200 с.

6. Ткаченко: Час повернути своє – наших героїв, культурних діячів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3548564-tkacenko-cas-povernuti-svoe-nasih-geroiv-kulturnih-diaciv.html> (дата звернення: 29.10.2022)

7. Чуприна А. Роль соціальних мереж у кризовій комунікації в умовах війни. URL: <https://eba.com.ua/rol-sotsialnyh-merezh-u-kryzovij-komunikatsiyi-v-umovah-vijny/> (дата звернення: 29.10.2022)

СВІТЛИНА В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙ ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Гуменюк Ю. В. – студентка 5 курсу факультету культури і мистецтв ВНУ імені Лесі Українки,

Москвич О. Д. – канд. філос. наук, старший викладач кафедри культурології ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Сьогодні кожен із легкістю може зробити світлину будь-якого жанру за власними вподобаннями і поширити її в медіапросторі, але ще у ХІХ столітті – це був таємничий процес, оповитий ореолом магії та чаклунства, дослідження якого поглиблює розуміння фотографії як зображення нового типу в культурі і соціокультурного феномену сучасності.

Мета – висвітлити особливості розвитку світлини в контексті сучасних трансформацій візуальної культури.

Результати дослідження. Важливі винаходи в оптичній царині, а саме відкриття можливостей камери-обскури та чарівного ліхтаря, проклали шлях до винаходу фотографії. У ХVІІІ столітті було відкрито феномен світлочутливості хлориду та нітрату срібла, що стало ключовим моментом в подальшій історії фотографії і трансформації візуальної культури. Але до повноцінної світлини було ще далеко, адже дослідники не знали, як закріпити зображення, отримані за допомогою світлочутливих речовин [6]. Завдяки наполегливості дослідників Н. Ньєпса, Л. Дагера і Ф. Гальбота світ отримав можливість фіксувати візуальні образи і зберігати їх. Фотографія відкрила нові можливості репродукції, комунікації, репрезентації.

Важливою подією в історії розвитку світлини стала поява фотоплівки, винахідником якої був Дж. Істмен. Ще одним вагомим етапом в розвитку і популяризації фотографії стало її тиражування в засобах масової інформації, фотографія починає вбудовуватися у візуальний медіапростір, а згодом формує його. Коли в ХХ столітті вдосконалилися і здешевшали техніки друку, фотографія стала постійним атрибутом газет і журналів. Новини та події засвідчувалися знімками, без фотопідтвердження людина вже ледь сприймала інформацію, адже вимагала візуального свідчення. З'явилася репортажна та рекламна світлини, а також інші жанри культурної індустрії. Коли в 1930-і роки винайшли кольорову фотоплівку, мімезис досягнув свого максимуму. На цей момент мову фотографії можна вважати сформованою і вбудованою у сучасну візуальну культуру. Саме

здатність до нескінченного тиражування, як одна з характеристик фотографічного зображення, на думку В. Беньяміна [2], зумовила кардинальні зміни у візуальній культурі. Адже образ втратив свою унікальність і одиничність, на зміну прийшла деауратизована медіаобразність [4].

На початку ХХ століття у фотографію проникли авангардні практики, потім модернізм і постмодернізм. Десятиліттями формувалася мова фотографії як мистецтва і соціокультурного феномену в контексті медіатрансформацій у візуальній культурі, яка вийшла з тіні живопису і стала провідною формою вираження людського бачення. Однак зараз, коли фотографія кожному стала доступним засобом комунікації в соціальних мережах, знову виникає питання про те, що саме є критерієм художності того чи іншого знімка [6].

Всі нашарування історії фотографії в контексті візуальної культури тією чи іншою мірою збереглися: досі затребувані унікальні знімки, що мають «ауру» (цей термін вводить В. Беньямін, визначаючи його як «неповторну появу певної далечини, що враз стає близькою як ніколи») [2, 59]; фотоательє, як і раніше, існують; фотоальбоми займають гігабайти на всіх можливих пристроях; виробники фотокамер так само допомагають натискати на кнопку і більше ні про що не турбуватися; мільйони людей створюють десятки мільйонів побутових знімків щодня; митці продовжують шукати лінії перетину фотографії та мистецтва. Світлина стала одним із найважливіших оптичних медіа, яке слугує засобом обміну інформацією в комунікаційному суспільстві. Зображення працюють швидше за слова, виробляються нові коди, які зчитуються несвідомо, спосіб бачення людини продовжує змінюватися [3, 5].

Висновки. Кризь призму світлини людство продовжує активно осмислювати культурні, політичні, соціальні та антропологічні питання, особливості самопрезентації, здатність працювати з візуальною інформацією і ступінь довіри до неї, що актуалізує нові дослідження світлини в контексті трансформацій сучасної візуальної культури.

Список використаної літератури:

1. Bate, D., Photography. The Key Concepts, Bloomsbury-London-New York, 2009. p. 199.
2. Беньямін В. Мистецький твір у добу своєї технічної відтворюваності. *Вибране*. Львів : Літопис, 2002. С. 53–97.
3. Берд М. 100 ідей, що змінили мистецтво, Київ : ArtHuss, 2019. 216 с.
4. Москвич О.Д. Феномен фотографії в контексті медіакультури: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 192 с.
5. Підгурний І.С. Сучасні тенденції розвитку технології фотографії. *Вісник ХДАДМ*. 2015. № 7.
6. Уоррен Лінн Енциклопедія фотографії ХХ століття. В 3-х томах. Рутледж : 2006. 1206 с.

ПРОМИСЛОВА ІНФРАСТРУКТУРА КРИВОГО РОГУ ЯК ОБ'ЄКТ ПРОМИСЛОВОГО ТУРИЗМУ

Дейнека І.В. – студент 3 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Дмитренко А.А. – к. і. н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Індустріальний або промисловий туризм останнім часом набирає дедалі більшої популярності в світі. Відвідування і дослідження будівель, інженерних, промислових і технічних об'єктів, а також будь-яких інших закинутих споруд, уже давно стало частиною туристичної інфраструктури, а не заняттям для екстремалів. Формуються спеціальні тури, екскурсії, на місцях відкриваються музеї – усе це дає нове життя як уже працюючим об'єктам, так і давно покинутим. Європейські країни активно перетворюють депресивні вугільні регіони із закритими шахтами на туристичні кластери, які приваблюють мандрівників. Це дає нові робочі місця та додаткові надходження до місцевих бюджетів, паралельно розвиваючи інфраструктуру. Цей вид туризму є порівняно новим, тому Україна, яка має велику кількість промислових об'єктів, має цілком реальні шанси зайняти одне з провідних місць у його розвитку [2].

Особливі місця в Україні займає Чорнобильська зона відчуження та Кривий Ріг, який просто переповнений індустріальними спорудами. Проте, якщо Чорнобиль уже давно зайняв місце на світовій арені туризму, завдяки популярності фільмів та комп'ютерних ігор, де він фігурує, то з Кривим Рогом ситуація не така. Місто саме по собі налічує близько 250 об'єктів промислової спадщини: залізниці, гідротехнічні споруди, мости, шахти, кар'єри, фрагменти стародавніх гірничопромислових ландшафтів і, звісно, самі промислові комплекси. Влада міста ще у 2017 році провела меморандум з найбільшими промисловими гігантами міста щодо розвитку і співпраці у сфері індустріального туризму. Варто додати, що хоча місто є єдиним в Україні, яке входить до Асоціації «Європейський маршрут індустріальної спадщини» (ERIH) і навіть бере участь у тематичних флешмобах, воно все ще не розглядається більшістю українців як туристична дестинація. Повноправним членом ERIH Кривий Ріг став у 2018 році, і з того часу активно приймає участь у заходах організації. До ERIH увійшли 5 об'єктів міста: кар'єр АТ «Південний ГЗК», кар'єр ПрАТ «Інгулецький ГЗК», коксохімічне виробництво ПАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг», музей просто неба гірничого департаменту ПАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг», скансен гірничої техніки ПрАТ «Північний ГЗК» [2; 4].

Кар'єр «Південний ГЗК» є найбільшим у Європі і одним з найбільших у світі. Він також слугує практично основним місцем для видобутку залізної руди в Україні, і разом з цим є головною пам'яткою промислового туризму в Кривому Розі. Південний гірничо-збагачувальний комбінат, якому належить кар'єр, засновано 1955 року, проте туристів туди почали водити відносно нещодавно – у 2014 році. Глибина кар'єру сягає близько 400 м, довжина – 3 км, а ширина – 2,5 км.

Керівництвом комбінату прийнято рішення про створення спеціального оглядового майданчика, де будуть враховані всі побажання туристів. Розміщений інформаційний стенд з інформацією про параметри та історію кар'єру. При ПГЗК існує також музей, присвячений кар'єру і праці робітників. Кар'єр ПрАТ «Інгулецький ГЗК» подібний до Південного, а по глибині навіть перевищує його. Хоча він не настільки затребуваний у туризмі [3].

Скансен гірничої техніки ПрАТ «Північний ГЗК» є єдиним скансеном подібної спрямованості в Україні. Тут представлена неробоча гірнична техніка: шахтний електровоз, бульдозер з кар'єру, автомобіль «БелАЗ», дробарка з дробильної фабрики, сепаратор рудозбагачувальної фабрики, ковші екскаваторів і багато іншої техніки. Біля кожного об'єкту присутня табличка з текстом, який в повній мірі може розповісти туристу про призначення того чи іншого пристрою або механізму [5].

Тільки на металургійному підприємстві публічного акціонерного товариства «Арселор Міттал Кривий Ріг» можна побачити захоплюючі процеси і тонкощі технологічних процесів. На коксохімічному виробництві екскурсантам пропонують побачити гасіння розпеченого коксу – продукту спікання вугілля у спеціальних печах за температурою близько 1100 градусів. Після того, як кокс від'їжджає від «кокової батареї», розпечений продукт гаситься до близько 150 градусів очищеною водою. Дізнатись про тонкощі виробництва буде цікаво і дітям, і підліткам (яких може зацікавити професія), і дорослим [6].

Об'єктами промислового туризму можуть бути Кочубеївські штольні, Бурщицький відвал, шахта «Гвардійська», затоплені гранітні кар'єри, проїзд Криворізькою метрорамою і ще десятки цікавих промислових об'єктів [1; 6].

Отже, Кривий Ріг має великий потенціал для розвитку промислового туризму. Деякі підприємства, уже включені до туристичних маршрутів, створюють інфраструктуру для відвідувачів. Рано чи пізно це стане нормою і на інших підприємствах. Проте тепер, через близькість до фронту, воєнні дії і часті ураження критичної інфраструктури, промисловий туризм зупинився. Адже будь-який індустріальний об'єкт є першочерговою ціллю для ударів ворога.

Список використаних джерел

1. 95 квартал. Кривий Ріг – Кривбас. URL: <https://www.navigator-ukraine.com.ua/grupповye-tury/ekskursii-po-vostochnoj-ukraine/tour/1831-95-kvartal-krivoj-rog-krivbass.html> (д. зв. 30.10.2022).

2. Індустріальний туризм в Україні отримає дорожню карту розвитку. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3108685-industrialnij-turizm-v-ukraini-otrимаe-doroznu-kartu-rozvitku.html> (д. зв. 29.10.2022).

3. Кар'єр ПГЗК, Кривий Ріг. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/75082_karer-yugoka.htm (д. зв. 29.10.2022).

4. Кривий Ріг представив свій туристичний потенціал у європейському флешмобі. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3106294-krivij-rig-predstaviv-svij-turisticnij-potencial-u-evropejskomu-flesmobi.html> (д. зв. 29.10.2022).

5. Музей гірничої техніки, Кривий Ріг. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/180432_muzej-gornoj-tehniki.htm (д. зв. 30.10.2022)

6. Спецпроект I Go to World «Місто за вікенд. Кривий Ріг». URL: <https://ua.igotoworld.com/projects/tic/kryvbas/> (д. зв. 30.10.2022).

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Карпюк А. В. – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

З початком повномасштабного вторгнення російських військ на територію України діяльність бібліотек переформатувалась у зв'язку з новими реаліями. Традиційні напрями діяльності бібліотечних установ спочатку були тимчасово призупинені. В першу чергу, вони тримають інформаційний фронт. Бібліотекарі з перших днів війни долучалися до роботи в інформаційному просторі, поширюючи правду про події. Бібліотеки стали осередками волонтерської діяльності – збирають допомогу для Збройних Сил України та внутрішньоопереміщених осіб, плетуть маскувальні сітки. Вони виконують роль місць, де проводять заняття з надання першої домедичної допомоги, навчають правилам цивільної оборони та ін. Підвальні приміщення окремих бібліотек стали місцями укриттів [1].

Поряд з цією діяльністю поступово з березня 2022 р. бібліотеки повертались до звичного бібліотечного обслуговування, якщо цьому сприяла безпекова ситуація на певній території держави. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час пандемії COVID-19 дозволило організувати свою діяльність і в умовах війни. Послуги та консультації можуть надаватися не тільки очно, але й у дистанційному режимі, що забезпечує комфортне та ефективне обслуговування користувачів. Відвідувачі можуть здійснювати інформаційний пошук на сайтах, в електронних каталогах, електронних бібліотеках, віртуальних виставках та інших платформах. Поступово збільшується кількість послуг, які можна отримати онлайн. Бібліотечні установи виступають навігаторами у світі наукової інформації, надають доступ до ресурсів реальним чи віддаленим користувачам.

Бібліотеки відіграють важливу роль у процесах освоєння населенням цифрових ресурсів. Так, з 21 січня 2020 р. стартував проєкт «Дія. Цифрова освіта» за ініціативи Міністерства цифрової трансформації України, в якому бібліотеки виступили офлайн-хабами [2]. Популяризація та підвищення рівня цифрової освіти, формування навичок онлайн-безпеки залишається актуальним і в умовах воєнного часу. Бібліотеки надають безкоштовний доступ до мережі «Інтернет». Усі бажаючі можуть отримати навички інформаційної грамотності, зробити копії потрібних документів, оплатити комунальні послуги, зареєструватись на порталі «Дія» та отримати послуги онлайн, за потреби працювати дистанційно.

В умовах збройної агресії російської федерації проти України необхідною є актуалізація бібліотечних фондів. Для її проведення публічні бібліотеки, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації різних форм власності, що мають у своїй структурі бібліотеки, можуть використати рекомендації, розроблені Міністерством культури та інформаційної політики України спільно з Радою з питань розвитку бібліотечної справи [3]. Окрім того, потребують перейменування бібліотеки, які у своїй офіційній назві містять імена країни-агресора.

Робота вітчизняних бібліотек спрямовується на популяризацію української літератури. Більшість оглядів на вебсайтах та сторінках у соціальних мережах бібліотечних установ присвячені військовій проблематиці. Особливої популярності набувають електронні книги. Бібліотеки пропонують своїм користувачам посилання на сайти українських видавництв, які надають безкоштовний доступ до праць.

В умовах війни бібліотеки працюють над удосконаленням своїх сайтів, електронного каталогу. Значна робота проводиться з їх підтримки та захисту, систематичного копіювання баз даних, відбиття кібератак.

Певні заходи у бібліотеках спрямовуються на внутрішньопереміщених осіб. Для такої категорії користувачів проводяться консультації та лекції з психологічної підтримки, перегляд українських фільмів та мультфільмів, екранізації книжок сучасних українських письменників, настільні ігри, розвиваючі заняття з дітьми тощо.

Окремі бібліотеки з початком повномасштабного вторгнення змушені були зупинити свою діяльність, вживають заходів щодо збереження своїх фондів, перепрофілюються на евакуацію. Гостро виникло питання про захист бібліотечних фондів, які перебувають на тимчасово окупованій території України чи на територіях, де проходять активні бойові дії. На жаль, чимало бібліотечних установ та їх цінностей пошкоджено, знищено або ж викрадено.

Бібліотеки під час воєнного часу згуртовуються і працюють задля нашої перемоги. Українська бібліотечна асоціація оголосила про початок формування майбутньої Національної цифрової бібліотеки України, колекція якої включає факти російської агресії та нашої боротьби, підтримку нашої держави бібліотечною спільнотою, окремими громадянами з інших країн світу, фейки, які поширюють вороги. З нагоди Всеукраїнського Дня бібліотек 30 вересня 2022 р. Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого та Українською бібліотечною асоціацією був організований бібліотечний марафон «Бібліотека і війна: тримаємо стрій». З липня 2022 р. функціонує проєкт для 30 бібліотек «Lib: продовження», оголошений Благодійним фондом «Бібліотечна країна» за підтримки програми Black Sea Trust фонду German Marshall Fund.

Таким чином, робота бібліотек України в умовах воєнного часу є важливою. Пріоритетним є організація бібліотечних послуг (в тому числі онлайн), формування Національної цифрової бібліотеки України, волонтерська, інформаційна та культурно-просвітницька діяльність.

Список використаних джерел

1. Новальська Ю. В. Публічні бібліотеки України в умовах воєнного стану. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1492>

2. Плахтій А. М. Роль публічних бібліотек у ліквідації цифрової безграмотності. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. VIII (43). 2020. С. 39–42.

3. Рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України. URL: <https://mkip.gov.ua/files/pdf/rekomendacii.pdf>

БІЛЯ ВИТОКІВ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ ОПІШНОГО: СТВОРЕННЯ ПЕРШОГО В УКРАЇНІ ПРИВАТНОГО МУЗЕЮ ГОНЧАРСТВА

Кульбака О.Є. – аспірантка,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г.Короленка

Наприкінці 1960-х – на початку 1970-х років у результаті кропіткої роботи Явдохи Данилівни Пошивайло (06.03.1910 – 27.04.1994) в Опішному, в одній кімнаті невеликої хатини, було сформовано колекцію гончарних виробів двох поколінь родини Пошивайлів. Незважаючи на той факт, що вся тодішня культура перебувала під впливом радянського тоталітаризму, новостворений домашній музей став джерелом збереження й пізнання українського духу, ядром звеличення народного мистецтва.

Точної інформації про дату заснування музею немає, проте Олесь Пошивайло, генеральний директор Національного музею-заповідника українського гончарства, онук Гаврила та Явдохи Пошивайлів, у статті «Домашній музей гончарської родини Пошивайлів як провісник Національного музею гончарства» стверджує, що «у середині 1970-х років вона (Явдоха Пошивайло) прийшла до усвідомлення необхідності формування домашнього музею гончарних виробів, основу якого склали твори родини» [3, с. 193]. Як згадує інший внук гончарів – Юрко Пошивайло – «музей в бабусі був скільки я себе пам'ятаю. У найбільшій, найсвітлішій кімнаті було холодно, тому там рідко хтось перебував і, відповідно, експозиція знаходилася там» [6]. Сама ж Явдоха Пошивайло, виступаючи на розширеному засіданні науково-методичної ради Музею гончарства в Опішні 18 червня 1988 року, зазначила: «За двадцять років скільки вже людей перейшло в наш домашній музей!» [7, с. 474]. Тож ми схильні вважати, що музей прийняв перших відвідувачів у 1967 – 1969 роках.

Про Явдоху Данилівну і її прагнення до збереження творчого доробку родини та кращих зразків народного мистецтва згадує й Ігор Пошивайло, ще один онук талановитого подружжя: «Бабуся тонко відчувала Красу, була залюблена в неї. Але не показово, а серцем, тихо й невимушено. «Неграмотна», вона все уболівала за збереженням праатьківських скарбів духовних. Усе напитувала в односельців то вишитого рушника, то народну картину, то вицвілу ікону чи домоткану ряднину – все те, що ментальністю колгоспної орди було приречене на непотріб й неминучу загибель. І в своїй тісній хаті відвела найбільшу, найсвітлішу кімнату, де розмістила усе те зібране разом із родинною керамікою» [2, с. 4]. Те ж саме у вищезгаданій статті згадує Олесь Пошивайло: «з особливою турботою Явдоха Данилівна вишуковувала також художню тканину (рушники, скатертини), народне малювання (живопис на полотні, фанері), твори іконопису, які дбайливо вивішувала на стінах» [3, с. 193]. Науковці Національного музею-заповідника українського гончарства зафіксували цінні спогади від філософа й колекціонера опішненської кераміки Леоніда Сморжа: «Десь напитаю, що єсть там рушник, або продають там рушник. І декілька раз навіть було так, що в нас з Явдохою Данилівною конкуренція: хто перший» [5]. А одного разу вони вдвох знайшли давній рушник і не змогли домовитися, кому ж він дістанеться. Тоді майстриня взяла й розрізала той рушник

навпіл. Так і поділили. Пізніше експозиція стала поповнюватися керамікою інших майстрів Опішного, виробами місцевих гончарів кінця XIX – початку XX століть. Окрасою колекції є мистецькі твори старшого сина подружжя – Миколи, який перейняв батьківське ремесло.

Проте, незважаючи на жагу до колекціонування, Явдоха Данилівна продовжувала щедро обдаровувати гончарними виробами всіх відвідувачів свого музею. «Ну, що таке гроші? Гроші приходять і відходять, як ото вода в пісок, а так люди згадають, що є такий худий гончар. ...Найбільше багатство – людська пам'ять. Це набагато краще, ніж гроші», – так про свої переконання майстриня розповідала Петру Ганжі, головному художникові заводу «Художній керамік» [4, с. 416]. До експонатів малювальниці відносилася з особливою любов'ю, про що свідчать спогади Галини Галян, старшої наукової співробітниці Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського: «Пригадується, як емоційно проходила підготовка до виставки творчого тандему в 1979 році. Із її організацією Гаврило Ничипорович і Євдокія Данилівна погодились заздальгідь, і наче ніщо не могло цьому зашкодити. Та коли разом з Віктором Фурманом, завідувачем відділу обласного науково-методичного центру з народного мистецтва, ми приїхали забирати роботи, сталося непередбачуване: Євдокія Пошивайло навідріз відмовилася їх давати. Створений нею приватний музей кераміки в Опішному був першим, і, навіть, тимчасове розставання з роботами викликало сльози, розпач, заперечення» [1, с. 82].

За роки існування музею його відвідувачами були журналісти, іноземні делегації, дослідники, діячі культури. Всі вони відзначали гостинність господарів та сильну енергетику, якою віяло з їхнього будинку. Домашній музей Явдохи та Гаврила Пошивайлів став прообразом майбутнього Національного музею-заповідника українського гончарства, який постав на виконання заповіту талановитої малювальниці: «І щоб музей в Опішні був. Бо інакше історія не простить!» [3, с. 195]. Нині це унікальний музейний комплекс, що є одним із найбільш відвідуваних, креативних, авторитетних музеїв Центральної та Східної Європи.

Список використаних джерел

1. Галян Галя. Спомини. Життя в музеї. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2022. 228 с.
2. Пошивайло Ігор. Освячені глиною. Народне мистецтво. 2000. №1-2. 64 с.
3. Пошивайло Олесь. Українська академічна керамологія XXI сторіччя. Теорія, історія, сучасний ужинок, майбутній поступ (2001–2005). Опішне : Українське Народознавство, 2007. Кн.1. 776 с.
4. Сморгж Леонід. Розповіді про незабутнє і незабутніх (спогади). Опішне : Українське Народознавство, 2017. 864 с.
5. Спогади Леоніда Сморгжа (1927–2009). Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. DVD фонд. № 657. [Аудіододаток до: Зубань Вікторія. Звіт про керамологічну експедицію].
6. Спогади Юрка Пошивайла (1968). Опішне, Полтавщина. 21.10.2022. Польові матеріали Ольги Кульбаки.
7. Українське гончарство : Національний культурологічний щорічник. Науковий збірник за минулі літа . Київ, Опішне : Молодь, Українське Народознавство, 1993. Кн.1. 520 с.

ТВОРЧИЙ СВІТ ХУДОЖНИЦІ ТЕТЯНИ ДОМНЕНКО

Лук'яненко О. В. – д.і.н., доцент, завідувач
кафедри культурології ПНПУ
імені В. Г. Короленка

Полтавська мисткиня Тетяна Домненко (нар. 26 жовтня 1992 року) до початку повномасштабного вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року у ході російсько-української війни жила й творила у с. Розсошенці та м. Полтава. Художниця закінчила архітектурний факультет Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (спеціальність – Образотворче мистецтво). Творить у жанрі графічного дизайну, олійного живопису та акварелі [1]. Певний час вела свій блог на порталі «Зміст» [2].

У 2021 році Тетяна була удостоєна щорічної Полтавської міської премії імені Миколи Ярошенка, котра вручається у Полтавському художньому музеї імені Миколи Ярошенка (Галерея мистецтв) [3]. Авторка виборола першість у номінації «Дебют року. Кращий із створених молодими художниками, вперше оприлюднений твір образотворчого мистецтва» [4]. Це не перша мистецька нагорода полтавки. У 2016 році з нагоди 30-ї річниці заснування Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному та 15-ї річниці заснування Інституту керамології як відділення Інституту народознавства Національної академії наук України у «столиці українського гончарства» працював триденний симпозіум «Персоналії українського гончарства як маркери національної ідентичності в координатах суспільних ідеологем». Його творчим підсумком був експрес-плєнер «Спадщина Олександрів Селюченків очима сучасних мистців». Серед учасників практикуму на базі Музею-садиби Селюченків були молоді полтавські художники. Відповідно до умов творчого конкурсу, вони писали живописні твори в довільній художній техніці упродовж двох днів резиденції. Першу премію тоді здобула робота Тетяни Домненко «Від дотику рук оживай», котра стала частиною фондової колекції Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. [5].

Шукаючи самовизначення, Тетяна Домненко зауважує, що поки не знайшла точного визначення своєму власному стилю, розуміючи його чимось наближеним до експерсіонізму: «Хотілося б себе віднести до якогось стилю, до якогось жанру, сказати, що абстракціоністка чи кубістка. Але сучасне мистецтво – це мікс стилів» [6]. У роботах домінують темні кольори. Серед останніх сюжетів – жіноча натура, для якої позують подружки та матір. Як натхнення художниця нерідко використовує фільми та музику, переносючи на власні полотна свої емоційні стани після перегляду чи прослуховування творів мистецтва: «Я можу поїхати на музичний фестиваль або сходити у театр: побачити якусь п'єсу, або балет, або ще щось, або гарно провести час з друзями. Саме ті емоції, які всередині мене починають з'являтися, дають мені поштовх, щоб я захотіла створити щось своє власне» [6].

Її полотна неймовірно пластичні, що нагадує рух, застиглий у роботах Едгара Дега. Напевне, дається в знаки інше уподобання мисткині – танці. Тетяна захопилася пластичним мистецтвом на першому курсі навчання в університеті. Відтоді танці надовго затрималися у її житті. Як вона сама іронічно зауважує, «довше, ніж полька у дитячому садку і самодіяльність на конкурсі талантів у

літньому таборі (хоча там був свій шарм)». Її походи у танцювальну залу – це емоційна розрада, яку вона часто не може отримати навіть сублімуючи переживання у малюнку: «Коли приходжу в зал – викидаю все з голови, перемикаюся, а через годину спітніла і розпатлана виходжу і відчуваю себе трохи щасливішою». Привертає увагу і ставлення художниці до фізичного болю, котрий вона отримує під час тренувань після падінь. Вона сприймає біль як частину творчого процесу, яка лишається непоміченою, допоки не проявиться у світі фізичному: «До розслаблення, фізичної активності і емоційного перезавантаження бонусом у комплекті йдуть синці і подряпини. Іноді я навіть не помічаю, коли вони з'являються. Ніби танцюєш, така щаслива і спокійна, а потім, десь стоячи в душі, чи перевдягаючись у піжаму, помічаєш сліди на тілі. Іноді, я згадую, як вдарила чи впала, або невдало приземлилась із підтримки, іноді – я не розумію, як могла не помічати і не відчувати болю, коли бачу велетенський синець на пів спини або на коліні, наприклад». Неприховані садна, зарубцьовані подряпини, посинілі забиття – це набуває для художниці неабиякого змісту. Це помічаєш, коли аналізуєш зміст її робіт, особливо тих, що побачили світ у 2020-х роках. Там реальність з її неприхованими вадами тіла стає еталоном нефальшивої краси. Напевне, оцей «оголений нерв» правди, котрий проступає крізь її полотна є наслідком розуміння невідворотності болю: «Якісь сліди зникають швидко, якісь – змінюють колір з жовтого на зелено-фіолетовий і затримуються надовше. Деякі – йдуть у комплекті з подряпинами. Чомусь моя регенерація шкіри не маскує ці сліди танцювальних подвигів і вони залишаються зі мною маленькими чи більшими рубцями. Раніше я вдягала джинси і чекала, поки все загоїться, бо негарно показувати власні недосконалості, власні болі. Потім я змирилась і тепер влітку ходжу у шортах і спідницях з синцями і рубцями на тілі». І навіть колористика полотен Тетяни Домненко, її техніка, що переплітає яскраві плями з хаотичними лініями, часто нагадує посічене болем тіло. Це тісно переплітається з її філософією життя, яку вона консервує для інших у слові, рухові та живописному образі: «Це мій досвід, мої емоції, мої болі, це я, нема чого соромитись. Чому в інших немає стількох синців, чому вони не б'ються об підлогу так, як я (деякі б'ються і сильніше, я знаю)? Чому, коли мені боляче, підлозі – по барабану? Я не ставлю таких питань. Бо на них мені ніхто не відповість. Рубець, що вже стягнувся на шкірі маленькою рожевою змійкою – це маленький стікер з нагадуванням, що відбулось у твоєму розпорядку життя. Іноді, близькі люди радять мені засоби, що прискорюють загоєння, іноді я йду до лікаря, щось я віднайшла для себе сама і намагаюся цим користуватися, коли потрібна допомога. Чому просто не кинути танці? Крім синців, я отримую тут багато щастя, знаходжу розраду, підтримку і досвід. Тут є ті, хто мої синці гоїть, хто страхує, щоб я не забила більше. Я не можу убезпечити себе від синців і шрамів, але і танців не кину. Бо це життя. І я його люблю» [7].

Список використаних джерел

1. Домненко Т. Маніфест. Полтавський художній музей імені Миколи Ярошенка. URL: <https://www.gallery.pl.ua/1tetyana-domnenko-manifest.html>
2. Домненко Т. Довіряй, але перевіряй. І не ведись на конспірологічну маячню URL: <https://zmist.pl.ua/blogs/doviryaj-ale-pereviryaj-i-ne-vedys-na-konspirologichnu-mayachnyu>

3. У Полтаві нагородили лауреатів щорічної міської премії імені Миколи Ярошенка URL: <https://np.pl.ua/2021/12/u-poltavi-nahorodyly-laureativ-shchorichnoi-miskoi-premii-imeni-mykoly-yaroshenka/>

4. У Полтаві нагородили лауреатів щорічної міської премії імені Миколи Ярошенка URL: <https://rada-poltava.gov.ua/news/17030/>

5. Пісня творчості Гончарівни. *Україна молода.* URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/2818/164/98173/>

6. Изотов І. Зображує емоції на полотнах. Художниця Тетяна Домненко. URL: <https://suspilne.media/50043-emocii-na-polotnah-zobrazue-poltavska-hudoznica-tetana-domnenko/>

7. Балагура Т. Знайомтеся: Тетяна Домненко URL: <https://pereveslo.pl.ua/znajomtesya-tetyana-domnenko/>

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Маринич Р.С. студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Дмитренко А.А. к. і. н. доцентка кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Культурний туризм є одним з основних видів туризму сучасності. Його частка на світовому ринку туристичних послуг складає близько 37%. Це щорічно сприяє генеруванню 35 млн. міжнародних туристичних поїздок до Європи. Оскільки збільшується кількість міжнародних туристичних подорожей, то зростає і приріст валютних надходжень до економіки європейських країн. Щороку 1 млн. туристів країн Європи приносить до місцевих бюджетів в середньому 1 млрд. дол. США. Експерти прогнозують, що в найближчому майбутньому провідні місця серед видів туризму займатимуть конгресно-виставковий і культурний. Дослідження перспектив розвитку культурного туризму в Україні, враховуючи усі проблеми, з якими цей вид туризму стикається на сучасному етапі, його значимість у міжнародній економіці, вплив на світову культуру, економіку різних країн та регіонів, є одним з пріоритетних завдань для відновлення і зростання фінансового добробуту нашої держави.

До виокремлення культурного туризму, як самостійного виду туристичної галузі, в міжнародному просторі домінуючу нішу займала модель пляжно-купального відпочинку, яка з 50-х рр. ХХ ст. набирала активного утвердження. В цей період у країнах Європи й Америки відбувався стрімкий розвиток ринку туристичних послуг. Почала збільшуватися кількість фірм, що пропонували конкретніші продукти відпочинково-розважального характеру. Завдяки цим процесам відбулося

переосмислення значення культури у розвитку світового туризму чим посприяло появі у 1980-х роках ХХ ст. такого терміну як "культурний туризм" [4].

У наш час існує дуже багато дефініцій культурного туризму, проте найбільш повним є визначення Міжнародної ради з охорони пам'яток та визначних місць (ICOMOS), яка трактує культурний туризм як форму туризму, мета якого полягає в ознайомленні з культурою і культурним середовищем місця відвідування, включаючи ландшафт, знайомство з традиціями жителів і їх спосіб життя, художньою культурою і мистецтвом, різними формами проведення дозвілля місцевих жителів. Культурний туризм може включати відвідування культурних заходів, музеїв, об'єктів культурної спадщини, контакти з місцевими жителями [5].

Однак, якщо розглядати культурний туризм як поєднання економіки зі сферою культури, то можна наголосити, що до його складу входить не лише ознайомлення з культурною спадщиною обраної дестинації, а й залучення туриста до сучасного культурного середовища, його активна діяльність у практиках і культурних заходах, які характерні для цієї території [4].

Звернення до міжнародного досвіду у питанні розвитку культурного туризму дало б більш чіткі орієнтири і для України, адже наша держава має потужний потенціал для розвитку в'їзного та внутрішнього культурного туризму. В Україні на державному обліку перебуває більше 130 тис. пам'яток. Важливо і те, що наша держава має пам'ятки світового значення. Проте майже 70% з цих об'єктів культурної спадщини перебувають в аварійному, або незадовільному стані і потребують реставраційних заходів [3].

Варто врахувати й інші негативні фактори, що гальмують розвиток культурного туризму в Україні. Серед них можна виокремити: недостатню підтримку з боку органів влади, особливо місцевих адміністрацій, відсутність спеціальної інфраструктури, незначну кількість досвідчених професійних гідів. Ці фактори впливають на відтік з держави великої кількості вітчизняних туристів і відвідування нашої країни незначною кількістю іноземних гостей.

Доцільно зазначити, що в українському законодавстві є багато прогалин, через які повною мірою не враховується ефективне використання історико-культурного потенціалу держави. Як наслідок – не відбувається значних зрушень у покращенні якості національного турпродукту [1].

Питання поліпшення законодавства у галузі туризму і затвердження його на загальнодержавному і місцевому рівні – наразі є одним із ключових. Музеї, театри, культурна спадщина – виконують виняткову роль у міжнародному туризмі і сприяють залученню туристів, розробці нових міжнародних, і місцевих туристичних потоків. Результатом цих дій є те, що готелі, заклади харчування, транспортна інфраструктура і місцеві підприємства отримують клієнтів [2].

Отже, якщо скоординувати стратегічний розвиток культурної сфери з місцевим туризмом, то в перспективі це призведе до злагодженої співпраці між бізнесом і місцевою владою для вирішення, і розв'язання нагальних завдань, щодо збереження культурних надбань, впровадження музеями та національними заповідниками новітніх менеджерських практик, які орієнтуватимуться на роботу в ринкових умовах, та розвиватимуть зв'язок з міжнародними суб'єктами туристичної галузі.

Список використаних джерел

1. Божко Л. Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України. *Культура України*. 2011. Випуск 32. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/bozhko.htm
2. Гаврилишин І. П. Туризм України: проблеми і перспективи. Київ, 1994.
3. Кочеткова А. А. Культурний туризм в Україні: визначення, особливості, проблеми та перспективи. *Збірник матеріалів за результатами IV науково - практичної конференції студентів та молодих вчених «Сталий розвиток України: проблеми і перспективи»*. Кам'янець-Подільський. Медобори-2006, 2016. 230 с. С.130–133.
4. Парфіненко А. Культурний туризм як чинник соціально-економічного розвитку територій. *Вісник Львівського університету*. Серія географічна. 2013. Вип.43. Ч.1. С.233–242.
5. Ashworth G. J. "Conservation of the built environment in the Netherlands", in: Phelps, Ashworth&Johannson (eds), *The construction of Builtheritage: a north European perspective on policies, practices and outcomes*. Ashgate, 2001. London.

ЄГИПТОЛОГІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ГУМАНІТАРНІЙ НАУЦІ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Москвич О.Д. – кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри культурології ВНУ
імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Єгипетська цивілізація протягом століть цікавила дослідників усього світу, адже її результати впливали не лише на науку, а й на світогляд і культуру. Таємничість давньоєгипетської цивілізації, величність матеріальної культури та розвиток суспільних відносин привертають і сьогодні увагу зарубіжних та українських вчених, що породжує виникнення нових концепцій і гіпотез та актуалізує тему дослідження. Переосмислення наявних теоретичних досліджень у єгиптології та нові погляди на культуру Стародавнього Єгипту висвітлюють у своїх працях українські вчені О. Романова, Д. Помазан, І. Цебрій, М. Тарасенко.

Мета – проаналізувати розвиток єгиптології в українській гуманітарній науці, зокрема культурологічний аспект.

Результати дослідження. Єгиптологія, як комплексна гуманітарна наука, що вивчає історію, мову, культуру, археологічні пам'ятки Стародавнього Єгипту, пройшла тривалий час становлення і розвитку в науковому просторі. У XVIII ст. простежувалося зростання інтересу до єгипетської культури, адже мандрівники із захопленням описували найвидатніші пам'ятки Стародавнього Єгипту. «Англія була одна із перших країн, де дослідження Єгипту набувало професійних засад», – пише Д. Помазан [1]. Але найбільший внесок у становлення академічного вивчення Стародавнього Єгипту зробила Франція. Найвищого рівня розвиток єгиптології досягнув у XIX ст. Визначна роль належить французькому досліднику Ж.-Ф.

Шампольйону, який відкрив принцип читання ієрогліфів у 1822 р. Завдяки цьому науковий і публічний простір Європи наповнився перекладами давньоєгипетських текстів і новими дослідженнями. Окрім того, «у книзі «Єгипет при фараонах, або дослідження географії, релігії, мови, письма та історії Єгипту до вторгнення Камбіса. Географічний опис» Ж.-Ф. Шампольйон систематизував все, що було відомо європейській історіографії про культуру Стародавнього Єгипту» [3]. Розвиток єгиптології спостерігався у всій Європі: найвідоміші наукові школи склались у Франції, Великій Британії, Німеччині, Італії, Австрії.

«У ХХ ст. були спроби започаткувати єгиптологічні дослідження в Україні, які через низку трагічних обставин (передусім політичного характеру) не були завершені», – відзначає українська дослідниця О. Романова [4, с. 82]. Єгиптологічні розвідки в Україні започаткував учень академіка Б.О. Тураєва Олександр Коцейовський. Дослідником, що працював на терені єгиптології в першій половині ХХ ст. в Україні, був Сергій Доніч, який належав до сходознавців, вирощених академіком Агатангелом Кримським. До перших єгиптологів України належить Президент Української академії наук Марко Антонович. Він зібрав велику бібліотеку з єгиптології, яку передав Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України. Найбільшим досягненням М. Антоновича в галузі єгиптології є переклади з давньоєгипетської на українську мову. В середині та у другій половині ХХ ст. продовжив єгиптологічні студії учень академіка В.В. Струве, професор Чернівецького державного університету імені Ю. Федьковича Євген Черезов. У 1992 р. з перших місяців відновлення українського Інституту сходознавства ім. А.Кримського співробітники цієї установи приділяли значну увагу єгиптології, зокрема Олег Кошовий, на погляди якого вплинули дослідження німецького дослідника Яна Ассмана [4].

Підтвердженням незгасаючого інтересу до культури стародавнього Єгипту є міжнародні конференції єгиптологів. На конференціях у 2004, 2009, 2012 роках були представлені дослідження вчених із різних країн світу. Україну представив науковець О. П'янічук із Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. «У доповіді на підставі вивчення магічних текстів епохи Середнього царства було доведено деякі нові аспекти міфологічної свідомості древніх єгиптян, яка складалася з особливих уявлень про Всесвіт» [5, с. 109].

Український дослідник Цебрій І.В. аналізує проблематику сучасної єгиптології за матеріалами конференцій та останніх наукових праць учених-сходознавців та робить висновок, що вивчення давньоєгипетської цивілізації перебуває у процесі постійного оновлення не лише тому, що стародавня земля цієї країни містить ще багато незнайдених пам'яток, а й тому, що відомі пам'ятки не до кінця досліджені й розгадані та відкривають перед сучасним дослідникам нову інформацію (єгипетська електроенергія, обізнаність у гравітації, таємниці монументального будівництва й інші) у новому трактуванні [5].

Варто зауважити, що значна частина книг, які були написані в радянський період розвитку єгиптології, сьогодні стали застарілими, адже є джерелом радянської ідеології та суб'єктивної інформації щодо бачення єгипетської культури. Про це, зокрема, пише О. Романова у статті «Марксизм-ленінізм і єгиптологія: погляд із Києва» [2]. Багато проблем з історії Стародавнього Єгипту вимагають уточнень і

перегляду, що зумовлено оновленням гуманітарної науки в Україні та появою сучасних методологічних підходів.

Висновки. На підставі здійсненого аналізу можемо стверджувати, що поглиблення знань про єгипетську цивілізацію в ХХІ ст. вимагає від дослідників серйозного переосмислення накопиченого письмового матеріалу та інноваційного аналізу матеріальних пам'яток. Адже вплив давньоєгипетської культури на сучасний культурний простір продовжується, зокрема в образотворчому мистецтві, літературі, моді, кінематографі, архітектурі, дизайні і медіамистецтві.

Список використаних джерел

1. Помазан Д. Вплив стародавньої єгипетської сакральної парадигми на активізацію діяльності езотеричних таємних товариств Англії ХІХ ст. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка*. Сер. Історія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. Вип. 2. С. 64–69.

2. Романова О. Марксизм-ленінізм і єгиптологія: погляд із Києва «Критика», №1–2, 2020. С. 2–17. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/marksyzm-lieninizm-i-ehyptolohiya-pohlyad-iz-kyieva> (дата звернення: 28.10.2022)

3. Романова О. Шампольйон та двісті років єгиптології. *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/09/22/161829/> (дата звернення: 28.10.2022)

4. Романова О.О. Історія розвитку єгиптологічних досліджень в Україні. *Східний світ* № 4. Київ, 2003. С. 82-87.

5. Цебрій І. В. Основні напрями досліджень єгиптології в світлі міжнародних конференцій ХХІ століття. *Історична пам'ять*. 2015. № 32. С. 105-111. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4385/1/Tsebriy.pdf> (дата звернення: 28.10.2022)

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ЗАХОДИ КОЛОДЯЖНЕНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ

Павлік К.В. – магістрантка 1 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Чибирак С.В. – к.і.н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Колодяжненський літературно-меморіальний музей Лесі Українки здійснює різноманітну діяльність: формує і опрацьовує фондову колекцію (більше 6 тис. одиниць), здійснює експозиційно-виставкову діяльність (нині відбувається реекспозиція білого та сірого будиночків Косачів), проводить культурно-освітню діяльність.

Сьогодні культурно-освітні заходи музею є однією з найголовніших складових в його діяльності. Наукові співробітники Колодяжненського літературно-

меморіального музею Лесі Українки активно працюють з аудиторією, використовуючи традиційні (екскурсії, лекції, музейні гуртки) та інтерактивні (музейні свята, кінопокази, музейні фестивалі тощо) форми її залучення.

У музеї систематично відбуваються оглядові та тематичні екскурсії, адже щороку його відвідує близько 30 тис. гостей [1]. Працівники музею організують тематичні заходи, що присвячені ювілейним чи пам'ятним датам родини Косачів. Також у музеї вшановують і інших талановитих українців, зокрема 10 березня 2021 р. відбувся літературно-музичний ранок «Слова його лелись, текли і в серце падали глибоко» для дітей молодшого шкільного віку, присвячений 207-річчю від дня народження Тараса Григоровича Шевченка [2].

Популярністю серед музейної аудиторії користуються театралізовані заходи. Так, 19 жовтня 2022 р. у ході зустрічі «Леся Українка у свічадах сучасників», приурочені 109-ій річчю з дня смерті поетеси, присутні за допомогою театралізації познайомилися з друзями дитинства Лесі Українки [3].

Традиційними для Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки стали етнофестиваль «На гостини до Лесі» та імпреза «Різдво в Косачів». Зокрема, під час проведення заходу «Різдво в Косачів» учасники дізнаються про традиції святкування календарних свят у родині Косачів. Цьогоріч захід був доповнений виставою-казкою Лесі Українки «Біда навчить» [4].

Музейне свято «Літо в садібі Косачів» репрезентувало гастрономічні уподобання родини Косачів. Цей захід вдало поєднався з відкриттям виставки «За обіднім столом» та лекцією «Свято і будень: гастрономічна культура родини Косачів» від завідувачки Музею Лесі Українки Волинського національного університету імені Лесі Українки Тетяни Данилюк-Терещук. Атмосферу свята підтримували музичні та театральні виступи, зокрема студія «Бешкетник» представила виставу «Коза-Дерева». Присутні мали можливість побачити як готується борщ та продегустувати його. Додатково на святі було запропоновано відвідування тематичних майстер-класів, фотозон [5].

Також літературно-меморіальний музей часто оголошує різноманітні конкурси: прочитання поезії Лесі Українки, кращу ілюстрацію до казки Лесі Українки «Біда навчить» для дитячої аудиторії та ін.

Музей співпрацює з закладами освіти та культури Волинської області. Так, спільно з Волинською обласною універсальною бібліотекою було проведено літературно-тематичну годину «„Але душа авторська може теж цікава річ...“: мемуари про Олену Пчілку» до 169 річчю від дня народження Олени Пчілки [6].

Виконуючи соціальну функцію, музей бере участь і в благодійних заходах. Так, на його базі проведено «МАРАФОН КОЛЯДОК» для підтримки дітей з онкологією [7]; благодійна презентація «Комірці жінок родини Косачів», в рамках якої відбувався збір коштів для Збройних сил України [8].

Як бачимо, культурно-освітня робота Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки є багатовекторна. Співробітники намагаються залучити різновікову аудиторію, проводити актуальні заходи та популяризувати родину Косачів в Україні, є авторами та співорганізаторами соціальних акцій.

Список використаних джерел

1. Колодяжне. URL : <https://www.visitlutsk.com/kolodyazhne/> (дата звернення 26.10.2022 р.)
2. У Колодяженському музеї відзначили день народження Тараса Шевченка. URL : http://volyn-museum.com.ua/news/u_kolodjzhnenskomu_muzeji_vidznachili_den_narodzhennja_tara_sa_shevchenka/2021-03-10-5762 (дата звернення 26.10.2022 р.)
3. У Колодяжному відбувся театралізований захід «Леся Українка у свічадах сучасників». URL : <https://kowel.rayon.in.ua/news/533139-u-kolodyazhnomu-vidbuvsya-teatralizovaniy-zakhid-lesya-ukrainka-u-svichadakh-suchasnikiv> (дата звернення 26.10.2022 р.)
4. Як святкували Різдво у родині Косачів: в музеї на Волині влаштували художню імпрезу. URL : <https://suspilne.media/197172-ak-svatkuvali-rizdvo-u-rodini-kosaciv-v-muzei-na-volini-vlastuvali-hudoznu-impresu/> (дата звернення 27.10.2022 р.)
5. «Літо в садибі Косачів». URL : http://volyn-kray-mus.at.ua/news/lito_v_sadibi_kosachiv/2021-06-29-2579 (дата звернення 27.10.2022 р.)
6. Літературно-тематична година «"Але душа авторська може теж цікава річ...": мемуари про Олену Пчілку». URL : <http://kraeznavchiy.blogspot.com/2018/06/httpsdocs.html> (дата звернення 28.10.2022 р.)
7. Малімон Н. На Волині продовжується «Марафон колядок». Газета «День». URL : https://m-day-kyiv-ua.translate.google.ru/article/den-ukrainy/na-volyni-prodolzhaetsya-marafon-kolyadok?_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=sc (дата звернення 28.10.2022 р.)
8. На Волині показали вишиті комірці жінок родини Косачів . URL : <https://kultura.rayon.in.ua/news/530328-na-volini-pokazali-vishiti-komirtsy-zhinok-rodini-kosachiv> (дата звернення 29.10.2022 р.)

ПРАВОСЛАВНІ ХРАМИ ЛУЦЬКОГО РАЙОНУ, ЩО МАЮТЬ СТАТУС ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ В ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТАХ

Павлусь А.М. – студент 3 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Дмитренко А.А. – к. і. н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'ятокознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Сучасний Луцький район має порівняно щільну мережу туристичних маршрутів, у тому числі маршрути, які входять до «туристичних магнітів» Волині, які включають відвідування різноманітних об'єктів культурної спадщини. До окремих маршрутів включено і знайомство із православними храмами району, який, згідно із сучасним адміністративно-територіальним поділом, значно збільшив свою територію, а отже, і кількість пам'яток. Хоча дотепер залишається частина храмів зі

статусом пам'ятки національного значення, які, поки що, не охоплені туристичними пропозиціями. Ми розглянемо ті храми, які включені до маршрутів та охарактеризуємо їхню привабливість для туристів.

До туристичного маршруту № 2 входить Стрітенський храм села Залісоче, споруджений 1784 року. Він до сьогодні зберіг барокові риси волинської архітектурної школи. Споруда в плані є ротондою. Окрім самого храму-будівлі, тут зберігається 21 пам'ятка сакрального мистецтва. Стрітенська церква включена до маршруту в основному завдяки через своє розташування в історичних межах Олики. Туристи, які відвідують це містечко, мають можливість з мінімальними витратами часу познайомитись з цим храмом.

До маршруту № 3 включена церква святого Миколи в селі Жидичин. Вона споруджена 1723 року як головний храм Миколаївського монастиря. Зараз це досить доглянута будівля. Всередині храму є дві чудотворні ікони. До маршруту церква включена не як окремий об'єкт, а саме як частина одного з найдавніших монастирів у нашій державі (він вважається другим після Києво-Печерської Лаври). Тому цей об'єкт із задоволенням відвідують туристи. Тим більше, що він знаходиться всього за 5 кілометрів від Луцька [4].

Окрім «туристичних магнітів Волині», цікаві екскурсії / туристичні маршрути Луцьким районом, у т. ч. відвідання православних храмів, пропонує Волинський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства (далі – ВОЦНПВТК). Ці маршрути є пішими або велосипедними. Відвідання Храму Успіння Пресвятої Богородиці у селі Шепель добре поєднується із знайомством з іншою пам'яткою національного значення – городищем XI–XIII ст. Сам храм споруджений у 1780–1781 рр. Конструктивно він має вигляд типової церкви волинської архітектурної школи [1]. Храм першомученика архідиякона Стефана в селі Усичі, як і попередній, є типовим зразком волинської школи. Проте прибудована цегляна сучасна дзвіниця значно спотворює загальний вигляд споруди і робить її менш привабливою. На території храму знаходиться родинний склеп сім'ї священника, що не є типовим для волинських православних сільських храмів [3].

Храм Різдва Пресвятої Богородиці у селі Воротнів теж входить до маршруту ВОЦНПВТК. Вона збудована 1785 року. Храм є одним із найстаріших прикладів класицистичної архітектури Волині і є своєрідним ансамблем, який включає ще дзвіницю 1869 року побудови та муровану огорожу навколо церковної території.

В останні роки значну роботу по розвитку туристичної привабливості Волині, у т. ч. Луцького району, проводить випускник історичного факультету нашого ЗВО Андрій Павляшик, який пропонує цікаві екскурсії до різних об'єктів культурної спадщини. Зокрема, Покровський собор у селі Піддубці, споруджений 1745 року у стилі пізнього бароко. У 2006–2008 рр. церкву реконструювали. Головними особливостями для туристів є унікальна форма споруди, наявність восьми бічних веж та збалансованості у формах. Можна відзначити й те, що свого часу тут була Леся Українка. Наступна дестинація – Преображенська церква у селі Четвертня. Початок її будівництва відноситься до 1600 р. Головною принадою храму є його конструктивні особливості – стиль українського бароко, поєднаний з елементами давньоруської архітектури. Тут же є оригінальна дерев'яна дзвіниця, збудована 1905 року [6].

Пропозиції щодо туристичних маршрутів із включенням сакральних пам'яток запропоновані у статті І. Добинди. Серед них – Михайлівська церква у селі Липне, яка є класичним прикладом волинської сакральної архітектури. Споруджена 1770 року. Головною її особливістю є злиття в архітектурі придніпровської та волинської шкіл, що відображається у загальних формах фасаду. Друга – дерев'яна церква Зачаття Святої Анни в селі Підбереззя, споруджена 1645 року. Вона виконана у стилі волинської сакральної архітектури. Головною особливістю храму є його форма. Вся композиція споруди тяжіє до центру та у висоту, що створює своєрідний пірамідальний силует [6].

Отже, із 30 православних храмів Луцького району зі статусом пам'ятки архітектури національного значення у туристичній діяльності задіяні всього сім і ще дві пам'ятки запропоновані до включення в туристичні маршрути. Це дає стимул розвивати цей напрям діяльності у сфері туризму та популяризувати наші пам'ятки.

Список використаних джерел

1. Гуртовий Г. Шеполь – град землі Волинської. *Минуле і сучасне Волині: Літописні міста і середньовічна культура*. Луцьк, 1998. С. 59–61.
2. Добинда І. П. Характеристика сакральних пам'яток Волинської області та їхнє територіальне поширення. URL: <http://geopolitika.crimea.edu/arhiv/2014/tom10-v-2/094dobin.pdf> (дата звернення: 29.10.2022).
3. Крушинська О. Церква святого Стефана, 1795. URL: <http://www.derev.org.ua/volyn/usychi.htm> (дата звернення: 29.10.2022)
4. Патійчук В. Особливості розвитку релігійно-паломницького туризму у Волинській області. *Науковий вісник СНУ імені Лесі Українки*. 2016. С. 72–79.
5. Слободян В. Каталог існуючих дерев'яних церков України і українських етнічних земель. *Вісник ін-ту Укрзахідпроектреставрація*. 1996. Т. 4. С. 78.
6. Юрченко С. Особливості просторової еволюції волинських церков XVI ст. *Архітектурна спадщина Волині*. Луцьк, 2008. № 6. С.156–169.

ІННОВАЦІЇ В ЕКСКУРСІЙНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ ЛЮДЕЙ З ІНКЛЮЗІЄЮ

Пастернак І. В. – студентка 4-го курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

В останні десятиріччя музейна галузь України активно трансформується, щоб відповідати сучасним потребам суспільства. Закріплення принципів рівних можливостей та безбар'єрності в нормативно-правовому полі держави щодо сфери доступності культури дозволило визначити інклюзію як один з важливих напрямів розвитку українських музеїв. Це вплинуло на зміни музейної стратегії, що пов'язані з усіма складовими діяльності закладу (комплектування музейних фондів, експозиційна, виставкова, освітня діяльність тощо) [1, с. 142].

Створення умов доступного середовища для розвитку інклюзивних практик відповідає світовим тенденціям та покликане створити конкурентні переваги в музейному просторі. Музейна інклюзія – це процес, який характеризується постійним пошуком ефективних методик та форм, що враховують питання багатоманітності, навчають співіснувати з відмінностями і розглядають їх як стимул у прилученні музейної аудиторії до надбань історико-культурної спадщини. Інклюзія як музейна концепція знаходиться у стані постійного розвитку і є на сьогодні важливою складовою музейної політики та стратегій, орієнтованих на подолання причин і наслідків нерівності, дискримінації та ексклюзії [1, с. 144].

Музеї України долучаються до впровадження кращих практик інклюзії: розробки організаційних політик щодо інклюзивності, забезпечення фізичної доступності музеїв та їх експозицій, інформаційної доступності, зокрема контенту експозицій, інклюзивної компетентності персоналу. Спільно з Українським культурним фондом – інституцією, яка ефективно підтримує створення доступного музейного середовища, музеї формують інклюзивну музейну культуру. Огляд найкращих практик екскурсійного обслуговування людей з інклюзією дозволяє продемонструвати можливості музейних установ до урізноманітнення музейного середовища, до побудови демократичного та рівного суспільства в Україні. Кожен музей є унікальним у побудові інклюзивного середовища.

Так Національний музей Тараса Шевченка вперше реалізував проєкт «Музей без бар'єрів: від теорії до практики». Серед послуг музею: адаптовані екскурсії, майстер-класи та арт-терапія для слабозорих і незрячих, для дітей з ментальними, інтелектуальними порушеннями. Національний музей Голодомору-геноциду визнаний одним з найкраще пристосованих для обслуговування осіб з інвалідністю та маломобільних відвідувачів [3]. Музей успішно реалізував проєкт «Дотик на пам'ять», до якого увійшли розробка екскурсій та адаптованих освітніх занять, відео екскурсій жестовою мовою та аудіо екскурсії для незрячих людей.

Ключовим завданням музеїв в просуванні інклюзії є підвищення кваліфікації музейних працівників для екскурсійного обслуговування різних соціальних груп, формування та вдосконалення інклюзивних навичок. З цією метою у Львові було реалізовано проєкт «Школа жестової мови: почуй культуру», що передбачає навчання екскурсоводів базовим засадам жестової мови та розробці програми жестових екскурсій [2, с. 23]. Формування культури обслуговування музейної аудиторії з особливими потребами потребує удосконалення навичок коректної комунікації. Більшість музеїв практикують використання «легкої мови» для проведення екскурсій для людей з інтелектуальними порушеннями.

Однією з основних цілей у розвитку музейної інклюзії виступає також інформаційна доступність. Співробітники Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків відповідно до міжнародних стандартів вперше в Україні створили музейний вебсайт, розрахований на людей з порушенням аутистичного спектра та синдромом Дауна [1, с. 143]. Національний музей Голодомору-геноциду у співпраці з представниками вразливих груп успішно реалізує проєкт «Доступний сайт – доступний музей».

Музеї використовують різноманітні рішення адаптації експозиції до потреб людей з різними видами інвалідностей, зокрема, тактильні копії експозицій, тифлографічні зображення, таблички зі шрифтом Брайля, тактильні макети та

зображення, що супроводжуються QR-кодами з посиланнями на аудіодескрипцію експонатів. Так у Музеї волинської ікони в Луцьку, Національному музеї імені А. Шептицького, Музеї Івана Георгія Пінзеля, Львівській національній галереї мистецтв імені Бориса Возницького доступні тактильні копії експозицій, виготовлені за допомогою методів 3D сканування, фотограмметрії та 3D друку з коротким описом, надрукованим шрифтом Брайля, та спеціалізовані екскурсії [3, с. 30].

Інноваційною є практика екскурсійного обслуговування в Музеї історії міста Києва, де проводять спеціалізовані екскурсії для людей з інклюзією: для слабозорих і незрячих людей «Доторкнись до історії» (у власній експозиції), екскурсії містом «Київ на дотик», «Історичний конструктор», «Археологічна експедиція»; для людей з порушеннями опорно-рухового апарату музей організує квест «Музейні таємниці», театралізовані екскурсії тощо [3, с. 13].

Отже, музейні установи України поступово долають глибоко вкорінені стереотипи щодо людей з інклюзією та активно будують взаємодію з ними на засадах поваги до людської гідності без дискримінації та упереджень. Однак, на жаль, поруч із музеями, які будують інклюзивний музейний простір, функціонує чимало музейних установ, які досі залишаються недоступними для людей з інклюзією. Причиною цього є нерозуміння важливості музейної інклюзії, що стає перешкодою для залучення до музею відвідувачів з особливими потребами, втілення у музейну практику найкращих інноваційних дослідницьких та творчих проєктів спільно із експертами у сфері інклюзії та доступності.

Список використаних джерел

1. Ключко Ю. М. Сучасні соціокультурні практики інклюзії в діяльності музеїв. *Питання культурології*. 2022. № 39. С. 141–150.
2. Кушнір В. Інтерактивність, інклюзія та партисипація як магістральні лінії інноваційних практик музейної роботи. *Народознавчі зошити*. 2022. № 1 (163). С. 16–30.
3. Офіційний сайт Національного музею Голодомору-геноциду. URL: <https://holodomormuseum.org.ua/accessibilities/> (дата звернення: 20.10.2022).
4. Ясеновська М., Зіненко О. Кращі практики інклюзії. *Friedrich Ebert Stiftung*. 2020. № 32. С. 1–32. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16600.pdf> (дата звернення: 20.10.2022).

ТРАНСГУМАНІЗМ ТА ТЕХНО-ТЕОЛОГІЯ – НОВІ КОДИ У СВІДОМОСТІ ЛЮДИНИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Петрук І.О. - магістр 2 курсу факультету культури і мистецтв ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Активний розвиток та удосконалення технологій уможливили появу такого напрямку в культурі як “техногуманізм”. В епоху сучасних технологій, алгоритмів та пост-людини постає питання духовності, адже вони стерли

межу між трансцендентним та іманентним в людині. Божественність вже сьогодні перестає сприйматись як недоступні людині можливості, а технічний прогрес не тільки змінює людську свідомість, але і переписує культурний та духовний коди, що в свою чергу змінює наше сприйняття реальності, та власного “Я”.

Мета дослідження – окреслити загальну проблематику техно-теології та трансгуманізму в умовах нової техногенної реальності та еволюції людини та її культурних кодів.

Результати дослідження. Трансгуманізм є результатом технічно-прогресивного історичного нарративу, кульмінацією якого є прагнення до використання технологій з метою подолання людських обмежень. Появі трансгуманізму передували міфічні та релігійні попередники. Так Бостром визнає коріння трансгуманістичної історії та теорії, стверджуючи, що людське прагнення набути нових здібностей настільки ж давнє, як і сам наш вид, а вже пізніше Рей Курцвейл підхоплює релігійний нарратив у концепції “духовних машин”. Він вважає, що незабаром з'являться нанотехнології та нейронні імплантати, які зможуть за бажанням викликати духовний досвід, який він визначає як відчуття трансцендентності, що виходить за межі повсякденних фізичних кордонів людини. Курцвейл засновує створення цих духовних машин на доступі, який ми матимемо до обчислювальних процесів, що породжують неврологічні кореляти духовних феноменів. “Забуття” скінченності, яке пропонують духовні машини Курцвейла, є можливістю зафіксувати ці трансцендентні переживання і відтворити екстатичне знання святих, божеств і мудреців [1, с. 30].

Тоді постає питання, що показують відносини між людиною і технологією у світі трансгуманістичних технологій, що прискорюються швидше ніж можуть зафіксуватись. Щоб зрозуміти, що означає бути релігійним в епоху передових технологій, важливо розглянути поняття релігії і світського через призму робіт Чарльза Тейлора і його моделі “пористого” і “буферного” “Я”. Феноменологічний підхід Тейлора починається з припущення, що люди не мають вродженої, універсальної, незмінної природи, і що від епохи до епохи характер ставлення людини до світу може змінюватися. Порівнюючи дві епохи XVI і XXI століть, Тейлор бачить дві різні версії концепції самосвідомості та її відношення до світу. У старій версії минулого він описує спосіб буття, який він називає “пористим Я” - цей термін означає пористу природу кордону між людським “Я” і світом. Це концепція, в якій “Я”, що живе в донауковому світі, доступне для сугестії у світі повному духовних сил. Він протиставляє “пористе Я” сучасному способу буття, який називається “буферним Я”, що є результатом нашого розчарування і новознайдені впевненості в нашій здатності знайти порядок у світі [2, с. 27].

“Буферне Я” є “буферним” або “захищеним” в тому сенсі, що в сучасній соціальній уяві “Я” більше не доступне для сугестії духовного світу, ми більше не є пористими, ми живемо в нашій власній внутрішній психологічній і науково обґрунтованій реальності.

Тейлор підсумовує ключові концепції пористого і буферного “Я” наступним чином: Майже кожен може погодитися, що одна з великих відмінностей між нами і нашими предками п'ятсот років тому полягає в тому, що вони жили в “зачарованому” світі, а ми, як мінімум, не живемо, або ж живемо в набагато менш “зачарованому” світі. Ми можемо думати про це як про “втрату” низки вірувань і практик, але більше того, “зачарований” світ був таким, в якому ці сили могли

перетинати пористу межу і формувати наше життя, психічне і фізичне. Однією з найбільших відмінностей між нами і предками є те, що ми живемо з набагато сильнішим відчуттям кордону між собою та іншими. Ми є “буферними” особистостями. Ми змінилися [3].

Концепція Тейлора про буферне “Я” слугує витонченою моделлю секуляризації і способом розуміння наслідків нової техно-теології, представленої трансгуманістичними теоріями та релігіями. У світі, насиченому трансгуманістичними технологіями, нейроекзистенціальною смисловою кризою нової хвилі та відповідними протидіючими матеріалістичними техно-технологіями, безглуздо називати самість “буферною”. Немає більше такого суб'єкт-об'єктного дуалізму. Немає протилежної сфери, від якої відгороджується “Я”. Суб'єкт більше не відгороджений від зачарованого світу, тому що в трансгуманістичному світі все міститься, в межах тієї ж матеріальної просторово-часової системи, яка сама доступна матеріально реалізованим, але таємничим і функціонально всеохоплюючим силам.

Висновки. У трансгуманістичному світі, повному таємничих, хоча в кінцевому рахунку матеріальних сил, бар'єр між сферою феноменального досвіду і магічним світом згладжується, трансгуманістичний світ повністю доступний для чудесного, і це сприймається як належне. Весь світ міститься в загальній площині реальності, доступній для чудесного, хоча і матеріально-реалізованого, функціонально чудесного. Це являє собою культурне перезачарування, пов'язане з технологією. Для трансгуманізму техно-теологія повторного зачарування переміщує локус сенсу через трансмутацію людського в транслюдське.

Список використаних джерел

1. Ray Kurzweil The Age of Spiritual Machines. New York: Penguin Putnam, 1999. 30 с.
2. Charles Taylor. A Secular Age. Belknap Press. Belknap Press: An Imprint of Harvard University Press; Reprint edition, 2018. 27 с.
3. Charles Taylor. Buffered and Porous Selves. URL: <https://tif.ssrc.org/2008/09/02/buffered-and-porous-selves/>

ГАСТРОНОМІЧНИЙ ТУРИЗМ ВОЛИНИ В СИСТЕМІ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ

Самчук Б.В. студентка 5 курсу факультету історії, політології та національної безпеки

Дмитренко А.А. к. і. н. доцентка кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Гастрономічний фестиваль – це туристичний захід, покликаний познайомити гостей з гастрономічними особливостями народу, регіону, місцевою кухнею та

локальними рестораторами. Гастрофестивалі служать для підвищення туристичного інтересу до регіону та полегшення знайомства з новими територіями [3].

Мета – проаналізувати особливості найбільших гастрофестивалів Волині та їх вплив на культурний туризм регіону.

Волинська область є одним з лідерів в організації гастрофестивалів, які завжди збирають велику кількість гостей. Головною гастрофестивальною візитною карткою Луцька є гастрофестиваль Lutsk Food Fest – один з наймасовіших гастрономічних фестивалів, що проходить у Луцьку та збирає в стінах Замку Любарта представників кафе, ресторанів, піцерій, кондитерських країн. Фестиваль має статус західного і є найбільшим у західних регіонах України. Гості фестивалю мають нагоду скуштувати смажене м'ясо, морепродукти, смажені горіхи, різноманітні види хліба та сиру, спробувати смачні напої. Окрім їжі, фестиваль насичений розважальними програмами – різноманітні майстер-класи, лицарські турніри, дитячі, молодіжні та сімейні конкурси, виступи творчих колективів, а також безліч призів та подарунків. Своєрідним девізом фестивалю Lutsk Food Fest 2022 року стали слова «Усе – для перемоги». Тому в ході фестивалю збирались кошти для ЗСУ: у серпні зібрано майже 170 тис. грн., у вересні – понад 60 тис. Фестиваль наближає нашу перемогу. Правда, «сценарій» проведення фестивалю під час війни дещо змінився – відмовились від масових гучних розваг, проте збереглись конкурси, майстер-класи, аніматори для дітей ін. [5].

Ще один луцький гастрофестиваль – вуличний Фестиваль пива і м'яса, локацією якого також є Луцький замок, де збираються кращі виробники крафтового пива зі всієї України, аби дати можливість любителям обрати найкращого. Фестиваль – це стимул для розвитку пивоваріння, пошуку нових м'ясних страв, які гарно поєднуються з пивом. На фестивалі пропонують не тільки українську, а й угорську та ін. національні кухні. Фестиваль – це форма поширення знань про традиції, успіхи і майбутнє вітчизняного пивоваріння. В Луцькому Замку будуть представлені близько 20 приватних пивоварень та 10 справжніх майстрів приготування різноманітних видів м'яса аби грандіозно відсвяткувати фестиваль [7].

Можна сказати, що вже традиційним став Фестиваль світязького пончика у селі Світязь Ковельського району, проведення якого приурочують до дня села, який святкується 12 липня. Поява такого заходу обумовлена тим, що Світязь – літній курорт Волині і не тільки. Тому багато господинь готують пончики, які користуються великою популярністю серед відпочиваючих. Основними начинками світязьких пончиків є різноманітні ягоди, а також домашнє згущене молоко та сир, мак, шоколад та ін. Для фестивалю характерне величезне «пончикове» розмаїття – навіть композиції з них влаштовують, тому у програмі фестивалю – обрання найкращої господині-пончистки. Всі інші конкурси також пов'язані з пончиками: змагання на швидкісне поїдання пончиків; літературний конкурс на кращий твір про пончики; конкурс на найсмачніші та найбільші пончики; майстер-клас з приготування страви та ін. [7].

У Володимирі проходить «найсмачніша» подія року – гастрофестиваль «Смаковиця по-володимирськи». Основна страва фестивалю – млинці із різними начинками. В культурній програмі фестивалю багато локацій з майстер-класами, розвагами, конкурсами і дегустацією страв. На території фестивалю діє професійний фуд-корт на всі смаки, медовий ярмарок від Братства бджолярів землі Волинської

«Ройовий стан» та ярмарок хенд-мейду. У програмі фестивалю також є конкурс серед ресторанів міста «Смачний млинець» та кулінарні посиденьки «В гостях у бабусі» від Територіального центру соціального обслуговування. На «Смаковиці» проходить дегустація млинців від партнерів фестивалю, частування чаєм та різноманітною випічкою від Володимирського хлібозаводу, пончиками від «Шацьких господинь» [7].

«Фестиваль національної кухні» проводиться у Центральному парку Луцька. В рамках фестивалю відбувається частування гостей свята українськими стравами (борщ, вареники, сало, бограч, куліш, деруни та інші), безліч різноманітних конкурсів та вікторин, майстер-клас з приготування українських страв від кращих кухарів Волині, змагання серед закладів торгівлі на кращі страви, святковий ярмарок декоративно-ужиткового мистецтва, кулінарні майстер-класи від відомих волинян, козацькі розваги, святкова концертна програма за участі співаків [6].

Отже, можемо говорити про те, що значне місце у культурно-туристичному житті Волині належить гастрофестивалю найбільш відомими серед яких є фестивалі Луцька, Володимира і Світязя. Для залучення більшої кількості туристів та екскурсантів на гастрофестивалі Волині, слід удосконалювати їх програму, залучати більше учасників, влаштовувати більше цікавих локацій, особливо з різноманітними тематичними майстер-класами, що є затребуваним в останні роки.

Список використаних джерел

1. Антоненко В. Міжнародний туризм як чинник взаємодії та взаємозбагачення культур. Філософські нариси туризму / За ред. Проф. Пазенка В. С. Київ 2005. С. 223–233. URL: https://tourlib.net/books_ukr/filotur19.htm.

2. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. 304 с.

3. Борисова О. Спеціалізований туризм. Навч. посіб. Київ: Кондор. 2020. 360 с.

4. Вульф Е.Що таке гастрономічний туризм. URL: <https://worldfoodtravel.org/ru/what-is-food-tourism-definition-food-tourism/>.

5. Луцька міська рада, офіційний сайт. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/search?q=Lutsk+Food+Fest>.

6. Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму. Навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 334 с.

7. Фестивалі. Луцька та Волинської області Lutsk Online (Луцьк Онлайн). URL: <https://lutsk-online.com/events/festival>.

«ЛЕБЕДИНИЙ ШЛЯХ» ЯК ПЕРШИЙ КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АЛЬБОМ ЗА ТВОРАМИ Т. ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКІЙ РОК-МУЗИЦІ

Слищенко Я. В. – студент 5 курсу факультету культури і мистецтв ВНУ імені Лесі Українки
Москвич О. Д. – канд. філос. наук, старший викладач кафедри культурології ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. «Drudkh» (в перекл. зі санскриту – «ліс») – відомий український фолк-блек-метал гурт, який був створений у 2002 році у Харкові (незмінними учасниками музичного колективу є Роман Благих та Роман Саєнко). За 20 років творчої діяльності гурту було записано 12 студійних альбомів. Харків'яни стали відомі використанням української поезії, зокрема творчості Тараса Шевченка, Олександра Олеся, Майка Йогансена, Олега Ольжича, Ліни Костенко та інших українських поетів. Популярність «Drudkh», як в Україні, так і за кордоном, зумовлена унікальним самотнім звучанням, адже металісти вдало поєднали найкращі традиції жанру блек-металу та українські етнічні мотиви. Серед творчого доробку харківського колективу особливе місце займає концептуальний альбом «Лебединий Шлях», який ґрунтується на текстах поеми «Гайдамаки» Т.Г.Шевченка [1; 3].

Мета дослідження – здійснити культурологічний аналіз альбому «Лебединий Шлях» українського гурту «Drudkh».

Результати дослідження. В даному дослідженні ми звертаємося до третьої студійної роботи харківського гурту «Drudkh», який одержав назву «Лебединий Шлях». Він був опублікований у 2005 році. Це був перший альбом, матеріалом для якого стала українська класична поезія. «Лебединий Шлях» розпочав другий період у творчості «Drudkh», який триває і досі, період, що неопіненно збагатив українське музичне мистецтво. Альбом складається з інструментальної вступної композиції «1648», пісень «Вічне Сонце», «Кров», «Заграва 1768-го», «Ціна Волі», «Доля», створених на основі віршів Т.Г. Шевченка, та народної пісні «Дума про руйнування Січі». Для пісень із альбому були обрані уривки з поеми «Гайдамаки».

Назва першої композиції вказує на рік початку Національно-визвольної боротьби українського народу під проводом Богдана Хмельницького. Попри порівняно тривалі композиції, «Drudkh» використовує досить невеликі частини тексту. Музика має риси мелодійного дез-металу. Незважаючи на характерні грубість та різкість ритму, музика повільно влітає в себе рядки Кобзаря, не поспішаючи, аби слухач насолодився мелодійністю і осмислив тексти з поеми «Гайдамаки».

Виокремити також варто пісню «Кров». В ній згадується трагічна історія боротьби українського народу за свободу: «Гомоніла Україна, довго гомоніла. Довго-довго кров степами текла-червоніла...» [4, с. 87]. Тарас Шевченко згадує історичні постаті Івана Гонти та Максима Залізняка та наголошує на байдужості нащадків до цієї боротьби. Закінчується твір наче теплими, але водночас і сумними, трагічними словами: «Довго-довго кров степами текла-червоніла... Сумно, страшно, а згадаєш – серце усміхнеться» [4, с. 88]. Цей потужний поетичний твір Кобзаря має

не менш потужний, водночас урочистий і трагічний, музичний супровід у виконанні гурту «Drudkh».

Альбом «Лебединий Шлях», концепція якого ґрунтується на поєднанні творчості Т.Г. Шевченка та блек-метал музики, став важливою подією в українській культурі. Він був виданий 10 разів, з них – 5 вінілових видань із чотирма видами обкладинок, які доповнюють музичний матеріал, адже оформлені репродукціями українських художників XIX століття [2].

Висновки. На підставі аналізу творчості українського фолк-блек-метал гурту «Drudkh», зокрема альбому «Лебединий Шлях», можемо стверджувати, що учасникам колективу вдалося на високому рівні розкрити Шевченківську поезію у своїй творчій інтерпретації та ввести її в контекст європейської блек-метал музики. Знайшовши неповторний стиль, поєднання класичного блек-металу з високою лірикою українського класика, харківські металісти змогли створити якісний і концептуальний мистецький витвір, який займає особливе місце в сучасній українській культурі. Українська поезія вийшла на світову музичну сцену, проте в образному сенсі, оскільки «Drudkh» залишається виключно студійним проєктом.

Список використаних джерел

1. Drudkh. *Київський Рок-клуб*. URL: <https://rock.ua/klub/drudkh> (дата звернення: 30.10.2022).

2. Слищенко Я.В., Пригода Т.М. «Drudkh» та мистецтво обкладинок в альбомі. *Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (12-13 травня 2021 року)*. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2021. С. 345-347.

3. Українська група Drudkh підкорила американських фанів блек-металу. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/1332109-ukrainska-grupa-drudkh-pidkorila-amerikanskih-faniv-blek-metal.html> (дата звернення: 30.10.2022)

4. Шевченко Т.Г. Кобзар. Київ : Дніпро, 1977. 599 с.

РИТУАЛ В СТРУКТУРІ СОЦІАЛЬНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ АННИ ХАЛПРІН

Соломко Г. І. - аспірантка 1-го року навчання кафедри культурології ВНУ імені Лесі Українки

Анна Халпрін (1920-2021) – одна з найбільш відомих представниць світу постмодерного танцю, учасниця групи Judson Church, спільноти, що виступала проти принципів танцю модерн, співпрацювала з такими хореографами і художниками як Т. Браун, І. Райнер, С. Форті, Д. Кейдж, Р. Морріс та ін. Вона займалася дослідженнями можливостей тіла, розвитком кінестетичної усвідомленості [1, с. 31]. Займаючись лікуванням власної хвороби (рак), створила безліч танцювальних колективних практик, а також написала декілька книг,

присвячених ритуалу і трансформаційній силі танцю (“*Movement Rituals*“, “*Moving Toward Life: Five Decades of Transformational Dance*“, “*Dance as a Healing Art*“). В її практиці були проявлені шаманські ритуали, звернення до сил природи. Разом зі своїм чоловіком, архітектором Л. Халпріном, вона створила модель (*RSVP Cycles* (1969)) творчих процесів в людському середовищі перебування, яку можна застосовувати в абсолютно різноманітних сферах життєдіяльності, а також вважати прототипом структури явища, що в сучасній культурі називають соціальною хореографією. *RSVP Cycles* засновані на таких принципах [2]:

R (resources) – людські, фізичні ресурси, а також мотивація та цілі.

S (score) – партитура, набір інструкцій для дій людей у просторі та часі. Структура може бути закритою, тобто з чітким планом дій, як то, наприклад, рухатись по окружності, чи відкритою, або такою, що надає простір для її інтерпретації і можливість дослідження та імпровізації. Відкриті партитури максимізують прояви індивідуальної творчості, в той час як закриті розвивають групову злагодженість.

P (performance) – перфоманс, живе виконання, реалізація дії за допомогою тіла та руху.

V (valuation) – введений термін, що позначає цінність дії, або ж аналіз, можливість дати оцінку, отримати зворотний зв'язок, і виходячи з цього прийняти рішення. Наприклад, за допомогою таких питань:

- Чи виконали ви партитуру як було зазначено? Якщо ні, то чому?
- Чи співпала партитура з вашими бажаннями, намірами?
- Що спрацювало, а що – ні особисто для вас?
- Що вдалося найбільше, що – найменше?
- Що б хотіли додати/забрати?

«Планетарний танець» був створений А. Халпрін у 1980-ті роки і з тих пір проводиться щорічно (у березні 2022 був присвячений досягненню миру в Україні). Анна вважала, що ціль танцю в знаходженні індивідуального сенсу ситуації, що відбувається і створенні колективного зв'язку. Одна зі структур «Планетарного танцю», а саме рух по колу, як наслідок була представлена Анною на декількох конференціях і отримала назву «Біг Землі» (*The Earth Run*). Для учасників в ній також було сформовано завдання-намір: «Кожен крок на Землі – молитва для зцілення». Першопочатковий танець перероблювався після кожного дійства-показу, доки не перетворився в общинний ритуал «біг Землі», для великої кількості людей. Так у Анни зародилась ідея зробити цей танець універсальним танцем і проводити його одночасно у різних місцях та спільнотах, де він міг би бути адаптованим до проблем конкретного суспільства [3].

Форма «Планетарного танцю» математично проста: біг і ходьба в концентричних колах під звук барабаних ударів. Танець відбувається на природі, на відкритій місцевості, чим нагадує обрядові танці народів світу, український кривий танець зокрема. Глядач в будь-який момент може стати учасником руху або вийти з нього. Передбачені також спів пісень та вимовляння молитв, в тому числі і в спільний мікрофон. Постійність ритму та руху в унісон сприяють входженню до стану зміненої свідомості, характерного для архаїчного ритуалу. Це вимагає від задіяних пом'якшення его і водночас повної присутності, як психологічної та тілесної залученості в процесі, та відкритості до того, що відбувається всередині, в просторі

між учасниками. «У танці ми втрачаємо себе і знаходимо заново через зміну ролей ведучих та послідовників за ними, розділяючи міжособистісний (і трансперсональний) досвід в незвичній соціальній обстановці» [2].

Ритуал існує з доісторичних часів людства і є однією з перших соціальних тілесних практик. Порядок і форма проведення ритуальних дійств передавався вербально у формі міфів і сказань. Таким чином, міф ставав формою колективної пам'яті, проникаючи у глибини колективного несвідомого. Через ритуал (як акт відтворення соціальної (колективної) пам'яті) людина не лише отримувала символічне означування свого статусу, що пов'язувало її з іншими членами соціуму, але й набувала індивідуального тілесного досвіду. В архаїчному суспільстві ритуал був пов'язаний з переживаннями відносин людини і природи (смерті, народження, природних катаклізмів), людини і племені (ініціація та набуття статусу в спільноті); пізніше ритуал став частиною релігійної практики, і надовго став асоціюватися лише з нею.

Анна Халпрін повертається до ритуалу, як до тілесного способу досягти єдності з іншими членами спільноти, виявити індивідуальні емоційні стани (страх, тривога, любов, прийняття і т.п.) і наміри (зцілитися, віднайти надію, налагодити взаємини і т.п.), заново зібрати їх (пройти трансформацію) і закріпити (створити психологічну установку, настрій) у спільному полі танцю. Важливо відзначити, що ритуал постає не лише формою закріплення соціокультурного ладу (через збереження та передавання колективної пам'яті про нього), а й способом і засобом трансформації попередньо заданого порядку шляхом спілкування та виявлення актуальних проблем громади. «Живі міфи, як усе, що народжується із насіння серця, ростуть, змінюється, а з часом і помирають. Наповнений досвідом і постійно оновлюваний Живий Міф може залишатися життєво важливим для суспільства протягом віків» - пише А. Халпрін [3].

Таким чином, досліді А. Халпрін із застосуванням елементів давніх ритуалів у сфері соціальної хореографії окреслили важливість впливу об'єднаних індивідуальних дій у колективних практиках спрямованих на зцілення спільноти від травматичного досвіду задля творення нового соціокультурного ладу.

Список використаних джерел

1. Halprin A. Moving toward life: Five decades of transformational dance. Hanover : Wesleyan University Press, 1995. 274 p.
2. McHugh J. The Planetary Dance – Origins and Intentions, 2016. URL: <http://www.somaticexpression.com/documents/ThePlanetaryDance.pdf> (дата звернення: 25.10.2022).
3. Planetary Dance. Офіційний сайт. URL: <http://www.planetarydance.org/the-story> (дата звернення: 30.10.2022).

СТАТУС ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ У СИСТЕМІ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Таранович М. А. – студентка 6 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Одним із визначальних факторів впливу як на перебіг, так і на результат управлінського процесу є діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, пов'язана з документуванням та організацією роботи з документами. Комплекс документів і методів, способів і процесів роботи з ними, що здійснюються установами, організаціями і підприємствами у ході виконання ними своїх функцій і завдань визначається у науковій літературі як документаційне забезпечення управління [1, с. 27].

Входження названого терміна в науковий обіг та його нормативне закріплення дослідники пов'язують зі зміною організаційно-технічної основи діловодства і методологічних підходів до його вдосконалення завдяки активному впровадженню у сферу роботи з документами засобів обчислювальної техніки і появи нових інформаційних технологій створення, збирання, обробки, нагромадження, зберігання, пошуку і використання інформації.

Кінцевим результатом державного управління виступає якісне та ефективне надання населенню державних послуг. Одним із важливих чинників досягнення такої мети є документаційне забезпечення управління, яке, як і будь-який інший фактор, потребує належного наукового підходу до його організації. У зв'язку з цим дуже важливим є науково обгрунтоване виначення низки таких спільних рис, єдиних, загальних і обов'язкових правил, за умови дотримання яких уся сукупність операцій, дій, форм, процесів, методів, засобів створення, обробки, зберігання та використання документів у найбільш повній мірі сприятиме ефективній і якісній реалізації цілей управління. Тобто документаційне забезпечення управління має бути функцією, у якій усі її складові елементи узгоджені, скоординовані, субординовані між собою за допомогою певних закономірностей, відносин і процесів. Такі закономірності, відносини і процеси у науці державного управління складають важливу категорію, що називається принципами (від латинського *principilil* – основа).

Поняття принципів документаційного забезпечення управління можна визначити як загальні правила реалізації цієї функції, основоположні норми поведінки, наукові положення, головні ідеї, які, зазвичай, мають нормативне закріплення і є обов'язковими для дотримання у документуванні та організації роботи з документами. Кожен із принципів документаційного забезпечення управління не існує сам по собі, а перебуває у взаємозв'язку, взаємодії з іншими принципами, у залежності від них. Тому при визначенні змісту, характеру будь-якого з принципів слід виходити з урахування впливу системи принципів, елементом якого він є.

Організація документаційного забезпечення управління, з одного боку, як функція державного управління, має базуватися на принципах, які є характерними, властивими для всіх функцій управління, а з іншого боку, ця функція, з огляду на її своєрідність, відмінність від інших функцій, має мати особливі, притаманні саме їй

принципи організації. На нашу думку, усі суспільно-політичні принципи державного управління, до яких більшість дослідників відносять демократизм, законність, об'єктивність, гласність та ін., можна вважати такими, що однаковою мірою стосуються й функції документаційного забезпечення управління [2, с. 49].

Виходячи з того, що у своїй сукупності структурні функції державного управління відображають закономірності, відносини і взаємозв'язки визначення цілей, побудови функціональної і організаційної структур державного управління та раціонального і ефективного ведення управлінської діяльності, можна стверджувати їх безпосередній вплив на всі групи елементів державного управління (цілі, функції, структуру, процес) загалом і на функцію документаційного забезпечення управління зокрема. Особливістю охарактеризованої вище групи принципів є регулювання міжелементних закономірностей, відносин і взаємозв'язків у державному управлінні. Тобто, вплив цієї групи принципів державного управління на функції документаційного забезпечення управління як різновиду елементного складу державного управління має зовнішній характер.

Разом із загальними принципами до системи принципів документаційного забезпечення управління пропонуємо включити групу особливих, притаманних лише цій функції принципів, позначивши цю групу терміном «спеціальні принципи документаційного забезпечення управління», вживаючи його як родове поняття. Вона включає такі принципи, як: принцип відповідності системи та організаційної форми служби документаційного забезпечення управління організаційній формі суб'єкта документаційного забезпечення управління; принцип розмежування повноважень суб'єктів документаційного забезпечення управління; принцип визнання права власності суб'єкта документаційного забезпечення управління на документаційний фонд; принцип найбільш повного і достовірного відображення в документах діяльності суб'єкта документаційного забезпечення управління; принцип дотримання суб'єктом документаційного забезпечення управління державної мовної політики; принцип удосконалення нормативно-правової та методичної основи регулювання документаційного забезпечення управління; принцип упровадження і здійснення контролю за дотриманням державних стандартів та уніфікованих систем документації в діяльності суб'єкта документаційного забезпечення управління; принцип упровадження і здійснення контролю за використанням сучасних інформаційних технологій; принцип створення умов для використання електронних документів і електронного документообігу; принцип дотримання правового режиму інформаційних ресурсів та умов інформаційної безпеки; принцип забезпечення суб'єктом документаційного забезпечення управління збереженості документаційного фонду; принцип відповідальності за порушення законодавства з документаційного забезпечення управління.

Отже, сутність документаційного забезпечення управління виявляється через багатоелементну систему його внутрішніх складників на основі яких вибудовується функціональна, організаційна та технологічна структура функцій державного управління, що пов'язана з документостворенням та організацією роботи з документами.

Список використаних джерел

1. Іванова Т. В., Піддубна Л. П. Діловодство в органах державного управління та місцевого самоврядування. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 360 с.

2. Савицький В. Т. Про місце діловодства в системі функцій державного управління. *Вісник державної служби України*. 2004. № 4. С. 48–50.

МИСТЕЦЬКЕ ВІДОБРАЖЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Тарасовська Т. К. – магістрантка 1 курсу факультету технологій та дизайну ПНПУ імені В. Г. Короленка

Російське вторгнення в Україну у лютому 2022 року стало поворотною точкою не лише у сфері міжнародної політики, ідеології, але й мистецтва. Війна змінила смислове та змістове наповнення творів літератури, музики та скульптури. Унікальної семантичної еволюції набули й полотна українських митців.

Серед них Божена Кушнір (нар. 1994 р.). Мисткиня живе та працює у Львові. У 2017 р. вона році закінчила Львівську національну академію мистецтв (магістр дизайну інтер'єру). Навчання поєднувала зі здобуттям ступеня в Академії мистецтв та дизайну імені Євгеніуша Гепперта у Вроцлаві (Польща). Це сформулювало основні принципи творчості художниці. Мисткиня працює у техніці живопису, графіки та колажу. Її роботи концептуальні, що видно зі специфічної композиції, гри кольорів та модульності. Важливим для авторки є взаємодія з фантазією глядача та тема фемінізму. Божена Кушнір «досліджує» кожне своє полотно, художньо «розмірковує» над подіями, оперує емоціями, «розповідаючи» про складні, хоча й повсякденні теми. Натхнення Божена бере з музики, кіномистецтва, дизайну, фотографії, танців, психології та спілкування. Вона любить малювати з натури, веде щоденник у вигляді коміксів. Замість рутинної роботи у майстерні вона надає перевагу створенню колажів у кав'ярні. Там вона завжди відчуває рух та зміни – те, що наповнює її роботи справжнім життям. Б. Кушнір неодноразово брала участь у міжнародних виставках, планерах та резиденціях [2].

Божена Кушнір – авторка численних довоєнних проєктів. «Танець життя» - символ того, що наше життя подібне танцю. Все це тому, що наш характер тісно переплітається з мовою тіла. Як і в танцях, так і в житті ми чуємо, відчуваємо, переживаємо, кохаємо і проживаємо. Життя - це ритм, рух, енергія [1]. Її проєкт «Жінки» є справжнім маніфестом. Свою візуальною частиною він ставить ряд запитань: хто я? яка моя роль? чи відчуваю я в собі жіночність? що я роблю? для чого? Авторка піднімала низку соціальних питань, відповідь на які, на її думку, міг дати кожен із глядачів самостійно. Однак, від початку повномасштабного вторгнення Божена створила зовсім іншу за внутрішнім змістом серію картин, виконаних на полотні акрилом. Це була її персональна реакція на страшні події. Мисткиня хотіла показати, що війна не зламає дух українців. Використовуються символічні слова «полуниця», «соняшник», «паляниця» та «суниця», художниця підкреслює нові національні лінгвістичні коди та показує глядачу, що мова – це дійсна зброя.

На полотнах зображено переживання та біль через силу, а не через сум. Авторкою порівнюються ментальні світи двох країн: України з її силою волі та росії з образами наляканих потвор. Незмінним в роботах художниці лишилися тільки квіти та вимальовування головних героїв кожного полотна. От лише тепер вони зображені в постійній боротьбі.

Війна вплинула і на роботи іншої мисткині, членкині Національної спілки художників України Тетяни Очередько (нар. 1985 р.). Вона закінчила факультет графіки Видавничо-поліграфічного інституту Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» [4]. Її творче життя доволі багатогранне. Майстерка проілюструвала понад 15 книг для дитячої та дорослої аудиторії, видані в Україні та за кордоном. Як художник-аніматор вона була задіяна у проєкті студії BREAKTHRU FILMS (Гданськ, Польща). Жінка працювала над створенням першого у світі повнометражного анімаційного фільму, намальованого вручну олійними фарбами, про Вінсента Ван Гога «Loving Vincent», номінованого на премію Оскар та Золотий Глобус у 2018 р. До того ж Т. Очередько працювала над мозаїчним оформленням інтер'єру Спасо-Преображенського Собору у Києві. За роки творчої активності художниця стала учасницею понад 15 всеукраїнських та 25 міжнародних виставок, конкурсів та пленерів з живопису та графіки. Серед них персональні виставки «Repin's places» (Будинок-музей М. К. Заньковецької, 2019, Київ); «Different and similar» (Art gallery EDUCATORIUM, 2018, Київ); «Наш світ» (Будинок Дружби, 2015, Мінськ, Білорусь); «Подорож Києвом», (Київський літературно-меморіальний будинок-музей Тараса Шевченка, 2012, Київ) тощо [5].

Роботи Тетяни до війни – це ліногравюра в урбаністичному стилі [3]. На роботах, які були створені до повномасштабної війни росії проти України, можна побачити, будівлі та вулички Нікосії (Кіпр), де мисткиня проживала рік. Поліхромність передає неприховану радість та яскраві емоції безтурботного життя. Від початку повномасштабного вторгнення її картини стали присвячені зруйнованим містам України. Колір в її роботах зник. Вони виконуються у чорно-білій гамі.

Список використаних джерел

1. Божена Кушнір. Проєкт «Танець життя» у місті Львів URL: [https://list.in.ua/львів/afisha/106745-божена-кушнір%252e-проєкт-\"танець-життя\"](https://list.in.ua/львів/afisha/106745-божена-кушнір%252e-проєкт-\)
2. В Українському домі у Варшаві експонуватимуться роботи львівської художниці Божени Кушнір. URL: <https://naszwybir.pl/v-ukrayinskomu-domi-u-varshavi-eksponuvatymutsya-roboty-lvivskoyi-hudozhnytsi-bozheny-kushnir/>
3. Галерея современной живописи. Неординарные художники Украины. Екатерина и Татьяна Очередько/ URL: <http://escher.com.ua/v/ocheredko/>
4. Звездочки КПИ. Шестикурсницы Екатерина и Татьяна Очередько - стипендиаты Президента Украины. URL: <https://kpi.ua/ru/940-5>
5. Татьяна Очередько. Лучший художник 2020. URL: <https://thebestartist.info/ru/2020/tatyana-ocheredko>

ХОРЕОГРАФІЧНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Франчук М.А. - студентка I курсу факультету культури та мистецтв ВНУ імені Лесі Українки

Шостак В.М. – к. і. н., доцент кафедри культурології ВНУ імені Лесі Українки

Танець як вид мистецтва в сучасному розумінні виник на певному етапі генетичної, когнітивної та культурної еволюції людини. З цієї точки зору танцювальне мистецтво охоплюється широким поняттям «танцювальна культура», яка вважається невід'ємною частиною цілої культури, що визначається часом, звичками та ідеями певної епохи. Українське наукове визначення танцю пов'язане зі створенням певного художнього образу.[3, с. 50]

Танець – це самобутня творчість людей, що відображає століття емоційного художнього життя. Народні танці завжди мають чіткі теми та ідеї і завжди змістовні.

Танець має драматичну основу і сюжет з конкретними і складними художніми образами, створеними різними видами пластичних рухів і живопису.

Автентичність, конкретність, художність танцювальних образів відбивається в їхньому змісті та танцювальній лексиці, пов'язаній з мелодією, характером, ритмікою. [2, с. 120]

За допомогою образності танець виражає і розкриває духовне життя людей, побут, естетичні смаки і світоглядні уявлення.

У процесі розвитку народний танець набув великого самостійного значення і став однією з форм естетичного виховання. Танець займає важливе місце в культурній спадщині України, де широко розкриваються особистості людей, у художній формі втілюються явища, безпосередньо взяті з їхнього життя і творчості.

Найдавніші танці давнини були далекі від сучасного значення цього слова. Вони мають абсолютно різні значення. Людина передає своє враження від навколишнього світу різними рухами і жестами, вкладаючи в це свої емоції, порух своєї душі, і, звісно, танець – це теж форма спілкування.

У кожен історичну епоху виконання народного танцю відрізняється від попереднього. В Україні народні танці популярні серед багатьох танцювальних колективів. Кожне покоління відображає свій світогляд і культуру через танець. І в наш час народні танці, які ми виконуємо, втілюють досвід поколінь, враховуючи сучасний рівень розвитку людства, несвідомо додаючи йому сучасності та нового змісту. [4, с. 30] Перший тип колективів – етнографічні ансамблі, що дотримуються у своїй творчості історично сформованих танцювально-етнографічних канонів. Включення до репертуару ансамблів виконання складних трюків, візерунків, малюнків призвело до формування сучасного народного танцю, який уже кардинально відрізняється від своїх першоджерел. У визначеному ракурсі особливої актуальності набуває проблематика, яку віддзеркалює у собі розвиток українського балетмейстерського мистецтва другої половини ХХ століття. Заслугує ретельного аналізу і вивчення діяльність видатних українських балетмейстерів П. Вірського, В. Вронського, Л. Чернишової, К. Балог, Р. Ластівки та ін., які зробили вагомий внесок

не тільки в національну, а й у світову та європейську хореографію.

Український народний танець – це гармонійне поєднання автентичного мистецтва, фольклору та музики. Він відомий не лише в Україні, а й у всьому світі. Український народний танець увібрав у себе кращі традиції та звичаї, і звичайно етапи становлення та розвитку духу українського народу в результаті становлення нації.

Історія української хореографічної культури складається з багатьох систематизованих репрезентативних частин, які в комплексі дають масштабну та багатоаспектну панораму формування і розвитку всіх внутрішньо пов'язаних між собою складових історичного поступу національного танцювального мистецтва як складової художньої культури України. [2, с. 165]

Без хореографічної складової важко уявити існування багатьох сценічних жанрів – від опери до естрадної комедії. Розуміння цього феномену вимагає розуміння його особливостей розвитку в духовно-культурній системі. Необхідність вивчення сучасного народно-сценічного танцю полягає у всеохоплюючому процесі культури. При поєднанні художньої й позахудожньої реальності все більш очевидним стає поєднання мистецтва й соціальної сфери, що формує не лише новий жанр, а також нову форму мистецтва радикально нової якості.

Процес розвитку українського народно-сценічного танцю триває. Швидкий плин життя змінює коло художніх образів, зміст і тематику хореографічних постановок, позначається на засобах художньої виразності танцю. Проте, потенційні творчі можливості цього жанру воістину невичерпні. Виявити їх і творчо використати у своїй діяльності, збагативши тим самим національне танцювальне мистецтво, належить майбутнім поколінням хореографів та теоретикам культури.

Список використаних джерел

1. Гуменюк А.І. Українські народні танці. Київ: Наукова думка, 1969. 612 с.
2. Зайцев Є.В. Основи народно-сценічного танцю. Київ : Мистецтво, 1975. 223 с.
3. Легка С.А. Традиції народної культури в українській хореографії. Київ: КНУКіМ, 2001. 173с.
4. Верховинець В. Теорія українського народного танцю. Київ: Музична Україна, 1990. 149 с.

СОЦІАЛЬНА ФОТОГРАФІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ СКЛАДНИК СУЧАСНОЇ МЕДІАКУЛЬТУРИ

Хоміч О. М. – студентка 5 курсу факультету культури і мистецтв ВНУ імені Лесі Українки
Москвич О. Д. – канд. філос. наук, старший викладач кафедри культурології
ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Одним із найсильніших та найвпливовіших візуальних засобів сьогодення в медіакulturі є фотографія. Світлина виступає одним із

багатьох варіантів сприйняття повсякденного життя, а об'єктом фотографування була і є, насамперед, людина та її діяльність. В даному контексті актуалізується дослідження соціальної фотографії.

Мета – розглянути феномен соціальної фотографії в контексті сучасної медіакультури.

Результати дослідження. Соціальна фотографія – це вид світлини, який базується на висвітленні повсякденного життя соціуму або тієї чи іншої соціальної проблеми та дає можливість глибше побачити їхню суть. Цей жанр фотомистецтва повинен виконувати певну функцію, переслідувати благу мету – зробити людину або суспільство кращими, зараз або в перспективі, викликати в людини розуміння того, що для неї є головним у цій нескінченній метушні буденного життя. Ефективність таких фотографій є досить високою, адже часто вони викликають у людей різні емоції: емпатію, співчуття або обурення, розуміння того, що їх оточує, відчуття і бажання змін в соціокультурному просторі.

Соціальні фотографії можна побачити в газетах, журналах, книгах, мережевих медіаресурсах. Природність вираження предмета зйомки – важлива і визначаюча риса цього жанру фотографічного мистецтва. У соціальних знімках часто повністю відсутні будь-яка гра, постановка, режисура. Соціальну світлину можна назвати основою, базою сучасної фотожурналістики, а отже медіакультури [1].

Серед іноземних фотографів, які працювали в жанрі соціальної фотографії, варто відзначити такі імена: Надар, Сесіл Бітон, Норман Паркінсон, Якоб Рііс, Вокер Еванс, Білл Брандт, Альфред Стігліц, Іан Беррі, Френк Саткліфф, Ізіс Бідерманас, Вільям Егглстон.

Звернімося до ключового моменту, який сприяє створенню соціальної фотографії, а саме теми соціального класу. Надар, Сесіл Бітон та Норман Паркінсон у своїх роботах здебільшого зображали заможні верстви населення, а Якоб Рііс, Вокер Еванс і Білл Брандт прагнули задокументувати життя бідного населення і робочого класу. Світлина Альфреда Стігліца «Третій клас», яка і символічно, і буквально відображає тогочасний класовий розподіл, вважається знаковою роботою початку ХХ століття [4].

Одним із найкращих прикладів в даному жанрі є фотографія Френка Мідов Саткліффа «Безпритульники». На фото зображено чотирьох дітей, які стомлені від виснажливої роботи. Споглядач може зрозуміти, що діти походять з бідного соціального класу, адже їхня шкіра та одяг дуже брудні. Але їхнє становище не заважає усміхатись один одному та стимулює бути разом, щоб підтримувати ближнього. Щирість і буденність, емпатія і співчуття, віра в краще і дитяча безпосередність – це лише незначна частина асоціацій, які виникають у реципієнта.

Одним із провідних представників соціальної фотографії минулого століття був Ізіс Бідерманас. Вітрини магазинів, набережна, простиралка на мотузках для білизни, приховані особи, тварини, каруселі, люди, що дримають на вулицях – в об'єктиві фотографа Ізіса Бідерманаса ціле життя. Теплі, знайомі емоції викликає робота фотографа «Паризький кіт». На чорно-білій світлині зображений кіт, який ніби позує для фото сидячи біля розвішених речей на мотузці. Зловивши саме цей момент, фотограф передає ті цінності життя, ті емоції, які ми можемо отримувати кожного дня, радіючи тому, що маємо.

Варто також розглянути творчість українського фотомитця Олександра Чекменьова як одного з найважливіших представників соціальної фотографії в Україні. У своїх фотосеріях він фіксує реальне життя та людей, які живуть поруч із нами. Головні герої серій: донбаські шахтарі, мешканці вулиць маленьких провінційних містечок, учасники Майдану у Києві, біженці зі Слов'янську [3]. Свого часу О. Чекменьову вдалося зафіксувати чимало кадрів на межі двох століть, а згодом продовжити цю фіксацію під час фотографування головних подій в історії сучасної України. Європейських глядачів відверті роботи фотографа часто шокують, втім, саме цим вони стають затребуваними за кордоном.

Висновки. Фотографія – це зріз миті, який водночас «заморожує» її і нагадує про безжальну ходу часу [2, с. 22]. Такий жанр, як соціальна фотографія, зберігає повсякденні моменти життя, привертає увагу до соціальних проблеми і формує цінності, які змінюватимуть світ на краще. Актуальною проблемою в контексті досліджуваної теми є формування гуманного бачення в сучасній культурі, основою якого є усвідомлене сприйняття світлин, зокрема соціальної фотографії.

Список використаних джерел

1. Вид фотографії. Основні жанри і види в фотографії. Жанри фотографії. Види зйомок фотографа URL : <https://delovyelyudi.ru/uk/krossovki/vid-fotografii-osnovnye-zhanry-i-vidyv-fotografii-zhanry-fotografii-vidy/> (дата звернення 30. 10. 2022).
2. Зонтаг С. Про фотографію. К. : Основи, 2002. 189 с.
3. Скурідіна К. Кадри вирішують все: п'ять українських фотографів, яких цінує весь світ. URL : <https://platfor.ma/topics/people/kadrovyj-potentsial-p-yat-ukrayinskyhfotografiv-yakuh-tsinuye-ves-svit/> (дата звернення 30. 10. 2022).
4. Сміт І. Коротка історія фотографії. Ключові жанри, роботи, теми і техніки. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. 224с.

ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ МАРШРУТ ВОЛИННЮ: ВІД ІДЕЇ ДО ВТІЛЕННЯ

Чибирак С. В. – к. і. н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Сучасний український ринок туристичних послуг потребує цікавого та якісного культурного продукту, який зможе залучити зовнішнього та внутрішнього туриста. Волинь має необхідні умови, щоб розвивати туристично-екскурсійну галузь, адже цьому сприяють особливості географічного розташування, розвинена інфраструктура, наявність об'єктів природної та культурної спадщини.

В Україні активно розвивається туроперейтинг, тобто діяльність, спрямована на формування комплексного туристичного продукту та оптимізацію умов його споживання шляхом розробки пакету програм та обслуговування по екскурсійно-

туристичному маршруті. У ширшому розумінні виробничо-обслуговуючої діяльності з організації і продажу турпродукту туроперейтинг передбачає: 1) маршрутизацію та сервісно-анімаційне; 2) нормативно-правове, документальне; 3) фінансово-комерційне та інформаційно-маркетингове забезпечення культурного продукту [1, с. 27–28].

Підготовка нової екскурсії є складним процесом, який складається з трьох основних частин: попередньої роботи, розробки екскурсії та заключного етапу. Попередня робота – це збір необхідної інформації та матеріалів; визначення завдань екскурсії та підбір об'єктів для показу. Другою частиною підготовки екскурсії є її розробка. Це складання маршруту, обробка зібраної інформації, робота над методикою та складанням основної частини. Заключний етап – це захист екскурсії на маршруті; затвердження керівником та готовність екскурсоводів до проведення екскурсії [2].

У процесі підготовки екскурсії можна виділити такі структурні елементи: 1) формулювання мети та завдань екскурсії; 2) вибір теми екскурсії; 3) підбір літературних джерел та складання бібліографії; 4) визначення джерел матеріалу екскурсії; 5) підбір екскурсійних об'єктів та їх вивчення; 6) складання маршруту; 7) обхід маршруту екскурсії; 8) контрольний текст; 9) портфель екскурсовода; 10) визначення різних методичних прийомів проведення екскурсії; 11) визначення техніки ведення екскурсії; 12) складання методичної розробки; 13) розробка авторського тексту екскурсії; 14) здача екскурсії; 15) затвердження екскурсії [3].

На наш погляд, цікавими будуть екскурсія (що триватиме добу) чи тур (що триватиме кілька днів) пам'ятками історії та культури, які були створені шляхетськими князівськими родинами. Така розробка нового маршруту відомими й маловідомими пам'ятками має на меті залучення внутрішніх та зовнішніх туристів, що може стати одним із прибуткових напрямів для об'єднано-територіальних громад Волинської області, а також сприятиме розвитку населених пунктів, розкривши їх рекреаційно-туристичний потенціал.

Одним із варіантів такого екскурсійно-туристичного маршруту може бути знайомство з родовими маєтками князів Радзивилів, Четвертинських та Чарторийських. Цей продукт розкриє перспективи подальшого розвитку населених пунктів, що будуть залучені до екскурсійного маршруту, а саме: Піддубці, Олика, Залісоче, Цумань, Берестяне, Тельчі, Чарторийськ, Годомичі, Четвертня [4].

Зазначимо, що шляхетські представники династій, що володіли цими землями, відомі як в Україні, так і за її межами. Адже князі Радзивили, Четвертинські, Чарторийські відігравали важливу роль у європейській історії, тому екскурсія є досить потужним інструментом залучення іноземного туриста, який цікавиться дослідженнями знатних родів, та українського туриста, який вивчає історію та культуру краю чи країни.

Отож, Волинь має багатий потенціал для створення низки «туристичних магнітів» для внутрішнього та зовнішнього туриста. В умовах військової агресії Росії зросло зацікавлення міжнародної спільноти історією та культурою України, що у перспективі дозволить реалізувати різні екскурсійно-туристичні продукти іноземцям та стане одним із важливих кроків у розвитку екскурсійно-туристичної діяльності у Волинській області.

Список використаних джерел

1. Гуменюк Г. М. Організація туристичних подорожей: Навчально методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2014. 364 с.
2. КОРОЛЬ О.Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі. Навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. 144 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/korol-ekskurs.htm (дата звернення: 12.10.2022).
3. Методика підготовки екскурсії та техніка проведення екскурсії. URL: <http://ua.textreferat.com/referat-16842-2.html> (дата звернення: 12.10.2022).
4. Самоліч І. Р., Чибирак С. В. Туристичний потенціал Волині: Олика, Чарторийськ, Четверня. *Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень»* (12–13 травня 2020 року). Луцьк: Вежа-Друк, 2020. С. 94–96.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПЦІЇ БОГА У СПРИЙНЯТТІ ЛЮДИНИ

Шимчук А.М. – студентка 4 курсу факультету культури та мистецтв ВНУ імені Лесі Українки

Пригода Т.М. – кандидат філос. н., доцент кафедри культурології ВНУ імені Лесі Українки

Людина як істота, що має складну інтелектуально-психологічну внутрішню структуру, у певний момент свого існування ставить екзистенційні питання про дух, бога, пошуки бога, його осмислення, прагнення єдності та зв'язку з абсолютном. Поняття бога у цьому короткому теоретичному викладі інтерпретується не у вузькому сенсі як конкретний бог у межах певної релігійної системи, а як бог у широкому значенні, як психологічне вираження людської потреби у єднанні з високим, вічним, нескінченну першооснову всього суцього, неосягнену для людського розуму. Концепт бога виявляє особливий вимір людської особистості, у якому людина реалізується у глибинному діалозі з самою собою, з іншою людиною, природою, світом, що допомагає осягнути сенс життя, покликання, місце в універсумі. Ця світоглядна обставина є необхідною умовою духовного поступу людини, вибудовування адекватних стратегій життя, досягнення софійного балансу. Тобто шукаючи Бога, людина передусім шукає себе, людина може знайти (а може, не знайти) свою сутнісну основу.

У такому контексті Бог є чимось глибоко особистим для людської істоти, що знаходиться на рівні душі і серця. З іншого боку, він всепоглинаючий і всеосяжний, його не можна привласнити чи монополізувати. Богу можна молитися, спрямовуючи до нього славослів'я, сподіваючись і благоговіючи, вступаючи у різні стосунки – дружні, любовні, батьківські, материнські, синівські, ворожі, навіть рабські, що

передбачають смиренність та покірність. Як зауважує О. Вознюк, Бог абсолютний, тому не тільки людська любов до нього, але й ворожнеча приносять людині визволення [1]. Людина існує не лише у фізичному, матеріально-відчутному просторі, де зв'язком між людиною та виміром фізичної реальності є лише її фізичне тіло та органи чуття, а й у просторі абсолютному, потенційному, віртуальному, прихованому, психологічному (від грецького ψυχή (psyché) – душа). Саме у цій метафоричній точці, на перетині реальностей «тут і тепер» та «імовірності» виникає феномен віри. «Віра є впевненість у невидимому – як у видимому, бажаному і очікуваному – як у теперішньому» (Євр. 11:1). Можна говорити про те, що Бог виступає своєрідним посередником у цій дуальності, крізь вимір світу потенційного він впливає на світ матеріального. Людська психологія через Бога маніфестує присутність високого і незбагненого, трансцендентного у земному, повсякденному, фізично баченому та відчутному. Таким чином, людина також легітимізує та усвідомлює саму себе, зокрема свій втілений психічний світ. Сам факт відчуття у світі присутності вищої сили дозволяє людині самій стати творцем символів, сенсів, мистецтва, самої себе і свого життя в ім'я бога, естетизуючи, одухотворяючи життєвий простір.

Проте для людини ідея бога є цінною не лише тому, що у ній вона бачить рефлексії самої себе, а й через здатність вірити, переживати зв'язок і причетність до бога, що дозволяє вийти на новий рівень сприйняття. Психоемоційне відчуття присутності, наближення до ідеї вищого освячує можливість піднятися над насущним та буденним, поглянути на реальність начебто очима її творця, стати спостерігачем. У такій екзистенційній позиції людина отримує здатність сприймати світ у його варіативності, неоднозначності, багатогранності, парадоксальності, бути відкритою до нього у всіх його проявах, примиритися з його абсурдністю, прийняти власну силу і власне безсилля. Це має не лише духовне, а й психотерапевтичне значення. Крізь призму бога людина дивиться також у майбутнє. Прийняття концепції бога передбачає той рівень самосвідомості, усвідомленості, осягнення духовних основ світопорядку, коли людина бере на себе відповідальність за своє майбутнє у його найближчому актуальному втіленні, у найвіддаленішій перспективі чи теоретично припустимого постмайбутньому, що перебуває у площині віри. Такий підхід також уможливорює передачу цієї відповідальності у волю провидіння, передвизначеності, фатуму і провокує світоглядні дискусії про сутність людської свободи.

Отже, духовний розвиток людини, що сягає рівня самосвідомої, автономної, унікальної і тотожної самій собі особистості формує поняття бога як вищої реальності, народжує потребу бути з богом. Зріла свідомість людини постає як теоцентрична, що «прагне вийти за межі актуальної даності у сферу немислимого і парадоксального – Абсолюту» [1]. У цьому контексті концепція бога є людино-, смисло-, образо-, культуротворчою.

Такі духовні візії - не зверхне споглядання за богом, вони не відбирають у бога його всеосяжності та величі. Навпаки, це величний діалог, своєрідне причастя, що прагне єднати обидва полюси світу, спрямовує і реалізує взаємну потребу один в одному, утілює суперечливу цілісність людини і бога.

Список використаних джерел

1. Вознюк О.В. Для чого людині Бог, а Богові – людина: монографія. Житомир: Кооб publications, 2019. 5 с.

2. Джемс У. Різноманітність релігійного досвіду [Фрагменти]. Перекл. з англ. Е. С. Елбакьян. Містика. Релігія. Наука. Класики світового релігієзнавства. Антологія / Упоряд. та заг. ред. А. Н. Краснікова. М.: Канон +, 1998.

3. *Teology or Religion. Encyclopaedia Britannica: Or, A Dictionary of Arts and Sciences, Compiled Upon a New Plan in which the Different Sciences and Arts are Digested Into Distinct Treatises Or Systems; and the Various Technical Terms, Etc., are Explained as They Occur in the Order of the Alphabet. London, 1773. Vol. III. P. 536. 762 p.*

СЕКЦІЯ 13. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

РОЛЬ NFTs У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Заяць Д. Ф. – студентка 4 курсу факультету міжнародних відносин ВНУ імені Лесі Українки

Для визначення ролі NFTs-токенів у міжнародному бізнесі, спершу слід зрозуміти їхню сутність. Даний феномен є порівняно новим, однак, протягом останнього часу, NFTs були в тренді, і викликали великий інтерес до токеноміки, особливо завдяки гучним аукціонам NFT.

Термін «токеноміка» утворений поєднанням слів «токен» і «економіка». Таким чином, термін «токеноміка» в основному описує економіку криптотокена, що стосується усіх функцій криптотокена, які роблять його бажаним для інвесторів [1].

NFTs (англ., non-fungible tokens), або ж неваємозамінні маркери/токени, відносяться до криптографічних токенів на блокчейні, що характеризуються тим, що не мають однакової цінності. У свою чергу, блокчейн – це база даних, вибудований за певними правилами безперервний послідовний ланцюжок блоків, що містять інформацію [1]. Варто зазначити, що на відміну від звичайних видів токенів і криптовалюти, NFT неможливо рівноцінно замінити. Вони є унікальним видом активу. Вони можуть бути як повністю цифровими активами, так і токенованою версією реальних активів [2]. Окрім того, оскільки NFT не є взаємозамінними один з одним, вони можуть служити доказом автентичності та права власності у цифровому середовищі [3]. Зокрема, токенизація таких активів, як нерухомість, твори мистецтва, фотографії та предмети колекціонування за допомогою NFT викликала нову хвилю революції цифрової власності, а також продемонструвала потенціал токенів [1]. Також слід зазначити, що у 2021 році двома найактивнішими ринками для NFT були проекти колекційного мистецтва та індустрія відеоігор [4].

Серед основних вигод NFTs-токенів для бізнесу можна виділити наступні:

1. Інструмент продажу. Продати у вигляді NFT можна що завгодно: товар, послугу, пісню, відео та багато іншого. А ринок крипто-токенів – це багатомільярдна індустрія, один із найбільш зростаючих ринків сьогодення, кількість користувачів на якому збільшується з кожним днем. Значні обсяги транзакцій відбуваються на відкритих маркетплейсах, таких як Маркетплейс Binance NFT, OpenSea та Treasureland та ін.

Також в даному контексті варто згадати і про метавсесвіт, що являє собою мережу віртуальних світів, де користувачі можуть взаємодіяти між собою. Серед ключових технологій, на яких він будуватиметься: artificial intelligence (AI), augmented reality (AR), virtual reality (VR), Blockchain та non-fungible tokens (NFTs) [5].

Зокрема, після великого ребрендингу Facebook у Meta та позиціонування «Metaverse first» низка технологічних гігантів, таких як Microsoft, Amazon, Apple, взяли курс на «метаверсалізацію» своїх вирішень чи створення абсолютно нових у межах метаверс-стратегій [5].

Найбільшими і найпопулярнішими представниками метавсесвіту є Decentraland, Somnium Space, The Sandbox. Великі компанії купують там NFT-ділянки, на яких створюють віртуальний бізнес. Це можуть бути магазини, ресторани і т.д., де користувач може ознайомитися з брендом, переглянути товар, послуги, які пропонуються, обрати і купити вищезазначене у вигляді токєну. Що, у свою чергу, надає користувачу доступ до товару або послуги в реальному житті або просто належить йому у вигляді унікального зображення. Часто компанія пропонує винагороду за покупку NFT-токєну у вигляді надання можливості бути присутнім на певних закритих заходах, отримувати конфіденційну інформацію, володіти частиною акцій. Таким чином, компанія отримує прибуток з покупки цифрового зображення. Більше того, вона буде отримувати так звані роялті за кожний перепродаж свого NFT-токєну.

2. Створення ефективного і прозорого ринку товарів і послуг. Завдяки тому, що всі транзакції прозорі і кожен користувач може бачити, хто володів токєном до нього, це може допомогти зменшити кількість шахрайських дій, забезпечуючи безпечний і децентралізований спосіб відстеження права власності на активи [6].

3. Сприйняття NFT як дієвого інструменту для залучення капіталу та інвестицій, що можливо завдяки бажанню людей бути частиною певної компанії, мати привілеї та унікальні пропозиції [6].

Таким чином, NFT ринок є відносно новим, але надзвичайно перспективним для маркетингу, бізнесу та економіки в цілому. Для успішного та швидкого розвитку бізнесу, компанії повинні залучати та активно використовувати даний інструмент, відслідковувати тенденції, винаходити та пропонувати щось нове та унікальне.

Список використаних джерел

1. Understanding tokenomics: the real value of a token. *LITH TOKEN*: веб-сайт. URL: <https://lithtoken.io/understanding-tokenomics-the-real-value-of-a-token-2/> (дата звернення: 20.11.2022).

2. Що таке NFT? *Binance NFT*: веб-сайт. URL: <https://www.binance.com/uk-UA/nft/what-is-nft> (дата звернення: 30.10.2022).

3. Керівництво по крипто колекціонуванню та невзаємозамінним токєнам (NFT). *Binance Academy* : веб-сайт. URL: <https://academy.binance.com/uk/articles/a-guide-to-crypto-collectibles-and-non-fungible-tokens-nfts> (дата звернення: 30.10.2022).

4. What remains in the NFT market now that the dust has settled? *Cointelegraph* : веб-сайт. URL: <https://cointelegraph.com/news/what-remains-in-the-nft-market-now-that-the-dust-has-settled> (дата звернення: 30.10.2022).

5. **Метавсесвіт змінить e-commerce.** Що потрібно знати бізнесу, щоб устигнути на цей потяг. *Forbes Ukraine* : веб-сайт. URL: <https://forbes.ua/innovations/metavsesvit-zminit-e-commerce-shcho-potribno-znati-biznesu-shchob-vstignuti-na-tsey-potyag-18102022-9117> (дата звернення: 21.11.2022).

6. What Are NFTs and How Do They Help Business? *Single Grain* : веб-сайт. URL: <https://www.singlegrain.com/blockchain/what-are-nfts/> (дата звернення: 21.11.2022).

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ

Кицюк І. В. – к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами ВНУ імені Лесі Українки

Європейський Зелений Курс є дорожньою картою на шляху до сталої економіки, що дасть можливість перетворити кліматичні та екологічні виклики на можливості в усіх сферах політики та здійснити справедливий та інклюзивний перехід [1].

Зокрема, 21 квітня 2021 року Європейська Комісія прийняла амбіційний та всеохоплюючий пакет заходів, що сприяють покращенню фінансування сталої діяльності в межах усього Європейського Союзу. Таке рішення надає можливість інвесторам переорієнтувати інвестиції у більш сталі технології та бізнес, сприяючи переходу до кліматично нейтральної Європи до 2050 року. Також даний крок сприятиме перетворенню ЄС на світового лідера у встановленні стандартів сталого фінансування [2]. Вищезгаданий пакет заходів включає:

1. Делегований Акт ЄС про таксономію клімату (англ., EU Taxonomy Climate Delegated Act);

2. Пропозиції до Директиви щодо корпоративної звітності зі сталого розвитку (англ., Proposal for a Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)), яка вносить зміни до існуючих вимог до нефінансової звітності (англ., Non-Financial Reporting Directive (NFRD)), зокрема:

- Поширює сферу дії на всі великі компанії та всі компанії, зареєстровані на регульованих ринках (окрім зареєстрованих мікропідприємств). Дані компанії також несуть відповідальність за оцінку відповідної інформації на рівні своїх дочірніх підприємств. Такі правила застосовуються і до зареєстрованих на біржі малих та середніх підприємств (далі – МСП), враховуючи їхні особливі характеристики. Окрім того, протягом перехідного періоду для МСП буде можлива відмова від звітування, тобто вони будуть звільнені від виконання директиви до 2028 року. Для неєвропейських компаній вимога щодо надання звіту про сталий розвиток поширюється на всі компанії, чистий оборот яких становить 150 млн євро в ЄС і які мають принаймні одне дочірнє підприємство або філію в ЄС. Ці компанії повинні надати обов'язкову звітність за ESG-факторами (навколишнє середовище, соціальна відповідальність та ефективне управління; від англ. environmental, social, governance).

- Вимагає аудиту (підтвердження) інформації, поданої у звіті.

- Запроваджує більш детальні вимоги до звітності та вимогу до звітності відповідно до обов'язкових стандартів звітності щодо сталого розвитку ЄС.

- Вимагає від компаній цифрової ідентифікації (тегування) інформації, розкритої в звіті; таким чином інформація зчитується та подається в Європейську єдину точку доступу (англ., European single access point (ESAP)) – передбачає єдиний пункт доступу до публічної інформації про компанії ЄС та інвестиційні продукти, – що передбачено планом дій щодо Союзу ринків капіталу (англ., Capital Markets Union Action Plan) [3].

Варто зазначити, що Директива 2014/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 22 жовтня 2014 року про внесення змін до Директиви 2013/34/ЄС щодо

розкриття нефінансової та різноманітної інформації великими підприємствами та групами (англ., Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups) [4], що набула чинності 6 грудня 2014 року вимагає від великих компаній розкривати певну інформацію про те, у який спосіб вони здійснюють свою діяльність та управляють соціальними та екологічними викликами. Зокрема, починаючи із 2018 року компанії зобов'язуються включати нефінансові показники у свої річні звіти (інформація стосується 2017 року). Окрім того, у червні 2017 року Європейська Комісія оприлюднила рекомендації (Керівні принципи Європейської Комісії щодо нефінансової звітності) (англ., Communication from the Commission – Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information) C/2017/4234) [5], які включають методологію звітності нефінансової інформації, щоб допомогти компаніям розкривати інформацію щодо екологічних та соціальних складових їхньої діяльності. Дані рекомендації не є обов'язковими, і компанії можуть на власний розсуд обирати яких рекомендацій дотримуватися: міжнародних, Європейського Союзу, або ж національних, враховуючи власні характеристики та особливості бізнес-середовища.

3. Поправки до Делегованих Актів стосовно преференцій щодо сталого розвитку, фідучіарних обов'язків та управління продуктами (англ., Amending Delegated Acts on sustainability preferences, fiduciary duties and product governance).

Таким чином, отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС є фактично вибором стратегічного вектору розвитку. Для українських суб'єктів господарювання євроінтеграція – це, в першу чергу, стандарти, що визначають напрямки їх подальшої модернізації на шляху до сталого розвитку: створення конкурентоспроможної продукції та послуг, формування сприятливого інвестиційного клімату, досягнення високого рівня корпоративної безпеки та забезпечення рівноправної конкуренції, враховуючи інтереси усіх зацікавлених сторін.

Список використаних джерел

1. The EU Green Deal – a roadmap to sustainable economies. SWITCH to Green : веб-сайт. URL: <https://t1p.de/52ax7> (дата звернення: 30.10.2022).

2. Sustainable Finance and EU Taxonomy: Commission takes further steps to channel money towards sustainable activities. European Commission : веб-сайт. URL: <https://t1p.de/t7uz4> (дата звернення: 30.10.2022).

3. New rules on corporate sustainability reporting: provisional political agreement between the Council and the European Parliament. European Council : веб-сайт. URL: <https://t1p.de/95gm0> (дата звернення: 28.10.2022).

4. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups Text with EEA relevance. EUR-Lex : веб-сайт. URL: <https://t1p.de/jaeb4> (дата звернення: 31.10.2022).

5. Communication from the Commission – Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information) C/2017/4234. EUR-Lex : веб-сайт. URL: <https://t1p.de/wn72i> (дата звернення: 31.10.2022).

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА МІЖНАРОДНИЙ ЕТИКЕТ ПРИВІТАННЯ

Кухарик В.В. – к. е. н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проєктами, ВНУ імені Лесі Українки

Привітання відіграють важливу роль під час взаємодії залучених сторін, вимагають координації поведінки та зазвичай використовуються як ритуальна форма ввічливості. Таким чином, воно виконує важливу функцію в побудові та підтримці соціальних відносин. Етикет, ввічливість, хороші манери та протокол є ключовими інструментами, які створюють необхідну атмосферу в діяльності дипломатичних представництв, дипломатів, політиків та бізнесменів. Саме тому, складовою дипломатичного етикету є етикет привітання, під яким розуміють сукупність правил або звичаїв, які слід дотримуватися в офіційному житті під час знайомства та зустрічей.

Існує дві форми привітань: вербальна (словесна) та невербальна (за допомогою жестів). Здебільшого, така форма невербального привітання, як рукостискання була найбільш поширеною у міжнародному дипломатичному та діловому світі. Саме цей жест відразу допомагає встановити довірливі стосунки між першими особами при зустрічі. Адже це є давній спосіб вітання, винайдений греками, був символ миру, який демонстрував, що ніхто не мав зброї [5].

COVID-19 здійснив глобальний вплив на всі сфери життя, змусивши людей у всіх країнах адаптуватися до нових форм роботи. Дипломатичний світ не став винятком. Так, пандемія раптово загострила проблеми координації вітань: багато людей, які звикли вітати один одного певним чином, почали відчувати труднощі з пошуком правильного вітання через страх заразитися вірусом [1, с. 213]. Отож, нині, рукостискання є не лише знаком того, що у руках немає зброї, яка є видимою, а й невидимої зброї, тобто бактерій. Відтак, рукостискання може стати елітарним знаком вітання, оскільки здоров'я є дорожчим, ніж знак уваги [7].

Існують країни, де традиційним привітанням є дружні поцілунки (Італія, Іспанія) або повітряні поцілунки в щоки разом із рукостисканням (Франція). Такі форми привітання теж сприяли швидкому поширенню пандемії, тому прийшлося від них відмовитися [4].

Проте є країни, які, відповідно до етикету мають власні традиційні форми вітання, що не пов'язані з дотиками.

Так, незважаючи на те, що в Японії рукостискання стало поширеним завдяки Заходу, традиційними для привітання тут є кілька форм поклону в залежності від рівня ієрархії та соціального статусу людини, яку вітають. Ця практика походить від стародавнього самурайського етикету, але сьогодні є символом культури, заснованої на повазі, зокрема, до соціальних рангів.

У мусульманській культурі, як правило, особам протилежної статі (крім близьких родичів) не дозволяється потискати руки. Замість цього чоловік прикладає праву руку до грудей і схиляє голову або посміхається жінці, яку вітає. Між чоловіками-мусульманами рукостискання можливе, але воно часто супроводжується

обіймами чи поцілунками, також відповідно до соціального статусу. Проте, через поширення пандемії COVID-19 поцілунки не рекомендувалися [3].

Іншим жестом поваги, який не передбачає ніяких дотиків та став поширеним під час пандемії є жест «намасте», що супроводжується притисканням рук одна до одної на рівні серця та невеликим нахилом голови. Слово namaste складається з двох частин: «namas» означає «схилятися», «вклонятися» або «шанувати», а «te» означає «тобі». Отже, намасте означає «я вклоняюся тобі» [6]. Намасте широко використовується як привітання в Індії та Непалі.

Тайці традиційно вітають один одного жестом, який називається вай (wai), що схожий на індійський жест намасте. Проте різниця полягає у тому, на якому рівні з'єднуються руки. Так, тайське привітання супроводжується одночасним триманням з'єднаних рук на рівні обличчя або брів та нахилом голови. Чим вище руки, тим більше поваги демонструють сторони [2].

Таким чином, пандемія COVID-19 внесла корективи у повсякденне життя дипломатів, політиків та бізнесменів. Дослідження свідчить, що навіть у міжнародному середовищі можна використовувати запобіжні заходи та зберігати соціальну дистанцію, залишаючись ввічливими, використовуючи інші типи вітань. Відповідно, під час пандемії появилися альтернативні способи вітання: «ліктями», «кулаками», нетривалим поклоном у східному стилі чи складенням рук у молитовному жесті «намасте». Проте, така давня традиція, як рукостискання, навряд чи зникне після пандемії. А вироблена звичка зберігати руки чистими та поважати особистий простір залишиться у дипломатичному та діловому етикеті.

Список використаних джерел

1. Alisher Faizullaev (2022). Chapter 9 Greetings as Micro-diplomacy or Coordinated Social Engagement. *Diplomacy for Professionals and Everyone*. P. 213–238. DOI: <https://brill.com/view/book/9789004517356/BP000010.xml>.
2. Etiquette in Thailand: A guide you can actually use. URL: <https://itsbetterinthailand.com/etiquette-thai-culture/>.
3. Five ways to remain diplomatic without shaking hands. URL: <https://www.gcsp.ch/global-insights/five-ways-remain-diplomatic-without-shaking-hands>.
4. Goodbye, handshake. Hello, elbow bump? Greetings to avoid during the coronavirus outbreak. URL: <https://www.usatoday.com/story/news/nation/2020/03/04/handshake-elbow-bump-new-greetings-coronavirus-outbreak/4937302002/>.
5. The History of the Handshake. URL: <https://www.history.com/news/what-is-the-origin-of-the-handshake>.
6. Why 'namaste' has become the perfect pandemic greeting. URL: <https://theconversation.com/why-namaste-has-become-the-perfect-pandemic-greeting-147149>
7. Радість живого спілкування та дивні рукостискання. Етикет після карантину. URL: <https://hromadske.ua/posts/radist-zhivogo-spilkuvannya-ta-divni-rukostiskannya-etiket-pislya-karantinu>.

БРЕНД-МЕНЕДЖМЕНТ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Пашук А. С. – студентка 4 курсу факультету міжнародних відносин ВНУ імені Лесі Українки

Кицюк І. В. – к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проєктами ВНУ імені Лесі Українки

За визначенням Американської асоціації маркетингу, «бренд – це ім'я, термін, дизайн, символ або будь-яка інша особливість, яка ідентифікує товар чи послугу одного продавця, відрізняючи їх від товарів чи послуг інших продавців». Іншими словами, це те, що люди візуалізують, коли думають про конкретні бренди, їхні продукти чи послуги. Це характер продуктів/послуг [1].

Таким чином, бренд є свого роду відчуттям бажаної реальності, яку отримують споживачі під час використання того чи іншого товару або ж послуги.

Проте, створивши бренд, ключовим завданням є його постійний розвиток та удосконалення, що і є основною метою бренд-менеджменту.

У широкому розумінні, стратегічне та ефективне управління брендом – це комбінація методів, які використовуються для підтримки компаній у створенні впізнаваності бренду, збільшенні доходу та досягненні довгострокових бізнес-цілей [2].

Виділяють основних п'ять причин важливості бренд-менеджменту [3]:

- постійне інформування споживачів про бренд;
- забезпечення впізнаваності та підтримка вигляду бренду сучасним та таким, що запам'ятовується і справляє позитивне враження на споживачів;
- дотримання послідовності та прозорості бренду;
- зростання лояльності до бренду;
- постійна підтримка та періодичне оновлення.

Зокрема, на прикладі компанії Apple, можна побачити як за допомогою дотримання принципів ефективного позиціонування і маркетингових прийомів, компанія може «триматись на плаву» вже багато років поспіль.

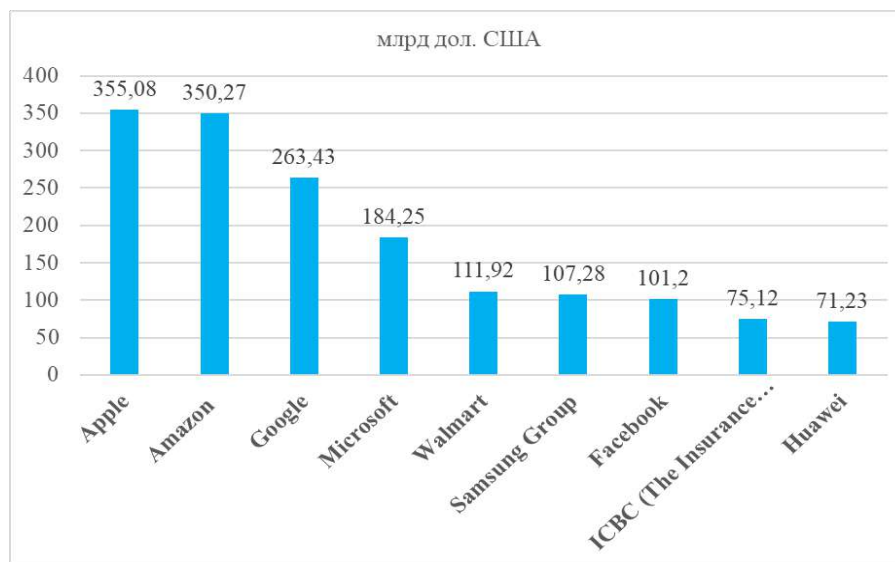
Так, за інформацією бази аналітичних та статистичних даних Statista, станом на 2022 рік Apple залишається найдорожчим брендом у світі, з оціночною вартістю близько 355,1 млрд дол. США, випереджуючи Amazon і Google (див. рис. 1) [4].

Серед ключових принципів ефективного позиціонування компанії можна виділити наступні:

- 1) чітке уявлення про цільовий ринок і цільового споживача;
- 2) врахування сильної сторони компанії та/або її торгової марки, що покладено в основу позиціонування;
- 3) простота та зрозумілість позиціонування для цільового споживача, що передається за допомогою креативної іміджевої реклами або інших засобів комунікацій.

Одним із важливих інструментів бренд-менеджменту також є маркетингові прийоми. Зокрема, до основних маркетингових інструментів Apple можна віднести наступні :

- 1) радість володіння;
- 2) стимулювання, заохочення уяви та прояви емоцій;
- 3) відчуття приналежності до певного соціального класу [5].

Рис. 1. Найдорожчі бренди світу у 2022 році (ТОП-10), млрд дол. США.

Джерело: [4].

Наприклад, гасло Apple «Думай інакше» («Think different») націлене на людей, які хочуть вирізнитися серед інших.

Таким чином, завдяки правильному позиціонуванню бренду, Apple зберігає перше місце в рейтингу як найдорожчий бренд у світі. Відтак, ефективний бренд-менеджмент є важливим інструментом розвитку компанії, її позиціонування та підтримання бажаної конкурентної позиції на ринку.

Список використаних джерел

1. How to Build a Brand? Where to Start? *The Duquesne University Small Business Development Center (SBDC)* : веб-сайт. URL: <https://www.sbdc.duq.edu/Blog-Item-Branding-Giving-a-Life-to-Your-Company#:~:text=According%20to%20the%20American%20Marketing,brands%2C%20their%20products%20or%20services> (дата звернення: 01.11.2022).

2. Brand Management: 6 Strategies To Build A Strong Brand. *MarketSplash* : веб-сайт. URL : <https://marketsplash.com/brand-management/> (дата звернення: 01.11.2022).

3. 5 причин, чому важливо керувати брендом правильно. *Golden Web Digital* : веб-сайт. URL: <https://golden-web.digital/blog/5-prychyn-chomu-vazhlyvo-keruvaty-brendom-pravyln/> (дата звернення: 24.10.2022).

4. Most valuable brands worldwide in 2022. *Statista* : веб-сайт. URL: <https://www.statista.com/statistics/264875/brand-value-of-the-25-most-valuable-brands/> (дата звернення: 24.10.2022).

5. 10 років iPhone: п'ять маркетингових секретів успіху легендарного гаджета. *Асоціація ритейлерів України* : веб-сайт. URL: <https://rau.ua/dosvid/10-let-iphone/> (дата звернення: 24.10.2022).

СЕКЦІЯ 14. МЕДИЦИНА, ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА НАВЧАННЯ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 222 МЕДИЦИНА

Андрійчук Я. І. – студент 1 курсу медичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Вибір спеціальності, на якій навчатись, – першочергове завдання кожного абітурієнта. Термін «абітурієнт» має латинське походження (*лат. «abiturus»* – той, хто повинен піти). Абітурієнт, який обрав фах лікаря, повинен усвідомлено йти за своїм вибором та навчатись для отримання омріяної спеціальності.

Аналіз фахової літератури з досліджуваного питання, показав, що праці науковців направлені на вивчення мотиваційної складової підготовки майбутніх лікарів [2], вихованню гуманності у студентів в процесі фахової підготовки [1], свідомого вибору подальшої спеціалізації та інтернатури [3].

Мета роботи – проаналізувати мотиваційні складові вибору спеціальності 222 Медицина у студентів першого курсу медичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки

В опитуванні взяли участь 31 першокурсник медичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, які навчаються на спеціальності 222 Медицина. Серед опитаних: 73% дівчат (n=22) і 27% юнаків (n=8), що становить 81,6% всіх здобувачів освіти, які буди зараховані на перший курс спеціальності 222 Медицина.

Серед учасників опитування 48% є жителями міст, 45% - селищ та 7% вказали, що постійним місцем проживання є село.

Згідно з правилами прийому до вищих навчальних закладів України, у 2022 році для вступу на спеціальність 222 Медицина обов'язковим було складання ЗНО у формі національного мультипредметного тесту (НМТ). Молодь, що планувала подавати документи на обрану спеціальність, мала обмежену кількість часу для підготовки та непрості психологічні умови складання НМТ. Серед першокурсників, які взяли участь в опитуванні, 22,6% склали НМТ на 140-144 балів, 16% - на 145-149 балів, по 9,7% - на 155-159 та 150-154 балів; по 6,5% - на 180-184 та 135-139 балів і по 3,2% склали НМТ на 190-200 балів, 185-189 балів, 175-179 балів, 170-174 бали, 165-169 балів, 160-164 бали. Детально результати відображено на рис.1.

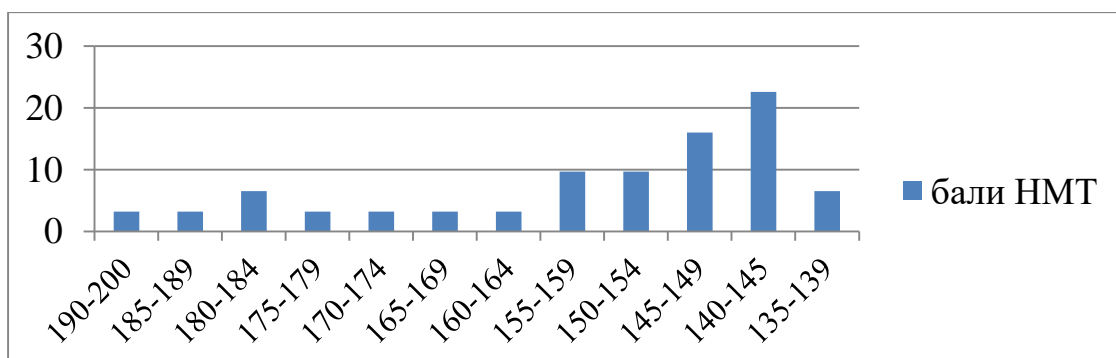

Рис. 1. Розподіл студентів першого курсу за результатами НМТ, %

На вибір майбутньої спеціальності впливає ряд зовнішніх та внутрішніх чинників. Серед зовнішніх факторів, провідне місце належить авторитетному впливу близької людини, яка працює в сфері охорони здоров'я. У третини серед опитаних студентів (35,5%) в родині є лікарі. Саме їх досвід роботи в медицині посприяв вибору професій у першокурсників. Окрім того, до чинників, які спонукали обрати спеціальність 222 Медицина, належать: престиж професії лікаря – 64,5%; перспективи працевлаштування – 35,4%; відгуки друзів про навчання на обраній спеціальності – 6,5%. На усвідомлений вибір спеціальності всіма студентами першокурсниками вказує той факт, що жоден з опитаних не зазначив, що при вступі не пройшов на іншу спеціальність і тому вирішив навчатись на лікаря.

Отож, цілеспрямована підготовка до НМТ показала, що 3,2% склали на 190-200 балів; 16,1% - на 170-189 балів. До найбільш вагомих мотивуючих чинників, які посприяли вибору спеціальності, належить престиж професії лікаря та перспективи подальшого працевлаштування.

Список використаних джерел

1. Андрійчук О. Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ. 2004. 21 с.
2. Трегуб С. Є. Забезпечення мотивації майбутніх лікарів до ефективної професійноорієнтованої комунікації засобами педагогічної взаємодії. *Science Review*. 2018. № 5 (12). С.70-73
3. Хоботова Н. В. Мотиваційні моменти у виборі студентом майбутньої спеціальності «оториноларингологія». *Young Scientist*. 2018. № 10 (62). С. 145-147

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПІСЛЯ ОПІКІВ

Вавдіюк Г. М. – аспірантка 1 курсу медичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Опіки є одним із найпоширеніших видів травм. За даними ВООЗ, у світі щорічно реєструється 180 тис. випадків смерті від цієї травми. Опіки посідають третє місце серед усіх травм в Україні, особливо під час військового стану. Типовими термічними агентами є полум'я (50%), гарячі пара і рідини (30%), розпечені тверді предмети (5-10%) [2].

Опіки можуть призвести до таких серйозних наслідків, таких як опікова хвороба, що в свою чергу може призвести до значної втрати працездатності. Комплексна програма реабілітації із застосуванням засобів фізичної терапії має важливе значення для зменшення посттравматичних наслідків та покращення функціональної незалежності потерпілого, покращення якості його життя [1].

Мета дослідження – визначити основні принципи фізичної терапії при опіках.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення науково-медичної літератури.

Існує декілька класифікацій. За глибиною термічного ураження опіки поділяють за ступенями ураження: 1-й ступінь - епідермальний опік (почервоніння і набряк шкіри); 2-й ступінь – поверхневий дермалогічний опік (частковий некроз шкіри); 3-й ступінь – глибокий дермалогічний опік (тотальний некроз шкіри); 4-й ступінь – субфасціальний опік (зміни відбуваються не лише шкіри, а й м'язів, кісток, суглобів, порожнин організму).

Виділяють місцеві та загальні впливи опіків на організм людини. Місцеві проявляються порушенням анатомічної цілісності тканин та їх функцій. Серед них: розвиток контрактур, рубців, лімфостаз, зміни тонуусу та сили м'язів, венозний застій, погіршення периферичного кровообігу та ін. Загальні ознаки проявляються зі зміною діяльності центральної нервової системи, що в подальшому призводить до розладів функціонування в системах організму [4]. Опікова хвороба проходить 4 стадії розвитку: опіковий шок (від декількох годин до 2–3-х діб), опікова токсемія (від 3 до 10 діб), септикотоксемія (від 10 доби до відновлення шкірних покривів), реконвалесценція (до 1–2-х років після відновлення шкірних покривів) [3].

Фізична терапія при опіках починається під час гострої фази лікування і може тривати від декількох днів до місяців або років, залежно від ступеня опіку. Фізичну терапію при опіках починають застосовувати після виходу хворого з важкого стану відповідно до призначеного рухового режиму. Виділяють три періоди фізичної терапії в комбустіології: іммобілізаційний, постіммобілізаційний, відновний [4].

Послідовність і методика використання засобів фізичної терапії залежать від ступеню, площі і локалізації ураження, перебігу захворювання, рухового режиму, періоду і етапу фізичної терапії. Під час складання індивідуальної програми фізичної терапії слід враховувати всі наявні та можливі наслідки опіків, а саме розвиток опікової хвороби.

Цілі програми реабілітації після опіків включають допомогу пацієнту у відновленні найвищого можливого рівня функцій і незалежності, одночасно покращуючи загальну якість життя – фізичну, емоційну та соціальну.

Ранній початок реабілітації є запорукою дотримання режиму лікування та досягнення максимального віддаленого результату. Протягом багатьох місяців після опікової травми слід продовжувати заохочувати антиконтрактурне позиціонування в стані спокою. Накладання шин важливе не тільки для позиціонування, але й для розтягування та подовження скороченої рубцевої тканини. Профілактичні та підтримуючі вправи та шинування, які застосовуються до попередження розвитку контрактур, мають вирішальне значення для збереження необхідної функціональної довжини м'яких тканин. Масаж рубців широко застосовується як невід'ємна частина лікування опікових рубців. Завдяки масажу зволожуючим кремом верхній шар рубця стає м'якшим і податливішим, а тому більш комфортним. Також це допомагає зменшити свербіж, який може бути загальною проблемою. Пресотерапія є важливим способом лікування рубців від опіків. Вважається, що тиск на опік зменшує рубців внаслідок створення локалізованої гіпоксії рубцевої тканини, зменшуючи приплив крові до гіперваскулярних рубців та приплив колагену [5].

Таким чином, виділяють такі основні принципи фізичної терапії при опіках: ранній початок, складення чіткої індивідуальної програми фізичної терапії, постійне безперервне збільшення рухової активності.

Список використаних джерел

1. Вплив фізичної терапії на якість життя пацієнтів з коморбідними станами / О. Я. Андрійчук, Н. Я. Ульяницька, О. О. Якобсон, Н. Б. Грейда, М. І. Майструк // Art of Medicine. 2021. № 2. С. 7-14.
2. Глущенко О. М. Хоменко Р. М. Аналіз причин виникнення та лікування опікових травм. Сучасні досягнення фармацевтичної технології і біотехнології: збірник наукових праць, випуск 4. Х.: Вид-во НФаУ, 2018. С.66-68
3. Медико-біологічні основи фізичної терапії, ерготерапії: навч. посіб. / Мирослава Гриньків, Тетяна Куцериб, Станіслав Крась, Софія Маєвська, Федір Музика. Львів : ЛДУФК, 2019. 146 с.
4. Фісталь, Є. Я. Спеціалізована хірургічна допомога постраждалим з ранами та опіками. Університетська клініка, 2019.№ 4(33). С.64-68.
5. Шаповал О. В. Частота, характер і ризик розвитку ранових ускладнень у постраждалих з термічною травмою. Експериментальна і клінічна медицина. 2015. № 2. С. 133-137.

РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ВТРУЧАННЯ ПРИ КОНТРАКТУРАХ ВЕРХНЬОЇ КІНЦІВКИ

Горщар Ю. В. – магістр 2 курсу медичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Усова О. В. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії ВНУ імені Лесі Українки

Травми опорно-рухового апарату займають одне з перших місць за поширенням серед населення різних країн світу. Переломи кісток верхніх кінцівок є однією з причин тимчасової втрати працездатності, а також в більшості випадків можуть стати причиною інвалідизації хворих. Після переломів верхніх кінцівок часто можна спостерігати обмеження амплітудних характеристик (контрактури) суглобів. Контрактури – це найбільш помітні наслідки знерухомлення кінцівки в іммобілізаційному періоді. Основним завданням постіммобілізаційного періоду при реабілітації хворих з ушкодженнями верхніх кінцівок є запобігання утворення контрактур та відновлення рухливості суглобів [3].

Методи дослідження: аналіз та узагальнення літературних джерел.

Контрактури є поширеним ускладненням неврологічних і невневрологічних станів і характеризуються зменшенням рухливості суглобів. Стретчинг широко використовується для лікування і профілактики контрактур [5].

За результатами дослідження за участю жінок з контрактурою у ліктьовому суглобі, які упродовж трьох тижнів займалися за експериментальною методикою, обов'язковими елементами якої були, окрім загальноприйнятих засобів, заняття аквааеробікою та йогою, суттєво покращилися відновлення амплітудних характеристик, відновлення силових і швидко-силових можливостей нервово-м'язового апарату, підвищення загального тонусу організму та емоціонального

стану хворого, прискорення функціональної перебудови регенеруючих тканин. Рухливість у ліктьовому суглобі було відновлено на 85-90 % [4].

Достатня кількість сеансів фізичних вправ у сукупності з іншими лікувальними процедурами значно покращують обсяг рухів у контрактованому суглобі та сьогодні залишаються одним з основних методів в лікуванні контрактур. Часто одним з підходів у лікуванні контрактур є збільшення сили м'язів, особливо антагоністів скороченого м'яза, якщо ці методи можна використати. Додаткові заходи включають усунення чи зменшення спастичності та набряків за допомогою масажу, компресійної білизни тощо [6].

Одна із запропонованих методик поєднує в собі два підходи в реабілітації постімобілізаційних контрактур променево-зап'ясткових суглобів – постізометричну релаксацію (ПР) та застосування теплих вологих аплікацій, що виконуються з певними особливостями. Пацієнтам на початку сеансу впродовж 10 хвилин роблять масаж плеча та передпліччя, який сприяє розігріванню тканин, підвищенню лімфо- та кровообігу та підготовлює кінцівку до подальших процедур. Потім на ділянку променево-зап'ясткового суглобу накладають компрес із марлевої тканини, складеної в декілька разів та змоченої у теплій воді. Зверху накладають водну грілку – манжету, заповнену водою температурою +45-50 °С (у місці дотику із тілом пацієнта температура становить +36 °С). Наступним кроком є постізометрична релаксація. ПР застосовується для зменшення м'язового болю, що викликаний зміною тону м'яза. Це один з найефективніших методів для зменшення міогенних контрактур. Фізичний терапевт захоплює однією рукою знизу зігнутий лікоть, а другою – з тильного боку кисть і зігнуті пальці пацієнта та здійснює їх флексію до відчуття легкого опору. У цій фазі хворий тисне кистю у напрямку розгинання впродовж 7-10 с, потім розслабляється і проводить збільшення пасивної флексії. Кількість сеансів на курс становить 10-12. Дана розроблена методика є доволі ефективною (покращується рухливість суглобів), простою у виконанні та зручною (можна розпочинати на ранніх етапах, в умовах стаціонару, поліклініки або вдома) [2].

Метод суглобової гри сприяє зменшенню суглобового болю та ліквідації артрогенних, дисмогенних і дерматогенних контрактур. Застосовується тракція суглоба і навколосуглобових тканин шляхом коливальних рухів з частотою 2-3 рухи за секунду протягом 2-3 хвилин. На великих суглобах частота менша [1].

Ранній початок реабілітаційних втручань, безперервність та комплексність реабілітаційних заходів та методик сприяють більш інтенсивному та прискореному відновленню функцій верхньої кінцівки та підвищенню результатів рухової терапії.

Список використаних джерел

1. Грін С. О. Усунення основних ускладнень вогнепальних переломів кінцівок засобами фізичної реабілітації в постімобілізаційному періоді. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2016. № 1 (70). С 352-356.

2. Дума Зіновій, Бирчак Віталія. Удосконалення методики фізичної терапії у разі постімобілізаційних контрактур променево-зап'ясткових суглобів. *Молода спортивна наука України*. 2020. № 3. С. 93.

3. Мухін В. М. Фізична реабілітація в травматології: монографія. Львівський державний університет фізичної культури. 2015. 428 с.

4. Чевакінська В. А., Гунько П. М. Фізична реабілітація жінок з контрактурою верхніх кінцівок. *Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка-2019»*: XXI Всеукраїнська наукова конференція молодих учених. 2019. С. 427-428.

5. Harvey L. A. , Katalinic O. M, Herbert R. D., Moseley A. M., Lannin N. A., Schurr K. Stretch for the treatment and prevention of contractures. *Cochrane Database Syst Rev*. 2017 Jan 9.1(1). CD007455. doi: 10.1002/14651858.CD007455.pub3. Epub ahead of print. PMID: 28146605; PMCID: PMC6464268.

6. Карпінська О. Д., Хасавнех Айхам, Іванов Г. В. Контрактури суглобів: етіологія, патанатомія, основні підходи до профілактики та лікування. *Травма*. Т. 23, №1. 2022. С. 62-65.

РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ВТРУЧАННЯ ПРИ ДОРСАЛГІЇ У ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Пастушенко І. Ю. – студентка 6 курсу медичного факультету ВНУ імені Лесі Українки;

Усова О. В. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії ВНУ імені Лесі Українки

Дорсалгія (біль у спині (БС)) – міждисциплінарна проблема, яка спостерігається при неврологічних, ортопедичних, ревматологічних та інших патологіях [1]. Більшість людей відчувають принаймні один її епізод протягом свого життя. Незважаючи на спосіб виникнення болю у спині у людей похилого віку, це в свою чергу призводить до проблем у соціальній і економічній сфері. Тому основною метою фізичної терапії для пацієнтів похилого віку з БС є контроль болю, відновлення функцій, забезпечення відсутності або компенсації майбутніх функціональних дефіцитів, збереження зайнятості та продуктивності, а у випадку гострого БС – запобігання хронізації. Значна поширеність, а також тривалість і витрати, які пов'язані з цим, змушує шукати нові методи і способи реабілітаційних втручань при дорсалгії у людей похилого віку. На сьогодні існує досить велика кількість методів лікування гострого чи хронічного БС у людей похилого віку, які впливають на етіологію та симптоматику захворювання. Останні дані досліджень свідчать, що фармакологічні препарати і хірургічне втручання мають обмежену користь, побічну дію та значні витрати. Тому акцент створюється на застосуванні доказових методів фізичної терапії [2].

Методи дослідження. Аналіз та узагальнення даних наукової літератури.

Протягом багатьох років у всьому світі для лікування дорсалгій, незалежно від віку чи етіології захворювання, використовувалися пасивні методи, в основі яких був відпочинок та фармакологічні препарати. Проте, фізична терапія, пропонує нам досить широкий вибір методів: терапевтичні вправи, масаж, гідротерапію, когнітивно-поведінкову терапію та інші. Вплив цих методів позначається на

зменшенні інтенсивності болю, покращенні стану здоров'я та фізичного функціонування. З роками все більше дослідників використовують методи фізичної терапії, які мають низьку побічну дію і тривалий ефект при застосуванні [3].

За даними останніх рекомендацій відомо, що при лікуванні гострого і хронічного БС у людей похилого віку застосовують нефармакологічні та неінвазивні методи. Ефективність цих методів залежить від правильного підбору для певного періоду болю. Так, масаж, теплова терапія, акупунктура або маніпуляції на хребті рекомендується застосовувати у період гострого болю. У період хронічного болю рекомендується застосувати мультидисциплінарний підхід, що включає: терапевтичні вправи, масаж, фізіотерапію. Також використовують тай-чи, йогу, когнітивно-поведінкову терапію [2].

Однією з найбільш поширених причин виникнення болю в спині є неспецифічний біль, який може призвести до обмежень у функціональній діяльності. Здебільшого він минає через 3-4 місяці без лікування. Основне місце у лікуванні неспецифічного болю у спині повинні становити терапевтичні вправи або заняття йогою. В дослідженнях було підтверджено, що заняття йогою призводять до невеликих або помірних покращень у зниженні болю у спині через три та шість місяців [4].

Одним з найпоширеніших методів фізичної терапії, що застосовується для лікування болю у спині є терапевтичні вправи. Було доведено що використання вищезгаданого методу протягом 6 тижнів, призводить до збільшення сили і функції м'язів, діапазону рухів, знижують біль та функціональне обмеження, сприяють відновленню та поверненню до звичної діяльності. Доказовість помірна – В [5]. Була підтверджена ефективність когнітивно-поведінкової терапії та акупунктури як при хронічному, так і гострому болю в спині [6].

Додаткового дослідження потребує метод кінезіотейпування у зниженні болю і відновленні функцій спини, оскільки доказів того, що кінезіотейпування, зменшує біль через 3-10 днів після його використання доказів недостатньо [7].

Отже, основний акцент реабілітації при дорсалгії у людей похилого віку, зосереджений на етіології захворювання, оскільки симптоматичне лікування не дає бажаних результатів. Розпочинати реабілітаційний процес рекомендується зі складання індивідуальної реабілітаційної програми, яка базується на запиті клієнта та включає доказові методи фізичної терапії.

Список використаних джерел

1. Усова О. В. Пастушенко І. Ю. Ефективність немедикаментозних засобів у лікуванні болю у спині. Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (17 травня 2022 року). Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2022. С. 736-738.

2. Qaseem A., Wilt T.J., McLean R.M., Forciea M.A.; Clinical Guidelines Committee of the American College of Physicians, Denberg T.D., Barry M.J., Boyd C., Chow R.D., Fitterman N., Harris R.P., Humphrey L.L., Vijan S. Noninvasive Treatments for Acute, Subacute, and Chronic Low Back Pain: A Clinical Practice Guideline From the American College of Physicians. *Ann Intern Med.* 2017. Apr 4. 166(7). 514-530.

3. Pergolizzi J. V., LeQuang J. A. Rehabilitation for Low Back Pain: A Narrative Review for Managing Pain and Improving Function in Acute and Chronic Conditions. *Pain Ther.* 2020. 9. 83–96.

4. Ярута М. П., Шабала М. В., Усова О. В. Ефективність немедикаментозних засобів при лікуванні болю у спині. *Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень: матеріали III Міжнародної наукової конференції*, м. Луцьк, 3 червня, 2022 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2022. С.292-294.

5. Hayden J.A., Ellis J., Ogilvie R., Malmivaara A., van Tulder M.W. Exercise therapy for chronic low back pain. *Cochrane Database Syst Rev.* 2021 Sep 28. 9(9). CD009790.

6. Chou R., Deyo R., Friedly J., Skelly A., Hashimoto R., Weimer M., Fu R., Dana T., Kraegel P., Griffin J., Grusing S., Brodt E.D. Nonpharmacologic Therapies for Low Back Pain: A Systematic Review for an American College of Physicians Clinical Practice Guideline. *Ann Intern Med.* 2017 Apr 4. 166(7). 493-505

7. Macedo L.B., Richards J., Borges D.T., Melo S.A., Brasileiro J.S. Kinesio Taping reduces pain and improves disability in low back pain patients: a randomised controlled trial. *Physiotherapy.* 2019. 105(1). 65-75.

ОСОБЛИВОСТІ ЦИТОАРХІТЕКТОНІКИ НЮХОВИХ ЦИБУЛИН ЛЮДИНИ

Покотило О. О. – аспірантка 1 року кафедри гістології та медичної біології ВНУ імені Лесі Українки

Степанюк Я. В. – кандидат біологічних наук, завідувач кафедри гістології та медичної біології ВНУ імені Лесі Українки

Нюхова сенсорна система людини забезпечує сприйняття хімічних летких речовин (одорантів) і формування нюхових відчуттів. Нюховий аналізатор є найдревнішим дистантним аналізатором хребетних, який стимулював еволюційний розвиток багатьох структур головного мозку. Периферичний відділ аналізатора представлений нюховою слизовою оболонкою, яка локалізується в ділянці даху носової порожнини, верхніх носових раковинах та ділянці верхньої третини носової перегородки. Нюхова слизова оболонка має нейросенсорні клітини аксони яких йдуть до нюхових цибулин головного мозку. Останні, мають цікаву цитоархітектоніку, клітинний склад, що привертає до себе цікавість багатьох нейроморфологів.

В повідомленні проаналізовано основні літературні дані з мікроморфології основних нюхових цибулин людини.

Нюхові цибулини мають ламінарну структуру в якій більшість нейроморфологів виділяє шість цитоархітектонічних шарів.

Шар нервових волокон утворений аксонами нейросенсорних нейронів слизової оболонки носової порожнини [3].

Клубочковий шар – утворений у результаті контакту нюхових рецепторних нейронів та дендритів мітральних клітин. Ці контакти утворюють сферичні структури – нюхові клубочки (гломерули). Встановлено, що кожен клубочок отримує інформацію від унікального типу нейросенсорних клітин [1]. Дослідження вказують на те, що існують різні класи рецепторних клітин, які реагують лише на певний тип одорантів [2]. У людини виявлено від 500 до 1000 різних рецепторів, кожен з яких чутливий до «свого» запаху [4].

Зовнішній плексиформний шар утворений з дендритів мітральних і пучкових клітин.

Шар мітральних клітин утворений перикаріонами найбільших нейронів нюхових цибулин – мітральними клітинами. Мітральні клітини є другим нейроном центрипітального шляху нюхового аналізатора.

Внутрішній плексиформний шар є тонким та утворений аксонами мітральних та пучкових клітин.

Зернистий шар – утворений перикаріонами зернистих клітин, які є ГАМК-ергічними клітинами та є найбільш численними клітинами в нюхових цибулинах [4].

Отже, нюхові цибулини людини мають складну гістологічну будову та складаються з шести цитоархітектонічних шарів – шару нервових волокон, клубочкового (гломерулярного) шару, зовнішнього плексиморфного шару, шару мітральних клітин, внутрішнього плексиморфного шару та зернистого шару.

Список використаних джерел

1. Степанчук А. П. Морфологія нюхового аналізатора людини. Лекція. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2021. №6. С. 213–218.
2. Morrison E. E., Costanzo R. M. Morphology of olfactory epithelium in humans and other vertebrates. *Microscopy research and technique*. 1992. Vol. 23, № 1. P. 49–61.
3. Bhatnagar K. P. et al. Number of mitral cells and the bulb volume in the aging human olfactory bulb: A quantitative morphological study. *Anatomical Record*. 1987. Vol. 218, № 1. P. 73–87.
4. Huart C., Rombaux P., Hummel T. Plasticity of the Human Olfactory System: The Olfactory Bulb. *Molecules*. 2013. Vol. 18, № 9. P. 11586–11600.

РІВЕНЬ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ПАЦІЄНТІВ З ДЕПРЕСИВНИМИ РОЗЛАДАМИ У РЕЗИДУАЛЬНИЙ ПЕРІОД ЗАХВОРЮВАННЯ

Сахарук Л. Ю. – аспірант 3 року навчання
ВНУ імені Лесі Українки

Помірна чи висока рухова активність може сприяти зниженню частоти депресивних розладів порівняно з особами з низькою руховою активністю. Недостатня кількість фізичної активності є фактором ризику ускладнень депресивного розладу.

Мета дослідження: дослідити стан рухової активності пацієнтів з депресивними розладами в резидуальний період захворювання.

Обізнаність що до факторів ризику та прихильність до профілактики депресивних розладів засобами рухової активності оцінювались на підставі анкетування. В анкетуванні взяли участь 82 пацієнтів з депресивними розладами на етапі амбулаторної реабілітації. Із них чоловіків було 35 (42,41 %), жінок – 47 (57,59 %) осіб. Середній вік чоловіків становив $60,4 \pm 8,1$ років, жінок – $62,2 \pm 8,6$ років.

Для кращого розуміння методології організації фізичної терапії у резидуальний період реабілітації та планування заходів вторинної профілактики нами було досліджено стан рухової активності пацієнтів з депресивними розладами. Одним з варіантів відповідей на запитання «Які саме методи профілактики Ви застосовуєте?» була відповідь «Підвищення рухової активності». Таку відповідь дали лише 9,1 % респондентів: з них 1,8 % жінок та 7,3 % чоловіків.

При аналізі відповідей на питання «Скільки часу Вам доводиться ходити пішки протягом дня?» респондентів було розподілено на чотири рівні рухової активності. До першого рівня віднесли осіб, в яких рухова активність була < 15 хв на добу, до другого 15-30 хв, третього 30-60 хв, четвертого > 60 хв на добу.

Було виявлено, що в 25,84 % респондентів рухова активність тривала менше 15 хв на день, з них 44,74 % жінок та 55,26 % чоловіків. Рухова активність від 15 до 30 хв на добу була в 11,87 % респондентів, з них 55,15 % жінок та 44,85 % чоловіків. Рухова активність 30-60 хв на добу була в 21,11 % респондентів, 48,19 % жінок та 51,81 % чоловіків. Варто відмітити, що рухова активність понад 60 хв на добу відмічалася у 40,41 % респондентів: з них 36,8 % жінок та 63,2 % чоловіків відповідно.

Аналіз відповідей на запитання «Як часто Ви робите фізичні вправи тривалістю близько 30 хв?», відповіді розподілилися наступним чином: 72,1 % респондентів взагалі не займаються фізичними вправами; 2,4 % респондентів займаються лише 2-3 рази на місяць; 0,9 % респондентів займаються раз в тиждень; 2,9 % респондентів займаються фізичними вправами 2-3 рази на тиждень; 5,2 % респондентів займаються 4-6 разів на тиждень; 14,4 % респондентів займаються руховою активністю біля 30 хв. щодня.

Встановлено, що 72,1 % респондентів взагалі не виконують фізичних вправ та лише 22,6 % виконують фізичні вправи й мають достатній рівень рухової активності протягом тижня. Основними причинами, чому пацієнти не виконують фізичні вправи, є незадовільний стан здоров'я та відсутність сили волі.

Перспективи подальших досліджень визначаються необхідністю пошуку шляхів підвищення рухової активності пацієнтів з депресивними розладами у резидуальний період реабілітації.

Список використаних джерел

1. Гланц А. Медико-биологическая статистика. М., 1999. 453с.
2. Мішиєв В. Д. Сучасні депресивні розлади. Керівництво для лікарів. Львів, 2004. 208 с.

АСОЦІАЦІЯ ОБІЗНАНОСТІ ТА ПРИХИЛЬНОСТІ ДО РЕГУЛЯРНОГО ПРИЙОМУ ЛІКІВ ТА ЗНИЖЕННЯ АТ ПРИ ГІПЕРТЕНЗІЇ ЯК ФАКТОРІВ ВТОРИННОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ІНФАРКТУ

Сітовський А. М. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії ВНУ імені Лесі Українки

Одним із пріоритетних напрямів досліджень у сучасній медицині є вивчення психологічних чинників лікувально-реабілітаційного процесу, насамперед проблеми дотримання хворими терапевтичного режиму. Обізнаність й прихильність до вторинної профілактики інфаркту міокарда є визначальним фактором якості й ефективності відновного лікування та реабілітації [1, 4].

У попередніх наших дослідженнях ми вивчали інформацію про те чи рекомендував лікар застосовувати окремі заходи вторинної профілактики. Встановлено, що 85,95 % пацієнтів отримували рекомендації притримуватись дієти (вживати менше солодкої, жирної їжі); 82,61 % пацієнтів отримували від лікаря рекомендації вживати менше солоної їжі; 73,24 % отримували від лікаря рекомендації вживати менше алкоголю; 69,23 % отримували від лікаря рекомендації менше курити чи покинути курити; 65,88 % отримували від лікаря рекомендації займатись фізичними вправами; 93,65 % отримували від лікаря рекомендації уникати стресу [2-5].

Виявлено низьку обізнаність пацієнтів що до належних показників ваги тіла. Лише 29,5 % пацієнтів, з числа тих хто оцінив свою вагу як нормальну, дали об'єктивну оцінку. Решта 70,5 % пацієнтів, з числа тих хто оцінив свою вагу як нормальну, мають надмірну вагу тіла та ожиріння за показниками ІМТ. Виявлено, також, низьку обізнаність та прихильність пацієнтів що до профілактики тютюнопаління та вживання алкоголю. Лише 11,04 % пацієнтів зазначили що відмовились від куріння та 10,7 % пацієнтів зазначили що зменшили вживання алкоголю з метою профілактики серцевих захворювань. Встановлено низьку обізнаність та прихильність до профілактики нераціонального харчування як фактору ризику повторного інфаркту в резидуальний період захворювання. Хоча понад 80 % пацієнтів отримували відповідні рекомендації від лікаря [2, 3, 5].

Обізнаність пацієнтів щодо факторів ризику, застосування профілактичних заходів та прихильність до лікування оцінювались методом анкетування. У анкеті визначався соціально-економічний статус, пацієнт відмічав усі немедикаментозні заходи, яких він дотримується, препарати, які він регулярно приймає, а також відповідав на запитання, які дають змогу оцінити прихильність до лікування та можливі причини порушення режиму лікування, додаткові фактори ризику – паління, алкоголь, нераціональне харчування, гіподинамія.

З метою з'ясування обізнаності пацієнтів щодо можливості модифікації факторів ризику серцевих захворювань було проаналізовано наступні варіанти відповідей на питання «Як можна знизити ризик повторного інфаркту чи інсульту?»: регулярним прийомом ліків; зниженням АТ при гіпертензії.

Слід зазначити, що 299 пацієнтів з 333 (90,99 %) відповіли «Так» на запитання «Чи застосовуєте Ви які-небудь методи профілактики серцево-судинних хвороб, тобто чи робите Ви щось для зменшення ризику виникнення чи погіршення цих хвороб?» (90,6 % серед чоловіків та 91,92 % серед жінок).

Обізнаність пацієнтів стосовно регулярного прийому ліків, як фактору вторинної профілактики інфаркту, становить 54,35 % (181 особа). Серед обізнаних було чоловіків – 53,85 % (126 осіб), жінок – 55,56 % (55 осіб) ($\chi^2=0,09$; $p=0,77$).

Значно більшу прихильність, порівняно з обізнаністю й прихильністю до модифікації інших факторів ризику, пацієнтів встановлено стосовно регулярного прийому ліків, як фактору вторинної профілактики інфаркту – 85,95 % респондентів (257 осіб). Серед прихильних було чоловіків – 84,62 % (176 осіб), жінок – 89,01 % (81 особа) ($\chi^2=1,02$; $p=0,32$).

Встановлено низьку обізнаність що до зниження артеріального тиску при гіпертензії як фактору профілактики – 9,61 % респондентів (32 особи). Серед обізнаних було чоловіків – 7,69 % (18 осіб), жінок – 14,14 % (14 осіб) ($\chi^2=2,63$; $p=0,11$). Встановлено, також, низьку прихильність до зниження артеріального тиску при гіпертензії як фактору профілактики – 12,37 % респондентів (37 осіб). Серед прихильних було чоловіків – 10,58 % (22 особи), жінок – 16,48 % (15 осіб) ($\chi^2=2,04$; $p=0,15$).

Низький рівень обізнаності що до можливості модифікації факторів ризику серцевих захворювань асоціюється з низьким комплаєнсом до таких заходів вторинної профілактики після ІМ як регулярний прийом ліків ($\chi^2=16,35$; $p=0,0001$) та зниження АТ при гіпертензії ($\chi^2=34,28$; $Fp=0,000$).

Не виявлено гендерного взаємозв'язку обізнаності й прихильності що до регулярного прийому ліків та що до зниження артеріального тиску при гіпертензії.

Необхідна розробка інформаційного контенту, що до формування системи знань відносно факторів ризику, а також система дистанційного моніторингу прихильності до вторинної профілактики повторного інфаркту міокарда.

Список використаних джерел

1. Индика С. Я., Сітовський А. М., Новак С. Б., Ходінов В. М. Фізична реабілітація після інфаркту міокарда в домашніх умовах: навч. посіб. Луцьк: АРТіП, 2014. 150 с.

2. Кондзерська В. І., Сітовський А.М. Прихильність до профілактики нераціонального харчування як фактору ризику повторного інфаркту міокарда в резидуальний період захворювання. Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень». Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2021. С. 369-371.

3. Хатітовський Б. М., Сітовський А. М. Прихильність до профілактики ожиріння як фактора ризику повторного інфаркту міокарда в резидуальний період захворювання. Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень». Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2021. С. 386-389.

4. Sichkaruk I., Yagensky A., Belikova N., Dukhnevych L., Sitovskyi A., Indyka S., Sydor N. Self-reported adherence to treatment and arterial hypertension control in patients

after ischemic stroke and myocardial infarction. In Journal Of Hypertension. Vol. 26. 2008. P. 398.

5. Sitovskyi A., Yakobson O., Ulianytska N., Lavryniuk V., Gayduchik P. Compliance to prevention of alcohol and tobacco use as a risk factor of recurrent myocardial infarction. Acta Balneologica. T. LXIV. № 1(167). 2022. P. 99.

ПЕРЕДУМОВИ ТА НАСЛІДКИ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ

Титюк Т. В. – аспірант 2-го року навчання
ВНУ імені Лесі Українки

Костєлова О. В. – к. б. н., старший викладач
кафедри гістології та медичної біології ВНУ
імені Лесі Українки

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [1]. Якісна освіта можлива лише за використання правдивих достовірних матеріалів, тобто керування правилами академічної доброчесності.

У Конституції України стаття 53 закріплює право кожного на освіту [3]. У Законі України «Про освіту» стаття 42 присвячена академічній доброчесності. Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1]. Відповідно до «Закону про освіту» у закладах вищої освіти впроваджуються різноманітні документи, які мають на меті пояснити здобувачам освіти, що ж належить до академічної недоброчесності – дії, протилежні доброчесності. Наприклад, у Волинському національному університеті імені Лесі Українки мають місце «Кодекс академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки», «Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату», «Положення про Комітет з етики наукових досліджень» тощо [2, 4, 5].

У роботі проаналізовані основні законодавчі документи України та закладів вищої освіти щодо академічної доброчесності та з'ясовано глибинні передумови розвитку академічної недоброчесності та зниження якості освіченості громадян на прикладі студентського списування.

До прикладів академічної недоброчесності можна окрім загальновідомих, таких, як плагіат, неправдиве коригування отриманих результатів, можна віднести студентське списування. Перш ніж перейти до аналізу причин і передумов виникнення цієї типової в університетських колах ситуації, вважаю доцільним зосередитись спочатку на наслідках як на більш очевидних і однозначних у порівнянні з передумовами і причинами. Усвідомлення наслідків і повинне стати поштовхом до виявлення причин і, в подальшому, їх усунення. До негативних

наслідків належать: зміна мікроклімату у групі (психологічний аспект), створення недобросовісної конкуренції між студентами, падіння репутації викладача, падіння репутації навчального закладу.

Можна виділити кілька рівнів причин і передумов – від поверхневих і очевидних до глибинних і глобальних, а також залежно від того, яка сторона освітнього процесу (студент чи викладач) робить свій «вклад» в ситуацію:

- контрольна робота сприймається як формальність. Звідси відчуття її неважливості та бажання списати, а не виконати самостійно;
- неадекватність навчальної програми / надмірна завантаженість викладача;
- надмірна комерціалізація освіти та орієнтація освітньої системи на видання / отримання дипломів замість надання / засвоєння знань.

Отож, для запобігання випадків порушення академічної доброчесності нормативно-правова база є необхідною, але недостатньою. Потрібно чітко знаходити і формулювати необхідність доброчесного виконання роботи, створювати релевантні навчальні програми (брати участь в обговоренні ОПП) з дисциплін, створювати адекватні комфортні умови роботи викладача.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту»: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

2. Кодекс академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки. URL: <http://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/03/Kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>

3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Положення про Комітет з етики наукових досліджень Волинського національного університету імені Лесі Українки. URL: <http://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/03/Komitet-z-etyky-naukovykh-doslidzhen.pdf>

5. Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у науково-дослідній діяльності здобувачів вищої освіти і науково-педагогічних працівників Волинського національного університету імені Лесі Українки. URL: http://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/polozhennya_antyplagiat.pdf

ОСНОВНІ ПЕРІОДИ ВІДНОВЛЕННЯ ПІСЛЯ ПЕРЕНЕСЕНОГО ІНСУЛЬТУ

Трохимчук О. Ю. – аспірантка 2 року навчання ВНУ імені Лесі Українки

Судинні захворювання головного мозку, зокрема гостре порушення мозкового кровообігу, займають одне із перших місць та є основною медико-соціальною

проблемою. З кожним роком рівень інвалідизації після перенесеного гострого порушення мозкового кровообігу, особливо ішемічного типу, стрімко зростає [4].

За статистичними даними Україна посідає одне із перших місць у Європі за показниками захворюваності на гострі порушення мозкового кровообігу, і як наслідок, смерті від даної патології. За даними ВООЗ щороку, судинні захворювання мозку є причиною смертності 7,6 млн. осіб. Близько 6 млн. осіб залишаються зі стійкими функціональними обмеженнями життєдіяльності, що займає третє місце серед структури загальної інвалідизації, найчастіше в основі якої є рухові та когнітивні порушення.

Відновлення після перенесеного інсульту є досягнення побутової незалежності пацієнта, що визначає провідну роль рухової реабілітації у відновному періоді. Важливо враховувати коморбідність у пацієнтів [1], та ризик виникнення після інсультних когнітивних розладів або загострення раніше існуючого когнітивного дефіциту, що суттєво ускладнюють процес відновлення. У зв'язку з цим виявлення когнітивних розладів, їх профілактика та лікування розглядаються як необхідні складові компоненти у менеджменті пацієнтів, що перенесли інсульт.

Розпочинати фізичну терапію після перенесеного інсульту потрібно одразу після стабілізації стану пацієнта, вчасно розпочате відновлення полегшує роботу фізичного терапевта на пізніших етапах відновлення. Важливо поруч з відновленням рухових функцій достатньо уваги приділяти відновленню когнітивних порушень: мови, пам'яті і праксису [3].

В реабілітаційному відновленні після перенесеного інсульту виділяють основні періоди [2]: найгостріший період – перші 7 днів; гострий період – до 21 дня; ранній відновний період – до 6 міс; пізній відновний період – до 2 років; резидуальний період – більше 2 років після перенесеного гострого порушення мозкового кровообігу.

Протягом всього періоду відновлення після перенесеного інсульту, працює мультидисциплінарна команда, яка включає фахівців для кращого результату реабілітації [6]: фізичного терапевта, який забезпечує відновлення рухових функцій; ерготерапевта, котрий забезпечує відновлення функцій кисті; логопеда, який відновлює функції мови і ковтання; медичного психолога, що слідкує за психологічним станом пацієнта і не допускає стану депресії.

Найважливіший період щодо збереження життя та попередження функціональних порушень – перші 7 днів від початку захворювання – найгостріша фаза. Саме в цей період важливим рішенням є – правильно організувати програму реабілітації із застосуванням засобів фізичної терапії [5]. У цьому періоді хворий знаходиться в палаті інтенсивної терапії. Основним завданням у даному періоді є збереження життя хворого та контроль важливих функцій організму, таких як ковтання, стабільний артеріальний тиск, самостійне дихання без допоміжних засобів, свідомість. Основним у гострому періоді є попередження розвитку патологічних станів і ускладнень, вироблення активних рухів, корекція порушення функцій ковтання, початок роботи з відновлення мови, поступове психологічне відновлення. Також відновлювальне лікування після інсульту, яке продовжується в гострому періоді включає медикаментозне лікування і надання пацієнту повного спокою. В гострому періоді інсульту з метою фізичного відновлення рухових функцій використовують лікування положенням, пасивні і активні рухи, дихальну

гімнастику, вправи на релаксацію м'язів, вправи на збереження й збільшення амплітуди обсягу рухів у суглобах, вправи для покращення координаційних можливостей.

Завданнями раннього відновного періоду є попередити повторний інсульт та максимально відновлювати рухові порушення. Темп відновлення пацієнтів у цьому періоді найшвидший та максимально ефективна в цей час інтенсивна рухова реабілітація. Найбільшу увагу приділяють відновленням рухів у кінцівках, які уражені. Крім цього, продовжується робота з когнітивними порушеннями: відновленням мови, читання, мислення, емоційно-вольової сфери. У ранньому відновному періоді поступово додаються активні рухи спочатку здоровою, а потім ураженою кінцівкою. Вони проводяться як раніше виконувалися пасивні вправи, лише з допомогою фізичного терапевта, або з полегшеними умовами.

Основним завданням пізнього відновного періоду є: профілактика виникнення повторного інсульту та відновлення втрачених функцій, а саме моторних функцій та побутових навичок. На даному етапі реабілітації важливим є закріпити позитивні зміни після проведеної раніше реабілітації, ліквідувати наслідки хвороби, попередити повторні випадки інсульту, підвищити психічну і фізичну активність пацієнта, його адаптаційні можливості організму до побутового самообслуговування і суспільного життя. Для виконання цих завдань використовуються кліматотерапія, дієтологія, кінезіотерапія, масаж, різні фізичні фактори, психотерапія, крім цього додатково включають заняття з спеціалістами: логопедом і психологом.

У період залишкових явищ продовжується профілактика повторного випадку гострого порушення мозкового кровообігу та повне відновлення фізичного та психічного стану хворого. Чим раніше ми розпочнемо відновлення фізичного та психічного стану, когнітивних розладів, тим кращих результатів ми досягнемо в останньому періоді.

Список використаних джерел

1. Андрійчук О. Я., Ульяницька Н. Я., Якобсон О. О., Грейда Н. Б., Майструк М. І. Вплив фізичної терапії на якість життя пацієнтів з коморбідними станами. *Art of Medicine*. 2021. No 2. С. 7–14.
2. Кадыков А. С., Черникова Л. А., Шахпаронова Н. В. Реабилитация после инсульта. *Атмосфера. Нервные болезни*. 2014. No 1. С. 21–23.
3. Причини інсульту. Офіційний популярний ресурс Української асоціації боротьби з інсультом : веб-сайт. URL: <http://insult.net.ua/index.php?page=lechenie-insulta&hl=ua-UA>
4. Шевага В. М., Паєнок А. В., Задорожна Б. М. *Неврологія*. Київ: Медицина, 2016. 656 с.

СЕКЦІЯ 15. ГЕОГРАФІЯ, ТУРИЗМ, ЗЕМЛЕУСТРІЙ

ГЕОГРАФІЯ ВАКЦИНАЦІЇ ВІД COVID-19 В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ 2022 РОКУ

Гарасим'як Л. М. – студентка 4 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Слащук А. М. – к. г. н., доцент кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Поширення COVID-19 в усьому світі стало загрозою для життя та здоров'я людей. Україна на першому етапі розпочала відповідних захисних заходів, таких як використання одноразових масок, карантин, самоізоляція, масове використання антисептиків тощо. Однак, як виявилось, ці методи стали малоефективними у житті та захисті суспільства від вірусу, тому людство розпочало розроблення вакцини.

Вакцинація від коронавірусу в Україні розпочалася 24 лютого 2021 року. Для щеплень доступні вакцини AstraZeneca, CoronaVac, Pfizer та Moderna. Незалежно від вакцини, робити щеплення потрібно двічі.

Протягом року в Україні від коронавірусу зробили 30 973 713 щеплень першою та другою дозою вакцини. Зокрема, першу дозу отримали 15 746 583 людини [1].

Однак темпи та обсяги вакцинації по областях України не рівномірні. Є певна кількість областей у яких темпи вакцинації є повільними, або ж, навпаки, швидкими. Про це свідчить загальне число людей які пройшли всі етапи вакцинації. Україна відкрила 5 етапів вакцинування [4].

Всього вакцинацій серед областей України найбільше у Дніпропетровській області, їх кількість становить 2 888 070. Найменше у Луганській – 576 134, Чернівецькій – 613 836. До областей, в яких число вакцинацій нижче одного мільйона можна віднести Кіровоградську (678 172), Волинську (687 880), Закарпатську (708 553), Тернопільську (762 366), Херсонську (792 769), Чернігівську (811 823), Рівненську (851 844), Миколаївську (855 888), Івано-Франківську (883 430), Сумську (909 104), Хмельницьку (932 701), Житомирську (941 537), області з кількістю вакцинацій більше мільйона: Черкаська (1 032 199), Вінницька (1 220 810), Запорізька (1 243 338), Донецька (1 328 236), Полтавська (1 330 061), Одеська (1 746 005), Київська (1 764 585), Львівська (2 078 146), Харківська (2 306 836), м. Київ (3 738 987).

Така статистика залежить від кількості населення в тій чи іншій області та від кількості щеплень, що зробила людина. Тому важливо вираховувати відсоток вакцинації населення. На рис.1. ми бачимо відсоток повністю вакцинованого населення по областях. І знову ж таки найбільша частка вакцинованого населення виражається у центральній та північно-східній частині України і Львівській області. Найвища частка у Київській області, без м. Київ, становить 47,28%, найнижча в Закарпатській – 25,92%, Луганській (13,15%) та Донецькій (15,59%), в Києві 63,17%.

3. Все про вакцинацію від COVID-19 в Україні. Вакцинація від COVID-19 : веб-сайт. URL: https://vaccination.covid19.gov.ua/?fbclid=IwAR3jqPBKWPbF-UZLegxK0WfKvpm3cc3__vH5WDIdt7u3jigsnNJXzJ_RKJQ (дата звернення 13.10.2022)

4. Україна відкриває вакцинацію проти COVID-19 для всіх охочих. Міністерство охорони здоров'я України. : веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/ukraina-vidkrivae-vaksinaciju-proti-covid-19-dlja-vsih-ohochih> (дата звернення 13.10.2022)

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ (ПЕРІОД 1939-1991 РОКИ)

Голуб Г. С. – к. г. н., доцент кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Такий поділ протримався до 1939 р., тобто до включення західних земель України до складу СРСР. Приєднані галицькі й волинські землі швидко були інтегровані в радянську політичну систему.

У січні 1940 р. було обґрунтовано новий адміністративно-територіальний устрій Волинської області, внаслідок чого утворилося 30 адміністративних районів (Берестечківський, Вербський, Володимир-Волинський, Долобський, Головнянський, Горохівський, Заболоттівський, Камінь-Каширський, Ковельський, Ківерцівський, Колківський, Локачинський, Любешівський, Луцький, Любомльський, Маневицький, Мацеївський, Олицький, Озютичівський, Піддубцівський, Порицький, Ратнівський, Рожищенський, Седлищівський, Сенкевичівський, Торчинський, Турійський, Устилузький, Уманський, Шацький), 8 міських, 16 селищних, 859 сільських Рад.

3 листопада 1940 р. Піддубцівський район було реорганізовано у Теремнівський з перенесенням адміністративного центру у с. Теремне. Площа утворених районів коливалася від 0,2 тис. кв. км (Олицький, Устилузький) до 1,6 тис. кв. км (Камінь - Каширський). Їх адміністративними центрами були не тільки міста і селища міського типу, а й села (Верба, Голоби, Головне, Заболоття, Теремне, Шацьк) [2].

У 1941-1944 рр. в ході радянсько-німецької війни Волинь була окупована німецькими військами. Її територія увійшла до складу утвореного Рейхкомісаріату «Україна» з центром у Рівному, який охоплював більшу частину України. Комісаріат складався з 6 генеральних округів, в числі яких була й «Волинь». Місцеве самоврядування покладалося на виборних старост (у селах) і призначених бургомістрів (у містах) [2].

Після звільнення території Волині від фашистської окупації у липні 1944 р. відновлюється довоєнний адміністративно-територіальний устрій, який згодом коригується. Так, 1946 р. Вербський район було реорганізовано в Оваднівський, Озютичівський – у Затурцівський, Порицький – в Іваничівський, Седлищівський – в

Старовижівський, Мацеївський район було перейменовано у Лубківський у зв'язку із відновленням історичної назви поселення.

Надалі територія Волині продовжувала зазнавати певних адміністративних і територіальних змін, що було пов'язано із ліквідацією старих адміністративних районів і їхнім об'єднанням з іншими районами. Вони мали місце у 1957 р., зокрема, було ліквідовано Затурцівський район шляхом приєднання однієї частини до Локачинського, а іншої – до Торчинського; Олицький приєднано до Цуманського; Устилузький розділено на дві частини, одна з яких відійшла до Володимир-Волинського, а інша – до Любомльського району. У 1958 р. було ліквідовано Теремнівський (передано територію до складу Луцького та Цуманського); Оваднівський (відійшов до складу Володимир-Волинського); Іваничівський (реорганізовано у Нововолинський), а у 1959 р. ліквідується Голобський (територія його відійшла до Ковельсько-го і Маневицького районів), Головнянський (до Любомльського і Шацького), Заболоттівський (до Ратнівського і Старовижівського), Берестечківський (до Горохівського), Сенкевичівський (до Горохівського і Торчинського) і Луківський (до Ковельського, Старовижівського і Турійського районів) [1].

Переломними для адміністративно-територіального устрою Волині були 1962-1963 рр., коли згідно із Указом Президії Верховної Ради України «Про укрупнення сільських районів Волинської області» від 30 грудня 1962 р., було утворено 7 і ліквідовано 12 районів (Колківський, Луцький, Локачинський, Любешівський, Маневицький, Нововолинський, Ратнівський, Старовижівський, Торчинський, Турійський, Цуманський і Шацький).

В 1965 р. мало місце повернення до колишнього розукрупнення, тобто кількість районів в області дещо збільшилася. На 1 січня 1965 р. Волинська область нараховувала 12 адміністративних районів, а через рік їх стало вже 15. Наголос було зроблено на те, аби адміністративними центрами районів в абсолютній більшості були міста [1].

Зміни, що відбувалися в наступні роки, вже не були кардинальними для АТУ краю, тобто кількість адміністративних районів залишалася сталою. Змінювалася лише внутрішня структура районів, що переважно призводило до зміни кількості сіл та сільрад, а також площ самих адміністративно-територіальних одиниць.

На підставі проведених досліджень можна стверджувати, що військові дії на теренах України стали основною причиною руйнувань інфраструктури, зниження рівня конкурентоспроможності України на міжнародній арені та втраті не лише людського, але й економічного потенціалу. При цьому, таке явище, як війна, створило і певні можливості для нас, зокрема в контексті переорієнтації на нові ринки, пошуку більш надійних союзників та торговельних партнерів у межах глобального економічного простору, а також зниження залежності від країни-агресора для побудови сучасної економічної системи розвитку.

Список використаних джерел

1. Волинь в умовах демократичної трансформації (кінець ХХ – початок ХХІ століття): [кол. моногр.] / [В.І. Ботніков та ін.; за заг. ред. В.І. Ботнікова]; Східноєвроп. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 655 с.

2. Єврорегіон Буг: Волинська область / за ред. Б.П. Клімчука, П.В. Луцишина, В.Й. Лажніка. – Луцьк: РВВ «Вежа». Волин. ун-ту, 1997 – 448 с. : іл.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Голуб Г. С. – к. г. н., доцент кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Формат зовнішньоекономічних зв'язків між двома країнами є перспективним та його варто розвивати і вдосконалювати. Ефективний розвиток транскордонного співробітництва та зміцнення партнерства між Україною та Республікою Польща передбачає розширення та вдосконалення існуючої нормативно-правової бази. Необхідно активно вести роботу щодо підготовки двосторонніх документів у всіх сферах та галузях регіонів та держави в цілому.

Особливу увагу необхідно зосередити на торговельно-економічному та енергетичному співробітництві, розвитку прикордонної та транскордонної співпраці, пошуку спільних інтересів у сферах логістики та транспорту, вирішенні екологічних проблем, поглибленні відносин у сферах культурно-гуманітарної та молодіжної політики.

Оскільки на Волині діють лише два пункти перетину кордону з ЄС, а цього не достатньо для створення дружніх як міжособистісних, так і економічних, і туристичних зв'язків з країнами-членами Європейського Союзу. З метою розвантаження пунктів перетину кордону на засіданні членів Ради Єврорегіону "Буг" було прийнято рішення про необхідність відкриття пунктів пропуску сезонного характеру Адамчуки-Збереже і Кладнів-Дубенка, а також автомобільного переходу Варяж-Усьмеж.

Одним з перспективних напрямків зовнішніх двосторонніх зв'язків України та Республіки Польща є здійснення та проведення регіональної політики. На прикладі Республіки Польща, наприклад, Волинська область має змогу взяти принцип механізму здійснення та реалізації стратегії регіонального розвитку, так і стратегій по кожному району. Необхідно реалізовувати нову парадигму регіонального розвитку, в основу якої покладено територіальний підхід та використання зовнішнього потенціалу регіонів.

Розвиток зовнішньоекономічних зв'язках регіонів України та Республіки Польща характеризується тим, що потенціал взаємодії зовнішньої торгівлі товарами та послугами Республікою Польща використовується значно ефективніше, ніж Україною, через те сформувався помітна асиметрія у торговельно-економічних зв'язках.

Перспективи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та регіональної політики передбачають розвиток транскордонного співробітництва та утворення транскордонних кластерів, які діють між нашими державами. Поширення мережі транскордонних кластерів в українсько-польському транскордонному регіоні є найбільш перспективним напрямом активізації зовнішньоекономічних зв'язків та тісній співпраці у регіональній політиці у їхніх межах.

Зокрема, реалізація проекту унікального інтегрованого простору між Україною та Польщею – україно-польського транскордонного регіону дозволить залучити до держави близько 5 млрд євро інвестицій та створить понад 20 тисяч нових робочих

місць для українців, адже інтеграція України до Європи не означає лише безвізовий режим. Роботу над проектом з української сторони здійснює Мінрегіон спільно з ДП «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «ДІПРОМІСТО» імені Білоконя.

В рамках даного проекту, відбудеться розвиток та інтеграція найважливіших напрямів розвитку транскордонної співпраці між Україною, зокрема, Волинською областю і Республікою Польща, що включають міждержавне регулювання правових відносин (податкова, митна й кредитна політика); вдосконалення концепції прикордонного співробітництва в державних регіональних стратегіях обох держав; утворення інституційних засад транскордонного співробітництва (транскордонних кластерів, євро регіону, спеціальної економічної зони); розвиток та модернізація прикордонної інфраструктури відповідно до стандартів ЄС, а також будівництво нових пунктів перетину кордону; створення суспільної комунікаційної системи.

У рамках українсько-польського співробітництва в сфері туризму особлива увага зосереджена на питаннях розвитку сільського та екологічного туризму. До основних проблем розвитку в галузі туризму у Волинській області, є низький рівень розвитку туристичної інфраструктури та брак коштів на підприємницькі ініціативи.

Перспективними на польському і волинському туристичних ринках є такі різновиди туристичних продуктів: оздоровчий, історичний, відпочинковий, сільський і екологічний туризм. Кожний із цих видів туризму передбачає розбудову відповідної інфраструктури. Ця співпраця здійснюється також шляхом науково-пізнавальних, культурних та етнокультурних турів.

Одним з елементів волинсько-польського співробітництва в галузі культури є використання польського досвіду у реформуванні менеджменту культурної галузі Волині, підтримки Польщею інтеграції українського культурно-мистецького середовища у загальноєвропейський культурний простір та поширення здобутків української культури. Досить перспективним напрямком розвитку зовнішньоекономічних зв'язків є розвиток міжнародного туризму; культурно-освітня й науково-технічна співпраця, організація наукових конференцій, співпраця між музеями і мистецькими осередками; створення спільної інформаційної бази, збір і обмін інформацією про економічний потенціал регіону та країни загалом.

ВПЛИВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ГЕОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН БАСЕЙНУ РІЧКИ ТУРІЯ

Горбач В. В. – магістр 2-го року навчання географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Мельнійчук М. М. – к. г. н., професор кафедри фізичної географії ВНУ імені Лесі Українки

Річка Турія – це головна водна артерія центральних регіонів Волинської області, води та басейн якої активно використовується населенням у господарських і рекреаційних цілях. Активна господарська діяльність на території водозбору річки призводить до змін природних особливостей басейну. До основних заходів

господарської діяльності людини, що зумовлюють перетворення природних комплексів річки належать:

- проведення осушувальних меліоративних робіт;
- спорудження інших гідротехнічних об'єктів;
- забудова прибережних територій річок;
- скиди забруднених зворотних вод точковими джерелами забруднення;
- сільськогосподарське освоєння території та вирубка лісів.

Найбільшій трансформації басейн річки зазнав у ХХ столітті внаслідок проведення осушувальної меліорації, яка полягала у зменшенні площ боліт та заболочених земель шляхом зниження рівня ґрунтових вод. Так, у 1936 р русло головної річки басейну довжиною 1,2 м було штучно спрямлене [3, с. 217]. Меліорованість водозборів малих річок коливається від 16 % до 50 %, а у басейні р. Турія розміщені 4 осушувальні системи: «Верхів'я р. Турія», «Турійсько-Дольська», «Воронка» та «Красновольська» [5, с. 124].

Осушувальна система «Верхів'я р. Турія» споруджена у витоці річки та представлена постійними і тимчасовими каналами, колекторами і дренажем. Площа системи становить 29,05 км² [2, с. 104]. Водоприймачем системи є власне річка Турія, яка на даному відрізку штучно спрямлена. Турійсько-Дольська осушувальна система споруджена у 1968-1970 рр. та має площу 29,25 км² [2, с. 215]. Вона розміщена на південному заході Ковельського району та охоплює 6 населених пунктів. Меліоративна система «Воронка» споруджена у 1962-1965 рр. та має загальну площу 48,70 км² [2, с. 135]. Система розміщена у долині річки Воронка – правої притоки Турії першого порядку. Красновольська осушувальна система споруджена у 1963-1965 рр. у басейні лівої притоки Турії – річці Рудка [2, с. 165]. Система розміщена вище м. Ковель у межах Ковельського району, має площу 84,05 км².

Окрім збільшення площ земель, придатних до використання у сільському господарстві, результатом проведення осушувальних робіт у басейні р. Турія стало виникнення низки негативних явищ: порушення у гідрологічному режимі басейну, пересихання та скорочення довжини русел малих річок і струмків, розвиток процесів замулення та евтрофікації. Також виникла загроза самозаймання торфовищ та розвитку процесів повторного заболочення.

Окрім меліоративних систем, на території басейну річки Турія споруджена низка інших гідротехнічних споруд. Зокрема, у середній течії р. Турія у м. Ковель споруджене водосховище площею дзеркала води 0,548 км² та об'ємом 1,27 млн км³ [1]. Водойма створена для регулювання стоку річки з метою забезпечення водними ресурсами підприємства «Ковельсільмаш». Для рибогосподарських потреб водосховища споруджено у басейні р. Чорна – Мощенське та р. Дурниця – Кривечівське. Окрім того, в басейні річки споруджено низку ставків для різноманітних господарських потреб: розведення риби, зрошення сільськогосподарських угідь тощо. Слід зазначити, що низка штучних водойм створена без необхідного на те обґрунтування та не враховує всі природні особливості басейну.

До основних негативних наслідків спорудження штучних водойм у басейні р. Турія належать: порушення гідрологічного режиму річок; заростання русла річки,

утворення ділянок із стоячою водою; замулення дна штучних водойм; підтоплення родючих земель та забудованих територій; зміна конфігурації берегової лінії.

Територія басейну річки Турія здавна заселена людьми, нині вздовж берегової смуги р. Турія розміщено 39 населених пункти [3, с. 217]. Найбільшим є селище міського типу Турійськ та місто обласного підпорядкування Ковель, крізь які протікає голова річка мережі своєю верхньою та середньою течією відповідно. Разом із стоками дощових вод до гідрографічної мережі басейну потрапляє низка забруднюючих речовин, особливу небезпеку становить забруднення прибережних смуг. Окрім стоку дощових вод, значна шкода навколишньому середовищу завдається за рахунок водовідведення із підприємств та комунальних господарств поселень.

Скиди недостатньо очищених та неочищених зворотних вод підприємствами та комунальними господарствами призводять до збільшення концентрації забруднюючих хімічних елементів та їх сполук у річкових водах. На початку ХХІ століття негативний вплив на річку здійснювали такі підприємства м. Ковель: маслосирзавод, крохмальний завод, завод продтоварів, м'ясокомбінат, завод «Ковельсьільмаш» [3, с. 219]. Нині, внаслідок припинення функціонування потужних промислових виробництв, основними джерелами забруднення річкових вод мережі є Управління водопровідно-каналізаційного господарства м. Ковель та смт. Турійськ, які скидають у води головної річки мережі недостатньо очищені зворотні води.

Окрім того, каналізаційна система м. Ковель функціонує із 1964 р (термін експлуатації 20-50 р), що є причиною частих аварійних ситуацій та разових скидів у річку забруднених вод. Варто додати, що відведення дощових стічних вод із міста відбувається у р. Турія без попереднього очищення за допомогою дощозбірників каналізаційної системи.

Століттями населення регіону збільшує площі сільськогосподарських угідь, чим зменшує лісистість басейну. Скорочення площ лісових масивів зумовлює зниження задернованості ґрунту та призводить до його деградації. Як наслідок, пришвидшується поверхневий стік, збільшується концентрація твердого матеріалу та біогенних речовин у річкових водах.

У сільському господарстві активно використовуються заплави річок басейну. У структурі земельного фонду заплави частка сільськогосподарських угідь коливається від 91,25 % у р. Серебряниця до 37,27 % у річці без назви 3 [4, с. 60]. Таке використання територій басейну зумовлює збільшення концентрації забруднюючих речовин у річкових водах унаслідок нераціонального використання мінеральних добрив та засобів захисту рослин. Окрім того, розораність значних площ басейну спричиняє перенесення разом із стічними дощовими водами часточок ґрунту у водотоки, що зумовлює збільшення твердого стоку та замулення русел.

Отже, вищеперелічені господарські заходи призводять до докорінних трансформацій у природно-територіальних та аквальних комплексах басейну, змінюючи біорізноманіття та порушуючи екологічну рівновагу басейну та знижуючи самоочисну здатність водотоків.

Список використаних джерел

1. Екологічний паспорт м. Ковель – 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://voladm.gov.ua/article/ekologichniy-pasport-mkovel/>

2. Зузук Ф. В. Осушені землі Волинської області та їх охорона: монографія / Ф. В. Зузук, Л. К. Колошко, З. К. Карпюк. – Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2012. – 294 с.

3. Лахай Ю. О. Екологічна оцінка природних умов басейну річки Турія / Ю. О. Лахай // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. – 2012. – Т. 2(19). – С. 216-222.

4. Ліхо О. А. Використання заплавлених земель в басейні р. Турія / О. А. Ліхо // Вісник національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Сільськогосподарські науки». – 2016. – Вип. 1 (73). – С. 57-77.

5. Ліхо О. А. Специфіка функціонування осушувальної системи у верхів'ї р. Турія / О. А. Ліхо, С. В. Булакевич // Вісник НУВГП. Серія «Сільськогосподарські науки». – 2016. – Вип. 2(74). – С. 123-129.

РОЛЬ ЕРОЗІЇ ТА ДЕФЛЯЦІЇ У СТВОРЕННІ СУЧАСНОГО РЕЛЬЄФУ

Мазур І. Р. – аспірант першого року навчання географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Мельничук М. М. – к. г. н., професор кафедри фізичної географії ВНУ імені Лесі Українки

На поверхні землі поряд з процесами ґрунтоутворення протікають різні процеси *денудації* (від лат. *denudatio* – оголення), сукупність процесів знесення та перенесення (водою, вітром, льодом, безпосередньою дією сили тяжіння) продуктів руйнування гірських порід [1].

Головна роль у формуванні сучасних форм рельєфу належить ерозії та дефляції. *Ерозія* (від лат. *erosio* – роз'їдати, вигризати) – змив та розмив ґрунту поверхневим стоком тимчасових водних потоків [1,4]. За темпами прояву ерозію поділяють на нормальну та прискорену. Нормальна ерозія – коли знесення ґрунту не перевищує темпу ґрунтоутворення, а прискорена – коли процес знесення ґрунту перевищує темп ґрунтоутворення. Досить часто нормальну ерозію також називають природною або геологічною, а прискорену – антропогенною.

Ерозію поділяють на поверхневу, або змив ґрунту, і лінійну ерозію, або розмив ґрунту і підстилаючих порід. Залежно від величини змитого шару виділяють слабозмиті, середньозмиті, сильnozмиті, а іноді і дуже сильnozмиті ґрунти. Початкова стадія лінійної ерозії представлена струмковими розмивами, і якщо їх не зарівнювати, то при черговому сніготаненні або черговій зливі вони стають колекторами, які концентрують поверхневий стік води, і переростають в типові лінійні форми рельєфу – спочатку в промоїни, а пізніше в яри.

Форми сучасної лінійної ерозії відносяться до розмивів. Початкова (зародкова) форма лінійної ерозії – струмковий розмив. До них відносять розмиви глибиною до 25-30 см. Іноді їх називають водоритвинами.

Промоїни – своєрідна заготовка яру. Яр – це кінцева велика форма сучасної лінійної ерозії. На відміну від промоїни яр має свій повздовжній профіль. За глибиною вони поділяються на дрібні – глибиною до 0,5-0,7 м і глибокі – більше

0,5-0,7 м. На відміну від промоїни яр має свій повздовжній профіль, який відрізняється від профіля поверхні, де він розміщений.

Іноді великі площі орних земель на схилах набувають вигляду гафрованої поверхні із-за великої кількості неглибоких (0,5-1,0 м), але широких (до 10-20 м) від'ємних форм рельєфу, що спускаються зверху вниз. Ці утворення часто називають улоговинами або розмоїнами.

На формування сучасних форм рельєфу, крім води, значний вплив має вітер. Фізичний процес взаємодії повітряного потоку з поверхнею ґрунту називають **дефляцією** (deflatio – видування, здування) [1]. Закономірності та механізми взаємодії вітру з грантом вивчалися такими науковцями як Світличний О. О., Чорний С.Г., Ковальчук І.П., Мольчак Я.О., Мельничук М.М., Конке Г., Бертран А. Цими вченими встановлено, що найлегше по поверхні переміщуються ґрунтові агрегати розмірами 0,1- 0,5 мм в діаметрі, які під впливом вітру набувають руху з частотою обертання 1200-6000 об/хв. Агрегати від 0,6 до 1 мм при русі труться один об одній, руйнуються, і кількість частинок, найбільше дефляційно активних, розміром 0,1-0,5 мм, збільшується[2].

Для пересування агрегатів ґрунту більше 1 мм необхідна швидкість вітру більше 11 м/с на висоті 0-15 см. Швидкість повітряного потоку, при якому починають пересуватися ґрунтові агрегати : 0,25мм - 3,8 м/с; 0,25 - 0,5 мм - 5,3 м/с; 0,5 – 1 мм - 6,8 м/с; 1 - 2 мм -11,2 м/с; 2 – 3 мм -13,1 м/с; 3 - 5 мм – 17,6 м/с.

Дефляція, діючи на земну поверхню, змінює її попередній вигляд, тобто створює нові форми рельєфу - горби, пониження, вирівнювання і т.д.

Однією з найскладніших форм ерозійних процесів є спільний прояв ерозії та дефляції. Спільний прояв ерозії та дефляції може проявлятися одночасно при різному поєднанні таких чинників: перезволоження ґрунту – стік води – змив; розмив – висушування – розпилення – видування. В районах зі стійким і значним сніговим покривом ерозія у весняний та літній періоди найчастіше проходить за схемою : сніготанення – перезволоження ґрунту – стік талих вод – змив і розмив ґрунту – висушування – розпилення – дефляція. В районах із малосніжними зимами, сухою весною та вологим літом процес розвивається за такою схемою: висушування і розпилення ґрунтів – дефляція - злива – стік – змив і розмив ґрунту.

Діючи спільно, ерозія та дефляція посилюють свою руйнівну силу, збільшуючи приріст ярів до 30-50 м/га і більше та видуваючи до 3-5 см орного шару [5].

В умовах прояву ерозії та дефляції погіршуються водно-фізичні властивості ґрунтів. Втрачаються глинисті та мулисті частинки, що приводить до збіднення ґрунту колоїдами, які грають вирішальну роль в структуроутворенні. Чим сильніше змитий або видутий ґрунт, тим менше в ньому водостійких агрегатів[3].

При погіршенні фізичних властивостей еродованих і дефльованих земель (зменшення кількості структурних агрегатів, зв'язаності, водопоглинаючої і водостримуючої здатностей) знижується їх здатність засвоювати талі (снігові) і дощові води. У зв'язку з цим коефіцієнт стоку на них часто зростає до 0,8-0,9 [5]. Це приводить до посилення стоку води по схилах. Внаслідок поверхневого змиву і розмиву та видування ґрунту змінюється мікро- і нанорельєф території.

Антропогенний вплив на природу активізуються різні рельєфоутворюючі процеси. До них відносять в першу чергу ерозію та дефляцію. Адже вони приводять до виносу, транспортування та акумуляції великих мас речовини (гірських порід),

тому виступають важливими процесами, що змінюють зовнішній вигляд нашої планети.

Список використаних джерел

1. Мала гірнича енциклопедія у 3 т./ за ред. В.С.Білецького. – Д.Донбас, 2004. Т.-1, А-К. -604 с.
2. Методи геоморфологічних досліджень : навч. посібник / Галина Байрак. – Львів. ЛНУ імені Івана Франка, 2018. - .292.с.
3. Мольчак Я.О., Мельничук М.М. Вплив антропотехнічних факторів на деградацію ґрунтів. // Матеріали 38 наукової конференції професорсько-викладацького складу і студентів Волинського держуніверситет. – Луцьк, 1994. С. 177-178.
4. Світличний О.О., Чорний С.Г. Основи ерозієзнавства: Підручник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 266 с.
5. Світличний О. О. Прикладне ерозієзнавство : навч. посіб. / О. О. Світличний, А. В. П'яткова. – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2020. – 136 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПОШИРЕННЯ ПУБЛІЧНИХ МУЗЕЇВ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Маковецька Л. О. – к. г. н., доц. кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Гарасим'як Л. М. – студентка 4 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Кожна область України вирізняється своєю самобутністю, та унікальністю історії чи природи, надбаннями матеріальної і духовної культури. Ці багатства зосереджуються в культурно-освітніх та науково-дослідних закладах – музеях.

У Волинській області діє розгалужена базова мережа закладів культури і мистецтва, а саме: 17 комунальних музеїв та 84 громадських музейних закладів, в тому числі 6 народних [3].

За суспільним призначенням, метою діяльності виділяється три типи музеїв:

1) науково-освітні (масові, або публічні), призначені для широких мас населення;

2) науково-дослідні, або академічні, призначені для спеціалістів, мають вузькоспеціальний характер;

3) навчальні - призначені для учнів і студентів. Створюються навчальних закладах з освітньою метою [4].

Академічні та навчальні створені для певної категорії населення, науковців та здобувачів освіти відповідно, через те їх кількість та розміщення залежить від числа навчальних закладів. Публічні музеї призначені для кожного із нас, тому їх створення та розміщення має інше підґрунтя чим двох інших типів.

Музеї засновують на основі комплексних або окремих пам'яток природи, історії, археології, культури. Їх створюють або в приміщенні чи просто неба. Відповідно до цього, розміщення більшості музеїв визначено наперед і місце їх розташування змінити неможливо. Через це найбільша концентрація в обласному історичному центрі області – Луцьку, оскільки там знаходиться найбільша кількість пам'яток України, які є основою для створення музеїв, наприклад, Замок Любарта, Луцьке підземелля, приміщення давньої аптеки – «Аптека-музей».

Розташування музеїв у Волинській області є рівномірним з значною концентрацією в обласному центрі. Сюди належать історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, музеї просто неба тощо та музеї різних профілів історичні, археологічні, краєзнавчі, природничі, технічні та інші. Історичними є Володимирський історичний музей імені Омеляна Дверницького, Луцький історико-культурний заповідник «Старий Луцьк», Музей історії села Купичів (Турійський р-н) та багато інших. Краєзнавчі: Волинський краєзнавчий музей, Любомльський краєзнавчий музей, Старовижівський краєзнавчий музей та інші. Серед музеїв художнього профілю виділяють такі: Луцький художній музей, Музей сучасного українського мистецтва Корсаків тощо.

Заснування музеїв Волинської області розпочалось в кінці 19 століття. Одна з найдавніших колекційних збірок Волинського краю заснована в 1887 році – Давньосховище, що зараз є сучасним Володимир-Волинським музеєм [2].

Пізніше, в 20 ст. розпочалось створення низки музеїв в Луцьку та в області: Аптека-музей, Музей волинської ікони (1993), Волинський краєзнавчий музей та ін.

Більшість із них має прив'язку до території, вони утворені на місці історичних об'єктів: замків, релігійних споруд, помешкання відомих осіб, сакральні місця тощо.

Іншим чинником створення, є кількість населення, адже для музеїв важливий такий показник як відвідуваність. На Волині щороку фіксується 200-300 тис. відвідувачів [5].

Однак, відвідуваність є однією з проблем сучасних музеїв. Функціонування музейних закладів значною мірою залежить від середовища, яке його оточує, адже робота сучасного музею потребує визначення місця і ролі музею в сучасному суспільстві; перетворення музею на центр громадської активності; реклами музейного комплексу, контролю громадськості за діяльністю музею; співпраці з органами місцевого самоврядування; роботи з благодійними фондами та неурядовими громадськими організаціями та інше [6].

Саме розташування цих закладів грає важливу роль у їх розвитку та функціонуванні. Логічно, що місцевості з більшою кількістю мешканців є причиною розвитку відвідуваності будь-якого типу профілю музею. Проте назріває ще один фактор збільшення відвідуваності, який є ефективним і в тому випадку, коли на місцевості проживає менше осіб, єдиною умовою є якісна дорожня інфраструктура, поєднання музеїв із розважальними центрами: спортивно-розважальний комплекс, навчально-розважальний центр для дітей та дорослих, різні заклади родинного відпочинку, ресторани тощо. Так, прикладом є спортивно-розважальний комплекс «AdrenalinCity» в Луцьку. Він не має аналогів. В приміщенні поєднуються: музей сучасного українського мистецтва Корсаків, сімейний ресторан "Вандервілль", ресторан-музей поліської кухні "Поліщук", art хостел-готель, кінотеатр, дитячий ігровий центр "Лімпопо" та багато іншого [1].

Розвиток музеїв та їх ефективна функціональність залежить від кількості відвідувачів. Розміщення більшої частини музеїв заздалегідь визначено обставинами, тому для приваблення туристів варто розташовувати поруч цікаві розважальні спортивні або культурні заклади.

Список використаних джерел

1. Адреналін Сіті. Веб-сайт: AdrenalinCity культурно-розважальний центр. URL: <http://adrenalin.lutsk.ua/> (дата звернення 29.10.2022).
2. Володимирський історичний музей імені Омеляна Дверницького. Володимир. URL: <https://volodymyrrada.gov.ua/zaklady-kultury/volodymyr-volynskyj-istorychnyj-muzej-imeni-omelyana-dvernyczkogo/> (дата звернення 26.10.2022).
3. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/volynska-strategiya-rozvytku-volynskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku.pdf>
4. Уривалкін, Олександр Миколайович. Історичне краєзнавство: навч. посіб. / Уривалкін О. М. – Київ: КНТ, 2006. – 296 с.
5. Що таке музейний простір Волині? Веб-сайт: музейний простір Волині. URL: <http://volyn-museum.com.ua/> (дата звернення 29.10.2022)
6. Музей у сучасному світі: розробка наукової концепції. Веб-сайт: Волинський краєзнавчий музей. URL: http://volyn-kray-mus.at.ua/publ/muzej_u_suchasnomu_sviti_rozrobka_naukovoji_koncepciji/1-1-0-62 (дата звернення 29.10.2022)

МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ КЛАСИФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ

Мельнійчук М. М. – аспірант четвертого року навчання географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Уль А. В. – д. т. н., професор кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру ВНУ імені Лесі Українки

Основою сучасних методів дослідження об'єктів класифікації об'єднань територіальних громад є математичне моделювання яке передбачає створення концептуальної моделі певного об'єкта дослідження, її формалізацію та перетворення в математичну чи комп'ютерну модель, а також перевірку відповідності та наступного дослідження моделі отриманої за допомогою чисельних або аналітичних методів і найсучасніших комп'ютерних технологій. Використання моделювання дозволяє отримати більш точні дані про характеристику та поведінку досліджуваних об'єктів і процесів, аніж при безпосередньому їх вивченні, а також дозволяє зекономити час та ресурси [1].

В наш час моделювання об'єктів здійснюють найчастіше за допомогою комп'ютерних технологій. Це передбачає попередню формалізацію концептуальної моделі досліджуваного об'єкта та її демонстрацію у вигляді, придатному для

використання певних алгоритмів чисельного аналізу чи комп'ютерної імітації.

Поділ об'єктів на рівні приводить до певної ієрархії моделювання, яка визначається як складністю об'єктів, так і можливістю засобів управління. Із-за того, математичні моделі поділяються на мікро-, макро- та метамоделі. Самі математичні моделі використовують для опису властивостей об'єктів в процесах автоматизованого проектування.

Модель – це така уявна або матеріально реалізована система чи фізичний об'єкт, яка відображає та відтворює реальний об'єкт, явище або процес дослідження, відображає його суттєві особливості і здатна замінити його так, що її подальше вивчення та дослідження дає нам нову інформацію про цей об'єкт або

спосіб заміщення реального об'єкта, який використовується для його дослідження, коли натуральний експеримент неможливий, дорогий, небезпечний, довготривалий [2].

Математичні моделі класифікують за областю використання на: навчальні, дослідні, науково-технічні, ігрові, імітаційні; за способом моделювання: приладові та символічні; за призначенням: гносеологічні, сенсуальні, інформаційні; за способом побудови моделі: аналітичні, комбіновані, формальні; за принципом побудови: детерміновані, стохастичні; за типом опису мови моделі: математичні, графічні, текстові, змішані; за чинником часу: динамічні, статичні; за галуззю знань: математичні, географічні, геологічні, хімічні; за формою подання: матеріальні, нематеріальні; за ознакою реалізації: інформаційні, вербальні, уявні; за ступенем формалізації: образно-знакові (геометричні, структурні, словесні, алгоритмічні, логічні) та знакові (математичні, спеціальні, алгоритмічні)[3].

Математична модель фізичного об'єкту (системи, процесу) – це сукупність математичних співвідношень (рівнянь, формул, графічних співвідношень, нерівностей), що пов'язують вихідні характеристики стану фізичного об'єкту з вхідною інформацією, початковими даними, геометричними (просторовими та іншими) обмеженнями, що накладаються на функціонування об'єкту [3].

З метою вивчення та дослідження моделі яка давала б нову інформацію про поведінку об'єкту (механізм протікання процесів, динаміку, поведінку об'єкту як в минулому так і в майбутньому тощо) математична модель знаходиться у певній відповідності з фізичним об'єктом і здатна замінити його.

Для класифікації характерних ознак об'єктів потрібно використовувати певні види математичних моделей, зокрема: належність до ієрархічного рівня – моделі мета-, макро- та мікрорівня; характер властивостей об'єкту, що відображається – функціональні, структурні; спосіб представлення властивостей об'єкту – імітаційні, аналітичні, алгоритмічні; спосіб отримання моделі – емпіричні, теоретичні; особливості поведінки об'єкту – імовірнісні, детерміновані.

Комп'ютерне моделювання – це математичне моделювання з використанням засобів обчислювальної техніки [1].

Технологія комп'ютерного моделювання включає наступні дії: визначення мети моделювання; розробка концептуальної моделі; формалізація моделі; програмна реалізація моделі; планування модельних експериментів; реалізація плану експерименту; аналіз і інтерпретація результатів моделювання.

Математичне моделювання передбачає декілька етапів, а саме: а) постановку завдання, визначення об'єкта та предмета, мети дослідження, завдання ознак

вивчення об'єктів та їх управління; б) вибір типу математичної моделі; в) вирішення математичної задачі, до якої призводить модель; г) інтерпретація отриманих наслідків з математичної моделі; д) перевірка адекватності моделі; е) модифікація моделі [2].

Основними цілями моделювання є: розуміння; управління та прогнозування.

Запропоновані для дослідження математичні моделі повинні володіти наступними властивостями: скінченність, спрощеність, наближеність, адекватність, інформативність, потенційність, складність, повнота, адаптивність, гнучкість, трудомісткість, стійкість, універсальність [4].

Отримані результати за математичною моделлю зіставляються з наявною про об'єкт інформацією або проводиться експеримент і його результати зіставляються з розрахунковими.

Список використаних джерел

1. Андруник В.А., Висоцька В.А., Пасічник В.В., Чирун Л.Б., Чирун Л.В. Чисельні методи в комп'ютерних науках: навчальний посібник, Том 2 за ред. В.В. Пасічника – Львів: Видавництво «Новий Світ – 2000», 2020. – 536 с.
2. Бахрушин В.Є. Математичне моделювання: Навчальний посібник.– Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2004. – 140 с.
3. Семенова І.Ю. Математичні моделі МСС. Навчальний посібник для студентів загально-інженерних спеціальностей вищих навчальних закладів освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст» та «магістр». – Київ, 2014. – 82 с.
4. Мартинюк П. М., Федорчук Н. А. Теорія систем та математичне моделювання : навч. посібн. Рівне : Вид-во НУВГП, 2010. 225 с.

ЦЕНТРИ КУЛЬТУРНИХ ПОСЛУГ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗГУРТОВАНOSTІ ГРОМАД

Остапенко П., Мілевська Я.

Товариство дослідників України

Актуальність: В рамках проведеного в 2020 році репрезентативного всеукраїнського опитування «Культурні практики та культурна інфраструктура України» проаналізовано потенційну зацікавленість громадськості в користуванні Центрами культурних послуг (далі – ЦКП). За даними цього опитування 81% респондентів ставляться позитивно до ідеї концентрації в одному місці (просторі) додаткових можливостей (в частині змістовного наповнення та організації взаємодії) для культурної залученості різних соціально-демографічних груп населення, що зробить життя жителів громад якіснішим і наповненим культурним досвідом [1].

Мета: Аналіз результатів проєкту «Центри культурних послуг, як інструмент згуртованості громад» (далі – Проєкту) та можливостей їх імплементації в територіальних громадах з метою трансформації (зміни) мережі закладів культури, зокрема на прикладі пілотних громад Проєкту.

Виклад основного матеріалу. ЦКП – це багатофункціональний заклад культури, що має зручне розташування для відвідування жителями територіальної громади/суміжних територіальних громад, забезпечений кваліфікованими кадрами, має сучасну матеріально-технічну базу та спроможний забезпечувати надання комплексу культурних послуг [2].

Ідея створення ЦКП зумовлена потребою територіальних громад покращити свою культурну інфраструктуру та підвищити якість культурних послуг. Можливість створення ЦКП передбачена нормативно-правовими документами. Проте деяким територіальним громадам складно самостійно гармонійно поєднати різні галузі сфери культури та супутніх сфер гуманітарної політики так, щоб вони утворили якісно нову структуру, яка допоможе ефективніше використовувати бюджетні кошти та покращити рівень культурних послуг в громаді. Саме тому на запит Міністерства культури та інформаційної політики України, за підтримки Швейцарії, що надавалася через Швейцарську агенцію розвитку та співробітництва (SDC), громадська організація «Товариство дослідників України» протягом 2020-2021 рр. реалізовувала проєкт «Центри культурних послуг, як інструмент згуртованості громад» (далі – Проєкт).

Для реалізації Проєкту МКІП було відібрано 7 пілотних тергромад: Іллінівська тергромада (Донецька область); Оноківська тергромада (Закарпатська область); Василівська тергромада (Запорізька область); Біловодська тергромада (Луганська область); Великоолександрівська тергромада (Херсонська область); Хотинська тергромада (Чернівецька область); Менська тергромада (Чернігівська область).

Далі ознайомимося із основними завданнями Проєкту та результатами їх виконання.

Завдання 1. *Польове вивчення досвіду створення, функціонування та розвитку багатофункціональних центрів культури (народної творчості, тощо) в пілотних областях, на базі яких планується утворення ЦКП.*

На основі польового етапу дослідження проєкту було опрацьовано та систематизовано аналітичні дані у сфері надання культурних послуг територіальних громад за наступним алгоритмом:

- проаналізовано культурні ресурси територіальних громад – учасниць проєкту та особливостей управління культурою в цих територіальних громадах;
- проаналізовано передумови, запит, можливості, проблеми та виклики в частині створення та організації функціонування ЦКП в територіальних громадах – учасницях проєкту;
- оцінено ступінь задоволеності існуючою доступністю, диверсифікованістю та якістю культурних послуг, культурної інфраструктури та можливостей для творчого самовираження дорослих і дітей в громаді;
- вивчено бачення жителів щодо створення та організації функціонування Центру культурних послуг в громаді (змістовна та організаційно-управлінська складові).

Завдання 2. *Виконати архітектурне моделювання трьох типових моделей ЦКП (основна, оптимальна, розширена) і моделювання ЦКП безпосередньо для пілотних громад на основі потреб і побажань їхніх жителів.* Для виконання цього завдання була залучена команда архітекторів, які:

- проаналізували напрямки розвитку культурних та креативних індустрій, закладених в генеральних планах, стратегіях та програмах пілотних тергромад;
- підготували ескізні архітектурні проекти ЦКП та адаптовано їх до конкретних умов 7 обраних тергромад, базуючись на результатах досліджень та ідеатону;
- виконали польові дослідження ділянок та технічного стану об'єктів реконструкції, передбачених для перетворення на ЦКП;
- розробили архітектурні проекти ЦКП для 7 пілотних тергромад [3].

Завдання 3. *Виконати аналіз та моделювання організаційної, управлінської, юридичної та фінансової складових функціонування ЦКП. Розробити документи, що регламентують процес створення та функціонування ЦКП, на прикладі пілотних громад.* Для реалізації цього завдання були залучені бізнес-аналітики, які провели польові дослідження і виїзні консультації з громадами-учасницями проекту та підготували наступні документи: концепцію ЦКП в тергромаді; організаційно-правову модель ЦКП та алгоритм створення ЦКП; пакет зразків документів, необхідних для створення та забезпечення ефективного функціонування ЦКП; посадові інструкції директора, завідувача центру роботи з партнерами, завідувача центру національних цінностей та спадщини, завідувач центру адміністрування HR та PR; методичні рекомендації щодо розрахунку вартості культурних послуг; примірний статут ЦКП.

Завдання 4. *Розробка бренд-стратегії ЦКП.* Для створення умов для збереження традиційної унікальності та культурного різноманіття громад і регіонів України при створенні ЦКП як багатофункціональних публічних просторів командою проекту були залучені фахівці з підготовки бренд-буку. Ними також було проведено польові дослідження і виїзні консультації з громадами-учасницями. За результатами виконання цього завдання виконано:

- дослідження культурного потенціалу пілотних тергромад проекту і підготовлено бренд Центру культурних послуг (основний (головний) бренд) та бренди другого рівня для використання в обраних територіальних громадах;
- розроблено рекомендації з використання брендів у їх подальшому застосуванні при створенні візуальної айдентики Центрів культурних послуг;
- розроблено керівництво з використання фірмового стилю (стайл-гайд) Центрів культурних послуг у вигляді брендбуків, що містять стандарти дизайнерських матеріалів і докладні інструкції щодо їх використання. Із розробленим бренд-буком ЦКП можна ознайомитися за посиланням [4].

Завдання 5. Створення умов для міжрегіонального обміну досвідом з метою зміцнення культурного співробітництва.

Метою даного етапу було проведення регулярного прямого діалогу із громадами-учасницями, які зацікавлені у покращенні доступу та якості культурних послуг, спільно із Міністерством культури та інформаційної політики України.

Протягом проекту було проведено 3 заходи, включаючи архітектурний ідеатон.

За результатами проекту МКІП за підтримки експертів проекту підготовлено посібник із рекомендаціями для тергромад зі створення ЦКП [2,3].

Висновки

На нашу думку ЦКП сприятимуть формуванню та посиленню відчуття єдності жителів громади, зниженню рівня соціальної напруги через творче самовираження, якісне дозвілля, отримання кваліфікованої допомоги (юридичної, психологічної), а

також – сприятимуть розкриттю економічного потенціалу сфери культури в територіальних громадах.

На сьогодні лише дві територіальні громади учасниці Проєкту (Оноківська територіальна громада, Закарпатська область та Хотинська територіальна громада Чернівецька область) на пряму не заділа пряма військова агресія російської федерації. Дві територіальні громади були тимчасово окуповані (Менська територіальна громада, Чернігівська область та Великоолександрівська територіальна громада, Херсонська область), Іллінівська територіальна громада (Донецька область) весь час з моменту повномасштабного вторгнення РФ знаходиться в зоні активних бойових дій, а Василівська територіальна громада (Запорізька область) та Біловодська територіальна громада (Луганська область) станом на 01.11.2022 року знаходяться в зоні тимчасової окупації російської федерації [5]. Таким чином, результати проєкту будуть дуже корисні для відбудови мережі закладів культури в усіх громадах-учасницях проєкту, особливо в тих, де заклади культури зазнали руйнувань, чи були пошкоджені внаслідок військової агресії російської федерації проти України.

Список використаних джерел

1. Аналітичний звіт за результатами соціологічного дослідження покращення якості та доступу до культурних послуг у громадах // Спецвипуск інформаційного дайджесту Міністерства культури та інформаційної політики України «Культура і регіони». – Режим доступу: <https://www.dnmczkmo.org.ua/dajdzhest-kultura-i-regiony/>

2. Посібник Центр культурних послуг у територіальній громаді/ Петраков Я., Кулініч М., Чмир О., Копил О., Остапенко П., Остапенко Д. / Проєкт "Центри культурних послуг, як інструмент згуртованості громади», Міністерство культури та інформаційної політики України, Товариство дослідників України – Київ.: – 2022. – 296 с.

3. <https://mkip.gov.ua/news/7463.html>

4. Бренд-бук ЦКП. Режим електронного доступу: <https://bit.ly/3zp98Gk>

5. Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 26 вересня 2022 року № 217

ОХОРОНА ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ВАРАСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Погребський Т. Г. – к. г. н., доцент, завідувач кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Вараська територіальна громада є однією з численних громад України, яка у процесі свого функціонування спирається на основні засади концепції сталого розвитку території. Згідно з цією концепцією питання охорони природи і раціонального використання природних ресурсів є досить актуальним.

Незважаючи на те, що на сьогодні Вараська громада відноситься до територій з низьким рівнем забруднення довкілля, всі його складові зазнають певного антропогенного та техногенного навантаження.

Для збереження популяцій флори та фауни на території громади створена та функціонує мережа природно-заповідного фонду. Основою фонду є Рівненський природний заповідник. Природоохоронні землі заповідника розташовані на території Озерецької (4824,92 га) та Більськовільської (3226,08 га) сільських рад.

Найбільшу питому вагу у структурі даних земель займають ліси та лісовкриті площі (74%). Варто зазначити, що на території Озерецької сільської ради в межах Рівненського заповідника розташовано 1461,4 га відкритих заболочених земель. У складі заповідника розміщені водно-болотні угіддя «Біле озеро та болото Коза-Березина», в яких зростають понад 900 видів рослин та перебувають понад 500 видів тварин, в тому числі 125 з міжнародним природоохоронним статусом.

Важливою складовою угіддя є озеро Біле, яке зазнає значного антропогенного навантаження внаслідок рекреаційного освоєння та потребує охорони. В сезон рекреаційної активності під рекреаційне навантаження потрапляють акваторія озера й прилеглі до неї лісові масиви. Рекреанти здійснюють на місцеві ландшафти прямі й непрямі впливи, зумовлені безпосередньою їх присутністю та діяльністю, використанням транспорту, водних мотоциклів, функціонуванням реабілітаційного центру.

На території Вараської міської територіальної громади знаходяться ботанічні заказники місцевого значення державного підприємства «Рафалівське лісове господарство» «Партизанський» площею 1 938 га та «Озерський» – 1 840 га на території Озерецького лісництва; «Мульчицький» – 2 897 га на території Мульчицького лісництва.

Проте, мережею природно-заповідних територій охоплена лише певна частина території громади, яка не охоплює усі типи ландшафтів, тому важливим є створення нових заповідних об'єктів.

Список використаних джерел

1. Niemets L., Sehida K., Kravchenko K., Telebienieva I., Pohrebskyi T. (2020). Regional settlement systems in Ukraine: features of development in terms of decentralization reform. Human Geography Journal, 29, 6-17.

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Погребський Т. Г. – к. г. н., доцент, завідувач кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Реформа місцевого самоврядування розпочалася в Україні з 2014 року. Метою децентралізації є наближення влади до населення та населення до влади, забезпечення доступних адміністративних, соціальних, освітніх, медичних та інших послуг, які отримують жителі держави.

Децентралізацію та реформи місцевого самоврядування затверджено у кожній області України. Проведення реформи та зростання бюджетної самостійності громад

у Рівненській області мають вагомий вплив на подолання низки слабких сторін регіону.

17 липня 2020 року Верховна Рада України проголосувала за новий адміністративний поділ держави та прийняла Постанову про ліквідацію та утворення районів на Рівненщині. У Рівненській області з існуючих 16, утворили 4 нових райони: Вараський, Дубенський, Рівненський та Сарненський. Згідно з даною Постановою, межі районів встановлюються по зовнішній межі територій сільських, селищних, міських територіальних громад, які входять до складу відповідного району.

Відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» в Рівненській області сформовано 64 об'єднаних територіальних громади (ОТГ). Найбільше громад створено у Рівненському районі – 26 ОТГ, найменше у Вараському – 8 ОТГ.

Варто зазначити, що найбільш економічно-успішною та фінансово-спроможною є Вараська ОТГ (Вараський район), тому їй не потрібні дотації. Це зумовлено наявністю на її території важливого бюджетоформуючого підприємства – Рівненської АЕС у м. Вараш. Клеванська ОТГ (Рівненський район) за рахунок промислових підприємств та туристичних об'єктів є однією з лідерів громад у фінансовій спроможності. Крупецька ОТГ (Дубенський район) завдяки географічному розташуванню, розвитку бізнесу та Клесівська ОТГ (Сарненський район) завдяки успішній реалізації освітніх проектів також мають великий потенціал економічного розвитку. Проте, на території області є територіальні громади, які потребують високого рівня дотацій у бюджеті. Це такі громади: Локницька (Вараський район), Немовицька (Сарненський район), Мирогощанська (Дубенський район), Деражненська (Рівненський район) та інші.

Реформа децентралізації позитивно вплинула на більшість ОТГ Рівненської області. Проте, разом із перевагами процесу децентралізації, спостерігаються й певні недоліки реформування.

Список використаних джерел

1. Niemets L., Sehida K., Kravchenko K., Telebienieva I., Pohrebskyi T. (2020). Regional settlement systems in Ukraine: features of development in terms of decentralization reform. Human Geography Journal, 29, 6-17.

РОЗВИТОК ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ МІСТА ЛУЦЬК

Ступницька М. М. – студентка 4 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Чижевська Л. Т. – к. г. н., доцент кафедри фізичної географії ВНУ імені Лесі Українки

Туризм справедливо називають «феноменом ХХІ століття». Сучасна індустрія туризму – одна з прибуткових і динамічних галузей світового господарства та

регіонального розвитку економіки. Його розвиток відіграє значну роль у залученні до бюджету країни валютних надходжень, демократизації суспільства, підвищенні культурного рівня людей. Ця сфера сприяє налагодженню взаєморозуміння та довіри між країнами й народами і є складовою часткою сучасних міжнародних відносин. Саме через туризм багато країн зробили потужний ривок у розвитку економіки. Він позитивно впливає на розв'язання такої актуальної для сьогодення проблеми, як зайнятість населення.

Розвиток туризму є надзвичайно актуальним і для м. Луцька та всієї Волинської області. Своєрідний комплекс історичних, культурних та природних пам'яток, значний рекреаційний потенціал є сприятливими чинниками формування розгалуженої мережі галузі туризму [3].

Луцьк – місто обласного значення на заході України, адміністративний центр Волинської області, історичний, релігійний, політичний, освітній, промисловий та економічний центр Волині. Луцьк – одне з найдревніших міст України. Його історія налічує близько 1000 років. Перша літописна згадка про Луцьк датується 1085 роком (Іпатіївський літопис). В часи Київської Русі Луцьк виступає, як столиця удільного князівства, що входило у склад Волинського, а згодом Галицько-Волинського князівства [4].

Розвиток туризму в містах Волинської області зазнає різноспрямованого і багатоаспектного впливу низки чинників серед яких основними є:

- природні (географічне положення міста, клімат, водойми);
- демографічні (чисельність населення, міграційний баланс);
- соціальні (умови життя населення, рівень сервісу, розвиток транспортної мережі);
- культурні (історія, традиції, наявність пам'яток і визначних місць);
- рівень освоєності території (ступінь заселення, насиченість господарськими об'єктами).

Розвиток туризму в місті Луцьк значною мірою зумовлений наявністю пам'яток середньовічної оборонної архітектури, мистецтва, археології. Стан їх збереженості різний. До пам'яток оборонного будівництва регіону належать замкові та монастирські споруди. Замки Волинської області добре зберегли ознаки давньоруської архітектури.

Візитною карткою міста, безумовно, є Луцький замок. До цього об'єкту приурочено безліч подій та заходів, серед яких унікальний фестиваль середньовічної культури під назвою «Меч Луцького замку». Туристи мають можливість спостерігати за лицарськими турнірами, штурмами укріплень, змаганнями лучників, виступами танцювальних і музичних колективів. Сам Луцький замок добре зберігся і є прикладом споруд оборонної архітектури кінця XIII-XIV ст. Деякі пізнавально-екскурсійні об'єкти міст області можна використовувати під туристичні заклади [2].

Місто Луцьк займає одне із провідних місць в Україні за кількістю пам'яток архітектури. Чільне місце серед них посідає Верхній замок. Заслуговує на увагу і своєрідна житлова забудова з кількоповерховими підземеллями та інші історико-культурні пам'ятки Луцька. Об'єктами туризму є культові споруди міста. До них належать церква Іоанна Богослова, церква Покрови, монастир домініканців, комплекс Троїцького костелу, дзвіниця, Петропавлівський костел, архітектурний

ансамбль Луцького братства, Хрестовоздвиженська церква, Братський корпус, монастир бригіток, синагога [1].

Історія становлення релігійної сфери у Луцьку представлена в експозиціях обласного краєзнавчого музею та Музею волинської ікони, функціонування яких є передумовою для розвитку туристсько-екскурсійної діяльності, духовного збагачення населення, передусім молоді.

Таким чином, історико-культурна складова розвитку туризму міста Луцька має значні перспективи для подальшого дослідження та впровадження у використання.

Список використаних джерел

1. Галатняк О. Розвиток туризму в історичних населених місцях Волинської області. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/Hataliak-Rozvytok-turyzmu-v-istorychnykh-naselenykh-mistsiaakh-Volyns-koi-oblasti.pdf>
2. Галатняк О. Особливості розвитку туризму в містах Волинської області. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/gatalyak.htm
3. Нетробчук І. М., Тарасюк Н. А. Розвиток туризму в місті Луцьк. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11824/1/Netrobchuk2.pdf>
4. Офіційний сайт Луцької міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutskrada.gov.ua>

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ВОДНИЙ РЕЖИМ РІЧКОВИХ БАСЕЙНІВ

Токарчук І. В. – аспірант другого року навчання географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Мельнійчук М. М. – к. г. н., професор кафедри фізичної географії ВНУ імені Лесі Українки

Останні десятиліття характеризуються значним впливом людини на переважну кількість українських річкових басейнів, які поступово погіршують природний стан. Складові басейнів річок значно втратили свої попередні характеристики та стан при вирубці лісів, осушення боліт і заболочення сільськогосподарських угідь, селітебної забудови, побутового, сільськогосподарського та промислового забруднення, розорювання водоохоронних зон та заплавл.

Серед основних екологічних проблем в річкових басейнах є: зниження їх водності, обміління, утворення потужних шарів мулу, боліт, інтенсивний розвиток ерозійних процесів, погіршення якості води та зниження біологічної продуктивності [2]. Антропотехнічний вплив створює негативні зміни у річкових басейнах. Ці зміни зазвичай стосуються, середніх і малих річок. Наслідком є те, що басейни річок та їх поверхневий стік зазнають значних небажаних змін. Аналіз результатів дослідження басейнів річок свідчить, їх комплексному вивченню не приділяється достатньої уваги, що визначає стан річки. Тому проблема надмірного антропогенного

навантаження на басейни річок та їх приток потребує глибших і детальніших досліджень та пошуку шляхів їх відновлення, збереження та раціоналізації.

Комплексна оцінка якісного стану водних об'єктів є важливою складовою процесу управління водоохоронною діяльністю в Україні.

Дуже важливим є вивчення затоплення яке здатне завдати значної шкоди життю та здоров'ю людей, об'єктам господарської інфраструктури та культурної спадщини, навколишньому середовищу. Найважливішим є те, що його неможливо попередити, проте можливо скоротити ризики небажаних наслідків.

Водний режим – це зміна рівня води в річці протягом року. Проявляється у вигляді коливання рівня та витрат води. У водному режимі виділяють: межень, повінь та паводок. Межень – це найнижчий рівень води в річці протягом року. Раптові підняття рівня води в річці – це паводок який викликаний різким таненням льоду, снігу та зливовими опадами. Повінь виникає періодично, приблизно в один і той же період року внаслідок танення снігу, льоду або дощів [4].

Клімат і метеорологічні умови виступають найважливішими чинниками водного режиму, особливо стоку води. Гідрологічні умови та режим залежить насамперед від таких метеорологічних елементів: температура повітря, атмосферні опади, випаровування. Основним елементом з яких є атмосферні опади. Поряд із кліматом і метеорологічними умовами, важливу роль відіграють геолого-геоморфологічні умови та ґрунти.

Геоморфологічні умови, змінюючи величину і розподіл атмосферних опадів, впливають на формування стоку води, передусім поверхневого, швидкість та час його тривання. Інтенсивність стоку залежить від стрімкості схилів.

Геологічні умови загалом впливають на формування підземних і ґрунтових вод, живлення ними руслового стоку та ступінь його зарегулювання. Материнські породи окрім того визначають гранулометричний склад та водно-фізичні властивості ґрунту, якому у комплексі гідрологічних чинників належить важливе місце, що зумовлює формування майже всіх складових водного балансу [3].

Ґрунти мають різну пропускну здатність, що зумовлює різні властивості і неоднаково впливають на формування стоку води при випаданні опадів. Найвища водопроникність характерна для лісових піщаних ґрунтів, на вирубках вона знижується, але залишається вищою ніж на нелісових угіддях, що мають певний нахил.

Причини виникнення паводків поділяються на дві групи: природні і антропогенні. Серед природних причин виникнення паводків належать до зливонебезпечних регіонів.

До антропогенних чинників, які порушили природне функціонування та активізували повені, належить зміна рослинного покриву: сільське і лісове господарство, гідротехнічні засоби регулювання вод, траси комунікацій, селітебні території, видобуток корисних копалин, тощо.

Вплив рослинного покриву на стік полягає у збільшенні шорсткості земної поверхні, що сприяє сповільненню збігання води та збільшення проникнення вологи в ґрунт.

Руйнування природних стоків полягає в незаконному видобутку піску і гравію в руслах рік, будівництві протяжних споруд на схилах (лінійної частини магістральних трубопроводів), зменшення лісистості територій

Україна розташована ландшафтних зонах, де співвідношення між поверхневим і підземним стоком мають суттєві відмінності. Лісові ландшафти створюють умови для значного просочування води в глибину, підвищують рівень ґрунтових вод і створюють сприятливі умови для дренажу цих вод річковою мережею. В інших природних зонах цей процес має суттєві відмінності.

Значний вплив на формування водного режиму на північних теренах України мають болота, а саме величину літнього стоку і саме в бік його зменшення, коли випаровування і транспірація бувають, на формування і динаміку змін весняних паводків.

Список використаних джерел

1. Белей Оксана, Штаєр Лідія. Вплив поверхневого стоку на формування паводкових вод. *International Science Journal of Engineering & Agriculture*. Vol. 1, No. 3, 2022, pp. 37-51. doi:10.46299/j.isjea.20220103.4.

2. Захист від повеней – зведення антипаводкових систем [Електронний ресурс]: Укріплення берегів, штучні водойми, катери, яхти, суднопідіймачі, елінги, причали – Мінбуд / Офіційний сайт – <http://minbud.ub.ua/service>

3. Kravets O. Y. Використання метеорологічних та геоморфологічних даних при розрахунку паводкових стоків / O. Y. Kravets // Науковий вісник НЛТУ України: Зб. наук.-техн. праць Львів: НЛТУ України, 2018. Вип. 28(2). –С. 129-132.

4. <https://uk.wikipedia.org/wiki>

СЕКЦІЯ 16. ПСИХОЛОГІЯ: КЛІНІЧНІ, ПЕДАГОГІЧНІ ТА ВІКОВІ ВИМІРИ

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МЕДІАРЕЛІГІЙНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ТА СІМЕЙНОГО СТАНУ

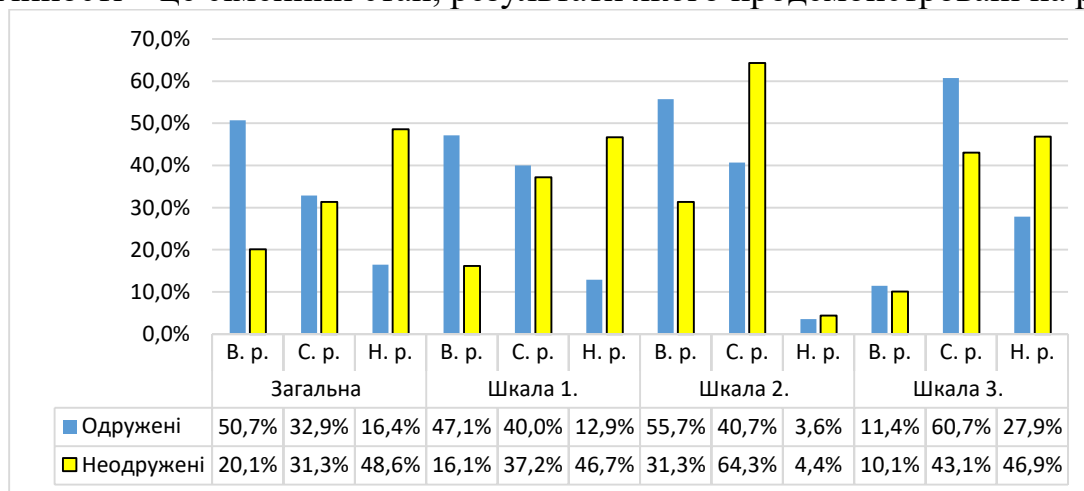
Коструба Н. С. – к. психол. н., доцент кафедри загальної та клінічної психології ВНУ імені Лесі Українки

Медіарелігійність як феномен є відносно новим явищем, тому інформації щодо масштабів його поширення практично немає. Тож вважаємо доречним розглянути як сімейний стан респондентів пов'язаний із медіарелігійністю особистості.

Науковці виділяють два підходи до трактування медіарелігійності особистості: 1) як позитивного явища, що через доступність дозволяє активно виконувати релігії у медіа усі свої функції: просвітницьку та комунікативну, терапевтичну та популяризаційну (рекламну) (М. Axner, N. Heather, R. Lee, R. Schroeder); 2) як негативного явища, як грубу підробку справжніх релігійних почуттів та переживань (М. Castells, M. McGuire, J. Zaleski). Ми розглядаємо медіарелігійність як закономірний прояв процесу переходу релігії в інформаційне суспільство; форму функціонування релігійності як ціннісної орієнтації особистості, що реалізується у медіасередовищі шляхом включення у масові релігійні комунікації (Axner, 2015; Castells, 1996; McGuire, 1997; Schroeder, et all., 1998; Zaleski, 1997).

Вибірка на цьому емпіричному замірі становила 685 осіб (181 чоловічої та 504 жіночої статі) з усієї України. Опитування проводилось через додаток Google forms у 2021 році. Для реалізації мети дослідження використано опитувальник медіарелігійності особистості (Н. Коструба) для виявлення рівня медіарелігійності та вивчення різних аспектів її прояву (Коструба, 2021).

Наступний критерій, за яким здійснювалось порівняння особливостей медіарелігійності – це сімейний стан, результати якого продемонстровані на рис. 1.

Рис.1. Рівні медіарелігійності та її компонентів у респондентів з різним сімейним станом, %

Примітка. В.р. – високий рівень; С.р. – середній рівень; Н.р. – низький рівень.

Загальний рівень медіарелігійності в одружених опитаних є значно вищим (високий рівень у 50,7%; низький – 16,4%), ніж у неодружених (20,1% і 48,6% відповідно). Взаємозв'язок між високими показниками медіарелігійності і одруженістю підтверджується статистично значимою кореляцією ($r= 0,314$; $p>0,01$).

Схожа тенденція прослідковується і в аналізі окремих компонентів медіарелігійності. Афективно-мотиваційний компонент має значно вищі показники в групі одружених респондентів (47,1% – високий, 40,0% – середній, 3,6% – низький рівень), ніж неодружених (16,1%, 37,2%, 46,7% відповідно). Такий взаємозв'язок підтверджується і статистично ($r= 0,340$; $p>0,01$).

Медіарелігійна активність як прояв поведінкового компоненту притаманна більшою мірою для одружених досліджуваних (55,7% – високий, 40,7% – середній, 12,9% – низький рівень), ніж неодружених (31,3%, 64,3%, 4,4% відповідно). Також отримано прямо пропорційний кореляційний зв'язок рівня релігійної активності в медіасередовищі та сімейного стану ($r= 0,144$; $p>0,01$).

Когнітивний компонент медіарелігійності має нижчі показники в неодружених респондентів (10,1% – високий, 43,1% – середній, 46,9% – низький рівень), ніж одружених (11,4%, 60,7%, 27,9% відповідно). Виявлено взаємозв'язок рівня осмислення власної релігійності із сімейним станом ($r= 0,116$; $p>0,05$).

Виявлено тенденцію взаємозв'язку рівня медіарелігійності та її компонентів зі сімейним станом. Одружені досліджувані більш схильні до внутрішньої релігійної орієнтації, медіарелігійної активності та її осмислення. Перспективу дослідження вбачаємо у подальшому вивченні демографічних особливостей медіарелігійності особистості.

Список використаних джерел

1. Коструба, Н. (2021). Апробація методики дослідження медіарелігійності особистості. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*, 32 (71/5), 28-33. <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2021.5/05>
2. Axner, M. (2015). Studying Public Religions: Visibility, Authority and the Public. In T. Hjelm (Eds.). *Is God Back?: Reconsidering the New Visibility of Religion*. (p. 19–31). L.: Bloomsbury Academic.
3. Castells, M. (1996). *The Rise of the Networked Society: The Information Age: Economy, Society and Culture*. Cambridge: Blackwell.
4. McGuire, M. (1997). *Religion: The Social Context*. Boston: Wadsworth.
5. Schroeder, R., Heather, N., Lee, R. M. (1998). The Sacred and the Virtual: Religion in Multi-User Virtual Reality. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 4 (2). <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.1998.tb00092.x>
6. Zaleski, J. (1997). *The Soul of Cyberspace: How New Technology Is Changing Our Spiritual Lives*. New York: Harper Collins.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ДОСЛІДЖЕНЬ

Поліщук З.Б. – студентка 3 курсу
факультету психології

ВНУ ім. Лесі Українки

Коструба Н.С. - к. психол. н., доцент
кафедри загальної та клінічної психології
ВНУ імені Лесі Українки

Юність - це найактивніший період професійного становлення, формування особистісних цінностей. Питомої ваги переживання благополуччя набуває в період студентства, коли молода людина знаходиться на початку свого життя, а структура благополуччя продовжує формуватися та ускладнюватися. Переживання добробуту виступає тут не тільки результатом, а й потенціалом особистісного становлення [2].

У дослідженні Л. Березовської здійснено огляд особливостей взаємозв'язку психологічного благополуччя і задоволеності життям у студентів 1 та 4 курсів. У результаті було виявлено, що студенти старших курсів визначають себе більш психологічно благополучними, ніж студенти молодших курсів. У старшокурсників більшою мірою виражається послідовність у досягненні поставлених цілей. Виявлено, що у студентів першого курсу є значно більше сильних кореляційних зв'язків між параметрами психологічного благополуччя та задоволеності життям, ніж у студентів четвертого курсу [1].

Гендерні особливості складників психологічного благополуччя студентської молоді досліджувала І. Габа. У результаті проведеної фокус-групи, було визначено, що психологічний добробут для дівчат пов'язаний із гедоністичним задоволенням. У них переважають позитивні емоції та почуття, а саме любов, радість, повага, підтримка, прийняття себе. Також для дівчат важливий психофізіологічний параметр, який виражається у фізичному та психічному здоров'ї. В юнаків даний феномен простежується в евдемоністичній концепції. Для них психологічне благополуччя найперше пов'язане з міжособистісними стосунками. Це виражається у бажанні мати соціальні контакти, соціальний статус, задоволеність взаєминами. Для хлопців вагомим є діяльнісний параметр психологічного добробуту. У своєму складі він містить осмисленість життя, наявність цілей, здатність бути незалежним, реалізацію власних бажань. Серед подій, що мають вплив на психологічне благополуччя дівчат, важливим є те, які негативні події стаються в їхньому найближчому оточенні, сім'ї, у колі друзів, навчальному закладі. Для хлопців – велику роль відіграє те, що трапляється у суспільстві, а саме політична ситуація, недостатня соціальна та економічна стабільність [3].

Взаємозв'язок медіарелігійної активності та психологічного благополуччя студентів досліджувала Н. Коструба. Було виявлено, що медіарелігійність пов'язана зі стабільним психічним здоров'ям, позитивною оцінкою свого минулого, можливістю зробити важливий вклад для суспільства. Студенти, які частіше звертаються до релігійних медіа джерел, позитивно оцінюють свій

минулий досвід, знаходять у ньому сенси, частіше відчують щастя і задоволеність життям, цікавість до майбутнього, знаходять підтримку у вірі та духовних цінностях [4].

Особливості психологічного благополуччя студентів різних профілів підготовки вивчала у своїй роботі А. Харченко. Вона виявила, що психологічний добробут зумовлений обраною студентами спеціальністю з урахуванням різних форм навчально-професійної діяльності та рівня саморозвитку особистості. Студенти-психологи завдяки вибраній ними професії мають позитивне сприйняття самих себе та краще розуміють свої власні характеристики, які невід'ємні від їхнього ідеалізованого бачення особистості загалом. Здебільшого вони почувають себе благополучно й позитивно оцінюють свої особистісні якості, характеристики та можливості в кар'єрному рості. Властивий студентам-психологам внутрішній комфорт і можливість перебувати як у стосунках, так і на самоті, виявляється у їхньому балансі внутрішнього і зовнішнього життя, здатності організовувати соціальні взаємодії та керувати соціальним середовищем. У той же час студенти технічних спеціальностей мають деякі переживання через власну низьку продуктивність, неспроможність реалізуватися у житті. Водночас студенти-техніки характеризуються чіткими життєвими цілями та характерною їм спрямованістю на досягнення бажаного результату. У порівнянні зі студентами технічних спеціальностей, студенти-психологи відрізняються вищою якістю життя, більшими особистими досягненнями, глибшими стосунками з близькими людьми, мають більшу підтримку у житті та вищий самоконтроль. Студенти технічних спеціальностей мають нижчі показники психологічного благополуччя, хоча вони більш цілеспрямовані у житті, схильні реалізуватися у виробничій діяльності, не маючи вираженої залежності якості життя від успішності в системі комунікацій [5].

Отже, психологічне благополуччя студентів має суб'єктивний характер і виражається в усвідомленні ними свого життя і переживаннях щодо реалізації цілей, досягнення результатів, щодо поведінки в навколишньому світі. Проблема психологічного благополуччя у студентів стає все більш очевидною та нагальною. Це зумовлено багатьма причинами та вимогами соціальних, особистих та загальнокультурних потреб. Складні економічні та політичні умови, в яких сьогодні перебуває наша країна, також додають актуальності питанню психологічного добробуту та життєстійкості особистості.

Список використаних джерел

1. Березовська Л. І. Психологічне благополуччя та задоволеність життям: емпіричний ракурс. Вісник Національного університету оборони України. 2019. Вип. 3 (53). С. 24 – 32.
2. Березовська Л. І. Психологічне благополуччя студентів. Індивідуальні ресурси психологічного благополуччя особистості: монографія / за ред. М. Й. Варій, О. А. Ліщинська, Л. І. Березовська, А. В. Олійник, Г. М. Закалик. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018. С. 107–144.
3. Габа І. М. Психологічне благополуччя студентської молоді: гендерний аспект. Теорія і практика сучасної психології. 2019. № 1. Т. 1. С. 150–154.

4. Коструба Н.С. Медіарелігійна активність як чинник психологічного благополуччя особистості. Психологічні перспективи, 2021. Вип. 38. С. 110–123. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2021-38-110-123>

5. Харченко А.С., Гончарова Н.О. Особливості психологічного благополуччя студентів з різним типом спрямованості. Наукові студії із вікової та практичної психології : монографія. За ред.: К. В. Седих, І. Г. Тітова. Полтава : Астроя, 2018. С.138-144.

ЧИННИКИ ЗАГРОЗИ ПСИХІЧНОМУ ЗДОРОВ'Ю СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Радчук Н. – студент 1-го курсу
факультету іноземної філології
ВНУ імені Лесі Українки

Крижановська З. Ю. – к. псих. наук, доцент
кафедри загальної та клінічної психології
ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Впродовж багатьох років тема психічного здоров'я не мала належної ваги у суспільстві і навіть була однією із табуйованих. Людині було соромно зізнатися в тому, що їй потрібна допомога психолога чи навіть психіатра, що мало свої наслідки на стан її психічного благополуччя. На щастя, сьогодні ми активно стаємо свідками іншої реальності, коли інтерес до цієї теми постійно зростає та отримує своє належне визнання в різних сферах життя.

В центрі нашої дослідницької уваги є аналіз чинників, які негативно впливають на стан психічного здоров'я студентської молоді в умовах навчання.

Теоретичне обґрунтування проблеми. Важливість вивчення психічного здоров'я студентської молоді визначається багатьма причинами. Однією з них є та, що великий вплив на психічне здоров'я студентської молоді в межах сучасного освітнього простору закладу вищої освіти, має інтенсивність взаємодії з інформаційно-комп'ютерними технологіями та засобами їх реалізації – персональними комп'ютерами, системами телекомунікації, світовими інформаційними мережами. Постійна робота з цими технологіями визначається вже тим, що їх впровадження в освітній процес закладу вищої освіти, впевнено витісняє процес безпосередньої міжособистісної взаємодії, обмін людськими переживаннями, досвідом та відчуттями. Більшість академічних взаємодій та форм освіти проходять в он-лайн режимах, коли студент все більше і більше часу проводить наодинці. І, зрозуміло, що такі тенденції сучасного навчання не можуть не позначитися на загальному психологічному стані молодих людей, які часто обмежені живим людським спілкуванням та його інтерактивними й перцептивними процесами. Важливо зауважити, що при цьому сучасне суспільство вимагає підійти до підготовки кваліфікованого фахівця не лише з позиції професійної компетентності в обраному напрямку професійної діяльності, а й з позиції забезпечення суб'єктної внутрішньої цілісності. Тому все активніше звучить думка

про важливість вивчення психологічного аспекту здоров'я молодих людей, які навчаються, як основи збереження здоров'я особистості в цілому.

Електронний простір сучасних закладів вищої освіти характеризується тим, що він створює умови для домінування раціонально-логічної сфери особистості над емоційною. Він також видозмінює процес спілкування за рахунок зниження в його структурі ролі перцептивних та інтерактивних аспектів, що тягне за собою підвищену конфліктність як на внутрішньо-особистісному рівні, так і на рівні міжособистісного спілкування. Ще однією характеристикою такої форми навчання є домінування екстернальної спрямованості, використання широкого спектру захисних механізмів, небажання вирішувати складні ситуації, низький рівень адаптованості до життя, низький рівень прийняття себе та інших.

Поряд з інтенсивністю взаємодії з інформаційно-комп'ютерними технологіями, дослідники звертають увагу на низку інших чинників погіршення психічного здоров'я студентів. Серед дослідників – британська організація *Student Minds*, яка займається психічним здоров'ям студентів, надає можливість студентам і членам університетської спільноти піклуватися про своє психічне здоров'я, підтримувати інших і створювати зміни. Студенти мають вищий ризик розвитку проблем з психічним здоров'ям, оскільки дослідження показують, що багато людей вперше відчують проблеми з психічним здоров'ям або вперше звертаються за допомогою під час навчання в університеті. Водночас, команда дослідників *Student Minds* визначає низку чинників, які роблять студентів більш чутливими до проблем з психічним здоров'ям:

1. *Вік* – значна частина студентів молодша 25 років, і приблизно три чверті дорослих із психічними захворюваннями мають перший їхній випадок до 25 років.

2. *Стрес*. Досвід студентства може бути стресовим. Хоча стрес не є проблемою психічного здоров'я, він може призвести до таких проблем, як депресія та тривога.

3. *Відсутність підтримки* – це часті випадки в студентському житті, коли молода людина вже змушена проживати далеко від сім'ї, не завжди мати час для спілкування з друзями. Відсутність хорошої мережі підтримки може зробити молодих людей вразливими до розвитку проблем із психічним здоров'ям.

В опитуванні *Американської асоціації охорони здоров'я* коледжу студенти коледжів визначили наступні проблеми психічного здоров'я, які негативно впливають на їхню успішність: стрес (30% студентів); тривога (22%); труднощі зі сном (20%); депресія (14%).

Висновки. Здійснений огляд різних досліджень психічного здоров'я студентської молоді дають змогу визначити, що серед чинників, які його погіршують є: нова соціальна ситуація, інтенсивність взаємодії з інформаційно-комп'ютерними технологіями, стосунки з близькими і друзями, та переживанням в зв'язку з цим тривожних та депресивних станів. Як наслідок, проблеми з психічним здоров'ям можуть впливати на багато сфер життя студентів, знижуючи якість їхнього життя, академічні досягнення, фізичне здоров'я та задоволення від навчання, а також негативно впливаючи на стосунки з друзями та членами родини. Ці проблеми також можуть мати довгострокові наслідки для студентів, вплинувши на їхнє майбутнє працевлаштування, потенціал заробітку та загальний стан здоров'я.

Список використаних джерел

1. Eisenberg, D., Gollust, S. E., Golberstein, E., & Hefner, J. L. (2007). Prevalence and correlates of depression, anxiety, and suicidality among university students. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(4), 534–542.
2. American College Health Association. (2015). *National College Health Assessment II: Spring 2015 reference group executive summary*. Hanover, MD: Author.
3. Крижановська З. Надійний тип прив'язаності як основа розвитку психічного здоров'я дитини. *Сучасні психологічні тенденції підтримки та відновлення психічного здоров'я особистості: теорія та практика*, тези доповідей II міжнарод. міждисциплінар. конференції. Харків, 2021. С. 52 – 54.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/19692>

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ У СТРУКТУРІ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДОБРОВОЛЬЦІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ

Самчук С. – студент 6-го курсу факультету психології ВНУ імені Лесі Українки

Проблема психологічного благополуччя особистості особливо загострюється в умовах нестабільності, невизначеності, підвищеної тривожності та страху, коли руйнуються базові відчуття безпеки і захищеності. Саме в таких складних і небезпечних умовах перебуває сьогодні наше суспільство. Війна різко змінила життєві пріоритети, звузила або й зруйнувала життєві перспективи, порушила життєві сценарії. Дедалі складніше віднаходити опори для стабілізації емоційних станів та власного життєтворення. Водночас, критерії / складові психологічного благополуччя особистості можуть виступати ресурсами для її психологічного відновлення й побудови більш зрілої траєкторії особистісного розвитку на основі осмислення і прийняття травматичного досвіду. Саме тому метою нашого дослідження було виявлення особливостей переживання психологічного благополуччя добровольцями територіальної оборони Волинської області (n=56).

Дослідження психологічного благополуччя здійснювалось за допомогою методики «Шкала психологічного благополуччя» (К. Ріфф) – це варіант англomовного опитувальника «The scale of psychological well-being» (був адаптований М. Лепешинським) [1]. У дослідженні використовувалась найбільш поширена версія методики (84 питання), яка містить шість шкал, що відображають такі компоненти психологічного благополуччя: самоприйняття, автономія, мета в житті, особисте зростання, позитивні стосунки з оточуючими, управління середовищем. Кожна шкала аналізується залежно від чисельного вираження високих або низьких показників.

На основі визначення середньогрупових значень за кожною шкалою було встановлено, що серед військовослужбовців домінуючим компонентом психологічного благополуччя є позитивні відносини з іншими. У ситуації реальної війни високі показники за цієї шкалою вказують як на потребу, так і на готовність

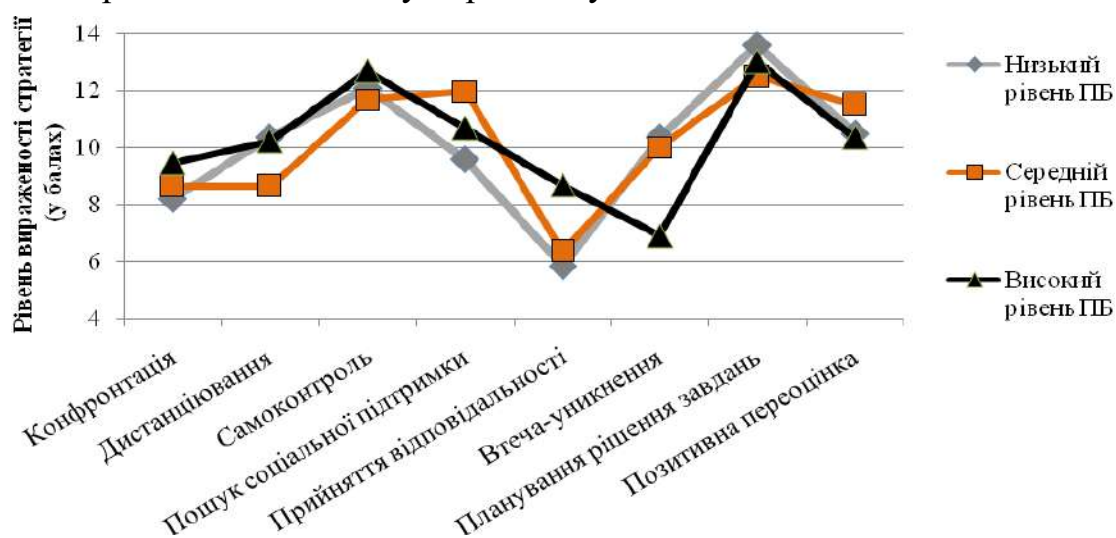
проявляти турботу про інших людей, підтримувати інших через емпатію, приязнь. Домінування вказаного компонента благополуччя детермінує уміння знаходити компроміси у взаєминах та комунікації, що в умовах бойової готовності забезпечує високу результативність діяльності.

Не менш важливими компонентами психологічного благополуччя є автономія, управління оточенням та мета у житті. У сукупності ці характеристики свідчать про наявність у військовослужбовців ТРО переконань, які надають цілей життю, впевненості, майстерності та компетентності в управлінні оточенням, що надзвичайно важливо в умовах їх повсякденної діяльності.

Показником з найнижчою середньогруповою оцінкою є самоприйняття, що може вказувати на незадоволеність певними власними рисами, діями та детермінувати деструктивне формування власного «Я» у майбутньому, адже воно надто невизначене у ситуації реальної війни.

На основі аналізу загального показника психологічного благополуччя ми диференціювали вибірку на три підгрупи: респонденти з високим (16%), середнім (37,5%) та низьким рівнями благополуччя (46,5%).

Наступним етапом аналізу було виявлення домінуючих копінг-стратегій у поведінці респондентів за одноіменним опитувальником Р. Лазаруса. Згідно результатів, представлених на рис., найчастіше військовослужбовці використовують у власній поведінці стратегії самоконтролю, планування рішення завдань, пошук соціальної підтримки та позитивну переоцінку.

Рис. 1. Домінування копінг-стратегій у добровольців з різним рівнем психологічного благополуччя

Отже, суттєвих відмінностей у домінуючих копінг-стратегіях респондентів з різними рівнями психологічного благополуччя не спостерігається, а отже, можна стверджувати про переважання певних типів долаючої поведінки загалом у вибірці. Найвищий середньогруповий показник має копінг-стратегія «Планування вирішення завдань», тобто учасники ТРО розуміють, що подолати проблему можливо за рахунок цілеспрямованого аналізу ситуації, передбачення можливих варіантів дій, вироблення стратегії вирішення проблеми, планування власних дій з урахуванням об'єктивних умов, минулого досвіду та наявних ресурсів. Саме це і забезпечує високу результативність у захисті цілісності території нашої держави.

Завдяки стратегії «Самоконтроль» військовослужбовці здатні долати негативні переживання у стресовій ситуації війни за рахунок цілеспрямованого придушення та стримування емоцій, мінімізації їх впливу на сприйняття ситуації та вибір стратегії поведінки, високий контроль поведінки та самовладання.

Використання копінг-стратегії «Позитивна переоцінка» дозволяє використати провідну діяльність охорони держави як стимул для особистісного зростання, набуття нових умінь та переосмислення власного світобачення.

Копінг-стратегія «Пошук соціальної підтримки» також характеризується високим рівнем прояву. Така поведінка передбачає вирішення проблеми за рахунок пошуку та залучення зовнішніх (соціальних, економічних, інформаційних) ресурсів для дієвої підтримки. Саме таку підтримку зараз і демонструють як український народ, так і представники держав та народностей з усіх куточків світу.

Отож, узагальнюючи проведений аналіз, можемо стверджувати, що базовими складовими психологічного благополуччя добровольців територіальної оборони є позитивні відносини з іншими та наявність цілей у житті, а домінуючими копінг-стратегіями – планування вирішення завдань, самоконтроль та позитивна переоцінка дійсності.

Список використаних джерел

1. Лепешинский Н. Н. Адаптация опросника «Шкалы психологического благополучия» К. Рифф. Психологический журнал. 2007. Т. 15. №3. С. 24-27.

